GALENI OPERA EX SEXTA IUNTARUM EDITIONE. QUAE, QUID SUPERIORIBUS PRAESTET, PAGINA...

55.2.H.4

GALENI
LIBRORVM
SECVNDA CLASSIS

MATERIAM SANITATIS conſeruatricem tradit: quæ circa aërem, cibum & potum, ſomnum & vigiliam, motum & quietem, inanitionem & repletionem, animi denique affectus verſatur.

SEXTA HAC NOSTRA EDITIONE, *non parum ornamenti adepta: locis pluribus quàm in alijs ſuperioribus editionibus, ad græcorum librorum fidem emendatis.*

Locis etiam in margine indicatis, quos Galenus ſparſim ex Hippocrate aſſert.

Et nouis alijs annotationibus nunc primum additis.

Librorum Elenchus proximo folio continetur.

Τὸ Τγιεινόν.

Venetiis Apud Iuntas. M D LXXXVI.

Quae habent in secunda editione vide

Paginam xxvam.

55 2 H.4

QVÆ IN SECVNDA CLASSE HABENTVR.

GALENI De Alimentorum Facultatibus libri tres, Martino Gregorio interprete, ab Auguſtino Gadaldino non paucis in locis ad exemplarium Græcorum veritatem, expurgati. fol. 7

De Succorum Bonitate, & Vitio liber, à Iulio Alexandrino medico Tridentino olim translatus, & diligenter recognitus. 33

In librum de Salubri Diæta commentarius, Hermanno Cruſerio Campenſi interprete, recognitus. 39

De Attenuante Diæta liber, Martino Gregorio interprete. 43

De Ptiſſana liber, ab Hieronymo Donzellino in latinum verſus. 46

De Paruæ Pilæ Exercitio liber, Valerio Centannio Vicentino interprete, recognitus. 48

De Cognoſcendis, curandisq; animi morbis, quas perturbationes latini appellant liber, Bernardino Donato Veronenſi interprete. 50

De Cuiuſque animi peccatorum notitia, atque medela libellus, à Iunio Paulo Craſſo Patauino & translatus, & ab eo diligenter etiàm recognitus. 56

De conſuetudine liber, ab Auguſtino Gadaldino ad verbum ferè latine expreſſus. 60

De Sanitate Tuenda libri ſex, Thoma Linacro Anglo interprete, ad antiquorum exemplarium Græcorum fidem aliquot in locis ab Auguſtino Gadaldino emendati. 62

Ars Tuendæ Sanitatis, num ad medicinalem artem ſpectet; an ad exercitatoriam, ad Thraſybulum liber, à Iunio Paulo Craſſo Patauino & conuerſus, & diligentiſſime recognitus. 101

Quos omnes nunc poſtremum, hac ſexta editione Ioan. Coſteus cum impreſſis, & vetuſtiſſimis manuſcriptis exemplaribus collatos, emendauit & nouis annotationibus illuſtrauit.

GALENI
DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS
LIBRI TRES

Martino Gregorio interprete.

Ab Auguſtino Gadaldino pleriſque in locis emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI.

Facultates in alimentis ratione ac experientia compertas enarrat. Ac in primo quidem libro de Seminibus vniuerſis agit, quæ venerunt in vſum alimenti.

Cur Cibaria eadem diuerſis hominibus exhibita varia efficere videantur: ac de communi ratione dignoſcendorum alimentorum. *CAP. I.*

E DE facultatibus, quæ alimentis inſunt, pleriq; præſtantiſſimorum medicorum præcipuo ſtudio in eam ſpeculationē conuerſi conſcripſerunt, ꝙ omnium, quæ ſunt in medicina, ea propemodum ſit vtiliſſima: nam alijs præſidijs non omni tēpore vtimur: ſine alimento autem ne viuere quidē, neq; ſecunda, neq; aduerſa valetudine, poſſumus. Merito igitur pſtantiſſimorum medicorū plurimi facultates, quæ ei inſunt, diligenter magnoq; ſtudio perueſtigarunt: & alij quidem ſola experiētia nobis illas innoteſcere contenderunt: alijs verò rationem quoq; vnà placuit adiungi: alij deniq; vel primas ipſi tribuerūt. Quòd ſi, vt inter Geometras & Arithmeticos, ita inter eos, qui de alimentis ſcripſerūt, oīno conueniſſet, nihil nunc oporteret nos denuo hanc de ijſdē, poſt tot ac tales viros, ſcribēdi moleſtiam ſubire: verùm, cū mutuis diſſenſionibus ſuſpectos ſeſe reddiderint (fieri.n.nequit, vt oēs vera dixerint,) q̄ ab illis ſunt tradita, à ſeueris iudicibus examinari eſt neceſſe: iniquū.n.fuerit vni præ alijs abſq; demonſtratione fidē adhibere. Porrò, cū demōſtrationum duo genere ſint principia, aut.n.à ſenſu, aut à notione euidēti, demōſtratio oīs ac fidēs proficiſcitur, nos quoq; (A l.4.c.1.c.3. fol.92.k.) † ad pſentis cōmentationis cōſcriptionem neceſſe eſt aut altero horum, aut vtroq; vti. At, cum ratione iudicare non omnibus itidē ſit promptum (nā & natura ſagaces eſſe oportet, & à puero
D ingeniū in mathematicis diſciplinis excoluiſſe atq; exercuiſſe,) ſatius eſt ab experiētia auſpicari, eoq; maxime, ꝙ bona pars medicorū hac ſola alimentorū facultates inuentas eſſe pronunciarint. Ac empiricos quidē, qui omne ſtudiū operamq; eò conferunt, vt, quę ratione ſunt inuenta, ambitioſis contentionibus oppugnēnt, fortaſſe quis contempſerit: verùm Diocles (tametſi profeſſione eſt dogmaticus) hęc ad Pliſtarchū in primo de ſanitate tuēda libro ſcripta reliquit. Qui
« ergo oīa ſapore eodē, odore, calore, aut alio id genus pdita, vires eaſdē obtinere exiſtimāt, haud
« rectè opinantur, nā multa oſtendere quis poſſit diſſimilia fieri ab his, etiam ſi, quod ad prædicta
« attinet, inter ſe conueniant. Neq; ſanè, ſi quid aluum aut vrinam mouet, aut aliā quamlibet hēt
« facultatem, ideo tale eſſe quodq; eſt putandum, ꝙ vel calidum ſit, vel frigidum, vel ſalſum; quan-
« doquidem non dulcia oīa, aut acria, aut ſalſa, aut cætera id genus, eaſdē habent facultates: ſed, ſi
« quis actionis cuiuſq; ipſorū cauſam toti naturę retulerit acceptā, is minime à veritate aberrarit.
« Qui verò ſingulorū cauſas, cur videlicet nutriāt, aut aluum, aut vrinam cieant, vel aliud quidpiā
« eiuſmodi pſtent, reddendas autumant, ignorare vſr, primū, ꝙ hæc inquirere, haud frequēter ad
« vſus ſit neceſſe: deinde, ꝙ multa ſint in rerū natura, quæ principijs quibuſdā ex natura ſua quo-
« dam modo ſunt ſimilia, vt nullam cauſæ rationem admittant: ad hæc non nunquàm hallucinan-
« tur, cum incognita & cōtrouerſa, neq; admodū veriſimilia ſumendo, abundè cauſam ipſam cre-

† *Græce* πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου σκέμματος ἄθροισιν, *ad præſentis ſpeculationis collectionem. Vetus interpres videtur legiſſe* εὕρησιν, *quod veras inuenimus.*

dunt ſe aſſignaſſe. Quo circa neq; ijs, qui cauſas eiuſmodi afferũt, neq; ijs, q de omnibus cauſam E
putant eſſe reddendã, eſt attendendũ, ſed potius ijs, quæ diuturna experientia fuerunt explora- “
ta, credendum: quorũ autem poſſumus, cauſa eſt inquirenda, quando, quod de ipſis dicimus, ſic “
ſperamus fore notũ magis ac magis credibile. Hęc ſunt Dioclis verba, ſola experientia alimẽto- “
rum facultates nobis notas eſſe arbitrantis, non ex indicationibus, quæ cum à † tẽperamẽto tũ “
a ſaporibus ſumuntur: cum autẽ, quæ eſt in partibus plantarũ, alia adhuc ineſſet indicatio, eius
non meminit. Dico autẽ partibus plantarum indicationem ineſſe, qua præter alias Mneſitheus
eſt vſus: per hanc enim in plantis alias quidẽ radicibus, alias caulibus, facultates ineſſe oſtendit,
quemadmodũ certe & folijs, & fructibus, & ſeminibus alias. Quod igitur experiẽtia, vt alia ple-
raque, ita & qui cibi facile, aut ſecus concoquantur, quiq; ſtomachũ iuuent aut offendãt, deniq;
qui aluũ laxent, irritent, aut ſiſtant, nos doceat, nemo eſt, cui vel tantillum eſt mẽtis, qui ignoret:
cæterum in his ipſis non parum falluntur, qui citra limitationem faciunt de rebus periculũ, vt in
commẽtarijs De ſimplicium pharmacorum facultate, atque in tertio De temperamentis, demõ-
ſtrauimus: ac ſane, qui vtrobique committuntur errores, multũ inter ſe ſunt ſimiles. Quapropter
hoc quoque loco ad viuũ, vti illic, limitationes ſcribere, quibus quis intentus ſingulorũ faculta- F
tes citra errorẽ poſſit deprehendere, haudquaquam mei eſt inſtituti, qui ſemel duntaxat de qua
que re ſcribere ſoleam, non eadem in multis cõmentarijs de ijſdem paſſim inculcare. Vſitatum
igitur mihi morem ne nunc quidem prætermittã, ſummas tãtummodo limitationum, id que ea
breuitate, quam orationis perſpicuitas patitur, complexurus. Incipiã autem ab eo, quod omni-
bus eſt in ore, quodque Eraſiſtratus minus recte ſcripſit, Melicratum videlicet aluum nõ cuiuis
ſubducere, neq; lentem cohibere: ſed quoſdam eſſe, qui præter quam quòd neutrũ experiũtur,
in contraria etiam incidant, vt ſiſtatur quidẽ eis aluus à melicrato, laxetur autẽ à lente: preterea
quoſdã inueniri, qui bubulã minori negocio, quàm piſces ſaxatiles, cõficiant. Equidem ab iſtis
ſemper ſoleo ſciſcitari (nã à poſtremis exordiar) quodnã ipſis ſymptoma accidat, quo iudicẽt
ſe ſaxatiles piſces non coxiſſe, vtrum ne pondus quoddã in ventriculo, vt inſtar plũbi, aut lapi-
dis, aut luti quiddã incumbere ipſis videatur; hoc nempe modo quidam, quem ex huiuſcemodi
cruditatibus ſenſum percipiunt, interpretantur: an mordicationem quandam manifeſtò in ipſo,
an flatum, an ructum grauem ſentiant: tum alij nidorulentũ magis ſibi ructum accidere, alij mor
dicationem, non nulli vtrunque, reſponderunt. Horum igitur corporis habitum diligenter cõ-
templatus, deprehendi bilis flauę copiã in ventriculo, vel ob prauam quampiam temperiem, vel
propter peculiarem conſtructionem, eſſe aceruatam: peculiarẽ autem dico cõſtructionem, quo- G
niam hominibus quibuſdam bilis ex iecore in inteſtina defluens, in ventriculum regurgitat; pra
uam verò temperiẽ, cum calor natura ipſis ineſt acris ac mordax, & (vt ſic dicam) febriculoſus.
Proinde par eſt, vt iſti cibaria corruptu difficilia melius, quàm facilia, coquant: quãdo, quę facile
concoquuntur, facile item alterantur ac corrumpuntur: contra, quæ concoctu ſunt difficilia, nõ
facile quoque tum alterantur tum corrumpuntur. Hæc certè, ſi in multum calorẽ inciderint, co
quũtur magis, quàm ſi moderato occurrerint: atque hac profecto ratione accidit, vt nõ nulli bu-
bulam facilius, quàm piſces ſaxatiles, conficiant. Lens autẽ quibuſdã aluum mouet magis, quã
inhibeat, non alia ratione, quàm vt in commẽtarijs, quos De ſimpliciũ pharmacorum facultate
conſcripſimus, demonſtrauimus. Quemadmodum enim ex ijs, quæ à nobis præparãtur, nõ nul-
la, quæ facultatem ac ſubſtantiã habent contrariam, componuntur, ita & natura ipſa, permulta,
quæ ſenſui ſimplicia apparent, commiſcuit: quod in plerisq; alimentis comperias. Etenim nõ lẽs
ſola, ſed & braſſica, atque adeo marina propemodũ omnia, quibus teſta pro cute eſt, quæ Græci
ὀστρακόδερμα appellant, compoſitã ex pugnantibus facultatibus naturã ſunt ſortita: nam ſolidum
cuiuſque corpus tarde permeat, aluumq; ſiſtit: humor vero ſtimulat ad excretionẽ. Huius porrò H
rei ex coctione manifeſta ſumitur demonſtratio, cũ aqua, in qua dictorum quodque fuerit deco
ctum, aluum ſubducat, ipſa vero corpora inhibeant. Hinc non nullos audias, qui dicant, ſi braſſi-
cam leuiter coctam, & vniuerſum ac repente ex lebete in vas aliquod, in quo ſit oleũ ac garũ, trãſ
fuſam, ante alios cibos ſumpſeris, aluum ſubducet. Alios autẽ videas braſſicam, quæ græcis dyſe
phthos, id eſt bis cocta, nũcupatur, ad vẽtris cohibitionẽ hoc modo apparare: Cum ipſam aquæ
prius incoxerint, aquã quidẽ totam ex lebete effundunt, aliam autem adfundunt puram & ca-
lidam, in qua rurſus braſſicam ſecundo coquũt, vt, ſi quid proprij ſucci poſt priorem decoctionẽ
habuit reliquum, in hac penitus deponat: omnibus enim, quæ in humore coquuntur, vſu venit,
vt quiddam ab eius facultate in ſe deriuent, ac de ſua viciſſim portionẽ aliquam ipſi impartian-
tur. Id quod in ijs, quæ in iure aliquo elixamus, ſiue legumen, ſiue animãtis pars, ſiue olus id ſue
rit, quotidie tibi licet diſcere: res nãque elixa, tã guſtu quàm olfactu, ipſius iuris: ipſum autẽ ius,
rei, quæ in ſe eſt elixa, qualitatẽ ac facultatem repræſentat. Totius porrò, qui nunc nobis eſt pro-
poſitus, ſermonis veritatem poteris ſic explorare. Lentem, aut braſſicam, aut aliquod marinorũ
memoratorum animalium decoquito, poſtea decoctum oleo garo pipereq; conditũ, cui libuerit
propinato: idem facito in braſſica bis cocta: videbis enim potione quidẽ aluum dilui, ſolidi au-
tem corporis eſu conſtipari. Quare non eſt, quòd miremur, ſi ab huiuſcemodi cibis, quando cũ
ipſorum

† Antiquus & Aldinus legũt, κρίσει, i. iudicio, non κράσει

A ipſorum ſucco ſolidum corpus ſumptum fuerit,tormina interdum & inflationes oriãtur: pugna
enim quædam inter utrunque fit,cum ſolidum quidem corpus hæreat ſubinde,ac tardet,ſuccus
aũt ad excretionem properet:quo caſu,ſi,quod mordicat,excretum fuerit,ceſſat ſymptoma:ſin
moretur,uentrẽ torminibus ac flatibus infeſtari eſt neceſſe, quibus ſola pugnantium excretio fi
nem imponet.At,cum non nullis uenter ad egerendum natura ſit propenſus : alijs aũt ſit ſiccus
& ad egerendũ difficilis;utriq; pro ſua natura ſymptomatis,quæ ab huiuſmodi cibis fiũr, afficiẽ
tur,cũ uenter interdũ quidẽ ſucci,interdũ uero ſolidi corporis facultati opituletur: duabus nan
que contrarijs cauſis ſimul cõmiſſis,unam ſuperare,alteram ſuccumbere alteri eſt neceſſe. Idip-
ſum autẽ ꝑꝑ uẽtris affectus quoſdã accidit, non natiuos quidem illos, ſed aliquo tꝑe ſubortos.
A.l.1.f.i.d.4. c.1.fol.7.a b c. Nunc.n.pituitoſum in eo humorem,nunc bilioſum,aceruari contingit : atque ipſius * pituitoſi ,
alius quidem eſt acidus,alius ſalſus,alius dulcis,alius deniq; ſẽſibilis qualitatis eſt expers: ruſũ
alius eſt liquidus,alius craſſus,alius uiſcidus,alius diſſipatu facilis: Ad hæc humoris bilioſi,alius
eſt flauus,alius pallidus:in quorũ utroq; maximum eſt pro maioris & minoris rationę diſcrimẽ,
ut interim alias eius ſpecies prætermittã,quę in corporibus ægrotantibus apparent.Singuli igi-
tur memorati humores,cum aut ad alui excretionem,aut eiuſdem cohibitionem, plurimum ha
B beant momenti,poſtea quàm integra ciborum memoratorum corpora cum ſuis ſuccis in uẽtrẽ
peruenerint,ijs quidem,quę eiuſdem ſecum ſunt facultatis,ferunt ſuppetias; aduerſantur autem
ijs,quæ sũt contrariæ.Supra igitur duas genere cauſas recenſuimus,ꝑꝑ quas ijſdem ſumptis ci-
bis diuerſi in uentre effectus ſequerentur.nũc uerò præter naturalẽ cõſtitutionẽ,& liquidas ſoli
daſq; τῶν ἐσθιομένων,id eſt ciborum partes,tertia quoq; adinuenta eſt.Nec uerò,ſiue ἐσθιόμενα, ſiue
ἐδέσματα,ſiue τροφὰς appelles,quicquam intererit:ſiquidem tum ijs nominibus,tum etiam his nihilo
minus,cibos σιτία & βρώματα appellant. Cui rei teſtis eſt Hippocrates in opere de morbis popu-
" lariter graſſantibus ſcribens ad hunc modũ : * τὰ βρώματα id eſt eſcas ac potus,experiri oportet, 2.Epi. Sect.2.
" an æque diu moretur.Ac rurſus alio loco : * Labor, σιτίον, hoc eſt cibus , potus, ſomnus, uenus , haud longe à
omnia mediocria.De nominibus quidem certe (quod ſemper prædicamus) nõ oportet nos eſſe principio.
ſolicitos:nec,quo pacto quis ipſis utatur,laborare,cum ea præſertim omnia Græcis ſint uſitata: 6. Epi.com 6. t.3 3.195. e
ſed rerum ipſarum ſcientiam conſectari. Alimenta ergo citi tardive tranſitus eſſe comperiũtur,
aliàs ob naturalem noſtram ab initio conſtitutionem , aliàs ob uentris diſpoſitionem acquiſiti-
tiam,non nunquam ob peculiarem aliquam eſculentorum ac poculentorum ſubſtantiam: quan
doquidẽ ex ijs q̃dam humida,quædam ſicca durave ſunt : ceu alia uiſcida, alia friabilia ac diui-
C ſu facilia: nõnulla deniq; acrimoniã in ſeſe hñt,alia acorem , aut amarorem,aut dulcedinẽ , aut
ſalſuginem,aut auſteritatem, aut acerbitatem , aut alias,extra has , facultates medicamentoſas
eiuſdem gñis cum ijs,quæ purgantibus medicamẽtis inſunt.Siquidem atriplex,blitum, malua ,
cucurbita,quia ſunt lenta ac perhumida,alijs quæ talia non ſunt,celerius ſubſidunt,potiſſimum
ijs,qui ſumptis,illis in ſolo leniter obambulant,ſenſim modice cedentia:lubricant.n. ſi quis con
cutiatur,promptius,quàm ſi quietus iaceat.Eodem in gñe ponere quis poſſit mora, dulcia cera-
ſia,& ex uinis q̃ dulcia ſimul ſunt ac craſſa.Pepones quoque,& quos melopepones vocãt, quòd
humidi ſint ac lenti,uentri ſubducendo ſunt idonei,facultatemq; mediocriter abſtergẽdi hñt ,
& horum maxime pepones:quam facile,ſi ſordidam aliquam partem ijs confricueris , percepe-
ris,protinus nãque cernes,quicquid in ipſa eſt ſordium, abſtergi : ideoq; inter ea,quæ urinã mo
uent,connumerantur.Porrò inter humida corpora & aquoſa,ſunt,quæ præcocia uocitant, & ꝑ
ſica,& omnino quæcunque nullam guſtantibus ea,aut olfacientibus, qualitatem uehemẽtem re
præſentant:quæ,ſi quidem uenter ad deijciendum eſt propenſus,non ægre ſubſidunt:ſin min⁹ ,
hærent & ipſa ſublimia,nihil ad ipſam excretionem conferentia. Etenim huiuſcemodi ciborum
materia medium quodammodo inter aluum ſiſtentia,& proritantia locum ſortita , exiguũ quid
D in alteram partem affert momenti,ſi in uentrem incidat nec ad excernẽdum ualde ſocordẽ,nec
ad diſtributionem alacrem ac robuſtum:interdum.n.hæc quoque aluum cohibent.Quin & me-
licratum,in quibus celeriter diſtribui occupat,nihil aluo ad excretionem confert: quinimmo ci
bis ſecum commiſtis,ad diſtributionem præit: ꝙ,ſi diſtribui celeriter non anteuertat, ad excre-
tionem,non ſecus ac flaua bilis ſua acrimonia ac mordacitate,irritat.Hoc ergo cibariorum atq;
potionum genus duntaxat mordicatione ſua,uentris partes ad expulſionẽ exuſcitat : perſpicuũ
autem eſt,ꝙ etiam inteſtinorum ſubſtantiam nomine uentris complectimur , ſic nempe uulgus
προγάστορας & μεγαλοκοιλίους,id eſt uentre prominulo,& uentricoſos appellat.Alia autem ſunt,quæ
uentrem ſubducunt , ꝙ facultates in ſe medicamentoſas habeant commiſtas, ſimiles ei , quæ in
ſcammonia,colocynthide,helleboro,& id genus alijs conſpicitur:horum enim ſubſtantia ex ci-
bo & pharmaco eſt commiſta , ut ſi ipſe in ptiſanæ cremorem ſucci ſcammonij paululum quid
inijcias:qui ſuccus,etiam ſi ſenſum quidem ſic effugerit, ſua tamen actione minime latebit , ſed
aluum palam ſubducet.Atq; hoc eſſe uidetur quibuſdam,quod ab Hippocrate a ‖ dictum eſt, In A In lib.de Ali mẽt. ad initiũ.
cibo medicamentum. Alij uerò non ſic modo , ſed de illis quoque b † cibarijs intelligi poſſe di- B † Al.trãſlator
ctum eius uoluerunt,quæ neque alendi,neque purgandi animalis ullam habent facultatem.Hæc non habet illam
* enim inquiunt non modo ut alimenta,uerum etiam ut medicamenta,ſępenumero agere,cũ ma dictionẽ cibarijs.

niſeſte nos calfaciant,refrigerent,ſiccent,aut humectent: velnti,dum horũ nihil in hominis cor E
pore efficiant,ſed ipſum tantummodo alant,tum medicamẽti rationem haudquaquam hr̃e. Sũt
aũt ſanè pauciſſima id genus edulia:quotquot verò ea fuerint,alimenti duntaxat rationem pla-
nè hñt,corpus eius,qui ſumpſit,in qualitate non immutantia:etenim,quod refrigeratum eſt,aut
calfactum,humectatum aut ſiccatum,ſecundum qualitatem eſt mutatũ: qđ verò ex cibo ad mo
lem diſſipatæ ſubſtantiæ ſarciendã aĩal ſibi aſſumpſit,ab illo duntaxat,vt alimento,iuuatur.Quã
ob rem , q̃ medij ſunt temperamenti, nullaq; vincenti qualitate ſunt prædita,ea ſolum ſunt ali-
menta,non ẽt medicamenta: ventremq; nec ſoluunt,nec cohibẽt: ſtomacho nec robur,nec im
becillitatem inducunt: ſicuti ſudores vrinamve nec prouocant, nec coercent:nec aliam quãuis
diſpoſitionem calidam,frigidam,humidam,aut ſiccam in animantis corpore ingenerãt,ſed,qua
le animantis,quod nutritur,corpus aſſumpſerant,tale prorſus conſeruant. Verum hoc quoq. lo-
co limitatio quædam eſt vtiliſſima,quæ ne ipſa quidẽ à Diocle eſt poſita,vt nec ab alio quouis ,
quos mihi adhuc perlegere contigit.Si.n.hominis corpus medij planè ſit temperamenti,per ali-
mẽta medij temperamenti eo in ſtatu ſeruabitur:verũ,ſi id frigidius,vel calidius,ſiccius, aut hu
midius fuerit, medij temperamenti cibum & potum ꝑperam exhibueris : quippe huiuſcemodi
corpus quatenus ab exacte media cõſtitutione receſſit,eatenus in diuerſum ſtatum traducatur , F
eſt neceſſe:fiet aũt id per præſentis diſtemperantiæ contraria. Contraria autẽ pari interuallo in
vtraq; oppoſitione à medio in vtranq; partem ſecedunt:vt,ſi corpus tribus (verbi gratia) nume
ris à temperata ac media cõſtitutione ad calidiorem ſeceſſerit, totidem cibum quoq; a medij tẽ
peramenti cibo ad frigidiorem ſecedere erit neceſſe:ſin verò quatuor numeris ad humiditatem
diſceſſerit,totidem cibum mediocri ſicciorem eſſe conueniet. Atque in hoc certe permultos eſt
inuenire,qui de ijſdem cibis ex diametro pugnantia pronunciẽnt. Nuper.n.duo inter ſe concer
tabant,quorum alter ſalubre,alter inſalubre mel eſſe affirmabat,vterq; ex illato ſibi à melle affe
ctu coniectans , nondum illud intelligentes , ꝙ omnes homines non vnum ab initio habuerunt
temperamentum: neque,ſi habuiſſent,immutabile ipſum ætatis curſu,aut in temporum anni,ac
locorum commutationibus tueri potuiſſent: vt nunc omittam,ꝙ ijdem homines vitæ inſtitutis,
ac victus ratione natiuum corporis habitum immutant. Ne igitur longe abeam , eorum, qui de
melle inter ſe diſceptabant,alter quidem erat ætate ſenex,& natura pituitoſior,vitaq; ocioſa, &
cum ad alias omnes actiones,tum aũt ad eas exercitationes,quæ balneum præcedunt,ignauus:
ob eamq; cauſã mel ei erat vtile:alter vero natura erat bilioſus,& annos natus triginta,in quo- G
tidianiſque operibus multum ſeſe fatigabat:non ab re igitur in eo mel celeriter in bilem verte-
batur,eaq; ratione ſibi erat nocentius.Noui autem & ipſe quendam,qui de ore ventriculi quæ-
rebatur:qđ cum ab aceruata in eo pituita prouenire,ex ipſius ſerè none coniectaſſem, conſuluiſ
ſemq; , vt cum ſinapi betam & porrum ſumeret, eorum ope ineiſam pituitam largiter per aluũ
excreuit,omnibusq; ſymptomatibus eſt liberatus.Idem poſtea,cum poſt eſum ciborum acrium
non coxiſſet,mordicationemq; in ventriculo ſentiret, ſumpto ruriuſ cum beta ſinapi,nõ modo
à mordicatione non fuit leuatus,verum etiam longe deterius habuit: tum protinus admiratus ,
quid eſſet,ꝙ ab ijs,quæ ante ſummopere iuuiſſent , nũc grauiter læderetur,cauſam ſciſcitaturus
ad me acceſſit.Eos porrò,qui rei medicæ ſunt imperiti,in his falli non eſt abſurdum: verum me
dicos,qui pleraq;,& eadem vtiliſſima theoremata prætereunt indiſtincta,quis ferat? Nõ.n.ipſos
ſimpliciter pronunciare conuenit piſces ſaxatiles permultis quidem concoctu eſſe faciles , non
nullos vero reperiri,qui bubulam facilius conficiant, ſed vtroſq; diſtinguere : quẽadmodum de
melle non ſimpliciter pronunciare,ſed ſimul adijcere.quibuſnam ætatibus,naturis, anni tempo
ribus,regionibus,ac vitæ rationibus vtile ſit,aut noxiũ: verbi gratia,ꝙ calidis & ſiccis ſit aduer-
ſiſſimum:frigidis verò ac humidis vtiliſſimum,ſiue ea temperies eis ſit naturalis , ſiue acceſſerit H
propter ætatem,ſiue propter regionem,aut anni tempus,aut vitæ conditionem. Itaque ad præ-
ſentem ſpeculationem ſumme neceſſarium eſſe videtur hominum pariter ac ciborum tempera-
menta conſideraſſe.Porrò,qualia nam hominum ſint temperamẽta, & qua ratione ea dignoſce
re conueniat,in commentarijs,quos De temperamẽtis ſcripſimus,ceu vtique & de medicamen-
torum temperamentis,in ijs,quæ de illorum facultatibus prodidimus,abunde diximus: in præ-
ſentia verò tempus expoſcit,vt alimentorum temperamẽta exequamur,ea methodo, qua libro
De victus ratione ſunt ſcripta,qui eſt,vt non nullis placet,Hippocratis;vt alijs,Philiſtionis , aut
Ariſtonis,aut Euriphontis,aut Philitæ, omnium antiquorum virorum . Initium aũt ipſius in nõ
nullis quidem exemplaribus eſt : Ciborum omnium ac potuum facultates, tum naturales,tum
arte accitas,ſic dignoſcere oportet:in alijs autem hoc. Locorum autem omnium ſitum ac natu-
ram ſic oportet dignoſcere.Cum ergo ſeorſum libellus hic circunfertur,De ratione victus inſcri
Principium ſecundi libri de Dieta.
bitur,eſtq; ſecunda pars,cum opus totum in partes tres ſit diuiſum:cum verò totus vnicus & nõ
diuiſus,ex tribus conflatus inuenitur,De natura humana & victus ratione inſcribitur. Secunda
igitur pars,in qua agitur de cibis,non ab re forte Hippocrate digna putabitur : ſed prima quàm
plurimum ab Hippocratica ſententia recedit:verũ id quidẽ præter inſtitutum obiterq; ſit dictũ.
Cuiuſcunque autem memoratorum virorum fuerit, omnem in cibis victus rationẽ ad vniuerſa
lem

A.l.3.ſ.13.e. 1.c.13.ſ.291.e.

A lem quandam methodum videtur reuocare. Qui enim hordeum natura frigidum,& elixatione humidum eſſe didicerit:ſciueritq; corporum temperamẽta,tum naturalia,tum alicuius affectus occaſione acquiſita,dijudicare;is rite non tantum ſanis corporibus,verum ẽt ægrotantibus,hordeum edendum exhibebit: præterea & cataplaſmatibus ex hordeacea farina percommode vtetur,qui & corporis,& hordei temperamentum tenuerit. Nec verò ſatis fuerit principaliſſimam ac primam cuiuſque cibi temperiem nouiſſe,ſed (vt in libris de medicamentis mõſtratũ eſt) eas quoque,quę hanc ſequuntur qualitates callere oportet,vt quæ & ipſæ ſunt vtiliſſimæ,multæ q̃dem,ſi non omnes,in ſaporibus,quædam autem etiam in odoribus.Quòd.n. vnumquodque ex tanto calido, frigido, humido, & ſicco, quodammodo eſt temperatum,idcirco hoc dulce,illud amarum, ſalſum,acerbum,auſterum,acreve apparet: ἁλυκὸν autem nihil aliud eſt, quàm ἁλμυρὸν id eſt ſalſum:nam vtraq; voce res vna declaratur.Item acerbi & auſteri commune genus eſt, qđ Græci στῦφον,hoc eſt adſtringẽs,appellamus. Cęterum in quarto libro De ſimplicium medicamẽtorum facultate,de omni ſaporum genere copioſiſſime diſſeruimus: quem certe librum neceſſe omnino eſt eum perlegiſſe,qui ea,quæ in præſentia à nobis dicuntur,eſt aſſecurus,vt ne, quæ ſemel de ijs dicta ſunt,in hiſce libris identidem repetere cogamur.Ergo ciborum non nulli quidẽ

B (quemadmodum haud ita pridem commemorauimus) ſi quis eos guſtauerit aut olfecerit,nullã inſignem ac manifeſtam qualitatem præ ſe ferũt,quos ſanè ἀποίους,& ὑδατώδεις, id eſt qualitatis expertes, & aquoſos nominant: alij autem manifeſtiſſimam hñt aſtrictionem, aut congenitam dulcedinem,aut acrimoniam:ſicut non nullli quoque ſalſiores, aut amaritudinis quidpiam hře, perſpicue cernuntur. Quare perſpicuum eſt cibos ciuſmodi eandem cum ijs medicamentis hẽre facultatem,quibus cum ſapore conueniunt.Cæterum in commentarijs de medicamẽtis, cauſam explicuimus, quamobrem adſtringentia quædam non eadem cum alijs adſtringentibus in corporibus agant,vt aloe,æs vſtum,atramentum ſutorium,flos æris,ſquamaq;,& chalcitis.Etenim,ꝙ in quoque iſtorum adſtringenti facultati ac ſubſtantiæ alia quæpiam eſt admiſta,euenit,

A l. 3 f. 13. c. a c. 9. fol. 295. a vt opera,quæ ſigillatim edunt,immutentur:perinde,ac ſi malo cydonio ſcammoniã ᵃ intus miſcueris:quod vtiq; interdum facimus,partes mali,quæ circum ſemen ſunt,exculpentes, deinde cauitatem ſcammonia implentes,deinde circumlinentes ac aſſantes,atq; ita malum mandendũ exhibentes.Quod nanque hunc in modum præparatum eſt, abſque ſtomachi ſubuerſione aluũ ſubducit,facultate nimirum purgatrice,quam malum ipſum à ſcammonia acquiſiuit,in ipſo uincente,propria aũt ipſius mali manente:alioqui nec iucundum,nec adſtringens,nec ſtomacho eſſet utile. Ad eum igitur modum cibaria quædam facultatem quampiã hñt in ſe ipſis admiſtam,

C cui aut purgare,aut aliud quippiam agere,ſit naturale:in quibus non eſt dubitãdum, quin ſaporum facultates actionem ſuam,quam à natura hñt,efficiant:in quo.n. qualitas ineſt aſtringens, ipſa,quantum in ſe ipſa eſt,vicina corpora cogit,conſtringit,ac refrigerat,Idem aũt corpus non nunquã alias ſui partes calfacientes,alias refrigerantes,hře poteſt(vt in libris De ſimpliciũ pharmacorum facultatibus demonſtrauimus) natura ſcilicet eas ita permiſcente, vt medici quidem frigido cuipiam pyrethrum aut piper interdum commiſcent. Hæc certe(vti diximus) in cõmẽtarijs de medicamentis copioſiſſime pertractata,his,quæ nunc à me docẽtur,ſunt vtiliſſima:nã, qui hæc ante didicerit,modum reperiet, quo cibos omnes ſigillatim apparare queat. Nam nos quoq; τευτλοφακῆν,id eſt ex beta & lente edulium, non nunquam damus; atq; ante nos Heraclides Tarentinus multis non tantum inculpata valetudine fruentibus, verum etiam malo aliquo affectis ſæpe exhibebat.Primum ergo betarum copiam,deinde,cum condimus,aut ſalis pluſculum aut dulcem garum ei inijcimus: † ᵃ ſic nempe aluũ magis ſubducit. Sin minus uis ſubducere,lentẽ excorticatam bis decoquito,aqua videlicet priore effuſa, dein ſalis aut gari portiũcula addita aliquod eorum,quę aluum modice ſiſtunt,inijcito (puta acetum,) ea menſura,vt guſtum non offendat: ita.n. iucundiſſimum atq; vtiliſſimum effeceris pharmacum,& cibum non paucis

D eorum,qui diuturna diarrhœa conflictantur.Porrò dixi,non paucis, non omnes complecti volens:nam hic quoque limitationum eſt uſus,per quas eorum,qui diarrhœa iampridem laborant affectus inuenientur. Omnino.n.nullius rei vires experientia commodè explorabis,niſi prius ꝑ rationem ad unguem compertum habueris affectum,cui applicatur,Id quod exploras, ſiue ſit cibus,ſiue potus, ſiue medicamentum: † ᵇ quippe affectuum cognitio eſt materia remediorũ,non ipſorum remediorum cognitio.At,quoniam fieri non poteſt,ut,niſi quis materiarũ, quibus utimur,facultates exacte calleat,illarum ope egentibus ſuccurrat,neceſſe eſt,ut alibi de pharmacorum,ita hoc quoque loco de alimentorum facultatibus diſſeramus.Cognitio autem horum uix tãdem longo tempore recta nobis accedit: quam conſequimur cum ex certa definitaq; experiẽtia,tum ex habituum,ſaporumq; natura † ᶜ quæ duo rebus, quas examinamus,inſunt:ad hęc ex conſiſtentia,quam hñt ſecundum lentorem,aut friabilitatem;aut laxitatem & denſitatem,aut leuitatem & grauitatem:hæc enim omnia ad ipſarum inuẽtionem adeo conferunt, ut,cum in peregrinam regionem perueneris,ſi quid eſculenti nũquã prius tibi conſpecti offenderis, permultas ſis occaſiones atque adiumenta ad eius facultatem pernoſcendam habiturus.Cæterum,quę Mneſitheus de radicibus,caulibus,folijs,fructibus,ſeminibuſq; prodidit, non certam valde ha-

A † Ant. interpres [illegible] videtur autem legiſſe [illegible] ut enim garos [illegible] ſalſa [illegible] aluum.

B † Locus hic ex vetuſto cod. græco reſtitutus eſt, in quo legit. ὕλης γὰρ ἐστι θεραπευμάτων, ἡ τῶν παθῶν γνῶσις, ἀλλ' οὐ τῶν βοηθημάτων. i. auxiliorum, non ipſorum auxiliorũ eſt talium rerũ cognitio. Sẽſus autẽ eſt, ꝙ cibi potus & medicamenti notitia nõ eſt cognitio remedij, ſed materia remedij: tunc.n. illa materia efficit remediũ, cum opportune adhibetur, q̃ ſententia Gal. ẽ familiariſſima.

C † Quos habere videntur ea quæ examinãtur

bent dignotionem,ſi experientia definita ipſa exploraris:quod ex ijs,quæ ſequentur, fiet mani- E
feſtum:ſtatui.n.de cibis ſingulis ſeorſum pertractare.Quòd ſi tractatus ipſe longior erit , poteri-
mus ipſum poſtea alio quodam minore libello perſtringere, qui ijs,qui artem callent,utilis erit:
quandoquidem exercitatio ſola ac doctrina,quæ per diffuſam enarrationem traditur,nos artifi-
ces reddit.Ideoque non inſcite illud mihi vulgo dici uidetur,optimam eſſe doctrinam,quæ uiua
uoce traditur,neque enim quenquam ex libro nauclerum,aut alterius artis opificem euadere:li
bri enim ſunt ijs,qui ante eruditi fuerunt,monimenta, non tudium & indoctorum doctrina per
ſecta.Quòd,ſi qui ſint,qui præceptoribus careāt,uelintq; ijs, quę plane ac * copioſe ſunt ſcripta,
(qui nobis ſcribendi mos eſt) diligēter incumbere,magnum ij fructum capiēt,potiſſimum ſi ea
relegere identidem non grauentur.

* κατὰ διέξοδον.

De Tritico,& Panis ſpeciebus. CAP. 2.

HAud iniuria medicorum plurimi præſentem doctrinam à tritico mihi uidentur auſpicati,
quando eum apud Græcos omnes,tum barbarorum plurimos,ſemen hoc & frequētiſſime
& ſumma cum utilitate uſurpatur. Inter * tritica autem plurimum habent alimenti , quæ denſa
ſunt,totamq; ſubſtantiam habent adeo compactam , ut dentibus uix diuidi queant, talia.n.exi-
gua mole,corpora plurimum nutriunt:quæ uerò ijs ſunt contraria, quęque dentibus quidem fa F
cile franguntur,fractaq; rara ac laxa apparent,magna mole exiguum reddunt alimētum.Quòd,
ſi utrorumq; parem modum pendere libuerit,quæ denſa ſunt multo grauiora eſſe cōperies:hæc
autem ſunt colore etiam laxis flauiora. Explorare autem horum naturā nō ſimpliciter oportet,
ſuperficiem externam duntaxat contemplando,ſed diuidendo quoque,ut diximus, ac frangen-
do : multa.n.quæ extrinſecus flaua ac denſa fuerūt uiſa , rara intus ac laxa, albaque apparuerūt.
Hæc ſane furfuris habent plurimum:&,ſi quis poſtea,quàm molita ſunt,tenuiſſima farina excuſ
ſa,ex reliquo panes,quos πιτυρίας,id eſt furfuraceos appellant, fecerit, parum quidem ipſos ale-
re,uentrem uerò multis excrementis implere experietur, ob eamque cauſam facile etiam ſubſi-
dere:præterea,ꝙ furfur nō nihil facultatis hēt deterſoriæ, merito inteſtinis irritatis,celeris eorū
fit deiectio.His autē contrarij quidem ſunt panes puriſſimi,plurimum ponderis exigua mole ha
bentes:omnium uerò panum tardiſſime deijciuntur.Videbis ſanè illorum maſſam admodum lē
tam,ita,ut quàm longiſſime indiuulſa trahatur:quod corporis lenti eſt proprium . Meritò igitur
ij quidem & fermento copioſiore indigent: omniumque maxime ſubigere eos oportet,nec ſta-
tim poſt fermētum & ſubactionem aſſare:furfuraceis uerò paucum fermentū,& lenis ſubactio ,
breueque interuallum ſufficit.Pari modo,qui puri ſunt,aſſationem diuturniorem,furfuracei bre G
uiorem poſtulant.Porrò nō pauca eſt inter puriſſimos ac ſordidiſſimos, minoris maiorisq; ratio
ne latitudo,cum alios quidem puros,alios ſordidos & uocemus,& re uera ſint.Eſt autem & alia
panum ſpecies inter hos planè media,quos αὐτοπύρους appellant:medici autem ueteres ipſos no
minabant συγκομιστούς.Cæterum,ꝙ hi fiant ex farina ſecretionis experte,furfure ſcilicet à pura ſa
rina non ſeparato,omnibus id eſt perſpicuum:illinc enim nomina ipſis indiderūt,αὐτοπύρους q.
dem,ꝙ ὅλος αὐτὸς ὁ πυρός,id eſt totum ipſum triticum nulla ſui parte adempta in panificiū cedat:
συγκομιστοὺς autem, quòd ad ipſos conficiēdos tota farina nuſquam à furfure ſeiūcta συγκομίζηται,
hoc eſt,comportetur.Verum & inter hos ipſos,qui ad unguem medij inter furfuraceos,& quam
puriſſimos panes eſſe uidentur, non parua eſt pro tritici natura differentia:ſiquidem ex dēſo ac
graui tritico præſtantiores,ex laxo autem ac leui panes fiunt deteriores.Et apud Romanos qui-
dem,ut & apud alios propemodum omnes,quibus ipſi imperāt,panis quidem puriſſimus σιλιγνί-
της,id eſt ſiligineus:qui autem huic eſt proximus,σεμιδαλίτης,id eſt ſimilaceus,nūcupatur; uerum
σεμίδαλις quidem græcum nomen eſt & antiquum: σιλίγνις uerò neque græcum eſt , neque ipſum
aliter poſſum exprimere.Inter panes igitur,ſiligineus plurimum alimentum præſtat: poſt ipſum H
autem ſimilaceus:tertio loco medius,qui & συγκομιστὸς , & αὐτόπυρος dicitur : quartum poſt hunc
eſt ſordidorum genus,in quibus ſurfuraceus eſt poſtremus,minimumq; omnium nutrit, & om-
nium maxime per aluum ſubſidet.Concoctu autem inter panes ſunt facillimi, qui plurimū ſunt
fermentati,& pulcherrime ſubacti,quique in clibano igne moderato fuerūt aſſati:nam ignis ar-
dentior primo ſtatim occurſu ſuperficiem externam circumurens,in teſtæ modum indurat,accī
ditq; duplici nomine prauum panem fieri : priori quidem,ꝙ partem internam habeat crudā at-
que illaboratam: poſteriori uerò,ꝙ externam ſiccam habeat,ac præaſſatam,& teſtaceam.Porrò
ignis moderato remiſſior panem minus belle elaborat,ſed ipſum crudiorem relinquit, & maxi-
me partem omnem eius internam.Qui autem in igne moderato,longiore ſpatio,per totos ſe ip-
ſos æquabiliter aſſati fuerint,ij tum belliſſime in uentriculo concoquentur,tum ad cęteras actio
nes,q̃ coctionem conſequuntur,erunt accommodatiſſimi.Peſſimi autem panes ij ſunt habendi ,
quibus nihil memoratorum ante, adeſt. Cum autē iam fines probitatis & prauitatis in panibus
conſtituerimus,nemo iā eſt,qui non uel tacētibus nobis facile intelligat,alios eſſe panes,qui aut
optimis,aut deterrimis ſint propinqui,alios porrò ab illis longe diſcedere, tū alios quoſdā inter
utroſq; hos locū mediū obtinere.Proinde,quēadmodū prius de melle admonuimus nō ſimplici
ter eſſe pronūciādū ipſū ſalubre eſſe,aut inſalubre,ſed pituitoſæ q.dē naturæ, hoc eſt humidiori

A.l.1.ſ.3.d.a. c 7.fol.61.g

ac fri-

A ac frigidiori,q̃ ſit tẽperata,ipſum eſſe ſalubre:nec minus etiã,ſi ea natura tãtũ fuerit frigidior ſine
multa humiditate,aut humidior ſine multa frigiditate:calidis aũt temperamẽtis, ac his ẽt multo
magis calidis & ſiccis haudquaquã ipſum conuenire: ita panum quoq; is athletę quidem eſt accõ
modus,qui neq; belliſſime eſt aſſatus,neq; multũ hẽt fermenti:priuato autem & ſeni,qui belliſſi-
me quidem in clibano eſt aſſatus,fermenti autem habet multum: porrò qui fermento omnino ca
ret,nemini prorſus eſt accommodus.Quòd,ſi caſei aliquid inſuper addatur(ut ruſtici apud nos fe
ſtis diebus ſolent apparare,eosq; panes ipſi uocant ἀζύμους,i.fermenti expertes) eiuſmodi promp-
pte omnes læduntur,etiam ſi qui fortiſſimo ſint corporis habitu,cuiuſmodi ſunt meſſorum ac foſ
ſorum robuſtiſſimi:ab his nanque facilius confici uideas panes ἀζύμους, ut bubulam etiam,ac hir-
cinã,quàm à grauibus athlethis: quid.n.iam loquar de ouilla aut caprina? In Alexãdria uero aſi-
nina quoq; ueſcuntur:ſunt,qui & camelina: ad ipſarum.n.coctionem non nihil confert tum con-
ſuetudo,tũ uero non minimũ earũ carniũ,quæ ſumũtur,parſimonia,ac deniq; ipſa totius corpo-
ris inanitio, quæ illis neceſſario accidit,qui toto die in priuatis operibus ſeſe cõficiunt.Carnes.n.
inanitæ rapiunt ex uentre ſuccum non modo ſemicoctum,ſed non nunquam ẽt omnino crudum
atque incoctum,cum cibo ſumpto operibus ſeſe reddiderint:ob eamq; cauſam ii grauiſſimis mor
B bis poſtea prehenduntur,& ante ſenectam intereunt. Quæ cum uulgus ignoret, illos ob corporis
robur beatos prædicat,cum ea eſſe & concoquere ipſos uideat,quæ nemo noſtrum neque edere
A l.1.f.3.d.a c.7.fo.63.d queat,neq; coquere.Quòd autem eorum pleriq;,qui laboribus ſeſe cõfecerunt, à prauis cibis mi
nus læduntur,in cauſa eſt, q̀ iis ſomni ſint profundiores , quæ res ad coctiones multũ ipſis adfert
momẽti:quòd,ſi ipſos plures ordine noctes inſomnes ducere coegeris,morbo ſtatim corripienẽ.
Illi igitur unicum hoc ad prauos cibos coquendos habent cõmodum: athletæ uerò alimentis qui
dem utuntur optimi ſucci,ſed craſſi ac uiſcoſi,illi ſanè,qui inter ipſos ſunt graues:quo nomine pa
leſtritæ potiſſimum,nunc uero & pancratiaſtæ & pugiles,ita appellantur. Cum.n.id ſolum eis ſit
propoſitum,ut ad certamina ſeſe comparent,in quibus interdum totum diem aut luctari,aut παγ
κρατιάζειν coguntur,idcirco cibo indigent corruptu ac euaporatu difficili:talis autem eſt , qui ſuc-
cum habet craſſum ac uiſcoſum , cuiuſmodi potiſſimum eſt cibus ex carnibus ſuillis & panibus
(ut diximus)apparatis,quibus ſoli uere athletæ ueſcuntur. Quòd,ſi quis priuatus,& ab exercita-
tione alienus eodem cibo uti uoluerit,celerrime in morbum plenitudinis incurret,Græci uocant
πληθωρικόν:quemadmodum,ſi homo utens exercitationibus , oleribus ac ptiſanæ ſucco aleretur ,
totum ſuum corpus celeriter labefactarit ac confecerit. Porrò,ſi quis noſtrum panibus illis utaẽ ,
C quibus dixi athletas uti,ſuccus ex eis abundabit craſſus ac frigidus,qualem proprie crudum ſuc-
cum nominare conſueuimus.Eſt ſanè & pituitæ ſuccus crudus & frigidus,non tamen craſſus , ut
qui humiditatem multam habeat & ſpiritum flatulentum:crudus autem ſuccus proprie nuncupa
tus,talis eſt,quale id apparet,quod in urinis ſubſidet quandoque puri adſimile: uerum pus & gra
ueolens eſt & lentum,crudus uero ſuccus craſſitie & colore illi duntaxat eſt ſimilis , ut qui neque
graueolens eſt neq; lentus.Non tamen febricitantibus quidem ex crudorum humorum copia ſo-
lis in urinis ſubſidet,cuiuſmodi dixi,ſed & ſanis,qui poſt multos exantlatos labores cibos duros
ac confectu difficiles eſitant. Verum de alijs quidem poſtea tractabimus : nunc uerò,quoniam de
A.l.2.t.2.ca. 865.fo.259.d panibus primo ſtatuimus differere,ijs,quæ à nobis dicta iam fuerunt,hæc adijciamus. Omnium
quidem optimi ſunt clibanitæ,ad eum,quem præſcripſi,modum tum aſſati,tum ad aſſationẽ præ
parati.Proximi autem ipſis ſunt,qui † in minori furno aſſantur,ἰπνῖται nuncupati, eodem uideli- † Furnacei, melius ſic Plinius,
cet,quo prædicti,modo præparati:ſed,quia in profundo non ſimiliter aſſantur, ob id ab ipſis bo- & Athenæus.
nitate ſuperantur. At,qui ſuper craticulam,aut cineres calidos,aut foci pauimentum ceu clibanũ Nam clibanus &
aſſantur,praui omnes ſunt,ut qui inæqualiter ſe habeant:nam partes ipſorum extimæ ſupra mo- minori furno, ἰπνῖται in maiori
dum ſunt aſſatæ,intimæ autem crudæ.Cæterum ijs,quos propterea,q̀ cineribus tecti aſſanẽ, ſub cocti nuncupan
D cinericios nuncupant,cineres ipſi prauitatem aliquam aſpergunt:quapropter omnium panũ hos tur.
(ſi ipſis cætera omnia ante pariter adfuerint) quod ad aſſandi ſaltem modum attinet , propemo-
dum dixerim eſſe deterrimos.Oportet.n.ſemper ea,de quibus agitur,ita accipere,ut,quæ inter ſe
comparantur,in illis duntaxat,de quibus agitur,mutuo diſſideant:quandoquidem,ſi,quæ pluri-
bus inter ſe modis diſcrepant,contuleris,quæ de ſingulis ipſis membratim & ſeorſum dixeris , ea
omnia collecta habebunt.De panum igitur differentia abunde dictum eſt.

De Placentis , quæ ex farina triticea fiunt,Græci τὰ ἄμητα vocant. CAP. 3.

DE alijs autem placentis,quæ ex triticea farina parantur,dicere nunc fuerit opportunũ.Ergo
quos Attici quidem ταγηνίτας, nos autem Græci, qui Aſiam colimus, τηγανίτας,appellamus,
parantur ex ſolo oleo.Oleum quidem ſolum in ſartaginem igni fumi experti impoſitam inijcitur:
quod ubi incaluerit,triticea farina multa aqua imbuta ei adfunditur:quæ celeriter , dum cum ip-
ſo oleo coquitur,cogitur ac denſatur inſtar caſei teneri in calatho concreſcentis : tunc autem iam
ipſam uertunt,ſuperficiem quidem ipſius ſuperiorem infra conſtituentes, ut ipſa ſartaginem etiã
tangat , quod uerò prius erat inferius , quodque abunde iam eſt coctum , ſurſum in ſublime tol-
lentes , ut iam ſit in ſuperficie : & , cum iam , quod modo infra eſt , concreuerit , poſtea uertunt
ipſam bis forte aut ter , quoad tota placenta æqualiter ipſis cocta uideatur. Perſpicum ſanè eſt,

quòd ipſa quidem * craſſi eſt ſucci,quodq; ventrem cohibet,& ſuccos crudos gignit:quapropter E & à quibuſdam mellis quidpiam ei admiſcetur:ſunt,qui & ſalem marinum miſcent. Fuerit autẽ iam id quidem placentæ genus quoddam,aut ſpecies,aut quocunq; modo appellare libeat : quẽ admodum & alias quaſdam placentarum ſpecies,tum ruſtici homines,tum vrbanorum paupertimi,ex tempore componunt.Itaq;,quæ πιμμετα ἄζυμα in clibano aſſant, atque mox, quàm extracta ſunt,in mel calidum,vt id in tota ſeſe recipiant,inijciunt,placẽtæ etiam ſunt genus quoddam:præterea omnia,quæ cum melle ex itrijs apparantur.

A. ibidem. f

De varia Itriorum compoſitione. CAP. 4.

DVplex autem eſt Itriorum ſpecies,præſtantior quidem,quam rhyemata:deterior vero,quã lagana appellant.Igitur omnia,quæ ex his ac ſimilagine componuntur,craſſi ſunt ſucci, & tarde permeant,iecoriſq; meatus, per quos fertur alimentum, obſtruunt,lienis imbecillitatẽ augent,calculos deniq; in renibus gignunt:quòd ſi cocta belle fuerint, atq; in ſanguinem mutata, admodum nutrient.Quæ verò cum melle parantur,miſtam habent facultatẽ: cum.n.mel ipſum ſuccum habeat tenuem,& ea,quibus cum miſcetur,tenuet,factum meritò eſt,ut,quæ mel copioſius,dum parantur,aſſumpſerint,quæq; diutius cocta fuerint,& minus tarde permeent , ſuccũq; ex tenui & craſſo miſtum generent:iecori verò,renibus,& lieni,in recte quidem habentib⁹, ma F gis,q̃ ea quæ ſine melle parata ſunt,conducant:in ijs vero,qui obſtructionis principium habẽt, aut inflammatione,aut ſcirrho ſunt obſeſſi,nihil minus,quã illa noceant:non nunquam ẽt lõge grauius:& multo omnium maxime,quorum farina fuerit admodum lenta:ſuccus nanq;, qui ex ijs proueniet,nõ modo ꝑꝑ craſſitiem ferri prorſum inhibetur, verum ẽt intrinſecus anguſtis vaſorũ finibus circũfixus adeo impingitur,vt haud facile ſolui queat:atq; ita viſcus læſum ijs,qui ita ſunt affecti,ſenſum ponderis exhibet,ciborum ac potuum tenuantium ope indigens. Scripſimus autem alibi vno libro De victu attenuante.Nihil tñ eorum,quæ ita ſunt parata,neq; thoracem,neq; pulmonem offendunt.Verum de edulijs quidẽ, quæ craſſum ac lentum ſuccum generant,alio loco poſtea differemus:ſermo aũt,qui nunc in manibus eſt,poſtulat , ut cùm alia,quæ hactenus expoſuimus,memoria teneas,tum inter ea omnium potiſſimum,panum facultatem,ꝙ eis aſſidue vtamur:nec ſanè obfuerit,quæ de ipſis diximus,ſummatim repetere . Optimus certe panis ac ſaluberrimus fuerit homini,neq; iuueni,neq; exercitationibus dedito,qui tum ſalis, tũ fermenti habet plurimum,quiq; plurimum ab artifice,antequam formetur & aſſetur,ſit ſubact⁹, &(vt ſupra diximus)in clibano mediocriter calido aſſatus. Modum vero fermenti ac ſalis guſtu iudicato.quod nanq; in largiori horum miſtura iam offendit,prauum.Quatenus igitur guſt⁹ nullum adhuc ſenſum triſtem ex ea miſtura percipit, catenus ipſorum copiam augere præſtiterit. G

De Pane loto. CAP. 5.

Abluẽdi panis huius rationẽ ex Antillo indicauit. Oribaſius lib.4.colle. a.ult. quẽ ſecutus Auicennas lib.2. minus feliciter illud ꝓſtuit.

A. l. 2. t. 2. c. 56, fo. 159. a

POrrò,qui panis abluendi rationem excogitarunt,minoris ſanè alimenti cibũ,ſed qui ab obſtructionis noxa abſit,quoad licet,longiſſime,inuenerunt:ſiquidem panis hic ſuccum habet minimum craſſum ac lentum,vt qui ex terreſtri aereus ſit factus.Eius porrò leuitas apparet , cũ per ſtateram,tum ꝙ in aqua non ſubmergaẽ,ſed inſtar ſuberis ſupernatet. Cæterũ id eduliũ, qđ ruri apud nos coquunt,ꝙ ex multa triticea farina lacti miſta conſtat, ſcito ex ijs eſſe , quæ intus obſtruunt.Vt igitur cibi hmõi omnes boni ſunt ſucci,& multi alimenti,ita eos, qui ipſis aſſidue utuntur,lædunt,obſtructiones in hepate parientes,& in renibus calculos gignentes.Cum.n.humor crudus lentorem aſſumpſit,& tranſitus per renes quibuſdã natura ſunt anguſti,ibi, qđ craſſiſſimum eſt ac maxime lentum,diutius moratum , πῶρον,i.tophum, prompte gignit: cuiuſmodi in vaſis,in quibus aquam calfacimus,accreſcit,aut ad ſaxa affigitur in pleriſq; aquis calidis ſpõte naſcentibus: confert autem ad id maxime renum ipſorum temperamentum , qñ ipſorũ calor acris fuerit,ac velut igneus.Ex eo aũt genere ſunt & πῶροι,qui in arthriticis generantur : fluit.n. ſemper,quod in corpore redũdat,in partes imbecillimas , pro ſuaq; ipſius natura in ipſis affectũ excitat.Cæterum,cum poſtea de lacte agemus,de omni ipſius vſu trademus,quemadmodũ certe & de cibis incraſſantibus:quandoquidem & alia quædam ſunt,quæ eam habent facultatem. H

De Alica, ſeu Chondro. CAP. 6.

A. l. 2 t. 2. ca. 196. fo. 122. a

ALica*ex genere eſt tritici,ualenterq; nutrit,ſuccumq; lentum hẽt,ſiue in aqua duntaxat coctam,cum mulſo,aut uino dulci,aut etiam adſtringente (nam his quoq; ſuo proprio tẽpore utimur)ſiue cum oleo,ſaleq; frixam ſumas.Nonnunquam autem & acetum illi inijcitur · atq; præparatam eo modo alicam,medici ptiſſanæ confectionem fuiſſe dictitant:quidam autem dſit ex alicæ ptiſſana ægrotum fuiſſe cibatum:ueterum uerò nonnulli,ut Diocles & Philotimus, ptiſſanam triticeam,alicam hoc modo ſtructam appellitant. Quapropter eius nomẽ apud antiquos eſt rarum,quemadmodum & nomen ſitanij:ipſum.n. communi appellatione triticum nũcupãt. Dictum porrò eſt in libro Hippocratis De rõne uictus*panes ex alica factos plurimi eſſe alimẽti, ſed minus ſubſidere:præterea ſimilaginem & alicam coctam ualentis ac multi eſſe alimẽti:proinde uſum huius multũ uitare conuenit,eiſq; potiſſimum,quibus iecur facile obſtruitur , aut renes calculis gignendis ſunt appoſiti.Maxime præterea intentos eſſe cõuenit de ijs ſorbitionibus,quę ex alica lota nuncupata parantur:ſuccus nanq; ipſius hic eſt aquæ commiſtus,qui,cum coctionẽ

...de Dięta

postulet

A poſtulet plurimam,præparantibus quidem ipſum,quaſi ſatis coctus ſit,imponit: ægrotos verò,qbus ipſum parant,lædit non minimum,celeriter.n.q; inſtar glutinis ſit lentus, concreſcit ac denſatur.Oportet igitur ipſum multa aqua admiſtum ſuper carbones coquere,plurimum mouẽdo, quoad exacte coctus fuerit:tum vero ſalis quidpiam etiam inijcere:oleum autem & ſi initio ſtatim immiſcueris,nihil fuerit incommodi.Sed id quidem obiter ſit dictum: ad medendi.n.rationem,non ad præſens inſtitutum,pertinet. Quòd ſi quando ſani ob vehementem ventris mordicationẽ:ſiue ob bilioſi humoris multi tranſitũ,ſiue ob aliud id genus,ſorbitione eguerint, ijs alicam plurimum coctam,vſque dum extabuerit,deinde colatam,atq; ita comparatam,vt ptiſſanę ſucco colato ſit perſimilis,ſorbendam tunc exhibeto.Eadem autem lotæ alicæ parãdæ eſt ratio.

De Tritico in aqua elixo. CAP. 7.

NIſi ipſe aliquando triticum in aqua elixum comediſſem,nunq̃ aliquem eius vſum in cibo eſſe crediddiſſem:neq;.n.fame graſſante,ad hunc vtendi modum quis acceſſerit,cum ſuppetẽte tritico panem ex eo facere poſſit:in cœna verò,quemadmodũ elixum frixumve cicer,& alia quædam ſemina ſimiliter parata,pro tragematibus,quæ vocant, ſumuntur , ita triticum elixum a nemine ſumitur : ob eas ſanè cauſas nunquam crediddiſſem quempiam triticum elixum eſitaſ-
B ſe.Cum autem & ipſe aliquando rus procul ab urbe cum duobus adoleſcentibus meis æqualibus profectus ruſticos iam cœnatos deprehendiſſem,& mulieres ſeſe,vt panem facerent, accingere (pane.n.carebant)vnuſq; ex ipſis repente triticum in ollam coniectum coxiſſet,deinde ſale mediocri conditum,ut ederemus eſſet hortatus,(cogebamur autem id facere,vt par eſt , qui nimirum iter confeceramus,atq; eſuriebamus,)abunde certe comedimus , pondus tamen in uentriculo ſenſimus,vt lutum ipſi incumbere videretur.Et,cum poſtero die non coxiſſemus, totũ diẽ cibum ita faſtidiuimus,vt nihil edere potuerimus:præterea flatulento ſpiritu eramus pleni , caputq; dolebat,& oculi caligabant:neq;.n.per aluum quidquam excreueramus,quod vnicum in cruditatibus eſt remedium.Rogabam igitur ruſticos, num & ipſi aliquando elixum triticũ ediſſent,tum quò nam pacto fuiſſent ab illo affecti:illi verò & eſitaſſe frequenter, eadem , qua nos , neceſſitate compulſos reſponderunt,triticumq; ita præparatum graue & concoctu difficile eſſe edulium:quod ſanè vel citra experimentum colligi facile poterat . Quando.n.ne ipſius quidem ſumpta farina(vt ante retulimus)concoctu ſit facilis,niſi per ſalem,fermentum,miſturam,triturationem,clibanumq; elaborata fuerit,quis non intelligat illaboratum triticum eſſe contumaciſ-
C ſimum?Vires tamen triticum habet magnas,ſi ſic ſumptum concoquatur, nutritq; valide corpus ac robur inſigne ijs,qui ipſo uſi fuerint,conciliat.

A.l.3.f.141.a c.19.fo.309.g

De Amylo. CAP. 8.

AMylum ex tritico conficitur,partes exaſperatas læuigandi vim obtinens,q̃ ſubſtãtijs omnibus conſiſtentia ſiccis eſt communis,quæ neq; aſtrictionem, neq; acrimoniã , neq; aliã quamuis facultatem habent inſignem:quas ſubſtantias iure ἀποίους, i.qualitatis,quę ſenſu deprehendi queat,expertes,appellant,qualis inter humidas ſubſtantias eſt aqua.Cæterum amylum ſimilem panibus lotis habet facultatem: minus.n.his non lotis corpori præbet alimentum,& non calefaciens,ueluti neq; calefaciunt etiam illi,cum cæteri panes calefaciant. Quod uerò ad triticum in aqua elixum attinet,cum eo amylum ne conferendum quidem eſt,cum palàm id tũ calfaciat,tum valenter nutriat,ſi concoctum fuerit:id quod factu(vt diximus)eſt difficile .

A.l.2.t.2.ca. 59.fol.105 d

De Hordeo,& quomodo optima Ptiſſana paretur. CAP. 9.

HOc item ſemen in vſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem:ſiquidem illud palàm calefacit:hoc uerò non modo non calefacit(quo modo nõ nulla,quæ in medio ſunt calefacientiũ & refrigerantium,vt amylum,& panis lotus)ſed,quoquo modo ipſo utare,ſiue panes ex ipſo feceris,ſiue ptiſſanam coxeris,ſiue ἄλφιτα.i. polentã feceris, vim quandam refrigerandi habere cernitur.Diſſidet pręterea à tritici natura,ſucci ſpecie,quam
D vtrunq; ipſorum gignere conſueuit:ſiquidem triticum,craſſum ac lentum:hordeum autem , tenuem & nonnihil deterſorium ſuccum in nobis gignit.Quoquo igitur modo hordeũ paraueris , nunquam corpus calfacit,ſed varie pro modo præparationis humectat ac ſiccat:quandoquidem polenta,quæ ex frixo hordeo eſt facta,ſiccare perſpicue cernitur:ptiſſana autem humectat,cum ſaltẽ,vt decet,fuerit parata,hoc eſt cũ in coctione quamplurimum intumuerit , poſtea igne lẽto per multum ocium in chylum fuerit redacta:acetum autem ei tunc admiſcetur, cum planè intumuerit:cum uerò cocta exactè fuerit,ſub edendi tẽpus ſalem tenuem inijcere oportet:oleum autem ſi initio ſtatim inieceris,coctioni nil nocueris:aliud tamen nihil eſt miſcẽdum:niſi uelis anethi aut porri quidpiam, idq; initio ſtatim, immiſcere . Video autem à cocis omnibus ptiſſanam peſſime parari:in mortario nanq; crudam ipſam tundentes,non ad ignem coquentes, diſſoluũt : ſunt,qui amylum etiam inijciant, ut per coctionem in chylum copioſum videatur eſſe redacta. Talis certe ptiſſana merito maxime eſt flatulenta,& concoctu admodum difficilis . Quæ uerò in ptiſſana recte paranda prætermiſi,ea adijcere oportet.Crudam ptiſſanam aliquandiu in aqua p̃maceratam,deinde in mortarium iniectam manibus terere conuenit aſperam quampiam rem in ſe habentibus , cuiuſmodi eſt , quod uocant ſpartum , ex quo iumentis ſoleæ nectuntur : uſque

A.l.2.t.2.ca. 530.fo.155.b

eò

cò autem terendum,dum præpoſitus,ac qui in ſuperficie eſt,cortex ſit abiectus:is enim,quo ueſti E
tur ceu tenui tunica,non totus inter pinſendum abijcitur:quapropter & pręmaceratur,& in mor
tario tũdit̃.Quòd,ſi nõ quicquid eſt aceris,deciderit, elixa ptiſſana magis quidem deterget, nul-
lam autem aliam noxam accipit.Peſſima autem eſt ptiſſanæ præparatio,cum,vbi cõci crudam ip-
* κυκεῶνα, Ciceonem. ſam in mortario cum aqua contuderint, deinde parumper coxerint, ἕψημα καὶ σίραιον,id eſt ſapam
inijciunt: quidam autem cum his mel quoq; & cuminum inijciunt, *cinnum quendam uerius, q̃
ptiſſanam,comparantes. Verum,quæ probe parata fuerit,utilitates, quas memorat Hippocrates,
tum ſanis,tum ægrotis hominibus præſtabit: ſiquidem lentor eius(ut inquit)leuis,& continuus,
& blandus eſt,& lubricus,& humidus moderate,ſitimq; arcet:& ad abluendum, ſiquid opus erit,
eſt idoneus: neq; adſtrictionem habet,neq; tormina gignit:deniq; ĩ uentriculo non exturgeſcit, ſi
quidem inter coquendum intumuit, quantũ plurimum intumeſcere poterat.Hæc certe nobis in
præſentia de ptiſſanæ facultate ſuffecerint, non medendi ratione tradentibus, ſed alimentorum
duntaxat uires explicantibus,quanquam in ſermonis tranſcurſu ipſorũ uſum quoq; attingimus.

De Panibus hordeaceis. CAP. 10.

NVnc certe ad hordeaceos panes tranſire fuerit tempeſtiuum,quos homines eodem, quo tri
ticeos,modo parant:ſunt autem non modo triticeis,uerum etiam olyrinis,& multo adhuc F
magis typhinis,friabiliores,nihil in ſe lentoris,ut illi,habentes.Ex quo perſpicuum eſt, ꝙ exiguũ
corpori præbent alimentum,& potiſſimum ſi facti ex peiore hordeo fuerint, ex quo Hippocrates
ne ptiſſanam quidem fieri uoluit: neque enim dum coquitur,ſuccum copioſum ex ſe ipſo emittit.
Laudatiſſimum autem eſt,quod candidum,ubi pinſitum eſt,apparet,non nihilq́; denſitatis ac põ-
deris(quantum hordeo datum eſt)habet.Porrò,quod totum plenum eſt, & circunſcriptionem ex
ternam babet tenſam,melius eo eſt,quod gracile eſt ac rugoſum.Verum hoc quidem ſeminũ om-
nium commune tibi eſto indicium:niſi forte aliquando molem multo, q̃ pro ſua natura, habeant
maiorem,ſintq; molliora ac laxiora:ſcito enim ea humiditatem habere ſuperfluam,prædictisq́; eſ
ſe deteriora.Ob eamq́; cauſam non conuenit ijs poſt collectionem uti:ſed,ubi ea in locis ſiccis re-
poſueris,diu ab eis abſtinere,quò interea pars quidem humoris ſuperflui exhalet,pars autem etiã
coquatur,quoad ſiccata mediocriter cõtrahantur.Defluit.n.à plantis,ſeminibus,& fructibꝰ,poſt-
quam collecta fuerint ac repoſita,primum quidem quicquid in ipſis aquoſum eſt ac tenue,poſt au
tem & non nihil humidi naturalis. Cum.n.ſubſtantiam habent iuſto ſicciorem,ſunt ijs deteriora,
q̃ ad ſummum bonæ habitudinis peruenerunt,non tamen iam omnino ſunt praua: quinimmo ijs
affectibus,quos ſiccando corrigere oportet,ſunt utiliora.Quæ autem diutiſſime fuerunt repoſita, G
uires habent imbecilliores. Huius porrò terminus ſit,cum ab ipſis diuiſis quaſi puluis quidam te-
nuis excidit.Hæc itaq; ſemel nunc dicta,in omnibus memoria teneto: non.n.libenter de ijſdẽ ſę-
pe eadẽ repeto,niſi qñ neceſſe uidetur,nudum duntaxat caput memoriæ cã repetere.Ad panes au
tem hordeaceos,de quibus dicere inſtitueramus,reuerſi,dicamus,in ijs quoq; quaſdam eſſe diffe-
rentias,illis,quas paulo ante in triticeis recenſuimus, reſpondentes: omnes nanq; triticeis multo
minus alunt:qui tamen ex præſtantiſſimo hordeo conficiuntur,minus à triticeis in eo ſuperãtur:
qui uero ex laxo ac leui, panibus furfuraceis rñdent:panes aũt ex hordeo hmõi citiſſime per aluũ
ſubducuntur,quod & reliquis non minimum accidit, ſi triticeis eos contuleris. Quæ porrò inter
hos mediæ panum hordeaceorum ſunt præparationes,ſimiles ſunt ijs,quas in triticeis retulimus.

De Polenta,quæ Græce ἄλφιτον dicitur. CAP. 11.

EX recenti hordeo mediocriter frixo laudatiſſima fit polenta, cuius ſi copia non ſit, non nun-
quam & ex alijs ipſam conficimus. Cum autem polenta omnis, quæ recte ſit facta, boni ſit
* στάχυν. odoris,ea eſt ſuaueolentiſſima,quæ ex optimo ac recenti hordeo, & quod * ariſtam non admodũ
habeat ſiccam,eſt confecta. Compluribus autem per ſanitatem mos eſt eam ſapa, & uino dulci
mulſoq́; commiſtis,non nunquam ſola etiam aqua conſperſam, æſtate duabus tribusve ante bal- H
neum horis bibere:aiuntq́; ſentire ſe hoc potu ſiti liberari. Si tamen cum uino auſtero fuerit epo-
ta,uentrem deſiccat.Polenta autem gentes quædam pro pane utuntur: quod ego ruſticos in Cy-
pro facere ſum conſpicatus,tametſi ij frumenti plurimum metant. Veteres autem militibus etiam
polentam præbebant: Romani tamen milites ipſius imbecillitatem damnantes, ea non amplius
nunc utuntur: exiguum enim corpori alimentum dat,priuatis quidem & omni exercitatione ab-
ſtinentibus,ſatis multum:ijs autem,qui quoquomodo exercentur,minus,quàm ſat eſt.Porrò ex
* φρυγέντων. ijs humidis*frixis fiunt mazæ,de quibus deinceps diſſeremus: præſertim cum Philotimus in pri-
mo libro De alimentis de ipſis copioſius diſputans,quod in eis tamen erat utiliſſimum,indetermi
natum reliquerit.

De Maza. CAP. 12.

CViuſque eduliorum uires,potes uel ante certam experientiam, ex ipſius natura conijcere.
Etenim perſpicacis ingenij uiro, farina quæ planè tenuis eſt & alba,& ab omni furfurea ſub-
ſtantia pura, ſatis intelligetur in uentriculo quoque citius ac magis alterari,coque probius conco
qui,& facilius in corpus diſtribui,promptiusque nutrire,ut quæ tota corporibus alendis aſſimile-
tur atque apponatur:quod autem in ipſa furfureum eſt ac durum,ut extrinſecus in aqua diſſolui
non

A non cernitur,eadem ratione ne in ventriculo quidẽ madefactum diſſoluitur,ſed totum, vt ſumptum fuerat,indiuiduum permanet,atq; inconfectum. Hoc igitur nõ poteſt nec probe cõcoqui, nec diſtribui,propterea ꝙ venarum orificijs,quæ ad ventriculum & ad inteſtina pertinent, nihil prorſus cõgruit,neq; illabitur:quas res neceſſario ſequitur,tũ vt maior ſtercoris vis ex ipſo aceruetur,tum ut citius ſubſideat,partim propter ipſius copiæ pondus,partim etiã ꝙ furfureum omne qualitatem habet deterſoriam. Quæ omnia ſiquis reputet, intelliget tantum mazam in alẽdo corpore ab hordeaceis panibus relinqui,quantum hi à triticeis relinquuntur: quippe, cum hordeum ſuapte natura furfureum habeat non paucum, frixum iam illud ipſum habet tum ſiccius,tum fractu ac comminutu difficilius:ſiccius autem eſt id,quod in hoc eſt præſtãtius,ex quo corpus ſumebat alimentum. quo fit,vt maza panibus hordeaceis ægrius coquatur, magisq; ventriculum flatu impleat:in quo etiam,ſi diutius manſerit,turbationẽ excitat:citius autem ſubducitur,† ſi commiſta diutius fuerit ac ſubacta:quòd,ſi mel quoq; addatur, citius etiã ob id ventrẽ ad excretionem incitabit. Cæterum,quod Philotimus opinatur,ſuccũ craſſum,glutinoſum,ac frigidum ex omni maza generari(quem ipſe cũ præceptore ſuo Praxagora vitreum appellat)ſecus profecto habet,cum polenta neq; lentorẽ habeat,quod alicę ineſt maxime,nec multum nutriat. † φυραθεῖσα καὶ τριφθεῖσα μέχρι πλείονος

B At illum ſefellit maza copioſior,ac diutius in vino dulci & ſapa * macerata, quã ipſe, quẽadmodum Athenienſes, τριπτὴν,i.tritam appellauit; quod enim in ea triticeæ maſſæ reſpõdet,ductile eſt ac glutinoſum,cum ob diuturnã * macerationẽ, tum ob humoris polentæ * cõmiſti craſſitiẽ. Quemadmodum autẽ tritura multa cum craſſo liquore facit,vt trita farina, lenta appareat, etiã ſi ea ex milio ſit,ad eundem modũ ſuccus ptiſſanæ apparet lẽtus, tametſi nihil in ſeſe habeat glutinoſum neq; emplaſticum,ſed contra deterſorium atq; inciſoriũ,quod in cute noſtra incidat,ipſius ſordes eluens. Quòd,ſi paulo poſt,ꝙ cuipiã ſorbendã ipſam exhibueris, vomere ipſum feceris,pituitam,quæ in ventriculo continebatur,detergebit, & omnia vomitu ſimul cum ea eijciet. * φυραθεῖσα. * μαλαχθαι. * μιχθέντος.

De Typha, Olyra, & Zeia. *CAP. 13.*

MNeſitheus quidem typhas tertio loco poſt triticum,& hordeum numerat: Diocles autẽ de ipſis tradit negligentius, compendioſum ſcribendi genus diffuſæ accuratæq; explanationi præponens:eodem certe compendio de tritico,hordeo,alijsq; multis tradidit. Paulo autẽ de his Praxagoras,ac Mneſitheus, quàm Diocles, copioſius ſcripſerunt:attamen ne ipſi quidem ſatiſfaciunt. Philotimus verò de quibuſdam admodum copioſe, de alijs autem egit ieiune: ſunt &, quorum ne meminit quidem,quemadmodum nec zeiæ:perſpicuum autem eſt,quòd nec præce-

C ptor eius Praxagoras;quandoquidem Philotimus non modo eorũ,quæ ille ſcripſiſſet, nihil prætermiſit,ſed pleraque etiam perpoliuit,atque adiunxit. Illud uerò mirum uideri debet,quòd ne is quidem,qui librum De ratione uictus compoſuit,qui Hippocrati eſt adſcriptus(quiſquis is uir antiquus fuerit)nominis zeiæ mẽtionem unquã fecerit:quòd, ſi typhas à non nullis putabat appellari zeias,id ipſum ſignificaſſe opportuit. Verum ſatius forte fuerit ipſorum uerba adſcripſiſſe. Diocles ergo in primo libro De ſanitate tuenda ad Pliſtarchum(in quo ciborũ facultates ex-
« plicat)ſic ſcribit: Poſt hordeum autem ac triticum facultatibus ſequuntur omnium maxime oly-
« ræ, typhæ, zeiæ, panicum, milium. In quibuſdam autem exemplaribus zeiæ nomen omnino
« nõ eſt:quin & in quibuſdam,non utilitatibus, ſed utilitatibus,ſcriptum eſt hoc modo: Poſt hor-
« deum ac triticum utilitatibus ſequuntur omnium maxime olyræ, typhæ, panicum, & milium.
« perinde, ac ſi olyra ſemen eſſet à typha diuerſum. Mneſitheus autem uno ſemine duo nomina
« ait contineri, ſcribens ad hunc modum: Ex ſeminibus ad nutritionem ſunt appoſitiſſima triti-
« cum & hordeum:quod autem hæc deinceps ſequitur, duplici quidem nomine nuncupatur, ea-
« dem tamen res eſt,alij enim typham,alij olyram nominant. Deinceps iſta adiungit: Poſt hæc au-
« tem ſunt zeia,milium,& panicum. Diocli certe ea de typha & olyra ſcribere, quæ modo adſcri-

D pſi, ſatis uiſum fuit: Mneſitheus uerò particulatim quoque de ijs poſtea tractauit, primum quidem de tritico & hordeo,mox de typhis, ſcribens his uerbis: Reliquorum uerò ſeminum typha
« quidem eſt optima,nam & nutrit admodum,neque magno negocio cõficitur. Panem autem ex
« zeia nemo affatim citra ſanitatis diſpendium mandit:quòd,ſiquis ei pani nõ aſſueuerit, etiam ſi
« minimum ſumpſerit,ægrotabit,eſt enim grauis & concoctu difficilis: qui uero regionem colunt
« uehementer frigidam,eo ſemine coguntur nutriri,ipſumq; ſerere,quòd frigoribus perſtrenue re
« ſiſtat:Atque hi principio quidem paulatim edere aſſueſcũt,tum quia ingrati odoris eſt cibus, tũ
« quia rarus eſt in eiuſmodi regionibus frugum prouentus: poſt autem, quòd familiare ſit eduliũ,
accidit,vt facillime in corporibus conficiatur. In ſumma autem ſtatuere oportet zeiam * grauem
A.l.1.2.1.ca. 323.f.134.c eſſe ac concoctu difficilem,firmam ac membranoſam. Ex his Mneſitheus apertiſſime indicauit,
« cuiuſmodi ſemen uocare uelit zeiam,quæ in frigidis regionibus colitur. Equidem nec ipſe regiones omnes hybernas peragraui, nec ab alijs audiui, qui eas perluſtraſſent, ſemen aliquod eſſe frumentaceum, quod incolæ zeiam, aut zeam appellarent: utroque enim modo ſcriptum inuenitur, in alijs priore ſyllaba in ι & ε, in alijs autem in ι tantum deſinente. Credere autem poſſum fieri potuiſſe, ut Græci ſemen id ſic appellatint, barbari autem proprium ipſi nomen indiderint. Conſpicatus autem in multis Thraciæ,& Macedoniæ agris non * ariſtam modo,ſed * στάχυς

&

& plantam totã noſtræ typhę in Aſia ſimillimam,interrogaui quodnam apud illos homines ha- E
beret nomen: qui mihi omnes reſponderunt,plantam totam & eius ſemen βρίζαν appelari, prio-
re ſyllaba tribus his litteris ſcripta, β ρ ι, ſequente ζ & α,in recto ſaltem caſu.in accuſatiuo aũt cum
litera ν. Ex hoc porrò ſemine panis fit grauis odoris,& ater,mẽbranoſam (vt Mneſithe* ſcripſit)
ſubſtantiam habens: quòd ſi nigrum quoq; panem,qui ex zeia fit, eſſe adſcripſiſſet,facilius crede-
rem id eſſe ſemen,quod ab eo zeia nominatur. Eſt itẽ in frigidiſſimis Bithyniæ locis ſemen quod
dam, quod zeopytum nominatur, prima ſyllaba ι non habente,vt apud Homerum habet,cũ ait:
Et zeia & triticum cum ſœcundo hordeo & albo.
Ex eo autem panis fit præſtantior, quàm qui in Macedonia, aut Thracia ex briza conficitur. Ac
ferè,quemadmodum nomen ipſum zeopyrum ex vtroque nomine, zea ſcilicet,& pyro, ideſt tri-
tico componitur,ſic & ſubſtantia eius inter vtrunq; media quodammodo eſt, vt ſi ex utroq; eſſet
commiſta:proinde quanto tritico eſt deterius,tanto Thracia briza eſt præſtantius.Porrò vrbium
nomina,in quib.ſemen id prouenit,ſunt Nicea,Pruſa,Craſſopolis,Claudiopolis,* Heliopolis, &
Doryle,quod quidem extremum eſt Phrygiæ Aſiaticæ oppidum: habet autem & Phrygia ipſa ſe
men eiuſmodi in agro proueniens, quemadmodum & aliæ quædam vrbes finitimæ. Videre au-
tem eſt panem, qui ex hoc ſemine conficitur tanto eo,qui ex briza in Thracia & Macedonia fit, F
eſſe meliorem,quanto triticeo eſt deterior. Meminit zeæ & Theophraſtus libro ſeptimo de plan- »
tis,ſic ſcribẽs: Inter ea,quæ tritico hordeoq; ſunt ſimilia,ut zeia,olyra,typha, auena,& ægilops, »
zeia eſt firmiſſima,copioſiſſimeq; fructificat,multiplicem altamq; radicem effundit,culmo multi- »
plici & craſſo aſſurgens,fructus autem eſt leuiſſimus,& cunctis animalibus admodum iucundus. »
Deinde ſubdit: Typha autem omnium eſt leuiſima: nam calamum unicum, cumque tenuem ha »
bet: quare ſolum gracilius,nec, uti zeia,pingue ac fertile expoſcit. Poſt hęc ſubiungit: Sunt au- »
tem hæc duo,zeia ſcilicet & typha tritico ſimillima.Hæc quidem de zeia Theophraſtus: Herodo »
tus autẽ libro ſecundo ad uerbum hæc ſcribit: Tritico hordeoq; plerią; uictitant: apud Aegyptios »
uerò his in uictu uti,ſummum dedecus putatur,utuntur autem olyris,quas alij zeias cũ z nomi- »
nant. Dioſcorides quoque in ſecundo De medica materia,hęc ſcribit: Zeiæ duplex eſt genus, »
quorum alterum ſimplex,alterum δίκοκκον nominatur,quòd ſemen duabus membranis conclu- »
ſum gerat: nutrit autem hordeo ualentius,tum ſtomachum iuuat.panis ex ea fit, qui minus triti- »
co nutrit. Crimnõ autem,quod ex zeia & tritico fit,eſtq; in tritura craſſior farinæ pars,ex qua fit »
puls, nutrit abunde, & facile conficitur: quod uerò ex zeia fit,uentrem magis cohibet,potiſſimũ G
ſi torrefacta prius fuerit.Præterea olyra eiuſdem cum zeia eſt generis, ſed minus aliquãto nutrit: »
panis quoque ex hac fit,& crimnon.Athera autem fit ex zeia trita tenuiter ſub mola: ſorbetur an- »
tem non ſecus ac liquida pulticula: pueriſq; eſt accommoda: in cataplaſmatiſq; ea utimur. Tragi »
ſemen,alicę eſt quidem ſimile,nutrit autem multo minus,quàm zeia, quòd multũ aceris habeat: »
ob id & concoctu eſt difficilior,& aluum magis mollit,De zeia igitur hæc ſufficiant. Mneſitheum
profecto iure quis demiretur, quòd diſcrimen inter olyram ac typhã nõ nouerit: utraque enim
in Aſia eſt frequens,& potiſſimum in regione,quæ eſt ſupra Pergamum,adeo, ut ruſtici ipſi pani-
bus ex ipſis factis ſemper utantur,propterea,quòd triticum omne in oppida comportẽt. Olyrini
ſanè,ſi modo ex bona olyra fiant,poſt triticeos ſaltem ſunt præſtantiſſimi, ſecundi autem ab his
ſunt typhini: quòd,ſi olyrini ex uitioſo ſemine ſint facti, typhini non erunt eis inferiores. Cali-
di uero panes ex laudatiſſima typha facti, olirinis longe ſunt præſtantiores,aſſeruati uerò dete-
riores ſeipſis euadunt: cum enim maſſa illorum ſit tenax ac ductilis, denſatur maiorem in mo-
dum, & maxime cum negligenter parati fuerint, adeo, ut qui panem huiuſcemodi poſt unum
aut duos dies, ac multo magis ſequentes aliquot comederit, putaturus ſit lutum uentriculo ſuo
ineſſe: at,calidus adhuc cum eſt,ab ipſis etiam urbanis expetitur, ipſumque cum caſeo quodam H
mandunt, quem uernaculo nomine oxygalactinon appellant: porrò hunc quoque tenerum eſ-
ſe oportet, & ipſum panem calorem clibani adhuc retinere. qui certe in hunc modum eſt
aſſatus, non ruſticis modo, ſed urbanis quoque hominibus, in delicijs habetur: qui uero trium
quatuorue dierum eſt, uel ipſis ruſticis manditur inſuauius: præterea concoctu eſt difficilior,
ac tardius per aluum ſubducitur, quæ calido minime accidunt: qui, tametſi hordaceo, quod
ad deiectationem pertinet,multum relinquitur,non tamen in eo adeo, ut miliaceus, eſt uitupe-
randus: quin etiam corpus admodum,dum calid' eſt,nutrit, ut pene triticeo ſyncomiſto par ſit.
Habet autem typhæ ſemen extrinſecus corticem ueluti olyra, & hordeũ: uerum decorticatum,
in panes congeritur, omninoque uſu accommodatur: nam & ex aqua manditur elixum, haud
aliter, ac uocatus à ruſticis apothermus,ſapa(quam alii σίραιον, nos ἕψημα uocamus) iniecta: non
nunquam etiam cum ſale eſitatur, quo modo me triticum ipſum tetuli comediſſe. Ex nobiliſ-
ſima autem olyra, cum, ut decet, fuerit decorticata, nominatum tragum conficiunt, quo pleri-
que ùtuntur primum in aqua decoquentes,deinde ea effuſa, ſapam aut uinum dulce,aut mulſum
infundentes; ſuperinijciunt & pineas nuces aqua præmaceratas, donec plurimum intumuerint.
Quidam autem ſemen hoc, genere quidem; non tamen ſpecie, cum olyris idem eſſe affirmant.
Sunt autem & alia permulta ſemina prædictis quidem adſimilia, non tamen eadem penitus ſpe-
cie,

* Alii legunt Iu liopolis.

A ciæ,quæ partim in hordei ac typhæ,partim in typhæ olyræq́;,aut olyræ & tritici medio ſunt loco:quædã verò ad olyræ,alia ad hordei aut typhæ,alia ad tritici:ceu alia ad panici, alia ad milij naturã,proxime accedunt:quæ nomina habẽt,alia ſimplicia,vt in Italia ex quo alicã faciunt, alia cõpoſita, vt in Capadocia quod vocatur gymnocrithon,id eſt hordeũ nudum ac corticis expers,in Bithynia autẽ zeopyron. Verum ſatius fuerit eiuſmodi nominũ,ac ſeminũ diſquiſitione omiſſa, de omnibus cõmuni quodã ſermone tractare. Quæ igitur parua mole multam reddunt ſubſtantiam,eamq́; craſſam ac viſcidam,optimi ſunt ſucci,ac multi alimenti, nõ tamẽ facile per aluũ ſecedunt:quæ verò his ſunt contraria,mollem quidem ac laxã habent ſubſtantiam , partes autem ipſorum furſureæ citius quidẽ ſubducuntur,ſed alunt minus.In his ipſis, quæ graueolentia ſunt,& guſtum quendam habent iniucundum, perſpicuũ eſt , ꝙ omnia & praui ſucci ſunt, & coctu difficilia.Qm̃ aũt exiguæ moli permultum inſit ſubſtãtiæ, tũ ex pondere, cũ in ſtatera appenduntur,tũ ex farinæ copia cognoſces:ea nanq; copioſa in ijs ſeminibus, quæ cõpacta dẽſaq; ſunt ſubſtantia,ab exigua mole redditur. Porrò caliditatis & frigiditatis diſcrimen, ante quidẽ, q̃ edantur,atq; intrò in corpus ſumãtur,cũ ex colore & guſtu facile tibi erit colligere, tũ etiã ex vſu,quẽ nobis foris applicata adferunt:poſtea autem,q̃ eſitata atque intrò in corpus ſumpta fue-
B rint,exactam ſui dignotionem ac ſenſum,dum in ventre ſunt,ijs,qui ſumpſerint, adferunt,ꝙ calfaciant aut refrigerent,aut neutrum horum manifeſte efficiant . Quòd verò ad colorem naturalem attinet, in hordeis quidem & olyris eſt albus , in triticis autem ſubflauus , typhæ autem vel triticis ſunt flauiores. Quin & harũ corpus coactũ eſt ac denſum, quod fortaſſis ad ſeminis paruitatem non nihil adfert momenti: eſt.n.id tritico longe exilius:quanquã non deſint,qui ipſum quoq; in tritici numero ponãt,& quod apud Homerũ equis dicitur , vbi illos Hector ita affatur,

Triticum enim vobis primum prædulce ferebam,

de typhæ ſemine dictum eſſe aiunt,eſſe enim illam equis paruum triticum , eamq́; ipſos ſine noxa mandere,verum autem triticum non ſine noxa. Nec abſurde certe typham quis triticum exile vocauerit,cum ei & colore,& denſitate,& caliditate ſit adſimilis.

De Auena, quæ Bromus dicitur. CAP. 14.

HOc ſemen in Aſia eſt frequentiſſimum,& potiſſimũ in Myſia, quæ eſt ſupra Pergamum,vbi & typhæ & olyræ vberrimus eſt prouentus . Iumentorum autem eſt alimentum , non hominum,niſi vtiq; aliquando extrema fame ad panes ex eo quoq; ſemine conficiendos compellãtur:citra famem autem coctum ex aqua manditur cum vino dulci, aut ſapa, aut mulſo nõ aliter,
C quàm typha. † Calidum autem eſt admodum, non ſecus ac illa : quanquam non æque eſt durũ, ex quo minus quoque corpus nutrit:& panis, qui ex eo fit, alioqui eſt inſuauis, non tamen aluũ aut ſiſtit, aut proritat, ſed,quod ad id ſaltem pertinet,medium locum obtinet.

† *Suſpicandum eſſet hoc in loco mendum latere cũ Gal. 6. de ſimpl. med ſcribat bromũ paulo frigidiorem temperiem habere atque non nihil adſtringere, ita vt menſis profluuia iuuet, niſi etiam interpres antiquus huic concors inueniretur: quare potius dubitãdum eſt in 6. de ſimpl. med. nõ legẽdum eſſe bromum, quod antiquus interpres qui hoc in loco auenam ibi certe non trãſtulerit.*

De Milio & Panico,quod Elymon & Milinen vocant. CAP. 15.

Al.2. t2.ca. 388.f.131.E

HIs item in pane non nunquã vtuntur vrgente dictarũ frugum penuria: panis tamen, qui ex eis fit, exigui ˝ eſt alimenti, ac frigidus : perſpicuumq́; eſt, ꝙ præaridus eſt ac friabilis,nihil enim in ſe habet neq; lentoris,neq; pinguitudinis:iure ergo aluum humẽtem deſiccat. Agricolæ autem horum farinam coquentes,deinde adipem ſuillam,aut oleum miſcẽtes,eſitant.Porrò milium ad omnia panico eſt præſtantius,ſuauiusq́, editur,*facilius cõcoquitur, ventrẽ minus ſiſtit, magis nutrit. Non nunquam autem ruſtici farinam ipſorum lacti incoctam mandunt , nõ aliter, quàm tritici:& liquet,quòd id edulium,ipſum per ſe ſumptum,tanto eſt præſtantius, quanto lac vtriuſque ſeminis naturam ad boni ſucci procreationem,aliaq́; omnia excellit : dico autem alia omnia, concoctionem,ventris ſubductionem, diſtributionem , & ipſam in edendo dulcedinem ac voluptatem. Nihil enim ſuauitatis ſeminibus ineſt, præſertim panico,quod in noſtra Aſia naſcitur: nam apud alias gentes,vt in Italia, multo melius prouenit.

* *facile*

D DE LEGVMINIBVS. CAP. 16.

LEgumina appellant ea cerealia ſemina,ex quibus panis non fit,vt puta fabas,piſa,cicera, lentes,lupinos,oryzam,eruum,cicerculas,aracos,eruilia,phaſelos,fœnum græcum,aphacen,& ſi qua ſunt ſimilia.De quorum omnium facultate deinceps tractabimus,vt,cum ea nota fuerint, vſus ipſorum minus ſit noxius.

De Oryza. CAP. 17.

A.l 2.t.2.c. 560.f.139.G.

SEmine ˝ hoc omnes in ſiſtenda aluo vtuntur,ipſum eodem modo,quo alicam,coquentes:difficilius tamen , quàm alica , conficitur , & minus alit,ceu vtique & in edendi ſuauitate ab ea quam plurimum relinquitur.

De Lentibus. CAP. 18.

NEque ex his panem quis facit,aridæ enim ſunt ac friabiles:corticemq́; habẽt adſtringentẽ: &,quæ ipſorum eſt velut caro,craſſi eſt ſucci ac terrei,auſterã qualitatem habens exiguam, cuius cortex multæ eſt particeps. Succus porrò in ipſis eſt,vt ante retulimus, adſtringẽti cõtrarius:quocirca,ſiquis in aqua ipſas coxerit,& deinde aquã ſale,aut garo,*aut cũ ipſis oleo cõdiẽs ſumpſerit,potus is aluum deijcit. At ex bis decoctis lentibus ad eum modum, quem retulimus,

lens

lens apparata, facultatem habet ſucco contrariā,vt quæ vētris fluxus ſiccet,ſtomachū, inteſtina E
& totum denique ventrē corroboret: quam ob rem cœliacis & dyſentericis cibus eſt accommo dus.Lens verò decorticata,vt illā adſtringendi vehementiam , & ea , quæ ipſam conſequuntur, amittit,ita magis nutrit,q̄ quæ cortice ſpoliata non eſt:ſuccū* craſſum prauumq́; gignit, tardeq́; A.l.2.c.2.ca. 438.fo.343.h
commeat,non tñ alui fluxus deſiccat,vti ea, cui cortex non eſt ademptus.Iure igitur,qui largius hoc edulio vtuntur,elephantiaſim,quam vocant,& cancros incurrunt: ſiquidē craſſa ſiccaq́; cibaria ſucco melancholico generando ſunt idonea. Quare ijs duntaxat, quibus aquea in carnib⁹ eſt cachexia,lens in cibo vtiliter præbetur,ſicuti aridis & ſquallētibus admodū damnoſe. Eādē ob cauſam viſum integrum & inculpatum hebetat,ipſum immoderate exiccās: ei verò, qui cōtrario modo ſe habet,confert. Menſtruis autē purgationibus nō eſt accommoda , craſſum enim & tardifluū ſanguinem reddit:at muliebri nuncupato profluuio eſt vtiliſſima. Cum autem ptiſana in eo ſaltē contrariā ipſi habeat facultatem, ex amborum miſtione præſtantiſſimum eduliū componitur, quod homines noſtrates phacoptiſſanam nuncupant , vtrunque haud æquali portione miſcentes,ſed ptiſſanæ minus inijcientes, vt quæ in ſuccum vertatur , & in molem magnā attollatur, lens autem cocta exiguum quendam tumorem aſciſcat : hoc tamen edulium eodem, quo ptiſana,modo paratur,præterq̄ ꝙ ſatureia,aut pulegiū adijcitur: quo fit , vt ſuauius ſimul & F
concoctu facilius reddatur,cū ptiſſana illis minime gaudeat , ſed ſolo anetho porroq́; ſit cōtēta. Peſſime autem coqui diuitibus lentem ſapa apparant , quādoquidē lens haudquaq̄ incraſſantiū miſtionem poſtulat,ſed humidorum potius, & quæ ſuā ipſius craſſitiem incidant : cui verò ſapa commiſcetur , iecoris obſtructiones ſolet gignere,viſcerisq́; huius ac lienis inflammationes inauget, niſi melle addito melior fiat : perſpicuū autē eſt, ꝙ & ſcirrhoſos viſceris vtriuſq; affectus exacerbat. Quòd,ſi ſuillā ſimul libeat coquere,ptiſſanæ quidem recentem· lenti autem ſale iam diu conditam reperies accommodā:veluti ſanè,quæ inter eas eſt media,quam νεαλῆ id eſt nuper ſalſam,appellant,phacoptiſſanę eſt accōmoda,tum ſi ſuauitatem, tum etiam ſi coctionē ſpectes. Magis tamē lens cum ſalſis carnibus eſitata craſſos humores augebit:nam hæ quoque ſanguinē craſſiorem,& melancholicū magis generant:qua propter nō eſt his copioſius vtendum, & maxime ſi cui corpus ſit aut melancholicū,aut craſſo , aut (vt omnia complectar) prauo ſucco abundet. Hæc eadē & de regionibus,anni tēporibus, & aeris conſtitutionibus , in quoque edulio intelligere oportet;ac autūno quidē melancholicis cibis ac ſiccantibus abſtinere , hyeme verò eis vti,quemadmodum ſanè æſtate humectantibus & refrigerantibus,vere autē, quòd medij ſit tēperamenti,mediæ facultatis cibos edere . Eſt porrò mediorum non vna ſpecies : quædam enim G
ſunt huiuſmodi,quòd extremorum omnino ſint expertia : quædam autem ex amborum æquè pollentium miſtione mediocritatem ſunt adepta : quod paulo ante dixi , cum quis ptiſanæ lentem commiſcuerit. Sic & teutlophacen { quæ ex beta & lente miſtis ita nominatur } Heraclides Tarentinus non ſanis modo,verum etiam ægrotantibus exhibebat : eſt enim id edulium mediū ex pugnantibus compoſitum,quare beta quidem minus ſubſidet, lens autem magis ſubducitur. Perſpicuum autem eſt,quòd ſuccus teutlophaces,qui in corpus diſtribuitur , ex amborum facultate,lentis videlicet ac betæ,eſt miſtus.

De Fabis. CAP. 19.

FAbarum quoque vſus eſt multiplex,quippe ex ijs conficitur puls,Græcis ἔτνος,tum liquida in ollis,tum ſpiſſa in patinis . Tertius præterea ipſam præparandi eſt modus , qui fit cū ptiſſana: & plurimo ſanè hoc edulio gladiatores quotidie apud nos vtuntur,corporis habitum carne non denſa nec conſtricta (cuiuſmodi eſt ſuilla) implentes , ſed quodā modo fungoſiore. Flatulentus autem eſt is cibus,etiam ſi elixatus diutiſſime fuerit,ac quouis modo paratus,cum tamē* ptiſſana tempore,quo coquitur,flatum omnem deponat:qui autem animum attēdunt,eosq́; affectus, A.l.4.f.1.c.2. c.8.fol.419.g
qui cibos ſingulos manent,animo adſequuntur , ſentiunt in toto corpore velut à ſpiritu flatulento tenſionem quandam,potiſſimum ſi quis huic cibo non eſt aſſuetus,aut ipſum non belle percoctum ſumpſerit. Habent autem fabæ ſubſtantiam nō denſam nec grauem,ſed fungoſam ac leuē, H
quæ vim quandam,quo modo ptiſſana,habet detergendi:apparet enim perſpicue ipſarū farinā, ſordes à cute detergere,quod mangones ac mulieres intelligentes, in balneis quotidie ſabarū farina vtuntur,quemadmodum alij nitro,atque aphronitro,& in ſumma detergentibus : hac præterea & faciem inungunt,quemadmodū ptiſana,tollit enim lentes, quæ in ſumma cute apparēt, & quā vocant ἔφηλιν. Ob hanc ſanè facultatem ventrem non cunctanter permeat , vt quæ craſſi ſunt ſucci ac lenti, quæq́; nullam detergendi habent facultatē , cuiuſmodi eſſe diximus alicam, tragum,ſimilaginem,& amylum. Cum autē fabarum puls ſit flatulenta,multo adhuc magis erūt flatulentæ,ſiquis integris ipſis coctis vtatur.Si tamē frixæ fuerint (quidā enim hoc modo tragematum vice vtuntur)flatum quidem deponunt,ſed cōcoctu ſunt difficillimæ,tardeq́; prætereūt, & craſſi ſucci alimētum corpori exhibent. Quòd ſi virides,prius,q̄ maturæ ſint atque exiccatæ, edantur,idem eis accidet,quod fructibus omnibus,quos ante perfectam maturitatē mandimus: humidius,ſ.alimentū corpori præbebunt,ob idq́; excrementoſius non in inteſtinis modo,ſed in toto etiam habitu:merito igitur fabę huiuſmodi minus quidē nutriunt, ſed prōptius deijciūtur.

δι ὃ ἧττον τεῦτλον μὲν ὑπέρχεται ἡ φακὴ δὲ διαχωρεῖται μᾶλλον, .i. minus quidē ſubegreditur quàm beta,magis aūt ſubducitur quam lens, quę eſt verior ratio ſcripturæ & legitimus verborum antecedētium cō nexus: cùm ēt antiquus interpres ita legerit.

Pleriq;

A Pleriq; aũt hominũ non crudas modo fabas virides comedunt, verum etiam cũ ſuilla eas elixãt veluti olera, ruri verò cum caprina & ouilla. Alij fabas inflare ſentientes, cæpas admiſcent, cum pultẽ in patinis ex ipſis ſtruũt. Sunt, qui cępas crudas nec ſimul elixas cum ipſa mandant: quidquid enim omnibus cibarijs ineſt flatulentum, id per calfacientia & tenuantia corrigitur.

De Faba Aegyptia. CAP. 20.

A.l.2.t.2.ca. 246.lo.126 d

FAba Aegyptia, ſicuti noſtram magnitudine longè ſuperat, ita & naturam hẽt humidiorem magisq; excrementitiã. Quòd, ſi memoria tenes, quę de eiuſdem quidem generis leguminibus, verum temperamẽto humidioribus, & ob id magis, q̃ prædicta, in coctione, excretione, diſtributione, & nutritione excrementoſis dicta ſunt, non eſt, ꝙ plura nunc de hac faba audire deſideres, cum poſſis ex ijs, quæ de ea, quę apud nos eſt, didiciſti, ad illam tranſire.

De Piſis. CAP. 21.

A.l.2.t.2.ca. 481.lo.149 a

PIſa tota ſubſtantia cũ fabis quandam habent ſimilitudinem: eodemq; cum fabis modo ſumuntur. His duabus tñ rebus ab eis diſcrepant, tum ꝙ non æquè, ac fabę, ſunt flatulenta; tum etiam quòd detergendi facultatem non habent: ideoq; ſegnius, quàm illæ per aluum ſecedunt.

De Ciceribus. CAP. 22.

B NOn admodum conſuetum eſt vrbanis hominibus ex ciceribus pultẽ conficere: à ruſticis verò non nunq̃ vidi parari, quemadmodum & ipſorum farinam cũ lacte elixari: non enim vt fabæ & piſa, poſſunt comminui, vt ex ipſo fracto pulmentũ, quod ἐρεγμὸς dicitur, fiat. Apud multas autem gentes mos eſt cicera in aqua elixa mandere: nõ nulli verò nuda ipſa ſola, alij ſale modico cõdiẽtes eſitãt: noſtrates verò ex ſiccis caſeis quiddã farinæ ſimile facientes, id ipſis aſpergunt. Eſt aũt cicer edulium non minus, q̃ faba, flatulentum, ſed valentius nutrit, q̃ illa: ad venerẽ aũt incitat, creditumq; etiam eſt ſemen generare: vñ quidã equis admiſſarijs ipſum exhibẽt. Ineſt præterea ciceribus facultas abſtergendi maior, q̃ fabis, adeo, vt * quidã ex ipſis calculos in renibus conſtantes manifeſte comminuant: nigra aũt ſunt ea atq; exigua, in Bithynia maximè prouenientia, arietinaq; ipſa nuncupant: ſatius aũt eſt ſuccum ipſorum in aqua coctum bibere. Vtuntur aũt hoĩes & ciceribus adhuc virẽtibus, ante, q̃ ſint matura, quo mõ & fabis: nuper aũt, cũ de fabis ageremus, ſermonẽ fecimus oĩbus immaturis fructibus cõem. Eadẽ porrò & de frixis ciceribus audiuiſſe exiſtima, q̃ de fabis frixis diximus: qñq dẽ frixa oĩa flatũ q dẽ deponũt, verũ difficilius coquuntur, & ventrẽ magis ſiſtunt, craſſiorisq; ſucci alimentũ corpori exhibent.

A l 2 t.2.ca. 228.lo.114.c

* quadam.

De Lupinis: & quæ humida conſiſtentia, quæq; dura ſunt, quod alimentum corpori præbeant. CAP. 23

C HOc quoq; ſemen πολύχρηστον id eſt frequentis vſus, eſſe nouimus, ſecundum alteram eius vocabuli πολυχρήστου ſignificationem: quãdoquidem rem aliquam ita appellant, tum quæ multis corporis affectibus conuenit, tum quæ omnibus aut plurimis hominibus eſt in vſu, ẽt ſi vtendi ipſa omnibus vnica ſit neceſſitas. Secundum igitur hanc ſecundam ſignificationem lupinus legumen eſt multi vſus: elixus enim, deinde in aqua dulci maceratus tantiſper, donec in ea omnẽ ſibi ingenitam exuerit inſuauitatem, ita demum manditur cum garo ac oxygaro, vel ẽt ſine his, ſale mediocri conditus, non quo modo hordeum, & alia, quæ varie apparantur. Eſt aũt duræ ac terreſtris ſubſtantiæ: quocirca cõcoctu ſit difficilis, ſuccumq; craſſum gignat, eſt neceſſe, ex quo non probè in venis confecto crudus proprie appellatus ſuccus aceruatur. † Cæterùm, cũ inter parãdũ, quicquid habuit amaritudinis, deponat, τοῖς ἀποίοις ὡς πρὸς τὴν αἴσθησιν, id eſt qualitatis, q̃ ſenſu deprehendatur, expertibus, ſimilis euadit. Par igitur eſt ipſum neq; ad deiectionẽ, neq;, vt adſtringentia, ad fluentis ventris cohibitionẽ eſſe accommodum, ſed tarde permeare, & difficulter deijci ac pertrãſire: quandoquidem medici cibos eius generis ſic appellant, qui nullã eminentem hñt qualitatem, quæ aluum ad excernendum incitet, aut ipſum excernere prohibeat. Il-

D læ quidem qualitates alimentis inſunt, non tanq̃ alimentis, ſed tanq̃ medicamentis. Quæ vero nullam eiuſmodi qualitatem hñt manifeſtam, à medicis quidẽ iure ἄποια appellantur: ſecũdum aũt dr̃iam, quæ in humiditate & ſiccitate, craſſitie ac lentore, ſpectatur, accidit ipſis, vt tardè aut celeriter tranſeant, aut medio modo inter hæc duo ſe habeãt: humidis quidem ac lubricis, vt celeriter: duris autẽ & ſiccis, veluti lupino, tarde tranſeant: quę verò in memoratis differentijs medium inter hæc locum obtinent, nec celeritatem inſignem nec tarditatem in deijciendo efficiãt. Hæc ergo quemadmodum de omnibus communiter, ita & hæc noſſe item oportet, ꝙ omnia. ſ. quę conſiſtentiã ſunt humidiora, exiguum corpori dant alimentum, quod celeriter in halitus exhauritur ac digeritur, vt rurſus alio non multo poſt ſit opus: contra dura & terreſtria, perdurabile, copioſum, & quod ægre digeratur, corpori dant alimentum: ꝙ, ſi glutinis quoq; non nihil habeant, multo hæc omnia euidentius efficient. Conſtat item hæc non facile concoqui, ceu vtique nec facile in ſanguinem verti, nec ſolidis animalis partibus aſſimilari: quod ſi ita eſt, nec celeriter nutrient: cum tamen victa fuerint, alimentum corpori dant copioſum.

† Ioachimus Martinus, qui hunc librum trãſtulit, totum hunc ordinem immutauit. ita.n. tranſtulit. Cęterũ quum inter parandum quicquid habuit amaritudinis, amiſerit, τοῖς ἀποίοις idest qualitatis expertibus inſipidisve ſimilis euadit. Sic enim edulia quædam medici appellant nulla prępollenti qualitate duntaxat quę ſenſu percipiatur prędita, quæ vel aluum ad excretionem irritare, vel ab excretione coercere queant. proinde conſentaneum eſt lupinũ nec deiectioni, nec alui fluentis retentioni, vt adſtringentia, appoſitum eſſe: haud tamen ſine ratione tardius & ęgre tranſire, difficilius efficitur. Illæ quidẽ &c.

De Fœno Græco. CAP. 24.

A.l.2.t.2.c. 246 lo.127.e

SEmen hoc non τῆλις modo, ſed & βούκερας id eſt bouis cornu: à non nullis autem αἰγόκερας id eſt caprę cornu, appellatur. Inter manifeſto autem calfacientia cẽſetur, eundẽq; hominibus

in cibo

In cibo vſum præſtat,quẽ lupini.Præſumitur enim ipſum cũ garo,alui ſubducendæ gratia : eſtq; E
huic rei multo,quàm lupini,accõmodatius,cum nihil ex propria ſubſtantia habeat,quod tranſi-
tum remoretur.Manditur autem & cum aceto & garo,ſicut lupini.Multi præterea & fœnũ græ-
cum & lupinos,ex vino garo & oleo ſumunt : alij etiam panẽ addunt,eoq; obſonio ſunt conten
ti,quod quidẽ ventrem minus ſubducit,caput tamen(ceu non nullis fœnum græcum ex garo fa A.l.3.f.13.t. s.c.36.fo.292 d
cere ſolet)non ferit,neq; ſtomachum ſubuertit,nã hoc quoq; fœnum græcum in quibuſdam ef-
ficit.Ad eundẽ autem modum quidam phaſelis & eruilijs in cibo vtuntur, de quibus mox cõm-
munem omnium eiuſmodi ſermonẽ adſcribam . Veſcuntur autem non nulli fœno græco prius;
quàm ipſius planta ſemen produxerit,aceto ac garo intingentes : quidã autem oleum adfundẽ-
tes,eo obſonij vice cum pane vtuntur: ſunt,qui cũ aceto quoq; & garo ipſum mandunt. Caput
autem hoc quoq;,ſumptũ copioſius,ferit:quod faciet impenſius,ſiquis ipſum ſine pane ſumpſe-
rit : quibuſdam item ſtomachum ſubuertit. Succus autem elixi fœni græci cum melle ſumptus,
ad omnes prauos humores,qui in inteſtinis habentur,ſubducendos eſt accõmodus,ſuo quidem
lentore leniens, calore autem dolorem mitigans : quòd autem abſterſoriæ facultatis quoque ſit
particeps,inteſtina etiam ad excretionem inſtigat:ſed parcius mel ei eſt admiſcendum,ne mor-
dacitas exuperet. In diuturnis verò thoracis citra febrẽ affectibus pingues cum eo palmulas eli F
xare quidem oportet,vbi autem ſuccum ipſum expreſſum copioſo melli miſcueris,ac rurſum ſu
per carbones ad mediocrem craſſitiem coxeris,tum demum longè ante cibum vti.

De Phaſelis & Eruilia, quam ὤχρον appellant. CAP. 25.

HAec quoq; ſemina homines,quo modo & fœnum græcum,prius in aqua , quoad radicem
produxerint, macerantes,ventris ſubducendi gratia mandunt ante alios cibos, garo intin
gentes.Succum aũt,cùm coctus eſt,atq; in corpus diſtributus,habent copioſioris alimenti,q̃ fœ
nũ græcum.Atq; in Alexandria iuuenem quendam noui arti medicæ deditũ, qui per annos qua
tuor ſingulis diebus,ſolis his pro obſonio vtebatur,phaſelos dico,fœnũ græcum,eruiliam,& lu-
pinos:attigit autẽ interdum & oliuas ex Memphide, & olera,& paucos fructus, eos,qui citra co
ctionem manduntur:propoſitũ enim ei erat ignem nunq̃ accẽdere:omnibus certè illis annis ſa-
nus fuit,nec vlla in re habitu corporis fuit deteriore,q̃ ab initio.Mandebat autẽ fructus huiuſce
modi cum garo.ſ.oleum aliquando ſolum ei adijciens,non nunq̃ etiam vinum,aliàs acetum,in-
terdum verò ſalem tantùm, ſicut & lupinos. At de ſalubris quidẽ victus ratione in libris De tuẽ
da ſanitate copioſe tractauimus: tractabimus autẽ rurſus & in hoc opere ſummatim. Nunc aũt
ijs,quæ de eruilijs ac phaſelis dicta ſunt,id quoq; addatur,hæc edulia medium quodammodo lo G
cum obtinere inter ea,quę ſuccum bonum & prauum generant,inter concoctu facilia & diffici-
lia,tardè & celeriter tranſeuntia,flatulenta & flatus expertia,parum & multum nutrientia: nul-
lam enim efficacem habent qualitatem inſtar quorundam,quæ acres,aut auſteros, aut acerbos,
aut ſalſos,aut amaros,aut dulces habent ſapores.

De Cicercula. Cap. 26.

CIcercula ſubſtantia quidem eruilijs & phaſelis eſt adſimilis. Vtuntur autem his plurimùm
in noſtra Aſia ruſtici, & potiſſimum in Myſia & Phrygia, non modo quemadmodũ in Ale-
xandria & alijs pleriſq; vrbibus,eruilijs & phaſelis,ſed etiam vt phacoptiſſanam parantes. Suc-
cum autem habent phaſelis & eruilijs,facultatibus quidem conſimilem,ſed conſiſtentia craſſio-
rem : ob eamq; ipſam cauſam plus aliquanto,quàm illa,nutriunt.

De Aracis. CAP. 27.

POſtremam nominis aracorum ſyllabam ſcriptam per c in Ariſtophanis holcadibus inueni-
mus,vbi inquit : Aracos,triticum,ptiſſanam,alicam,zeiam,lolium,ſimilaginẽ. Semen hoc
cicerculæ ſemini eſt adſimile: fueruntque non nulli,qui putarunt ipſum non eſſe generis à cicer
cula diuerſi,quãdoquidem & vſus ipſius omnis & facultatis cicerculæ facultati eſt adſimilis,niſi
q; araci ſunt duriores,minusq; facilè elixantur:quæ cauſa etiam eſt, cur cicerculis concoctu ſint H
difficiliores.Apud nos autem ſylueſtre quoddam rotundum ac durum,eruoq; exilius, in fructi-
bus cerealibus repertum,quod arachum nominant,non per c, ſed per ch vltimam ſyllabam pro
ferentes,abijciunt,ipſum,vti & ſemen ſecuridacæ,ſeligentes.

De Dolichis. CAP. 28.

DOlichorum nomen à Diocle quidem ſcriptum eſt,vnà cum aliorũ quoq; ſeminum nos alen
tium nominibus:ſcriptum autẽ etiam eſt in libro Hippocratis De rõne victus,cuius etiã li-
bri antea abunde memini.Exiſtimo aũt ipſos ſic appellare ſemen plantæ hortẽſis, quã nunc vul
go numero multitudinis bifariã nominãt,quidã.n.λοβοὺς id eſt ſiliquas : alij φασιόλους nuncupãt,
vocem ipſam quatuor ſyllabis proferentes,eoq; modo nomẽ diuerſum ab eo,quod tribus ſylla-
bis pronunciatur , φασήλου ſcilicet, efficientes.Sunt,qui phaſelũ eundẽ cum cicercula eſſe dicãt:
alij ipſius ſpeciem.Quòd tñ ad dolichos attinet,coniectare quis poſſit eos nominari plantas has
hortenſes vel ex ijs, quæ Theophraſtus in octauo de plantarum hiſtoria ſcripſit ad hunc modũ : „
Et aliis quidem caulis eſt erectus,vt tritico,hordeo,& omnino frumẽtaceis,atq; æſtiuis:aliis au- „
tem tendẽs in latus potius,vt ciceri,eruo,lẽti:aliis humi procidẽs,vt eruiliæ,piſo,cicerculæ:do- „

lichus

A lichus uerò,ſi ligna longa affixeris,aſcēdet,& frugiſer fiet,alioqui uitioſus, atq; rubiginoſus red
detur. Ex eo aūt,qđ ligna longa iubet affigi, affirmatq;,niſi id fiat,rubiginoſos ipſos reddi , poſ-
ſet quis coniectare,ipſum verba facere de ijs,quos nūc phaſeolos,ſeu ſiliquas appellant:ipſe aūt
ſiliquas ea appellat,quæ ſemen eorum leguminum,cuiuſmodi eſt lens,eruum,piſum, faba,ac lu-
pinus,continent.Quemadmodum.n.frumentacea ſemina ſpicis,ita memorata iam ſiliquis cōti-
nentur:atque ipſos quidem dollchos ſiliquæ continent: ob eamq;, opinor,cauſam fructum totū
vulgo nunc ſiliquas nominant,quo modo totos frumentaceos fructus,ſpicas.Non me autēſugit,
alia quoq; multa eſſe,quibus homines multū vtuntur,ꝙ generis totius nomen ſibi aſſumpſerint,
vt calamus,quo ſcribimus,& atramentum.In libro aūt De ratione victus Hippocrates ſcriptū ſic
" reliquit.‖Piſa minus quidem inflant,ſed magis ꝑ aluum ſecedunt:eruiliæ aūt, & dolichi his qdē
" ſecedunt celerius,verum minus ſunt flatulenti,& nutriunt affluentius.Cum enim . Hippocrates lib. 2. de Diæta poſt initia non longe.
his verbis piſa fabis cōparet,quarū pri⁹ , vt cibi flatulēti,meminerat,deinde eruilias,& dolichos
adſcribat,in eo ſignificat dolichon eiuſdem eſſe generis cum prædictis ſeminibus,& potiſſimum
cum eruilijs.Verum cum nullam prorſus cicerculæ,aut phaſeli mētionem fecerit,ſuſpicari quo-
dammodo poſſumus,illorum ſeminum quoddā licere appellare dolichon.Quòd, ſiquis phaſelos
B quoq; in cicercularum genere reponat,negare ſaltem non poterit,quin cicerculæ in ꝑdicta ora-
tione dolichi appellari queant. Nam & Diocles in leguminum catalogo,vt fabas primas recen-
ſuit,mox ipſa,deinceps ad uerbum ſic ſcribit.Dolichi vero nō minus,ꝙ piſa nutriunt : præterea
" flatu ſimiliter carent:quod verò ad ſuauitatem pertinet,ac deiectionem,uincunt. Verū is quoq;
" deinceps eruiliæ quidem, & lentis,& ciceris,& orobi mentionem faciens,cicerculę autē nomē
prætermittens,eandem præbet dubitationem.Dicere tamen quis poſſit,omnia hæc , eruilias,ci-
cercula,phaſelos,vnum eſſe genus,verum pluribus nominibus appellari,ut κίωνα, καὶ σύλον ‖nam
utrunque nomen columnam ſignificat:‖fortaſſe autem propter quaſdam differentias , ꝙ in ipſis
apparent.Veruntamen,ꝙ dolichi non minus piſis nutriant,tū ꝙ æque,ac piſa,flatu careant, indi
cio eſſe debet,Dioclem dolichos appellaſſe, quos nunc phaſeolos nominant: ſiquidem cicercu-
la non magis,quàm piſa,flatu caret,quemadmodum nec eruilia,nec phaſelus,ſiue hæc (vt dixi)
vnum genus,ſiue vnius generis ſint differentiæ.Philotimus autem , & Praxagoras nullius cibo-
rum huiuſmodi meminerunt,niſi fabarum duntaxat,& piſorum,quamobrem nihil ex illis,qđ nā
dolichorū nomine ſignificetur,poſſumus colligere.Itaq; vocet quiſq;,quo libeat, nomine , quos
C nunc vulgo phaſelos,& ſiliquas appellant , dum ſciat ea talem obtinere facultatem, cuiuſmodi
Diocles dolichis attribuit. Ad cuius ſententiam Hippocrates in libro De ratione victus ꝓpe ac- ibidem.
cedit,cū inquit ‖ Eruilias,& dolichos facilius deijci,quàm piſa,ac min⁹ inflare:præterea alere ip
ſos teſtatur,nā ita res habet,niſi quòd integros,& etiamnū uirides , unà cū ſuis ſiliquis ex oleo,
& garo ut plurimum homines mandunt:non nulli autem uinum etiam adijciunt.Sed eos, ut pi-
ſa,non reponunt propter humiditatem copioſiorem,cuius occaſione ſolent corrūpi: quòd,ſi qs
eos quoque ſecure uelit reponere,ſicuti pater meus factitabat, ſiccare ipſos penitus oportet : ſic
enim hyeme tota manent imputres, & incorrupti,eundem nobis uſum, quem piſa , præſtantes.
Quidam meorum amicorum Romæ agens mihi narrauit,in Caria in patria ſua quam Ceramum
appellabat,in agris dolichos,non aliter , quàm alia legumina,ſeri,figurāq; eos habere cicerculis
longiorem.

A.l2.c. 2.c. 342.fo.135.e

De Orobo,ideſt Eruo. *CAP. 29.*

BOues tum apud nos , tum apud alias pleraſque gentes eruum prius in aqua dulcoratum pa-
ſcuntur : homines verò ab hoc ſemine prorſus abſtinent,eſt enim inſuauiſſimum , & praui
ſucci:in magna tamen fame(quemadmodum Hippocrates quoque‖ſcripſit)neceſſitate coacti,ad 2.Epid. ſect. 4. prope ad finē.
ipſum nonnunꝙ accedunt.Nos verò ad eundem modum,quo lupinos , præparantes,orobis cum Et 6 Epid cō.
D melle vtimur,ceu medicamentis,craſſos thoracis,ac pulmonis humores expurgantibus.Porrò in 4 t.13.3.183.c
ter orobos albi minus ſunt medicamentoſi ijs,qui ad flauitiem,aut pallorem recedunt. Qui verò
cocti bis fuerint,& in aqua identidem dulcorati,inſuauitatem quidem deponunt,ſed vnà etiā cū
ea abſtergendi,& incidendi facultatem,vt ſola in eis relinquatur terreſtris ſubſtantia:quæ ſubſtā
tia alimentum fit,quod citra inſignem amarorem deſiccandi uim habet.

De Seſamo,& Eryſimo. *CAP. 30.*

SEſami ſemen pingue eſt,ideoq; repoſitum celerrime fit oleoſum : quamobrem eos , qui ipſo
veſcuntur,celeriter implet,ſtomachumq; ſubuertit,ac tarde concoquitur,pingueque corpori
præbet alimentum.Liquet ergo,ꝙ ventriculi partibus vigorem,ac robur addere nequit,quemad-
A.l 3 c.13.t 2 c.9.10.295 d modum neq; aliud quoduis pingue.Eſt autem craſſi ſucci,ideoq; non propere peruadit . Ipſo aūt
ſolo non admodum veſcuntur,ſed cum melle crudo,quas vulgo,σησαμίδας vocant, effingētes.Pa
nibus etiam inſpergitur.Porrò,quemadmodum milio panicum (quod etiam μελίνην diximus ap-
pellari)adſimile quidem quodammodo eſt,verum vndequaque deterius , ad eundem modum &
ſeſamo eryſimum corporis ſubſtantia quodā pacto eſt affine,ſed in cibo eſt inſuauius,corporiq;
alimentum parcius exhibet,prædictoq; omnino eſt deterius.Cæterum vtrunq; temperamēto eſt
calidum,ob eamq; cauſam ſitim etiam excitat.

De Papaueris ſemine. CAP. 31. E

SAtiui papaueris ſemen panibus utiliter,ceu condimentum,inſpergitur non ſecus,ac ſeſamũ: uerum album nigro præſtat.Refrigerandi*autem habet facultatem , ideoq; ſomniferum etiã eſt:ꝗ,ſi ſumptum liberalius fuerit,non ſomnum modo,ſed ſoporem etiam(quẽ Græci cataphoran nominant)inducet,ægreq; concoquetur.Inhibet præterea,quæ ex thorace ac pulmone tuſſi expuuntur. Confert uerò ijs,qui catarrhis fluxu tenui à capite defluentibus infeſtantur. Corpori autem nullum commemorabile præſtat alimentum. A.l.2.t.2. 563.ſo.163

De Lini ſemine,quod etiam compoſito nomine Linoſpermon dicitur. CAP. 32. A.l.2.t.2. 598.f.163

NOn nulli frixo quidem ipſo,ut obſonio,cum garo,non ſecus ac factitio ſale,utuntur:utunẽ autem & melli permiſcentes:quidam panibus quoque ipſum aſpergunt.Stomacho* autem noxium eſt,& coctu difficile,exiguumq; alimentum corpori exhibet.Quòd uerò ad uentris deiectionem pertinet,ipſum nec probaueris,nec uituperaris:exiguam tamen mouendæ urinæ hẽt facultatem,quæ magis apparet,cum frixum ſumitur:tunc autem aluum quoq; magis ſiſtit.Ruſtici autem homines eo utuntur ſæpenumero frixo,tuſoq;,mel admiſcentes.

De Ormino. CAP. 33.

HOc quoq; frixo utuntur,deinde eatenus læuigant,ut farina euadat: mel quoq; ei admiſcẽt. F Parum in ſe ipſo habet alimenti,ut quod mediæ inter eryſimum, & cuminum ſit naturæ.

De Cannabis ſemine. CAP. 34.

NOn,quemadmodum planta ipſa cannabis uitici quodammodo eſt ſimilis, ita ſemen ſemini facultate eſt ſimile,ſed plurimum ab eo diſſidet,ut quod*concoctu ſit difficile,ſtomachoq;, ac capiti noceat, prauiq; ſit ſucci.Sunt tamen , qui eo quoq; frixo cum alijs tragematibus ueſcãtur:tragemata autem uoco ea,quæ poſt cœnam , uoluptatis inter bibendum excitandæ gratia , manduntur.Multum autem calefacit,ideoq; ſumptum paulo largius,caput ferit, uaporem ſurſũ ad ipſum mittens calidum ſimul,ac medicamentoſum. A.l.2.t.2.ca. 656.f.169.2.b

De Agni,id eſt Viticis ſemine. CAP. 35.

† Aetius legit calefaciens.

ID ſemen etiam ipſum per ſe frixum manditur,crediturq; appetitus*uenereos inhibere:alimẽtum autem corpori præbet exiguum,idq; ſiccans,ac†refrigerans: flatus autem ualde diſſipat: quorum omnium occaſione ijs,qui caſtos ſe ſeruare uolunt,eſt accommodum , unde & nomen agni.i.caſti aiunt ipſi fuiſſe impoſitum.Cæterum caput non ferit,quomodo cannabis. A.l.2.t.2.ca. 43.fo.102.b

De Aphace & Vicia. CAP. 36.

HOrum ſeminum figura non eſt rotunda,ueluti fabarum,ſed aliquanto latior,quo modo lentium.Hæc quoq; cum ipſis ſiliquis atq; integra planta ruſtici reponunt , ut brutis pecudibꝰ ſint pabulo:per famem tamen quoſdam noui,qui hæc quoq; comederint,potiſſimum uere,cum etiamnum uirent,quemadmodum fabas,& cicera eſitare conſueuerunt. Sunt autẽ non inſuauia modo,ſed concoctu etiam difficilia,aluumq; inhibent. Perſpicuum ergo eſt, ꝗ, cum natura ſint eiuſmodi,alimentum,quod ex ipſis diſtribuitur,habent haudquaquàm boni ſucci,& craſsũ , ad ſuccum melancholicum gignendum idoneum,ceu prius de lente diximus: uerum illi quidẽ multa bona inſunt,his autem nihil bonorum illius adeſt. Cæterum uiciæ nomen apud nos quidẽ eſt tritum,eoq; ſolo nominatur:Attici uerò ἄραχον,aut fabam appellabant. G

De ſeminibus alienigenis,quæ in quoq; genere permiſta reperiuntur. CAP. 37.

IN tritico quidẽ frequens loliũ ſæpe inuenitur:in hordeis uerò naſcitur quidẽ,ſed paucũ; quã aũt ægilopem appellant,ea in hordeis frequens inuenitur,cum prima generatio, uel incremẽtum ipſis nõ rectè ſucceſſerit.Portò pater meus,ætate iam declinãte,agriculturæ ſtudioſus factꝰ, triticum,ac hordeum aliqñ ſeminauit,omnibus diuerſi generis ſeminibus,q̃ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis,quò certò cognoſceret,num ex ipſorum mutatione lolium, & ægilops naſcerentur,an propriam hæc quoq; ſemina naturam haberent.Cum aũt forte unà cũ puris ſeminibꝰ in tritico quidẽ frequens lolium,in hordeo aũt parum,ſed magnam ægilopis uim enatã cõſpiceret,in alijs quoq; ſeminibus itidẽ experiri eſt aggreſſus. Reperit igiẽ in lẽte quoq; ex mutatione ipſius durum rotundumq; aracum,& ſecurinum,ſemina non ueſca enata: præterea aparinem, q̃ non modo non eſculẽta eſt,ſed plantæ lentis,dum aſſurgit, undiq; implexa ipſam ſtrangulat , ac ſuffocat,& detrahit nõ aliter,q̃ eruangina eruũ.Atq; hæc quidẽ praua admodũ ſunt ſemina. Melampyron autem.i.nigrum triticũ nuncupatũ,ex tritici quoq; mutatione generatur,ſed prauitate q̃ plurimũ à lolio relinquitur.Deprehendit aũt alia quoq; ſemina ſimiliter immutari; proinde ijs,q̃ ſeminibus ijs ſalubriter uti uellent,præcepit,oẽ,quod prauũ eſſet,ſeligerent:neq; id ꝓ nihilo ducerẽt,ut piſtores,qui populo publice inſeruiunt.Etenim, cũ anni cõſtitutio praua aliquãdo fuiſſet,loliũ affatim tritico innaſci cõtigit: qđ cũ neq; agricolæ accõmodatis ad eã rẽ cribris exacte purgaſſent,neq; piſtores,qđ paucus eſſet tritici prouentus , ſtatim quidẽ multis caput dolere cœpit:ineunte uerò æſtate in cute multorũ,qui comederãt,ulcera,aut aliud quoddã ſymptoma, quod ſuccorum prauitatem indicaret,eſt ſubnatum. Non igitur oportet nos in purgãdis ſeminibus,quæ ad eſum comparantur,eſſe negligẽtes,perſuaſos,etiã ſi noxam,quæ quotidie fit, ob exiguitatem ſenſu non percipimus,quod tñ longo tempore ex ipſa aceruatur , tandem erupturum. H

GALENI

GALENI DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI

De fructibus agit, qui uel ex arboribus, uel ex oleribus proueniunt: de ipſis quoque oleribus, quæ ad alendum corpus ſumuntur.

Quid actum ſuperiore libro, quid deinceps agendum: ac de differentia ſeminis, & fructus. CAP. I.

B CVm à plantis & animalibus ſumamus alimenta, qui aũt ante me fuerunt oẽs, in ijs, quæ de alimentis ſcripſerunt, à cerealibus nuncupatis ſeminib⁹ initiũ ſumpſerint, propterea ꝙ panũ eſus inter ipſa eſt utiliſſimus; ob eã cãm ego quoq; de tritico, hordeo, typha, olyra, ad hæc de ijs, q̃ legumina, ac chedropa appellãt, primo libro tractaui. Decet aũt hoc libro ad alia alimenta, quæ à plantis, tranſire, poſt aũt ad ea, quæ ab animalibus ſumuntur, quæcunque hominibus ſunt utiliora: nam id æquum mihi eſſe uidetur. fuerunt etiã non nulli, qui haudquaq̃ omnibus congeneribus prius explicatis, neq; alimẽtis oĩbus, q̃ à plantis ſumuntur, poſt cerealia ſemina ſubditis, de illis prius ſemper tractarunt, q̃ maiorẽ hoĩbus afferũt utilitatẽ. Suilla certe, & hœdina, & caprina, & uitulina, & bubula, & ouilla, & his nihilo minus, quę uenatores in montibus aucupantur, magnum uſum præſtare hominib⁹ cernuntur, quemadmodum certe & uolucria pleraque, & aquatilia: uerum, cum reputaſſem genera omnia uno libro comprehendi non poſſe; nihil magnopere intereſſe ſum arbitratus, ex ijs alimẽtis, quæ prædictis ſuperſunt, in ſecundo quidem uolumine ea, q̃ à plantis, in tertio aũt ea, quæ ab animalibus ſumuntur, perſequi. Licebit.n. cuiuis, qui opuſculũ, in quo alimentorũ facultates, quibus maxime uti uelit, ſunt traditæ, ad manus habebit, nunc primum, nunc ſecundum, tertiumve librum euoluere. Vt igitur ſermo oĩs de plantis primis duobus libris abſoluaĩ, ad ea, q̃ dictis ante ſuꝑſunt, aggrediens, hinc auſpicabor. Omnia edulia, q̃ primo libro fuerunt memorata, plantarum erant ſemina: nunc uerò à fructibus exordiens, in primis à ſeminibus eos diſtinguam, eoq;
C magis, ꝙ pleriq; crediderunt nihil intereſſe, ſiue ſemẽ dicas, ſiue fructum. Quæ igitur ſemina mõretulimus, exiguum quiddam à fructibus diſcrepãt: ab ijs uerò, quę nunc memorabimus, nõ mediocriter diſſident. Etenim fici fructus, ſunt ipſæ ficus, qđ uerò in ipſo eſt, κεγχραμὶς Græcis dictũ ſemen eſt fici: ſicut & acinus, totius uitis eſt fructus, ſolum autem γίγαρτον, uitis eſt ſemẽ: pari modo & pyri, & mali fructus eſt pyrum ac malum, ſemen autem tria, aut quatuor grana, quæ in ipſis medijs habentur. Quid iam loquar de cucurbitis, & cucumeribus, & ijs ipſisᵃ † maturis, aut immaturis? aut quid reliqua huiuſcemodi omnia commemorem? quamplurimum.n. totus fructus à ſemine diſcrepat. Cæterum in fabis, lupinis, dolichis, lente, & alijs id genus ſeminibus, quæ ſiliqs obuoluuntur, quod quidem ex ſiliqua ſemineq; eſt compoſitum, eſt fructus: plurima tñ ſubſtãtię pars in ſeminibus ineſt. Porrò aliorum propemodum omnium, quæ primo libro memorauimus, ſemen ſolum mãditur: ſolius aũt dolichi, dum adhuc uireſcit, fructus integer eſtur: ubi.n. exaruerunt ſiliquæ, quæ ſemina ipſa continent, hominibus ſunt inutiles: fabarum autem uiridium ſiliqua non eſt eſculenta, quemadmodum neq; ciceris, neq; aliorum, quæ Theophraſtus uocare ſolet elloba.i. ſiliquata. Iure igitur dixi uulgo lobos.i. ſiliquas nominari, quos non nulli phaſeolos nuncupant, ꝙ ſola ipſorum ſiliqua ſit ueſca: uerum de horum quidẽ facultate prius diximus: ue-
D luti etiam, ꝙ ueterum nõnullos exiſtimo, phaſeolorum nomine dolichos comprehendiſſe. Cæterum plantarum fructus ab arboribus ſumuntur & oleribus hortenſibus, inter quæ quidam medicorum pepones, melopepones, & cucurbitas recenſent: à quibus hoc libro docere incipiam.

De fructibus fugacibus, quos Græci ὡραίους nuncupant. CAP. 2.

HOram anni Græci id tempus appellant, in cuius medio caniculam exoriri contingit: tẽpus aũt id dierum eſt quadraginta. Hoc quidem tꝑe omnes horarij, quos uocãt, fructus cõſtãt, nonnulli iam declinantes, alij incipientes, alij in ſuo uigore, aut vltra uigorem, aut citra, cõſiſtentes. Vocant autem ipſos ὡραίους, non ꝙ id ſolum temporis ſint, ſed (ut mea fert opinio) quò ipſos ab ijs, qui ad reponendum ſunt idonei, diſtinguant: qñ & triticum, & hordeum, & omnia, quę primo libro explicui, anniuerſariam, atq; æſtiuam habent generationem, ſed non cito corrumpunĩ; quo modo cucurbitæ, mora, pepones, melopepones, perſica, & alia id genus: quæ ſi quis in hyemem ſeruare uolens, exiccata repoſuerit, eo modo ueterem naturam in contrarium immutabit. Nonnulli certè è cucurbitis ſemen uacuantes, deinde ipſarum uelut carnẽ ſiccantes, in hyemem quidem reponuntᵇ † utuntur autem omnes ipſo magis, q̃ alio quouis fructuum eſculentorum, ꝙ cæteris fructibus ſint aridiores, ac ſicciores. Non tamen tritici, neq; hordei, neq; aliorum eiuſmodi cerealium ſeminum, cum ſunt repoſita, natura in contrárium cedit; manent enim ſuis ſubſtan-

Marginal notes:

A † interpres uidetur legiſſe [illegible] quæ habet. quicunq; maxime ipſorum ſunt, & quicunq; non. Cod. græcus. quicunq; ipſorum ſunt pepones autem & quicunq; melopepones. *Marinus.* Quod uero peponibus, & melopeponibus.

B † Cod. græci manuſcripti habent. [illegible] i. uetus interpres. utuntur ipſo oẽs magis quam ut cucurbitis ipſis: aridæ.n. ſũt, & ſiccæ, & cõditurís conſimiles, magis q̃ aliqui eſibilium fructuum. Ioachimus. quo oẽs magis, q̃ ipſis cucurbitis utuntur. ſunt.n. aridæ exuccæ lignoſæ, & ſalgamaria uaſi uti ſimiles,) ſupra quam aliud quippiam e' ulentorum fructuũ.

tijs talia, qualia erant, cum iam inde ab initio æſtate fuerunt perfecta. illud autem perſpicuũ eſt, q E
quæ corpus habent compactum, quemadmodum habitum ipſius habẽt perdurantem, ita ſolidũ ac terreum, & ob id multum nutrientem; quæ verò conſiſten tia ſunt humida, corrumpuntur, exiguumq; habent alimentum, & quod facilè è corpore excernatur; quæ cauſa etiã eſt, cur eiuſmodi promptius, q̃ ſolida, per aluum deijciãtur: & potiſſimũ, cũ nitroſum quippiam ipſis ineſt, ac abſterſorium: ſicuti quædam ex fugacibus hanc ipſam facultatẽ habere oſtendim⁹ cõmemorabilẽ: quæ prauioris etiam ſucci eſſe perhibemus ijs, q̃ nullã ſaporis qualitatem habent ſenſibilẽ, quomodo aqua optima nullam habet. Hæc igitur omnia, & ijs multo magis, quę ante exactam maturitatem mandimus, flatulenta quidẽ ſunt, verum ſubducuntur celerius: quemadmodũ etiã, q̃ ſuccum habent tenuem, citius diſtribuunt. Sũt ãt omnia hæc praui ſucci: ſolusq; is vtiliter ipſis vtetur, qui æſtu vehementiore, & longiore itinere ſeſe confecerit: tunc.n. iuuant, corporis ſquallorẽ humectantia: &, ſi frigida ſumantur, moderate refrigerantia. Ac humectandi quidem ſemper habent facultatẽ, refrigerandi verò haudquaq̃ habebunt, ſi calida, ſic vt dixi, affectis fuerint eſitata: non.n. proprio temperamento adeo ſunt frigida, vt etiam ſi calida ſumpta fuerint ventriculum refrigerent: quare adſcititia egent refrigeratione, quæ partium, quæ tum ad ventriculum, tum ad hepar pertinent (quibus primis occurrunt) calori aduerſetur. His itaq; de omnib⁹ eiuſmodi edulijs F
prius in uniuerſum conſtitutis, nunc ad proprias cuiuſq; facultates tranſibimus.

De Cucurbita. CAP. 3.

CRuda quidem inſuauis eſt, ſtomachumq; lædit, & concoctu eſt dificillima, adeo, vt, ſi quis alterius cibi inopia cucurbitam mandere coactus fuerit (vt quidam iam eſt auſus) pondus frigidũ ventriculo imcumbere ſentiat, ſtomachũq; habeat euerſum, ac vomituriat: quo ſolo vomitu à prementibus ſymptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur, & alia fugacium pleraq;, poſtq̃ elixa fuerint, aut ſtatim certe, aut in ſartagine frixa, aut aſſa, omnes homines eſſe cõſueuerunt. Atq; ſermonem hunc perpetuo memoria teneto: eſt enim omnibus communis, quæ per ignẽ alterare eſt neceſſe. Cucurbita autem (de qua dicere inſtitueram) elixa nullam euidentem ſaporis habet qualitatem: niſi quis dicat quẽdam etiam hunc eſſe ſaporem, qui neque acris eſt, neq; ſalſus, neq; acerbus, neq; amarus, neq; aliud quidquam eiuſmodi manifeſte repræſentat, veluti nec ipſa aqua. Verum huiuſmodi omnia communi nomine vocare conſueuerũt ἄποια, id eſt qualitatis expertia, uocenturq; nobis ſic, clarioris doctrinæ gratia. Cum ergo talis ſit cucurbita, nõ immerito multos apparandi modos admittit, ut quæ in medio ſit omnis exceſſus, ob idq; ad quemuis exceſſum ex æquo duci queat: quandoquidem nihil eorum, quæ congenitum quempiam habent exceſſum, in G
contrariam exceſſui parandi rationem facile ducitur. Proinde cucurbita, quantum in ſe eſt, humidum, frigidumq;, & ob id exiguũ corpori præbet alimentum, vt paulo ante de ijs omnibus, quæ ſuccum habent aqueum, ac tenuem, præcepimus. Facile autem ſubſidet, cũ ob ſuæ ſubſtantię lubricitatem, tum ob cõmunem omnium ciborum humidorũ rationẽ, qui ſcilicet citra adſtrictionem ſunt humidi. Ad hæc coquitur non ægre, ſi modo prius corrupta non fuerit: id verò illi accidit, cum parata vitioſe fuerit, aut ſuccus prauus in ventriculo fuerit aceruatus: interdum autẽ, q in ipſo ceſſauerit: quod alijs quoq; omnibus fugacibus, quæ humido ſunt temperamẽto, ſolet accidere, corrumpuntur enim in ventriculo, ni celeriter occupent ſubſidere. Quemadmodum igitur cucurbita, quantum in ſe ipſa eſt, ſuccũ, qui in totũ corpus alendi gratia diſtribuitur, habet qualitatis, ad ſenſum, expertem; ita, cum alicui eorum q̃ vehementem habent facultatẽ, miſta fuerit, facile illi aſſimilatur: vt ſi cum ſinapi ſumpta fuerit, ſuccus, qui ex vtroque in corpus diſtribuetur, acris cum manifeſta caliditate erit: eadem ratione ſi cum ſalſo quopiam manſa fuerit (vt quidam in patinis cum ſalſamẽto ſtruunt) ſuccum in corpore ſalſum generabit: eſt autem ſic apparata, cibus ſuauiſſimus, ſi ſalſamẽtum ex ponticis illis fuerit, quæ μῆλα appellant. Quòd ſi ſucũ malis cydonijs elixa, conditaq; vt decet, fuerit, ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentem. H
Aſſa autem, vel frixa in ſartagine quàm plurimum quidem de propria humiditate deponit, reliquum autem ipſius nullam inſignem obtinet facultatem: vti nec cũ in iure ſimplici parata fuerit. Cæterum ob aqueam qualitatem ſibi innatam merito gaudet origano: omnia.n. eiuſmodi ſuccis acribus, vel acidis, vel auſteris, vel ſalſis admiſceri poſtulant, ſi modo in cibo ſuauia ſunt futura, & ijs, qui vſi fuerint, nauſeam non ſunt paritura.

A.l.2 t.2. ca. 175. fo. 120. d

De Peponibus. CAP. 4.

VNiuerſa peponum natura frigidior eſt cum humiditate copioſa: habent autem quid abſterſorium, propter quod vrinam ciẽt, & deorſum expeditius, quã cucurbita, melopeponesq; permeant. Quòd porrò abſtergeant, intelliges, ſi ſordidam cutem ipſis fricueris. Quam ob rem ſi quis ἔφηλιν, aut lentes in facie habeat, aut ἀλφοὺς extimos, & in ſuperficie, hos quoque detergent: ſemen tamen potentius, q̃ ipſorum velut caro, deterget, adeo, vt, vel aduerſus renes calculo infeſtatos conueniat. Succum autem in corpore gignit vitioſum, idq; potiſſimum, cum concoctus probe non fuerit: quo caſu cholerę morbo obnoxios efficere conſueuit, nam & prius, q̃ corruptus fuerit, ad vomitum quoque eſt idoneus: largiusque ſumptus (niſi quis poſt ipſum aliquid eorum, quæ probi ſunt ſucci, ſupermandat) omnino vomitum excitabit. Illud porrò perſpicuum

A.l. 2. t. 2. c. 89. fo. 109. f

A ſpicuũ eſt,homines in hoc quoq; fructu appellationem feciſſe,quo modo in atramẽto,quo ſcri-
bitur,quod μέλαν appellant:nam uox hæc πέπων,uelut τὸ πέπανον, hoc eſt maturum , ſignificat:
quod alijs quoq;,quæ matureſcunt,conuenit.Nam & racemus,cum exacte eſt maturus, dici po
teſt πέπων:quemadmodum certe,& cum nondum maturuit,non poteſt nominari πέπων,nimirũ
qui crudus eſt,& immaturus.Ad eundem modũ & fructus omnes autumnales,& pyra,& cucur-
bitæ πέπειρα,i.matura uocari conſueuerunt,quemadmodum & melopepon, qui in ſeipſo πέπο-
να,i.maturum,continet:unde medici quidam non ſimpliciter nominare uoluerunt peponas, ſed
totum id σικυοπέπονα , i.cucumerem maturum , aut peponem cucumeralem nominari oportere
contenderunt.Nos uerò in præſenti ſermone de eiuſmodi non laboramus,ut quæ ad medicinã
nihil conferant:multo enim ſatius eſt rem dilucide interpretari,quàm huiuſmodi anxia diſquiſi-
tione doctrinam obſcurare.Tum porrò clariſſime explicabimus,cum vocabula vulgo maxime v-
ſitata eligentes,ipſorum ſignificationes ſeruauerimus.

De Melopeponibus. CAP. 5.

A. ibidem. g

MElopepones* minus,q̃ pepones , ſunt humidi,nec adeo praui ſunt ſucci , minus item vrinas
mouent,tardiusq; deorſum deſcendunt.Ad vomitum præterea excitandum,non tantum ,
B quantum pepones,habent momenti : ſicut nec celeriter adeo,vt illi,in ventriculo corrumpuntur,
cum prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis cauſa ipſum prehẽderit.
Cæterum,tametſi in iuuando ſtomacho autumnalibus fructibus longe ſunt inferiores, haudqua-
quam tamen ei,vt pepones,ſunt noxij; neq; enim vomitum, vt illi , excitant.Huc accedit,ꝙ in pe
ponibus homines à carne intima in qua ſemen habetur , abſtinẽt:in melopeponibus autem man-
dunt,idq; ipſis ad deiectionem cõfert.Qui verò eorum quaſi carne tantum veſcuntur, non tam ci
to eam,ac peponum,excernunt.

De Cucumeribus. CAP. 6.

VRinam quidem & ipſi,quo modo pepones cient, ſed minus , q̃ illi, ꝙ ipſorum ſubſtantia mi-
nus eſt humida:ideoq; non facile,ut illi , in ventriculo corrumpuntur.Inuenias autem , qui
ipſos(ceu alia multa,quæ homines pleriq; coquere nequeunt)cõcoquant,ob naturæ ſcilicet cum
cis familiaritatem,quam nos tum in cõmentarijs De temperamẽtis,tum autem in libris De medi
camentorum facultatibus,copioſiſſime expoſuimus , demonſtantes à totius ſubſtantiæ proprie-
tate,ſuum cuiq; animantium generi cibum eſſe familiarem.Aſinis quidẽ,& equis paleam, fęnum
C hordeum,ac id genus alia:leoni autem crudas animalium carnes ; homini tũ has omnes coctas,
tum panes ex frumentaceis ſeminibus,vt diximus,confectos:atqui & elleboro coturnices: & ci-
cuta ſturni citra noxam veſcuntur:ceu vtiq; eruo boues.Quæ igitur cuiq; coctu facilia , aut diffi-
cilia ſint alimenta,aut ex ſubſtantiæ proprietate,aut aliquo ſymptomate, per experientiã ſunt di
ſcernenda.Quid ãt ſibi velit,quod dico,ex aliquo ſymptomate,primo libro id expoſui. quando-
quidem, quibus bilioſus humor, aut omnino prauum excrementum quoduis in ventriculo ſæpe
congeritur,in ijs,quæ natura coctu ſunt facilia,celeriter corrũpuntur. veluti hominibus q̄buſdã
qui calorem natiuum habẽt non humidum,neq; bene temperatum, ſed ſquallidum atq; igneũ:hi
enim,quæ alij facillime cõcoquunt,facile alterata ea corrumpunt,ructusque eis accidunt omni-
no nidorulenti.Cæterum illud perpetuo memoria teneto,ꝙ etſi quis eorũ quiduis,q̃ alijs conco-
ctu ſunt difficilia,coxerit,ſuccus tñ qui ex eo in corpus diſtribuitur,eandẽ retinet naturã.Nã fie
ri non poteſt,vt ſuccus,qui ex pepone diſtribuitur,craſſus,ac terreus fiat,etiã ſi ijs coct⁹ pulcher
rime fuerit:quemadmodum nec qui ex lente,aut bubula diſtribuitur,euadat vnq̃ aquoſus,ac hu
midus,quem ſane & conſiſtentia tenuem appellant.Id autem plurimum habet momenti non mo
do ad ſanitatis cuſtodiam,ſed etiam ad morbi declinationem, vt alibi demonſtratũ nobis eſt , &
nunc turſus ſummatim procedente ſermone repetemus. Ergo,qui cucumeres belle concoquunt,
cum eo ipſo ſiſi affatim ijs ſe impleuerint,ijs tandem longo temporis tractu accidit,vt ſuccus fri-
gidus,ac mediocriter craſſus in venis coaceruetur,qui in ea coctione, quæ fit in uenis, haud faci
D le mutationẽ in probum ſanguinem recipiat.Ob eam igitur cauſam omnibus praui ſucci edulijs
cenſeo abſtinendum,etiam ſi ea quibuſdam concoctu ſint facilia: nobis enim non aduertentib⁹
prauus ſuccus ex ipſis poſt longum tẽpus in venis colligitur,qui poſtea exiguam ad putredinem
occaſionem nactus,febres malignas accendit.

De Fructibus,qui ex arboribus colliguntur. CAP. 7.

PYra ſanè,& Poma,& Ficus,Perſica,Punica,& id genus alia,fructus ſunt arborum, quibus ho
mines {vtiliter}veſcuntur:cum* & alij præter hos ſint,quibus homines non veſcunt , de qui-
A.l.2.t.2.ca. 176.f.120.e.f bus in præſentia dicere,nõ eſt inſtitutum.In vniuerſum autem,ac communi ratione,de fructib⁹
quibus homines veſcuntur,ſcire oportet,humidos quidem tenue,humidũq; ex ſe diſtributũ ali-
mentum corpori præbere.quam rem omnino conſequitur,vt eiuſmodi alimentum celeriter cor
pus totum permeet,ac peruadat,excernaturq; tũ per cutim,tũ per vrinas . Proinde omnia eiuſ-
modi cibaria medici rite affirmant pauci eſſe alimenti.Cõtra autem habet in ſolidis fructibus cõ
ſiſtentia:ex ipſis enim alimentum copioſius corpori apponitur,tardiusq; permeat, maxime cum
ſuccum in ſeipſis habent craſſum,aut lentum,aut adſtringentem.

De Ficubus. CAP. 8. E

A l.2.t.2.ca. 276.fo.130.a

QVod omnibus quidem non modo autumnalibus fructibus,ſed & ijs,quos fugaces appellãt eſt commune,id ficus quoq; habent:non.n.potuerunt ſucci prauitatẽ effugere,tametſi minus,quàm cæteri fugaces omnes,ipſius ſunt participes. Verum hæc ipſis inſunt bona, quòd uentrem promptè permeent,& quòd facile totum corpus peruadant: nam & abſtergendi quoq; inſignem habent facultatem:quo fit,ut poſt ipſarum eſum nephretici multas arenulas excernant.Præterea,cum omnes autumnales fructus exiguum corpori præbeant alimẽtum,id omnium minimum ficubus vſu venit : carnem tamen non compactam,neq; firmam generant, ceu panis & ſuilla,ſed ſublaxam,ac ſubinanem,ut fabæ.Flatibus tamen hæ quoq; uentrẽ implent, eſſentq; eo nomine admodum dolorificæ,ni etiam celerem deſcenſum eſſent adeptæ:cuius beneficio celeriter peruadentibus,flatus,quem excitant,non diu manet:atq; in eo minus cæteris fructibus autumnalibus lædere conſueuerunt.Cæterum maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt:quod & in alijs quidem omnibus fructibus cernitur,non tantum tamen in eis eſt diſcrimen:nam,quæ ficus prorſus ſunt maturæ,nihil propèmodum omnino lædũt; quomodo nec caricæ,quæ multiplicem quidem habent utilitatem:ſi quis tamen largius eſitauerit,ab eis offendetur,quandoquidem ſanguinem non admodum probum gignunt:quo fit,ut ex ipſarum uſu pediculorum multitudo proueniat.Habent etiam tenuandi facultatem,& incidendi,qua uentrem F quoq; ad excretionem irritant,renesq; expurgant.Iecori autem, lieniq; inflammatione obſeſſis ſunt noxiæ,quemadmodum & ficus, non peculiari quadam,& eximia facultate,ſed cõmuni ratioue dulcium omnium ciborum,ac potuum:obſtructis autẽ illis,aut ſcirrho affectis,ipſæ ex ſeſe non magnopere commodant,aut officiunt:ſed medicamentis incidentibus,ac extenuantib⁹, & abſtergentibus miſtæ,non mediocriter iuuant.Proinde nõnulli medicorum in dictis lienis,ac hepatis affectibus exhibent ipſas longe ante cibum cum thimo,aut pipere,aut zingibere,aut pulegio,aut ſatureia,aut calaminthe,aut origano,aut hyſſopo.Ad eundem autem modum, ſi caricæ cum alio quopiam eorum,quæ facultatem habent acrem,aut omnino incidendi, ac extenuãdi,aſſumantur;iuuabunt non ſolum ſic affectos,ſed etiam ſanos : ſiquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum,apertos eſſe,non ægrotis modo,ſed ſanis etiam,eſt tutiſſimum . Ad eum igitur modum uulgo ficubus cum ſale attenuante,aceto, & garo præparatis,ueſcuntur , ꝙ ipſas utiles eſſe experientia didicerint.Veriſimile autem eſt, ipſorum non nullos,medici cuiuſdã conſilio impulſos, ad hoc modo edendas ipſas acceſſiſſe,deinde eam notitiam ad uulgus emanaſſe. Qui uerò cum cibo aliquo craſſi ſucci caricas,ficusve mandunt, non mediocriter offenduntur . G

De Vuis. CAP. 9.

A.l.1.ſ.3 d.2. c.7.fo 61.g

FIcus & uuæ, quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent , ita fugacibus omnibus magis nutriunt,minimumq; praui ſucci habent , præſertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ.Porrò,ꝙ ipſæ nutriant,maximo argumento ſunt ij,qui uinearum fructus cuſtodiunt:qui,cum duos menſes ſolis uuis,ac ficubus,quorum cuſtodiæ præſunt, ueſcantur (niſi forte panis quidpiam cum illis addant)corpulenti tamen admodum fiunt: at caro , quæ ex ipſis gignitur,haudquaquam eſt firma,ac denſa,quemadmodum ea,quæ ex carnibus fit,ſed laxa eſt , ac flaccida:ob id celeriter etiam,cum ueſci ipſis deſierint,conſtringitur,ac cõſidet. Verum uuæ minus alunt,quàm ficus,maximumq; id ipſis ineſt commodum,ꝙ uelociter ſubſideant. Quocirca,ſi quando hæſerint,grauiter lædunt,cum id maturis ficubus non inſit:hæ enim , etiam ſi non magnopere deorſum concedant,modo probe in uentriculo coctæ fuerint , alimentum corpori dant innoxium:quorum neutrum uuis adeſt,neq; enim retentæ belle coquuntur: &, dum in iecur,ac uenas diſtribuuntur,ſuccum crudum generant, qui non facile in probum ſanguinem mutetur.nam acinorum ſubſtantia compoſita eſt ex ipſarum uelut carne,& humore, qui per carnẽ eſt diſperſus,ex quo fit uinum:præterea ex ſeminibus,atq; ex membranoſo tegumento,qđ omnia hec extrinſecus circumambit.Cęterum ſeminum quidem ſubſtantia ſicca eſt,& quodammodo adſtringens:omniaq; inteſtina peruadit,nihil,quod ſenſu deprehendi queat , à ſeſe mutata , non ſecus ac in ficubus κεγχραμίδες,i.grana:hęc enim in utroq; fructu proportione inter ſe reſpõdent,cum utrunque totius plantę ſit ſemen,permeetque non alteratum,non in chylum uerſum, nulla denique in re immutatum. Eſt & proportio quędam in tegumentis utrunque fructum continentibus,quę ipſis eum uſum pręſtant,quem cutis animalibus . exiguam autem tegumentũ id recipit in uentriculo mutationem:quo fit,ut quidam,cum ipſum,& omne id , quod intus habetur,ſuxerint,unà cum ſeminibus expuant:quę & ipſa non nulli conantur expuere, potiſſimum, cum acini grandes fuerint,nam in exilibus id factu eſt difficile.Liquet porrò, quòd aluus magis laxatur,ſi ſola acinorum caro cum ſucco fuerit tranſglutita ſine ſeminibus,ac membrana extrinſecus ambiente . laxatur autem impenſius, cum ſolus ipſe ſuccus expreſſus (muſtum uulgo appellant)fuerit tranſglutitus:qui uentrem,ni uelociter pertranſeat,flatibus non nihil implet. Ex hoc ſanè alimenti non nihil corpori accedit,copioſius tamen ex carnea ſubſtantia: eoque accidit vuas quaſdam nutrire magis,quàm deijci: cõtra,aliàs promptius deijci,quàm nutrire.Ergo, quibus exiguus eſt ſuccus,magis nutriunt:quibus uerò eſt uberior,minus quidem nutriunt,ſed

A.l.2 t.2. ca. 726.fo.173.a

H

A promptius ſubſident. Vocant autem uuas eiuſmodi, generoſas, in quibus acini humidam quidē ſubſtantiam habent exiguam, ſolidiorem autem non paucam, quam ceu carnem acini eſſe diximus. Atq; ijs utuntur, eas uarijs modis autumno reponentes: etenim in muſtū ipſas conijciunt, impletasq; ijs nouas ollas in uinaceis recondunt. voco autem vinaceos, ſolidas vuæ reliquas, cū in torculari ſuccus ipſius omnis prorſus expreſſus fuerit: quas etiam homines in dolijs componunt, ſtipantes ipſas valide, ac conſtringentes: appellantq; idipſum τρύγα, i. fæcem, quod ego uinaceos appellaui: nomine autem στεμφύλων, i. uinaceorum, acinorum radicem, quę ex palmite enaſcitur, appellant, quam nos βότρυχον nominamus, vnde acini ipſi pendent: in hanc igitur τρύγα ollas nouas vuis refertas condunt, operculis exacte obturantes, ne alicunde diffletur, & quà operculum cum olla committitur, pice illinunt, perſpiratus omnes obſtruentes. Ipſam autem ollam eſſe oportet ex luto ſuaueolente & perfecte aſſato. Huiuſcemodi certe uua uentriculum diſſolutū roborans, hominibus cibum faſtidientibus appetentiam excitat, non tamen per aluum ſubſidet: &, ſi ſumpta largius fuerit, caput ferit: quæ in muſto cōditur, magis adhuc, q̃ hæc, caput infeſtat: penſilis verò nihil prorſus caput lædit, ventrem autem nec ſiſtit, nec ad deiectionem irritat: eodem autem modo ſe habet & ad appetentiam, vt quæ nec imbecillam excitat, nec fortem diſſol

B uit. Porrò aliarum vuarum ea concoctu eſt facillima, quam dixi homines in muſto, & uinacijs in totum ſequentem annum uſq; ad ſecundam uindemiam reponere; quæ autem ex ipſis ſuſpēdūtur, cum inaruerint, ſunt inutiles, aliæ quidem ſtatim ipſo vere, aliæ verò omnino ſaltem æſtate. Non parua autem eſt inter uuas differentia, ꝙ aliæ ſint dulces, aliæ acidæ, aliæ auſteræ, aliæ deniq; quæ nullam uehementem habeant qualitatem: uocant autem ipſas vinoſas. Cæterum, q̃ dulces ſunt, ſuccum habent calidiorem, ob id ſunt ſitibundæ. Auſteræ verò, & acidæ frigidiorem: uinoſæ autem locum inter calidum, ac frigidum medium obtinent. dulces item aluum ſubducunt, & maxime ſi ſint humidæ: acidæ, auſteræq; non huic modo rei, verumetiam coctioni in ventriculo, diſtributioni, ac nutritioni, ſunt noxiæ. acidæ certe, etiamſi exactam in ipſa uite maturitatem adeptæ, ſuſpendantur, ne ſic quidem dulceſcunt: auſterarum autem quædam, ſi ſuſpenſę diutius fuerint, dulciores redduntur: acerbæ verò, ut, acidæ, etiam ſi ſuſpenſæ fuerint diutius, mutationem in dulcius nunquam poterunt aſſequi: quocirca ipſarum eſus perpetuo eſt cauendus.

†Omnium quidem certe uſus (ſi quis moderate ſumat) eſt tutiſſimus, cū uuæ natura fuerint carnoſæ, ac maturę: quę verò nullam auſteram qualitatem, uel acidam prę ſe ferunt, ſiue In uite ſū-

C mam maturitatem obtinuerunt, ſiue quod maturitati deerat, ex conſequenti ſuſpenſione ſint adeptę, eas humidas, affatim uentris deijciendi gratia licet ingerere. Quidam aūt in eundē vſum, muſtum quoq;, idq; dulciſſimum, bibunt, id.n. maxime ſubducit: quod uerò ab uuis auſteris, aut acidis eſt expreſſum, ad omnia eſt peſſimum. Equidem nominibus ſic ſum vſus, quemadmodum homines huius ſæculi utuntur, ſatius eſſe ratus, res dilucide docere, q̃ uetere lingua Atticorum uti. Quibus verò antiquius id, doctrinę perſpicuitate fuerit, uuarum partes ſolidas, quę muſto expreſſo ſuperſunt, δεύτια appellant: σέμφυλα autem, oliuarum, cum oleum fuerit expreſſum: quod uerò craſſum in uuis ſubſidet, uulgus Atticorum τρύγα, i. fæcem, nominat: proinde nulla apud eos in uocibus eſt homonymia, ut apud alios homines, qui δεύτια etiam τρύγα nuncupant. Quin & tertia quędam huius nominis τρυγὸς, eſt ſignificatio, Gręcis huius memorię uſitata: nam uinaceorum dilutum τρύγα uocitant: quod rurſus ab Atticis δευτερία, à noſtratibus στεμφυλίτης, ideſt lora, appellatur. Coniectis namque in parua dolia uinaceis tantum aquæ ſuperaffundunt, quoad omnia permadeant: quod ubi ſatis factum uidetur, in dolij fundo foramen aperiunt, vt dilutum effluat: idque pro uino bibunt. Perſpicuum autem eſt, quòd pro uinaceorum copia aquam, experientia docti, affundunt: quò uidelicet lora, neque aquoſior ſit, neque meracior. deinde rurſum aliam aquam, parciorem tamen priori, uinaceis affunduut ita, ut id quoque in potu ſit tolerabile: quod quidam Attici proprie, non ut prius, δευτερίαν nominari uolunt. Vtraque lora capiti

D dolorem affert, niſi quis dilutiores ipſas bibat, ſed prior magis caput ferit. Commodum autem huic potui id ineſt, quòd ocyus per urinas reddatur: qua in re magnum eſt pro uaria uuarum (ex quibus ſunt uinacei) ſpecie diſcrimen. Quandoquidem, ſi dulces fuerint, potus multo erit ſuauior, citiusque per urinas reddetur: ſin uerò acerbę, aut acidę fuerint, inſuauior longe, ac minus ciens urinas. Id autem dilutum ualentius fit ac multo uinoſius, cum τρὺξ, ideſt uinaceus, ad uer, aut æſtatem fuerit aſſeruatus. Hyeme uerò ſi quis utatur, ut caput minus ferit, ſic & per urinas minus ſecedit.

† Omnium quidē certe uſus (ſi q̃s moderate ſumat) eſt tutiſſimus, cū uuæ natura fuerint carnoſæ ac maturæ, ſiue in uite ſummā maturitatem obtinuerint, ſiue q̃d maturitati deerat, ex ſuſpēſione ſint adeptæ. Poſt ponſiles añs, eas quæ nullam auſteram uel acidam qualitatem pſeferūt, affatim uentris deijciendi gratia licet ingerere.

De uuis paſſis. *CAP. 10.*

VVuę paſſę cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricę cum ficubus. multę enim fiunt dulces, acerbę autem omnino paucę: plurimę uerò ex dulci, & auſtera qualitate ſunt miſtę: quanquàm dulces non nihil quoque auſterę qualitatis habent: & auſterę, dulcedinis. Cęterum, ut dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſteræ frigidiore. Ad hoc, auſteræ ſtomachum roborant, & uentrem conſtipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, ut quæ nec ſtomachum diſſoluant, nec aluum ſubducant. dulcibus tamen, ut uis quædam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergēdi:

quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infeſtant (quod & ſtomachum appellamus) obtundunt. Perſpicuum enim eſt, ꝙ mordicationes maiores valentiora poſtulant remedia: inter paſſas autē præſtantiores ſunt, quæ tum pingues ſunt, tum corticem habent tenuem. Nō nulli autem, & recte, ſanè è dulcibus grandibusq; (quales ſunt Scybelitides) prius, ꝙ mandant, ſemina eximunt: quæ & ipſæ inueteratæ, cutim durā, craſſamq; habent: easq. prius in aqua coguntur macerare, nā & ſemen ipſum facilius ſic eximitur. Aliæ quędam ſunt his contrariæ, ſolidæ & craſſæ, quæ nullū prorſus ſemen habent: creſcunt hę in Cilicia, colore ſubflauo: In Pamphilia autem Scybeliticæ, & colore nigrę, ꝙ, vt dixit, ſunt maximæ: minimę autem in Cilicia, fuluæ proueniunt. Aliæ pręter has in Cilicia naſcuntur, colore nigro magnitudine mediæ: quemadmodum & apud alias plerasq; gentes, potiſſimū in Lybia. In Aſia autem variæ paſſarum ſpecies, mediocri magnitudine proueniunt: etenim quædam ſubflauę, alię nigræ, aliæ dulces, & aliæ ſubauſterę, cernunt̄. Porrò in frigidis regionibus ne vuæ quidem ipſæ maturari exquiſite queunt, nedum paſſarum quæpiam: quapropter reſinam vinis immittunt, ne celeriter aceſcant. Porrò quemadmodum paſſarum differentia, quæ à colore ſumitur, nihil ad paſſarum facultatem confert, ita nec magnitudo: ſola autem qualitatis, quæ guſtui ineſt, differentia poteſt omnia: cui ſoli intentus, inuenies (vt ante diximus) & in quibus, & quo tempore vti conueniat. Alimentum ex paſſis tale qualitate in corpus diſtribuitur, qualis ipſarū natura fuerit: dulce ex dulcibus auſterum ex auſteris, miſtum ex iis, ꝙ vtriuſque qualitatis ſunt participes: quantitate verò copioſius ex pinguibus ac dulcibus: parcius ex auſteris & macris. Quòd ſi paſſarum, pinguium, ac dulcium, à quibus ſemina fuerint exempta, parem molem cum pari vuarū mole contuleris, paſſas valentius nutrire deprehendes. Hiuſmodi ſanè, vt minus ꝙ caricæ, ſubducant abſtergantq;, magis tamen, quàm illæ, ſtomachum iuuant. A.l.2.c.2. ca. 726.f.175.b

De Sycaminis, quæ & Mora appellant. CAP. 11.

NOn hęc Attici ſermonis affectatoribus ſcribimus (fortaſſe enim ne legere quidem ipſa dignarentur, corporis ſimul & animi ſanitatem pro nihilo ducentes) ſed medicis quidem, qui, de Atticiſmo non magnopere laborant: tum autem & alijs, qui, vt animalia ratione ꝑditam, viuētes, honorē, gloriam, diuitias, & authoritatē inter ciues corporis & animi valetudini poſtponunt. Certo.n. ſcio hos linguam Atticorum nihilo pluris, quàm cæterorum hominum, æſtimare: corporis verò ſanitatem præſtantius quiddam ducere, ac dignius ei homini, qui viuere ſecundum naturam ſtuduerit. Cum igitur intelligam ſermonem ſimpliciorem ijs eſſe vtiliorem, nominibus vtar, quæ ipſi intelligant, etiam ſi vetuſtis Græcis non ſint conſueta. Mororum igitur nomen vulgo eſt cognitum, ſi non alia de cauſa, ſaltem ob medicamentum ϛοματιχὸν, id eſt †ori gratum, quod διὰ μόρων appellatur, quòd eorum ſuccum recipit. Quoſdam autem ex fructib. autumnalibus, quos deinceps recenſebimus, plerique homines ignorant, quo nomine ante annos ſexcentos ab Athenienſibus fuerint appellati. animaduertunt enim, huius tempeſtatis Athenienſes, fructus omnes non alio nomine appellare, quàm quo reliqui Græci appellant: ſed & mora ipſa ſycamina nihilo minus, quàm mora, nominare: item perſica, nuces, præcocia, ac in ſumma, reliqua omnia pro aliorum Græcorum conſuetudine. neque enim detrimenti quidquā ipſis ex vetuſtarū appellationū ignoratione accidet, ſi facultates ipſorum exploratas habuerint. Satius.n. fuerit ſcire ex ijs cibis, qui ad excretionem incitant, poſteriores quidem ſumendos, qui tarde permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamē, ſi in ventriculo morentur diutius: quàm ipſorū nomenclaturas noſſe. Non tamen omnino ignorare homines mihi videntur, qui ordo in ijs, quæ mandunt, ſibi ſit ſeruandus: quandoquidem ipſos videas in plurimis cibarijs eum ſeruare. præſumunt enim radiculas, oliuas, & fœnum græcum ex garo: poſt hæc, maluas, betam & alia id genus olera cum oleo & garo. Etenim, ſi vel tantillum mentis habeant, diuturna experientia docet eos facultates eorum, quæ quotidie cibi gratia ſibi præparant: quorum verò multo interuallo vſus atque experientia incidit, ea ſoli homines ſolertes obſeruant, ac memorię mandant. Sycamina igitur celerrime pertranſeunt, cibiſque alijs pręeunt, ſi in ventriculum purum inciderint, & ſumpta primis epulis fuerint. quòd ſi ſumpta poſt alios cibos fuerint, aut etiam prauum ſuccum in ventriculo offenderint, celerrime vnà cum alijs cibis corrumpuntur nouo quodam corruptionis genere, & quod verbis explicari nequeat, vt in cucurbitis accidit. omnia enim hęc, ſi modo celeriter incorrupta ſubſederint, cibis fugacibus minus ſunt noxia: ſin minus, corrumpuntur non aliter, quàm pepones quanquam hi quoque ſi celeriter ſubducantur, nullam magnam noxam afferunt. Tempus autem utendi, vt peponibus, ita & moris eſt, cum corpus ventriculi ſquallore æſtuat, quo tēpore neceſſe quodā modo eſt hepati quoque idem accidere. Cucurbitæ quidem & cucumeri tum maturo, tum ante maturitatem, ad hæc & melopeponi, nulla adſtringens qualitas ineſt: ſycaminis verò, & potiſſimum cum nondum admodum maturuerint, qualitas eiuſmodi conſpicuè ineſt: immaturioribus autem ineſt, ſimul & acida. Proinde non nulli ab arbore ipſa detrahentes ac ſiccantes reponunt, medicamētū ad dyſenteriæ ac diuturnæ diarrhœę curationem, vtile ſibi futurum. At nūc nobis non eſt propoſitum medicamētorum facultates exponere. Rurſus igitur ea repetamus, quę ſyca A.l.2.c.2. ca. 491.to.150.b

mina

† vertendū potius, ad oris affectus utile. ſtomaticha. n. sūt quę ad oris & partium, ꝙ intra os, uitia accommodātur. Paulo lib. 7.

A mina ipſa, ut alimentum, poſſunt agere. Quòd quidem celeriter ſubducantur, dictũ nobis prius fuit: quod eis accidit forte propter ſolam ſubſtantiæ humiditatem, ac lubricitatem: forte etiã propter admiſtam qualitatem quandam acriorem, quæ deiectioni excitandę ſatis eſſe poſſit: quãdoquidem qualitas adſtringens, non modo ad ſubductionem nihil confert, verum ẽt ſuapte natura ventrem conſtipat. Didiciſti autem ex commentarijs De ſimplicium medicamẽtorum facultate pleraq; eſſe corpora, quæ facultates habeant contrarias. Coniector igitur mora exiguam in ſe ipſis habere facultatem eiuſmodi, qualis magna medicamentis purgantibus ineſt: cuius cauſa, non modo facile ſecedunt, ſed corrumpuntur etiam, ſi diu in ventre manſerint. Quòd ſi corrupta (ut dixi) non fuerint, omnino quidem humectant, non tamen omnino refrigerant, niſi ſumpta fuerint frigida. Alimentum autem corpori præbent minimum, quo modo pepones: nõ tamen, vt ij, uomitum excitant, neq; ſtomachum lædunt.

De Ceraſis. CAP. 12.

EX Ceraſis quædam ſunt, quæ moris ſunt ſimilia, cuiuſmodi ſunt ea, quæ minimam habẽt adſtrictionem: alia ruborum fructui, vt ea, quæ euidentius adſtringunt: quædam autem ſunt, q̃ uel ualentius ijs adſtringant. Proinde memoratæ cuiuſq; ſpeciei facultatem, ex ijs, quę de ſycami B nis, & rubi fructibus diximus, potes colligere.

De Rubi fructibus. CAP. 13.

RVborum fructum homines apud nos βάτινα appellant, quemadmodum morã, & ſycamina: utroq;.n. modo ipſa nominant. Sunt autem βάτινα, q̃ mora, magis adſtringentia: &, ſi q̃s largius ijs ueſcatur, capitis dolorem ſentiet: alij uerò & ſtomacho anguntur. proinde fructum hunc abluamus oportet, prius, q̃ mãdere ipſum aggrediamur: quod maxime in ſycaminis quoq; eſt faciendum. non tamen ventrem ſubducant, ſed potius cohibent: &, ſi quis immatura ipſa prius ſiccata repoſuerit, multo etiam magis cohibebunt. Omnia tamen medicamenta, quæ ex mororũ ſucco parantur, ſi facta ex ijs quoq; fuerint, facultatem habent efficaciorem.

De fructibus Canirubi. CAP. 14.

FRuctus canirubi multo magis, quàm ruborum, adſtringit: ob eamque cauſam ventrem magis cohibet. Veſcuntur autem ipſo frequenter ruſtici, exiguum alimentum corpori ſuggerẽte: vocantque κυνόσβατον, ideſt canirubum.

De fructibus Iuniperi. CAP. 15.

A.l.2.t.2.c. 359.f.137.c. C FRuctus *iuniperi, qui ἀρκευθὶς dicitur, acris eſt admodum cum exigua dulcedine, & minori p̃terea adſtrictione: habet autem & aromaticum quiddam. Perſpicuum igitur eſt, ꝙ calefacit quidem tum propter acrimoniam (demonſtratum.n. eſt acria omnia calefacere) tum autem maxime propter odorem ac guſtum aromatibus adſimile; omne.n. ἄρωμα calidum. Hepar autem, & renes purgat, & ſuccos craſſos, ac lentos uidelicet tenuat: unde medicamentis ſalubribus admiſcetur. Alimentum autem ex ipſo exiguum corpori hominum accedit. ꝙ ſi quis ipſum largius ſumpſerit, ſtomachum mordet, & caput calfacit, ob idq; ipſum nonnunquam replet, doloribus infeſtat. Ventrem, nec proritat, nec cohibet; vrinas tamen mediocriter ciet.

De fructibus Cedri. CAP. 16.

FRuctus cedri, qui κεδρὶς dicitur, colore quidem, & figura fructui iuniperi eſt ſimilis, ſubflauus n. eſt, ac rotundus: diſſidet autem ab eo acrimonia. nec multum abeſt, quin fructus hic ex genere ſit medicamentorum, cum nullum præbeat corpori alimẽtum, niſi quis aqua ipſum macerarit. Omnibus.n. acribus.i. commune, ut ſoluta ipſorum acrimonia, exiguum alimentum corpori præbeant. Quinetiam cedrorum fructus, ut fructu iuniperi durior eſt, ac ſiccior, ita profecto exilior, A.l.2.t.2.ca. 160.fo.119.b nihil, ut ille, habens aromaticum. Perſpicuum autem eſt, ꝙ & ſtomachum *ualde mordicat, & capiti dolorem infert, niſi quis ipſum parciſſime ſumpſerit.

De nuce Pinea. CAP. 17.

A.l.2.t.2.ca. 301.f.132.d D NVx *pinea boni, ac craſſi eſt ſucci, multumq; nutrit, non tamen facile coquitur. Appellant autem nunc Græci ipſam non κῶνον, ſed ϛρόβιλον.

De fructu Myrti. CAP. 18.

A.l.2.t.2.ca. 446.f.145.d GRæci *fructum hunc μύρτα nominant. nutritq; tenuiter æque, ac fructus iuniperi: facultatem tamẽ habet contrariam, quandoquidem ualenter adſtringit, & ob id ipſum aluum ſiſtit. non tamen pro ratione adſtrictionis, frigidus facultate eſt, propterea ꝙ adſtrictionem habet non ſolam, ſed acrimonia etiam quadam admiſtam. Porrò cibis omnibus, qui qualitatem medicamẽtoſam habent uehementem, eſt commune, vt, cum eã qualitatem elixatione, aut aſſatione, aut maceratione depoſuerint, exiguum corpori dent alimentum, prius autem prorſus non nutriant: id enim ipſum & cæpis, & porris accidit.

De Perſicis. CAP. 19.

FRuctum hunc, ſiue mala perſica, ſiue (ut græcis nunc mos eſt) ſimpliciter perſicã appellare uelis; ſiue aliud quoddam uetus nomen, præter hæc, ueſtigare, potes id per magnum ocium facere. A.l.2.t.2.ca. 164.f.159.d Nunc autem diſcas (quod nominibus ipſis erit utilius) quòd ſcilicet ipſorum *ſuccus, & ueluti caro facile corrumpitur, prauaquę omnino eſt. quocirca (quod quidam facere ſoleant) non ſunt

post

poſt alios cibos mandenda,corrumpuntur.n.in ſuperficie natantia:ſed in omnibus,quæ praui quidem ſunt ſucci,uerùm humida ſunt,ac lubrica, & quæ ſubduci facile queant, id communiter tenendum,ea ob id ipſum ante alios cibos eſſe ſumenda.ita.n.fiet,vt & citius ſubducantur, & alijs cibis uiam muniant:quæ,ſi ſumpta poſtrema fuerint,unà ſecum alia quoq; corrumpent. E

De Armeniacis, ac Præcocibus. CAP. 20.

HAec quoq; ex genere ſunt perſicorum,bonitate non nihil illa ſuperantia: neq;.n. in uentriculo,ut illa,corrumpuntur,neq; aceſcunt.uulgò autem ſuauiora apparent: unde ét ſtomacho ſunt gratiora (cætera.n.illis ſunt ſimilia)ſuauibus autem omnibus id ineſt: quemadmodum inſuauibus,vt uentriculum reſupinent,ac ſubuertant,& ad uomendum incitent,cupientem q̃ celerrime,quod infeſtar,abijcere:id quod facit pro momento eorum,quæ infeſtant: quæ.n.uergũt deorſum,eà ipſa expellit:quæ uerò ſupernatant,per uomitus eijcit.idem facit,& cum ſucci praui ex toto corpore in ſe defluunt:etenim,qui ex ijs in partem uentriculi ſuperiorem confluunt, uomitu uacuantur:qui uerò in inferiorem,pariũt diarrhæam. Porrò, ꝙ fructus omnes autumnales exigui ſint alimenti,dictum id nobis prius fuit.Præcocia tamen,quæ uocant,armeniacis ſunt pręſtantiora.Qui tamen præcocium nomen fugitant,utraq; mala armeniaca appellant: alij uerò armenia,per quatuor ſyllabas,non quinque. A.l.2 t.2.ca. 143.fo.116.b F

De Malis, & ſaporibus, qui in eis inſunt. CAP. 21.

GEnus horum non eſt ſimplex,quo modo neque pyrorum,neque punicorum. quædam enim ſunt,quæ ſaporem habent auſterũ: alia acidum,aut dulcem: non nulla etiam ex ijs miſtũ, apparentq; & dulcia ſimul,& adſtringentia.Præterea alia quædã,cum dulcedine manifeſtum habent acorem:ad hęc,alia cum acore acerbitatem.Inuenias autẽ interdum, & quæ hos tres ſapores ſimul habeant euidentes adeo,vt acida appareãt,& dulcia,acerbitatiſq; habeãt nõ nihil.Perſpicuum autem eſt,ꝙ adſtringens,auſterum,& acerbũ, tria hæc nomina ſaporis, qualitatẽ vnicã ſignificant.Quòd verò acerba quidem in eo ab auſteris differant,ꝙ valentius aſtringant (cõmune autem ipſorum genus eſt adſtringens)ex quarto libro De ſimpliciũ pharmacorũ facultate didiciſti, in quo de ſaporum ſubſtantia,ac facultate tractauimus.Memor igitur illorũ,ſcito mala quidem,quæ adſtringunt,ſuccum habere frigidum,a terreum:quæ verò acida apparent,frigidũ quidem,verum tenuium eſſe partium:mediæ autem temperaturæ eſſe dulcia,quæ tamen ad calidius vergunt:quemadmodum,quæ omnis qualitatis ſunt expertia,ac ueluti aquoſa ad frigidius inclinant.His igitur uteris pro uincenti in ſaporibus facultate;auſteris quidem pomis, cum uentriculus uel propter calidam intemperiem,uel multã humiditatem fuerit imbecillus: acerbis autem, cum duo hæc aucta admodum fuerint:acidis,quãdo ſuccum craſſum, qui non magnopere frigidus ſit,ſuſpicaberis in ipſo eſſe collectum:quandoquidem ſuccus frigidus nõ acida,ſed acria poſtulat. Vtraq; certe & acida,& acria ſuccos craſſos incidunt:in eo tamen differunt,ꝙ hæc quidẽ cum calfactione,illa autem cum refrigeratione id præſtent.Perſpicuum porrò ex ijs,quæ ſæpe iã diximus eſt, ꝙ adſtringẽtia quidem,quantum ipſius eſt,alui deiectiones ſemper cohibent; acida uerò,cum ſuccum craſſum in uentre inuenerint,ipſum incidũt,ac deorſum ſubducũt,ob idq; deiectiones humectant:quòd ſi ventrem purum inuenerint, ipſum magis ſiſtunt.Porrò ſuccus dulcis,cum ſine acrimonia,& craſſitie,hoc eſt,cum ſolus plane fuerit,aptius,quãtũ in ipſo eſt,diſtribuitur:ꝙ ſi acrimoniam,aut craſſitiẽ habuerit,facilius ſubducitur. Eſt autẽ & aliud ſucci genus, non in pomis modo,uerũetiã in alijs omnibus, qđ aqueũ,& qualitatis expers appellãt,ut antea quoq; diximus:quod ſtomachũ quidem minimum iuuat,in medio autem eſt memoratarum facultatum,quemadmodum & aqua ipſa.Ineſt autem pomo eiuſmodi id vitiũ,ꝙ,cum ad mãdẽdũ ipſum aut uoluptate,aut utilitate adducantur,qñ neq; guſtu iucundũ ipſum,neq; quemadmodũ adſtringentia,robur uentri inducere,neq; fluentem ipſum ſiſtere cõperiunt,merito contemnũt: quemadmodum& apud nos quidem in multis Aſiæ locis, ſuibus ipſum proijcimus, πλατανίσιον appellantes,ꝙ tenera platanorũ folia guſtu quodammodo repręſentet. Cæterum ab optimis ẽt in toto genere malis, priuſq̃ in arboribus maturuerint,cauendum eſt:concoctu .n.ſunt difficilia & frigida,tardeq; permeant,& praui ſint ſucci,ut interim omittam, ꝙ ſuccum etiam habẽt frigidum,ac leuiter craſſum.Quæ uerò belle matura in hyemem,& uer proximũ aſſeruãt,ea ſæpe in morbis maximum afferunt præſidiũ,uel cataplaſmatis modo cũ farina admota, aut in calidis cineribꝰ mediocriter aſſata,aut pulchre in aquæ bullientis uaporibꝰ percocta.cæterũ poſt cibũ ſtatim dare ipſa conueniet:non nunquã autem & cum pane ad uentriculum,& ſtomachũ roborandũ ijs,qui deiecta ſunt apppetentia,tardeq; cõcoquũt:quiq; uomitu,diarrhœa, ac dyſenteria infeſtantur.In hunc uſum acerba ſunt apta:parata enim,ut iamiam præcepi, mediocrẽ retinẽt adſtrictionẽ, cum,ſi mediocriter auſtera fuiſſent,in eiuſmodi apparatu adſtrictionẽ omnem depoſuiſſent:ob idq; ſimilia ijs euadunt,quæ ab initio ſunt aquea. A.l.2.t.2.c. 562.fo.159.h G H

Qui fiat, vt eſus pomorum, aut pyrorum adſtringentium, uentrem quibuſdam deijciat. CAP. 22.

CVm autem quoſdam audiuiſſem,qui dicerent, uentrem ſibi ab eſu adſtringentiũ ſubduci, ſatius eſſe putaui,quæ de eo ratione, atq; experientia ſæpe cognouiſſem, hoc loco ſemel

fuſius

A fuſius explicare. Cum Protas rhetor quidam, ciuis noſter narraret, ventrem ſibi poſt eſum pomorum, ac pyrorum auſterorum deijci, re intellecta, atq; in ipſo per experiētiam comprobata, andacius poſtea in alijs id ipſum ſum expertus. rogaui.n. hominem, vt mecū vel vnum diem viueret, vt ſcirem, quo tempore, & quàm multis veſceretur adſtringentibus: ac primum hominem ſtatim ſum hortatus, vt more ſuo viueret, neve vlla in re cōſuetam ſibi victus rationē immutaret. Ipſe autem, cum poſt balneum, paucula aqua præbibita, fœnum græcum, radiculā, & id genus alia (q̄ ante alios cibos omnes fere ſumere cōſueuerūt) ſimiliter & ipſe ſumpſiſſet, vinumq; dulce, quātitate mediocri, adbibiſſet, comedit deinceps maluas cum oleo, & garo, & pauco vini: & poſt illa piſcis quidpiam, ſuillæ, & auis. deinde, cum ſecundo bibiſſet, pauco tempore intermiſſo ſumpſit pyra auſtera: poſtea deambulatum progreſſi, non multum deambulauimus, cum uenter illi maiorem in modum eſt ſolutus. Quæ cum eſſem conſpicatus, pactus ſum amico, ut poſtridie, quæ ad ſuam uictus rationem pertinerent, mihi committeret. qui cum mihi prompte eſſet aſſenſus, prima omnium, poſt balneum, pyra exhibui: deinde alia deinceps, ut conſueuerat: quibus peractis, non modo non uehementer, ſed ne mediocriter quidem aluum deiecit. Mirabarͣ ſane (ut par eſt) rei euentum, cauſamq; eius a me ſciſcitabatur: cui ego hæc quæ nunc referam, expoſui. Nam cū
B garum, inquam, unà cum ijs, quæ cum eo ſumpſeras, aluum ſuapte natura ſubducat, idq; iam ante feceris, adſtringētia poſtremo loco ſumpta ijs potiſſimū, qui ſtomachum habent imbecillum, deiectionis ſunt cauſa, uentriculum roborantia, & ad expellēdum deorſum, quæ in ſeſe cōtinet, incitantia: quod magis (inquam) fatebere, ſi cras prima omnium adſtringentia ſumpſeris: ſecunda autem poſt illa, carnoſa: omnium poſtrema, quæ cum oleo, & garo māduntur. Minime, inq̄t, repente enim uomerem, ſi maluas ultimas cum oleo, & garo manderem. Optime inquam, reſpondiſti: illa enim uentriculum ſubuertunt, & potiſſimum os ipſius, quod iam omnes ſtomachū uocare conſueuerunt: adſtringentia uerò roborant, ac firmant: quo, fit ut, ſiquis alius ſucc⁹ uētriculum ſubuerterit (quod ſolet bilis pallida efficere, in quibus copioſior eſt aceruata) qui ſic eſt affectus, ſiquod adſtringentium guſtarit, ſuccum infeſtantē repente deorſum excernet. Deinde oſtēdi ei iuuenem quendam, qui narrabat, cum paucis diebus ante, purgandi gratia, ſuccum ſcāmoniæ ſumpſiſſet, & horis quinq; poſt ſumptum medicamentum iam præterlapſis, nulla ſecuta eſſet excretio, ſtomachum quidem ſibi premi, uentriculum autē, intumeſcere ac grauari cœpiſſe, quas ob res pallidum ſe, attonitumq;, atq; animi incertum, ſymptomata, quib⁹, infeſtabatur, mihi cōmunicaſſe. Quò nam igitur modo hominem ſanauerim, audi, inquam, iuuenē ipſum. Tum pro-
C tinus præſentem ei exhibui, ac narrantem, ut ego imperarim ſibi, exiguum quidam mali adſtringentis, aut punici, aut pyri manderet: ipſe autē ſimul atq; comediſſet, malis ſtatim fuerit liberat⁹ copioſiſſima, ac conferta ex ipſius uentre facta excretione. Scito igitur (dixi rhetori) tibi quoque idem contingere, cum propter uentriculi totius, ac ſtomachi imbecillitatem, adſtringētia poſtremo loco ſumpſeris. Tum ille, ueriſſimum, inquit, eſt quod dixiſti: talis enim mihi natura eſt ſtomachus, facileq; a quibuſuis ſubuertitur. ego uero poſt cibum ſtudioſius auſterū quidpiam eſito, tunc, cum ipſum ſupinum admodum eſſe ſentio, adeo, ut prope iam nauſeet. Ex hac de rhetore narratione ſatis intelligere poteris, ijs, qui ſtomachū habēt imbecillū, uentrem deijci, cum poſtremis epulis adſtringentium quidquiam ſumpſerint.

De Cydonijs, & Struthiomelis. CAP. 23.

HIs pomis eximium quiddam, quod in alijs non inuenitur, ineſt. Nam præterq̄ ꝙ adſtrictionem habent copioſiorem, ſuccus etiam eorū diu durat, ac permanet, ſiquis ipſum cū melle coctum aſſeruare uelit: cum aliorum pomorum ſuccus, ſi reponatur, aceſcat, propterea ꝙ multā habet humiditatem frigidā. Nos āt & medicamentum, quod ex ſucco ſtruthiomelorum cōficit, quodq; ijs, qui deiectam habent appetentiam, eſt accommodatiſſimum, cum forte in loco cōſpi-
D cuo non eſſet poſitum, tandem poſt annos ſeptem inuenimus, nihil in qualitate immutatum: cruſtā.n. in ore uaſculi dēſam fecerat, cuiuſmodi in melle ſæpenumero & alijs quiquſdā adcreſcit: quam ſeruare incumbentem cōueniet, ſi uelis pharmacum, aut mel diutiſſime citra mutationem ſeruare. Atque id mihi obiter ſit dictum: cuius autem rei gratia, medicamenti, quod lōgiore tempore manſit incorruptum, memini, denuo id reſumam. Permanens eſt ſtrutiorum malorum ſuccus, quando paratus recte fuerit, quemadmodum & cydoniorum: uerū hic minus eſt ſuauis, & maxime adſtringens: quocirca ad uentriculi admodum exoluti robur uti eo aliquādo poſſum⁹. In Iberia autem edulium componūt, quod μηλοπλακοῦντα appellant, quod adeo durat, ut patinæ recentes ipſo refertæ Romam afferantur. Cōponitur autem ex melle & carne læuigata: cocta cū melle. Noſtrum uerò medicamentum, quod ijs, qui deiectam habent appetentiam, comparatur, non ex melle ſolo & malorum ſucco, ſed piperis albi habet quidpiam, & zingiberis, & aceti, Nō tamen iam plura de eo uerba facere conuenit, cum alibi de eo abſolute tractauerimus.

De Pyris & Punicis. CAP. 24.

QVæ de malis diximus, ſi ad pyra, & punica tranſtuleris, nihil erit, quod nos de ipſis nouū dicere oporteat. Etenim in his quoque alia ſunt auſtera tantum, uel acerba: alia acida: alia dulcia: alia ex horum miſtione compoſita: & alia, quæ nullam penitus huiuſcemodi qualitatem

litatem habent exuperantem:quo fit,ut,cum aquea ſint, ac hebetia, omnis facultatis roborandi E
ſint expertia.Pyrorum igitur uſus pomorum uſui omnino eſt ſimilis.Punica uerò cætera quidem
ſunt ſimilia,in eo tamen diſcrepant,ꝙ nunquam cum farina macerata aſſentur,neq; in aqua, aut
uapore elixentur.Succum autem habent pyris,& pomis copioſiorem,& præterea guſtu ſuauiorē
co,qui eſt in illis,ſucco.Sunt autem interdum prædictis duobus fructibus utiliora,tū ad alios aſ-
ſectus,tum ad eum,cuius Hippocrates libro ſecundo De morbis populariter graſſantibus memi-
a Epid. ſect. 2. principium. nit,his uerbis:[Mulier cardialgia torquebatur,nec prius malum eſt ſedatum, q̃ polēta ſucco pu A l. 3 f. 13. 2. 5 c 16. fo. 306. 2
nici aſperſa,ſemel in die uteretur,reliquis cibis abſtinens:neq: amplius uomitu reijciebat, qualia
Cherion Charitonis filius.Perſpicuum certe eſt,ꝙ uitioſo humore partes ad os uentriculi (quod
certe καρδίαν etiam appellant)attinentes imbuente,mulier erat nauſeabunda, cardialgiaque tor-
quebatur.Nam uerbum καρδιώσσειν nil aliud ſignificat,quàm ſymptoma, quod mordicationi ſto
machi ſuccedit.Hunc certe humorem polenta quidem exiccauit;ſuccus autem punici cū ea ſum-
ptus uentriculum roborauit adeo,ut humorem in tunicis ipſis contentum expellere potuerit.Pu
nica quidem quàm minimum corpori præbent alimentum, ut ipſis nunquam ceu alimento, ſed
tantum ut medicamento,egeamus:Pyra uerò,& potiſſimum,quæ magna ſunt(uocant autem ip-
ſa apud nos fœminino genere μνάτας)aliquantum nutriunt.Proinde in tenues orbes ipſa ſecātes F
& poſtea exiccantes reponunt:quæ elixa,uice ciborum parum nutrientium,hyeme & uere, cum
fames eſt,mandunt.Attici quidem priorem ſylllabam ῥοιῶν ſcribunt ſine ἰῶτα,Iones uerò cum ἰῶ-
τα: uerum id nihil ad hominum uitam affert commodi: quemadmodum neq; in οὔων.i.ſorbis,quæ
Græci quidem omnes huius noſtræ memoriæ ſic nominant: Attici autem cum υ pronunciare ip-
ſa non permittunt.Speculationem igitur de nominibus illis relinquentes, de facultate ipſius fru-
ctus diſputabimus.

De Meſpilis, & Sorbis. *CAP. 25.*

QVæ de prædictis diximus,eadem de his quoq; ſunt dicenda.Ambo*.n.adſtringunt:uerū me- A. l. 2. c. 2. ca: 325. f. 135. E
ſpila multo ualentius,q̃ ſorba:proinde uentri fluenti cibus eſt utiliſſimus. Sorba tamen in ci
bo ipſis ſunt ſuauiora:omnino.n.nihil habent adſtringens æque,ac meſpila, ſed ipſorum ſuccus
eſt auſterus ſine ulla acerbitate.Liquet autem,ꝙ omnibus huiuſcemodi parce eſt ueſcendum,non
autem affluenter,ut uuis ac ficubus:nullo.n.ipſorum,ut alimento, ſed ut medicamento potius in
digemus.Hæc tibi ſunt utiliora,quàm ſcire,priorem ſyllabam nominis οὔων à ueteribus Atheniē-
ſibus per literam ο tantum ſcribi,& pronunciari.

De fructu Palmæ. *CAP. 26.* G

FRuctum palmæ,ſiue glandes appellare uelis,ſiue palmas, eodem cum tota arbore nomine (ut
iam Græcis omnibus mos eſt)neutro modo aut incommodaueris, aut ipſius facultatis cogni-
tionem promoueris.Non parua autem in ipſis eſt differentia:quædam.n.ſunt ſiccæ, & adſtringen
tes,ut Aegyptiæ:alię molles & humidę,& dulces,ut quę καρυωτοὶ appellantur: pręſtantiſſimę aūt
hę in Syria paleſtina naſcuntur in Hierichonte. Reliquę omnes palmę inter dicta duo genera ſunt
medię.Difficiles autem ſunt concoctu,capitique dolorem inferunt: quarum alię quidem magis,
aliæ minus ſunt humidę,ac dulces,ſiccę,atque adſtringentes.Verum conſtitutis extremis, iā om
ne,quod in medio eſt,facillime deprehendes. Nulla certe ex ipſis eſt, quę non dulcedinem quan-
dam,& adſtrictionem habeat:ſiquidem καρυωτοὶ,exiguę adſtrictionis:Thebaicę,obſcuræ dulcedi
nis ſunt participes:At ſuccum quidem dulcem nutrire:auſterum autem, gratum eſſe ſtomacho,
& uentrem ſiſtere oſtendimus.Palmę autem,ſi largius ſumantur,omnes concoctu ſunt difficiles,
& capiti dolorem afferunt. quędam autem & morſus cuiuſdam ſenſum ori uentriculi incutiunt,
quod medici ſtomachum appellant.Succus autem,qui ab ipſis in corpus diſtribuitur, craſſus qui
dem omnino eſt:habet autem & lētoris quidpiam,cum palma ipſa pinguis fuerit, ſicuti καρυωτοὶ,
cum autem dulcedo tali ſucco miſta fuerit,celerrime quidem hepar ab ipſa obſtruitur:lęditur aūt H
maxime ab ipſorum eſu,quando aut inflammatione,aut ſcirrho obſidetur:poſt hepar aūt, & lien
obſtruitur,ac lęditur. Multo autem maxime palmę uirides,ſi paulo largius ſumantur,ad omnia
ſunt noxię.Perſpicuum porrò eſt,ꝙ dulces quidem ſuccum habent calidiorem: aſtringentes aūt
frigidiorem. quin & palmę uirides, quemadmodum & ficus, flatus gignunt: nam palmę uirides
eandem habent ad alias palmas proportionem,quam ficus habent ad caricas.In regionibus autē
non admodum calidis palmę non perfecte matureſcunt adeo,ut reponi queant:quo fit,ut,cū ho
mines cogantur ipſis uiridibus ueſci,crudis ſuccis impleantur,rigoribusque,qui ęgre calefiāt, &
hepatis obſtructionibus prehendantur.

De Oliuis. *CAP. 27.*

PErexiguum quidem & ipſę corpori prębent alimentum,& potiſſimum caducę,quas uulgo ſe
re cum pane:ſine pane autem mandunt cum garo ante alios cibos,uentris ſubducendi gratia
quas ἁλμάδας,& κολυμβάδας appellant.Porrò,quemadmodum caducę pinguedinis habent pluri-
mum,ita hę ſuccum adſtringentem: proinde ſtomachum * roborant,& appetentiam excitant. A. l. 3. f. 13. e. 5. c. 8. fo. 294. B.
Aptæ autem ad hanc rem ſunt, quæ cum aceto reponuntur: quas artis obſonatricis periti uarie
præparant:cuius artis nolim medicum omnino eſſe ignarum; nam,quod ſuauius eſt,facilius ijs,
quæ

A quæ ex æquo ſunt ſalubria,concoquitur: verum non eſtnunc dicendi locus, neque de obſonatri
cis ſpeculationis peritia,neque de arte ipſa:alius enim locus ipſis eſt proprius.

De Nucibus. CAP. 28.

QVidam nuces regias appellant eas,quæ nunc nuces ab omnibus nominantur.Sunt & aliæ q̃
dam,quæ λεπτοκάρυα appellantur,prædictis multo minores,quas non nulli ποντικὰ.i.põticas
ſeu auellanas uocitant.Multus autem ambarum eſt vſus.Alimentum corpori præbent e-
xiguum,copioſius tamen pontica nuncupata,quàm nux regia,ꝙ ipſius ſubſtantia ſit coactior, ac
mi nus oleoſa:regiæ autem laxior eſt,continetq; in ſe ipſa plus pinguitudinis.hēt tamē & adſtrin
gentis qualitatis non exiguum,quæ tandem procedente tp̃e marceſcit , tota ipſius ſubſtantia in
ſuccum pinguem tranſmutata adeo,ut cibo prorſus ſit inepta,ꝙ ſua pinguitudine oleo ueteri aſſi
A.l.2.t.2.ca. milis appareat.Cæterum,quæ uiridis adhuc eſt,ac humida,neq; adſtringentis qualitatis, neq; o-
494.f.150.d leoſæ conſpicue eſt particeps,ſed magis quodammodo eſt ἄποια.i.qualitatis expers:quod ſaporis
genus aqueum(vt dixi)uocare conſueuimus.Coquitur tamen hæc nux facilius,q̃ pontica:ſtoma
choq; eſt gratior,& multo magis,quando cum caricis manditur. Traditum aũt a plerisq; medicis
eſt,hominem à pharmacis lethalibus nihil magnopere læſum iri,ſi utraſq; has ante alios cibos cũ
B ruta ſumpſerit.Liquet præterea,ꝙ humida quidem apta ad deiectionem eſt:ſicca uerò minus.Ple
riq; autem uentris ſubducendi gratia cum garo etiam ipſam præſumunt:in quem uſum uiridis eſt
accommodatior,ut quæ adſtringentis qualitatis minus ſit particeps;quin & ſiccarum quoque , ſi
prius(quod non nulli faciunt)in aqua fuerint maceratæ,facultas uiridibus eſt aſſimilis .

De Amygdalis. CAP. 29.

AMygdalæ nihil prorſus habent facultatis adſtringentis:ſola.n.tenuandi facultas, ac detergē
A.l.2.t.2.ca. di in eis præpollet,qua tum uiſcera purgant,tum humores è pulmonibus , ac thorace ſputis
57.f.104 g h expectorant.quædam autem ipſarum facultatem habent ſuccos craſſos, ac lentos incidēdi adeo
ex uperantem,vt mandi præ amarore nequeant:oleoſæ tamen,ac pinguis qualitatis,ut nuces,sũt
participes:cuius cauſa & ipſę procedente tempore ſiunt,ut illæ,oleoſę:minor tamen eis ineſt hęc
qualitas,quàm in nucibus,quo fit,ut tardius quàm nuces,oleoſę fieri cernantur.Ex his ſane intel
ligi poteſt,ꝙ neque uentri ſubducendo conferunt,neque corpus multum nutriunt.Quę uerò qua
litatem amaram habent præpollentem,eæ ad pus,& ſuccos craſſos,ac lētos ex thorace,& pulmo
nibus expuendos plurimum conferunt.Eorum uerò,qui nullam artem ad uitam utilem excolue
C runt,ſed ſe ipſos appellant Atticos,alij fructum hunc genere fœminino amygdalas enũciari opor
tere contendunt:alij neutrò amygdala:ne id ipſum quidem,de quo tantopere contendunt, intel
ligentes,utroque nomine apud uiros Atticos ſcriptum eſſe.

De Piſtacijs. CAP. 30.

HAec quidem ad magnam Alexandriam proueniunt,ſed multo uberiora in Berrhœa urbe Sy
A.l 2.t.2.c. riæ:parum quidem nutrientia , uerum ad hepar roborandum,& ſuccos in ipſius uijs infar-
269.fo.119.c ctos purgandos utilia:qualitatem.n. habent aromaticam,ſubamaram,& ſubaſtringentem . Scio
autem & alia huiuſcemodi pleraq; hepati eſſe utiliſſima,quemadmodum in operę De ſimplicibus
medicamentis eſt demonſtratum . Porrò non auſim affirmare,ullam ex ipſis ſtomacho accedere
utilitatem,aut læſionem inſignem:quemadmodum neque quòd aluum deijciant,aut ſiſtant.

De Prunis. CAP. 31.

RAro inuenias hunc fructum auſterum , aut acidum, aut in ſumma inſuauitatem aliquam ha-
bere,cum maturus exacte fuerit:prius.n.quam pruna eo maturitatis peruenerint,omnia ꝓ-
A.l.2.t.2.ca. pemodum aut acorem,aut acerbitatem,aut amarorem repræſentant.Corpori itaq; ex hoc fructu
532.fo.151.d minimum alimenti accedit: utilis tamen eſt ijs , quibus propoſitum eſt uentrem mediocriter hu-
mectare,ac refrigerare:ipſum autem non aliter,q̃ prædictorum quædam,ſubducit tum humidita
te ſua,tum lentore.Siccatus uerò & ipſe poteſt eſſe uſui,quemadmodum & ficus. Fama eſt ea pru
D na omnium eſſe præſtantiſſima,quæ in Damaſco urbe Syriæ naſcuntur : ſecunda autem poſt illa
eſſe,quæ in ea regione,quam Iberiam,ac Hiſpaniam nominant,proueniunt: uerum hæc quidem
nihil adſtrictionis pręſe ferunt,non nulla uero Damaſcenorum uel plurimum.Optima autem in-
ter ipſa ſunt,quæ cum mediocri adſtrictione magna ſunt,& laxa:quæ autem exigua ſunt, & dura
& acerba,praua ſunt,tum ſi eſum ſpectes,tum ſi alui deiectionem,quæ maxime ſequitur ea , quæ
ex Iberia afferuntur.Cocta autem in melicrato,in quo pluſculum ſit mellis, aluum admodũ deij
ciunt,etiã ſi quis ſola ipſa ſumpſerit , & multo magis , ſi poſt ipſa melicratum ſorpſerit . Perſpi-
cuum autem eſt,quòd ad aluum deijciendam confert, poſt ſumpta ipſa , vinũ dulce adhibere,tē
porisq; aliquid interponere,non autem ſtatim poſt prandere . Atq; etiam id omnibus, quæ aluũ
deijciunt,commune momoria eſt tenendum,quemadmodum & alia, q̃ pluribus ſpeciebus ſunt
communia,ne de ijſdem ſæpe audire poſtules.

De Fructu,quem Serica appellant. CAP. 32.

NE hæc quidem auſim affirmare,quidquã ad ſanitatis tutelam,aut morborum profligationē,
pertinere.Mulierum.n.atque infantium effrenatorum eſt edulium,quod exigui eſt alimen
A.l.2.t.2.ca. ti,ac cõcoctu difficilis: & præterq̃ ꝙ ſtomachum non iuuat,paucũ etiã alimēti corpori exhibet.
360.fo.137.d

De

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE

De Ceratijs, id eſt Siliquis. CAP. 33. E

CEratia, quorum tertia ſyllaba per litteram t & ſcribitur, & pronũciatur, nihil habẽt cum ceraſũs per s ſcriptis, ſimilitudinis. Eſt autem praui ſucci edulium, ac lignoſum: quã rem neceſſario ſequitur, vt concoctu ſit difficile: nihil enim, quod lignoſum eſt, facile coquitur. quin etiam incommodũ id ipſis ineſt haudquaquam aſpernandum, quòd non celeriter deijciantur. Proinde ˚ſatius eſſet à regionibus orientalibus, in quibus naſcitur, ad nos non importari. A.l.a.t.a.ca 193.fo.121.e

De Cappare. CAP. 34.

CApparis planta eſt fruticoſa, plurima in Cypro proueniens. Facultas autẽ ipſi ineſt tenuiũ admodum partium: quo fit, vt quemadmodum & alia omnia, quæ tenuiũ ſunt partiũ, ˚minimũ alimenti in corpus eorũ, qui ipſis veſcunẽ, diſtribuat. Vtimur autẽ fructu huius plãtæ magis vt medicamento, q̃ vt alimento. Sale etiã cõſperſus ad nos importatur, propterea, ꝙ putreſcit, ſi ſolus reponatur. Perſpicuũ ſane eſt, ꝙ capparis adhuc viridis quidẽ prius q̃ ſaliatur, plus hẽt alimenti, ex ſalitura ãt amittit q̃ plurimum, omniq; alimento, niſi ſal eluatur, prorſus quidem deſtituitur: aluũ tñ ſubducit; quòd ſi abluatur, & quoad facultatẽ oẽm ex ſale depoſuerit, macerẽ, minimi quidem alimenti fiet edulium: erit tñ ceu obſonium, ac medicamentum ad appetentiam, q̃ collapſa fuerit, excitandam accomodatũ: præterea ad pituitam, quæ in ventre habetur, detergendam, ac ſubducẽdam, expurgãdasq; lienis, & hepatis obſtructiones. vti ãt ad eas res oportet ante alios oẽs cibos ex oximelite, vel oxelæo. Huius etiam plãtę teneros ſurculos non aliter, q̃ terebinthi, mandunt, virides adhuc, vt huius, in aceto ſimul & muria, aut aceto ſolo condentes. A.l.a.t.a.ca. 138.fo.115.e F

De Sycomoris. CAP. 35.

PLantam ſycomori vidi in Alexãdria vna cum fructu, paruæ ficui albæ adſimilem. Is fructus nullã habet acrimoniã: exiguæ tñ dulcedinis eſt particeps, eſtq; facultate, vt mora, humidior quodãmodo, ac frigidior. Quin potius in medio mororũ, ac ficuũ iure quis ipſum collocarit, indeq; nomen ipſi arbitror eſſe poſitũ: ridiculi.n.ſunt, qui fructũ hunc ob id aiunt ſycomora ſuiſſe nominatum, ꝙ paruis ficubus ſit adſimilis. Ipſiꝰ autem generatio ab alijs arborum fructibus quodammodo eſt diuerſa: nõ.n.ex ſurculis, ac germinibus, ſed ex ipſis ramis ac ſtipitibus enaſcitur.

De Perſio. CAP. 36.

HAnc˚etiam plantam vidi in Alexandria, ex magnisq; & ipſa eſt arboribus. Narrant autem fructum huius apud Perſas adeo eſſe noxium, vt, qui ipſum comederint, interimat: qui tamen, ſi in Aegyptum trãſferatur, fit eſculentus, manditurq; non aliter, quàm pyra, & mala, quibus etiam magnitudine conuenit. A.l.a.t.a.ca. 22.fo.101.b G

De Citrio. CAP. 37.

ID quoq; malum Medicum apppellant, qui id agunt, vt quæ loquũtur, nemo intelligat, quãuis inter virtutes orationis perſpicuitatẽ numerent. Satius autem fuiſſet, quàm nam partes citrij habeant facultatem, & quod nam cõmodum ex ipſo hominibus accedat, inueſtigaſſe, quã anxie huiuſcemodi inquirere. Quam ego nũc veſtigationem ingrediar, dicamq;, huius fructus˚tres eſſe partes, acidam, quæ in medio ipſius ſita eſt: tum autem fructus ipſius velut carnẽ, quæ mediũ ipſum ambit: & tertiam, quæ eſt tegumentum extrinſecus circundatum, quod ſuaueolẽs eſt & aromaticum, non odore modo, uerum etiam guſtu. Iure igitur concoctu eſt difficile, ut quod durũ eſt ac calloſum. Quòd ſi quis ipſo, ut medicamento, utatur, coctioni nõ nihil cõferet, quo modo & alia omnia, quæ acrem habent qualitatem. Eadem autem ratione, ſi ſumptum parce fuerit, ſtomacho robur inducit: proinde ipſum comminuentes, ſuccumque exprimentes, ſolent medicamentis immiſcere, †quæ per os ſumuntur, ſquæq; uentrem deijciunt, aut totum corpus purgant. Parte autem fructus acida, & non ueſca, qua ſemen continetur, cum ad alia quædam utuntur, tum ſæpe in acetum imbecillum conijciunt, quo ipſum reddant acrius. Pars autẽ inter duas iam dictas media, quæ ſane corpus etiam nutrit, quæq; neq; acidam, neq; acrem habet qualitatẽ propter duritiem concoctu eſt difficilis. Ob eam cauſam omnes ipſam mandunt cum aceto, & garo, ut ſaporis hebetudinem acuant: fortaſſe autem, ꝙ experientia didicerunt, aut à medicis acceperunt, ipſam coqui facilius, ſi manſa eo modo fuerit. A.l.a.t.a.ca. 116.g.h H

† καταποτοῖς.

De fructibus plantarum agreſtium, inter quos ſunt Quercuum glandes. CAP. 38.

OMnibus hominibus mos eſt eas plantas uocare agreſtes, quæ ſine ulla agricolæ induſtria in agro proueniunt. ſiquidem & uites appellant agreſtes, quas nullus uinitor procurat, ipſas ablaqueans, aut circunfodiens, aut pullulantia germina extirpans, aut eiuſmodi aliquid ſatagẽs, ex quo plantarum genere eſt fagus, quercus, ilex, cornus, comarus, & aliæ id genus arbores: quẽadmodum & frutices quidam, ut rubus, canirubus, acherdus, pyrus, & prunus ſylueſtris, quam προῦμνον apud nos appellant, & qui frutex ἐπιμηλίδας fert. appellatur autem is fructus in Italia unedo, ſtomachoque nocet, & capiti dolorem affert, acerbusque eſt admodum cum exigua quadam dulcedine. Cornis quidem, & canirubi fructu, & glandibus, & μιμαικύλοις (ſic autẽ comari fructus appellatur) ruſtici paſſim ueſcuntur: reliquarum uerò arborum, aut fruticum fructibus non admodum utuntur. Cum tamen fames regionem noſtram aliquando inuaſiſſet, eſſetq; magnus glandium, ac meſpilorum prouentus, ruſtici in foſſis ipſa condentes, hyeme tota & vere primo,

pro

A pro frumentaceis edulijs ſunt vſi. Prius autem glandes huiuſcemodi ſuibus erant pabulum. tunc
verò, cum eos hyeme nutrire, vt ante cōſueuerant, nō poſſent, initio quidem mactantes, ipſis in
cibu ſunt vſi: poſt autem apertis foſſis, glandibus veſci cœperunt, varie ipſas ad eſum comparan
tes. interdum enim in aqua elixabant, & in calidis cineribus celantes, mediocriter aſſabant: poſt
autem non nunquam comminuētes, pultarium ex ipſis conficiebant: alias aqua ſola conſpergen
tes, ſed condimentum aliquod immittentes: alias mel affundentes, aut lacti incoquentes. Ab his
A.l.2.t.2. ca. 279 fo.130.h autem copioſum eſt nutrimentum, neq; quicquam eſt eorum, quæ hactenus hoc ſecūdo libro ex
poſui, ei ſimile: quandoquidem glandes* æque nutriunt, ac frumentaceorum eduliorum pleraq;.
Atq; olim quidem (vt aiunt) homines ex ipſis dūtaxat viuebant: Arcades autem, cum reliq. Græ
ci fructibus cerealibus vterentur, eas diu in cibo retinuerunt. Alimentum autē, quod ex glandi-
bus corpori accidit, tardi eſt tranſitus, ac craſſi ſucci: quare conſequitur, vt ipſæ cōcoctu ſint dif-
ficiles: Cæterum μαμάκυλος glande querna ad omnia eſt deterior, quēamodum hæc glande caſta-
nearum, quas vocant: omnium enim glandium hæ ſunt præſtantiſſimæ. Sunt, qui hos fructus λε-
πίμους appellent; hi nanq; inter fructus agreſtes, & ſoli alimentū corpori dant memorabile. corna
enim, & iligna glans, & rubi, & carnirubi fructus, brabyla, μαμάκυλα, zinzypha, diophyra, alycaca
B ba, terebinthi, & acherdi fructus, & quæ eiuſdem ſunt generis, exiguum quidem habēt alimētū,
verum praui ſucci ſunt omnia: præterea non nulla ex ipſis ſunt, quæ & ſtomachum lędūt, & cibo
ſunt iniucunda: ob id ſuum ſunt pabulum, & eorum quidem non domeſticorum, ſed qui vitam
in montibus degunt: his enim nutrimentum ab ijs fructibus plurimum accedit.

De Alimento, quod à plantis ipſis ſumitur. CAP 39.

NOn modo plantarum ſemina, ac fructus, ſed etiam integras ipſas ſæpenumero mandimus:
ſæpe āt, cum interdum vrget neceſſitas, radices tantum, aut ſurculos, aut nouella germina.
Noſtrates certe homines, quanquam raparum (quas & buniadas nominant) folia & caulē abijce
re ſunt ſoliti, non nūquam tamē penuria melioris cibarij ipſa quoq; mandūt. Pari modo in radi-
culis, & ijs, quæ apud nos nomine uernaculo rhapia appellant: eſt autem hæc planta (vt ſic dicā)
agreſtis radicula. Ad hæc pyrethron, ſion, equapium, fœniculum, ſcandicē, cichorium, chondril-
lam, gingidiū, daucum, & plurimarū arborum, ac fruticum tenera germina cocta homines fame
adacti ſæpe mandunt: quædam etiam nulla vrgente fame, vt qui palmæ uerticem mandunt, quē
ipſius cerebrum appellant. Quid aūt loquar de teneris ſpinis: manduntur.n. & ipſæ cum aceto
C & garo, nulla cogente fame, eītq; cibus hic tolerabilis. ſunt, qui oleum etiam ipſis adijciant, p̄ſer-
tim cum prius in aqua ferbuerint. vtuntur.n. ipſis bifariam, ſępe quidem crudis, interdum autem
& elixis. Porro ſpinoſas plantas appello, ſcolimū, atractylida, eringium, cnicum, atragida, & quā
ſpinam albam nominant, præterea ſpeciem alteram chamæleontis: quorum nō nulla ruſtici q̄dā
in acetum, muriamve immittentes reponunt eodem modo, quo rapas, cæpas, & quæ vocant am
peloprasa, pyrehtron, & alia eiuſmodi. Huius autē generis ſunt* cibaria, colocaſia, & quod abatō
nuncupatur. Manifeſtiſſimum autē eſt, ꝙ omnia hęc, præterq̄ ꝙ exiguum corpori dant alimen-
tum, ſuccum ēt prauum generant. Ad hæc quædam ex ipſis noxā ſtomacho adferunt, præter (vt
dixi) ſpinas, quæ nunc nuper è terra emerſerint. Quæ verò ex ipſis in muriam, acetumve inijciē-
tes reponunt, & in totum annum ſequentem aſſeruant, ab ipſa præparatione vim quandam pro
uocandæ appetentiæ acquirūt, ſiquis ipſis moderate vtatur: cuiuſmodi ſunt viticis turiones, &
terebinthi. Hæc itaq; in plantis agreſtibus numerant: de quibus id communiter noſſe ſufficiat, ꝙ
omnes praui ſunt ſucci. Quod verò ad domeſticas attinet, nō communiter, ſed priuatim cuiuſq;
facultatem noſſe longe præſtantiſſimum fuerit, & earum potiſſimum, quibus aſſidue utimur: quę
etiam ob id ipſum à nobis expetuntur, quòd ea longa experiētia comprobata ſunt cæteris eſſe p̄
ſtantiora. De ijs igitur deinceps verba faciemus, ſumpto ab oleribus initio.

* Græcorū codicum hoc in loco aliqui habent καρύα, aliqui uero κιβώρια: ex ſecūdo tamē Dioſcoridis libro, capite de faba ægyptia uidetur legendum eſſe κιβώτια, i. arculæ.

De Lactuca. CAP. 40.

MVlti medici, quemadmodū fructibus autūnalibus ficus, ita hoc olus alijs omnibus antepo-
D A.l.2.t.2. ca. 441. fo.144 e ſuerunt: ſucci.n.* eſt, q̄ alia omnia, laudabilioris. Quod aūt in eo non nulli reprehendunt, id
maxime eſt laudandū: quod ſi re uera ei ineſſet, nulli non olerum modo, ſed ne optimi quidē, &
nutrientiſſimi ſucci eduliorum, eſſet ſecundum. Sāguinem.n. aiunt lactucam generare. Alij uerò
non ſimpliciter ſanguinē dicunt, ſed multum adiungunt, lactucam ſanguinem multum generare
affirmantes. At hi, ēt ſi p̄dictis prudentius ipſam accuſant, magis tñ mentiūtur: tametſi id ipſum,
quod multum ſanginem generat, nemo poteſt in ea iure reprehendere: perſpicuum .n. eſt ꝙ ci-
bus is ſuccum haberet omnium ciborum præſtantiſſimum, ſi quidē ſuapte natura ſanguinem q̄
dem plurimum, aliorū autem ſuccorum nullum generaret. quòd ſi dixerint ex lactuca plurimū
ſanguinis aceruari, in eoq; ipſam accuſent, facillimum erit, quod obijciūt, emēdare: cum poſſint,
qui lactucis ueſcuntur, laborem quidem augere, ipſarum autem eſum minuere. Verū hæc dixiſſe
ſufficiat aduerſus eos, qui olus hoc non recte uituperant. Scire autem conuenit, quòd, cum olera
omnia ſanguinem gignant pauciſſimum, ac praui ſucci, lactuca non multum quidem generat,
neque mali ſucci, non tamen omnino laudabilis. Mandunt autem ipſam, ut plurimum quidem
crudam: cum aūt ęſtatis tempore accingere ſeſe ad ſemen producendū cęperit, in aqua dulci præ
coctam

† ἢ διά τινος τῶ ὑποτριμμάτων. coctam ſumunt cum oleo,garo,& aceto,†aut cum aliquo ſalſamentorum,condimentorumve,‡& E
eorum potiſſimum,quæ cum caſeo parantur. Pleriq; autem prius, quàm in caulem aſſurgat, ipſa
utuntur,aquæ incoquentes:quod ego nunc,ex quo dentes mihi male habent,cœpit facere. qui-
dam.n.meorum ſodalium conſpicatus olus id iam olim quidem mihi eſſe conſuetum,nunc uerò
difficilem habere manducationem,author mihi fuit,ut ipſum coquerem. Aetate autem iuuenili,
οἱ ἄπω γαστήρ. cum mihi*uětriculus bili aſſidue infeſtaretur,lactuca,quo ipſum refrigerarem,utebar: cum uerò
ad ætatem declinantem perueni,hoc olus fuit mihi aduerſus uigilias remedio: tunc.n.contra, ac
in iuuentute,ſomnum mihi dedita opera conciliabam:graue.n.mihi erat præter uoluntatem uigi
lare,quod mihi accidebat,partim,ꝙ in iuuentute meapte ſponte uigilijs aſſueueram,partim,ꝙ de
clinantium ætas ad inſomniam admodum eſt propenſa. Itaq; lactuca ueſpere commanſa unicum
mihi inſomnię erat ἀλεξιφάρμακον. Cæterum θριδακίνην,nihil aliud uoco, q̃ quod nunc homines θρί-
δακα appellant:quandoquidem apud nos aliud quoddam eſt olus agreſte,quod θριδακίνην nuncupa
tur,quod in uüs ipſis naſcitur,& locis foſſarum eminentioribus, & præterea herboſis, aquoſisve
(quæ λιβάδας appellant)ac pleriſq; incultis. exiguũ autem eſt id olus,inſtar lactucæ hortenſis nũc
nuper enatæ,amarorisq́; quidpiã præ ſe fert,& multo adhuc magis,dum adoleſcit: ubi aũt caulẽ
iam produxerit,ſaporem amarum habet uel manifeſtiſſimum. Porrò huic lactucæ aliud pręterea F
olus eſt ſimile, quam Chondrillam appellant, quę citius in caulem aſſurgit,amaritudinemq́; hẽt
magis perſpicuam,& lẽtum quendam ſuccum albumq́;,cuiuſmodi eſt tithymallorum ſuccus, nõ
tamen acer perinde,ut ille:utimurq́; interdum ipſo ad pilos in palpebris teglutinandos. Hæc igi-
tur olera,quo ab hortenſibus ſecernantur,agreſtia nuncupantur: de quibus paulo ante communi
ter tradidimus. De lactuca autem hortenſi,quam omnes mandere,& θρίδακα nominare, conſue-
uerunt,ſummatim rurſum memoriæ cauſa repetens, dicam, ipſam ſuccum quidem habere frigi-
dum,& humidum,non tamen praui eſſe ſucci:quo fit,ut neq; coctione penitus excidat, quo mo-
do reliqua olera:neq; uentrem ſiſtat,quemadmodum etiam non proritat:quæ ipſi iure accidunt,
ut quæ nihil habeat,neq; auſteri,neq; acerbi,à quibus in uniuerſum uenter ſiſtitur.: quemadmo-
dum à ſalſis,& acribus,& omnino ab ijs,quæ uim quandam habẽt detergendi, ad excretionẽ in-
citatur:quorum etiam nihil lactucæ ineſt.

De Seri. CAP. 41.

NVm,*quos Romani intybos appellant, ueteres Athenienſes ſeres duntaxat nominarint, an A.l. 2. t. 2. c. 229. fo. 124 d
& alia quædam olera agreſtia,nequeo certo affirmare. Cæterum intybi facultatem habẽt la
ctucis adſimilem: ſuauitate tamen,& alijs,quæ ſupra de lactucis fuerunt comprehenſa,ab ipſis re G
linquuntur.

De Malua. CAP. 42.

QVemadmodum θριδακίνη,quæ eſt lactuca agreſtis,ab hortenſi, ita malua*agreſtis à ſatiua eſt A.l. 2. t. 2. ca. 194. fo. 121. e
diuerſa. plantæ.n.congeneres in eo inter ſe diſſident,ꝙ agreſtis quidem ſiccitate, ſatiua uerò
humiditate ſuperat. Porrò ſucco maluæ lentor quidem ineſt, quod lactucæ non ineſt, à
refrigerandoq́; abeſt perſpicue:id quod etiam ante,quàm edas,intelliges,ſi utrunq; olus uiciſſim
calido cuipiam affectui,ut eryſipelati,cataplaſmatis modo applicueris:quod ẽt uulgo faciunt, te
nera folia diligenter ad exactum læuorem conterentes. ſenties enim in hoc cataplaſmate lactu-
cam quidem manifeſte refrigerare: malum autem calorem quendam habere moderatum, ac uelu
ti tepidum. Cæterum hoc olus facile ſubducitur,non modo propter humiditatem, uerum etiam
propter lentorem, & potiſſimum quando quis cum oleo, & garo copioſam ipſam ſumpſerit. Nu
trit autem & ipſa mediocriter. Verum ſi trium horum olerum ſuccum compararis, betę quidem,
tenuium eſt partium,tergendiq́; facultate eſt præditus: maluæ autem,craſſus magis eſt & lentus:
lactucæ,inter utrunq; eſt medius.

De Beta. CAP. 45.

MAluam quidem,ut lactucam,diximus nõ modo eſſe ſatiuam, ſed aliam etiam quandam eſſe H A.l. 2. t. 2. ca. 636. fo. 167. e
agreſtem: nulla autem beta eſt agreſtis,niſi quis lapathon ita nominare uelit.*Succus autem
betarum tergendi uim habet manifeſtam adeo,ut uentrem ad exercẽdum excitet:& ſtomachum
interdum mordicet,præſertim quibus natura ſenſu exactiore eſt præditus: ob idq́; eduliũ id ſto
macho eſt noxium,ſi largius ſumatur. Corpori autem ab ipſa,ut ab alijs oleribus, paucum alimen
tum accedit. Verum obſtructum hępar beta magis,quàm malua,aperit, & multo magis ſi cum ſi-
napi,aut omnino ſaltem cum aceto mandatur. Lienoſis item eodem modo ſumpta utile eſt medi-
camentum. iure enim quis ipſam ita mãſam medicamentum potius quàm alimentum dixerit. Vi-
demusq́ue homines fere omnia eiuſmodi,obſoniorum,non alimentorum uice eſitare: quemad-
modum etiam interdum porrum mandunt,& pulegium, thymum,origanum,cępam,præterea &
allium,& cardamum,& alia id genus.

De Braſsica. CAP. 44.

HAnc quoq; plerique,ut obſonium,mandunt: medici autem,ut ſiccante medicamento utun-
tur. dicta autem iam quædam de hac fuerunt in libris De medicamentorum facultatibus,
tum etiam libro ſuperiore. Nunc autem ſummatim dicemus,ipſius quidem ſuccum facultatem
habere

A habere purgatricem: corpus autē ipſum, cōmuni ſiccantium ratione ſiſtere magis, quàm ad deij ciendū incitare. Cū igitur, q̄ in ventre cōtinentur, excernere voluerimus, è propinquo caccabo, in quo cocta cum aqua fuerit, extractam ipſam protinus in vaſa, in quibus oleum cū garo partū fuerit, conijcere conueniet: nihil autem retulerit, ſi ſalem loco gari ſumpſeris. quòd ſi humentem aluum ſiccare voluerimus priorem aquam, vbi braſſica mediocriter cocta videbitur, effundētes, aliam calidam mox inijciemus, ac deinde rurſum braſſicam, quoad contabuerit, ei incoquem⁹: quod non facimus, cum ventris deijciendi gratia ſumitur: volumus enim hoc caſu propriū ipſi⁹ ſuccum omnem non deponere, ſed quoad fieri maxime licet, retinere. porrò nihil, quod coquit̃, proprium ſuccum ſeruare omnino poteſt: quin potius omnem abijciet, ſi coctum diutius fuerit. Quin & lenticulam diximus eodem, quo braſſica, modo oportere parare, vt quæ vtrunq; poſſit efficere, ventris ſubductionem ſcilicet, & cohibitionem. Vocatur autē, quæ ſic paratur, bis cocta & lens, & braſſica. Sed & cæpam, & porrum, & multo magis ampelopraſum, & allium, & ſi quid à veteri natura ad contrariam velis traducere, ſic parabis, huius ante omnia memor, nihil, quod bis coquit̃, oportere neq; aerem, neque aquam frigidam, contingere: non enim poterit amplius, etiam ſi diutiſſime coxeris, planè tabeſcere: ſed oportet, vt paulo ante dixim⁹, aquā calidā habe-
B re paratā, vt, cum ex priore extraxeris, in illam protinus coniicias. Lēs itaque, & braſſica æquali
A.l.2.t.2 ca. 139.fo.115.g inter ſe menſura ſiccant, ob idq; *viſum hebetant, niſi forte totus oculus humidior fuerit, quā naturalis habitus poſtulet. At lens quidem non exiguum corpori dat alimentū, idq; craſſum, ac melancholicum, braſſica verò paucum habet alimentum, idq;, quā lens, humidius, vt quæ eduliū eſt non firmum, ſed laxum: ſuccum tamen habet non probum, vt lactuca, ſed prauū, & graueolētē. Quòd verò ad vrinas attinet, nihil ipſas (quod ſciam) inſigniter neq; prouocant, neque morant̃, Qui perditiſſimam, ac falſam doctrinam conſectantur, olus hoc ῥάφανον cōtendūt appellari: pinde ac ſi iam cum ijs Athenienſibus, qui ante ſexcentos annos fuerunt, nobis eſſet ſermo, non cū Græcis, qui nunc ſunt, quibus omnibus mos eſt in nulla alia planta braſſicæ nomine vti.

De Atriplice & Blito. CAP. 45.

A.l.2.t.2.ca. 518.f. 152.c HAcc* ſunt alijs olerib⁹ aquoſiora, &; vt ſic dicam, ἄποια, id eſt qualitatis expertia, magis q̄ cucurbita, aut ſaltem nō minus cum cocta uidelicet fuerint. ſola. n. inter eiuſmodi olera, lactuca utroq; modo manditur. Quòd ſi quis atriplicis & bliti quatitatē guſtu aſſecutus, braſſicæ deinde recordetur, fatebitur lactucam eſſe in medio horum olerum, & braſſicæ, quādo hæc quidē ſic
C cat admodum, illa autē omnino ſunt aquea: quo fit, ut nō ex ſolo oleo, & garo ipſa mandant, ſed acetum etiam inijciant: alioquin enim ſtomacho ſunt noxia. Dictum autē nobis fuit, ꝙ olera huiuſcemodi ad facilem deiectionem quodammodo ſunt propenſa, & potiſſimum, ſi cum humiditate lubricum quiddam habeant: propenſionem tamen, ac momentū ad inferiorem excretionē habent non forte, ſed exiguum, propterea, ꝙ nulla qualitas ipſis ineſt acris, aut nitroſa, quæ uentrē ad excernendum excitet. Manifeſtum porrò eſt, ꝙ alimentum à ſe ipſis corpori prębēt exiguum.

De Portulaca. CAP. 46.

A.l.2.t.2.ca. 514.fo.105.f QVidam portulaca, vtuntur, vt cibo: nutrimentum* autem habet exile, idque humidum, frigidum & lentum; ut medicamentum autem, ſtuporem dentium ſanat ſuo lentore morſus experte: de qua fuſius in opere De medicamentis paratu facilibus tradimus.

De Lapatho. CAP 47.

A.l.2.t.2 ca. 53.fo. 104.a LIcet cuiuis, ut ante diximus, lapathum* appellare betam agreſtem, vt quod non guſtu modo, ſed viribus etiam betæ hortenſi eſt adſimile. Verum cùm beta lapatho ſit ſuauior, idcirco nemo eſt, qui non ipſa libentius veſcatur. Proinde nihil eſt, ꝙ ego plura de lapatho commemorem, cum omnia, quæ opus erant, in beta expoſuerim.

De Oxylapatho. CAP. 48.

VEl nomen ipſum plātæ huius qualitatem, ac uires indicat: eſt enim lapathum acidū. Quòd autem ad lapathum attinet, nemo eſt, qui crudum ipſum mandat, quemadmodum neq; be-
D tam: oxylapathum tamen mulieres ruſticæ pica laborantes, interdum & pueri q̃dam guloſi crudum manducant. Perſpicuum autem eſt, ꝙ olus hoc ex eorum eſt genere, quæ non nutriunt multo magis, quàm lapathum.

De Solano. CAP. 49.

A.l.2.t.2. ca. 646.fo.168 c INter* ea olera, quibus ueſcimur, nullum noui, quod tantam habeat adſtrictionem, quantam ſolanum. merito igitur rarò quidem ipſo utimur, ut alimento, ut medicamento autē, aſſidue. efficax enim eſt in ijs, in quibus refrigerationis adſtringentis uſus incidit. Minimi autē eſt alimenti.

De Plantis ſpinoſis. CAP. 50.

PLeriq; ruſticorum plantis huiuſcemodi è terra nūc nuper emerſis, pri⁹, q̄ ipſarum folia in ſpinas deſinant, ueſcuntur, non crudis modo, ſed in aqua etiam elixis: crudas quidem aceto, & garo intingentes, coctis uerò præter hæc oleum affundētes. Quòd aūt olera omnia nutrimentū habeant pauciſſimum, & ipſum quidē tenue, & aquoſum, dictū ſupra nobis fuit. ſpinoſa uerò ſtomachum mediocriter iuuant. Inter has plantas ſunt ſcolimus, atractylis, & quam ſpinam albā appellant, dipſacus, cnicus, tragacantha, atragis, & quam pluris, quàm conueniat, æſtimant, cinara.

 E

De Cinara. *CAP. 51.*

OMnes,qui vulgarem conſuetudinem ſugitant, plantam hanc κύναραν appellant,non per κ & ι, ſed per κ & υ, primam ſyllabam pronunciantes. Praui autem ſucci eſt edulium, & maxime cum pluſculum iam obduruerit: etenim tunc ſuccum biliofum in ſe ipſa continet copioſiorem,totamque ſubſtantiam habet lignoſiorem: adeo, vt ex ea quidem ſuccus melancholicus: ex ipſo autem ſucco tenuis ac bilioſiſſimus gignatur.Satius igitur fuerit ipſam elixam mãdere,ſic,vt ſi quis cum oleo,garo,& vino ipſam ſumat, coriandrum inijciat: ſi verò in patina paret, aut frigat in ſartagine,hæc ſemoueat. multi enim eo modo ipſarum velut, quæ ſpondylos nominant, mandunt.

De Apio,Equapio,Sio,& Smyrnio. *CAP. 52.*

HAec*omnia vrinas cient,inter quæ apium eſt vſitatiſſimum & ſuauius, & ſtomacho gratius. A.l.1.t.2.ca. Equapium autem,& ſion,†minus in vſu.Smyrnium verò non eſt inuſitatum,ſiquidem Ro- 55.fo.104.l

†Al.inſuauiora

mæ maxima copia venditur,acriusq; multo eſt,quàm apium, & calidius, præterea aromaticum etiam habet quidpiam.Proinde vrinas prouocat valentius,quàm apium,equapium,& ſion, menſesq; mulieribus mouet.Vere autem caulem producit,qui crudus ueſcus eſt non aliter,quã folia, quæ hyeme ſola plantæ inerant,caulem non dum habenti,ut neque tum apium habet. Poſtea uerò accedente caule,tota planta iucundior redditur,ſiue quis crudam ipſam,ſiue elixam mãdat, ſiue cũ oleo & garo,ſiue uinum uelit*adiicere,ſiue acetum.Sunt qui cum aceto, ſolum,& garo mandãt,quo modo & apium:alii autem olei non nihil iis adiiciunt.Cæterum equapium,& ſion cocta manducant:utrunq;.n.ipſorum crudum,eſt inſuaue.Sunt qui,apium,& ſmyrnium foliis lactucæ miſta manducent:nam,cum lactuca olus ſit inſipidum, ſuccumq; præterea habeat frigidum,non modo ſuauior,ſed utilior etiam redditur, ſi acriũ olerum quoddam aſſumpſerit: ob eã certe cauſam non nulli erucæ,ac porri folia, alij ocimi ipſius admiſcent.Romæ autẽ uulgo iã omnes homines olus id non ſmyrnium,ſed olus atrum nominant:quod forte aliquis omnino,ne inter alimenta quidem numerare dignabitur,quemadmodũ neq; ſion,neq; equapium: ſed omnia huiuſcemodi ſtatuet ciborum eſſe opſonia,quemadmodũ & cæpas,& allia,& porra,& ampelopraſa,&(ut in ſumma dicam)omnia acria.Huius autem generis eſt ruta,hyſſopus, origanum:feniculus, coriandrum,de quibus in commentarijs De opſoniis diſputatur,qui medicis quidem,& coquis quodãmodo ſunt communes,finis tamen utriſque ac ſcopus eſt peculiaris:quandoquidem nos utilitatem,quæ ex cibis prouenit,ſpectamus,non uoluptatem: quibuſdam tamẽ cibi inſuauitas,magna ex parte cauſa eſt,quò minus ipſum cõficiant:ob eã igitur cauſam ſatius fuerit cibos mediocriter condire.Coquorum autem ſuauitas condimentis ut plurimum uti conſueuit adeo prauis,ut ipſa coctioni plus noceant,quàm commodent.

F

G

De Eruca. *CAP. 53.*

HOe olus manifeſtiſſime calfacit:proinde ſolum ipſum*mandere,niſi lactucæ folijs miſceatur non eſt facile.Semen autem generare creditur,& coeũdi appetitum excitare. Capiti etiam dolorem infert,præſertim ſi quis ipſo ſolo ueſcatur.

A.l.2.t.2.ca. 227.fo.124 e

De Acaliphe,ideſt urtica, quam & cnidem nominant. *CAP. 54.*

HErbarum*agreſtium una hæc eſt:tenuiumq; eſt partium,ac uirium, unde nemo ipſa, ut alimento,iure utitur,niſi fame maxima prematur. Vtilis autem eſt, ut opſonium, ac medicamentum,quod aluum deijcit.

A.l.2.t.2.ca. 714.fo.174.f

De Gingidio,& Scandice. *CAP. 55.*

† Simile ſcandici, qui eſt apud nos.

GIngidij maximus eſt in Syria prouentus;manditurq;† non aliter, quàm ſcandix apud nos: ſtomachumq; admodum iuuat,ſiue crudum,ſiue elixum ipſum mandere uelis, elixationem autem diuturniorem nõ tolerat. Sunt,qui ipſum mandant cum oleo & garo,alij autem uinũ etiã, uel acetum iniiciunt,multoq; magis ita ſtomachum iuuat:collapſamq; appetentiã, ſi cũ aceto ſumatur,excitat.Perſpicuum porrò eſt,ꝙ hæc herba medicamentum potius eſt, quàm alimentum: habet enim perſpicue adſtrictionem,& amarorem non mediocrem. H

De Ocimo. *CBP. 56.*

* Al.κενὸν. i. nouam, ut uertit etiam Ioachimus Gandauus.

PLeriq; hoc quoq; utuntur,ut opſonio,cũ oleo & garo ipſum mandentes. prauioris autem eſt ſucci:quæ res impulit quoſdam,ut falſa de eo prodiderint, affirmantes ipſum celerrime paucis diebus ſcorpiones generare,ſi tritum in ollam*inanem immitteretur,& potiſſimũ, ſi quis quotidie ollam ad ſolem calfecerit. uerum id quidem falſum eſt:uerè autem ipſum dixeris olus*ſtomacho eſſe noxium,prauiq; ſucci,& concoctu difficile.

A.l.2.t.2.ca. 10.fo.160 g

De Fœniculo. *CAP. 57.*

QVemadmodum anethum,ita*fœniculus interdum ſua ſponte naſcitur: ſerũt tamen & ipſum in hortis.utunturque aſſidue anetho quidem in condimentis,fœniculo autem etiam,ut opſonio, nam apud nos reponunt ipſum eodem modo, quo pyrethrum, & terebinthum, componentes, adeo, ut in totum annum ſit utilis: quemadmodum cæpas componunt, & rapas, & alia id genus,quorum alia quidem cum aceto ſolo, alia cum aceto, & muria ſimul componunt.

A.l.2.t.2.ca. 274.fo.129.h

De

A *De Aſparagis.* CAP. 58.

VTrum ſyllaba ſecunda nominis aſparagi per ph ſit pronuncianda,an per p,vt omnes nunc
proferunt,diſquirere nunc non eſt propoſitum:hæc.n.ſcribimus ijs,quibus ſanitatem tueri
eſt propoſitum,nõ ſermonis Attici affectatoribus:qui ſanè in eo vidẽtur neque Platonis ſcripta,
neq; ipſius mentem intelligere.Cum igitur Græci propemodum omnes teneros caules,quo tem-
pore ad fructus,ac ſeminis productionem augeſcunt,aſparagos per p appellent, ipſorum faculta
tem exponemus,iis,qui ipſis vtũtur,quo lubet nomine,appellare permittẽtes . Multa ſanè olera,
& in ſumma plantæ multę ſuapte natura huiuſcemodi germina producunt quidem , non omnia
tamen manduntur,ob eam cauſam(ut in aliis antea fecimus)de vſitatioribus verba faciem⁹.Braſ
ſicæ igitur germen (quod non nulli κῦμα etiam nominant , arbitror, per contractionem nominis
triſyllabi κυήματος) minus , q̃ braſſica ipſa,ſiccat,tametſi aliorum olerum caulis tẽperatura eſt vt
plurimum,q̃ folia,ſicciore,potiſſimum cum iam propè eſt,ut ſemen profundant.dico autem alia
olera eſſe hæc,lactucam,atriplicem,blitum,betã,maluã. Contra verò accidit,vt radiculæ aſpara
gus,& rapæ,ſinapi,cardami,pyrethri,& omnium propemodũ acrium,& calidorũ, ſit humidior.
Bulbus autem,& apium,ſion,eruca,ocimum,oxylapathum,lapathum,& omnes oleracei generis
B herbę ante,quàm ſemen effundant,eiuſmodi caulẽ quendam producunt,qui poſt ſemen effũſum
ſiccatur,fitq; ad cibum hominibus inutilis. Hæc autem omnia aquæ incocta mandunt cum oleo
garo,pauco aceto adiecto,ita enim iucundiora ſunt,ſtomachumq; magis iuuant. Alimentum ta-
men paucum dant corpori,& id non boni ſucci.

De alio genere Aſparagorum. CAP. 19.

ALiud autem aſparagorũ eſt genus,quod in plantis fruticoſis prouenit,oxymyrſine, chamę-
daphne,& oxyacantha.Ab his præterea alij ſunt diuerſi, quorum alius regius , alius ἕλειος.i.
paluſtris,nominatur:quemadmodum & alius eſt bryoniæ,ab his diuerſus. Omnes autem ſtoma-
chum iuuant,vrinaſq; cient,& parum nutriunt.Si tamen ii belle conficiantur,tanto firmius alũt,
quàm olerum aſparagi,quo ipſi ſunt ſicciores . Porrò arborum,ac fruticum germina inter ſe quo
dammodo ſunt ſimilia,non tamen omnino eadem: arborum enim germina ſunt lignoſiora.proin
de de ipſis quoque ſeorſum nobis deinceps eſt dicendum.

De Germinibus. CAP. 60.

ARborum,ac fruticum germina olerum aſparagis proportione reſpondent . Sunt enim hæc
quoque productiones quædam,cum planta ipſa fructum parat producere:in eo tamen diffe
C runt,ꝙ arborum quidem ſtipes(qui cauli oleraceorum,& herbaceorum proportione reſpondet)
perpetuo manet : in illis autem caulis eſt annuus . Omnia igitur arborum ac fruticum germina ,
aquæ incocta mandi poſſunt,præter inſuauia quædam,ac medicamentoſa:cum tamẽ vulgo alijs
cibis præſtantioribus affluunt,illis abſtinent: veſcuntur tamen vrgente fame, nam nutriunt & ip
ſa aliquantum,ſi confecta probe fuerint;omnium autem præſtantiſſima ſunt, terebinthi , & viti-
cis,vitis,iunci,rubi,& canirubi,germina . Noſtrates autem terebinthi germina in aceto, vel mu-
ria condentes reponunt.

De diſcrimine,quod partibus plantarum eſculentarum ineſt. CAP. 61.

OPtarem vera eſſe,quæ Mneſitheus in opere De alimẽtis conſcripſit.Vniuerſalia enim præce
pta,ſi uera ſunt,multa paucis uerbis docent:quemadmodum,ſi falſa ſunt , multum ſunt no-
“ cua. Quæ igitur Mneſitheus de partibus plantarum in uniuerſum præcipit,hæc ſunt:Primum igi
“ tur radices omnes concoctu ſunt difficiles,turbamq; inferunt:uerbi gratia,radiculæ,allia, cæpæ,
“ rapa,& reliqua eiuſdem generis,quorum enim radix,ſeu quod intra terram prouenit, eſt eſculẽ-
“ tum,omnia hæc inter ea,quæ concoctu ſunt difficilia,numerantur.Nam,cum radices,ſurſum oĩ-
“ bus plantarum partibus mittãt alimentum,accidit , ut humorẽ multũ in ſe ipſis colligant,eumq;
“ crudum habeant plurimũ;neq; enim fieri poteſt,ut ipſe totus ſit cõcoctus,quãdo,quod coctũ eſt
D id perfectum eſſe uidetur.atqui humor qui radicibus ineſt, alibi , in partes plantæ diſtibutus co-
“ ctionem perfectã acquirat neceſſe eſt:partes enim omnes à radicibus alimentũ recipiunt:neceſſe
“ igitur eſt ibidem humores crudos aceruari:quo loco collecti,coctionẽ abſolutã,q̃ fit in partibus
“ ſupernis,expectant.Nõ ab re igitur in radicibus plurimũ humoris incõfecti cõtinetur. Merito ſa
ne & corporibus noſtris alimẽtũ ab iis relinquitur humidũ ac turbationis plenũ. Hæc tibi Mneſi
thæi eſt ſententia,quæ uerbis quidẽ uidetur probabilis,experientia aut falſa eſſe cõuincitur.Siq-
dem radiculæ radicem habent caule ipſo, ac foliis multo acriorem:ſimiliter & cæpa,ampelopra-
ſum,porrum, & allium.quòd ſi betæ quoq; & maluæ,& rapę, radicem cõparare ad folia uolueris,
plus uirium in ea inuenies:quemadmudũ & in althææ,quæ agreſtis quædam malua eſſe uidetur:
nam radix ipſius,ut,& betæ,cum tumores multos inflammatos diſcutiat,facultatem ſuã indicat:
id quod ipſorum folia nequeunt efficere.Quin & plantarũ medicamentoſarum,quibus radices p̃
dictis ſunt ſimiles,folia ſunt imbecilliora,ut cyclamini,ſcillæ,ari,dracontii, ac compluriũ aliorũ:
ut enim in aliis plantis ſubſtantiæ pars maxima in caula eſt ac ſtipite,ita in his in radice :quam ra
dicem ipſarum natura auget maxime,ac nutrit,&,quod in ea probe confectum nõ fuerit,in folia
& caulem excernit.Hæc igitur hyeme radicem habent magnam : uere autem , cum ſemẽ parant

producere,caulem proferunt. Videtur autem natura in animalibus quoq; interdũ totius ſubſtan E
tiæ animalis excrementa(quemadmodum & Ariſtoteles prodidit) ad partium quarundam non
neceſſariarũ procreationem abuti:ut in ceruis quidem ad cornua, in alijs autem animalibꝰ ad pi
los,ac ſpinas multas,& magnas producendas.Tutius itaq; eſt guſtantem prius,atq; olfacientem,
ſingulas plantarum partes,ipſas per ſe explorare, poſt autem mandantem experiri: quandoqui-
dem olfactus,ac guſtus,cuiuſmodi ſaporem ac odorem pars plantæ habeat,edocentes,cum ijs &
temperamentum omne ſtatim oſtendunt.Experientia autem,ſi modo quis ipſam cum proprijs li
mitationibus fecerit,facultas ipſa plane inuenitur. Interdum etiam cum ijs, ipſius plantæ conſi-
ſtentia cum ſucco,qui ipſi ineſt,indicat:quædam.n.ſuccum habẽt humidum quẽdam,& aqueũ:
aliæ craſſum,uel lentum.quos etiam ſuccos priuatim rurſum guſtare conueniet;quidam.n.ex ip-
ſis ſunt acres,aut acidi,aut amari,alij ſalſi;quemadmodum & quidam ipſorum ſunt auſteri,alij a-
cerbi,alij aquei,aut dulces.Non eſt igitur audiendus Mneſitheus, tanquam verum in uniuerſum
dicat,ſed potius ſingulæ plantarum partes,ipſæ per ſe experientia examinandæ.

De Rapis. *CAP. 62.*

HVius plantæ(quam γογγυλίδα,aut βουνιάδα appelles licet)oleraceum quidem eſt, quod terra
extat;radix autem,quæ terra continetur,dura quidem eſt,niſi coquatur, & non eſculenta: F
aquæ autem incocta,nulla plantarum congenerum minus nutrit.hanc quoque uarie uulgo appa
rant,adeo,ut in muria,uel aceto condientes,in totum annum ipſa utãtur.Succum autẽ in corpus
diſtribuit mediocri craſſiorem:proinde,ſi quis ipſa liberalius ueſcatur,ſuccum crudum,quem uo
cant,aceruabit,potiſſimum ſi ipſam minus iuſto in uentriculo confecerit.Quòd uerò ad uentrem
attinet,nemo ipſam aut deijcere,aut ſiſtere dixerit,præſertim cum cocta belle fuerit. coctionẽ
n.diuturniorem poſtulat:eaq; eſt laudatiſſima,quæ cocta bis fuerit,quemadmodũ prius de eiuſ-
modi præparatione docuimus.ꝙ ſi ſumpta crudior fuerit,concoctu eſt difficilior,ac flatulenta,ſto
machoque noxia:non nunquam autem & uentrem mordicat.

De Aro. *CAP. 63.*

MAnditur & huius plantæ radix eodem modo,quo rapi.In quibuſdam aũt regionibus acrior
quodammodo prouenit, ut propè ad dracõtij radicem accedat.Et dũ ipſam coquis, priore
aqua effuſa,in aliam calidam conuenit conijcere:quemadmodum in braſſica,ac lẽte diximus,ad
Cyrenem autem planta hæc à noſtrate eſt diuerſa.nam in illis locis Arum minime eſt medicamẽ
toſum,& acre,ut rapis etiam ſit utilius: idcirco hanc quoque radicem in Italiam aduehunt, ut q̃
lõgiori tempore imputris,& ſine germine poſſit perdurare.Perſpicuum autem eſt, ꝙ talis in cibo G
quidem eſt præſtantior;ſi quis tamen humores craſſos, uel lentos in thorace,& pulmonibus colle
ctos tuſſi uelit eiicere,acrior,ac medicamentoſa magis eſt præferenda. Manditur autem & aquæ
cum ſinapi,uel aceto incocta,cum oleo,& garo,atq; etiam cum condimentis,quæ Græcè ὑποτρίμ-
ματα nominant,ſaleq;,& iis,quæ ex caſeo parantur.Non obſcurum etiam eſt,ꝙ ſuccus, qui ex ip
ſa in hepar,& totum corpus diſtribuitur,ex quo animalia aluntur,craſſior quodãmodo eſt, quẽ-
admodum de rapis diximus:potiſſimum cum radices ipſæ qualitatis medicamentoſæ fuerint ex
pertes:cuiuſmodi ſunt,quæ Cyrenis afferunt. Quãdoquidem apud nos in Aſia Arum magna ex
parte eſt acrius,facultatemque habet iam medicamentoſam.

De Dracontio. *CAP. 64.*

HVius quoq; radicem bis,terve elixantes,quoad medicamentoſum omne depoſuerit, nõnũ
quam exhibemus mandendam,quemadmodum & ari,qñ humores craſſi,& lẽti,qui in tho A.l.2.t.2.ca.
race,ac pulmonibus habentur,ui maiore indigent.Commune autem id omnibus cibariis memo 41.a.f.147.c
ria eſt tenendum,ꝙ acria quidem,& amara,ſi edantur,corpus parcius nutriunt: inſipida autem,
& iis adhuc magis dulcia,multum:& multo magis,ſi compactam habeant ſubſtantiam,ut neque
humida ſint conſiſtentia,neque craſſa,neque laxa.Hæc certe ſi perpetuo memoria tenueris: & p̃ H
terea attenderis,num ſingula quæ explorantur,dum elixantur,aut aſſantur,aut in ſartagine parã
tur,ſuæ qualitatis uehementiam deponant: nihil erit, quod à me de omnibus ſpeciatim audire
deſideres:ſed(quod in aliis feci)ea potiſſimum exponam,quibus aſſiduè ueſcimur.

De Aſphodelo. *CAP. 65.*

RAdix aſphodeli & magnitudine,& figura,& amarore ſcillæ radici quodammodo eſt ſimilis.
Si tamen,ut lupini,paretur,maximam partẽ ſui amaroris deponit,in eoq; à ſcilla diſcrepat. A.l.2.t.2.c.
nam ſcillæ qualitas difficillime eluitur.Heſiodus certe aſphodelũ laudat,cũ ſic ait.Nec quanta in » 73.fo.107.c
malua,atq; aſphodelo ſint bona,norunt.Equidẽ noui quoſdam ruſticos, qui graſſante fame,uix »
tandem complutibus elixationibus,lotionibus, macerationibusq; in aqua dulci eſculentam ip-
ſam reddiderint.Porro hæc quoq; radix,quẽadmodũ & dracontii,facultatẽ hẽt tenuandi,atque
aperiendi. proinde quidam pro ſummo remedio ipſius aſparacum ictero laborantibus exhibẽt.

De Bulbis. *CAP. 66.*

BVlbi quoque eiuſdem cum prædictis ſunt generis. Manditur enim ipſorum radix ſine fo-
liis,vere autem interdum & aſparagus. Facultatem autem habet in ſe amaram & auſteram,
eamque inſignem:unde etiam ſtomachum exolutum,ad appetendum quodammodo excitat.Et A.l.2.t.2.ca.
85.fo.109.e

quanquam

A quanquam corporis ſubſtantiam habeat craſſiorem,ac lentam magis, non tamen aduerſatur ne ijs quidem,quibus ex thorace,ac pulmonibus aliquid conuenit expuere: ſed, cũ amaritudo ipſa ſuapte natura craſſa,ac lenta incidat, craſſitiei aduerſatur, quemadmodum in commentarijs De medicamentis docuimus.Quapropter,ſi elixi bis fuerint,magis quidem nutrient:uerum,cũ amarorem omnem iam depoſuerint,aduerſabuntur ijs,quæ ſputo ſunt eijcienda. melius aũt tunc fuerit ipſos ex aceto oleo,& garo miſtis,mandere:ſuauiores.n.ſic quidem fiunt,& magis nutrientes, flatusq; magis expertes,ac concoctu faciliores. Quidam autem ex ipſorum eſũ liberaliore ſemen ſibi inauctum,ſeq; ad uenerem alacriores redditos manifeſte ſenſerunt. Varie autem ipſos uulgo apparant;nam non modo in aqua elixos,ut dixi,mandunt, uerum etiam patinas ex ipſis uarie cõdiunt.ſunt,qui & frixos,alij aſſos ſuper prunas,mandunt. uerum hi quidem diuturnam elixationem non ſuſtinent,ſed exigua admodum ſunt contenti. quidam autem auſteritate ipſorum, atq; amarore ſeruatis delectati,omnino non elixant:incitant.n.ipſos magis ad cibum capeſſendũ: iuuabuntur tamen,ſi duos,aut tres dies ipſis,ut appetentiam excitantibus,uſi fuerint: ꝙ ſi ijs ita paratis largius utantur,& potiſſimum,ſi(ut ſolent)crudiores ſumant,in cruditatem rurſus incident. Sunt,qui flatus etiam & tormina,niſi belle fuerint concocti,inferant.Cæterum alimentum,quod
B ex ijs ita manſis fit,non boni eſt ſucci:ex ijs autẽ,qui plurimum,aut,ut diximus,bis elixi fuerint, ſuccus gignitur craſſior quidem,uerum præſtantior alioqui,& qui valentius nutriat.

De Paſtinacã,Dauco,& Caro. *CAP. 67.*

HOrum quoq; radices manduntur:minus tamen,quàm rapæ,& arum Cyrenaicum,nutriunt. Calfaciunt autem inſigniter,& aromaticum quiddam oſtentant : cæterũ, quomodo & alijs radicibus,conficiendi difficultas ipſis ineſt.Vrinam autem cient:& ſi quis ipſis copioſius vtatur, vitioſum ſuccum,mediocriter gignent.Cari tamen radix melioris eſt ſucci,quàm paſtinacæ.Quidam autem paſtinacam agreſtem,vocant daucum,qui vrinam quidem mouet potentius,medicamentoſior tamen iam eſt,multumq;,ſi quis eo veſci velit,eſt elixandus.

A.l.2.t.2.ca.287.f.131.f

De Tuberibus. *CAP. 68.*

HAec quoq; radicibus,aut bulbis ſunt anumeranda, vt quæ nullam qualitatem habeant inſignem.proinde,qui ipſis vtuntur,vtuntur ad condimenta excipienda, quemadmodũ & alijs quæ vocant inſipida,& innoxia,& ad guſtum aquoſa.Quibus omnibus eſt commune,vt alimentum,quod ab ipſis in corpus diſtribuitur ᵃnullam inſignem habeat facultatem,ſed ſubfrigidũ quidem ſit,craſſitie verò quale id ipſum eſt,quod ſumptum fuerit.Craſſius quidem eſt,quod ex tube
C ribus:humidius autem ac tenuius,quod ex cucurbita:atq; in alijs proportione.

A.l.2.t.2.c.288.fo.131.f

a Oribaſius 2. collec. 24. habet, μὴ θερμαίνειν. i. non calefa.

De Fungis. *CAP. 69.*

EX fungis boleti,ſi belle in aqua elixi fuerint,propriè accedunt ad cibos inſipidos: non tamẽ ſic ſolis ipſis vt vulgo vtuntur,ſed apparant varie,& condiunt, vt alia omnia, quæ nulla inſigni qualitate ſunt prædita.Alimentum autem ex ipſis eſt pituitoſum,& frigidũ videlicet, prauiq; eſt ſucci,ſi quis ipſis largius utatur. Omnium igitur fungorum hi minimum ſunt noxij; ſecundi autẽ poſt hos ſunt amanitæ:reliquos verò tutius eſt omnino ne attingere quidem,multi enim ex ipſorum eſu interierunt.Equidem noui quendam,cui poſt boletorum non ſatis elixorum (qui innocentiſſimi eſſe putantur)vſum largiorem,os ventriculi preſſum, ac grauatum,coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit reſpirationem,& in animi deliquium incidit,ſudoremque frigidũ ſudauit: ac demum ſeruari ægre,ſumptis ijs,quæ humores craſſos incidunt,potuit;cuius generis eſt oxymeli ipſum per ſe,& cum hyſſopo,& origano ipſi mediocriter incoctis. is.n.tum hoc a quodam accepit,tum nitri ſpumam ipſis inſperſam:poſt quæ fungos,quos comederat,uomuit, qui iam quodã modo in ſuccum pituitoſum,frigidumq; admodum,ac craſſum erant mutati.

A.l.2.t.2.ca.265.fo.129.b

A.l.4.ſe.t.ſ.c.10.f.494.f

De Radicula. *CAP. 70.*

D VRbani quidem homines ſolam ipſam crudam ut plurimum,ante alios ſanè cibos,cum garo, alui deiiciendæ gratia,mandunt:quidã autem aceti quidpiam admiſcent . Ruſtici uerò cum pane ſæpenumero ueſcuntur,ut aliis obſoniis,quæ ſua ſponte proueniunt: in quibus eſt origanũ uiride,& cardamum,thymus,ſatureia,pulegium,ſerpyllum,mẽta,calaminthe,pyrethrum,& eruca.omnia.n.hæc uiridia,obſonia ſunt eſculenta,mandunturq; cum alimentis,ſuntque ex genere plantarum herbacearum.Radiculæ autem caulem etiam ac folia mandunt, ſed coacti potius, q̃ uoluntarii.Radix autem ex ijs eſt,quibus aſſidue ueſcimur,eſtque obſonium magis,quàm alimẽtum:nimirum quæ & ipſa cum manifeſta calfactione attenuandi habet facultatem:nam qualitas acris in ipſa ſuperat.Vere autem caulem quendam,qui in altum aſſurgit,gignere cõſueuit, quemadmodum & alia omnia,quæ caulem ſunt productura:quem caulem elixantes mandunt cũ oleo & garo,& aceto,ut rapæ caulem,ac ſinapi,& lactucæ:nutritque magis caulis iſte, quàm cruda radicula,ut qui in aqua acrimoniam omnem deponat:pauciſſimum tamen & ipſe habet alimentũ. Quidam autem non caulem modo,ſed & radiculas ipſas elixantes mãdunt,non aliter, ac rapas. Mirarique ſubit eos medicos,atque idiotas,qui poſt cœnam,coctionis iuuandæ gratia,crudas ipſas eſitant:ipſi quidem hanc rem experientia ſatis ſibi exploratam eſſe affirmant,qui tamẽ ipſos ſunt imitati,omnes læſi fuerunt.

A.l.2.t.2.ca.574.f.160.g h

De Cæpis, allijs, porris, & ampeloprasis. CAP. 71. E

A l.2. t.2. ca. 119. f.112. c d

HArum quoque plantarum radices quidem uulgo frequentiſſime eſitant, caulem autem rarò & ſolia, quæ & ipſa proportione radicum acrem* admodum habent facultatem. Corpꝰ calfaciunt: &, qui in ipſo ſunt, humores craſſos tenuant, lentosq; incidunt. ſi tamen bis, terve fuerint elixa, acrimoniam quidem deponunt, tenuant tamen adhuc, & alimentum corpori dant pauciſſimum, quod certe prius, quàm elixa eſſent, omnino non dabant. Cæterum alliũ quidem mãdunt, non ut opſonium, ſed ut ſalubre medicamentum, quod digerendi, & obſtructiones aperiendi habet facultatem, ꝙ ſi elixum paulum fuerit, adeo ut acrimoniam depoſuerit, uires quidem habet imbecilliores, ſucci autem prauitatem non amplius retinet. quemadmodum nec porra quidem, nec cæpe, cum elixa bis fuerint. Ampeloprasa uerò tantum a porris diſſident, quantum in alijs omnibus congeneribus agreſtia à domeſticis differunt. Quidam autem in totum annum ſequentem, ut cæpas aceto condientes, ſic & ampeloprasa reponunt: fiuntq; in cibo præſtantiora, ac minus habent uitioſi ſucci. Abſtinendum tamen ab aſſiduo vſu omnium acrium: & potiſſimum cũ is, qui ipſis ueſcitur, natura fuerit bilioſus. ſolis. n. ijs, q uel ſuccum pituitoſum, uel crudum & craſſum, ac lentum aceruarint, cibi eiuſmodi ſunt accommodati.

GALENI DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS LIBER TERTIVS.

F

ARGVMENTVM LIBRI

De alimentis, quæ ex animalibus parantur: ac poſtremo de melle, de vino, de ſale condiendis, ac medijs edulijs, pertrractat.

Propoſitum libri. CAP 1.

REliquum autem fuerit, de alimẽto, quod ab animalibus ſumitur, pertractare: quod non paucas habet ſacultatum differentias, tum in partibus: tum in q. buſdã, quæ in partibus ipſis continentur, aut generantur: cuius generis ſunt oua, lac, caſeus, butyrum, & ſanguis.

De alimento, quod à greſſilibus animalibus ſumitur. CAP. 2. G

PArtes animaliũ oẽs nõ eadem facultate ſunt præditę: ſed carnes quidẽ, cum probe concoctæ fuerint, optimũ gignunt ſanguinem, & potiſſimũ, ſi ex animalium boni ſucci fuerint, cuiuſmodi eſt ſuũ genus; nam partes neruoſæ iuſto ſunt pituitoſiores. Omniũ itaq; ciborũ, ſuum caro* potentiſſime nutrit. cuius rei athletæ certiſſimũ tibi ꝑbent indicium. Si. n. paribus exercitationibus parẽ molẽ alterius cibi diẽ unã comederint, poſtero die ſtatim ſentiẽt ſeſe redditos imbecilliores: ꝙ ſi pluribus deinceps diebus id ſecerint, non imbecilliores modo, uerum ẽt alimenti penuria macilentiores palàm conſpiciẽtur. Idem ẽt de eo, quod dicimus, potes in pueris, qui in paleſtra ſeſe exercent experiri: & in alijs qui quãlibet actionẽ fortem, ac uehementẽ (cuiuſmodi eſt fodientium) obeũt. Porrò* carnes bubulæ alimentum quidẽ & ipſę corpori ſuggerunt non mediocre, neq; diſſipatu facile: ſanguinem tñ generant, q̃ conueniat, craſſiorẽ. Quòd ſi q̃s temperamento naturali melãcholicus magis fuerit, affectu aliqno melancholico prehendeẽ, ſi largius his ueſcaẽ. Affectus aũt melancholici ſunt cãcer, elephas, ſcabies, lepra, ſebris quartana, & quæ peculiari nomine melancholia nominatur. Lien autem quibuſdam à tali ſucco intumuit: quam rem καχεξία, i. prauus habitus, & hydropes ſępenumero ſunt conſecuti. Cæterum, quantum carnes bubulæ totius ſuæ ſubſtãtiæ craſſitie ſuillã ſuperant, tanto ſuillæ bubulas lentore antecedunt. cæterum ex ſuum carnibus, hominibus quidem ætate florentibus, fortibus, & qui ſeſe multum exercent, ſuũ ætate florentiũ carnes ad coquendum ſunt ꝑſtantiores, q̃* bubulæ: alijs verò ſuum adhuc increſcentium. Porrò, quemadmodum ex ſuibus, q etate ſunt Porẽti, ijs iuuenibus, q bono corporis ſunt habitu, cõueniunt, ſic & boum, q nondum florentẽ ætatẽ attigerunt; bos. n. temperamento eſt, q̃ ſus, multo ſicciore: quẽadmodum & uir ætate florens, q̃ puer. Iure igitur ijs animalibus, quæ natura temperamẽto ſunt ſicciore, adoleſcẽs ætas ad mediocritatẽ ipſam confert: humidiorum verò natura, qđ ſibi ad probam, ac conuenientem temperiem deeſt, ab ætate florenti aſſumit. Nõ mõ itaq; uituli carnes habent ad conficiendum perfectis bobus præſtantiores, ſed ẽt hœdi capris. capra namq; temperamento minus, q̃ bos, eſt ſicca: ſi tamen* homini & ſui comparetur, multum ſuperat. Suillæ autẽ carnis ſimilitudinẽ cũ humana ex eo poteris intelligere, ꝙ quidã carnes humanas pro ſuillis ſine ulla in guſtu, uel olfactu ſuſpicione comederunt: id. n. ab improbis hoſpitibus, & alijs quibuſdã factum ſuiſſe iã compertum eſt. Merito igitur porcelli alimentũ nobis præbẽt tanto magnis ſuibus excrementoſius, quanto ipſis ſunt humidiores: merito minus ẽt nutriunt: nam alimentũ humidius, ut diſtribuitur, ita ẽt diſcutitur celerius. Cæterum agni carnem habent humidiſſimam,

A.l.2. t.2. ca. 145. fo. 116. d

A. ibid.

H

* Non ſunt in græcis exẽplaribus, nec in alijs interpretibus. & omnino tollenda hæc uerba.

* Cod. quidã gr[illegible] hæc uerba.

ac

A.ibidem c. A ac pituitoſam:ouium uerò excrementoſior eſt,ac ſucci deterioris. Caprarum˚quoq; caro præter
ſuccum uitioſum,acrimoniam etiam habet.Hircorum autem tum ad coquendũ,tum ad ſuccum
bonum generandum eſt deterrima·hanc ſequitur,arietum:poſt,taurorum. Porro in his omnib⁹
A.ibidem. carnes caſtratorum˚ſunt prę ſtantiores:ſenum autem peſſimæ tum ad coquendum,tum ad ſuccũ
bonum generandum,tum ad nutriendum:quemadmodum & ſues ipſi,qui,quanquam tempera-
mento ſunt humidi,cum tamen iam ſenuerint,carnem habent nonnunquam ſiccam, ac cõcoctu
difficilem.Ad hæc caro leporum ſanguinem quidem gignit craſſiorem,ſed melioris ſucci, quàm
bubula,& ouilla.Ceruina autem non minus ijs ſuccum uitioſum generat, ac concoctu difficilẽ.
His agreſtium aſinorum bene habitorum,ac iuuenum caro eſt propinqua.Sunt tñ, qui & aſino-
rum domeſticorum,ubi ſenuerint,carnes mandant:quæ peſſimi ſunt ſucci,ac concoctu difficilli
mæ,ſtomachumq; lædunt:& præterea inter edendũ ſunt inſuaues,quemadmodum equorum ac
camelorum carnes,quibus & ipſis hoĩes animo,& corpore aſinini,ac camelini ueſcuntur. Sũt,q
& urſis,& ijs adhuc deterioribus,leonibus,ac pardis ueſcantur,ſemel,aut bis elixantes.Quid au
tem ſit bis elixare,dictum nobis ante fuit.Quid iam loquar de canibus(quos & ipſos iuuenes,ac
pingues,& potiſſimum cum fuerint caſtrati,apud quaſdam gentes frequentiſſime mandũt) cum
B multi ſint,qui pantheris,ut & aſinis bene habitis,cuiuſmodi ſunt agreſtes,ueſcantur?Hæc quidẽ
non manduntur modo,ſed à quibuſdam etiam medicis laudantur. Vulpium aũt carnibus autũ-
no uenatores apud nos ueſcuntur,tunc.n.uuarum eſu pingueſcunt.Porrò animalia omnia, qui-
bus alimenta propria affatim ſuppetunt,longe ſeipſis in cibo euadunt præſtantiora: quemadmo
dum deteriora fiunt,quibus ea minus adſunt. Proinde, q̃ herbas è terra emergentes,aut arborũ
ſurculos,aut germina depaſcuntur,ea oĩa,cum his abundant,habitiora ſunt,ac pinguia,nobiſq;
alendis,accommodatiora.Eaq; de cã,quibus herbas altiores paſci eſt naturale,hyeme,uere pri-
mo,ac medio fiunt gracilia,ac praui ſucci,ut boues, qui procedente tempore manifeſto fiũt obe
ſiores,ſucciq; melioris,cum herbæ augentur,ac denſeſcunt, & ad ſemen producendũ feſtinant.
Quæ uerò animalia humili herba nutriri queunt, ea primo ac medio uere ſunt præſtantiora, ut
oues:æſtate autem prima,ac media capræ,cum ſcilicet fruticum germina(quibus capræ ueſci ſo
lent)ſunt frequentiſſima.Cum igitur me animalium ſpecies inter ſe comparantem audiueris,di-
ctum meum experientia examina,ac diiudica,atq; expende, non animal quod bene nutritũ fue
rit ac pingue,gracili ac penuria alimenti extenuato comparãs,neq; adoleſcens ſeni,iniquum.n.
C ac malum eſt id iudicium:ſed,quod in unaquaq; ſpecie,ac genere,aut quocunq; mõ appellare ve
lis,optime eſt diſpoſitum,alteri,quod ſit eiuſmodi,conferens.Non igitur amplius opus erit pluri
bus exequi animalia omnia,quæ apud ſingulas gentes proprie naſcũtur.Cuius generis eſt in Ibe
ria animalculum,quod lepori eſt ſimile,quodq; cuniculum nominàt. In Lucania autem Italię re
gione,quod inter urſum, ac ſuem quodammodo eſt medium. ceu aliud quoddam inter agreſtes
mures,& quos glires nominant,eſt medium†quod in eadem Italiæ regione,& aliis pleriſq; locis † uiuerre nota-
mandũt.Quę.n.ex eiuſmodi animalibus bene ſunt nutrita,ac planè pinguia,ea, experiẽtia explo tum,hæ. addita
ra,præparandorum ipſorũ tõnem,quã incolæ experientia didicerunt,ab ipſis audiens,ac diſcẽs. ex Græc.codic.
Qualis autem ſingularum præparationum ſit facultas,iam à nobis diſcas licet.Quæ nanq; aſſan-
tes,aut in ſartagine frigentes mandunt,ea corpori ſiccius dant alimentum.Quæ uerò in aqua prę
coquunt,humidius.Quæ in patinis condiuntur,inter hæc media ſunt, quanquam & illa ipſa pro
modo conduturæ,inter ſe multum diſcrepant.ſiquidem,quæ uinum,aut garum habent copioſũ,
ea ſunt alijs,quæ ea non habent,ſicciora.rurſus,quæ exiguam quidem illorum portionem,aut ſa
pę(quam hepſema quidam nuncupant)ampliorem habent:aut in ſimplici,ac plebcio,alboq; ap-
pellato iure elixa ſunt;ea prædictis longe ſunt humidiora.Quæ autem in ſola aqua coquũtur, ijs
quoq; adhuc ſunt humidiora.Maximum prętęrea in præparatione diſcrimen accidit pro eorũ,q̃
injjciuntur,facultate,ut cum omnia ſiccant quidem,ſed alia magis,alia minus. Sũt porrò hęc,ex
ſeminibus quidem anethum,apium,carum,lybiſticum,cuminum,& alia quædã id genus. ex plã
D tis uerò ipſis porrum, cæpa,anethum, tymus,ſatureia,pulegium,mentha odorata,origanum, &
alia huiuſmodi ad obſonatricem commentationem pertinentia,de qua nunc diſſere non eſt pro
poſitum.quemadmodum autem modo præcepimus,cum animalium differentia inquiritur, quæ
optimo ſunt habitu,eſſe comparanda,ita nunc quoq;,quæ pulcherrime ſunt præparata, conferã
tur.Hæc itaq; de pedeſtrium animalium carne audiuiſſe ſufficiat:de aliarum autem partiũ facul-
tate deinceps,cum ſermonem de limacibus abſoluerimus,ſumus tractaturi.

De Limacibus. *CAP. 3.*

PErſpicuum quidem eſt, ꝙ neq; inter uolatilia,neque inter aquatilia hoc animal eſt numeran-
dum. quòd ſi inter pedeſtria ipſius non meminerimus, nihil prorſus de limacium alimen-
to dicturi ſumus:qđ iniquũ fuerit ſilentio pręteṛmittere,quemadmodũ uermes,qui in lignis na-
ſcuntur,uiperas,alioſq; ſerpentes,quibus in Aegypto, & apud alias quaſdam gentes ueſcuntur:
neq;.n.illorum quiſquam hæc noſtra lecturus eſt:neq; nos,quæ apud illos ſunt eſculenta, unquã
comedemus.Limaces uerò Græci omnes quotidie mandunt,carnem quidem duram habentes,
eoq; concoctu difficilem,ſed quæ confecta,potentiſſime nutriat. Succus autem ipſis ineſt, qui

uentrem ſubducit,quemadmodum & ijs,quibus teſta pro cute eſt : quapropter q̃dam oleo,garo E
uinoq; ipſas condientes,eo iuſculo ad aluum deijciendam utuntur . quòd ſi hui⁹ animalis carne,
ut cibo ſolo eſculento,uti uelis,ubi prius in aqua elixaris,in aliam àquam trāſferas,in qua rurſus
elixabis:tum demum cōdies,ac tertio elixabis,uſque dum caro tota intabeſcat . hoc enim modo
præpatata aluum quidem ſiſtet,ſed alimeutum corpori dabit non contemnendum.

De Animalium pedeſtrium partibus excarnibus. CAP. 4.

PEdeſtrium animalium partes excarnes homines mandunt, pedes,roſtra,& aures:caſq; ut plu
rimum in aqua elixas mandunt cum aceto & garo : non nunquam autem & ſinapi : quidam
autem ex oleo & garo,uinum affundentes:ſunt,qui cum olerib⁹,aut in aqua elixis, aut in patinis
conditis.Porcellorum autem pedes ptiſſanæ elixæ iniectis,aptiſſimi ſunt,tum ut illam meliorē ef
ficiant:tum vt ipſi molliores reddantur,& ob id ad elaborationem,quæ in ore fit,ac vētriculo,me
liores. Non parua tamen eſt & in præparationis modo differentia,non modo in partibus anima-
lium excarnibus,ſed in aliis etiam omnibus:quam fuſius in opere De Arte obſonandi explicabi-
mus . In hoc autem opere tantum uniuerſales partium ipſarum differentias exponimus,ipſas in-
ter ſe (vt diximus)ita comparantes,vt ſi omnes ad eundem modum paratæ eſſent:iuſta enim èſt
* ἄκρεα. hæc comparatio.Partes igitur corporis*extremæ,ut pinguedinis,ita ſubſtantiæ carnoſæ , habent F
* ἀκρέων. minimum: neruoſa enim , ac cutacea natura in ipſis præpollet: non tamen tales hi nerui cutisve
ſunt,quales in reliquo ſunt corpore, nam in *excarnibus magis ſunt exercitata,eoque etiā magis
lenta.Etenim neruus omnis,ac cutis,dum elixātur,ad huiuſcemodi naturā deueniunt. quare me
rito corpus quidē minus alunt,ob lētorem tamen ꝑ aluum facilius deijciuntur . Meliores autem
ſunt ſuum pedes,quàm roſtrum:quemadmodum hoc auribus eſt præſtantius;hæ enim conſtāt ſo
la cute,ac cartilagine . Cartilago porrò in perfectis quidem animalibus omnino confici non po-
teſt:in ijs verò, quæ adhuc augeſcunt,ſi in ore bene leuigata,& in ventriculo confecta fuerit,pau
cum alimentum corpori dabit.Eadem autē eſt eius,quod dicimus in alijs animalibus proportio.
Quanto enim eorū carnes alimenti bonitate ſuilla ſunt inferiores,tanto illorum partes*excarnes
partibus ſuum *excarnibus ſunt deteriores.Cæterum illud nequaquam arbitror quenquā latere,
quòd partes neruoſas voco eas,quę pedibus inſunt,ad ſimilitudinem eius,qui propriæ neruus no
minatur,quiq; ex cerebro,ac ſpinalli medulla originem ducit . Quæ autē in partibus*excarnibus
neruoſa ſunt corpora,ad ſimilitudinem quidem ita nominantur : ſunt autem oſſium liganienta
ſenſus expertia,& præterea tendones quidam.

De Animalium pedeſtrium lingua. CAP. 5. G

PEculiaris*quædam huic parti ineſt ſubſtantia:carnem enim habet fungoſiorem, ac ſanguineā Al.3.f.e.t.1, fo.244.e
magis. Muſculi enim carnes ſunt exactæ, & potiſſimum ipſorum partes mediæ : nam multi
in ſuis ipſorum finibus in magnos tendones deſinunt, quos plerique medicorū aponeuroſes mu
ſculorum nominant:quos longe maximos muſculi generant,qui ad artuum fines pertinent:quin
& muſculi quidam capita habent neruoſa.Et ipſius linguæ,quam coci è ſuibus eximētes elixāt ,
corpus quidem proprium caro q̃dam eſt fungoſa,vti diximus : non tamen eā eximunt ſolā, neq;
elixant,ſed ſimul cum muſculis,qui in ipſam inſerūtur: ut plurimum vero etiam cū epiglottide,
& laringe,& glandulis,quæ illic ſunt,tum iis quæ linguæ ſunt propriæ , ſaluamq; generant,tū iis,
quæ ſunt ad pariſthmia,ac laryngem.Præterea venæ,& arteriæ, & nerui,linguæ cum alijs carni-
bus ſunt communia:illa enim vnà cū carnibus mandūtur,niſi ꝙ in hac particula tria hæc vaſorū
genera plura ſunt,ac maiora,quàm proportione magnitudinis . Quæ porrò facultas ſit alimenti,
quod à glanduloſis corporibus ſumitur,deinceps audito.

De Glandulis. CAP. 6.

QVantum lingua à carnis ſubſtantia,tantumm glandulæ à linguæ ſubſtantia receſſerunt:non
tamen omnes æqualis omnino ab ea diſtant interuallo.Sed,quæ illi adiacent,ac contingūt, H
ijs quadantenus ſunt ſimiles, quæ mammis habentur , quando ſaltem eæ lacte nondum
refertæ fuerint . Non enim glandulæ mammillares perpetuo ſuo munere funguntur, ut cùm aliæ
propemodum omnes,tum autem ea quæ ſunt circa linguam:natura.n.eas linguæ comparauit ad
ſaliuam generandam:mammillares verò poſt fœtum cōceptum fiunt raræ,ac laxæ,& lacte plenę.
At, quo tempore lacte carent,contrahuntur ac denſantur,tantum à ſe ipſis differentes, quantum
permadidæ ſpongiæ ἀπὸ τῶν σπλαγχνευομένων:ſic enim ſpongias appellant,à quibus cum humorem
omnem expreſſerint , circundatis uinculis ipſas conſtringunt, totumq; ipſarum corpus cogunt .
Sūt autem & circa larynga,ac pharynga huiuſmodi quædam glandulæ,ſicut & in meſenterio: ve
rum hę quidem ſunt exiles,eoq; uulgus ipſum latēt:quæ uerò ſunt ad pariſthmia,ac larynga,ma
gnæ ſunt ac conſpicuæ.Sunt & aliæ exiguæ in multis corporis partibus , uaſorū diuiſiones firmā
tes,ac fulcientes.At glandula illa,cui thymo nomen eſt,haudquaquam eſt exigua, ſed in nuꝑ na
tis animantibus eſt quàm maxima,increſcentibus autem illis ipſa decreſcit. Omnibus autē ipſis
illud eſt commune,ut ſuaues in cibo,ac friabiles appareant.Mammillares uerò, cum lac habent,
de ipſius etiam dulcedine quidpiam præ ſe feruut:qua propter hæ glandulæ,cū lacte ſunt plenæ,
ſummopere à guloſis expetuntur,præcipue ſuillæ.Alimētum autē,quod ex ijs probe quidem in
ventriculo

A uentriculo concoctis,prouenit,propè ſanè ad carnium alimentum accedit;ꝙ ſi minus, q̃ ſat eſt, ſint confectæ,ſuccum crudum,aut pituitoſum generant:humidiores quidem pituitoſum,duriores uerò crudum:de quo ante diximus.Teſtes autem,cum ex genere ſint glandularũ,non perinde tamen laudabilis ſunt ſucci,ut mammillares:ſed habent uiroſum quiddam,ſeminis qđ generant,naturam referentes,ceu renes,urinæ.Atq; etiam animalium greſſilium teſtes ad coquendũ longe ſunt difficiliores.Nam gallorum gallinaceorum altilium teſtes & ſuauiſſimi ſunt, & laudabile corpori præbent alimentum.Glandulæ item collo ueſicæ adiacentes, propè ad teſtium naturam accedunt.Sunt, qui renes quoq; inter glandulas annumerent:hi nanq; glanduloſum quiddã
A.l.2.f.2.ca. 9.fo.160.e habere ipſis uidentur.Verum*praui admodum ſunt ſucci,& concoctu difficiles,ut adultiorũ animalium teſtes,cum exectos ipſos mandunt:iuniorum.n.ſunt præſtantiores.Taurorum autem,& hircorum,& arietum,inſuaues ſunt,ac ad coquendum difficiles,& mali ſucci.

De Teſtibus. CAP. 7.

IVuenibus ſuibus,ac bubus apud nos teſtes excant,ſed propter uſum diuerſum.nam ſuum quidem teſtes cibi cauſa ſecantur: ſuum.n.caſtratorum caro ſuauior fit, & plenioris alimenti, & ad cõquendum facilior:boum uerò,ut ad agriculturam ſint meliores:tauri.n.non facile ab homi-
B nibus domantur.Capræ autem,& oues propter utrunq; uſum caſtrantur. Porrò omnes memoratorum animalium teſtes ad coquendum ſunt difficiles,ac mali ſucci:nutriunt tamen,ſi belle conficiantur,alij magis,alij minus,pro ea proportione,quam in carnibus ineſſe diximus. Nam,quanto ſuum caro alijs eſt præſtantior, tanto horum quoq; teſtes aliorum animantium teſtibus ſunt
A.l.2.t.2.ca. 284.f.131.b meliores.ſoli autem*gallorum gallinaceorum undequaq; ſunt præſtantiſſimi, & potiſſimum eorum,qui ſaginati fuerint.

De Cerebro. CAP. 8.

A.l.2 t.2.ca. 125.fo.113.f CErebrum*omne cibus eſt pituitoſior,craſſiq; ſucci,& tarde permeans,ac ad coquendum difficilis.non minimum etiam cerebrum omne ſtomacho nocet. Quidam autem ipſius mollitie decepti ipſum ægrotis exhibent,cum præter alia nauſeam etiam cõcitet. quinimmo,cum cuipiã à cibo uomitum mouere uis,huius partem pinguiter conditam, poſtremis epulis edendam exhibe.Illis uerò caue exhibeas,qui non appetunt,quos ueteres ἀποσίτους appellabant. merito igitur nemo cerebrum ſummis epulis mandit,cum omnes ipſa experientia docti ſciant ipſum nauſeam excitare.Iure etiam pleriq; cum origano mandunt,uti nonnulli cum ſale uarijs modis apparato: quippe cum craſſi ſit ſucci,& excrementitium,omnino uomitioni ſit accommodatius, quãdo cũ
C incidentibus, & calfacientibus fuerit paratum, ſi tamen recte confici poſſit, alimentum corpori præſtabit non contemnendum.

De Oſſium medulla. CAP. 9.

MEdulla,quæ in oſſibus inuenitur,cerebro eſt dulcior,iucũdior,ac pinguior,adeo,ut,ſi ea inter ſe comparando guſtes,putaturus ſis,cerebrum auſterum etiam aliquid in ſe habere.Porrò medulla nauſeam prouocat,ſi liberalius ſumatur,quemadmodum & cerebrum:nutrit tamẽ & ipſa,ſi probe conficiatur.

De Spinali medulla. CAP. 10.

SPinalis medulla eiuſdem quidem cum cerebro eſt generis:eam tamen perperam medullam appellarunt,cum medulla ipſa non modo ſpinali hac,uerum etiam cerebro ipſo,ſit humidior,ac mollior,& pinguior.Quòd uerò in ſpinæ oſſibus contineatur,coloremq; habeat medullæ aſſimilem,ob id ipſam medullam nominant: quo nomine quidam ipſum quoq; cerebrum uocitarunt. Eſt porrò ſpinalis medulla cerebro continua,ac eiuſdem cum eo naturæ, niſi ꝙ ipſo multo eſt durior,potiſſimum in infernis ſpinæ finibus:quantum.n.à cerebro abſcedit,tanto magis dureſcit. Pinguitudinis ſanè habet minimũ:quo fit,ut nauſeam non prouocet:&,ſi probe conficiatur, non
D exiguum corpori dat alimentum.

De Adipe,& ſeuo. CAP. 11.

VTrunque quidem eſt oleoſum,humiditate tamẽ & ſiccitate inter ſe differunt. Pinguedo nãque humida quæpiam res eſt, oleo longa uetuſtate incraſſato aſſimilis. Secum uerò adi-
A.l.2.t.2.ca. 145.fo.116.d pe multo eſt ſiccior:ideoque,ſi calfactum ipſum fundas,coit facile,ac concreſcit.Pauci utrunque eſt nutrimenti:potiusque carnium nos alentium ſunt condimenta,quàm alimenta.

De Pedeſtrium animalium viſceribus. CAP. 12.

A. ibidem.c OMnium*quidem animalium iecur craſſi eſt ſucci, ac ad coquendum difficile, tardeque permeat.omnium autem eſt præſtantiſſimum,non modo ad uoluptatem,ſed ad alia etiam omnia,quod συκωτὸν.i. ficatum appellatur:quam appellationem inde habuit,ꝙ animalis mactandi iecur multarum ficuum ſiccarum eſu ſic præparent.quod maxime faciunt in ſuibus, propterea, ꝙ huius animalis uiſcera,aliorum animaliũ uiſceribus natura multò ſunt ſuauiora: euadunt tamen & illa ſe ipſis meliora,cum animal ipſum caricas affatim comederit:uerum minime conſentaneũ hominibus uidetur,præteritis,quæ natura cæteris præſtant,deteriora conſectari. Reliquorũ autem uiſcerum Lien quidem guſtu eſt non exacte ſuauis,eſt.n.in eo perſpicua quædam acerbitas. Merito autem praui quoq; ſucci eſſe creditur,vt qui ſanguinem melancholicum generet. Vtroq;

uero

verò tanto pulmo eſt ad coquendum facilior quanto eſt rarior: multo tamen, quod ad nutriendũ E
attinet, hepate eſt inferior. Pituitoſius autẽ longe eſt id alimentũ, quod corpori præbet. †Cor, ſub
ſtantia quidem caro eſt fibroſa, ac dura, ideoq; ad coquendum eſt difficile, & tarde permeat: ſi tñ
probe conficiatur, alimentum corpori exhibet non paucum, †neq; mali ſucci. De renibus autem
(nam hos quoq; quidam inter viſcera connumerant) prius diximus.

De Quadrupedum animalium uentriculo, utero, & inteſtinis. CAP. 13.

DVriores carnibus ſunt hæ partes: ob id, etiam ſi rite conficiantur, ſuccum tñ gignent non pla
ne ſanguineum, neq; inculpatum, ſed frigidiorem ac crudiorem. Proinde multum temporis
requirunt prius, q̃ ſatis confici & in probum ſanguinem mutari queant.

De agreſtium ac domeſticorum animalium differentia. CAP. 14.

DOmeſtica animalia temperie humidiore ſunt, q̃ agreſtia, tum ob aeris in quo degunt, humidi
tatem, tum verò ẽt ob vitæ ignauiam. Quæ verò in montibus degũt, multũ exercẽtur, ac fa-
tigantur, præterea in aere ſicciore viuũt: quapropter eorum caro eſt durior, nulliusq; prorſus pin
guedinis, aut pauciſſimæ particeps: quæ cauſa eſt, cur plurib⁹ diebus, q̃ domeſticorũ & ocioſe de
gentium animalium, ſeruetur imputris. Liquet item, ꝙ alimentum, quod ab ijs prouenit, minus
habet excrementi: cõtra, excrementitiũ eſt, quod à domeſticis atq; ocioſis ſumiť. Neceſſe igitur F
eſt alimentum eiuſmodi nutrire valentius, q̃ alterum, ſuccumq; gignere multo meliorem.

De Lacte. CAP. 15.

LAc quoq; inter cibos, qui ab animalibus ſumuntur, eſt numerandũ: in quo haud parua eſt pro
anni temporibus differentia, & ea adhuc maior pro ipſorum animalium ſpecie. Siquidem vac A. l. 3. f. 10. c.
carum lac, craſſiſſimum eſt ac pinguiſſimum: liquidiſſimum autem ac minime pingue, camelarũ: 5. c. 5. f. 275. b
mox, equarum: deinde aſinarum: mediæ autẽ conſiſtentiæ eſt caprarum: hoc craſſius, ouium. Se-
cundum autem anni tempora, †lac poſt partum, eſt liquidiſſimum: temporis verò progreſſu, ma-
gis ſemper, ac magis incraſſeſcit: æſtate verò media, ipſum etiã in medio ſuæ naturæ cõſiſtit: poſt
id autem tempus, ſenſim iam craſſeſcit, quoad penitus deficiat, uere autẽ vt liquidiſſimũ, ita etiã
copioſiſſimum: Quòd aũt lac, ut prius diximus, pro animalium ſpecie differat, id vel intuenti qui
dem protinus apparet: manifeſti⁹ autem fiet, ſi ex unoquoq; lactis genere caſeus paretur: etenim
liquidiſſimum lac, ſerum: craſſiſſimum, caſeum habet plurimum. Merito igitur liquidius quidem
lac, magis: craſſius aũt, minus aluum ſubducit. Contra aũt, craſſius quidem valenti⁹ nutrit: tenu
ius autem, minus. Quòd ſiquis lac prius elixando ſerum omne conſumpſerit, nihil prorſus ſubdu
cet. Iniectis uerò lapillis ignitis tantiſper, dum ſerum omne conſumatur, præterq̃ ꝙ ſic paratum, A. l. 2. t. 2. ca.
aluum non ſubducit, contrarium etiã efficit, ipſumq; ijs exhibemus, quibus uenter acrium excre G434. f. 141. d
mentorum demorſu infeſtatur. id ipſum autem efficiunt non minus, q̃ lapilli, aut etiam efficaci⁹,
ferrei orbiculi igniti. Facile tamen lac ſic paratum, in uentriculo in caſeum cogitur: ob id mel illi,
& ſalem admiſcemus, quin & aquam etiam affundere ſecurius fuerit, ut pleriq; medicorum facti
tant. neque mirum tibi videatur, quòd ſero conſumpto, rurſus aquam infundant: non enim ſeri
humiditas eſt, quam fugiunt, ſed acrimoniam: cuius occaſione lac omne aluum ſubducit, ex ſub-
ſtantiis contrariis miſtum, ſero ſcilicet, & caſeo. Ad hęc tertium etiam pinguem ſuccum habet &
ipſum quidam lac uaccarũ, ut dictum eſt, plurimum: ideoq; butyrum (quod uocant) ex eo confi
ciunt: quod guſtu ſolo, uiſuq; quantum in ſe pinguitudinis habeat, facile cognoſcas. quòd ſi par-
tem aliquam corporis eo inunxeris, ac fricueris, cernes cutim pinguem nõ aliter, ac ſi oleo fricuiſ
ſes: præterea, ſi mortui animalis corium aridum eo inunxeris, eundem cernes effectum: quinim-
mo homines in pleriſq; frigidis regionibus, in quibus oleo carent, in balneo butyro utuntur; cer-
nitur præterea, ſi ignitis carbonib⁹ ipſum infundas, non aliter, ac pinguedo, flammã excitare: de
nique utimur ipſo in illis, in quibus utimur adipe, cataplaſmatibus, alijsq; medicamẽtis ipſum ꝑ
miſcentes. Pinguiſſimum itaq;, ut diximus, eſt lac bubulum: ouillum uerò ac caprinum habent H
quidem & ipſa pinguedinis quidpiam, ſed multo minus, aſininum uerò huius ſucci habet mini-
mum: quocirca raro in uentriculo cuiuſquam coagulatur, ſi ſtatim, ut mammis excidit, calidum
fuerit epotum: quòd ſi ſal, & mel adijciantur, fieri non poteſt, ut ipſum in uentriculo concreſcat,
ac coaguletur. Eandem ob cauſam magis per aluum deijcitur, ut ꝙ ſerum multum habeat, à quo
lac omne facultatem accipit deiiciendi: uti à caſeoſa ſubſtantia, ſiſtendi. Quantum uerò ſerũ ab
alia lactis natura ſucci bonitate ſuperatur, tanto alia omnia, quæ uentrẽ deiiciunt, ſuperat: ob id
ueteres ad aluum ſubducendam hoc potu plurimo uſi uidentur. Tantum autem mellis optimi ei
eſt inijciendum, quantum ſuaue citra ſtomachi euerſionem ſentietur. Pari modo & ſalem ea mẽ-
ſura inijcies, quoad guſtum non offendat: quòd ſi ipſum magis ſubducere uelis, ſalis quam pluri-
mum inijcies. Hæc certe diffuſius explicuimus, q̃ præſens inſtitutum poſtulet. propoſitum enim
fuerat ea commoda exponere, quæ lacti inſunt, ut alimento: quibus cum id cõmodum, quod no-
bis præſtat in aluo deiicienda, eſſet admiſtum, fecit rei affinitas, ut in hanc digreſſionẽ ſermo no
ſter deflexerit. Rurſus igitur ad propoſitum reuerſi, quę de lactis facultate ſuperſunt, exequamur,
quorum id omnium eſt maximum, quòd omnium ferè, quæ mandimus, lac optimum, optimi eſt
ſucci: uerũ caue, male accipias, quod iam pronunciauimus. Non .n. ſimpliciter diximus lac omne
optimi

† Aetius lib. 2. c. 127. quo loco ... eſt addit διὰ τὸ χονδρῶδες σώματος τῆς τραχείας ἀρτηρίας, i. propter cartilagineum tracheæ corpus, quod ipſi ineſt.

† Aetius habet κακόχυμον, i. mali ſucci, quanquam interpres Aetij Galeni text. ſecutus particulam negationem addiderit.

† Πρῶτα τῶν ἀποκυήσεων, quod Ioachimus uertit. Lac quod vere ſtatim à partu editur.

A optimi eſſe ſucci,ſed præterea optimum adiunximus.Nam lac quidem,quod vitioſi eſt ſucci,tã-
tum abeſt,vt ad ſuccum probum gignendũ conſerat,vt qui eo vtuntur,cacochymos reddat.Cui
rei argumento fuit is infans,qui,cũ priore nutrice mortua,alterius praui ſucci lac ſuxiſſet, totũ
corpus multis vlceribus habuit refertũ.vtebatur autem ſecunda hęc nutrix in agro ſylueſtribus
oleribus propter annonæ caritatem,quæ veris tempore acciderat:vnde ipſa huiuſcemodi vlce-
ribus ſcatuit,& alij quidã,qui in eodem agro ſimili victu ſunt vſi.Vidimus & alijs permultis mu-
lieribus infantes nutrientibus id temporis idem accidere.Atq; etiã,ſi capræ, aut alteri⁹ cuiuſpiã
animalis ſcãmoniã,aut tithymallum depaſti,lac cibi loco quis ſumpſerit,omnino aluus illi fluet.
Quemadmodum igitur de alijs omnibus,ita & de lactis facultatibus intelligere oportet,non tãq̃
ſimpliciter de quouis dicatur, ſed de optimo duntaxat : quantũ autem in ſingulis generib⁹ unũ
quodq; ab optimo deficit,tanto commodis,q̃ optimum id nobis præſtat,eſt inferius.Lac igitur,
quod ſeri habet plurimum,etiam ſi ſemper eo utare,nihil penitus afferet periculi: quod verò hu
iuſcemodi humiditatem habet exiguam,caſeoſam autem craſſitiem multam, omnibus, qui ipſo
multum utuntur,eſt periculoſum.Nam eos q̃dẽ renes offendet,qui calculis generandis ſunt ap-
A.ibidem.b poſiti:iecur item obſtruet iis,qui hoc affectu facile ꝑtehẽdi poſſunt:tales autem ſunt , quibus fi-
B nes eorum vaſorum,quæ cibum ex ſimis viſceris in gibba tranſumũt, ſunt anguſti.Thoracis au
tem,ac pulmonis partibus lac omne eſt vtile.Capiti verò, niſi ipſum habeat admodum firmum,
non eſt accõmodum,vt nec hypochondrijs,quæ leui de cauſa inflantur;in plurimis.n.in vẽtricu
lo vertitur in flatus,ſuntq; pauciſſimi,quibus id nõ accidat . Si verò cum aliquo eorũ cibariorũ,
quæ craſſi ſunt ſucci, diutius elixum fuerit,flatuoſam quidẽ naturã deponit, ſed iecur magis ob
ſtruit,& calculos in renibus promptius gignit.Huiuſmodi autẽ edulia libro primo eſſe diximus,
amylum,ſimilaginem,alicam,tragũ,orizam,lagana,rhyemata, & panes non bene in clibano aſ-
ſos,nec multa tritatione ꝑelaboratos,nec multo ſale,ac fermento mediocri ſaturatos.Cæterũ,vt
in ijs,ita in alijs,quę nonnulli lacti admiſcentes mãdunt,miſtorum facultas aliquã ex lactis facul
tatibus augebit,aut imminuet.Nunc autem ipſius facultatem definiamus,illud boni eſſe ſucci,&
multi alimenti ſtatuẽtes,ex contrarijs ſubſtantijs,ac facultatibus conflatum, ſubducẽdi ſcilicet,
A.ibidem.a ac ſiſtendi,obſtruendiq;,ac tenuandi.quod nanque eius ſeroſum eſt,ſuccos craſſos tenuat,& al-
uum ſubducit:quod uerò caſeoſum eſt,aluum ſiſtit,& ſuccos craſſos, gignit , ex quibus,ut dixi-
mus,in hepate obſtructiones,& in renibus calculi oriuntur.Nocet autem ipſius uſus aſſiduus dẽ
C tibus,& circundatis carnib⁹,quas gingiuas nominãt:has enim flaccidas: dẽtes uerò putrefactio
ni & croſioni admodũ obnoxios reddit.Sumpto igitur lacte,os uino diluto colluere conueniet:
ſatius autem fuerit,ſi mellis etiam quidpiam ipſi inieceris:ita nanq; omne caſeoſum,q̃d ex lacte
dentibus,ac gingiuis circũfixum fuerit, abſtergetur.Quòd ſi etiam cuipiam tam robuſtum ſit ca
put,ut uini meri collutione non offendatur,melius is dentibus,& ginginis cõſuluerit: uerũtamẽ
& mel uino permiſtum,miſturam ex utroq; reddit meliorem.Illud uerò dẽtium incolumitati tu
tiſſimum aduerſus lactis iniurias fuerit præſidium, ſiquis poſt ſumptum ipſum primo melicrato,
deinde uino adſtringente os colluat .

De Oxygalacte,ideſt acido lacte. *CAP. 16.*

OXygala autẽ,quod uocãt,dentes quidem,qui ſaltẽ ſecundum naturã habent,nihil offendit:
qui uerò aut ob naturalem intemperiem,aut adſcititium quempiã affectũ, iuſto ſunt frigi-
diores,hi ſoli,ut ab aliorum frigidorum occurſu,ita ab hoc quoq; offenduntur: acciditq; iis non
nunq̃ ſymptoma,quod ἀμωδίαν,i.ſtuporem nominant,quale poſt eſum mororum immaturorũ,
& aliorũ omnium acerborum & acidorũ euenire conſueuit.Illud item perſpicuum eſt,ꝙ uẽtricu
lus,qui quauis de cauſa eſt frigidior,oxygala non belle conficit:tẽperatus uerò quãuis ęgre,cõ-
A.l.2.t.3.ca. ficit tamen aliquantum.Cõtra uentriculi iuſto calidiores,ſiue ab initio tales fuerint, ſiue quapiã
434.fo.143.c cauſa poſtea in eam temperiem ſint adducti,præterquã ꝙ nihil ab huiuſcemodi eduliis lędũtur ,
D commodo etiam aliquo fruuntur.Quin hi quoque oxygala ipſum circundata niue prius refrige
ratum,indolenter ferunt,quemadmodum & alia pleraque id genus edulia,atque adeo aquam ip
ſam niue ſic præparatam.Quocirca admirari ſubit pleroſque medicos,qui de ſingulis eduliis pro
nunciarunt,hoc quidem nobis eſſe utile, aliud uerò noxium : præterea ad coquẽdum facile, aut
difficile:mali ſucci eſſe,aut boni:multi,aut pauci eſſe alimẽti:ſtomacho cõuenire,aut aduerſari:
aluum ducere,aut ſiſtere:aut aliam q̃uis uirtutem,uitiumve obtinere . De quibuſdam certe licet
pronunciare,hoc quodam edulium omnibus hominibus praui eſſe ſucci,aut ad coquemdum diſ
ficile,aut ſtomacho noxium:de plurimis tamen fieri nõ poteſt,ut unico edicto citra ullam diſtin
ctionem uere pronuncies.Cæterum,cum neceſſario longa futura eſſet oratio , ſi in ſingulis edu-
liis,tam naturalium temperamentorum,quàm acquiſititiorum affectuũ, diſtinctiones adſcripſiſ
ſemus,ſatius fore exiſtimauimus(quemadmodum in primo horum commentariorum fecimus)
ab initio uniuerſalem quidem totius doctrinę methodum oſtendere:poſt autem in particularib⁹
non nunq̃ eam ad memoriã reuocare,ꝑſertim in iis, quæ non ſimplicis ſunt naturæ , qualis utiq;
eſt lac,de quo nunc agimus:quod,tametſi ſenſui quidẽ ſimilare apparet, ex diuerſis tamẽ ſubſtã
tiis ac facultatibus eſt compoſitum.Huic nanq; etiam ſi optimum fuerit pro diuerſa tamen uen-
triculorum

triculorum natura accidit,ut interdum quidem ꝫ in hocꝫ aceſcat:alias uerò fumoſum ac nidorulẽ E
tum ructum in altero ſurſum emittat.Etenim contrarij ſunt affectus,ſecundum quos,quod in uẽ
triculo non fuit coctum,acidum aut fumoſum euadit:ſiquidem caloris inopia in acorem: eiuſdẽ
autem exceſſus,in nidorem ac fumum uertit:quæ duo lacti eueniũt, quia in ſe non modo ſeroſá
naturam,uerum etiam pinguem & caſeoſam contineat.Hac certe de cauſa oxygala quidem,ſi in
uentriculo non coquatur,nunꝗ in nidorem uertitur,potiſſimum,ſi in bilioſiſſimum,ac feruẽtiſſi-
mum uentriculum inciderit. Neque.n.amplius calidam,aeremq́; qualitatẽ ac facultatẽ retinet,
quam lac à ſero habet:nec pinguem & mediocriter calidã,quam lac à pinguedine,quę ſibi ineſt,
poſſidebat. In huiuſcemodi.n.præparatione,ſola relinquitur caſeoſa ſubſtãtia,eaq́; ipſa non eiuſ
dem naturæ,cuius ab initio fuit,ſed ad frigidius conuerſa. Itaq́; de oxygalacte dixiſſe ſuffecerit,
ꝙ frigidum eſt,ac craſſi ſucci:hæc enim ſequitur,ut ipſum nõ facile à corpore mediæ tẽperaturæ
cõficiatur:ad eã.n.in omnibus meis operibus,cũ aliquid ſimpliciter pronuncio, ſæpe iã monui
id eſſe referẽdum.Quin etiam ſuccum crudum,quem uocant(cuius naturam tum prius alibi ex-
poſui, tum etiam in libro ſuperiore de eo diſſerui)cõſentaneum eſt ab iſtiuſmodi cibis abũde ge
nerari.Non ab re autem edulium hoc calidiſſimis uentriculis eſt utile,quemadmodum frigidiori
bus aduerſiſſimum.Id tñ in ſingulis cibarijs non conuenit adſcribere:ſed in quibuſdam meminiſ F
ſe ſuffecerit,ꝙ ſuccus eiuſmodi,qualis ex oxygalacte,caſeo,& omnibus craſſi ſucci edulijs, ꝓue
nit,calculos in renibus ſolet gignere,cum hi calidiores iuſto fuerint, ſiue ob naturalẽ intẽperiẽ,
ſiue ob alium quendam affectum ipſis poſtea innatum,non tamen pro caloris modo meatuũ trã
ſitus latos habeant.Corporum enim cõſtructiones, quæ morbis maxime ſunt obnoxiæ,ex parti
bus contrarii temperamenti componuntur:ut uerbi gratia,ſi uentriculus admodũ ſit calidus,ce A.l.3.f.13.c.8
rebrum autem frigidum:pari modo & pulmo aliquando,ac totus thorax frigidus eſt, uentricul⁹ c.16.fo.287.a
autem calidus.Frequenter uerò contra euenit ut omnia alia ſcilicet æquo ſint calidiora:ſolus ãt
† Additur in trã ſlatione uet. & Rabbi Moſi primo particula aphoriſmorũ 17. & quandoq; quidem totum corp⁹ frigidum.
uentriculus frigidior ſit,†hepar uerò calidius:atque in alijs partibus ſimiliter.Quapropter initio
etiam monuimus utiliſſimam eſſe doctrinã, quæ de facultatibus, quæ alimentis inſunt, tradit cũ
eas differentias explicat,quæ in humiditate ſpectantur,& ſiccitate,& caliditate,& frigiditate:ꝑ-
terea ſubſtãtiæ ipſorum lentore,aut craſſitie: ad hæc,quod aut ſimilare eſt, de quo agetur, uel ex
partibus temperamento contrarijs compoſitum,cuius generis eſt lac.Ad horum porrò dignotio
nem dixi nos manu duci, cum per olfactum ac guſtum,tum ꝑ alia ſymptomata, de quib⁹ in ope
ris huius initio diſſerui:uti nũc quoque in lacte, eius naturam oſtendi ex ijs ſymptomatib⁹,quæ
ei accidunt,cum aut calefit,aut coagulo cogitur,aut alio quouis modo partes ipſius ſecernũtur: G
etenim uel citra coagulum ſciſsio,quam uocant,id efficit,cum lacti abunde calido oxymel frigi
dum inſtillamus.Idem etiam mulſo efficimus.Interdum etiam citra ullam liquoris inſtillationẽ,
uaſe frigidiſsimã aquam cõtinente in lac demiſſo,ipſum ſcindim⁹. Præterea ſine coagulo id lac,
quod poſt editum fœtum emulſum fuerit,protinus concreſcit,ſi ſuper cineres calidos parumper
calefiat:uidenturq́; ueteres Comici lac ita coactum,Pyriaſten appellaſſe.In Aſia ãt apud nos Py
riephthum ipſum nominant.Id quidem lac omnino ab alia ſubſtantia eſt purum; cũ autem mel-
le ipſi admiſto per coagulum cogunt,hoc quidẽ opere,quod in eo eſt tenue & aquoſum,ſepara-
tur.Quidam autẽ ex ipſo duntaxat,quod coactũ eſt,mandunt.quod partim ex caſeoſa lactis ſub
ſtantia,partim ex calida atq́; ignea coaguli facultate,partim ex melle ipſis admiſto,eſt cõpoſitũ.
Alii uerò unà cum eo,quod concreuit,ſerum quoq́; tranſglutiunt, idq́; aut pariter totũ cũ toto,
aut alterum altero copioſius:accidetq́;,ut aliis quidem largius,aliis uerò minus,aluus ſubducatͬ,
proportione quantitatis ſeroſi humoris.Perſpicuum præterea eſt,ꝙ eorum corpus, qui ſolum id
quod concretum eſt,comederint,amplius nutritur:minus uerò eorum,qui unà cũ ipſo ſeroſi hu
moris quidpiam tranſglutierint: & multo adhuc minus eorũ, qui eius quidem,quod coactũ eſt,
parum,ſeroſi autem humoris plurimum,hauſerint.Simili modo & in eo quod à partu, ſiue cum H
melle,ſiue abſq́; eo coiit,non paruam differentiam inuenies.Cum enim mel non accepit, ad co-
quendũ eſt difficilius,& ſucci craſsioris:præterea per aluum tardius ſecedit:utrunque tñ corpus
abunde nutrit.Hæc de lactis facultate nouiſſe in præſenti opere ſuffecerit:eius nanque vtilitates,
quas in morbis præſtat,ijs, qui quauis ex cauſa tabe laborant,aut vlcus habent in pulmone,pro-
prie ad medendi rationem pertinent.

De Caſeo. *CAP. 17.*

DE caſei quidem faculate iam diximus,cum de lacte ſermonem faceremus : ſatius tamen fue-
rit nũc rurſum particulatim de eo tractare. Nã dum paratur,aſſumit ab iniecto coagulo acri A.l.1.t.2.c.
moniam,humiditatemq́; oẽm deponit,& potiſſimũ,ſi inueterarit.tum.n. ꝗ prius, acrior euadit, 223.fo.113.a
& manifeſte calidior redditur,atque ardentior:ob id ipſum ſiticuloſior,& ad coquendum diffici-
lior,& peioris ſucci efficitur. Qua de cauſa nec id ipſum,quod craſſis cibis acres, ac tenuãtes fa-
cultates admiſtas habentibus ineſt commodi, caſeus citra noxam poſſidet. Maior enim noxa ex
ſucci ipſius prauitate,& ardenti calore accidit,quàm craſſorum tenuatio cõferre queat : quando
ad calculorum in renibus procreationem hic ſuccus non minus eſt noxius. Oſtendimus enim
calculos in illis corporibus naſci,in quibus ſuccorum craſſities cum igneo calore eſt cõiunctus.

Fugiendus

A Fugiendus igitur eſt eiuſmodi caſeus, vt qui nihil conferat neque ad coctionem, neq; ad diſtribu
tionẽ, neq; ad mouendam vrinam, neq; ad uentris deiectionem, ceu vtique nec ad ſucci ꝓbita-
tem. Deinceps ãt malus quidem, ſed prædicto minus eſt putandus, qui neq; eſt vetus, neq; acris.
Omnium autem caſeorum recentium is eſt præſtantiſſimus: qualis apud nos Pergami, & in My
ſia, quæ eſt ſupra Pergamum, fit, qui ab incolis oxygalactinus appellatur, ſuauiſſimus quidẽ in ci
bo; ſtomacho autem minimum noxius, aliisq; omnibus caſeis concoctu, tranſituq; facilior, ſuccũ
habens non uitioſum, neq; vſq; adeo craſſum: quod uitium omnium caſeorum eſt cõmune. Præ-
ſtantiſſimus etiam eſt is, qui Romæ apud diuites celebratur, † ἄβατον appellant & præterea alij qui- † Forſan βατ. ινον. ex Plinio qui lib. 11. c. 42.
dam in alijs regionibus. Cum autem ſingulatim permagna ſit in ipſis differentia, tum pro anima- caſeum Romæ celebratum probat.
lium natura, tum pro præparandi modis, & præterea ipſorũ caſeorum ætate, conabimur hoc in
loco ipſorum facultatem paucis ſcopis circumſcribere, quibus quis intentus meliorem à deterio
re facillime diſcernet. Scopi quidem in genere ſunt duo, quorum alter in certa ſubſtãtiæ caſei cõ
ſiſtentia verſatur, ſecundum quam mollior eſt, aut durior, dẽſior aut laxior, glutinoſior aut friabi
lior: alter in guſtabili qualitate conſiſtit, ſecundum quam in quibuſdam ipſorum acor ſuperat, in
aliis acrimonia, aut pinguitudo, aut dulcedo, aut aliud quidpiã id genus, aut omiũ eſt velut æqua
B bilis. Porrò ſecundum ſpeciales differentias prædictorum generum, mollior quidem duriore eſt
præſtantior: rarus verò ac laxus, denſo admodum ac compacto. Iam verò cum glutinoſus valde,
& is qui ad aſperitatẽ vſque eſt friabilis, ſint vitioſi, præſtantior eſt, qui inter hos duos eſt medi⁹.
Quod autem ad eam dignotionem, quæ fit guſtu, pertinet, is omnium eſt præſtantiſſimus, ꝙ nul-
lam vehementem habet qualitatem, ſed dulcem habet ſupra alias parum eminẽtem. Suauis item
inſuaui eſt præſtãtior: & mediocriter ſalitus, eo qui eſt per multum, & eo qui omnino ſalis eſt ex
pers. Poſtea tamen, quàm caſeum ſic examinatum ſumpſeris, licebit etiam ex ructu cognoſcere,
qualis inter caſeos ſit melior, aut deterior. Cuius nanque qualitas paulatim marceſcit, prę̃ſtãtior:
cuius contra perdurat, non bonus: iſte enim perſpicue ægre mutatur, atque alteratur, & ob id ip-
ſum ægre conficitur. omnium enim qualitatum, quarum ante meminimus, alteratio neceſſario ſe
quitur alimentorum coctionem.

De Pedeſtrium Animalium ſanguine. CAP. 18.

SAnguis omnis ad coquendum eſt difficilis, præcipue craſſus, & melancholicus, qualis eſt bu
bulus: leporinus autem, vt ſuauiſſimus, celebratur, multiq; ipſum cum iecore ſolent elixare:
C quidam autem cum alijs etiam viſceribus. Sũt, qui ſuum quoque iuniorum ſanguinem edãt, ceu
alii etiam grãdiorum, cum caſtrati fuerit. Aprorum uerò nemo ne guſtare quidem tentauerit, ꝓ-
pterea, ꝙ inſuauis eſt, & ad coquendũ difficilis. Homerus quoque caprarum ſanguinem in cibo
iucundum eſſe non ignorauit.

De Alimento, quod à uolucribus animalibus ſumitur. CAP. 19.

VEteres oẽs animalia volucria, ac bipeda ὄρνιθας nominabant. nunc aũt apud Græcos cõſue-
tudo inualuit, vt, quas illi ἀλεκτορίδας. i. gallinas vocabant, nũc ſolas eas ὄρνιθας appellẽt, quẽ
admodum & maſculos ipſos ἀλεκτρυόνας. Auium porrò omnium volucrium genus pauciſſimum
præſtat alimentũ, ſi ad genus greſſilium conferatur, potiſſimum ſi ad ſuillam, qua non aliud inue
nias, quod copioſioris ſit nutrimenti: uolucrium tñ caro ad coquendũ eſt facilior, pręcipue per-
dicis, atagenis, columbæ, galli galinacei, & gallinæ. Turdorum verò, & merularũ, paruorũq; paſſe
rum (inter quos ẽt ſunt, quos turricolas, uocant) caro, q̃ prædictorum, eſt durior, his aũt ipſis tur
turis, palumbi, anatisq; caro eſt durior: phaſianorum, quod ad concoctionem, & nutrimentũ atti
net, gallinis eſt ſimilis, voluptate tñ in edẽdo ſuperat; his durior eſt pauonis caro, & fibroſior, &
A. l. 2. t. 2 ca. 145. fo. 136. b. ad coquendum difficilior. Porrò in omnibus volucribus animalibus, vt & in quadrupedibus, ſci
re in vniuerſum oportet, ꝙ augeſcentium caro multo eſt præſtantior, q̃ ætate decliuãtiũ: media
autẽ eſt inter vtranq; florentium. praua autem admodũ eſt valde nouellorũ, ſed diuerſa ratione
D ac ſenum: ſiquidem horum caro dura eſt & ſicca, ac neruoſa, ideoq; praua ad coquendum, & exi
gui nutrimenti: contra animalium nuperrime editorum corpora mucoſa ſunt, ac humida, eoq;
excrementis plena, facilius tñ per aluum ſecedũt. Hæc in cũctis animalib⁹ memoria teneto: id. n.
omnibus ipſis ex ęquo ineſt ſecundum differentias, quæ ab ætatę ſumuntur. Communis etiã eſt,
ſi ſanitatem ſpectes, præparationis modus, quem antea expoſuimus, & nunc rurſum ſummatim
repetemus, facultates duntaxat in memoriam reuocãtes; q̃ aſſa ſunt, & frixa in ſartagine, ea ſunt
ſicciora: quæ verò in aqua dulci ſunt elixa, alimentum corpori præbent humidius. De iis porro,
q̃ ex albo iure, variisq; patinarũ condimentis eſitantur, antea abunde diſſeruimus, ceu de dome
ſticis quoq;, & agreſtibus. Non mediocris verò eſt differẽtia eorũ; quæ in ſtagnis, aut paludibus,
A. l. 2. t. 2. ca. 147. fo. 116 d aut lacuſtribus locis viuunt, cum iis, quę in montibus, aut locis ſiccis degunt. nam pro locorũ na
tura, ac proportione, animalium carnes fiunt ſiccæ, & excrementis uacuæ, & ad coquendum faci
liores: aut humidæ, & excrementitiæ, & concoctu difficiliores.

De Anſeribus, & Struthocamelis. CAP. 20.

XHνῶν nomen ueteribus etiam eſt cõſuetum, χηνοκαμήλων verò inſolens: nominant enim eas
μεγάλας στρουθούς. Ego vero etiamnum adoleſcentibus audiui ſophiſtam quendam ex eorum

numero,

numero,qui de eiuſmodi problematibus diſſerunt,in utranque partem diſceptantem,ac proban E
tem,huiuſcemodi animalia nunc aues eſſe,nunc uerò non eſſe.longe autem præſtiterit nō id,ſed
qualem nam alimētum,quod ab ipſis ſumitur,habeat facultatem,inquirere· id autem ubi ex me
audieris,per ocium ab alio diſces,utrum oporteat animalia hęc aues nominare, nec ne.Ipſorum
igitur caro eſt excrementitia,multoq; ad*coquendum eſt difficilior, q̃ prædictorum uolucrium a- A.l.2.t.2.c2. 515.lo.152.a
nimalium:ipſorum tamen alæ non ſunt cæterorum alis deteriores: quandoquidem in multis uo
latilibus,potiſſimum quæ parua ſunt,& carne dura prædita,alarum ſubſtantia eſt fibroſa , ac du-
ra.Quarundam autem caro tota eſt eiuſmodi,cuiuſmodi gruum: quas tamen & ipſas mandunt ,
plurimis ante diebus macerantes,&(ut ſi dicam)mortificantes.Inter grues autem,& anſeres ca-
ro tardarum,quas uocant,quodammodo eſt media,quæ οὐτίδες,uel ὠτίδες appellantur: utroque
n.modo prima ſyllaba profertur,& ſcribitur,per ου ſcilicet,& per ω.

De differentia,quæ eſt in partibus animalium uolucrium. CAP. 21.

VIſcera quidem in uolucribus animalibus eandem habēt ad carnes proportionem, quam in
pedeſtribus habere memorauimus.Inteſtina uerò horum omnium omnino non manduntᷣ:
in eorum tamen uentriculis non ita habet;ueſci.n.ſunt,& nutriunt: quidam autem ipſorum ual F
de etiam ſunt iucundi,ceu anſerum,poſt quos ſunt altilium gallinarum.Quemadmodum autem
in ſuibus,dum adhuc uiuunt,hepar ex caricarum paſtu ad uoluptatem præparatur,ita in anſeri-
bus uideo ipſorum alimenta lacte imbui,ut non modo eorum iecur ſit iucundiſſimum , ſed potē
ter etiam nutriat,ac optimi ſit ſucci,& deiectu minime difficile,probeque ſimiliter in uentriculo
conficiatur.Ad hæc alæ anſerum ad concoquendum,ac nutriendum ſunt accommodæ,& iis ad-
huc magis gallinarum.Cæterum, cum iuniorum animalium carnes ab annoſorum multum diſſi
deant,alarum quoq; natura multo euidentius diſſidet.Pari modo gracilia ab obeſis diſcrepant:
nam iuniorum ac probe nutritorum præſtantiſſimę:peſſimæ autem gracilium,& annoſorum.Pe
des autem paulo minus omnium cibo ſunt inepti.Gallorum autem gallinaceorum criſtas,ac pa-
learia nemo nec probarit,nec etiam damnarit: horum uerò teſtes ſunt præſtantiſſimi , præcipue
altilium,& multo magis ſi cibus eorum,quo ſunt nutriti,ſeroſo lacte fuerit imbutus: nam & bo-
ni ſunt ſucci,& ualide nutriunt,& ad coquendum ſunt facillimi;deiectionem tamen nec iuuant,
nec morantur.Cæterum animalia uolucria exiguum quidem habent cerebrum,ſed ipſum tamen
tanto pedeſtrium cerebro eſt præſtantius,quanto eſt durius: uolucrium autem ipſorum,mōtana
cerebrum habent,quàm paluſtria,præſtantius,pro aliarum omnium partium proportione. Qui-
dam autem falsò ſtruthocameli uentriculum laudant,ceu medicamentum quoddam, qđ coctio G
nem iuuat:alij uerò longe magis mergi uentriculum laudant. Verum hæc neq; ipſa facile conco
quuntur,neq; alijs in eo ipſo,ceu medicamenta,auxiliantur,ueluti zingiber,& piper:& ꝑterea a-
lia ratione uinum & acetum,ꝙ ſi de uolucrium animalium lingua,ac roſtro dicere aggrediar , cū
ea nemo ignoret,garrire merito exiſtimabor.

De Ouis. CAP. 22.

OVa quoq; inter alimenta,quæ ab animantibus ſumuntur,ſunt numeranda:quorum tres in-
ter ſe ſunt differentiæ:prima quidem penes propriam ſubſtantiam:gallinarum.n.ac phaſia A.l.2.t.2.c. 520.l.152.l
narum ſunt præſtantiora,deteriora uero anſerum,ac ſtruthocamelorum:ſecunda aūt penes tem
pus:aut.n.longo ante tempore,aut breui ſunt edita:tertia penes coctura rationem: nam quædā
diutius cocta fuerunt,alia ad mediocrem uſq; conſiſtentiam,alia duntaxat excalfacta fuerunt. ſe
cūdum quas differentias,alia quidē*cocta uocantur,alia tremula,alia ſorbilia.Tremula igitur ad
* ἑφθά. nutriendum omnium ſunt præſtantisſima.ſorbilia aūt minus quidē nutriunt,ſed facilius ſubdu-
* ἑφθά. cuntur,& faucium aſperitates læuigant.*Elixa uerò & ad coquendum ſunt difficilia, & tardi trā
ſitus,craſsiusq; alimentum corpori tribuunt.His uerò adhuc tardius ꝑmeant,ac peiores ſunt ſuc H
ci,quæ in calidis cineribus aſſantur.Quæ uerò ἐπὶ τῶν τηγάνων.i.in ſartagine,ſunt inſpiſſata, atq;
ob id ipſum τηγανικὰ nuncupantur,peſsimum hēnt omnibus modis alimentum:nam interim, dū
coquuntur,in nidorem uertuntur:&,præterq̃ ꝙ ſuccum craſſum gignunt,ipſum etiam prauū gi-
gnunt,atq; excrementitium.Porrò quæ πνικτά.i.ſuffocata,appellant,elixis,& aſsis ſunt meliora:
parantur aūt ad hunc modum;ubi ipſa oleo & garo,& pauco uini conſperſa fuerint,uas, quo con
tinenᷣ,caccabo aquā calidā hēnti indunt:deinde,ubi ipſum totum ſuperne obturarint,ignē ſub
ſtruūt,quoad oua mediocrē habeant conſiſtentiā;quæ.n.ſupra modum ſunt incraſſata,*elixis &
aſsis fiunt ſimilia:q̃ uerò ad mediocrem craſsitiem peruenerunt,& melius q̃ dura,concoquūtur,
& alimentū corpori dant præſtantius.Eidem ēt conſiſtentię mediocritati intentos nos eſſe opor
tet in ijs ouis,quæ ſuperne caldarijs infunduntur,non permittētes neq; ipſa omnino incraſſari ,
ſed,cum adhuc ſuccum ſuum retinent,uas ab igne ſubmouentes . Oua autem recentia ueteribus
plurimum pręſtant:quippe optima ſunt recentisſima, uetuſtisſima autem peſsima : quæ uerò in
horum medio ſunt,proportione receſſus ab extremis,bonitate,aut prauitate inter ſe differunt.

De uolucrium animalium ſanguine. CAP. 23.

GAllinarum,ac columbarum ſanguine nonnulli ueſcuntur , maxime altilium , qui ſuum ſan-
guine haudquaquam eſt inferior,neque uoluptate neque concoctionis facultate:plurimum
tamen

A tamen relinquitur à leporino. Sanguis autem omnis, quocunque modo ipſum parаueris, ad coquendum eſt difficilis,& excrementitius.

De nutrimento, quod ab aquatilibus animantibus ſumitur. CAP. 24.

ANimalium in aquis degentium ꝑmulta ſunt genera: differētiæq; in ijs ſunt, ac ſpecies. Nūc verò ſimilitudines inter ipſa, quæ ad vſum medicinæ pertinent, ut in prioribus fecim9, referemus: medicinam autē, aut artem ſanitatis tuendæ dicere nihil ad præſens propoſitum interſuerit. De oĩbus igitur dicemus, quemadmodū in aliis ante fecimus, quib9 vulgo aſſidue veſcuntur.

De Mugile. CAP. 25.

MVgil ex ſquamatorum piſcium eſt genere: naſciturque non in mari modo, verùm etiam in ſtagnis ac fluuiis. proinde particulares mugiles magnum inter ſe habent diſcrimen, adeo, vt pelagici mugilis genus diuerſum eſſe videatur ab eo, quod in fluminibus, ſtagnis, lacubus, aut
A.l.2.t.2.c.2. riuulis vrbium latrinas purgantibus prouenit. Eorum ſane caro, qui in aquis limoſis, ac ſordidis
346.fo.157.c degunt, excrementitia eſt admodum ac mucoſa, optima autem eorum eſt, q in puro mari uiuūt, præcipue cum ventorum procellis agitatur: nam in quieto, nulliſq; agitato fluctibus tanto piſciū caro fit deterior, quanto minus exercitatur. in ſtagnis autem maritimis (quas λιμνοθαλάττας appellant) adhuc eſt deterior: & hac adhuc magis in ſtagnis: quæ ſi parua ſint, nec magnos fluuios recipiant, neque fontes habeant, nec largum effluuium, multo profectò eſt deterior; peſſima autē ſunt ſtagna, ex quibus nihil aquæ omnino effluit, ſed ſtabilis eſt, ac planè immota. De ijs porrò, q in paludibus, lacubuſq;, atque id genus locis degunt, initio diximus: peſſimam enim habent carnem, qui in eiuſmodi locis degunt; eorum autem, qui in fluuijs gignuntur, præſtantiores ſunt, q in ijs gignuntur, in quibus aqua rapidè fluit, ac copioſa eſt: qui verò in ſtagnantibus, non boni. Præterea penes alimemta piſces meliores peioresve euadunt. Nam quibuſdam herbarū, ac bonarum radicum copia ſuppetit, iiſq; eam ob cauſam ſunt præſtantiores, alij herbas paſcuntur limoſas, & radices mali ſucci. Præterea, qui in fluminibus urbem magnam preterfluentibus, hominū ſtercoribus & prauis id genus eſcis uictitant, omnium, ut diximus, ſunt deterrimi, adeo, ut, ſi paulo diutius mortui permanſerint, ſtatim putreſcant, & peſſime oleant: iſti autem in cibo ſunt prorſus iniucundi, & ad coquendum difficiles, exiguumq; boni quidem alimenti, excrementi autem plurimum reddunt. quare mirū non eſt, ſi prauum ſuccum in eorum corporibus, qui quotidie illis ueſcuntur, congerant; qui cum ſint deterrimi, omnium contra ſunt præſtantiſſimi, qui (ut diximus) in puriſſimo mari degunt, maxime ubi littora, quæ aquā in orbem ambiunt, terra non abūdant: nec leuia, ſed aut arenoſa ſunt, aut aſpera. quòd ſi pręterea ad boream ſpectent, longe erunt meliores. Cum enim exercitationes propriæ non parum ad ſucci probitatem omni animanti conferant, puritas adhuc eius uenti, qui aquæ miſcetur, ſubſtantiæ ipſorum bonitatem auget. Perſpicuum igitur ex iis, quæ dixim9, eſt, mare alterum alteri in eo præſtare, quòd aut purum planè eſt, aut fluuios multos & magnos excipit, ut Pontus; piſces enim qui in eiuſmodi degunt, quāto ſtagnales antecellunt, tanto iis, qui in puro mari degunt, ſunt inferiores. Sunt autem & ſtagna quædam huiuſmodi, quorum quædam λιμνοθαλάττας appellant, ubi uidelicet fluuius magnus ſtagnum efficit, quod mari coniungitur; &, ut fluuius non ſtagnet, ubi primum mari commiſcetur, aqua ex ſalſa, ac dulci eſt miſta, & piſcium caro, qui in ea aqua degunt, media eſt inter fluuialium & marinorum piſcium carnē. Communis autem tibi ſit hæc oratio in aliis quoque piſcibus, qui in fluminibus, & ſtagnis, & mari gignunt: nam bona eorū pars non ad utrūq; eſt nata: cū marini fluuialem aquā fugiant, fluuiales aūt ac ſtagnales marinā. Mugilis uero oĩum maxime aquis utriſq; utitur: eaq; ipſius natura eſt, ut à mari longiſſime diſcedens, aduerſo flumine natet. Hic q-dem mugilis numeroſas, ac paruas ſpinas non habet, uti nec alius quiſq̃ marinorum: qui uerò è fluuiis, aut ſtagnis mare ingreditur, non ſecus ac congeneres, plenus eſt huiuſmodi ſpinarum: nā omnium ſerè piſcium caro, qui in ſtagnis, aut fluminibus gignuntur, tenuib9 ſpinis plena inuenitur, quas nullus marinorum habet. Nam, quo loco magni fluuii oſtium mari committitur, nō nulli quidem piſcium fluuialium in mari: quemadmodum & marini quidā in flumine capiūtur: quos diſcernas eo, ꝙ prædictas ſpinas, aut numeroſas, aut prorſus nullas habeant. Pauci ſanè fluuialiū mare ingrediuntur: at marini omnes fluuiis gaudent. Continuò autem & guſtus, mandenti tibi, præſtantiorem mugilē indicabit. iucundior nanq; ipſius eſt caro, & acrior, pinguediniſq; expers: pingues contra, & ſoluti ſaporis, tum cibo, tum ad concoquendum ſunt deteriores: præterea ſtomacho ſunt noxii, & uitioſi ſucci: quapropter cum origano ipſos parant. Quidam uerò noſtrates, piſces quoſdam in fluuiis genitos λευκίσκους nominant, rati diuerſos eſſe à mugilū genere: cętera tamē oĩno animal aĩali eſt ſimile, niſi ꝙ λευκίσκος paulo eſt candidior, caputq; habet minus, & a† ſaporem acidiorem. Alimenti autem, quod ab eo ſumitur, facultas eſt, qualem prius fluuiali mugili ineſſe diximus: proinde de nomine, non de re eſt cōtrouerſia. quod autem nouiſſe magis retulerit, id iam dicam. Hic piſcis vnus eorum eſt, qui ſale conditi aſſeruantur. atque ſtagnalis ſic conditus multo, q̃ ante, pręſtātior euadit; quicquid enim mucoſum, aut viroſum guſtu refert, id totum deponit: verum recens ſalitus, iamdiu ſalito eſt melior. ſed de ſalitis quidem piſcibus paulò poſt ſermo communis habebitur, b † ſicut de ijs, qui hyeme (vt ſic dicam) mortificantur.

De

De Lupo, ſeu laurace. CAP. 26. E

HVnc piſcem in aquis dulcibus natum non uidimus, ſed è mari in flumina, aut ſtagna aſcẽdiſ
ſe conſpeximus. Ideoq; paruus raró, quemadmodũ muglis ſæpe, inuenitur. Et quanquã pe
lagius ſit, ſtagna tñ maritima non fugit, nec fluuiorũ oſtia: pelagii.n. vocantur, q in mare profun-
dum ſecedunt. Alimentum ſanè, quod tum ex hoc, tum ex alijs piſcibus prouenit, ſanguinem gi-
gnit conſiſtentia tenuiorem, q̃ qđ ex pedeſtribus animalibus ſumitur, adeo, vt non affluenter nu
triat, & celerius diſcutiatur. Cum aũt nomen hoc tenuius, nunc in duabus rebus inter ſe collatis,
nũc citra collationẽ enunciemus, ſciendũ, nos, cũ ipſum ſimpliciter pronunciamus, ad ſanguinẽ
medium inter extrema comparare. extremæ autem prauitatis, ſecundum conſiſtentiam, ſanguis
eſt tum craſſus, vt pix liquida: tum ſeroſus adeo, ut poſtea, q̃ è venà effuſus concreuerit, plurimũ
habeat aquoſæ humiditatis ſupernatantis. laudatiſſimus uerò eſt, q inter hos exactè eſt medius,
qui fit ex pane optime præparato (de quo primo libro egimus) & animalibus uolucribus, de qui-
bus diximus, perdice.ſ. alijſq; id genus: quibus ex marinis piſcibus pelagij ſunt propinqui.

De Mulo, ſeu Trigla. CAP. 27.

HIc quoq; pelagicis piſcibus annumeratur. Celebratur aũt apud homines, tanquã uoluptate
cibos reliquos ſuperet. Oĩum fermè aliotum carnem habet duriſſimã, & ualde friabilem: qđ F
idem ſignificat, ac ſi dicas, nihil in eo eſſe lentoris, neq; pinguedinis. nutrit certe, cum probe confe
ctus fuerit, omnibus alijs piſcibus copioſius. Diximus aũt antea, ꝙ cibus durior, ac craſſiorũ par-
tium, & (ut ſic dicam) terreſtris magis, alimentum corpori præſtat copioſius, q̃ humidior, ac mol-
lior, præſertim qñ præter id ſubſtantiam habet corpori alendo accommodatam ac familiarem: q
ſubſtantia uoluptate iudicatur. nam alimenta, quæ tota ſubſtantia ab alẽdis animalibus ſunt alie
na, ea aut non prorſus, aut inſuauiter manduntur: ex familiaribus uerò, quemadmodum humidi
minus nutrit, ita coquitur facilius, ac diſtribuitur. Ergo muli caro iucunda quidem eſt, ut quę ali
mentum eſt hominum naturæ accommodum: &, quamuis alijs piſcibus ſit durior, mandi tñ quo-
tidie poteſt, propterea, ꝙ friabilis eſt, & pinguedinis expers cum quadam acrimonia. nã pinguia,
& lenta cibaria ſtatim, ut ſumpta fuerint, celeriter implent, & appetentiam euertunt; præterea, ꝙ
maius eſt, compluribus deinceps diebus ipſorum eſum non ſuſtinemus. Verũ muli hepar ꝓpter
uoluptatem à guloſis ſummopere expetitur. Quidam uerò ne ipſum quidem per ſe mandere uo-
lunt, ſed garelæum, quod uocant, in uaſe cum pauxillo uini præparantes, in eo viſcus ipſum tantiſ
per comminuunt, quoad totum ſimul ex ipſo & humidis præparatis ſuccus unus fiat ſimplex ad »
ſenſum, ac ſimilaris, in quo muli carnes intinctas mandunt. At mihi profectò nequaquã tantę ſua G
uitatis eſſe videtur, neq; tantam corpori utilitatem afferre, ut tantopere ſit concupiſcendum, uti
nec ipſum caput: quanquam guloſi hoc quoq; laudant, ac ſecundas poſt iecur ferre prædicant. Cę
terum neq; id intelligere queo, cur permulti grandiſſimos mulos emptitent, cum nec adeo ſuaui
ſint carne, vt minores, nec ad coquendum facili, ut quæ dura admodum eſt. Ob eã igitur cauſam,
cum quendam aliquando interrogaſſem, qui ingenti pecunia prægrandes mulos emerat, quid eſ-
ſet, ꝙ illos tantopere expeteret, reſpondit ſe primum propter hepar illos tanti emiſſe, tum autẽ &
propter caput. Verum hactenus de mulis hæc dixiſſe huic ſermoni, in quo utilitatẽ inquirere in-
ſtituimus, ſatis fuerit. Porrò optimi muli fiunt, vt alij etiam omnes piſces, tũ penes mare purum,
tum maxime propter alimenta. nam, qui cancellos uorant, & grauiter olent, & inſuaues ſunt, ac
ad coquendum difficiles, & mali ſucci. Hos porrò dignoſces, ſi prius quidem, quàm ueſcare, uen-
trem reſeraris: inter ueſcendum uerò ipſe ſtatim guſtus, ac olfactus iudicium afferet.

De Piſcibus ſaxatilibus. CAP. 28.

SCarum, merulam, turdum, iuliam, ſucam, percam, à locis, in quibus uerſari comperiuntur, pi-
ſces ſaxatiles appellant. non.n. in leuibus, aut arenoſis, aut terreis littoribus, ſeu in petroſis ꝓ-
mõtorijs, & ubi ſaxa ſunt, deliteſcunt, ac pariunt. Inter hos autem ſcarus excellere ſuauitate cre H
ditur: ſecundum hunc, merulæ, ac turdi: tertio loco, iuliæ, ſucæ, ac percæ. Porrò alimentum, quod
ex eis ſumitur, non modo ad coquendum eſt facile, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberri
mum, ut quod ſanguinem medium conſiſtentia generet. Medium autem uoco, qui neq; admodũ
tenuis eſt, neque aquoſus, neque uehementer craſſus. at cum magna huius medii ſit latitudo, de
ipſius differentiis procedente ſermone diſſeremus.

De Gobione. CAP. 29.

GObio littoralis eſt piſcis, ex eorum etiam numero, qui parui perpetuo manent. Præſtantiſſi- »
mus autem ad uoluptatem, coctionem ſimul, ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, q »
in arenoſis littoribus, aut ſaxoſis promontoriis uiuit. non autem æque eſt iucundus, neque boni
ſucci, neque ad coquendum ſacilis, qui in fluminum oſtiis; aut ſtagnis, aut ſtagnis maritimis uer-
ſatur. ꝙ ſi aqua limoſa quoq; fuerit, aut fluuius urbem expurget, gobio, qui in eis gignetur, erit
deterrimus, ceu alii omnes piſces, qui in aquis huiuſcemodi uerſantur. Meritò igitur in ſaxatili-
bus piſcibus nullum eſt inter congeneres diſcrimen manifeſtum, ut q perpetuo in puriſſimo ma
ri degant, aquamq; dulciſſimam, & eam, quæ ex eiuſmodi & marina eſt miſta, fugitent. Secundis
autem poſt hos pelagicis idem accidit: neque enim hi tantum inter ſe diſſident, quantum qui in
utriſque

A vtriſque aquis uerſantur.Horum nãque,qui in puriſſimo mari degunt, ſuorũ congenerum ſunt
præſtantiſſimi:contra,omnium ſunt peſſimi,qui in fluminibus vrbes expurgantibus victitant:
medij verò inter hos ſunt,qui in medijs locis uerſantur.Dixlmus autem hæc ſupra, cum de mu
gile agebamus.Cæterum gobionum caro , vt carne ſaxatiliũ eſt durior,ita mollior, q̃ mulorũ.
Ipſa igitur pro proportione ueſcentium corpus nutrit.

De Piſcibus molli carne præditis:& quemodo ius album conficiatur. CAP. 30.

« PHilotimus in tertio de alimentis,de piſcibus carne molli p̃ditis ad uerbũ ſic ſcripſit.Gobio-
« nes autẽ,& fucæ,iuliæ,percę,murænæ,turdi,merulę,lacerti,ad hęc aſini,hamyæ,paſſeres,ie
« corarii,cithari,vmbræ,atq; mollium carnium genus uniuerſum,facili⁹,q̃ alij piſces , cõficiunẽ.
Ipſum ſanè iure quis demiretur,quo nã pacto Scarũ p̃terierit,cũ is inter piſces ſaxatiles primas
teneat,quibus oĩbus caro ineſt,q̃ alijs piſcibus,mollior ac friabilior.quidam enim ipſorũ molli
quidẽ ſunt carne,ſed nullã habent friabilitatẽ,ut quibus ſuccus quidã lent⁹ ac pinguis innatet:
alii nihil lentoris,nec pinguedinis habentes,in eo quidẽ ſaxatilibus ſunt ſimiles,carnis tñ duri-
tie ab eis diſcrepant,cuiuſmodi ſunt pelagici propemodũ oẽs,niſi ſiqui ipſorũ prauo alimento
propriã carnẽ corrũpant,ut muli,qui cancellos mandunt. Cãcelli ãt parua ſunt animalia flauo
B colore,minimis cancris ſimilia.Saxatiles verò nec alimenta, nec loca mutant,nec dulcibus aqs
utunẽ, ob eãq; cãm oẽs perpetuò ſunt inculpati, quos Philotimus q̃dem aſinos nominauit,alij
ãt aſellos nominant, ſi quidẽ probo utantur alimẽto,& mari puro,carnis bonitate cũ ſaxatilib⁹
cõtendẽt:qui verò prauo alimẽto utuntur,aut in aquis miſtis,& potiſſimũ ſi eę uitioſæ fuerint,
degunt,carnis quidẽ mollitiẽ non abiiciunt,ſed pinguitudinẽ,ac lentorẽ acquirunt, p̃pter quẽ
neq; ſuaues amplius,ut ante,manent,ſed alimẽtũ ex ſe ipſis excremẽtitiũ reddũt.In oĩbus por
rò piſcibus id cõiter,vt diximus,memoria tenere oportet,peſſimos gigni in eorum fluuiorum
oſtiis,qui latrinas expurgãt,aut culinas,at balneas,aut veſtiũ ac linteorũ ſordes, aut ſi qua ſunt
alia in vrbibus,p quas medias fluunt,expurganda:& potiſſimum,ſi populoſa urbs fuerit . Quin
& ipſius Murænæ,q̃ in eiuſmodi aqua degit,caro deterrima inuenit:quanq̃ certe neq; flumina
ipſam ſubire inuenias,aut in ſtagnis gigni:peſſima tñ in huiuſmodi fluuiorũ oſtiis,qualis eſt Ty
beris Romã p̃terfluens,gignitur:eoq; in ea vrbe omniũ ferè marinorũ piſciũ minimo emitur,
quẽadmodũ & q piſces eodẽ ĩ flumine naſcũtur,quos nõ nulli Tyberinos appellat,tanq̃ ſpeciẽ
habeant propriã,nulli marinorũ ſimilẽ.Quòd ãt miſtione eorũ,q̃ ex urbe in fluuium influunt ,
C fiant deterrimi,ex eo intelligere poteris,q meliores ſunt, q in eodẽ fluuio naſcunẽ pri⁹,q̃ is ad
vrbẽ perueniat.Quin & alius quidã eſt fluuius in Tyberim trecentis,& quinquaginta ſtadiis ab
urbe prorũpens,quẽ Nar appellant,qui piſcẽ habet,ante q̃ ad Tyberim p̃ueniat,longe præſtan
tiorem.Nã & ab ipſis ſtatim fontibus magnus oritur , & purus p̃petuo decliui rapidoq; fluxu,
in ipſum vſq; Tyberim profluit,nuſq̃ prorſus ne tantillum quidẽ reſtagnans.Porrò,qui propter
cõſuetudinẽ vernaculos piſces experiẽtia habẽt exploratos, iis memoratis paulo ante indicijs
ad ipſos dignoſcẽdos nihil opus fuerit:q̃bus verò eorũ uſus eſt inſolit⁹ , ſiue ex alia ciuitate eò
migrarint,ſiue ſint incolæ,hæc oĩa ſtatim initio expendat prius,q̃ à propria experientia ad co-
gnitionẽ naturæ ſingulorũ piſciũ adducantur. Non igitur oportebat Philotimum ſimpliciter de
omnibus tenera carne præditis piſcib⁹ ſimul tractare,neq; ſaxatiles aliis indiſcriminatim p̃mi-
ſcere. hi nanq; ſemper ſunt optimi:qđ aſellis minime contingit,nec murænis , ut ne gobionib⁹
quidẽ.Etenim quidã ex his in fluuiis & ſtagnis:alii autẽ in mari naſcũtur: alii in ſtagnis mariti
mis,quæ uocãt,aut omnino in aquis permiſtis,ubi magni fluuii oſtiũ mari cõmittitur.Plurimũ
certe particulatim inter ſe diſſident, vt mugilis,& muręna:aſelli verò his quidẽ minus, verũta-
men hi quoq; inter ſe nõ mediocriter diſcrepant. Cæterũ gobiones nõ perinde mollem, ac iſti
& ſaxatiles piſces,carnẽ habent,ueluti nec Vmbrę,q̃ σκιάδας,aut σκιαίνας duplici noĩe appellanẽ.
D Quod verò ad Citharos attinet,Philothimũ uehementer miror·q̃bus cũ rhombus ſit adſimilis,
carnem tñ habet ipſis molliorem,cũ interim aſellis lõge ſit inferior. Et hos igitur,& alios,quos
vocãt iecorarios:atq; alios,quos Philotimus ſaxatilibus,& aſellis p̃miſcuit; ſcito in medio eſſe
piſciũ duræ carnis,ac mollis·nã nondum duræ quidem carnis ſunt,& ab iis,q exacte ſunt mol-
les,relinquuntur:quibus & Soleam Philotimus non annumerauit:vt nec ſaxatilibus Scarũ,niſi
ſanè paſſeris nomine ſoleã intelligat. ſimiles enim quodãmodo inter ſe ſunt paſſer, & ſolea, nõ
tamẽ omnino eiuſdem ſunt ſpeciei:ſolea.n.mollior eſt,& cibo ſuauior,ac in totum p̃ſtantior,q̃
paſſer.quin & Lacerti medii quodammodo ſunt inter piſces carnis mollis,ac duræ;Nullus tamẽ
A.l.2.t.2. ca. 546.fo.157.d memoratorũ piſciũ aceto,aut ſinapi,aut origano indiget;veluti pingues,lenti,ac duri.Quidam*
etiam frixis iis in ſartagine veſcuntur,alii aſſant,aut in patinis condiunt,vt Rhombos,& Citha
ros.uerum hi coquorum in patinis apparatus,cruditatis in totum ſunt cauſæ.Ad coquendũ au-
tem ſunt præſtantiſſimi,qui ex albo iure fiunt,quod ad hunc modũ fit.Copioſam aquã primum
iniice:deinde olei,qđ ſatis ſit,adfundito,cũ pauco anethi , & porri:deinde cũ piſces ſemicocti
fuerint,ſalis tantum inſpergito,quoad totum ius ſalſum nondum appareat. Hęc prępáratio uel
ægrotis*ipſis eſt accõmoda . quibus verò inculpata eſt ſanitas,iis piſcium ĩ ſartagine frixorum,
ſecundo loco ſup craticula aſſorum,p̃paratio eſt accommoda:uerum hæc ſanè oleum garumq; * [illegible]

cum pauco uino expoſcit:frixis uerò plus uini gariq; addere conuenit,minus olei. Quòd ſiqui E
bus :d ſtomachum ſubuertat,paratum habeant acetum,modicum in ſe gari, piperisq; cōtinēs.
qui enim ad id condimentum tranſeunt,melius concoquunt,& deiectio nihil eis deterius ꝓcedit:cuius potiſſimum gratia ex vino & garo quidam frixos piſces mādunt, plerisq; piper immittentibus.pauci oleum , non nulli autem ex memoratis piſcibus, cum frixi fuerint,paulo ſale inſperſi,in cibo ſimul ſunt ſuauiſſimi : ꝑterea ad coquendū fiunt meliores,ac ſtomacho vtiliores, q̄ ſi alio quouis modo eſſent apparati; Omnium autē memoratorum piſcium alimentum hominibus ocioſis,ſenibus,imbecillibus,&*ægrotis,eſt accōmodatiſſimum:qui uerò corp⁹ exercēt, cibos poſtulant firmiores,de quibus ſupra diſſeruimus.Diximus āt ſæpenumero molles & friabiles cibos ad ſanitatem maxime conferre,ꝙ ij omnium optimi ſint ſucci:nihil enim eſt , quod ad firmam valetudinem tutandam adeo conferat,q̄ ſuccus bonus.

* νοσου λευκω-ρων.

De Piſcibus duræ carnis. CAP. 31

DE his quoque in ſecūdo De alimentis Philotimus ad uerbum ſic ſcripſit:Dracones,cuculi, „
muſteli,ſcorpii,pagri,ad hæc trachuri,& muli,ac rurſum cernuæ,glauci,ſcari,canes,cōgri, „
*hamiæ,libellæ,omnesq; duræ carnis piſces,ægre conficiuntur,ſuccosq; craſſos & ſalſos in corpus diſtribuūt. F
Hæc q̄dē Philothimi ſunt uerba:nos uerò ſingula eius dicta ab ipſo initio expēdamus.Dracones quidē ac Cuculi oībus iis,q ipſis ueſcunt̄,durā habere carnē manifeſte apparent.Muſtelorum uerò non una eſt ſpēs . Nā , qui piſcis apud Romanos in maximo eſt prætio, quē galexiā appellant,ex genere eſt muſtelorū:qui neq; in Græco q̄dē mari uſquā naſci uidet̄: q̄ cauſa eſt,cur Philotimus ipſum ignoraſſe uideatur:id tamē nomē in exemplaribus dupliciter ſcriptū inuenitur,in quibuſdā enim γαλαῖ per tres ſyllabas,in aliis γαλαώνυμοι per quinque. Et liquet ſanè celebrē illū apud Romanos galexiā,in eorū numero, qui molli carne conſtāt, eſſe habendum:reliqui uerò muſteli dura magis carne ſunt ꝓditi . Deinceps āūt Philotim⁹ ſcorpiū , Trachurū,Mulum,Cernuā,Glaucū,inter duræ carnis piſces recte connumerat:in eo āt peccat, ꝙ ſcarū(qui piſcis eſt ſaxatilis)illis accenſet.Poſt hęc autem Canem adſcribit,quē in cetaceorū genere numerare oportebat,ut qui carnem duram habeat,atq; excremētitiā . Quapropter ipſo in partes ſecto ac ſalito uulgares hoīes ueſcūtur;ingrati enim eſt ſaporis,ac mucoſus : ideoque cū ſinapi & oxelæo,atq; id genus acribus condimentis eū mādūt. Ex hoc itē genere ſunt Balenæ,& Delphini,& Phocæ. Ad quos proxime magni Thunni accedūt:quanq̄ non æque, ac ꝑdicti,in cibo ſunt iucundi:inſuaues enim ſunt hi,& præſertim recentes, nā ſalſi euadūt meliores, G
Thunnorum autem caro,qui & ętate,& corporis mole ſunt minores,nō ꝓinde dura eſt,eoq; hi facilius quoq; concoquuntur:& iis adhuc magis Pelamides,quæ ſale conditę laudatiſſimis ſalſamentis non cedunt. plurimæ hæ ex Ponto aduehunt̄,iis dūtaxāt, q̄ ex Sardinia atque Iberia importantur,inferiores.Hoc nanq; ſalſamētum iure in ſummo pretio habetur , tū ꝓpter uoluptatē,tū propter carnis mollitiē:uocatur autē paſſim uſitato nomine ſalſamentū Sardicū.Poſt ſardas autē,ac pelamides,Myli,qui ex Ponto afferunt̄,ꝑcipue cōmēdant̄ . Poſt ipſos ſunt Graculi. Hæc itaq; uelut obiter,de ſalitis piſcibus ſint dicta.Libellarū porrò haud perperam Philotimus inter piſces durę carnis meminit:uerū unà etiā earum inſuauitatis mentionē facere oportebat, ceu aliorū quoq;,quos oīno ꝑtermiſit:congrum uerò,pagrum*hamiam, & aquilā, recte duram carnem habentibus annumerauit.Suntq; alii q̄dā piſces,ut ipſe inquit,durę carnis,quotum nomina ſuppreſſit,ꝙ eis hoīes raro utantur. Quare ſatius eſt nos quoq; omiſſis nominibus, ipſorū facultates inquirere.Haud ergo male cēſuit Philotimus,durę carnis piſces ægrius,q̄ mollis,cōfici.Siquidem tum concoctio,q̄ in uentriculo fit , tum in ſingulis corporis partib⁹ alendis aſſimilatio, in mollioribus quidē,facilius: in durioribus verò ægrius fit.Illa nāq; fiunt, cum hæc alterant̄:porrò quę molliora ſunt,ea facilius alterantur,ꝙ facilius ēt patiantur:eorum āt,quę alterātur,paſſio eſt alteratio.Proinde recte dixit, piſces duræ carnis ægre cōfici:recte ēt craſſum ſuc- H
cum gignere:durior nāq; cibus craſſiorem habet ſubſtantiam,ut mollior tenuiorē.An uerò ſalſum quoq; ſuccum dura cibaria procreent,deinceps erit cōſiderādum. Philotimus nāque,ut & eius ꝑceptor Praxagoras,ſalſum ſuccum ex iis,quæ ſupra modum calefiunt,generari tradit.Mihi uerò nō ſimpliciter,ſed cum limitatione id ꝓnunciādum uidetur.Qm̄ uerò ſermo hic ad oīa dura cibaria communiter pertinet,proprio illum capite ſeorſum deinceps diſcutiemus.

* Superius tamē hac ead. in pag. A, dixeras ex P. [illegible] eſſe carne molli præditas, & ob id Guilielmus Rondelletius, & Hippolytus Saluianus medius celeberrimos arbitrantur, & hoc ex paulo inferius pro hamia legendum eſſe Lamiæ.

An dura omnia per decoctionem ſalſos ſuccos gignant. CAP. 32.

NOn ſolum in piſcibus duræ carnis,ſed in aliis etiā omnibus duris cibis,Praxagoras, & Philotimus ſalſum humorē ex diuturniori decoctione gigni arbitrantur: quem nō ſalſum modo,ſed etiā nitroſum appellant.Equidē comperio plurimorum,aut,ſi uis , etiam omnium decoctum,quādiu coquitur,ſalſius ſemper euadere:poſt autē aliqn̄(ut & ipſi uolunt)amarum. Nam corpus ipſum ſolidum,quod in aqua elixatur,qualitates,quę initio ſibi inerāt,in ea deponit,ita vt tandem ἄποιον,quod uocant, & aquoſum euadat,neq; quidquā ſalſedinis , aut amaritudinis, aut acrimoniæ,aut adſtrictionis habeat.Clarius āt huiuſce rei ueritatem intelliges,ſiquādo,q̄d elixas , in aliam aquam transfuſum,rurſus elixaris : inuenies nanque id, quod decoquitur, propriam amiſiſſe qualitatem , aquam autem eam in ſe recepiſſe. quamobrem lupini , qui

ex

A ex cerealibus ſunt cibis,aquam amaram efficiunt,ꝗ & ipſi qualitatem amaram habeant conge
nitam:ſic & eruum,& abſinthium,abrotonum,polium,& alia omnia amara. at ſolidum corp⁹,
quod decoquitur,minus amarum apparet:Quòd ſi in aliam aquam transfundẽs,rurſus(ut pau-
lo ante dixi)decoxeris,magis etiam,q̃ ante, amarorem abiecisse deprehendes : Quòd ſi tertio,
aut quarto in aliam aquam transfuderis,magis adhuc id accidet,q̃ prius,adeo,ut tandem omni
prorſus amaritudine ſit cariturum.Ad eundem modum,quæ acria ſunt,ut allium,cæpa, porrũ,
aquam,in qua elixa fuerint,manifeſte acrem efficiunt, ſuum autem propriũ corpus minus acre
habent.Quòd ſi ſubinde in aliam aquam tranſmutaris,oẽm prorſus acrimoniã deponẽt.Quin
ẽt mala acerba,meſpila,& pyra ſylueſtria,quanto magis coquas,tanto dulciora ipſa efficias,ip
ſum uerò decoctum,acerbum efficitur.Si uero ſuccos ipſos ſolos per ſe coxeris, primum quidẽ
ſalſiores,poſtea autem amari etiam fient.Quamobrem,quod ad ſuccos attinet,Praxagoram ac
Philotimum recte ſenſiſſe(ut diximus)eſt concedendum : de ſolidis uerò corporibus res aliter
habent,ac cenſuerunt.Nam ſi,ut paulo ante diximus, ex prima aqua in ſecundam ipſa transfe-
ras,& poſt illam rurſus in tertiam,aut etiam quartam , comperies,ea prorſus priorem ſuccũ de-
poſuiſſe adeo,ut deguſtantibus aquea inſipidaq; appareant;ꝗ ſi aquam non mutes, primo qui-
B dem decoctum neceſſario ſalſius apparebit,poſtea uero amarũ. Verum ius ipſum in primis Pra
xagoram fefelliſſe vr̃,quod per elixationem ſalſius redditur,non intelligentem, ꝗ ſale aut garo
ſtatim initio conditurę in aquam iniecto,neceſſario procedente coctione ſuccus ſalſior , q̃ an-
te,efficitur:Quemadmodum etiam ſi nulla alia re immiſſa, puræ ac dulciſſimæ aquæ ſalis mini-
mum permiſceas:nam ea quoque feruefacta ſalſior redditur:nec mirum,cum ipſa aqua optima
diutius decocta ſalſam qualitatem tandem aſſumat.

De animalibus,quibus teſta pro cute eſt. CAP. 33.

CVm id,quod totum corpus,ceu ueſtimentum quoddam cuiq; natiuum,ambit, cutis appel-
letur,eiq; buccinarum,purpurarum,oſtreorum,*hiatularum,& aliorum id genus, tegumen
tum proportione reſpondeat,idcirco hæc animalia oſtracoderma appellant;tegumẽtum.n. qđ
extrinſecus ipſis eſt circundatum,teſtæ,aut lapidi palàm eſt ſimile. Omnibus porrò eiuſmodi ẽ
commune,ut ſalſum in carne ſuccum contineant, qui aluum ſubducit : quod ſeorſum unicuiq;
magis minusve ineſt,pro qualitatis ac quantitatis rõne.Siquidem oſtrea inter alia teſtacea car-
nem hẽnt molliſſimam:paruæ aũt*hiatulæ,uertebræ,ungues,purpureæ,buccinæ, omniaq; hu-
C iuſmodi,duram.Non ab re igiť oſtrea quidem aluum ualentius ſubducunt,corpus autem imbe
cillius nutriunt:duriora uerò difficilius quidẽ concoquuntur,ſed firmioris ſunt nutrimenti.Ve-
rum hæc quidem oĩa elixanť:oſtrea uerò citra elixationem mandunt:quidam aũt ẽt in ſartagi-
gine frigunt.Quemadmodum autem ex teſtaceis animalibus,q̃ dura ſunt,carnem ad coquẽdũ,
ita etiam ad corrumpendum habent difficilem:ob eamq; cauſam ea ſępe ijs exhibemus,quibus
cibi in uentriculo ob prauos ſuccos corrumpunť,ſiue ex iecore in eum confluant , ſiue in ipſius
tunicis contineantur.Habent autem oĩa,ut diximus,ſuccùm ſalſum,uentri deijciendo idoneũ :
ſeu minus,q̃ dura carne ſunt,q̃ oſtrea.Proinde cibum corrumpentibus ea exhibemus,bis terve
in optima aqua elixantes,&,cum prior ſalſa iam apparuerit,in aliam puram transferẽtes.Gigni
tur autem ex ipſis ſuccus crudus,quem uocant,plurimus:ut ex ijs , q̃ molli ſunt carne, pituita .
Quemadmodum igitur(cum ſuccum ſalſum exuerint)caro ipſorum corruptu eſt difficilis,& al
uum ſiſtit;ita,ſi quis ipſa ſale aut garo condierit (quo modo *hiatulas ſolent) & ſuccum ex ipſis
genitum ebiberit,uenter quidem ei abunde deijcietur,corpus tamẽ nihil ex eo ſumet alimenti.

* χήμας. quam dictionẽ alij vertunt chamas ad differentiã chamarum quas etiã hiatulas vertũt, quæ maxime differunt à chamis.
* χήμας.
* χήμας.

De Cruſtatis. CAP. 34.

A Staci,Paguri,Cancri,Locuſtæ,Carides,Gammari,ac id genus alia,tenui teſta concludun-
tur,duritieq; teſtaceis ſunt ſimilia,ſed minus,q̃ illa ſalſi humoris continent, quãquã eum
habent ſatis multum.Dura in totum carne conſtant:ideoq; & ad coquendum ſunt difficilia , &
firmi alimenti,cum.ſ.in aqua potulenta præcocta fuerint.Horum quoq; caro,ut oſtreorum , cũ
D præcocta,ut dictum eſt,ſuccum ſalſum in aqua depoſuerit,aluum ſiſtit. Aegre etiam corrumpũ
tur,non ſecus ac teſtacea,quæ duram habent carnem.

De Mollibus. CAP. 35.

MOllia uocantur,quæ neq; ſquamas,neque aſperam cutim,aut teſtaceam habent, ſed mol-
lem,inſtar humanæ,cuius generis ſunt Polypi,Sepiæ,Loligines,& alia, quæ his ſunt ſimi-
lia.Hæc certe,quoniam neque ſquameum,neque aſperum,neque teſtaceum tegmen gerũt,mol
lia tangenti apparent, duræ tamen ſunt carnis,& ad coquendum difficilia,exiguumq; in ſe ſuc
cum ſalſum continentia.Si tamen concoquantur,alimentum non paucum corpori exhibebũt.
Cæterum hæc quoque ſucci crudi plurimum gignunt.

De Chartilagineis. CAP. 36.

HOrum animalium cutis eſt aſpera,ac noctu ſplendicans,ideoq; nonnulli ἀπὸ τοῦ σέλας ἔχειν
hoc eſt q̃a ſplendorem habeant,σελάχια ipſa aiunt fuiſſe nominata.Inter ipſa autem Torpe
do & Paſtinaca carnem habent mollem,ac iucundam, ceu & mediocriter per uentrem ſubeun-
tem,nec cõcoctu difficilem.Nutriunt item mediocriter,ceu alia quoq; omnia,quę * carne molli

* Al. uſi.

ſunt prædita. Cunctis porrò id eſt cõmune, vt, quæ partes ad caudam ſunt, mediis partib⁹ ſint E
corpulẽtiores: id qđ in torpedinibus præcipue ineſt. Nam horũ animaliũ partes mediæ uidenẽ
in ſeipſis habere velut chartilaginẽ quandam tabidam. Raia autẽ, Leuiraia, Squatina, omniaq;
huiuſmodi duriora ſunt, & concoctu difficiliora, alimẽtiq; copioſioris, q̃ torpedo, & paſtinaca.

De Cetaceis animalibus. CAP. 37.

DIximus quidẽ iam ante de cetaceis animalibus, quæ marina ſunt: in quo numero ſunt pho
cæ, Balenæ, Delphini, & Libellæ, ac grandiores Thunni, & p̃ter illa Canes, quæque his ſunt
ſimilia: Nunc autem de ipſis quoque in ſumma dicẽdum, ꝙ omnia eiuſmodi duram, & praui ſuc
ci, atque excrementitiam habent carnem. quapropter ſale prius condientes, ipſis ut plurimum
utuntur, alimentum, quod ex ipſis in corpus diſtribuitur, ea ſalitura tenuius efficientes, eoq; co-
ctioni, & ſanguini faciendo accommodatius. Nam recens horum caro, ni ualde probe cõcoqua
tur, crudorum ſuccorum copiam magnam in uenis congerit.

De Echinis marinis. CAP. 38.

EX mulſo eduntur hi & garo, alui ſubducendæ gratia. Parãturq; in patinis, ouis, pipere, melle-
que iniectis. Imbecillis ſunt alimenti, ac medii inter ea, quæ humores extenuant ac denſant.

De Melle. CAP. 39. F

OMnis alimentorum materia hactenus duobus generibus eſt cõprehenſa: quorum alterum
quidem ipſorum à plantis: alterum verò ab animalibus ſumebatur: ab utroque uero ipſo-
rum mel eſt ſecretum. oritur enim in plantarum foliis: eſt autem neque ſuccus earum, neque fru
ctus, neque pars, ſed eiuſdem eſt cum rore generis: non tamen aſſidue, nec copioſe, vt, illc, proue
nit. Memini aliquando, cum æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarumq; folia mel quàm plu
rimum fuiſſet repertum, agricolas uelut ludentes ceciniſſe, Iuppiter melle pluit. Præceſſerat au-
tem nox, ut per æſtatem, bene frigida (nam tum tempus anni æſtiuum erat) pridieque calida & A.l.2.c.2. ca.
ſicca fuerat aeris temperies. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & 481.fo.149.b
aquis à Solis calore ſublatos, ac deinde exacte tenuatos, ac coctos, à frigore ſecutæ noctis cõcre
tos coaluiſſe. Apud nos verò rarò id accidit, in monte autem Libano quotannis ꝑſæpe. Itaque
coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiũt, & ollas ac
fictilia melle implent: uocantque id droſomeli, & acromeli, id eſt Mel roſcidum, & aerium. Proin
de conſtat materiam, ex qua mel generatur, rori eſſe congenerem. Videtur autem & ex plantis,
in quarum foliis colligitur, boni malive quidpiam ipſi accedere. ideoq; laudatiſſimum in locis
mel gignitur, in quibus thymus, & aliæ quædam herbæ ac frutices temperamento calidæ & ſic-
cæ affatim proueniunt: tenuiorum.n. eſt partium id mel, quod in huiuſmodi plantis generatur: G
ideoq; in calidis corporibus prompte in bilem uertitur: frigidis uerò, ſiue per ætatem, ſiue per
morbum, ſiue natura talia fuerint, eſt accommodatiſſimum: ob id in ſanguinem mutatũ nutrire
ipſa poteſt: in calidis uerò prius in bilem, q̃ in ſanguinem, mutatur. Cum autem tenuium ſit par
tium, acrimoniæ quiddam habeat eſt neceſſe, qua aluum ad excretionem proritet: quam certe
adimentes, ipſum efficimus ad diſtributionem & coctionem accommodatius. Commodiſſime
autem ipſam adimemus, ſi primum multum illi aquæ admiſcuerimus: ac deinde tãtiſper coxeri
mus, quoad ſpumare deſinat: oportet autem ſpumam ſtatim, ut emerſerit, cõtinenter ab ipſo tol
lere. cum.n. hac parandi ratione acrimoniam depoſuerit, neq; amplius aluum ad excretionẽ ir-
ritet, haud cunctanter in corpus diſtribuetur. Melicratum uerò, quod pauliſper, aut nihil omni-
no coctum fuerit, prius deijcitur, q̃ concoqui, & in corpus diſtribui, & nutrire poſſit. Præterea
in eo differunt, ꝙ mel non plenè coctum, in uentriculo atq; inteſtinis flatus quoſdam gignat: cõ
tra, quod in decoctione ſpumam omnem abiecerit, flatus eſt expers, & urinam mouet. Quòd ſi
quis citra aquæ admiſtionem mel ſolum delingat, nutriet quidem infirmius, ſed aluum prom-
ptius deijciet. Largius uerò ſumptum, uentrem ſuperiorem ad uomitum ſolet concitare. Elixũ
autem ſine aqua, neque uomitum ſimiliter mouet, neque aluum ſubducit, uerum diſtribuitur, H
& nutrit magis: urinam autem minus eo, quod cum aqua eſt elixum, ciet: Quanquam ne tũ qui-
dem, cum nutrit, alimenti multum corpori exhibet: adeo, ut non defuerint, quibus nihil p̃rſus
De uict. rat. in morb. acut. cõ. 3.t.17.& deinceps 3.128.c alere uideretur: qui abunde confutantur in tertio De uictus ratione in morbis acutis, qui Hippo
cratis eſt liber, à nonnullis quidem Contra Cnidias ſententias inſcriptus, ab aliis De ptiſſana:
utriſq; in hoc delinquentibus, ut in commentariis in eum librum ſcriptis oſtendimus. In præſen
tia uerò ſatius erat ea de melle dixiſſe, quæ diximus, quorum ſumma eſt: Senibus quidem ac in
uniuerſum frigidi temperamenti corporibus mel eſſe accommodum: ætate autem florentibus,
& calidis in bilem uerti: præterea exiguum nobis alimentum ex ipſo accedere, niſi uerti in bilẽ
occupet: quod ſi ei id accidat, tunc nihil prorſus nutrire poſſe; clarum autem eſt, ꝙ pallidam &
flauam bilem ex eo gigni dicimus, non atram. Diximus.n. iam ſæpe numero medicos ſolere bi-
lem eiuſmodi ſimpliciter citra coloris adiectionem nominare: reliquas uerò biles omnes, cum
coloris ſui nomine explicare: alias autem omnes, porracea excepta, cum corpus grauiter ægro
tat, excerni uidemus: flaua uerò, & pallida, & porracea etiam ſine morbis euomuntur ſæpenu-
mero, ac deiiciuntur.

De

A *De Vino.* *CAP. 40.*

VInum quidem ex eorum eſſe numero,quæ noſtrum corpus alunt,omnes fatentur : mõ ſi,
quicquid alit,cibus eſt,vinum ẽt in genere ciborum eſt ponendum.quidam tñ medici ne-
gant id cibum eſſe appellandum,ꝙ potus in ſermone quotidiano,cibo ſit oppoſitus , qui potio
ẽt appellatur,vt cibus eſca,& edulium:ob eamq; cãm uinum nolunt uocare alimentum,quan-
quam alere ipſum non diffiteantur:quod unum in p̃ſtia requirimus . Quòd ſi alias quaſdã ma-
terias alere quidẽ concederent,alimenta tñ nominare uetarẽt , oĩum earum doctrinam in vnũ
volumen conferremus:Cum aũt ſolum uinum nolint appellare alimentũ,tametſi ipſũ nutriat,
ꝑmittant nobis tractatui De alimentis breuem de uino ſermonem adiungere;°quas.n.uires Hip De uictus rat.i
pocrates in libro De victus rõne in morbis acutis enumerat,non ut alimenti ſunt,ſed magis vt morb.acut.cõ.
medicamenti.Illas q̃dem igitur,& in tertio cõmentariorum in illum librum,& in methodo me 3.t.1. & dein-
dendi,ac ſanitatis tuendæ libris expoſuimus : in p̃ſtia verò ipſius differentias in alendo ſumus ceps 7.1.25.d
tradituri,ſumpto hinc initio.Vinorum oĩum rubra ſimul,& craſſa ſanguini generando ſunt ac-
commodatiſſima,ut q̃ minima egeant mutatione,ut ſanguis fiant.Poſt ipſa ſunt nigra,craſſaq;,
& dulcia:tum q̃ colore quidem rubra ſunt & nigra,cõſiſtentia aũt craſſa unà cum adſtringendi
B qualitate.His aũt minus ſua natura alunt,q̃ alba ſunt ſimul,ac craſſa,& acerba. Oĩum aũt mini-
mum nutriunt,q̃ colore quidem ſunt alba:conſiſtentia aũt tenuia,& aquis hydromeliti facien-
do appoſitis quodammodo ſimilia.Quòd uerò uina craſſa magis,q̃ tenuia,alant,declarat ipſo-
rum natura:p̃terea experientia id ipſum comprobat.Dulcia uerò conficiuntur in uẽtriculo, ac
diſtribuuntur facilius,q̃ auſtera,ut q̃ facultate ſunt calidiora.Quæ aũt admodũ ſunt craſſa,tar-
dius quidem perficiuntur,ac diſtribuuntur:ſi tñ in uentriculum adeo robuſtum incidãt, ut con
fici recte ab eo poſſint,alimentum copioſius corpori exhibebũt.Conſtat p̃terea,ꝙ,quemadmo
dum hæc corpori alendo tenuioribus ſunt præſtantiora,ita ad urinam ciendam ſunt deteriora.

De Cibis ſale conditis. *CAP. 41.*

DE cibis ſale conditis,& mediis,ad finẽ operis ſcribere diſtulimus.Ne hæc igiẽ deſiderẽtur,
tempeſtiuum iam fuerit utrorumq; uires explicare.Animalium corpora,quorũ carnes du-
ræ ſimul ſunt,ac excrementitiæ,ad ſaliendum ſunt accõmoda:uoco aũt excrementitias (ut ſu-
periori ſermone)q̃ per totas ſeſe diffuſum habent humorem pituitoſiorem : q quãto copioſior
fuerit ac craſſior,tanto caro,ſi ſaliaẽ,melior euadet.Quæ uerò aut admodum mollem,aut valde
ſiccum,& minime excrementoſum habent corporis habitũ,ad ſaliendum ſunt inepta. ſalis nã-
C que facultas(ut in opere De ſimplicibus medicamentis demonſtrauimus)eſt cõpoſita:nam cor
porũ,quibus admoueẽ,humores ſuperfluos tenuat,ac digerit,& p̃terea corpora ipſa cogit in ſe
ſe ac cõdenſat:cum nitri ſpuma & ſaxũ aphronitrũ tenuare quidem & diſcutere poſſint, coge-
re uerò & condenſare nõ poſſint.Corpora igitur,q̃ natura ſunt ſicca,ſalis cõſperſu exarefacta ,
cibo fiunt inepta.Quidã aũt leporem ſalire aggreſſus,muſtellis exiccatis ſimilem reddidit. Suũ
uerò obeſorum,ac ætate florentium carnes ad ſaliendum ſunt appoſitæ , ut q̃ utriuſq; exceſſus
ſint expertes,annoſorum uidelicet ſiccitatis, & nouellorum porcellorum immodicæ humidita
tis.Quemadmodum.n.corpora ſicca,ſalita,corijs euadunt ſimilia:ſic contra,q̃ immodica humi
ditate diffluunt,ſalis commercio liquantur.Ob eã cauſam nec piſces mollis carnis,& excremẽ-
tis uacui,ut quos ſaxatiles uocant,& aſelli,qui in puro mari degunt,ad ſaliendum ſunt accõmo
di.Graculi uerò,& pelamydes,& myli,ſardæ,& ſardenæ,quæq; ſaxatina uocãt,& ſalſamenta ,
ad ſaliendum ſunt appoſiti:pręterea ex marinis belluis cetacea,ſalita,euadunt meliora:habent
n.& ipſa carnem excrementoſam.Muli uerò,ꝙ ſicca eorum caro ſit,& ab excrementis pura,nõ
ſunt ad ſaliendum accommodi. Ex his aũt perſpicuum eſt,ea ad coquendum eſſe difficillima,q̃
ſale condita,dura euadunt ac neruoſa,& ueluti cutacea,ac coriacea:quæ uerò contra habẽt,te
nuia quidem ipſa redduntur:manſa autem humores craſſos,ac glutinoſos tenuant.Præſtantiſſi
D ma autem omnium,q̃ mihi experientia cognoſcere licuit,ſunt, quæ a ueteribus medicis Sardi-
ca ſalſameuta nuncupantur,hodie Sardas uocant:& Myli,qui ex Ponto aduehuntur. ſecũdum
autem poſt illa locum habent Graculi,& Pelamides,& quæ Saxatina appellant.

De Medys edulis. *CAP. 39.*

IN ſingulis differentijs,eorũ,quæ alimentis ineſſe diximus,quędam ſunt media.Etenim inter
ea,quæ molli ſunt carne,& quæ dura,medium quiddã reperias,quod nec molli , nec dura ſit
carne:ſimiliter inter tenuantia,& incraſſantia,calfacientia & refrigerantia , ſiccantia & hume-
ctantia. Atq; animalibus naturalem temperiem inculpatam quidem ſeruantibus,ſimilia ſuis na
turis cibaria conueniunt:iis uerò,quæ prauam temperiem aut ab initio ſunt ſortita,aut poſt ac
quiſiuerunt,non ſimilium ſibi ipſis eſus,ſed contrariorum eſt utilis.Seruatur.n.ſimilibus , quod
probe ſecundum naturam eſt temperatum:quemadmodum,quod male eſt temperatum,à con
trarijs ad proprium temperamentum adducitur . Itaq; ſingulæ animalium naturæ ſuũ propriũ
medium habebunt,ut homo quidem tale,canis autem tale,atq; ita in alijs omnibus : Præterea
huic homini ſigillatim tale ſecundum hanc,& illam ætatem: ad hæc etiam ſecundum uitę con-
ditionem:atq; inſtitutorum,& regionum,in quibus iamdiu habitant,differentias.

GALENI DE SVCCORVM BONITATE, ET VITIO

A Iulio Alexandrino medico Tridentino olim tranſlatus, & nunc ab eodem diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Quo quis pacto bonos ſuccos procreare, & malos, ac vitioſos deuitare poſſit.

Hiſtoria morborum quorundam ob mali ſucci alimenta, tum de ſe argumentum rei eiuſdem. CAP. I.

† *Melius, peſtis, ut antiquus interpres, Græce enim λοιμὸς, non λιμὸς legendum.*

QVantum ſit in mali ſucci cibis uiriũ ad procreãdos morbos, facile non omnino mẽte captis declarauit† fames, quę per plurimas Romano imperio ſubditas gentes ſæuijt multis deinceps annis continue. Quũ.n. ciues pro more ſuo (quo æſtate, q̃ primum ſolent frumenti, quod ſatis ſit in reliquũ anni tempus, parare) quicquid in agris tritici fuerat, abſtuliſſent vna cum hordeis, fabisq;, ac lentibus, reliquos agreſtibus ſecere cereales fructus, ὄσπρια, & χέδροπα græci vocant. i. legumina, ſimul etiam non ſanè paucis ex his in urbẽ aſportatis. Conſumptis itaque hyeme ijs, quæ facta reliqua fuerãt, agreſtes neceſſariò uerè toto ſucci praui alimentis ueſcebantur, adhibitis ad cibi uſum, arborũ fruticumq; germinibus, ac turionibus, bulbisq;, & ſtirpium ſucco malo p̃ditarum radicibus: pleraque p̃terea agreſtia, quæ uocant olera, prout cuiq; horum ſe copia ſuggerebat, abunde ad ſaturitatem uſq; ingurgitãtes, ſimul herbas virentes totas edebant elixas, quas antea nunq̃, ne periculi quidẽ faciundi gratia, deguſtauerant. Itaq; uidere erat ex his quoſdã deſinente uere, pleroſq; certe oẽs ineunte æſtate, vlceribus in cute q̃ plurimis correptos, quorum non unica eſſet in omnibus facies: ſiquidem eryſipelas alia, phlegmonen alia referebant, atq; alia herpetem, ſicuti impetiginẽ alia, & pſoram, & leprã alia. Atq; hęc quidem fuere ea q̃ per cutim efflorescentia, placidiſſime uitioſum ſuccum è uiſceribus, profundoq; corporis euacuarent: alijs uerò quibuſdã carbunculi & phagedænæ, ſpecie, quum apparuiſſent cum febri, plurimos interfecere, pauciſſimis ægre poſt multum temporis ſeruatis. At ſine cutaneis affectibus febres plurimæ uiguere. quas ipſas tum alui recrementa ſequebantur grauęolentia, & mordacia, inteſtinorũq; difficultates, & tenaſmos poſtremo afferentia, tum acres urinas, atque eas grauiter olentes, quæ quorundam veſicam exulcerarunt. Iam non nulli diiudicati ſudoribus ſunt, iiſque ipſis male olentibus, abſceſſibusve putredinoſis. Quibus nihil horum accidit, interiere omnes aut cum manifeſta uiſceris unius alicuius phlegmone, aut ob vehementem, & malignam febrem. Quumque medici nonnulli paucis omnino quibuſdam ſanguinem mittere auderent morbi initio (ſiquidem non iniuria remedij huiuſce vſum reformidabant ob uirium iam tum antea imbecillitatem) nulli eorum animaduerti ſanguinem profluxiſſe probum, qualem uidemus de ſanorũ corporibus profluere, ſed aut plus iuſto ruffum, aut nigriorem, aut ſeroſum nimis, aut acrem, ac uenam diſſectam ipſam inter fluendũ uellicantem mordicus, ſic, ut ægre inde ad cicatricem duci uulnus poſſet. Quoſdam uerò, præſertim moribundos, etiam cum febribus ſymptomata inuaſerunt mentem affligentia, cũ uigilijs unà, altoq; ſopore, quem cataphorã nominãt. Atque nil ſanè mirum uideri debet, ſi q̃dem contrarijs inter ſe cum morbis, tum ſymptomatis correpti fuere, q tunc ægrotarunt, vt q nõ ſolum natura inuicem, aut ætate, ſed etiam anteacta uictus rõne differrent, alimentisque vſi eſſent in fame, pugnantibus inter ſe facultatibus p̃ditis. Sane unuſquiſque, ut cuique ſe q̃d ſuggereret, edebat. In diuerſa porrò terũ copia alij cibos adhibuere ſucci acidi, acrisve, aut ſalſi, aut amari: ſicuti auſteris alij, aut acerbis uſi sũt, aut q euidẽter refrigerarent, aut immodice humidi eſſent,

A eſſent,aut viſcidi,aut medicamentoſi.Ipſe quoſdam noui ex fungorum eſu periſſe ſtatim: quoſ-
dam ex cicutæ aut ferulæ:nec ſanè paucos ex his vix ſeruatos.Ac cæteris quidem omnibus,q̃ ra
tione niterentur,facile fieri poſſe videbatur, vt quemadmodum forinſecus exulcerationes,ac va
riæ,apparebant tumorum facies,phlegmonoſorum,& œdematoſorum,,eorumq́; ad hæc,q̃ ery-
ſipelas & ſcirrhum referrent,ſic partibus intimis,quæcunq; principales magis eſſent, totidem ac
cidere affectus potuiſſe.Soli ſunt,qui quiduis aliud potius,quàm ſuccos,cauſentur,quicũq; ratio
nis expertes ab Hippocratica de ſuccis doctrina deſciuere : quorũ apud me non nulli clam con-
feſſi ſunt,manifeſto ſe quidem contendendi cernere cupiditatem aduerſus Hippocratem,exiſti-
mantium nihil eſſe in ſuccis ad ſanitatem aut morbum vſus,aut detrimenti, pudore tamen inte-
rim affici,ſi poſt quinquageſimum demum ætatis annum ad Hippocratem deficiant:ſic enim vi-
deri poterimus(dicebant)non ſolum diſcipulis,ſed etiam ijs,qui præterito aſſidue tẽpore nobis
vſi eſſent,obfuiſſe.Quin in honore ſe quoq; apud mortalium multos eſſe aiebãt,quo nomine pla
cita ſequi crederent vera:quæ ſi ipſa quoq; praua eſſe faterentur,cũ indoctiores aliis uiſum iri ſe,
tũ verò futurũ,vt eorũ,qui antea ipſorum opera vtebantur,nullus in poſterũ eſſet vſurus.His ita
que multum veniæ condonemus,par eſt,non quidem culpato eorum inſtituto, ſed de illorũ vnà
B infortunio miſerti,qui ante,q̃ iudiciũ ferre de doctrinis poſſent,magiſtros nacti ſint improbos;il
li contra odio meritò habendi ſunt,qui ob honoris contentionem primi placitorũ ſectas erigũt,
quippe qui volentes,ſcientesq;,impoſturam facere hominibus velle videantur,nõ autem per im
prudentiam labantur:quum nullus ad tantum vnq̃ dementiæ veniat,vt ignoret,quãtum inſit in
eo mali, ſi contenti in corpore humores in medicamentoſas qualitates degenerent. Iſti ipſi,qui-
buſcum inſtitut⁹ nobis eſt ſermo, haud ſanè facile,uel etiam neutiq̃ fieri poſſe tenẽt,vt inter eos,
qui ex lethalis medicamẽti aſſumptione,& morboſo corporis ipſius affectu,periclitantẽ,interſtin
guatur.Neq; verò illud non apertiſſime videmus , vt negare nemo audeat,animalium venenum
eiaculantium ſuccos,quos in morſu reponunt,alios demorſam partẽ celeriter mortificare , alios
putrefacere,aut phlegmonen,aut dolores vehementiſſimos ciere: veluti & ſcorpionem,ſi quis in
eũ bis terve ieiunus conſpuat, ſtatim perire:nam,ſicuti naturæ affines aliæ aliis ſunt, ſic q̃dã ini-
micantur quibuſdã,eaſq; perimunt. Vſu porrò venit,ut affinibus nutriamur,contrarijs uerò per
damur:eſtq́; de his tractatum fuſius in commentariis De naturalibus facultatibus, tum de ſimpli
cibus medicamẽtis:in præſentiarum autem ſatis ſit enarraſſe etiam,quæ comperta uidimus in ſa
C me.Quòd ſi fidem mihi adhibueris(cui,quamobrẽ mentiri debeam,cauſę nihil ſit, contraq́; per-
moleſte feram,q̀ auctores multi ſuis in libris egregie mentiti ſint)explicabo, quæ in uniuerſa ui-
ta mea experientia longa didici,idq; dijs ipſis teſtibus inuocatis. Ego ſanè patrem habui , qui ad
ſummũ geometriæ , architecturę,logiſtices,arithmetices,atq; aſtronomiæ peruenit:fuitq́; ab iis,
qui illum norant,æquitate,probitate,& temperantia ſupra philoſophos omnes cõmendatus . Is
me puerum etiamnum morbis intactum ſeruauerat præſcripta uictus rõne. Adoleſcens deinde
factus quum eſſem,ſeceſſuq; in agrum uteretur genitor,agricolationis ſtudioſus,urgebam ego q̃
dem ſtudia ſupra condiſcipulos omnes,non interdiu ſolum,ſed etiam noctu: toto uerò caniculæ
tempore,quæ græcis ὀπώρα eſt,quum omnibus fugacibus fructibus me expleſſem cum æqualib⁹
una meis,autumno in morbum incidi acutum,ſic,vt ſanguinẽ mittere neceſſe habuerim. Reuer-
ſo deinde in urbem patre,meq; increpito, tum reuocata in memoriã priore uictus rõne , qua ſub
ipſo vſus eſſem,præcepit,vti de cætero hanc ſeruarem,æqualium meorum intemperantiæ nũcio
remiſſo.Quin in ſequenti quoque anno ſtudioſe egit, vt uiuendi rationem meam obſeruaret , ne
quid de fugacibus fructibus,niſi modice,attingerem. Agebam tunc temporis ætatis annum un-
deuigeſimum:quo anno quum incolumis euaſiſſem,ſequentiq; deinde mortem obijſſet pater,li-
beraliter cum æqualibus unà in victu fructibus vſus,qui ſub caniculæ tempus proueniunt,mor-
D bum incurri priori non diſſimilem,uti tunc quoq; vena mihi neceſſario ſecanda fuerit.Ex eo tẽ-
pore aliquando ſingulo quoq; deinceps anno ſemper ægrotaui,aliquando intermiſſo vno,ad an-
num uſque vigeſimumoctauum:quo tempore,quum periculum adijſſem,ne, qua parte ſepto trã
ſuerſo iecur adhæret,abſceſſus eſſet, mihi ipſi vſum interdixi fugacium omnium , præterq̃ ficuũ
vuarumq; exacte maturarum,hiſque ipſis nõ immodice,ſicuti antea,ſed moderate,adhibitis:ha
bebamque alium quendam biẽnio maiorem ſodalem eiuſdem mecum inſtituti. Adhibita itaque
diligẽti de exercitatione cura,tum ne quid cruditate laboraremus, immunes hactenus à morbis
perſeuerauimus annorum multorum ſpacio.Iam,quoſcunque ex amicis alijs perſuaſos habui,ut
ſe exercerent,viuendique ſeruarent ordinem,animaduerti ad hanc vſque diem incolumes perſti
tiſſe,quoſdam annorum vigintiquinque interuallo,quoſdam non totidem quidem annis, ſed ſa-
tis tamẽ multis,prout perſuaſus quiſque fuerat,vti ſeſe à fugacibus fructibus abſtineret,reliquiſ-
que præterea vitioſi ſucci edulijs:de quibus propoſitum nobis ſit hoc libro pertractare.

Varia hominum conditio:tum de boni glutinoſiq́ ſucci cibis quibuſdam:& de attenuantium medicamentorum vſu. *CAP. 2.*

ERgo , qui exercitatione vti ante cibum poſſunt , ijs exquiſita prorſus vitæ ratio fuerit qui-
dem neceſſaria:aliis verò , qui ob negociorum molem hoc facere prohibentur , non ſolum

diligentiore uictu, uerũ etiam medicamentis ſalubribus opus fuerit. Plurimi quoque eo rerum E
ſtatu degunt mortales,uti his neque ante cibum recte exercere ſe liceat,neq; opportune ſatis ci-
bum capere,neque uerò probe alimoniam conficere: hoſce intactos morbis ꝑdurare diutius im
poſſibile fuerit,niſi conſulant ſubducta ſibi aluo per interualla,interdum purgatione etiam uali-
diore,ac tempeſtiua ſanguinis miſſione,ſalubribusque quibuſdam ad hæc medicamẽtis oppor-
tuno tempore epotis.Quicunq; uerò quietioris uitæ inſtitutum ingreſſi ſunt, nec coguntur pri⁹,
quàm luceſcat, uiſitare potentium limina: nec poſt, quàm crebro ſudarint operib⁹ neceſſarijs
factitandis,refrigeſcere:neque aliquibus,dum lauant, aſſiſtere:neque alios,quum ſe domum ite
rum conferunt,reducere,ipſi poſtea ingenti feſtinatione loti cęnatum properare,hiſce nos prius
uictus rationem pręſcribemus, unde ſanguinem in primis probum obtineant: alijsque deinde
conſulere conabimur,qui negocioſam uitam ducunt. fueritque neceſſe, ut in memoriam reuo-
centur,quę intribus commentarijs diſſeruimus,De alimentorum facultatibus conſcriptis.Igitur
inter frumentacea cibum exhibent ſucci boni panes puri rite confecti,quorum & in textu coctu A.l.2.c.2.ca. 565.lo.159.d
ra ſit,& ante id ſubactio, tum fermẽto conſtent modico, ſaliſque miſtura. ſecundas ab his obti
nent ſurnacei.Nec ſanè minus alica inter ea,quæ optimi ſucci ſunt,cenſetur,ſicuti ſuilla quoque F
caro,ſi quidem iſta uentriculus exquiſite concoquat,& in ſanguinem uertat iecur;uiſcidi nihilo-
minus,neſcio quid,retinent,quodque ideo iecoris, renumque meatus obducat, quibus adſtri-
ctiores hi natura fuerint.Siquis igitur crebrius hĩs utatur, grauitatis ſecundum prædictas iã par-
tes ſenſum quendam, aut dolorem etiam non nunquã perſentiet. Iecinoris porrò obſtructio-
nem comitatur diſtributionis impedimentum,ac plenitudinis collectio in meſaræi,ſimarumque
uiſceris partium uenis;quo caſu periculum ruſus eſt, ne aut phlegmone inſequatur partium, in
quibus facta collectio fuerit: aut redundantium humorum ipſorum putredo: quandoquidem al-
terutrum ſequi neceſſe ſit crudos craſſoſque humores, ut aut in ſanguinem conuertantur conco
cti,aut putreſcant,ſicuti reliquis quoque omnibus accidit,quæcunq; locis calentibus diutius mo
ram trahunt. Proinde inuenta medicamenta ſunt, à medicis ſalubria appellata, quę attenuandi
omnia facultate conſtãt:horum ſiquidem officium eſt anguſtiores uias expedire, tum abſterge-
re,ſiquid ex humoribus glutinoſi uaſis adhæſerit,humorumq; craſſitiem incidere, & extenuare.
Cæterum frequens horum uſus ſanguinem ſeroſum,aut bilioſum, aut attrabilariũ temporis tra-
ctu reddiderit:ſiquidem ſolita ſint medicamenta hæc uniuerſa propè, præter id, quòd attenuent
& incidant,etiam uehementius excalfacere: à ſic autem excalcaciẽtibus ſolidiores partes exiccã
tur,humoreſque redduntur craſſi,unde renum calculi exiſtant tophacei. Ergo, quum corporis G
conſtitutio probatiſſima ea habeatur, quæ ſimul & attemperatiſſima ſit, & humorum tranſi-
tum expeditum teneat,hac natura præditum poſſibile ſit,ſi quidem ſe ante cibos, quod ſatis ſit,
exerceat,incolumen aſſidue pręſtare,etiam aliquãdo ſucci craſsioris cibis pluſculum uſum:quod
genus,ſicuti diximus,alica eſt,& ſuilla caro,paneſque ſurnacei,& textuacei,quibus quidem nec
exacta adhibita ſuerit præparatio,qualem paulo ſupra retulim⁹,& imperſecte ſub textu decocti
ſint.Eiuſdem cum alica naturæ eſt tragus quoque,quem uocant,qui ipſe quoque inter frumenta
cea alimenta connumeratur,atque is tamen alica ipſa ęgrius in uentriculo concoquitur.Nec diſ
ſimilem ab his planè ſacultatem obtinet ouorum natura: de quibus diſtinguendum tamen ple-
nius ſit,quemadmodum de lacte quoq;:docebuntur hæc adamuſſim in ſermonis progreſſu haud
ita multo poſt.Prius nanque,quemadmodum horum ipſorum memini, ut alimentorum ueluti
formulam quandam exprimerem, in quibus cum uiſciditate unà ſuccorum bonitas, & malitia
ineſt,ad eundem modum de ijs quoque mentionem ſaciam,quæ medioctiter ſe habẽt, & natu-
ra conſtant inter incraſſantes cibos,& attenuantes,media:de quibus alibi unico libro diſſerui,q
eſt De attenuãte uictus ratione. Huiuſmodi tamen plurima medicamenti potius,quàm alimẽti,
nomine uocentur:at,quæ craſſos,glutinoſoſque ſuccos progignunt edulia, hæc fuerint, quæ cũ H
ualentiſſime alant, tum bonum procreare ſanguinem conſueuerint, ſiquidem ea uentriculus ac
iecur probe conficiat.

De Cibis inter attenuantes,atque incraſſantes medijs:tum quibus innoxius eſſe glutinoſus ſuccus poſſit,quibus item non conueniat. CAP. 3.

OMnium tñ minime improbantur edulia,quæ tenuantium,craſſumq; facientium, in cõmio
ſunt,ut quæ in exceſſuum meditullio,& attemperãtia quadam locẽtur. Huiuſce generis pa
nes optimi ſunt,qui quo parentur ſuſius dictũ à nobis eſt in primo De alimentorum ſacultatib⁹li
bro:gallinarumq; præterea carnes,gallorũq; gallinaceorũ,tum phaſianarũ auium,perdicũ,colũ-
batũ,attagenum,turturũ,turdorum,merularum,& paſſerculorum omniũ,piſciũq; ad hæc ſaxati
lium,litoraliũq;,& pelagiorum,& gobiorũ,& murenæ,& bugloſſæ, & aſellorũ,breuiterq; piſciũ
omniũ,quicũq; nullam inter edendum nec uiſciditatem,nec ſaporis fœditatẽ,nec inſuauitatẽ re
præſentant.Nec ſanè paucas diſtinctiones requirit horum omnium natura: quàm tractatur⁹ de
inceps ſum,quum de mali ſucci cibis dicemus,additis prius hoc loco, quæ deſunt.Etenim, qui-
cunque plurimum exercere ſe poſſunt,ſomnumq; pro eo,ac lubet,producere,uitamq; delegerũt
à ciuilib⁹ negocijs ꝓcul;poſſint ſanè hi craſſi,glutinoſiq; ſucci cibos capere,præſertim ſi cui poſt
largum

A largum horum eſum, nullus unquam in dextro hypochondrio, aut ponderis, aut tenſionis ſenſus
oboriatur: quibus uerò non licet aut per ætatem, aut ob conſuetudinem aliquam exercere ſe an-
te cibum, abſtineant ab edulijs id genus omnibus. Omnino uerò *urbani, ne ipſi quidem admitte- * Al. ocioſi.
re alimenta huiuſmodi debuerint, ſed uel geſtationibus, uel deambulationibus utãtur ualidioris
exercitationis uice: ſicuti nanq; quies corporis deſes prorſus, maximum eſt ad tuendam ſanitatẽ
incommodum, ſic planè maximus fuerit in mediocri motione uſus: quando ne ægrotaturus qui-
dem omnino aliquis ſit, qui, ne quando cruditate laboret, curam geſſerit, nec commotionem a ci
bo uehementiorem aliquam aggrediatur. Quemadmodum.n. omnium maxime commẽdatur ad
ſanitatem exercitatio ante cibos, ſic à cibis motus unuſquiſq; uel in primis damnatur, eo, ꝙ a uen
tre alimentum ante concoctionem diſtribuatur, crudiorumq; ita humorum vis colligatur in ue-
nis, unde morborum genus omne progigni ſoleat, niſi prius aut laboribus pluribus diſſipẽtur ip-
ſi, aut concoquantur, inq; ſanguinem uertantur à iecoris, uenarumq; facultate. Itaq; ſecuriſſimũ
fuerit cibos cauiſſe craſſi, glutinoſiq; ſucci, quibus quidem ualetudinis ſolius bonæ cura ſit, non
autem bene habiti corpore eſſe ſtudent, quod gymnaſtici faciunt.

De craſſi ſucci cibis, pane, caſeo, lacte, placentis, laganis, cochleis, ouis, mollibus piſcibus, cetaceis, oſtreis, te-
B *ſtaceis, braſſica, lente, fungis, subere, amylo, pineo nucleo, animalium partibus quibuſ-*
dam, glandibus, palmulis, deq; horum differentijs, & dulci,
craſſiq; ſucci edulijs. CAP. 4.

Cibos igitur craſſi ſucci enumerabo deinceps, quos hactenus ſermone non retulimus, initio à
pane ſumpto: Ex quibus, qui neq; fermenti, quod ſatis ſit, neq; ſalis accepere, neq; ſubacti ad
plenum, ſed nec in textu probe cocti fuerunt, craſſo ſupra oẽs ſucco conſtant, præter id, ꝙ uiſcidi
etiam non nihil participant: quod ſucci genus Praxagoras, & Philotimus κολλώδη appellant. i. glu
tinoſum. Craſſi præterea ſucci eſt caſeus omnis, ſed recens ſuccum uitioſum non obtinet, q inue
teratis adeſt: glutinoſitas in eorum quibuſdam craſſitiei accedit, nõ tñ in omnibus, idq; ob lactis,
unde conficiuntur, naturam: cuius non pauca ſunt diſcrimina pro aĩantium diuerſitate, & alimẽ-
torum, quæ alibi alia capiunt. Ac plurimus quidẽ apud nos eſt caprini lactis uſus, ſicuti bubuli a-
pud alias nationes: quin & frequenter ouillo utuntur, craſſum tñ hoc eſt, aſinarum lact: ex aduer
ſo, hoc nomine: pingue bubulũ: omnium in medio caprinũ, quippe quod nec immodice pingue,
neque uerò craſſum ſit, ideoq; ẽt operibus mediocre habetur, quæ in humano corpore edit: quũ
tenue, ſeroſumq; lac, ſicuti minus alit, ita uentrem ſubducat magis: craſſum contra, minus quidẽ
C aluum emolliat, at magis interim nutriat. Ex tribus nanq; ſubſtantijs conſtat lac quodq;, diſſimi-
lium inter ſe partium: quarũ una ſeroſa eſt, tenuiſq;, craſſa altera, ac caſeoſa, tertia uerò pinguis,
atq; oleoſa. Neq; in omnibus tamen animantibus æqua harum portio eſt, ſed in camelarum, atq;
aſinarum lacte ſeroſæ humiditatis plurimum, caſeoſæ in ouillo, pinguis in bubulo. Capræ pro re-
liquis animalium generibus intra exceſſum oẽm mediocriter ſe hẽnt: illæ.n. ipſæ, ſi quidẽ inuicẽ
rurſus conferantur, in iam dictas differentias cadunt: qñ non ſane parua ea ſit, quæ ab ætate ſumi
tur, ſicuti nec, q̃ ex paſcuis ducitur, atq; anni tpe, interualloq; inſuper à partu: de quibus ipſis ple
nius in tertio De alimẽtorum facultate libro tractauimus. Illud hoc loco dixiſſe ſatis ſit, minime
tuto ſumi caprarum lac abſq; melle: multis nanq;, qui ſolũ id ſumpſiſſent, in caſeum coactum fuit
in uentre: quod quum contingit, mirum, q̃ hominem degrauet, ac ſuffocet. Hoc ipſo admiratione
dignius, quod in concreto in grumis ſanguine fit, ſi uel in uulnus defluat, uel uentrem, uel inteſti
norum aliquod: inde.n. & exoluuntur, & refrigeſcunt, pulſuſq; tum parui, tum mali euadũt. Quin
etiam concretus ad hũc modum in vulneribus ſanguis cauſa eſt, ut putredo celeriter uicinas par
tes ſanas corripiat. Vnde igitur fiat, ut humorum noſtrorum omnium maxime proprius, poſtq̃
refrixerit, affectus afferat ingentes adeo, diſquirendum ſanè non parum fuerit: inde tñ aperte col
ligas, quanta ſit prauorum humorum qualitatis facultas, quorum rationem nullam ducũt, ut rei
D ulis, medici quidam hoc tempore, illos ſequuti, qui ſe primum ad ita arbitrandum finxere. Lac
certe, ne coaguletur in uentre, epotant non nulli addito melle, & aqua, tertioq; ad hæc ſale. Opti
mi ſucci eſt lac, quod bene habitorum animalium ſit, ac poſt emulſionem ſtatim bibatur: at, qđ
decoctum plus iuſto fuerit, ſucci nimis craſſi euadit; potiſſimum, ſi triticeam farinam, miliumve,
aut amylum unà decoquas. Caſeus craſſo ſucco omnis conſtat, inueteratus ẽt malo: poſſis tamẽ
ſubducendæ alui gratia ante cibum recẽs coagulatos eſſe cum melle: nam & uetuſtis hi craſſum
minus ſuccum obtinent, ac nequaquam prauum: quod ex coactis defluit ſerum, ſatis quidem al-
uum emollit. Cibus ẽt fuerit craſſus, quiq; eam ob rem iecoris meatus infarciat, placenta, quã ex
lacte & caſeo, quamq; ex ſimila & lacte parant, aut ſi qua lagana, aut rhyemata addantur. Nec mi
nus craſſi ſucci ſunt, quæcunq; ex muſto, & ſimila parantur, aut in uniuerſum triticea farina. Ipſa
quin etiam per ſe lagana, & rhyemata, omniaq; ex tritico bellaria ſine fermento, quoties caſei ẽt
aliquid adijcitur, craſſi ualde ſucci ſunt: uidẽturq; mihi ueteres, quæ nunc lagana, & rhyemata vo
camus, cõi itriorum nomine appellaſſe. Craſſo ſucco conſtant cochleæ etiam, ouaq; elixatione,
aut aſſatione ad ſummum durata: nam, quæ ſartagine friguntur, ẽt mali ſucci fiunt, ac uentriculi
concoctionem ſortiũtur nidoroſam, & quę reliquos ſecum cibos in corruptelam trahãt, proinde
inter

inter ea,quæ cõcoctionem fugiunt,omnium peſſima ſunt quæ mediocriter elixa fuerunt , eoque E
vocantur tremula,præſtabiliora ſunt,& ad concoquendum,& ad diſtributionem in corpus,& ad
nutritionem,& ad ſucci bonitatem;quemadmodum ſanè & quæ ſorbilia vocantur , mediocriter
elixa,eam ob rem gutturis aſperitates lenientia,ꝙ nondum ſpiſſatus eorum humor concreuerit.
Ex aquatilibus etiam mollia,quæ vocant,loligines,ſepiæ, polypodes,aliaq́; id genus, craſſo glu-
tinoſoq́; ſucco conſtant,ſicuti & cætacei piſces,de quorum genere habentur thunni:his ipſis mo
deratiores pelamides.Craſſi valde ſucci ſunt oſtrea quoque, buccinæ , & purpuræ,ac breuiter ꝗ
cunque Ariſtoteles ὀστρακόδερμα,i.teſtacea appellat,hiatulæ,lopades, pectines, pinæ, & id genus .
Inter hæc purpuræ & buccinæ carnẽ habẽt duriorem cæteris,ac ſucci craſſioris:reliqua verò hu-
midiorem,& viſcidiorem,omniumq́ue maxime oſtrea. Illud expedit ſcire , horum omniũ ſucco
ventrem ſubduci, ut & lactis ſero:ſolido autem eorum corpore , ꝙ & difficilius concoquatur , &
craſſi ſucci ſit,crudum progigni ſuccum,craſſumq́;,ac frigidum . Braſſicæ,ac lenti idem contingit
manifeſto,ſicuti permultis aliis obſcure:de quibus prolixius diſſeruimus cõmentarijs tribus, De
alimentorum facultate inſcriptis.Atq; alia quidem,quorũ craſſum eſſe ſuccum pronunciauimꝰ,
glutinoſa omnia,& viſcida ſunt,exceptis teſtaceis,quæ diximus.Braſſica, ac lens non eãdẽ ſucci
naturam ſortitæ ſunt,ſed nitroſum &,quo aluus ſubducatur;ſicuti dracunculus acrem,& inſigni F
ter amarum:arum aũt utrũq; quidem,ſed obſcurius:auſterum & amarum bulbi, quos ſi elixatio
ne plurima eluas,ſolidum relinquitur,quod craſſi ſucci ſit.Ex eduliis his omnibus , fungis frigi-
diſſimus,& glutinoſiſſimꝰ,craſſusq́; ſimul ſuccus ineſt: atq; inter hos ex ſolis boletis nullꝰ fertur
interijſſe,qui tñ ipſi cholèram ẽt non nullis attulerunt inconcocti: at reliquorum fungorum eſus
quibuſdam mortem intulit:non nulli mortis inde adure diſcrimen diarrhoeis correpti, aut cholè
ris,aut ſtrangulatu periclitantes.Tuber,quod uocant, craſſo modice ſucco præditum eſt , non tñ
malo:eiuſdem modi eſt amylum quoque. His ipſis craſſioris ſucci plus hẽt nucleus pineus, quẽ
κῶνον uocant:qui tñ ne ipſe quidẽ mali ſucci eſt:ueteres hunc ẽt στρόβιλον appellant . Inter ea , quæ
craſſi ſucci ſunt,iecur quoque,& renes,& teſtes cenſentur:iecur tñ mali ſucci nõ eſt:renes,ac te-
ſtes non ſane boni,niſi gallinaceorum,præſertim altilium:quod genus ſuillum quoque iecur eſt ,
quum caricas ederint:ficatum uocant.Animaliũ aliorum lieni ſatis malus ſuccus ineſt & melan-
cholicus,in ſuibus non perinde talis.Cor certe ſubſtantia conſtat, uiſceribus cæteris , & duriore
& fibroſiore:in illis nanque,uaſorum in medio, ſubſtantia quædam cernitur concreti ſanguinis,
at in corde fibræ uiſuntur ſolidæ,multæ,longę,quemadmodũ in muſculis,circa quas carnoſa ſub
ſtantia concreuit:proinde ſunt,qui cor in muſculorum genere reponant: quorum ſubſtantia mo G
lem conſtituit corporis noſtri uniuerſam,eamque,quæ proprie caro uocatur,quã in uictimis edi
mus.Cæterum muſculorum principia,quæ capita quoque uocant , quadantenus neruorum plus
habent,diſperſis per hæc ligamentis,ex oſſibus,unde initium ſumunt, ortis:ſub extremum tendi
nes exoriuntur,quos uocant:eamque ob rem extremę muſculorum partes utrinque neruoſiores
ſunt,ſicuti carnoſum,quod medium eſt,totum,quod & nutrientiſſimum eſt:uocaturque ab ho-
minibus caro , qui fibras præ tenuitate inſpicere nequeunt,ex ligamentis neruisque per hanc di-
ſperſis,enatas:ſicque attributo iam antea huic carnis nomine iure muſculum uocant principium
huius,extremumque tantum.Atqui non ita ſe habet res : uerum muſculus quidem totus,circun-
ſcriptione propria quadam ſeparatus cernitur ab alijs, ipſe tñ ſuam quãdã actionem obit ex mo
tionibus uoluntariis(ſic.n.uocant has,à naturalibus & inuoluntariis diuiſas :)partes autẽ ipſius
prædictas differentias ſortiuntur.Porrò extremis animalium partibus minimum ineſt carnis, oſ
ſei uerò ac neruoſi plurimum : neq; id tñ ob neruũ uolũtarij motus auctorẽ (paruus enim is eſt)
ſed ob eum,qui colligat,tendinemque præterea,ſic à ueteribus medicis uocatum , à recẽtiorbus
autem ἀπονευρώσεως nomine . Viſcida hæc inmodice & glutinoſa ſunt , ubi elixa fuerint ; atque
ideo horũ etiam alimentum:neq; abſimilis naturæ ſunt pedeſtrium animalium labra,atq; his ꝓ-
pinqua,ut quæ uiſcidum,minus licet craſſum , ſuccũ generẽt:id quod uel elixatio ipſa declaret, H
qua huiuſcemodi corpora plurimũ intumeſcunt & diſſoluuntur . Concoctioni tamen hęc quo-
que accommoda ſunt,animaliumque,quæ uolatu fidũt,alæ, cõi exercitatorum corporum ratio-
ne:quippe quæ excrementis uacent omnia,ſicuti his abũdãt,quæ ocioſa ſunt. Pinguium tũ por-
cellorum cutis probe elixa,habet illa quidem glutinoſum pinguemque ſuccum, at nõ ualde craſ
ſum,nec qui,ut extremæ partes,ſimiliter concoquatur,quemadmodũ planè nec ęque bonum,at
que harum,ſed excrementitium magis.Pars eſt in animali craſſi ſucci cerebrum quoque , & ſpi-
nalis medulla:tales mediocriter ſunt glandulæ , atque ob id uictimarum quoq; nouellarum te-
ſtes.Illud.n.in cõe de uniuerſis animãtiũ partibus meminiſſe cõuenit , duras ſiccasq; euadere ac
concoctioni rebelles,ætate confectorum;humidas contra ac molles,eoque concoctibiles magis,
iuniorum,niſi ab edito ſtatim partu edantur:ut quæ mucoſæ oẽs ſint,præſertim animalium,quæ
humidiore carne prædita ſunt natura, cuiuſmodi agnorum caro eſt,ac porcellorum:nam hœdo-
rum & uitulorum,ꝙ animalia hæc ſicciora natura ſint , longe magis & concoctioni accommoda
eſt,& alimento exhibendo . Ad eundem modum ſe res habet in teſtibus & glandulis,nec minus
in lingua:nam & huius natura aliquo pacto glandulõſa eſt.Mammarum uerò glandulę,quum lac
in ſe

A in ſe continēt, οὔθατα uocantur, cibū autem præſtāt craſſum:&,ſi quidem bene habitum animal
fuerit,multum inde,ac boni ſucci alimētum exiſtit: etenim hoc quoque,quum ex ijs ſit, quæ in
uniuerſum pronūciantur,præſtat ſemel auditum,promptū habere memoria. Lac quidem opti-
mi eſſe ſucci ab omnibus medicis ſcriptum reperitur:atq; ideo ſunt,qui exiſtimēt, quibus ulcus
*in pulmone ſuerit,poſſe ſolo huius uſu ſanari,duntaxat ante,q̃ magnum id & calloſum fiat. Mu
A.l.3.f.10.t.5 c.5.10.a75.b liebre porrò lac,ut familiare eiuſdemq;nobiſcum naturæ,cæteris præferūt ad tabificos affectus
cum alij quidā medici,tum verò Euryphon in primis,& Herodotus:atq; ita affectos pręcipiūt,
mulieris mammam infantiū ritu exugant,qm̄,ut mammis primū excidit, propriæ facultatis nō
nihil deperdat.Eſt itaq; manifeſtum lac cibis reliquis,ut optimi omniū ſucci, prælatū ſuiſſe, ho
rum quidem præcipue,nec minus tamē aliorum quoq; medicorum iudicio. Cæterum, quod di
cebamus ſciri oportere nō de his ſolum,ſed etiam de edulijs alijs multis,in uniuerſum, iam acci
pe.Animalium bene quidem habitorum lac boni ſucci eſt:at male habitorum nō aliter,atq; ani
malis ſanguis,mali:neq;.n.fieri poteſt,ut,quum mali ſucci corpus totū fuerit,boni ſucci reperia
tur lac:eā ob rem diximus in bene habitis animalibus optimum eſſe ad ſucci bonitatē lac:Eo-
demq; modo glandulas ſucci boni eſſe,cum eas ipſas,quæ lac continent,tum alias , q̃ animaliū
B ſanorum ſunt.Eadem ratione ſe habēt iecur,ac teſtes: nam ne hæc quidem in mali ſucci anima
libus bono conſtāt ſucco,ideoq; nec in ætate prouectis,quorum nullum boni ſucci ſit;aīalia au
tem,quæcūq; etiamnū lactētia,ſiquidem boni ſucci parētis lac ſit,ipſa,cum alias partes omnes
ſi qn̄ aliàs,affectas optime habent,tum uerò iecur boni ſucci. Animalium porrò partes reliquæ
cuiuſmodi ſuccum progignant,paulo poſt dicetur:nunc.n.poſtq̃ cœpi de craſſi ſucci cibis diſſe
rere,ſatius ſuerit, impoſito prius orationi huic fine,ſic demū alia aggredi.Pauca igitur quū reli-
qua ſint huiuſmodi,iam me ad ea conferam:atq; ea hic ſegregabo,quæ mali ſucci ſunt,ab ijs, q̃
boni:ſiquidem is ſit orationis, quam nūc molimur,uſus,propoſito ſibi hoc ſcopo,ut ſucci boni
tatem inuehat,uitet malitiam.Qm̄ autē,ſicuti initio dixi eſculētorū ſubſtantia, quæ craſſi ſuc-
ci ſunt,corpus ægre traſpirabile reddit,& obſtructiones aliquas facit,potiſſimū iecinoris ac re-
nū;iccirco conſulebam,ne aſſiduus eſſet eorum uſus,etiam ſi bono eſſent ſucco prædi ta: nam,
q̃ mali ſucci ſunt,fugienda prorſus,craſſos ea tenues ve ſuccos noſtros faciant.Iā illud quoque
diximus,his qui ſe uehemēter exercent,licere citra noxam, ſi uiſcera præterea habuerint bene
natura conſtituta.craſſis uiſcidisq; cibis frequēter uti,cæterorū autē nulli.Igitur inter craſſi ſuc
C ci cibos glandium genus utrunq; eſt,tā quas robur producit,q̃ quæ palmarum fructus ſunt: uo
cantq; palmarū glandes eodem,quo arborem, nomine palmas:quas uerò robur fert,cibum ho
minibus ſuauem præbentes,caſtaneas:qdā caſtanea neutro genere,ut uocāt:ciues tn̄, ſicut alii
quoque Aſiæ incolæ ſardianas eas appellant,& leucenas,à regionibus,in qbus multæ illæ ꝓue
niunt.Atque alterum quidē uocabulorum,non obſcurum eſt,unde profectum ſit : at leucenæ à
loco quodā montis Idæ nomenclaturā ſortitæ ſunt , quē multitudinis numero uocant, ut The-
bæ.Ergo glandes,ſicuti diximus huiuſmodi nunc crudas edūt homines,nūc aſſas, interdum eli
xas:aliæ uerò,q̃ figura,ut in palmulis,oblonga cernuntur, cibus ſunt ſuibus magis,q̃ homini-
bus,accommodus,niſi ſi qn̄ harū uſus ingruat neceſſarius ualde : id quod in maxima fame uſu
uenit;Ilicum porrò glandes(Græci ἀκύλους uocāt)quę auſterę,ac duræ, ideoq; inſuaues ſunt,ui
tare expedit,ut concoctioni aduerſantes,ac craſſi ſucci, etiam ſiquis elixas ſumat.Quòd aūt ad
ſtringentis ſucci differentiæ q̃dam ſint auſterus & acerbus, maioris minoriſq; ratione,ꝑſpicuū
eſt,adſtringente qualitate remiſſiore in auſtero,ſicuti in acerbo intenſiore inuenta.Sed quanto
glandibus acerbæ magis ſunt acyli,tanto ſanè magis glandes caſtaneis : hæ nāque adſtringētē
qualitatē imbecillam ualde poſſidēt,quum inter craſſi ſucci cibos ſint non aliter,atq; aliæ glan
des:uentrem tn̄ minus adſtringunt,&,q̃ alteræ illæ,facilius cōcoquūtur , nec mali ſucci quicq̃
obtinent:atq; harum tn̄ quoq; fugienda copia,nō eo ſolum,ꝗ æque,ac dictorum pleraq;, craſſi
ſucci ſint,ſed ēt,ꝗ uentrem ſupprimant & ægre concoquantur,flatumque procreent.Cæterum
D palmarum fructus, quē oēs(uti diximus)ducto ex arbore nomine palmulas uocant,adſtringen
tis dulciſque ſucci particeps eſt.Sūt ex recētioribus medicis,qui eas gręce φοινικοβαλάνους appel
lent,uoce compoſita:neque tn̄ ueteres Græcos ita nominaſſe inuenio:illi.n.fructum hunc pal-
marum glandes uocarunt,non φοίνικας,aut φοινικοβαλάνους . Verum propoſita nobis hoc tempore
non eſt nominum diſtinctio,quæ hominibus in otio degētibus ſtudioſit, neque his hominibus
quibus ſtatutum eſt,ut ueteribus Atticorum uocabulis utantur·incolumitate uerò omnes qdē
opus habēt: neque tn̄ omnes,qualem deberent,ſeruare uictus rationem poſſunt ob intęperā
tiam , aut negocia , aut eorum, quæ peragenda eſſent,ignorantiam;quicunque uerò ſalubrem
uictus rationem intelligere queūt,huiusque legibus uiuendum ſibi eſſe ſtatuerūt , his liber hic
componitur.In acylis igitur,& roborum glādibus,& caſtaneis, priuatim pro arborū diuerſita-
te non multum ineſt in fructu diſcriminis:at in palmulis ineſt,quod merito noteſ.Nam,ſi Aegy
ptias palmulas,q̃ duræ,auſteræ, ac ſiccæ habentur,iis,quas patetas uocant,contuleris,quæ præ
dulces ſunt,ac modice præterea adſtringunt,uideri poſſint contraria inter ſe eſſe natura prædi-
tæ : aliæ autem harum in medio locantur , quæ maiorem minoremve auſteritatem aut dulce-
dinem

dinem participent,harumq; ſuccus craſſus eſt,& qui facile iecur obſtruat.Illud.n. de dulcib⁹ ac E
craſſi ſucci cibis ſciendum,ac memoria ſeruãdum,horũ ſcilicet ſucco iecoris ac lienis uias im-
pediri:ꝙ ſi viſcera phlegmone præterea laborare paululũ cęperint,hanc ipſam valde adaugent,
ſicuti ſanè flatuoſitates,affectuſq; ſcirrhoſos, & abſceſſuum exortus irritãt.Atq; hæc lõgius for
taſſe à ſalubri victu receſſerint, cuius partẽ inſtitutus nobis ſermo edocet. Rurſus igitur ea ag-
grediamur,addamuſque reliquos craſſi dulciſque ſucci cibos:Sunt enim quidam ex iis,quibus
craſſus tantummodo ſuccus inſit,vt lenti:quidam autem viſcidi ſunt,ut multa: quibuſdã vtrun
que ineſt,quod genus ſunt,quæ Ariſtoteles ὀστρακόδερμα appellant,id eſt teſtacea,& mollia.

*Cibi nec craſſi, nec glutinoſi,neq; etiam tenues ſint:tum de friabilium uſu, ac multorum macera-
tione & præparatione:& fructibus,qui reponi poſſint.* CAP. 5.

OPtimum conciliatur alimẽtum corpori noſtro ex iis, quæ neq; craſſi, neq; uerò glutinoſi
ſucci ſunt,unde ſanguis generetur ſtatus mediocris:nam,qui tenuis valde ſit, uitioſus cer
te fuerit:quũ.n.exiguũ ex hoc alimentum conſtet, imbecilla ac macilẽta fiunt corpora,quæ ſic
nutriuntur.Optime igitur ad incolumitatem faciunt cibi,ꝗ mediã inter prædictos naturã ſorti
ti ſunt,vt nihil in ijs viſcidi valde aut glutinoſi exuperet:ſed & ſumme friabile, ſic vt nihil reti- F
neat glutinoſi ſucci,prauũ fuerit.Panes certe qui ex panico & milio conficiuntur , quũ edit ꝗs,
harenam propemodum,aut cinerem mãdere ſibi uidetur: quamobrẽ neceſſario cõfectæ ex his
pulticulæ(ſiue ea ἔτνος,ſiue λέκιθος ſit)additur,pingue quicquid eſt & viſcidum.Ruſtici ſane adie
cta ſuis pinguedine,& caprarum adipe , edunt hæc , tum ouillo bubulove lacte . Ἔτνος appello,
quod ex deglubitis freſiſq; leguminibs paratur : λέκιθον molitorum farinam aqua elixã addito
pingui aliquo.Porrò cibos quoſdam ſi conſideres,anteꝗ̃ legitimam præparationem acquirant,
ſiue ea,elixando,ſiue aſſando,ſiue frigendo,ſiue ſola maceratione cõtingat,terrei illi ac duri ap
parent:ſi verò macerenẽ,aut decoquanẽ,molles: cuiuſmodi inter frumẽtaceas fruges hordeum
eſt,& triticũ:inter arboreos uerò fructus nuclei pinei.Eſt igitur animus tibi rei quoq;huic adhi
bendus, non ſolum qnum in alienam regionem delatus cibum inſuetum aliquem ſumptur⁹ es,
uerũ etiam apud nos ipſos,ur rei cuiuſq; naturam prius tẽtes aquæ ſolius maceratione citra de
coctionem,aut cum decoctione etiam unà,& aſſatione.Semina.n.quæ intumeſcunt fructuſq;,ſi
quidem priſtinam duritiem & ſiccitatem cito exuant,ac mollitudinem & humiditatẽ acquirãt,
meliora omnia habentur:deteriora uerò quæ tumorem ſuum & duritiem retinent, ut quæ diffi
culter concoquantur,& ſubſtantia terrea conſtent,ſic,ut ægre,in ſanguinem uertãtur,uiribuſq; G
egeant præualidis,ut in corpore conficiantur,dũ ea uenter cõcoquit, & à iecore ueniſq; in ſan
guinem uertuntur. Opere itaque utroq; fruſtranẽ in imbecillo corpore:ſuccus.n. ex huiuſmodi
cibis prouenit,crudum quem uocant,unde morbi genus omne exiſtant . Quoniam itaq; in unà
quaq; fructus ſpecie multiplex ineſt diſcrimen,prius macerenẽ quædam, & interdũ decoquan-
tur,conſulo,eorum,quæ edenda ſint,ut certum fiat de ipſorum natura periculum . Pater quidẽ
meus rerum harum ſtudioſus,hoc pacto amygdalas quoque probabat,nuceſq; tum magnas,tũ
• Al. glãdibus. paruas,ponticas ſcilicet,quas λεπτοκάρυα uocant.Idem adhibebat •oleribus quoque experimen
tum,fabis,piſis,cicerculis,lupinis,ochris,dolichis,& reliquis id genus oĩbus , maceratitis prius
illis,aut elixis:deinde,quantũ tumeſcerent,inſpecto.Iam quorſum attinet priſſanæ meminiſſe:
id enim ne pueri quidem ignorant,omnium maxime commendari,ꝗ̃ ſtatim intumeſcit:contra
improbari,quæ longo tempore exiguum tumorem acquirit:prior.n.illa liqueſcit , & in ſuccum
abit:altera uix colliquabilis eſt,&, quum in duritie ꝑ erſtet, pauxillulũ omnino ꝗd ſucci remit
tit.Sunt tñ in ſeminibus cerealibus quædam,quæ natura minime intumeſcunt.Græci ex ueteri
bus quidam uocarunt hęc ἀτιθάσσα,quaſi indomita.Ad hunc planè modũ triticum quoq; explo
rabat genitor,farinæque ad hæc copia:bonum.n.quod eſt,farinæ uim multã edit:qđ uerò ma-
lum,paucã.Quamobrem diligẽter ipſe quoq;,ꝗ̃ diximus,auſculta: cõiter .n.ad ſemina omnia ra H
tio hæc pertinet,fructuſque,quoſcũque tãdẽ reponere poſſis : quã ego,paterque tẽpore multo
ac diutina experientia exploratam habuimus & ſtatutam.Porrò clarũ eſt fructus, ut reponi poſ
ſint,idoneos me eos eſſe dicere,qui ante,ꝗ̃ putreſcãt,ſiccãtur:ſunt nanque,ꝗ hoc ferre nõ poſ-
ſint,ut mora,& qui pepones & melopepones uocantur,tum perſica , & quæcunque eiuſdẽ fari-
næ ſunt,quæ prius,ꝗ̃ ſicceſcant,putreſcunt. Sũt tamen,qui cucurbitas in minuta fruſta cõciſas
exiccent,ſicut alii uentres.Fungos quidem malos eſſe indicium inde ſumi maximum cẽſent , ꝙ
ſiccari nequeant.Nam de prunis quid attinet dicere:quæ non modo Damaſci, aut in Hiſpania,
uerũ etiam apud nos reponi,nullus eſt,qui ignoret, ſic ut in fructibus pauciſſimi ſint qui ſiccari
non poſſint,exceptis peponibus(uti diximus)& melopeponibus;& armeniacis , & perſicis , &
iis,quæ Romani præcocia uocant.Ficus nanque ipſæ quoque ſiccatæ ꝑdurãt, & cucumeres nõ
aliter,ac cucurbitæ.Cæterũ hæc quoque hyeme,quum uſui adhibentur, ad eundem modũ ex-
ploranda ueniunt:ꝗ.n.cito ex aqua macerationem capiunt,ſiue ea elixes,ſiue minime, bonita-
te eiuſdem ſpeciei cætera uincunt:uitioſa uerò ſunt,quibus longo tempore id cõtingit, tum tu
moris minimũ acquirũt.Scito igiẽ cibos,ꝗ cito intumeſcunt,non ſolum ad cõcoquendum po-
tiores eſſe,ſed ad ſucci etiam bonitatem,cuius gratia ſingula tractantur hoc libro:eſt.n.eorum,
quæ

A quæ ſtatim in tumorem aſſurgunt, natura melior, ꝙ & facilius concoquantur, & laudatiores ſuccos procreent. Nihil.n. æque ad ſucci bonitatem facit in cibis omnibus, q̃ ſi probe in uentriculo concoquantur, ut ꝙ ſecundam & tertiam concoctionem facilius admittant. Noſti autem ſecundã concoctionem in iecore ac uenis abſolui: tertiam uerò in partibus ſingulis, quæ nutriuntur, cuius cauſa duabus illis prioribus egemus. Quæcunq; .n. nutriuntur, ita demum nutrientur, ſi, q̃ illa nutriunt, qualitate immutẽtur, & iis, quæ nutriuntur, aſſimilentur: porrò quæ præparata atque ante cõcocta fuerint, crudis prõptius immutantur: etenim mutuo ſe cõcoctiones exicipiũt eam, quæ uentriculi eſt, iecur: atq; huius ipſius concoctionem partes, quæ nutriuntur, atque ita corporis quidem partibus omnibus alimentum præparat iecur: huic uẽtriculus: uẽtriculo os: ori quædã aſſatio, quædam elixatio, quædam frictio in ſartagine, aut ſimplex aliqua maceratio: omnibus autem his natura gubernatrix plantas fructus ferentes pręparat: ſuntq; eorũ aliqua, q̃ ipſa profert, quibus nec elixatione, nec aſſatione, nec maceratione, neque uerò ꝑparatione alia opus ſit. Atq; hęc in uniuerſum meminiſſe expedit cibis omnibus communia.

Al.1.f.1.d.6 c 2.f.26.c

Animalium partes quædam, quo ſucco conſtent, Inteſtina, Ventriculus, Vterus, Caudæ, Colla, Alæ, Auriculæ, Oculi, Suilla caro, Hedina, Agnina. CAP. 6.

B IAm ad alia priuatim tranſeundum, ſiqua dicendo prætermiſimus. Sunt hæc in animaliũ quidẽ partibus inteſtina, uentriculus, uterus, auriculę, oculi, caudæ: in ſeminibus cerealibus, maxima horum ipſorum pars, ſicuti ſanè olerum quoq;, ac † ſtirpiũ, quas fugaces vocant. Itaq; inteſtina, & uentriculus, & uterus duriore ſubſtantia cõſtãt, q̃ caro: & quo duriore, eo etiã cõcoctu difficiliore: minus præterea, q̃ carnes, alunt, minusq; ſucci boni ſunt. Caudæ his etiã ipſis duriores habentur: tum reliqua in his pro duritie proportione reſpondent in concoctione & nutritione, niſi ꝙ excrementis uacant ob cõmotionem. Sunt his nõ diſſimilia uolucriũ colla. Auium & pedeſtrium animalium uẽtri nihil conuenit: {eſt * enim auium uenter craſſus, durus, & qui ob id ægre concoquatur, quiq; concoctus multum præſtet alimenti:} † optim⁹ habetur gallinarũ atq; anſerum, quum tñ reliquæ anſeris partes duræ ſint, & cõcoctioni aduerſentur, & excremẽtis redundent, præter alas. In magnis uerò ſtruthis, quas nunc ſtruthocamelos appellãt, ſingulæ ſunt partes duræ, egræ concoctibiles, & excrementitiæ. In auribus chartilago pars eſt, q̃ neq: alat, & ſicca ſit: obducta his cutis tenuis eſt & ſicca, tum q̃ haud facile concoquatur, & alimenti parum ſubminiſtret. Oculos pauci edunt: conſtant hi ex ſubſtantiis inęqualibus, ſiquidẽ alia ſunt natu-

C ra præditæ tunicæ, alia muſculi, atq; alia cryſtallinus humor & uitreus: ex his muſculi ſoli cõcoctioni maxime accõmodi ſunt in animalibus, q̃bus natura ſit ſucci bonitati idonea: qđ genus ſunt porcelli ætate conuenienti. Fuerint autem hi hominibus, q̃ quidẽ ętate uigent atq; exercẽtur, adulti. ætate autem inclinantibus, ii, qui etiamnum creſcunt: nã tenellorũ adhuc porcellorũ caro excrementitia eſt. a † Quum autem inter animalia pedeſtria optimi ſint ſucci ſues, proxima ab his habẽtur hœdi, deinde uituli: agnina uerò caro humida, glutinoſa, muſcoſaque eſt. A cæterorũ uerò animaliũ, q̃ pedeſtria ſunt, eſu abſtineant, cenſeo, qui ſucci bonitatis curam gerũt: ſpeciatim horum differentias tractauimus tertio De alimentorum facultatibus libro.

† *Interpres antiquus in legit, & plantarum, & horurſorũ uidetur in Græco legiſſe, καὶ φυτῶν, καὶ τῶν καλουμένων ὡραίων.*

* *Hęc in antiquo deſunt.*

† *Antiquus interpres planè melius habet. Optimæ uerò ſunt gallinarum, & anſerum alæ.*

a † *Hæc adduntur in antiquo interprete: praua ĩs præ duritie, et ſiccitate eſt caro ſenum.*

Seminum Cerealium enumeratio, Ptiſſana, Faba, Lentis, Ochrorum, Dolichorum, Cicercularum, Olyræ, Typhæ, Panici, Mily, Ciceris, Lupini. CAP. 7.

IN ſeminibus cerealibus optimi ſucci cibus ptiſſana eſt probè decocta: intelligimus ſanè ſermone hoc unà optimũ quoq; debere eſſe hordeũ: qđ niſi tale ſit, bene decoq̃ ptiſſana nõ poterit ideo, ꝙ nec maceratione plurimum intumeſcat, nec cremorẽ reddat colliquatione. Verum de ptiſſana prolixius diximus in libris De alimẽtorũ facultatibus. b † deq; curandi ratione, iã uerò in cõmentariis, in Hippocratis librum De victu acutorum cõſcripſis: nũc ãt rei totius caput indicaſſe ſatis ſit præſenti orationi neceſſarium, Ptiſſanã ſ. bene præparatã cibũ eſſe omnium minime improbandum tum ad ſucci bonitatem, tum ad ſanitatis tutelam: ipſa tñ, etiam optima q̃

D ſit, minus alit, q̃ panis: de quo libro primo De alimentorum facultatibus diximus. Et fœnũ græcum quidem, ſiquis frequenter eo utatur, ſucci boni non ſit: ptiſſanam uerò etiã ſi ad ſaturitatẽ uſq; quotidie ea utaris, nihil ſuccorum bonitati offeceris. Affirmarẽ idẽ de faba, niſi flatuoſa eſſet: nam nec ſuccum malum procreat, nec meatus infarcit, in quibus ſalubrium ciborũ ſumma uerſatur: ineſt hoc illi, propterea, ꝙ qualitate, ac faculate ꝓdita ſit abſterſoria, ut hordeũ. Piſum flatuoſitate quidẽ caret: non æque tamen, ut faba, abſtergit. De lente, ꝙ & malum & melancholicum ſuccum gignat, nemo fere neſcit: ea, ut medicamento, utimur plerunq; in affectibus pluri-mis: ſed non eſt nunc tractandi iſta locus. Ochri, & dolichi, ſicuti iam dictis bonitate inferiores ſunt, ſic cicerculis præſtant. Olyra proxime ab hordeo locaĩ: ab hac ãt typha. Panicũ uitare perpetuo debes, μελίνην uocant ueterum non nulli. Milium eſt quidem ſemini huic affine, at minus tamen prauum. Cicer, ut alat, ſatis mali certe ſucci eſt, & nihilo ſecius, q̃ faba, inflat, coeũdi deſyderium auget, ſeminisque unà multũ gignit. Lupinus ſucci bene craſſi eſt: idem, ꝙ ſatis alat, liquet, ſiquidem craſſo conſtat ſucco, neq; tñ ſucci mali habetur. Leguminũ aliorũ ne meminiſſe quidem conuenit in ſuccorũ bonitatis cẽſu, ut quæ mortales, niſi annonæ caritas urgeat, ne ad cibi quidem uſum adhibeant. Satisq; de leguminibus dictum: deinceps de fructibus dicamus.

b † *Hæc ẽt adſunt in uetere interprete. ubi de ptiſſana, & de alphitis amplius pertranſijt: ſed non eandem habens alphita ptiſſanæ bonitatem ad euchymiam uel ſanitatis cuſtodiã, neq; mazæ: commaſſatum.n. eſt in alphitis hordeum, & propterea ſiccat ptiſſana humiditatem. eſt autem & uiſcoſus humor ei, ficus & fœnugræca, non habẽs obſtruere, ficus & colloſi propriè à Praxagora, & Philotimo uocati humores.*

Fructuum

Fructuum natura in ciborum cenſu, Caſtanearum, Fugacium, Mororum, Ficuum, Vuarũ, Caricarum, Cotoneorum, Punicorum, Pyrorum, Meſpilorum, Cucumerum, Peponum, Melopeponum, Cucurbitæ, ad hæc Olerum quorundam, ac Radicum. CAP. 8. E

SVnt autẽ ex iis, quos quercus ferũt, omnes fere ſucci mali, exceptis caſtaneis glãdibus, quas
uocant: q̃, ſi recte eas conficiat uentriculus, alibiles fiunt, ac craſſi ſucci, minime tamen mali.
In cæteris fructibus ii, qui fugaces uocantur, mali oẽs ſucci ſunt: ꝙ ſi in uentriculo pręterea cor
rumpantur, non longe a uenenoſa materia abſunt, quemadmodum mora quoque: quę ipſa, etiã
ſi perſicis ac prunis minus mala ſint, corruptelã tamẽ nihilo minus iis malam experiunt̃. Opo-
ra, ſic priuatim à græcis uocata, qua ficus & uuæ cõtinẽtur, his quidẽ melior eſt: non parum ta-
men diſcriminis ſortitur, ꝙ uel exacte maturus fructus ſit, uel nondũ talis. Exacte enim maturę
ficus prope innoxiæ ſunt, deinceps ab his matura uua: hæc porrò, ſi ſuſpẽdatur, flatuoſitatẽ om
nẽ abiicit, prorſusq; inculpabilis euadit. De caricis ſiquis contraria pronunciet, uera dixiſſe ui
deri poſſit, eſſe eas tum mali, tum boni unà ſucci, morbificas & ſalubres: ſalubres quidẽ & boni
ſucci, ſi uentriculũ ꝑtranſcãt, diſtributũq; inde alimentũ iecur ꝑmeet, ac renes: mali uero ſucci,
ſi diutius morentur, & quæ pediculorum uim gignant. Eædem, ſi cum nucibus, aut eodem etiã
modo cum amygdalis, mandantur, cibum optimum exhibent: & cum amygdalis quidem, qua F
ſi quæ deobſtruendi, & abſtergendi ui polleant: at non perinde tamen, ac nuces, ſucci boni ſint,
nec æque alant: cum nucibus autem unà omnino meliores ſunt. Atque ex iis, qui uenenorũ cõ
poſitionem tractarunt, non nulli omnibus alexeterium eſſe affimarunt, ſiquis caricas prius cũ
nucibus unà ac ruta aſſumat. Reliqua fructuũ genera, q̃ græci ἀκρόδρυα uocant, ſucci mali ſunt,
maximeq;, ſi fructus ſint agreſtiũ arborum, fructicumq; de quibus copioſius tractauimus in ſe-
cundo De facultatibus alimẽtorum libro. In pomis autem, & punicis, pyrisque, & meſpilis, uſ9 A.l 4.f.1a.a c.1.10,416.c
ut medicamenti eſt potius, quàm alimenti, ſtomacho uentrique corroborãdis. Inter fructus cẽ
ſentur cucumeres quoque, & pepones, & melopepones, quorum nulli ſuccus bonus inſit, eo,
quòd, niſi aluum ſtatim ſubeant, corrumpantur ibi, humoremq; ex corruptela hac faciant, q nõ
longe à mortiferis uenenis abſit. In fructibus huiuſmodi ſola eſt cucurbita, q̃ culpa uacet: eiuſ-
dem tamen, ſi in uentre corrumpatur, ſuccus ualde malus eſt: quod in moris quoq; euenit, q̃ ip-
ſa etiam, ſi quidem ante, quàm corrumpantur, ſtatim deſcenderiut, nihil incõmodi afferunt, niſi
quis aſſidue iis utatur: qđ in uniuerſum de fugacibus oĩb9 ſcire, ac meminiſſe cõuenit. Olerum
nullum quidem boni ſucci eſt, boni tamen maliq; ſucci in medio lactuca fuerit, deinde malua,
ab hac deinceps atriplex, & portulaca, & blitum, & rumex. Succi ſumme omnino mali ſunt ole-
ra omnia, agreſtia quę uocant: lactucæ id genus, chondrilla, ſcandix, gingidium, ſeris, cichoriũ. G
Stirpium radices, quæ oleraceę ſunt, ſi quę acres fuerint, ut cęparum, porri, allij, radiculæ, dauci,
malæ omnes: boni maliq; in confinio ari radices ſunt & raporũ, quæ βουνιάδας etiã uocãt, eiusq;
quod caron appellant.

Differentia Auium, Piſciumq;, ex paſtu, ad ſucci bonitatem & uitium. CAP. 9.

AVium piſciumque vniuerſorũ propemodũ ſuccus bonus eſt, præterq̃ eorũ, qui ex ſtagnis,
& paludibus, cœnoſisque ac turbulẽtis fluminibus victũ capiunt: aere enim vtuntur dete-
riore, minoreque natatione, & alimento peiore, maximeque, ſi ex magna vrbe profluat aqua,
qua cloacæ, balnea, ac culinæ repurgentur, veſtes ac lintea eluentium ſordes. Caro nãq; anima
lium in aquis eiuſmodi degentium deterrima oĩum fit, potiſſimum quidẽ quum in aqua ea tan-
tum victitant: quæ ſi meliori etiam admiſceatur, ſic quoq; tamen deteriores ſunt piſcibus in pu
ro mari degentibus. Culpa enim propè omni uocant, quicunq; in mari uerſantur dulcis aq̃ ex-
perti, cuiuſmodi ſunt, quos pelagios uocamus, & ſaxatiles, q cęteros ſucci bonitate, ac cibi ſua-
uitate longe antecellunt: tales igitur ſumpſiſſe perpetuo tutiſſimum fuerit. Quod ſi aliquis ex il
lis ſit, qui ex aquis vtriſq; victum capiunt, ut capito, lupus, gobius, murena, cancri, anguillæ; quæ H
rendum prius, vbi nam captus ſit: tum iudicandũ de hoc ex odoratu & guſtu. Nam, qui in aqua
degunt uitioſa, grauiter olent, inſuauesque ſunt, ac mucoſi, pinguisque ad hæc plus aliis habẽt,
ac cito putreſcunt: at, qui in mari uerſantur puro, cum odore inculpato ſunt, tum guſtu ſuaues,
pinguedineque aut minima, aut nulla; ac longiſſime perdurant citra putrefactionem, præcipue,
ſiquis eos niue circundet. Hoc planè nomine commendantur etiam magis, qui duriores haben
tur, ut qui carne conſtent friabili magis, æque ac ſaxatiles, & aſelli: quod enim natura his adeſt,
id dura carne prędítis conciliat nix. Atque hoc cauſæ eſt, cur contrariiſſimam carnis ſubſtantiã
habeant capitones, qui ex puro mari petunt̃, & qui in uitioſa aqua diuerſantur. Nec diſſimiliter
ſe habent gobii, lupique, hisque adhuc etiã magis reliqui. Quin murenæ quoq; ipſæ in huiuſmo
di aquis deterrimæ. Anguilla porrò, etiam ſi ex aqua ſit pura, nedũ ex ea, quę ciuitatem, vti di-
ximus, expurgat, nequaquam ſucci boni edulium fuerit. Pro alimenti etiam diuerſorum locorũ
differentia ipſi ſe ipſis piſces meliores, deterioresque reddũtur, q guſtu facile atq; odore depre-
henduntur, ſicuti muli: in his enim peiores ſunt, qui carcinade ueſcuntur. Reliquorum caro ma
teria conſtat duriore non modo quàm ſaxatilium & aſellorum caro, ſed etiã capitonum, lupo-
rumq;, & aliorũ pelagiorũ: ideoq; quum & ægrius concoquatur, & alimenti plus præſtet, ſucci
mali

A mali nihil interim obtinet. Tractatumq; à nobis eſt prolixius de alimentis omnibus, commen-
tarij tribus, De alimentorum facultatibus, inſcriptis: & oportet ſanè eum, cui ſalubris uictus cu
ra ſit, tum illa in memoriam diligenter reuocare, tum omnino opus De tuenda ſanitate nõ negli
gere, cuius pars eſt De alimentorum facultate liber: Verum de attenuante quoq; uictus ratione,
quæ craſſum facienti contraria ſit, conſcriptus eſt liber alius, ſanitatis ſtudioſis in primis utilis.

Communis alendi corpora methodus pro horum ipſorum diuerſitate. *CAP. 10.*

CAeterum illud de operibus his memineris velim ante omnia, qui alimentorum materiæ fa-
cultates exacte teneat, niſi idẽ corporum naturas cognitas habeat, quib⁹ adhibẽda ea ſint,
eum nõdum neque auxiliorum, neque uerò ſalubris uictus rationis, ſcientiam aſſecutum: ſunt
.n. corporum quædam denſa, nec perſpirabilia: quædam rara, & quæ facile diffientur. Ac prima
quidem alimento opus habent humidiore, altera uerò ſicciore: & hæc quidem glutinoſiore, illa
tenuiore: hæc minore, illa uberiore. Ad eundem planè modum, quicunq; ſanguinem hẽnt plus
A.l.1.f.3.c.7. fo.61.c iuſto melancholicum, his alimentis opus eſt temperamento calidis & humidis: ſicuti frigidis &
humidis, ijs, qui bilioſiorem: qui pituitoſum, calidis & ſiccis. Quibuſcunque uerò ſanguis bon⁹
multitudine excedit, ijs alimenta ex uſu fuerint pauciora illa quidem, ſed quæ facultate nulla ꝓ
B dita ſint manifeſta, quæq; medium teneant, ut nec euidenter calefaciant nec frigefaciant, neq;
uero humectent, aut exiccent: eodemq; modo craſſitiei ac tenuitatis in medio conſiſtãt, nec nõ
glutinoſitatis, qualitatumq; huic ipſi contrariarum, fragilitatis .ſ. & friabilitatis. Ineſt fragilitas,
græce κραυρότης, ſiccis & duris ualde: friabilitas, græce ψαθυρότης, mollibus, & inter humiditatem
& ſiccitatem medijs: utriſq; commune, ut nihil habeant glutinoſi. Cui igitur rectus alimentorũ
on ſtare uſus debet, is dignoſcat oportet, principio raræ denſæq; hominum cutis differentias,
A.l.3.f.13.t.1 c.16.fo.187.a deincepsq; ab his uniuerſam corporis temperaturam, poſtremo num partes corporis ſingulę tẽ
peraturam propriam ſeruent. Contingit .n. aliquando, ut caput iuſto calidius ſit, uentriculus au
tem frigidior: atq; etiam è diuerſo ſæpenumero, ut calidior uentriculus, caput frigidius reperia-
tur: idemq; in partibus alijs accidit. At curandi quidem, & incolumitatis tuendæ reliqua rõ om-
nis ſcopum æque in omnia dirigit: quæ uero alimenta tractat, peculiarem hunc habet, quem pri
mo intueatur, ut optime ea conquantur: proximeq;, ut diductus concocti alimenti ſuccus, cęte
rarum partium temperaturę accommodus ſit. Videri itaq; ob hęc neceſſarium poſſit opus De tẽ
peramentis, ijs, qui recte uſuri ſint alimentis: tibi igitur, ut in opere hoc exercitato, addam, quæ-
cunque reſtant de ſuccorum bonitate & uitio neceſſario ſcienda, ſumpto à uinis exordio.

C *Vini diſcrimina ex colore, ætate, ſapore, eorumq́, natalibus, & reliquis id genus: tum quæ cuiq; temperatura conueniant:* *CAP. 11.*

ERgo, quæcunq; in his aquoſa ſunt, ac ſubſtantia tenui, urinamq; cient, corpori alimentũ ſug-
gerunt pauciſſimum; craſſa uero, ut theræum, & ſcybelites, ualde nutriũt: diſtant tñ inuicem
maioris minoriſq; rõne, pro craſſitatis modo: tale reperitur apud nos uinum Aegis, & Perperi-
ne, illis Myrinæ finitimis, hac Pergamo. Summe igitur dulcia ſunt theræum, & ſcybelites: auſte-
rum unà ac dulce cilicium, abates, ſic ex loco uocatum: medium inter hæc locum tenet, qđ ex
Aegis eſt, & Perperine, ut quod neq; exquiſite dulce ſit, neque uerò euidẽti uſq; adeo, ut ciliciũ,
adſtringendi ui polleat. Nullum eſt horum non nigrum: neq; .n. uinum reperias craſſum unà, ac
dulce, quod non idem nigrum quoque ſit. Certe, ſi muſtum ex oĩum maxime albo uino deco-
quas, uſque eo, ut ſapa inde exiſtat, quod nos ἕψημα i. defrutum, uocamus, colorem nigrum acq
rit ad theræi inſtar. Color eſt caryino etiã, quod ipſum quoq; dulce, niger: niger & therino, ſed
non uſq; eò, ut caryino, à quo dulcedine quoq; degenerat. Inter alba uina dulce nullũ, ſed ſunt
ex his quædam auſtera & craſſa, quędã aquoſa & tenuia. Fulua flauaq;, alia mediocriter dulcia,
ut hippodamantium eſt, & phauſtianum phalernum: alia neutiq̃ dulcia ſunt. His craſſiora habẽ
tur rubra: rubris alia, quæ iã colore proxime ad nigra accedãt. Ineſt alimentum oĩbus ꝓ craſſi-
D tiei rõne, ideoq; ijs, qui recreatione opus habent, cõcedendus eſt uini dulcis uſus, præcipue ue
ro ſi nihil his uitij fuerit ĩ iecore, liene ac renibus: quibus uero craſſius in uenis humor redũdat
ijs ſubſtãtia tenue ex uſu eſt: acre quidem, ac uetuſtum, ſi frigidus collectus in uenis humor fue
rit: qui ſi frigidus nõ ſit, tum, cui neutrum horum adeſt, conuenit. Ac odorum quidem ad ſucci
bonitatem pſtat, cæterum caput ferit: tenue ciundę urinæ melius, nec quicq̃ caput tentat. Vitã-
da ſunt, quæ craſſa ſimul & graueolentia, inſuauiaq;, & auſtera fuerint, cuiuſmodi hr̃ uile bicyũ,
quod in magnis lagenis adſeruatur: in paruis .n. ſeruatum neq; inſuaue, neque graueodorũ eſt,
nec craſſum ualde: ſed nec adſtringendi facultate ꝑditum eſt acerba: uerum ne ipſum quidẽ bo
ni ſucci fuerit, ſicuti ſanè nec mali, ſed inter ea, quæ malo bonoque ſucco cõſtant, medium. Ex
ijs, quæ optimi ſucci ſunt, phalernum eſt dulce præſertim: eiuſdem generis eſt fuluum tmolites,
qđ dulce ſit: nam alterum huius genus reperitur auſterum, quod ſucci non perinde boni ſit, quẽ
admodum ne aliud quidẽ ullum fuerit, qđ ſupra modũ auſterum ſit, ẽt ſi ſtomacho reſoluto ro-
bur addat, uentriq;, maxime calida intemperatura laborãtibus. Hac .n. gratia uinis utimur auſte
ris, ut citã aluum ſiſtamus, alioqui non uſuri, ꝗ ea neque alimento diducendo conferant, nec gi
gnendo ſanguini, nec ſucci bonitati, nec ciundis urinis, nec ſudoribus promouendis, neq; uero
ſubdu-

ſubducendæ aluo. Sed non eſt pñtis inſtituti uini uirtutes,aut ulũa oĩa exequi , pſertim quæ ad E
morbos faciunt:qđ igitur propoſuerã,breuibus ſummis cõprehenſum explicabiť.Corporibus
biliosioribꝰ,ſiue naturalis intemperatura ea fuerit,ſiue qualitercunq; tandẽ acqſititia, nec pha
lernum,nec tmolites fuluum dulceq;,neq; ariuſiũ,nec lesbium fuluum illud & odorum, pdictis
haud abſimile,utiliter bibunť,ſunt.n.hmõi calida oĩa.Nec biliofis igitur uinum tale conceden-
dum eſt,nec peruſtis,neq; in labore multo,aut inedia,aut mœrore,aut anni tpe,regionibus,vel
cęli ſtatu calido.Idẽ è diuerſo in ijs probať,qui ex calfactione opus hẽnt,ac pituitoſis frigidisq;
intẽperaturis,crudiorũq; humorũ copiã colligentibus,uitã ducentibus otioſam,in regione fri
gida,hyemis tpe,cœli ſtatu frigido atq; humido : his oĩbus fuluũ uinũ dulceq; bonũ eſt , malũ
uerò ijs,q contrario mõ ſe habent,nõ quatenus ſuccos uitioſos creet,ſed ꝙ calefaciat,quos re-
frigerare cõueniebat:facile nãq; hi,ſi tale biberint,& caput dolẽt,& febricitãt,& neruis aliquo
pacto tentanť.In fuluis uerò,ac mediocriter dulcibus(qñ fuluũ nullũ ad ſummũ dulce ſit) q̃ ad
nigredinẽ magis,ac dulcedinẽ uergunt, ꝑinde calida nõ ſunt,atq; fulua:ergo merito nec capiti
nocumentũ inferunt,nec neruis,neq;,ut fulua,febres accendunt.Dulcia ãt uina craſſaq; ꝙ aluũ
ſubducãt,nullꝰ fere eſt,q ignoret:ſicuti muſtũ quoq;,ꝙ ſ.& flatuoſum ſit,& cõcoctu difficile, &
craſſi ſucci,id unũ in ſe boni cõtinẽs,ꝙ aluũ emolliat:quo ſi fruſtreť interdum , noxium adhuc F
magis euadit.Vinis oĩbus(q̃ quidẽ nec craſſa ualde,nec dulcia nimium ſint,ut theræum ẽ & ſcy
belites)cõe id eſt,ut tpis tractu colorẽ flauum acquirãt,& ſplẽdeſcentis nõ nihil hẽant,ignis in
ſtar:nã nigra quoque(cuiuſmodi eſt apud nos,quod Perperine ꝓuenit)ueteraſcentia, in rubrã
prius aut fuluã qualitatẽ,deinde in flauũ quoque colorẽ abeunt:ſic album quoque, quale ẽ bi-
thynum aminæum.Inueteratum ita uinum,cecubum Romani uocãt,cuiꝰ tu deinde genus non
facile deprehẽdas.Iã hmõi uinum amarum quoq; fuerit,iõq; nõ ꝑinde potui accõmodum. Vi-
na huiuſcemodi eorum mãgones nouellis admixtis,ut uetuſta,diuẽdunt,impoſtura facta ex a-
maritudine ijs,q uini guſtum nõ exacte aſſequunť.Ergo adeo uetuſtorum potus fugiẽdus,ſicu
ti nouellorum nimium:hæc.n.plus iuſto,iſta neutiq̃ excalfaciũt:maxime ãt à uinis natura craſ
ſis abſtinere cõuenit,quãdonec nouella ſint:ſiquidẽ tm̃ abeſt , ut ad ciborũ cõcoctionẽ cõducãt ,
ut uel ipſa ægre cõcoquanť;pterea nec aluum ſubeunt,nec facile diſtribuunť,neque urinas mo
uẽt,nec ſanguificationi,nec nutricationi cõferunt:tum in uẽtre diutiꝰ morã trahunt ſuſpẽſa,ut
aqua:ſiq· de his paululum qs biberit,prõpte id aceſcit. ſola ea bona eſſe pñt,ſi bibanť,nouella,
q̃ ſubſtãtia tenuia ſunt,qđ genus in Italia eſt,qđ gaurium uocant, & albanum,eorumque,quæ
in Sabinis & Thuſcis naſcuntur,q̃dam,neque.n.cuncta humõi ſunt : ſed circa Neapolim quoq;
in imminenti huic colle natum Aminæum,q̃ primum bibi põt : tale eſt in Aſia apud nos tibe- G
num,& arſyinum,deinde ẽt titacazenum.Atq; hęc ego exẽpli cauſa retuli.Cęterum hmõi vina
vbiq; fere gẽtium repperi,ſed q̃ aduenæ ignorẽt duplici de cauſa,cum ꝙ pauciſſima oĩno ꝓue-
niunt:tũ uerò ꝙ lõgã nauigationẽ nõ ſuſtineãt,nec poſſint ꝑpterea à mercatoribus in alienas
regiones tranſuehi.Promptum tñ fuerit talia uina dignouiſſe , oĩum quidem in primis ꝙ ea te-
nuitate ad aquam proxime accedant:deinde abedine quoq;:quin guſtata uideri ẽt aquoſa poſ-
ſint,quæq; adſtringendi uim euidentẽ nullã obtineãt,interq; diluendum,aquæ multæ mixturã
nõ ferãt:unde ea ueteres medici paucifera uocarunt.Quin immo quemadmodum fulua,q̃ potẽ
tia calida ſunt,ſtatim caput teplẽt,ſic hæc præter id,ꝙ nihil unq̃ noxæ afferunt,ẽt iuuant,ſeda-
tis interdum doloribus paruis qbuſdã,quos cõteti in uentre humores procreare ſolent. Nam,
quum caput nõ ſolum tunc doleat,quum ipſum affectu ꝓprio laborat,ſed ẽt ob uẽtriculum , q
humorum uitioſorum uapores trãſmittat,hmõi dolor uini pauciferi potione ſanatur, cui pau-
ca inſit adſtringẽdi uis:nã,q̃ oĩno exolutione lãguent, ut tibenum apud nos,in Italia ãt nõ nul
la ex ſabinis,tãto ſunt ijs,q̃ modice adſtringunt deteriora , quãto aquã bonitate uincunt.Inue-
nias certe quoſdã,quibus ex aquæ potu dolore caput corripiatur,pſertim uerò, quum ea uitio
ſa fuerit,qppe q̃ cum ipſa corrumpať , tum natiuum uẽtriculi robur exoluat : q quum imbecil- H
lus fuerit,ſolẽt eo ex corpore deferri humores ex bile tenues qdã,id qđ ieiunantibus ẽt uſu ve
nit:a quibus noxis maliſq; uinum,quale modo diximus,hominem liberum facit, primum qdẽ
ſtatimq; cõtemperamenti ratione,tum paulo poſt, ꝙ addito robore uentriculo, nocumẽtum is
à ſe deorſum ꝓpellat.Nihilo tñ ſecius homini tẽperatura calidiſſima pdito, uel naturali,uel ex
ætate,vtilius aqua bibitur,q̃ uinum:ꝙ ſi quando uino indigeat,dandum, qđ tenue ſit & medio
criter auſterum.Ad eundẽ planè modum in cibo omni ac potu pſtiterit,non ſimpliciter ita uno
quoque vti,niſi diſtinctis utentium prius naturis.Maxima porrò uini diſcrimina ſunt , ſi quidẽ
ſpeciatim,ſicuti diſtinximus,cõſidereſ,pauca in alijs:neq;.n.lentem aut braſſicam reperias , q̃
humectet,ſed aliã quidem alia ſiccantem minus,quæ uerò humectet,nullam:longeq; adhuc mi
nus cæparum genus aliquod,aut porri,aut allii reperias,quod refrigeret,ſed magis minusq;cun
cta calefaciunt:neq; ẽt lactucã,quæ calefaciat,aut atriplicem,aut blitum, aut maluam . Neq; tñ
magis minusq; in his permagno diſcrimine diſtant: at in uinis uetuſtiſſimum,quod Romani,ſi-
cuti diximus,cecubum uocant,ab albo & auſtero,& nouello craſſoq; uino,tantum diſtat , ut al
terum uehementiſſime calefaciat,alterum ſenſibiliter refrigeret.

Hæc erant in uno codice.

A *De Melle, & Aceto mulſo, huiusq́; in quibuſdam uſu.* CAP. 12.

NEc parua ſanè eſt in melle differentia. Prauum certè qđ aut male olet, aut guſtatũ extraneę cuiuſdam qualitatis admixtionẽ detegit, nec mel qdẽ cẽſendũ: Inculpati uerò mellis differentiæ in eo verſantur, ꝙ magis minusq́; aliud alio dulce atq́; acre ſit: in quo, qđ dulciſſimum ſimul atq́; acerrimũ fuerit, primas uirtutis partes obtinet. Mel quidẽ omne, eo, ꝙ potẽtia calidũ ſit, id cõmune habet, ut facile in bilẽ uertatur incorporibus calidis, ideoq́; naturis, q̃ pituitoſiores ſunt, cibus eſt in primis accõmodus, ſeniliq́; ætati, ſicuti frigidis quoq́; morbis. Acetũ mulſũ ætati quidẽ oĩ & naturæ utiliſſimũ ad incolumitatẽ tutò ſeruandã: quo uiæ oẽs anguſtæ expediuntur, ut nuſquã craſſus glutinoſusque humor hæreat: Eã itidẽ ob rem, q̃ medici ſalubria medicamenta uocant, ea ſunt oĩa attenuandi ui ꝓdita: atq́; hæc uti ad ſanitatis tutelã tutior eſt ea, quæ craſſum facit, ſic certè habitum bonũ roburq́; ꝓſtare nõ pôt. Sunt ãt, qui malint non admodum tuta ualetudine frui, dum bene habiti ſint, q̃ integrã ſanitatẽ poſſidere, ipſi interim tenues ꝑpetuo atq́; imbecilles. Ex ijs, qui cum bona unà habitudine ac robore ſani eſſe ſtudent, alij ſibi ipſis uiuunt: alij militarẽ aut ciuilẽ uitã ingreſſi, noctu ſurgere coguntur, totamq́; diẽ neceſſariis negocijs obeundis defatigari: qui, ſi modo poſſint, ante balneum exercere ſe debẽt, tuncq́;
B exercitationis parte ea uti, quã gymnaſtici ἀποθεραπευτικὴν nominant: multis tñ ob negotia ne hãc qdem adhibuiſſe uacat, qui, ut ꝑpetuo incolumes perſtent, fieri non pôt quãtumuis frugali uictu utantur. Qui uerò, quæ debent, quoad eius fieri poteſt, exequuntur, rarẽter, ęgrotãt. hi planè cibos attingãt, neceſſe eſt, alimento multo pręditos, qui humores craſſos gignunt: id qđ moderate certe faciendum, eoque tempore opportune, quum manifeſto * inediam ſentiũt, reliquo tempore uniuerſo cibis utendum inter eos, qui ualenter parumque nutriunt, medijs.

* ἐνδείας. quã uocem hoc loco aptius fortaſſe (indigentia) exprimet. ab inedia n. alimentis uti, quę craſſos humores gignant, ob ſtructiones prõpte inuehit.

Quomodo tn corporis ſquallore diuerſis refrigeratio quęrenda, deq́; niuis ad rẽ hãc uſu. CAP. 13.

SEmper tñ ab ijs abſtinendum, qui ſucci mali ſunt: niſi ſi qñ tamen neceſſe ſit æſtatis tempore laborantibus corporis totius ſquallorem caloremq́; curare. Quo plane tempore cõmode ſumi prius poma poſſunt, & pruna, & mora, & ceraſa: quin & cucumeris tũc, & peponis, & melopeponis, paululũ aſſumi pôt: deq́; ꝓcocijs, q̃ uocãt, aut perſicis: tũ ex melca, quã ſic Romani uocãt, refrigerata, & aphrogalacte, lactarijsq́; edulijs, cuiuſmodi ẽ, qđ ἀγγουροσπέρματα uocãt: eodẽq́; modo ficus frigidę & cucurbitæ accõmodæ ſic affectis. Atqui temperatus homo aliter oĩno poſſit contractũ ex ꝓdictis laboribus corporis ſquallorẽ refrigerare atq́; humectare: is .n. à balneo
C epota prius aqua, deinde etiã uino mediocriter aquoſo, tum potione hac oĩ uomitione reiecta, aſſumere prius lactucã poterit, ol⁹ innoxium iuxta ac refrigerãs: tum deinde ſuillum pedem ex aceto & garo bene elixum, gallinarũq́; alas, aut anſeris huiusq́; etiã uentrẽ, piſciũq́; molli carne ꝓditorũ frictũ aliquem. Poſſit idem, ſi uelit, ex oleraceis quoq́; nõ nulla attingere, quæ ſucci nõ mali ſint, qualis eſt malua, cucurbita: mox uinum bibere frigida ualde dilutum, atq́; etiam antea ſalſamentum deguſtare, ouaq́; tremula, quæ uocant, ac piſces, ex oleo & garo qui ſumuntur: pręſtat. n. (ſicuti diximus) aridã corporis caliditatem frigida aqua curare, uitatis ſubinde cibis ſucco malo præditis. Etiam frigida alica ex mulſo & frigido uino eidem corporis affectui remedio eſt, abſque mali ſucci nota. Mihi certe ipſi ſatis pleruñque fecit in affectu huiuſmodi, ptiſſanæ cremoris bene refrigerati uſus: quo tempore paulo ante dicebam frigidã potari cõmode poſſe. Neq́; vnus tamen ſit unicuiq́; refrigerantis cibi potusq́; modus: q̃ quidem niue uti cõſueuerũt, hac ipſa refrigerent ante: qui uerò fontana, eadẽ hac recenti aqua utãtur, nulla niuis neceſſitate. Sit porrò dilutũ quoq́; uinũ ad hũc modũ ante refrigeratũ, ſic nanq́; uocare medici ſolent uina antea gelidiſſima aqua refrigerata, uaſe uidelicet, quo uinũ continet, aquę indito. Atq́; hæc ego iis cõſulo, q̃ uitã negotiis plenã degũt, cuiuſmodi ſunt, q̃ gentibus ac ciuitatibus regendis ꝑſunt, horumq́; in primis miniſtri: nec ſanè minus q̃ militiã exercent, aut iter lõginquũ ingrediuntur. At, q̃cunq́; negocijs his ſoluti degunt, ijs, ſi quidem, ut ſoliti ſunt, ſe exerceãt, per quã
D raro frigidæ uſus neceſſarius fuerit: ꝙ ſi nõ exerceãr, ac caloris multũ perſentiant æſtate uigente, tutò ij fontanã biberint repudiata niue. Nã, tametſi ipſa ſtatim nix noxa ſenſibili nõ uideaẽ iuuenũ corporib⁹ officere, increſcente tñ temporis ꝓceſſu occulto paulatim noxa, uergente nẽpe ętate, articuli his, neruiq́; ac uiſcera morbis corripiunẽ, uix aut nũq̃ ſanãdis: ac uerіſſime certè fit, ut unicuiq́; ea potiſſimũ corporis pars afficiatur, quę natura oĩum maxime infirma fuerit.

Cruditatis incommoda: quiq́, ex uarijs ſuccis affectus gignantur. CAP. 14.

MAxime ãt ad ſucci mali morborũq́; generationem facit cruditas aſſidua, ſiue ea boni, ſiue mali ſucci cibos ſequaẽ: liquet tñ deteriorem eſſe ĩ mali ſucci cibis. Qui, quũ bipartiti ſint, in ijs, q̃ ſuccũ gignũt tenuem, morbi fiũt acuti cũ malignis unà febtibus: ſiq́; in partem unã aliq̃ decũbat ſuccus malus, tũ eryſipelata, tũ herpetes, & ſi q̃s alius ꝓterea eſt calidus ita affectus: in iis uerò, q̃ craſſum ſuccũ creãt, articulares morbi podagræ, nephritides, aſthmata, lienisq́; ac iecoris ſcirrhoſi affectus. At, quorũ ſuccus malus melancholic⁹ fuerit, cãcri his, & leprę, & pſoræ, & quartanæ febres, & melancholiæ, & decolorationes accidũt nigræ cũ lienis unà tumore non diſſimili: quin & nigras pleriſq́; uarices, & hæmorrhoidas, attulit huiuſcemodi ſuccus. affectus uerò ex ſuccorũ uariorũ cõmixtione herpetas faciunt, ulceraq́; q̃ φαγέδαιναι uocãt, malignaq́; omnia, acutas febres, quæ ab intermiſſione reuertuntur, ſic, ut iterum tempore producantur.

GALENI IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE SALVBRI DIAETA COMMENTARIVS.

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete F

ARGVMENTVM LIBRI

Rationem victus iis,qui ſibi uiuunt,Inſtituit,pro temporis,habitus,ætatis, affectuum,ſexus,& conſuetudinis ratione.

VNus eſt hic liber peculiarem habens pollicitationem,ut totius præcedẽtis libri pars prima, ubi de natura humana ſermo habetur.Nam in illo,quod receperat,præſtitit,omnibusque numeris abſoluit: & hic, quæ inſtituit,toto opere tradit.Vnde uniuerſus liber,exceptis illis, q̃ his duobus libris interpoſita ſunt,conuenientem ſibi inſcriptionẽ ſortitus eſt,quam quidam de Natura humana,& Diæta fecerunt. Atque vt eſt prorſus liber de humana natura inculpatus,omnino autẽ, quæ inter duo hæc uolumina irrepſerunt,culpata; ita liber de ſalubri diæta,ferè caret vitio, vbique cum Hippocratica elemẽtorum inſtitutione coniunctus.Sunt tamen eius loca,cæterum admodum pauca, quæ G non abſunt à uitio.At eſto,quod multis uiſum eſt,Polybi.

1 *Idiotæ hac debent diæta viuere.*

Ecquos,idiotas,appellat,huius libri interpretes,in quorum quidem incidi commentaria, prætericrunt:nec unquàm ex præceptoribus meis,cum librum prælegerent,quæſiui.Nunc, quãdo commentarium in ipſum ſtatui ſcribere,male prætermiſſum à meis præceptoribus, iuxta atque interpretibus,quos nam dicit idiotas,animaduerti.Nempe hoc in confeſſo eſt,quam infra diætam tradit,hanc Polybum non omnibus hominibus,ſed ſolis præſcripſiſſe idiotis.Atqui hoc libro ſi ſolis idiotis conſuluit,parum rectè interpretes libri indiſtinctè acceperunt, quaſi ad oẽs in communi homines ſit habitus ſermo.Inuenimus.n. ἰδιώτας à Græcis appellari non ſimpliciter,ſed in relatione ad aliquid.Nam hunc eſſe huius idiotam artis aiunt,illũ illius exercitij. Eſt, cum hos opponant illis,qui genti,aut oppido præſunt,aut omnino publicum aliqud munus obeunt:itaque,qui ueluti priuatam uitam agunt,idiotas hos.i.priuatos,appellãt. Equidem,cum H mecum conſiderarem,ecquos de his Polybus uocet hoc loco idiotas, Athletas illum exiſtimaui à cæteris hominibus apertè ſeparare:quandoquidem unam illi diætam in pane conſtitutam, & carnium eſu habent.Poſt iſtos uerò,qui militant,aut peregrinantur, aut etiam pugnant, his n.non eſt delectus habendus,quibus cibus ueſci, aut non ueſci oporteat: his. n.uti cogitur quiſque,quorum datur facultas.Forte autem,qui quoquo modo feſtinanter faciunt iter, nequeunt ullo modo,ut dictat Polybus,rationem habere uictus.Et omnino,quicũq; negocijs publicis diſtinentur,aut uitam degunt,quam uocant ταλαιπωρίαν.i.afflictum, & calamitoſum uitæ genus. Quare ad hos ſola,qui propria priuataq; negocia agunt,quos græci ἰδιοπραγοῦντας uocant,diæta,quam tradit, ſpectat.

2 *Hyeme plurimum comedendum,bibendum quàm parciſſime.Et potus eſſe vinum debet,quàm meraciſſimum,cibus panis,obſonia aſſa omnia.oleribus hac tempeſtate pauciſſimis vtendum. Nam hac potiſſimum ratione corpus calidum & ſiccum fuerit,*

Summa totius diætæ commemorata,rectè ad finem orationis adſcripſit,qua de cauſa ſingula

quæ

A quæ dicta ſunt, præſcribat: etenim calfacere corpus & ſiccare inſtituit, adductus tẽporis immo-
derato temperamento. Quòd ſi moderatũ fuiſſet, vt in vere eſt, moderatam ſeruare diætã man-
daſſet: cõſeruanda ſiquidẽ moderata ſunt: quæ modũ excedunt, immutanda. Iã mutatio nõ niſi
ex contrarijs fiat immoderatis: nã, quod vltra modũ corpus, aut iã eſt calfactũ, aut calfit, refrige
rari quærit: quod uerò eſt refrigeratũ, uel refrigeratur, calfieri. Simili rõne in immoderata humi
ditate & ſiccitate morbiferas excellentias cõtrarijs admotis repellere oportet. Ac contrariã im-
moderationem applicare debemus, quę hactenus à tergo medium, & mediocre relinquat, quate
nus ab illo receſſit morbiſera. Quo circa bruma, quia tẽperamento eſt frigido & humido, cõdu-
cit, quamplurimum cibi ſumere: bibere autem q̃ parciſſime. Plurimum, hic non ad facultatẽ
referes, ſed ad cætera tpa: itidem bibere q̃ parciſſime, comppones cum reliquis temporibus. Eo
dem eſt modo dictum, eſſe uinum meraciſſimum debere, præ eius alijs temporibus miſtione. Ve
runtamen ad uirium modum, præſentemq; uſum adhibens mentem, ſemper moderabis uinum
& cibum offerendum: ſic ẽt ſomnum, gymnaſia, & in ſumma, quęcunq; medicis exercitia appel
lantur. Nam uinum quidem meraciſſimum & aſſas carnes calfacere ſimul & exiccare, ſi cũ ma-
za & oleribus conferant, quis eſt qui ignorat? Et panẽ itẽ præ maza calfacere dixeris & ſiccare.
B Atq; hæc quidẽ auctorẽ attuliſſe ueluti exẽpla duces. Tu porrò legumina deliges, quæ calfaciũt
& exiccant, ut lenticulam: præterea de oleribus, q̃ hac ſunt facultate prædita, ut braſſicam: ſic ex
carnibus, quæ ſylueſtriũ ſunt animantium, & quæ ſale conditæ. Sed & mihi quoq; hæc ſunt pro
exemplis dicta: nã tota ſingulatim alimentorũ ſylua tribus cõmentarijs, qui de facultate alimẽ-
torum inſcripti ſunt, conſtat. Itaq; quemadmodũ recte ſunt hæc de cibis in qualitatibus deligẽ-
dis & uitandis dicta, ſic quæ de quantitate tradidit. Nã cibi, præ alijs temporibus, plurimũ hye-
me cõcedemus, memores probe in Aphoriſmis eſſe dictum, Aeſtate & autũno cibos difficillime
ferunt, hyeme facillime, ſcd̃m locum uer tenet. Quòd ſicui, qua de re hæc fiãt, cognoſcere cordi
ſit, docuit & hoc in Aphoriſmis, his verbis: Ventres hyeme & uere calidiſſimi ſunt natura, ꝙ aer 1.aph.18.
id temporis frigidus intrò arceat denſando, & in penetralibus corporis concludat naturalem ca 1.aph.15.
lorem: qui æſtate perſpiratione digeritur: at reſpiratione aer attrahitur calidus. Reſpirationẽ uo
co, cum ſpiritus intrò, & foras per os fertur. Perſpirationem, quæ per totum corpus ſimiliter fit.

3 *At vere ineunte amplius potandum, & dilutius eſt, ac paulatim. Sunt præterea ſumendi molliores ci-*
bi, paucioresq́, atq; panis ſubtrahendus, mazaq́ exhibenda, tum obſonia eadem ratione ſubtrahenda, &
C *aſſa elixis commutanda: ac oleribus iam vere paucis vtendum. Dum æſtatem homo attigerit, tum cibis om*
nibus vtẽdum mollibus, obſoniis elixis, oleribus iuxta & crudis, & elixis, poculis multo dilutiſſimis, & plu
rimis, & vt ne magna mutatio ſit, paulatim fiet, non ſubito vtenti.

Ampliorem dixit, & dilutiorem, non plurimum, & dilutiſſimum uere potũ eſſe offerendum.
Nam plurimum, & dilutiſſimum æſtate iubet, quæ contrarium hyemi temperamentum habet,
bibere. At uer, ut medio eſt inter extrema temperamento, ita mediam requirit diætã, frigidiorẽ
illam quidem & humidiorem, ut ad hyemem: calidiorem & ſicciorem, ut ad æſtatẽ. Proinde ex
his planum eſt, quomodo, quam tradidit ſeruandam æſtate & autumno diætam, interpretari de
beamus. Quare id quidem mihi prætereundum eſt: & legentibus ſæpius ſeduloq; attendentibꝰ
dicta omnia clara ſunt, ut, hactenus quæ habita ſunt, nullum deſiderent interpretem.

4 *Aeſtate maza molli nutriri, & potu diluto ſimulq́ multo, tum obſonijs omnibus elixis oportet. Atq; his*
ita, vbi ſit æſtas, vti debemus, quo frigidum ſit, & molle corpus. Siquidem tempeſtas calida eſt, & ſicca, cor
poraq́ reddit & aduſta, & ſquallida. Quarę his rationibus obuiandum eſt. Eodem modo, vt ex hyeme in
ver, ita ex vere in æſtatem cum deuenitur, cibum deducere, potum autem augmentare oportet, atq; in eũ
modum annum complendo, ex æſtate in hyemem peruenire. In autumno contra, cibi maiori copia, & ſiccio
D *res exhibendi, & obſonia eadem ratione, pocula pauciora, ita, vt meraciora. Vt, cum hyems commoda ſit,*
homo perpetuò potu vtetur meraciori & pauciori, & cibo quamplurimo & ſicciſſimo. Nam ita in primis
valebit, minimeq́ rigebit: tempus enim hoc magnopere frigidum & humidum eſt.

Quæ in præſentia tractantur, ita ſunt diſſecta, nec ullum deſiderant, qui ipſa interpretetur: ꝙ
omnibus plana fecit Polybus, nec ullam quæſiuerit puram methodum: cæterum, ut ſunt ſcripta,
ipſa ſola ac per ſe manifeſta ſunt.

5 *Habitibus corpulentis, & multum mollibus & rubicundis, toto ferè anni tempore vti victu ſicciori ex*
vſu eſt; humida enim eſt illorum natura.

Quemadmodũ temporũ differentiæ aliã atq; aliam rõnem uictus denunciant, ſic habitus cor
poris: ad quos nũc, abſoluto de tẽporibus ſermone, deſcẽdit. Et, ut accõmodatã diætã demõſtrà
uit in tẽporibus, ſic in corporũ formis. Nã corpulẽti, molles, & rubicũdi, tales ex tẽperamẽti hu
miditate euaſerũt: q cõtrà, ac hi, conſtituti ſunt, de q̄bus mox aget, ex ſiccitate. Quàobrẽ conue
nit humidis ſiccior victꝰ, ſiccis humidior. Quę ſi recte ſũt dicta, neminẽ latet, temperatos decerę
diętã tẽperatã. Atq; tẽperatos uoco, quos nec corpulẽtos, nec graciles, ſed appellãt quadratos,

6 *Duri,graciles,ruſi, & nigri, ferè ſemper victu debent vti humidiori: ſiquidem corpora horum ſicca* E *ſunt.*

Temperamentorum notas in commentarijs De temperamentis oẽs ſcripſi, vbi τοὺς σκληρούς, i.duros,& τοὺς προσεσταλμένους hoc eſt graciles, eſſe temperamenti ſiccioris docuimus, ſic nigros quoq;.At rufos non diximus ſicco temperamento eſſe,cæterum hos, qui illis ſunt colore finitimi,quos flauos nuncupant,qñ & flaua bilis eſt temperamento ſicco. Verum quidam ſcriptores minorem in vocabulis vſurpandis diligentiam adhibentes,cõmittunt,vt rerum doctrinam confundant.Atq; ſic non nulli Germanos flauos vocant, qui flaui tñ non ſunt, ſi de nomine exactã rationem ineas,ſed rufi.Quod eſt huius reliquum orationis,tum verè,tum clarè eſt dictum.

7 *Corporibus iunioribus vtilis victus eſt mollior,& humidior;nam hæc ætas ſicca eſt,& corpora etiamnum ſunt concreta.Senes verò ſiccior victus maiore temporis parte decet, quòd id ætatis corpora humida ſint,mollia,& frigida.*

Hic ad ætates tranſit,vbi diuiſionem non plenam fecit,qui eas non in quatuor differentias ſecauerit,ſed in duas tñ:cum deceret, ſiquidem ætatum temperamenta rõnis victus ſtudebat in- F dices habere,ſicut temperamenta quatuor ſunt,ſic diſſecare ætates in quatuor: ac humidã & calidam ſtatuere puerorum,ſiccam & calidam adultorum,ſiccam & frigidã eorum,qui ætate inclinante ſunt,humidam & frigidam ſenum.Sed puerorum ætatem par eſt eſſe humidam, ꝙ incrementum incidere in aliud temperamentum poſſit nullum.At ætati adultorum, quandoquidem plus iuſto calida eſt & ſicca,vtilis eſt contrariæ diætæ vſus:id quod ẽt ad ętatem ſpectat inclinãtem & vergẽtem.Verum de ætate ſenum magna eſt quæſtio,quam neglexerunt propè omnes: de qua paulo inferius,poſteaquã ætates præcedentes ſatis expoſuero,verba faciam. Si.n.confeſſum eſt,pueros plus quidem habere humiditatis,q̃ eſt ex uſu inculpate ualentibus, plus ẽt caliditatis.(neq;.n.ſimpliciter ſunt,vt adulti,calidi,ſed natiua caliditate,quæ temperata eſt, q̃ in bono ſanguine conſiſtit)ætas,q̃ inter pueros intercedit & adultos, quæ epheborum eſt adoleſcẽtulorumq; optimo fuerit temperamento.Atqui optimum qñ medium eſt,victus ẽt medio eſſe tẽperamento debet,vt neq; humidius eorum corpus,neq; ſiccius,neq; calidius, vel frigidius reddamus.Verumtamen corpus puerorum,quanquam habeat plus humiditatis,q̃ ſalubris habitus poſtulat,nihilo magis eſt ſiccandũ:alioqui incremento prohibeas illos.Sed iã,quia ſenes nõ nulli eſſe humidos volunt,alij ſiccos,atq; id vtriq; indefinite;faciendũ nobis eſt,vt partim illos eſſe G ſiccos,partim humidos declaremus:quod in commentarijs oſtendimus De temperamentis,ubi ſolidis corporis partibus eſſe declarauimus ſiccos;ſed, quia excrementorum, tẽperamenti frigiditate,copia abundant,hactenus dñr humidi.Vnde,ſi ſpectes vtrunq;,cõtraria & duplex ab hac ætate indicatio exiſtit medicis, ꝙ ob ſolidarum partium ſiccum temperamentum humectari deſiderent,rurſus ꝑꝑ affluentiam humidi excrementi,deſiccari.Itaq;,quò nam modo vtriuſq; poſſis rõnem habere,abunde in opere De tuenda ſanitate diximus.Hoc loco ſatis ſit ſummam illorum,q̃ illic ſcripſimus,retuliſſe.Cibus,potus,& q̃ reliqua ſunt,ſpectent humidum & calidũ,quali ſenum ſolidæ partes corporis,quæ ſolæ recte partes vocantur,humectandæ & calfaciẽdę ſint. Rurſus reſpicienda eſt vacuatio pituitoſorum excrementorum.Quare,ſi ex opere De tẽperamẽtis colligas,& uia ſcientiæ diſcas,proprium ſenum temperamentum eſſe frigidum & ſiccum:acquiſititia aũt humiditate eſſe præditos eos,ꝙ multa illis excrementa pituitoſa generantur: deinde illinc profectus ad commentarios De ſanitate tuẽda,diſcas quoq;,qua ſint victus rõne nutriẽdi ſenes:clare perſpicies,quod hoc loco eſt obſcurum. Neq;.n.in duo erat humana vita diuidenda:neq; ſenum dicenda corpora humida & mollia;neq; victus eis ſicco temperamento imperãdus.At uero iuuenes cum dicat corpore eſſe concreto,& temperamento ſicco, cõſtat ſolos adul H tos eum dicere,hoſq; appellare iuuenes.Proinde & inclinantium ꝑterijt,& puerorum ętatem:atque,ut equidem dico, præterea temperatiſſimam,quæ media eſt inter pueros & adultos. Atque adeo deprehendimus ſuum ſibi ipſi eſſe ſuſpectum ſermonem:neq;.n.uno uerbo dixit,eſſe ſenes ſicco uictu nutriendos,ſed addidit,plerunque,quod eſt perinde,ac non ſemper:id,quod nec habitui corporis,nec alteri adiecit ætati,nam ſuus cuique corpori eſt victus ſemper deligendus.

8 *Quare pro ætate,tempore,& habitu eſt victus nobis ineunda ratio:obuiandumq́ conſtitutionibus,æſtibus,& hyemibus,nam ita demum optima ſanitate degemus.*

Hæc in ſumma dixit auctor cum clarè,tum verè:quæ ſæpe nos, & multis locis explicauimus.

9 *Et iter facere hyeme velociter debemus:æſtate lento gradu,niſi ſub ſole iter faciendum eſt.*

Quo pacto iter faciendum ſit ſingulis temporibus,docet.Nam eſſe hyeme eligendam ambulationem ſiccantem & calfacientem:æſtate contrariam ſpectandam,niſi ſub Sole,inquit,iter faciẽdum eſt.Tum enim feſtinato opus eſt,quo liberemur ocyus ſiccitate & calore,quæ corpori in itinere eiuſmodi comparantur.

Corpo-

A 10 *Corpulentis ocyus eſt iter faciendum, gracilibus lentius: {multis lauacris æſtate utendum, hyeme minus multis. Gracilibus conuenit plus balneum, quàm corpulentis,}*

Celer motus augendo plurimùm calorem corpus colliquat. In motibus uerò remiſsioribus calor mediocris ſanguificationi, & nutritioni prodeſt: quamobrem animantibus, ut bene nutriantur, adiumento eſt.

11 *Veſtes hyeme mundæ ſunt induendæ, æſtate oleo infectæ.*

Quid ſcriptor magis congruum, quàm quod omnes attulerunt interpretes, intellexerit, ipſe uiderit. Quòd ſi mundas, quia magis calfaciunt, aut halitus non interpellant, ideo uult hyeme indui: & infectas oleo in æſtate, quòd aut refrigerant, aut halitum obſtruunt, non probo orationem. Nam mundæ ueſtes, quæ denſo contextu ſunt, maximè ſi lacernæ ſint, refrigerant: quo eſt harum commodior uſus; nam oleo quidem infectæ, planè ſordidæ ſunt. Neque eſt quiſquam hominum elegantium, qui ueſtiri tam ſpurce ſuſtineat, idque æſtate: cum etiam temporis diuturnitate plus calfaciant oleo infectæ, quam mundæ, licet primo occurſu ſint frigidiſſimæ.

B 12 *Craſsi, qui tenues eſſe volũt, ieiuni exercitationes cũctas ſubire dẽt: & cibũ adhuc anhelantes ſumere, haud dũ refrigerati, & prius uinum bibere dilutũ, non admodũ frigidũ: præterea obſonia ſeſamis parare, & condimentis, alijsq; id genus. Ac obſonia maiori copia ſumantur: nam ita pauciſſimis ſaturabuntur.*

Quod poſtremo loco orationis eſt dictum, nam ita pauciſſimis ſaturabuntur, quidam de omnibus pdictis pnunciari uolunt: quidam de obſonijs tñ, q̃ ſeſamis, & ſimilibus uult condiri, alijsq; multis. At q̃ prædicta ſunt, hæc ſunt, ieiunum exercitari: qđ quidem aperte uacuat, ut replet à cibo exercitatio. Ad hæc ab exercitationibus anhelantes cibum ſumere, nõdum p halitum eorum calore digeſto, aut refrigerato corpore: quam cauſam eſſe, quò q̃s celeriter impleat, liquet. Si uerò alia ratione id huius libri auctor uult extenuare, nos præterit. Hoc certe noui, iſtud in cauſa fuiſſe, cur multis uiſcera ſint oppilata, in primis iecur: ut etiam à cibo uehementes exercitationes. Præterea ijs, qui habent in iecinore arctos tranſitus alimenti, lauacra obſtructiones creant. Sed hæc omnia unà cum diſtinctis priuatim explicationibus in opere De ſanitate tuenda ſum perſecutus. Reſtat, ut dictionem ipſam conſideremus, in qua ait, & prius uinum bibere non admodum frigidum, atq; ita orationem inſtituit, quaſi frigidum eſſe illud, non admodum tamen frigidum, iubeat. Cæ-
C terum non ita ſtatim uult ab exercitationibus bibi uinum, ſed prius aquam, quemadmodum athletæ docti experientia faciunt: quippe uinum caput tentat, ſi uel mox à balneo, præ omnibus alijs cibis & potibus bibatur. Non tamen frigidæ poſt exercitationes potio, niſi calidam præbibas, noxa uacat: offendit enim & hæc non obſcure uentrem ac iecur: non nullis etiam neruos. Iam corpus etiam roborat frigidum uinum, ſed auctor id reſoluere uult. Niſi forte aliter erat ſcriptum, & fit lapſus, qui deſcripſit (nam talia etiam hodie multa cernuntur) qui pro, non omnino calidum, ſcripſerit, non admodum frigidum. † Etenim, qui anhelantibus adhuc præbere alimentum uult, corpore multis uaporibus oppleto, cum uini potione calidi magis illos replere uult: quòd magnopere calidum non ſecus, ac frigidum cogendo uentri atque roborando comparatum ſit: non committet, ut iſtud faciat.

† Ita fortaſſe clari⁹. Etenim qui adhuc anhelantibus præbere alimentũ dignum cẽſet corpore multis uaporibus pleno; illos uini calidi potu magis uult replere, quia autem uino ualde calido, ſimiliter ac frigido ineſt ut cogat, & roboret uẽtrem, ꝓpterea cauet ne hoc fiat.

13 *Et ſemel tantum cibum ſumere, ſuperſedere balneis, duriter cubare, nudusq; obambulare, quoad eius fieri poteſt.*

Rectius diceret parum cibi ſumere, quàm ſemel tantum cibum ſumere: ſunt enim, qui ſemel duntaxat cibum ſumunt, & longe plus comedunt ijs, qui bis. At uero ut balneum corpus calfaciẽdo, maxime foris, ad digeſtionem confert, & digeſtorum appoſitionem: ſic, ſi non laues, contrarijs
D commodes. Iam durum cubile ſolicitat corpus, comprimit, conſtringitq;: itaque eius in omnem partem incrementum interpellat: Eadem ratione nudum deambulare omnes ad cutem attinentes partes refrigerat, tum uero in altum & uiſcera calorem impellit, ut probe quidem coquantur cibi: cæterum quò minus quoquouerſum permeent, obſtat.

14 *E diuerſo, qui ex tenuibus craſsiores volunt euadere, omnia hi contra, ac illi, inſtituere debent, nec ieiuni quenquam laborem ſubire.*

Contraria ijs, quę obeſis præſcribebantur, hæc ſunt: Anhelantes non ſumere cibum, ſed ubi iam naturaliter reſpirauerint. neque ſemel tantum cibum ſumere, uerum iterum aut ter comedere. Qui uerò contra facit, ac illi qui balneis abſtinent, lauabit bis: ut tamen ſemper in primis tempus à cibo, ſecundo balneo tribuat, interim etiam primo. Ita exercitationes quoq; breues & remiſſas obibit, eaſq; à cibo. Eadem ratione molliter cubare, nec nudus in aere uerſari, his conducit. Quæ cauſa eſt, cur † athletæ quaſdam ſtatuunt exercitationes, quę conſiſtunt in hoc, ubi complexibus, uel toto corpore pugnatur, [illegible], & [illegible] ipſi uocant, in iis, quibus parare carnem ſtudent, uitantes, ne nudo eos corpore exercitent, nec complexu. Contra, quos extenuatos uolunt, celeri exercitatione, ac citra primum complexum exercitant.

† Gymnaſtæ: etenim ad gymnaſtas non ad athletas id pertinebat.

15 *Vomitus oportet, & uentris cataclyſmata in hunc modum uſurpare. Sex brumalibus menſibus uome re: quia id tempus æſtiuo eſt pituitoſius, & morbi caput tentant, & regionem ſupra ſeptum tranſuerſum. At, æſtus ubi uigeat, uti cataclyſmatis: quippe hoc tempus torridum eſt, & corpus bilioſius, & grauitates lumbos, & genua afficiunt, calorq; urget, præterea fiunt in uentre tormina. Quare corpus oportet refrige- rare, & quæ eleuantur, deorſum ab his locis ſubducere.* E

Ecquæ vocet cataclyſmata, ex ijs, quæ ſequuntur, auctor oſtendit: hæc.n. dicit, quæ lacte con ſtāt, & ex ciceribus elixam aquam, ſalſuginem, & aquam marinā. Nam alia ab his ſunt purgātia medicamenta, quæ totum corpus vacuant. Quare, vt balneatores purgare ſe balnea dicunt, cum ab illorum lapidibus cœnum abſtergunt, & ſordes; ita ventris, & inteſtinorū cataclyſmata pitui tā eis & bilem abluunt. Qū igitur hyeme generatur in uentre pituita, auctor nobis eſt, ut pitui- tam uomitibus expurgemus, & bilem æſtate innatantem retrahamus deorſum. Veruntamē vni uerſum corpus ſi purgare inſtituas, æſtate per ventrem ſuperiorem, hyemē per inferiorem pur- gabis, vt eſt in Aphoriſmis relatum. Nam, quæ in præſenti abundant, his medeberis purgatione, vt tamen per loca, quò vergunt, purgationem inſtituas; ſiquidem ducenda ſunt, quo tendūt, per loca accommodata: at quibus, ne augeantur, velis obſiſtere, per contraria loca retrahere debes. F

4. aph. 4.

16 *Adminiſtrentur cataclyſmata corpulentioribus, & humidioribus ſalſiora, & tenuiora: ſiccioribus, gracilioribus, & imbecillioribus pinguiora, & craſſiora. Cataclyſmata pinguia & craſſa ſunt, quæ lacte con ficiuntur, & ex ciceribus aqua elixa, & id genus alijs: tenuia verò, & ſalſa, ſalſugine, & aqua marina, & quæ eiuſmodi ſunt.*

Quæ magis incidunt corpulentioribus iubet præberi, q̃ pituitoſiores hi ſint; leniora vero gra cilibus, nam ſunt hi bilioſiores. At uerò, quæ ſint materiæ vtrorunq;, ipſe ſubijcit. Quæ quia in- terpretem non requirunt, ideo his præteritis ad proxima me conuerto.

17 *Vomitus aūt hoc modo irritare oportet, hoīes obeſi, ieiuni vomāt, currēdo, aut celeriter eūdo meridie.*

Vult craſſis, qui uomituri ſunt, corpus excalfactū, quò ſucci pituitoſi, quo plurimo craſſi abun dant, liqueſcant. Quinetiam omnium apertio uaſorum, & anguſtorum meatuum raritas hac ma xime ratione paretur. Faciunt autem hæc omnia ad facilem, & minime moleſtum uomitum.

• Græce ē ſiue κοτύλαι .ſ. le- micotile, quæ capit uncias quatuor cū di midia.

18 *Sit hiſſopi• quadrans contriti in congio aquæ, quem ebibat, acetum affundens, & ſal aſpergens, quo ſit iucundiſſimum.* G

Incidentē eſſe potionē uelle illum, & qua de cā, non eſt obſcurū. Nanq; homines craſſi, quan- doquidem hi motibus ſunt p̄diti prorſus craſſis, & frigidis, ac non nulli ēt lentis, ideo potionem eorū incidentē uult eſſe. Cæterū, quantā potionis, quam præſcribit, copiā porrigat, nō adeo exa cte poſſum dicere, q̃ menſura, quē congiū uocāt, non ſit apud oēs eiuſdē capacitatis. Si atticum cōgium imperat bibere, nō mihi ille mos placet, multū.n. eſſe vr̄ mihi. Erat tamen maioribus in vſu, ſiquādo vel lactis ſero, vel eiuſmodi aliqua ablutione vtēdū ſtatuiſſēt, magna copia offerre.

19 *Bibat tardius primum, deinde velocius.*

Nam, à principio ſi affatim bibiſſet, continuo uomeret, prius, q̃ omne ebibiſſet, atq; ſuccos in uentre contentos abſterſiſſet, quibuſcū vna effunderentur, quos primæ uenæ habent. Sin autem primo lentius, poſtea omnino bibat largius, ea ratione fiet, ut mediocri tēpore continere poſſit, atq; in tempore impetum ad uomitum capiet, quòd tandem magis affatim bibat.

20 *Graciliores, & imbecilliores à cibo vomitum prouocent hunc in modum. Calida loti præbibant meri heminam, mox omnis generis cibos ingerant, nec in comedendo bibant, nec à cibo, ſed contineant ſe, dum quatuor ſtadia quis progrediatur. Deinde illis in potum triplex uinum miſcebis, auſterum, dulce, & acidū. primum meracius, & paulatim, longoq; temporis interuallo, deinde dilutius, celerius, & affatim.* H

Calida lotū præbibere mādat poculū meracius, hac, vt coniicimus, inductus rōne. Calido bal neo totū corpus calfit, humores colliquantur, uaſa euadūt laxa: q̃ & ipſa uinum meracius p̄ſtat: eademq; opera uiris robur conciliat, cuius habere maximam rōnem in gracilibus vr̄. Mox, in- quit, omnis generis cibos ingerant: cuius nō eandem oēs rōnem, qui hunc librum enarrauerūt, ſcripſerunt. Nam quibuſdam ex illis uarios cibos offerre vr̄, q̃ inter ſeſe mutuo diffidentes mino ri negocio uomitū cieāt. Alijs, quo plus ingerant: quippe ſimplices, & vnius ſpeciei, mox ſaturāt. Præterea non illis concedit ſtatim bibere, ut cibi ſtatim nō ſupernatent, qđ cauet. Et ne iſtud ac cidat, tempus ēt conſtituit interea, quod commorentur, nutritioni ſufficiens. Ipſumq; adeo tem- pus pronunciauit, dū quatuor ſtadia quis progrediatur. Quæ poſtquā ita præceſſerint, dat bibere uina tria, q̃ inter ſe ſūt diuerſis qualitatib. Nā ex his vinis hoc eſſe auſterū vult, illud dulce, aliud acidum. Sed hoc ēt loco cauſam reticuit, quamobrem id præſcribat. Qui verò ad eius ſenſum di uinationibus aſpirant, dīt, auſterum ipſum adminiſtrare ob inſtrumentorum, per q̃ uomitur, ro bur: dulce, vt uomitum concitet, ad hæc, q̃ fundat humores dulce uinum: acidū, ut abſtergat, q̃

uentri

A uentri ſunt infixa. Forte verò & cibos illis pſcripſit diuerſis qualitatibus, vt hi ventrem confirment, illi vomitum irritent, alij ſuccos abſtergant impactos. Verum, qđ frequenter in ſodalium meorum & amicorum cæterorum congreſſibus dico, non tacebo in præſenti. Nõ parũ eſſe iſtorum delictum cenſeo, qui rationalem ſectam uẽditant, qui ca, q̃ dictant, pronunciant, tanquàm edicta regia, omiſſa eorũ ratione. Nã multo erat ſatius ipſum libri ſcriptorẽ, ſingulorũ præceptorũ uim exprimere: ut fecit Hippocrates in libro De ratione uictus in morbis acutis, ubi de ptiſſana refert. Nã uiſcoſitas eius lenis, continua, iucũda, lubrica, & modice laxa eſt, ſitim arcet, &, vbi ablutione opus eſt, facile deſcendit, nõ aſtringit, nõ uellicat grauiter, neque in uẽtre intumeſcit. Similiter de aqua mulſa, uino, oxymelle, & lauacris ſcribit: ut initium habeamus viæ, qua non nulla ab ſcriptore omiſſa, q̃ cũ eius ſentẽtia ſunt cõiuncta, adijciamus. Et nunc quidẽ cũ alia ꝓtulit nõ addita cauſæ ratione, tum ꝙ bibendũ eſt uinum primum quidem meraci⁹, & paulatim, & tractim, deinde dilutius, celerius, atq; affatim, cogimur nos mẽtem cõiectare, qua ſcripſit. Eſt uerò cum omnis alioqui ambigua coniectura, tum ſanè maxime, ubi hominis ſententia etiãnũ ignoratur. Proinde dilutius bibere uinum, celerius, & affatim de his qui cupiunt uomitum, non abſonum uideatur dictum eſſe, quandoquidem his, qui retinere uolunt, & concoquere alimen-

De vict. rat. in morb. acut. cõ. 1. t. 18. 7. 1. 10. b

B tum, contraria cõferunt, meracius, paulatim, ac tractim. Quare aũt, q̃ omnino retẽtioni ſunt cõgrua, hæc offerat prima iamiam uomituris, nõ habeo, quod probabile afferam. Fortaſſis horum auctori nõ alienum uidebatur, qđ interpretibus nõ nullis probatur: quãdo hoc illi propoſitum eſt, ut uires hominum graciliuni, q̃bus hęc dictat, ne proſternat: ideo primum eas confirmat, ac mox ad cientia uomitum progreditur. Verumtamen ad uires cõſtituendas tempus, qđ à cibo ſumpto dabatur, ſatis erat. Alijs item aliud, ut dixi, uidetur, non tamen numerandum ut neceſſarium, quod demonſtrationibus ſtabilitur ex ſcientia profectis.

21 *Qui conſueuit bis menſibus ſingulis uomere, rectius ille duobus deinceps diebus uomat, quàm quindecimo quoque die: alij plane contra faciunt.*

Et huius quoque oportebat rationem ſcriptorẽ cum primis apponere, quando pter diſtinctã ullam declarationem dixit de uomentibus, bis quoq; menſe. Video.n. eſſe, qui uacuationis gratia uomunt: ut alios, qui unum diem in menſe ieiunant: & quoſdam, qui humorem hunc uentri impactum, aut uiſcidum, aut craſſum expurgant. Sed nihil tamen cauſæ eſt, quin per interualla iſta faciamus, non continuis duobus diebus.

C 22 *Quibus utile eſt cibos reuomere, aut quibus ſunt alui aſtrictæ, omnibus conuenit his crebro in die cibũ ſumere, & eſculentis uti uarijs, ac obſonijs uarie paratis, uina item bina bibere, uel terna. At qui cibos non reijciunt uomitu, uel aluis ſunt prædit⁹ ſanis, his ex uſu eſt, ut faciant illi modo contraria.*

Qui uentrem purgare, aut corpus uacuare modice uolunt, his cõfert ciborũ uomitus. Atque hos ſępius vult cibum ſumere, eumq; varium, & diuerſa uina bibere. Cõtra eos, q̃ volunt uomere, uentresq; habẽt plus æquo humidos, ut q̃rant ſiſti, hos nec frequenter comedere, & uariis cibis & uinis abſtinere. Nam ſemel cibum capere, & eum unicũ, uinum itẽ unum bibere, intereſt ad hoc, ut uenter illa & retineat, & coquat. Cõtraria uerò ægrius concoquuntur, tum in uentre commorantur. Et pro ciborum qualitate, & ordine ſumptionis, aut innatare illos, aut excerni per aluum contigit.

In aliquibus græcis codicibus legitur non ὑγιέσι i. ſanis, ſed ὑγροῖς i. humidis, ac fortaſſis meli⁹, ut opponatur aſtrictæ aluo, cu ut paulo ante memini.

23 *Pueri infantes diu ſunt calida rigandi, iisq̃; uinũ dilutum exhibendum, quod prorſus tamen frigidum non ſit, idq̃; offerendum, quod minime uentrem attollit, & flatum creat. Atque hæc facienda ſunt, quo minus tentent conuulſiones, ipſiq̃; creſcant, & melioris coloris fiant.*

Quò hęc dicta diæta ſpectet, ipſe enarrauit, nempe enim ut minus tentent cõuulſiones, ipſiq;
D creſcant, & melioris coloris fiant. Nam calida qui multo pueri tẽpore rigantur, molles pmanẽt: id quod conuulſionibus reſiſtit. nã conuulſiones ipſe Hippocrates frequentiores eſſe dicit corporibus cõtentis, q̃ remiſſis & laxis: tum mollia corpora facilius augentur, ꝙ in omnem partem facilius intendantur. Atqui, q̃ à conuulſionibus libera ſunt, probeq; creſcunt, his totum eſſe habitum ſalubrem id latet neminem. Ergo id ipſe vno inſigni prodidit nõ contemnẽdo, boni coloris. Et verò etiam uinum hos dilutum iubet bibere, nolẽs eos nimium caleſcere, idq;, ꝙ nõ raro laborent conuulſione, qđ q̃dem neruorũ imbecillitati, & uoracitati acceptum referunt. Ideoq; uinum eos non frigidum bibere imperat. Atque uinum, quod eſſe eiuſmodi debet, ut minime ſit flatuoſum, omnibus iuxta, nedum ſolis infantilibus commodat.

24 *Mulieribus ratio uictus eſſe ſiccior debet, commodiores enim ſunt cibi ſicci mollitiei carnis: ut item pocula meraciora referunt plus ad ſecundas, & fetus nutriendos.*

Mulieribus ſicciorem rationem uictus pſcripſit, q̃ qualis eſt, ipſe ſubiicit. Cęterum hęc opinio auctoris controuerſa eſt. Etenim, ſi mulieribus eſſe humidis præter naturam ſit, ut in intemperatis naturis, & ægrotantibus humido morbo, recte illas ſiccaret. Iam, cũ eis hoc ſit naturale,

tuendum eſt: niſi ſalubrem mediocritatem excedat: ſed illud nos etiam in uiris ſpectamus. Nã E
& his natura comparatum eſt ut mulieribus ſint ſicciores: qui ubi iuſtam ſiccitatẽ ſuperent, ibi eorum intemperiem contrarijs corrigimus.

25 *Qui exercitantur, his hyeme conuenit currere, & luctari: æſtate luctari quidem parum, currere uerò haudquaquam: ſed deambulare multum in frigore.*

Exercitationum differentias, quę anni temporibus ſunt peculiares, docet, quæ hyeme calfacere ualent & exiccare: æſtate contra.

26 *Qui curſu defatigantur, hos oportet luctari. qui uerò defatigantur luctãdo, currendum his eſt. Nã ita laborans partem corporis defatigationi obnoxiam, calidã conſeruet, roboret, ſimulq́; maxime recreet.*

Si ita omnia medici rationales conſcripſiſſent, non fuiſſet uerborum fundendorum locus interpretibus relictus. Id autem dico, ut addatur cauſa, cur ita nos agere iubet: id quod fecit hoc loco Polybus.

27 *Si hos, qui exercitantur, maxime alui profluuia arripiunt, ac excrementa cibum referunt, ſuntq́; cruda, de exercitationibus detrahere debent, non minus tertiam partem, & de cibis dimidiam. Cõſtat enim* F
non ualere uentriculum aceruum ingeſtorum ciborum omnem calfacere. Sit his cibus panis, quàm poteſt fieri maxime, coctus, in uino intritus: potus quàm pauciſſimus et temperatiſſimus: caueantq́; à cibo deambulare. Hoc autem tempore ſemel tantum oportet illos cibum ſumere: nã hoc modo uentriculus maxime calfaciat, ciboſq́; uincant. Porrò modus hic alui profluuij, corpora, quæ carne ſunt denſiore, frequentior exercitat, ubi compellatur homo, quando ita eſt natura comparatum, ueſci carnibus. Venæ ſiquidem conſtipatæ, cibos non ſuſcipiunt comeſos.

Nõ uidetur hic de exercitantibus ſeſe gratia ſanitatis loqui, ſed de his, q munus aliquod obeunt gymnaſticum, vt non detur illis eius omnino dimittendi facultas, aut admodum multũ remittendi. Propterea de illis detrahit, de exercito tertiam partem, de cibis dimidiã. Nã hactenus ſperat ita cibũ ſuperaturos, ut nõ iã aut cruditate laborent, aut alui profluuio. Cęterũ hic quoque ſuo officio functus eſt, q eorũ adſcripſerit rationem, qua adductus, hæc ipſa, & q̃ hic ſunt dicta, pſcripſerit. Nã modus, inquit, hic alui profluuij hos qui carne ſunt cõpactiore, capit, ubi carnes comedere cogãt. Vbi de gymnaſticis uerba ſe facere ſignificauit: hos etenim comedere carnes cogunt. Ac ſubiungit. Venæ conſtipatæ cibos non ſuſcipiunt comeſos. Quod obſcure dixit. G
quare interpretes putare cõpulſi ſunt, conſtipatas eum dicere pro induratis, & quæ ægre intenduntur, ut non excipiant alimentum: qđ denotari aiunt ex hoc, Cibos non ſuſcipiunt. Sed iſtud digeſtionem citius, quàm lædere concoctionem conſueuit, ut excernant illi humida qdẽ, at nõ cruda tamen. Atqui dixit ante, cruda hos, & q̃ cibum referant, deijcere. Verum, quando adſcripſerit rationem, qua fretus ea conſuluit, q̃ conſuluit, & ẽt num tenemur implicati; quid in his orationibus fieri exiſtimabimus, quibus cauſam, quare facere illa nos iubeat, nõ adſcripſit: Eqdẽ niſi de his, Carne q ſunt cõpacta, adſcripſiſſet, hærere me ingenue faterer, ut in multis alijs: in qbus cum nihil eiuſmodi appoſuerit autor, audaciſſimi iſti interpretes, qđ in mentem uenit, pronunciant. Iam, quia pditorum compacta carne meminit, quo commentarentur illi quoque, quod utile eſſet de his naturis, anſam pbuit. Hi enim citiſſime plenitudinem aceruant, q non ſatis perſpirationis habent. Vnde fit, ut cũ cohibeatur diſtributio, prorſus humida euadãt excrementa; interdum nõ humida ſolum, ſed & tenuia, & pter cæteros, uoracibus. Nam cum ex deglutitis aliquid in corpus digeritur, reſidua promptius uenter cõcoquit. At uerò, cum ciborũ in eo pmaneat aceruus, ſiquando eum degrauent, ſemel deijcit prius uniuerſos, q̃ ſint cõcocti. Potuit etiam per venarum duritiem, quia intendi multum nõ poterant, digeſtio impediri alimẽti. H
Verum talium naturarum, quo pacto haberi potuit ratio, ſcribere ipſum oportebat, inſtituto cõtrario. Siquidẽ totius habitus ſunt ſcopi raritas & mollities, q̃ molli frictione, & multa pinguedine † in ſolis fiunt. Hic uerò ſymptomatibus immoratur, ac eorum negligit interim ueluti radicẽ reſecare. Iam in pſenti oratione iſtud quoque dicit: conſtant enim nõ ualere uentriculũ aceruũ ingeſtorum ciborum omnem calfacere. Atqui, ſi uerè incuſauit habitus denſitatem, & uenas cibum nõ ſuſcipientes, iniuſtè de uentriculo cõquerit. Quòd ſi hic eum quis uera dicere admittat, ſequentem etiam diætam recte eſſe dictam concedet, Panẽ percoctum, potum temperatum & pauciorem, ſemel cibum ſumendum, nec à cibo deambulandum.

† Ex antiquis cod. ita legẽdũ. lõgiorẽq; in ſolijs mora fiũt.

28 *Eſt hæc quidem præceps natura, & ad partem uertitur utranque, parumq́; uiget bonus habitus in eiuſmodi corporibus.*

Bonum habitum appellauit, cõpacta carne præditam naturam, æque ac ſi dixiſſet, celeriter facientẽ mutationes. Itaq; ſubnectit. Et ad partem uertitur utranq;, hoc eſt, ad bonum habitũ, & contrarium. Præterea addit: Parumq; uiget bonus habitus in eiuſmodi corporibus. Nam in cõmentarijs in Aphoriſmos oſtẽdimus bonum exercitatorum habitum præter ſanguinis replę

tionem

A tionem & carnis, robur conſeruare naturalium facultatum. Sed, ut illic ſummam habitus bonitatem eſſe periculo oſtendimus obnoxiam, quam non cito rara corpora conſequuntur; ita vſu venit his, qui corpore ſunt compacto, poſtea quàm uelociſſime propter difficilem per halitum digeſtionem his generatur, cogiturq́; .ſ.e ueſtigio euerti, celerem obtinent generationem, & diſſolutionem.

29 *Habitus verò rariores, & hirſutiores, carnium eſum magis admittunt, & labores. Suntq́; his boni habitus diuturniores.*

Quòd corpora hirſutiora cutem obtinent rariorem, itemque genus carnoſum, in libris De tēperamentis didicimus. Quare hæc meritò ſanè commodius ait eſum carnium ferre, nempe, quę tranſpirantur: & labores, q minus ſint laſſitudinibus obnoxia, id quod etiam in libris de tuenda ſanitate traditum eſt. Quòd ſi hæc, & bonos habitus habent conſtantiores, ut quæ non attingāt continuo extremum.

30 *Ac, qui cibos poſtridie eructant, & ſi præcordia eleuantur, his tanquam cibis non percoctis diuturnior ſomnus prodeſt, nihilominus horum corpora ad alium laborem ſunt adigenda. Vinum bibant meracius, & largius; cibi verò minus ſumant hoc tempore. Liquet enim, præ imbecillitate, & frigiditate ventrem non eſſe ciborum multitudini parem concoquendæ.*

B Laudo hic eum, q fini adiecerit: Liquet.n. præ imbecillitate, & frigiditate ventrem non eſſe ciborum multitudini parem concoquendæ. Nam quaſi ad id reſpiciens, cùm ſtudet calfacere, eaque gratia longiorem ſomnum eis conſulit, item exercitationem, atq; vinum bibere & meracius* & copioſius, præterea id temporis minus comedere, quo ipſis contigit cruditate laborare. Nam reliquo tempore exercitantes ſeſe, & mouentes, uinumque, ut diximus, bibentes, nihil eſt, q ciborum mediocrem copiam imminuant.

31 *Quos ſitis infeſtat, cibos hi & labores minuant, ac vinum dilutum bibant, idq; quàm frigidiſſimū.*

Hic expreſſa eſt eo mō calidarum naturarum nota. In ſexto libro Epidemion his uerbis: | Calido naturaliter frigidæ potio conuenit, & quieſcere. Vt.n. appellauit corporis temperamentum ſubiunxit diætam, quam, qui ita ſunt affecti, requirunt. Caput autem eius eſt, refrigeratio. Potiſſima in hac diætæ ſumma ſunt, aquæ potio, & uacatio exercitationis. Hoc loco quieſcere aliter expreſſit, nempe, Labores minuant. Et pro frigidæ potione ſcripſit: Ac uinum dilutum bibant, & quam frigidiſſimum. Mihi uerò rectius hic præcipere uidetur, q potio diluta, & frigida cum refrigerat, tum præterea uini obtinet commoditates. 6 Epid.cō.4.t. 15 3.483.c

C

32 *Quibus viſcera ab exercitatione, uel alio itinere dolent, his requieſcere ieiunis confert. Potus ſit parciſſimus, qui corpus ingreſſus multam creat urinam: ut ne uenæ, quæ uiſceribus ſunt innatæ, contendantur plenæ. Quippe* inflationes hinc, & febres generantur.*

Omnia hæc præcepta in lucubratione De ſanitate tuenda abunde tradidimus: & nūc memoriæ cauſa, ut in ſuperioribus, ita hoc loco exponemus. Multis.n. tametſi febri liberis, dolores in uiſceribus oboriuntur, potiſſimum in iecinore, ubi à cibo ſe exercitauerint, uel lauerint. Cuius quidem cauſa anguſtia eſt uiſceris tranſitus, aſcendentiumq́; craſſitudo humorum. Etenim occluſi, & reſiſtentes in uenarum ſtrictis finibus, qua ſanguis ex ſimis iecinoris partibus tranſumitur in curuas, tum tranſitum obſepiunt, tum uenas intendunt, quæ in ſima ſunt iecinoris regione. Quas ita affectas dolores citra febrem excipiunt. Hos ſopire eo tempore oportet, quo infeſtant, ac potare aliquid, urinam quod moueat, & iecur reſeret. Qui niſi minxerint, his occaſioni-

D bus ſuccedunt* flatus, & febres.

* Græcus codex habet φύματα i. tumidi abſceſſus: interpres fortaſſis habuit φεύματα.

33 *Quem morbi corripiunt à cerebro profecti, huius primum torpedo caput tenet, meitq́; frequenter ac alia patitur, quæ in urinæ ſtillicidio ſolent euenire. Huncillud dies † viginti moleſtat. Et de naribus ſi fluat, aut auribus aqua vel muccus, à morbo vendicatur, & vrina quieſcit ſtillicidium. Meit autē abſq; dolore multum, & album, dum diem vigeſimum tranſierit, & capitis dolor relinquit hominem, cæterum oculos intendentem ſplendor illum fugit. At viri eſt, qui facultate eſt præditus ratiocinandi (quia hominis tanti nihil, atque ſanitas eſt) noſſe de ſuo conſilio in morbis eſſe præſto.*

† Græce ἐννέα i. nouem.

Merito habuerunt hanc orationem ſuſpectam: nonnulli etiā ſemel damnarunt, non eſſe Polybi, & multo minus Hippocratis. Nam orationis omnino non conſtat initium, cum uelit cerebri morbos torpedinem inducere, & urinæ ſtillicidium. Quæ tamen oratio, uel ſi putet quis, nō cunctos eum cerebri tales eſſe morbos conſtituere, ſed eos ſolos, quos fluens de naribus, & auribus muccus & aqua depellit, haud eſt vera. Neq;.n. ſemper ita rem ſe habere, neq; frequēter apparet.

GALENI

GALENI DE ATTENVANTE VICTVS RATIONE LIBER VNVS. F

Martino Gregorio interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de edulijs quibus tenues, ac ſalubres humores in corpore redduntur.

Quæ ſit rationis uictus attenuantis utilitas. CAP. 1.

CVm victus ratio attenuans pleriſq; diuturnis morbis adeò cōferat, vt ſola ea, ſine vllo alio medicamento, ſublati ſæpe fuerint, operæprecių̄ fuerit aliquid de ea diſtinctius perſcribere. Sunt.n. quos præſtiterit ſola uictus ratione, ſine medicamentis perſanare. Vidi equidem nō paucas arthridas, quæ iam articulorum oſſa nudarant, alias quidē hac uictus ratione in totum perſanatas, alias mitiores fuiſſe redditas. Vidi ꝑterea & eorum pleroſque, qui ſpirandi difficultate, quam ἄσθμα uocant) ſæpe prehenduntur, adeo leuatos, ut aut prorſus reualerent, aut G longo ſaltem interuallo leuiter affligerentur. Eadem etiā hæc tenuās victus ratio magnos lienis tumores, & hepatis ſcirrhum colliquat. At hæc epilepſias paruas quidem, & etiamnum incipientes penitus ſanat: inueteratas uerò ac conſumatas iuuat non mediocriter. Hanc uictus rationem medici tenuantem appellarunt, quemadmodum aliam ei cōtrariam, incraſſantem, pro eo humore. ſ. quem in corporibus noſtris gignit, Nota autem longa experientia nobis eſt, & ratione explorata: nam olfactus ac guſtus mentem noſtram ad omnes eiuſmodi cibos diſcernendos ſatis inſtruunt. Quæ.n. ſenſus noſtros pungūt, ac mordicant, ea omnia palàm eſt acria eſſe, & quæ ſuccos craſſos tenuare queant: quæ etiam, ſi largius æquo ſumpta fuerint, uentriculum mordicāt, ciborumque nauſeam magnam inducūt, & halitus acres emittunt, non modo dum mādūntur, ſed etiam poſtq̄ è corpore fuerint egeſta. Plurima autem eorum urinas, & ſudores graueolentes, & acres promouent: phymatibus ꝑterea, ac furunculis ſunt accommoda: quædam autem ex ipſis cutim diuellunt facile, atq; erodunt: alia verò pertundunt: alia ipſius partem aliquam in pus uertunt: ulceraq; magna, & quas uocāt eſcharas, efficiunt. Hæc omnia ſatis probant ea acrem quandam, atq; incidentem habere facultatem: cui rei euidentiſſimo etiam ſunt argumento humores in corpore noſtro ab eis extenuati. H quin & experientia ipſa rationem confirmat: uidemus.n. corpora omnia, in quibus humores frigidi, craſſi, ac lenti abundant, huiuſmodi ciborum uſu maiorem in modum alleuari.

Quæ ſint oleracea attenuantia, ac de diligentia in eorum uſu adhibenda. CAP. 2.

VT in alijs, ita in his quoq; oportet medicum tp̄i, ac menſuræ vſus diligenter eſſe attētum: periculum.n. eſt, ſi quis non recte ijs vtatur, ne tandem prauo ſucco impleatur. Verum de omnibus in pñtia tradere non eſt inſtitutum, ſed de edulijs duntaxat pertractare. Nemo igiť eſt qui allium, cepam, naſturtium, porrum, & ſinapi, p̄p facultatis ipſorum uehemētiam, ignoret in genere eſſe tenuantium: poſt illa autem ſmyrnium, pyrethrum, origanum, calaminthen, ſiſymbrium, pulegium, ſatureiam, thymum: quæ omnia uiridia quidem, & prius, q̄ exiccentur, manduntur: exiccata uerò, iam non amplius ſunt cibi, ſed medicamenta. In ſumma oē, quod ſiccum eſt, viridi eſt ualentius: eorum uerò, quæ ſicca non ſunt, maturiora minus maturis: & q̄ in montibus ac locis ſiccis proueniunt, ijs, quæ in campeſtribus, ac planis, & hortis, ac paludib⁹ creſcūt ſunt fortiora: hæc ſanè ſunt, q̄ de ijs cōiter ſcire conuenit. Prædictis aūt ordine proxima eſt capparis. & terebinthi fructus: his aūt cruca, ſium, apium, petroſelinū, *orminum, rhaphanis, braſſica, & beta. Malua uero, & blitū, & atriplex, tametſi ijs ſpecie ſunt proxima, facultatibus tñ diſſident:

A.l.3.f.13.t.1 c.3.fo.391.c

* ozymum.

A denq; aquea.n.ſunt,minimumq; acris facultatis habẽt,quo modo cucurbitæ, & cítruli,melones,
melopepones,& pruna:humida.n.ſunt hæc omnia,ac frigida,& pituitoſa,potiſſimum ſi cruda,&
non elixa mãdantur.Atq; hinc adeo fit vt quidam citrulos, ac cucurbitas duriores elixẽt.Ex po
mis præterea,ac,ac pyris ea minus nocebunt,q̃ cocta fuerint.Ad hæc ex ijs,quæ cruda mãdunt,
ea prædictis minus ſunt noxia,quæ ad reponẽdũ ſunt apta . Sed de his nõ eſt nunc dicẽdi locus.

De differentia attenuantium oleraceorum ex ætate,ac communis ratione ipſorum dignoſcendorum. CAP. 3.

RVrſus igitur ad eos cibos,qui ſuccos craſſos in corpore tenuant reuertamur,ab ijs vnde ſu-
mus digreſſi,auſpicantes:exactius.n.de ipſis determinare eſt neceſſe. Omnia igitur tenera,
& increſcẽtia propter humiditatẽ,qua adhuc toto incremẽti tẽpore affluũt,facultatibus(vt pau
lo ante diximus)ſunt moderata.Quo fit,vt pleraq; medicamenta,dũ oriuntur,& adoleſcunt,nõ
aliter,ac cibi mandantur,vt ſilphij,ac ſinapis ſtolones, pyrethri,iringij,& multorum aliorum, q̃
olera ſylueſtria vocare conſueuerunt:quæ haud ita multo poſt ſpinis adeo horreſcũt,vt ne peco
ribus quidem ſint ueſca.Hæc aũt oĩa, ubi cõmaturuerint, magnam quidẽ habent incidendi fa-
cultatem:tenuant verò admodũ,dũ oriũtur adhuc,atque adoleſcũt.Pari modo & vrtica , prius;
B quàm exiccetur,eſt eſculenta,præterea fœniculus,ruta,coriandrum, anethum eiſdẽ cũ illis ſunt
ſpeciei,euidenterq; etiã calfaciunt.Aliud autem eſt olerum agreſtium genus,quę memoratis mi
nus incidunt,vt mediocris nõ ſecundæ ſint naturæ,quippe q̃ neq; incidant manifeſte, neq; den-
ſent.Olera aũt cõi nomine hæcõi omnia Iſerides nominantur, ſingulis tñ ſpeciebus ſingula nomi
na à ruſticis fuerunt impoſita,vt lactucæ,condrillæ,tum ijs,q̃ Syrij gingidia vocant,tum alijs id
genus pleriſq; apud ſingulas gentes:Athenienſes tñ oĩa cõmuni nomine appellant : ueteres aũt
ipſorũ ſpeciebus nullum nomen indiderunt.Cum igitur plures horum ſint ſpecies, & earum ple
ræq; propterea q̃ nõ vbiq; proueniunt,multis ſint ignotæ,vbi eorum facultatẽ in genere didice
ris,nihil erit,q̃ ea oculis ſingulatim inſpicere,ac dignoſcere deſideres, ſed ipſorũ duntaxat enar
ratio tibi ſatisfecerit.Siquid igiť olfactui,aut guſtui,aut vtriq; ſimul,acre , & mordicãs,& calidũ
apparebit,ſcito id facultatẽ habere tenuandi,atq; incidendi . At ſiquid olfactui odorem bonum
inferens,aromatis ſpeciem guſtui repræſentet,id quoq; viribus calidũ eſſe oportet,ſed non æq;,
ac mordicantia,& rodentia,& inſigniter calfacientia. Incidunt præterea & quæ ſaporẽ quendã
habent nitroſum,aut ſalſum,quorũ etiam plurima aluum deijciunt:nec minus ijs amara tenuan
di facultate ſunt pdita:atque hinc adeo fit,vt plurimis huiuſmodi vulgo veſcantur : differunt ta
C men in eo plurimum,ſi vnà cum eis oxymel,aut acetũ,aut ſal,aut oleũ, aut aliud id genus ſuma
tur:eorum enim facultas aceto,& melle intenditur,oleo ãt minuitur. Siquidẽ oleum ipſum,præ
ter quã q̃ ſuccos graſſos nõ incidit,eorum etiam omnium,quæ id præſtare poſſunt, robur inmi
nuit . Huius ẽt generis ſunt cibi oẽs aquei ac mucoſi, præterea olera plurima potiſſimũ hortẽſia
propter ſuperfluã humiditatem:quibus omnibus cum aceto ueſcuntur,eis quidem,quæ cruda li
benter mandunt,id non permiſcentes,his verò,quæ elixant,oleum infundentes . Quidam autẽ
pro delitijs acetum omnibus permiſcent,ſed cum melle,uel ſinapi,vel libyſtico,uel cumino,vel
apio,uel id genus aliquo commiſcentes.Natura.n.ipſa ſuggerit,quid ſit faciendum, ac docet nõ
eos modo,qui hoc apertius norunt,ſed etiam imperitos,atq; idiotas.Quin & ipſe ijs,quibus ui-
ctus ratione tenuante opus erat,delitiis eiuſmodi uti iubebam,præter q̃ carne dactylorum,quã
multam pulmentis plurimis commiſcebant.In ſumma autem de ijs delitijs eſt habẽdum,omnes
eas tenuantibus eſſe accenſendas,quæ tum cum multis acribus,& calidis(cuiuſmodi ſunt ea , q̃
nuper memorauimus)tum cum cepis,alliis, & coriandro præparantur : quibus verò ea parcius
fuerint permiſta,ſubſtantiam incraſſantem habent copioſiorem.

De olerum,& arborum germinibus attenuantibus. CAP. 4.

D QVoniam autem ab initio de cibis oleraceis differui(in eo.n.genera plurima ſunt,q̃ tenuãt)
proximum ſanè fuerit de aſparagis,quos uocant, differere,elijs,*mixacanto,camædaphne,
uite alba,uitice,ſpina,& aliis eiuſmodi.Eodem in genere ſunt uitium germina,& rubi,& omnia
deniq; arborum germina,quibus ueſci conſueuerunt.*Mixacanthus igitur,quem uocãt, mediæ
quodammodo eſt facultatis,ab eo autem elii,& camædaphne utrinq; non multum differũt.Sto
macho autem non minus prædictis commodant uitis albæ,& uiticis, & ſpinæ aſparagi : omniũ
autem maxime auſteri,atq; adſtringentes,quales ſunt uitis, ac rubi . Spinæ uerò aſparagus aluũ
deiicit.Sed,quæ purgant quidem,non poſſis ante experientiam cognoſcere, quæ vero uentricu
lum roborant,coniectura poſſis aſſequi.Omnia.n.ſtomachũ iuuant,facultatisq; ſunt mediocris,
quo in genere eſt palmæ cerebrum:ſic.n.nominatur tenerum germen,quod e ſumma ipſa plãta
producitur,vt elate in oleribus.Qui auẽt amaroris quidpiam præſeferunt, quanto amariores,tã
to iis ſunt ſicciores,& incidentes magis.Quòd ſi linguam euidenter mordeant, ac calfaciant, in
tenuantibus erunt numerandi.Verum de oleraceis quidem oduliis hæc ſufficiant.

* μυάκανθον
* μυάκανθος i. ſoricatis ſpi-na.

De ſeminibus olerum. CAP. 5.

DE ſeminibus aũt deinceps tractabo.Vt aũt de his in uniuerſum dicam, facultate plantæ ſuæ
ſunt ſimilia,niſi q̃ illis prorſus ſunt ſicciora,eoq; magis tenuãtia : non omnia tñ ſunt ueſca,

vt ne herbæ quidem ipſæ, quarum ſemina manduntur, omnes ſunt eſculentæ. Omnia tamen ſemina, quibus veſcuntur, ſua natura ad ſiccius & calidius magis, q̃ herbæ ipſæ, ſemper ſunt propenſa. E Proinde & papaueris ſemen herba ipſa eſt melius, adeo, ut tanq̃ innoxium panibus ipſum miſceant, & placentis. Quòd tñ & ipſum palàm refrigeret, ex eo intelliges, q caput grauat, & ſoporiferum eſt, non tñ æque, ac eius ſuccus: ſed, quanto is magis refrigerat, tanto eſt ſemine magis ſoporifer. Soporiferum eſt & lactucæ ſemen: qñquidem & olus ipſum frigidum eſt, & humidum. Ab his igitur frigidis & humidis ſeminibus eis eſt cauendum, qui tenuante diæta uti uolet. Nam ſiſami ſemen ſuccum craſſum ac lentum in corpore gignit: apij uerò, & petroſelini, cumini, carui, aniſi, præterea libyſtici, ſinapis, ameos, dauci, ſeſeleos, & omnium deniq; odoratorum, & acrium, & euidenter calfacientium ſemen tenuante diæta utentibus conuenit. Quorum quædam adeò ſunt fortia, ut nihil a fortiſſimis medicamentis diffideant: cuiuſmodi eſt rutæ ſemen, quod ualidum admodum eſt ac tenuans. Pari modo, & lini, & cannabis ſemina: hæc enim non modo ſunt medicamentoſa, ſed caput etiam tentant. Quocirca vnicum eſt tempus, quo quis rectè iis utatur, cum, ſ. ſanguinem per urinas purgare uolet. Verum de medicamentis dicere nunc non eſt propoſitum, ut quorum uis & actio eſt magna, eoq; non eſt eis inſiſtendum,

De Frumentaceis, ac edulijs, quæ ex eis parantur. **CAP. 6.** F

AD aliud ſeminum genus eſt tranſeundum, quæ cerealia appellant: hęc autem appellatio in toto eorum genere Græcis eſt uſitatior, q̃ leguminum nomen, q̃ non nulli chedropa etiam nuncupãt. Oīa autem generaliter uocant legumina: ſpeciatim uerò ea ſola ex eis appellantur chedropa, quæ manu carpuntur; alia cuncta, quæ falce putantur, frumenta: quidam autem ſolum triticum, frumentum uocant: alij hordeum quoq; ei adiungunt. Sed uocet quiſq;, quo libeat, nomine: ipſe uero de eorum oīum facultatibus deinceps pertractabo. Triticum ergo firmiſſimi eſt alimenti, ſuccumq; craſſum admodum gignit ac lentum. proinde, niſi quis ipſum, quo modo nunc præparatur, exhibeat præparatum, ſuccus ex eo ſuccreſcet uehementer craſſus ac lentus. Tritico igitur ſimpliciter elixo non eſt ueſcendum, ut in Aſia pleroſq; ruſticos eſitare obſeruaui. Nam condiunt id pauco ſale, nec ipſum in farinam redactum, ut i.e. pulticulam, aqua uel lacte perfundentes, elixant. Cæterum qđ eo modo eſt paratum ad coquendum eſt difficile, & craſſi ſucci: ſola autem ea præparatio eſt probanda, q̃ fermento conſtat, ſale, & clibano: paulo deterior, q̃ minore furno: ex reliquis uerò nulla eſt, de qua uerba facere ſit neceſſe. Eſt & in tritico non parua ſpeciatim differentia: quippe quod graue eſt ac dēſum, & in profundo flauum, copioſiſſimi id alimenti eſt, craſſiq; ſucci ac lenti: contra quod leue eſt & rarum & album, minus nutrit, ſuccumq; gignit G craſſum minus ac lentum. Similago autem & alica multum alunt, craſſiq; ſunt ſucci ac lenti. Verum ſimilaginem quidem non conuenit eos attingere, qui extenuante uictu utuntur: Alica uerò poſſunt ueſci moderate, tum ſola aquæ incoacta, tum uerò cum mulſo, aut uino, & eo q̃dem dulci, ſed flauo ac tenui, & qđ uiribus falerno ſit proximum. Poſſunt & alijs multis cibarijs permiſcere, & maximè betis tritis, & iuſculis accōmodatis. Quod ſiquis pultem, aut ſorbitionem ex alica parare uolet, conueniet non anethi modo, ſed & porri quidpiam, uel pulegij, uel calaminthes, uel hyſſopi immittere. Piper præterea ſi miſceatur, non ſolum elixationibus eiuſmodi, ſed alijs etiam propemodum omnibus, quæ ad tenuantem diætam conferuntur, non mediocriter iuuabit. Ptiſſana autem ipſa quidem p ſe non nihil abſterget, ut hyſſopo non magnopere egeat. Si qñ tñ ipſius vim inaugere velis, piperis aliquid ei permiſcuiſſe ſuffecerit. Mel uerò ptiſſanæ immiſcere non eſt opus, niſi quis ea, quæ thorace ac pulmonibus continētur, ſtudeat expectorare. In hepatis uerò ac lienis affectibus ipſum admiſcere non conuenit: nã horum uiſcerum tumores a ſorbitionibus ipſis ſolis ex alica adaugentur, & multo magis, ſi cum melle eas paraueris: at de mellis quidē vſu oī paulo poſt dicemus. Nunc ãt ad hordeum redeundum: non enim in ptiſſana tñ eo ueſcimur, ſed & panes hordeaceos conficimus, & eius farinam cum lacte elixamus: præterea ex eo frixo polentam conficimus; deniq; non ſecus, ac alicam, coctum ipſum in aqua cũ vino dulci aut ſapa exhibemus. H Verum, qđ ad panes quidem pertinet, ſcire oportet, oēs, quoquo modo parentur, exigui eſſe alimenti, ſuccumq; craſſum, ac flatus minimum generare: Polentam uerò oēm ſimiliter, ac panes, nutrire, niſi q ſiccat magis, propterea q frixa eſt: farinam ipſam utriſq; eſſe humidiorem, excrementoſamq; magis ac flatulentam, & potiſſimum ſi cum lacte coquatur. Qđ verò hordeum, ut alica, ex dulcibus quibuſdam ſumitur, propoſitę uictus rationi multo minus confert: ſuccum enim craſſum ac lentum, ut alica, gignit. Sumenda igitur hæc ſunt non cũ ſapa, neq; cum uino aliquo uehementer craſſo, ſed cum mulſo, aut uino quopiam falerno ſimili. Eodem ãt modo & typha uti licet & auena: ſunt tñ hæc, q̃ ptiſſana & alica, concoctu faciliora, & excrementoſiora. Porrò horũ ſeminum pleraq; in Aſia, ac Myſia proueniunt, adeo, ut panes ex eis conficiant, qui utiq; & ipſi ad coquendum ſunt difficiles & ſucci non boni. Olyra ēt, quam uocant, frequens in Aſia uiſitur, mediumq; inter hęc & triticum, locum obtinet: ſiquidem tritico tanto eſt deterior, quanto his melior: utuntur autem & ipſa eodē modo, quo prædictis. Quod uerò ad zeã attinet, nulla alia eſt inueſtigãda præter olyras & typhas, q̃ ſunt eſculentæ: &, ut ingenue fatear, non mihi conſtat, de utris harum antiqui nomen zeæ enunciarint. tertium enim præter illas

genus

A genus non viſitur, quod eis ſit ſimile, ſed typhas & olyras ſic vocitabant. Cum autem Mneſithe⁹
de ijſdem ſeminibus vtrunq; nomen enunciet, typhas & olyras nominans, in eo declarat, ſe ſu-
ſpicari zeam quoddam aliud eſſe prauum edulium: ipſumq; exiſtimo zeam appellare, quod nos
typhas nominamus, aut aliquid his deterius. Cæterum ſemen id, vt hordeum, & olyra, & auena,
eſt mundandum, ac cortice ſpoliandum. Quod cum factum fuerit, tritico, hordeo, & olyra longe
eſt tenuius, atq; exilius: flauum præterea eſt, vt triticum, non album, vt hordeum. Porrò hordeũ
apud quaſdam gentes nudum prouenit, vt in Cappadocia, vocaturq; ita, vt iamiam dixi. Quod
ſi aquæ incoctum, vt alica, cum aliquo vino dulci ſumatur, nullis alijs bonitate cedet.

De reliquis leguminibus. *CAP. 7.*

FAbæ aũt minus quidẽ, q̃ hordeum, tergent: verum & ad coquendũ ſunt difficiles, & multũ
flatulẽtæ. Proinde ſatius fuerit piſis veſci, fabis.n. ad oĩa p̃ſtantiora. Eruiliæ vero, & dolichi,
& phaſeoli, multo fabis ſunt deteriores. Lentes aũt, tametſi ſuccum craſſum generent, non tamẽ
omnino ſunt aſpernandæ, ſed, cum aliorum meliorum ciborum copia non ſuppetit, eis eſt uten
dum. Lupini ſimiles ſunt lentibus, niſi ꝙ minus ſiccant. Cicer autem cibus eſt flatulentus, & con
coctu difficilis, atq; excrementitius: ad mouẽdas tñ vrinas eſt accommodus, terget pręterea nõ
B nihil. Eruum uero, boum magis, q̃ hominum, eſt alimentum: incidendi tñ facultate pollet, vnde
& ex eo medicamentum paratur, quod in ijs, quę thorace continentur, expectorandis nulli ẽ ſe-
cundũ. βούκερας aũt ſeu fœnumgræcum (vtroq;.n. mõ appellant) non incommode alui deijciẽdæ
gratia ante alios cibos ſumitur: cũ melle quoq; eius ſuccum exhibent, vt qui calfaciendi vim ha
beat, ac detegendi: eſtq; ad vtrũq; hoc valde accommodum: ꝙ tñ caput tentet, vſus eius multus
eſt cauendus, vt & aliorum omnium, quæ alui ſubducendæ gratia, prima mẽſa ſumuntur. Nã bo
na pars eorum flatulenta eſt, & ad coquendum difficilis, in quibus eſt lupinus, eruilia, & phaſeo
lus. Pruna ẽt Damaſcena hydromeliti incocta præmandunt ij, quibus extenuãte diæta eſt uten-
dũ: verum his aluum magis deijciunt, quæ ex Iberia importantur. Ventrem p̃terea ſubducunt e-
chini marini, & concharum omnium, atq; annoſorum gallinaceorum iuſcula, neq; quidquã ijs
officiunt, quibus tenuante victu uti eſt propoſitum. Meline uero ſeu panicum, & milium, praui
ſunt ſucci, & flatulenta, ac concoctu difficilia: nã alui fluxum vehementer ſiccant. Lobi ẽt hortẽ
ſes cibo adaptantur, craſſi tñ ſunt ſucci, & pituitoſi, cęterum fabis minus inflant, nec, vt hę, deter
gendi facultate ſunt præditi. Quid iam loquar de alijs prauis ſeminibus, q̃ omnes, etiam ſi non
moneam, fugitant? de ipſis tñ dixiſſe ſuffecerit, ſolum hordeum ex cibis frumentaceis, tenuanti
C victui eſſe innoxium. Secundum hoc ſunt panes clibanitæ, qui ex tritico fiũt. A reliquis vero eſt
abſtinendum, niſi quis forte piſum, uel lentem, aut alicam, per magna interualla guſtare uelit.

De Auibus, Piſcibus, ac pedeſtribus animalibus. *CAP. 8.*

EX piſcibus ſaxatilibus, mõtaniſq; auiculis multũ, ac copioſum potes alimentum ad tenuan
tem victum accommodare. Animalia.n. q̃ in ſtagnis, ac locis aquoſis, & campeſtrib⁹ degũt,
humidiora ſunt, atq; excrementoſa: quæ uerò in montibus viuunt, omnia tẽperatura ſunt ſiccio
ra, ac calidiora, eorumq; caro minimũ eſt pituitoſa, ac lenta. Ex quibus intelligi poteſt animalia
omnia, quæ in montibus naſcuntur, multo ijs, q̃ in locis planis oriuntur, eſſe præſtantiora. Et, ut
ego iudico, aues monticolæ, †non modo ꝙ aeris, ſed ẽt alimenti, quod nobis præſtant, tenuitate
antecedant, alijs auibus, quæ in locis aquoſis ac campeſtribus degunt, ſunt præferendæ. Paſſeres
† non modo aeri tenuitate, ſed & ciborum, quibus ueſcuntur, bonitate, alijs auibus, &c.
igitur, turdos, merulas, perdices, & reliquas id genus aues monticolas, mãdas, licet. Abſtinendũ
aũt ei, qui tenuante uictu uti uolet, alijs auibus, quæ in locis aquoſis uiuũt, ut tardis, quas ὠτίδας
uocant, anſeribus, & magnis auibus, quas ſanè & ſtruthocamelos nominant, & alijs id genus: nã
omnia hæc carnem habent excrementitiam. Mandendæ ẽt ſunt aues eæ, quæ tum in turribus, tũ
D in uineis, uitam agunt. Ad hæc columbæ turricolæ domeſticis ſunt meliores: tum ẽt pari modo
& apri ſuibus domeſticis in cibo ſunt anteponendi: ac, vt in ſumma dicam, omnia, quæ exercen-
tur, ijs, quæ ſunt ocioſa: & quæ cibis ſiccioribus, iis, quæ humidioribus vtuntur: deniq;, quæ pu-
rum ac tenuem aerem inſpirant, iis, quæ contrariũ, ſunt præferenda. Siquidem ſuum domeſtico-
rum caro, oĩum aliorum ciborum firmiſſime nutrit: multum.n. in ſeipſa habet lentorem, tum p̃p
vitam deſidioſam, tum propter cibi humidioris affluentiam. Verũ ab his prorſus abſtinebit, cui
propoſitum erit uictu extenuante uti. Quòd uerò ad reliquas carnes attinet, non quibuſuis ſim-
pliciter ueſcetur, ſed, ſi multum ſeſe exerceat, licebit ei & auribus, & roſtris, & pedibus ſuillis ue-
ſci, uentre præterea, & matrice, ſi mõ ea elixa belle fuerint. Qui aũt uitã in maiore ocio ac quie-
te degunt, iis non modo eiuſmodi ſuum eſu eſt temperandum, uerum ẽt ſylueſtribus. Abunde.n.
fuerit eis auibus montanis ueſci, & piſcibus ſaxatilibus, utputa iulide, fuca, merula, turdo, ſcaro,
& in ſumma, omnibus, quæ carnem habent mollem ſimul, ac friabilem: ab iis uerò, quæ duram
hñt uel lentam, omnino eis eſt abſtinendum. Aſellorum autem caro mollis quidẽ, ſed non ęque
ac ſaxatilium eſt friabilis: Mulorum autem friabilis quidem eſt, non tamen mollis. Hæ itaq; duæ
tibi ſint notæ, de cuiuſuis animalis carne, mollities.ſ. & friabilitas: quibus attentus eam animalis
carnẽ, cui utrunq; adeſt, quantũ uis, mandas, licet: cui aũt neutrum ineſt, abiicias: cui alterutrũ,
interdum, cum aliis cares, mandas, modo ea ad ſatuitetem uſque non utare. Cũ igitur ſaxatiles
deſunt,

dèſunt,aſellos,mulos, & alios eiuſdem generis pelagicos poſſumus exhibere, & eos potiſſimũ, E
qui cum ſinapi manduntur,cuius generis eſt ſcorpius.Sunt & alia quidem animalium genera,q-
bus altera memoratarũ notarum ineſt:verum propter alterius exuperãtiam,in cibo ſunt fugien
° Al. σαλα-χίων. da.Nã anguillæ,&°mollium pars maxima,tametſi carnem habeat mollem, ꝙ tamen ſucco lento
ac pituitoſo abundat,ijs,qui tenuante diæta vti volunt, plurimum eſt noxia:idẽ accidit & pluri
mis oſtreorum.Hirci autem,& boues,carnem quidẽ habent minimum humidam,pituitoſam,ac
lentam,nocent tamen admodum ob duritiẽ,& in alterando difficultatem. Ad hęc plurima oſtra
coderma & cruſtata vel propter vtrunq;,vel propter carnis duritiẽ,ſunt vitanda.Sola autẽ char-
tilagineorum torpedo,& turtur laudantur,poſſisq; non nunq̃ in ſaxatiliũ penuria ijs vti. Satius
tñ fuerit piſces eos præparari cũ beta trita,aut albo iure, porrum prolixius miſcendo & piperis
‡ Al. Blegoſſō & pſitta. i. ſolea & paſſer. portiunculã.Dictis piſcibus,viribus propinquum eſt‡ bugloſſum, & ſaxatiles piſces. ‡ Ex terre-
ſtribus verò animalibus hirci,& arietes,& genus omne ouiũ,ac caprarum, nõ vndequaq; lauda
bilis ſunt alimenti.Solis autem hœdis innoxiè vtare. Agnorum eſus propter inſignem humidita
tem eſt fugiendus. Equorum & aſinorum eſum hominibus aſininis,vt pardorum,vrſorũ, & leo-
num hominibus feris,permitto.Proximi aſinis ſunt cerui,eoq; ab eorum eſu eſt abſtinendũ.Ca-
ró aũt leporum ad aliã victus rationẽ ſiccãtem eſt accommoda,ad propoſitam vero non admo F
dum confert · ſanguinẽ.n.vehementer craſſum gignit.Ad hęc ſanguis omnium animalium in ci
bo eſt vitandus,& multo adhuc magis in tenuãte diæta . Pari modo & viſceribus eſt abſtinẽdũ:
ſunt enim excremẽtitia,& ad coquendum difficilia,& craſſi ſucci.Canum verò, & vulpiũ carnẽ
nunq̃ equidẽ guſtaui,nec ſanè guſtare vnq̃ fui adactus,neq; in Aſia,neq; in Græcia,neque in Ita
lia:aiunt tñ hanc quoq; mandi:cõiectare tñ poſſum vim ei ineſſe carni leporum ſimilem . Nã ca
nis,& vulpes,vt ſummatim dicam, temperamẽto ſunt ſicco.Porrò,quemadmodum partib.por-
corum extremis veſci conceſſimus,ita & gallinarum alis vti concedimus, teſtes tamẽ,& viſcera
tenuanti diętæ non competunt . Corporum autem gallinarum eſum,ſiquis exerceaẽ,nõ veto,&
potiſſimum earum,quæ in montib.fuerunt enutritæ:qui verò non exercetur,mandendæ ei erũt
modice,non modo gallinæ,ſed columbæ etiã,ac turtures,tametſi turtur temperamẽto eſt ſicca,
& potiſſimum quæ in montibus degit:itaq; veſci quis poterit ijs innoxiè: recens tamen non tur
tur modo non eſt mandenda,ſed nec perdix,nec alia omnia, q̃ carnem habẽt moderate ſiccam,
ſed,vbi vnum diem ad minus ſuſpenderis,ita demum mandas,licet .Porrò palũbes, præterquã,
ꝙ carnẽ habent columbis,& perdicibus,& turturibus duriorem , difficilem etiam ad coquendũ G
& excrementitiam habent.Perdices verò,ac turtures,neq; duriſſimas habent carnes,neq; cõco
ctu difficiles,neq; prauo ſucco vitioſas:ſed & ipſarũ durities,ſi mortuæ vno die aſſeruentur,faci
le vincitur,fiuntq; friabiles omnino atq; inculpatæ:alimentum enim corpori dant laudabile,ſan
guinemq; minimum viſcoſum generant,& craſſi ac tenuis medium. Proinde quibus ſalubris ci-
bus curæ eſt,eos, vt arbitror,vti his conueniet.

De Radicibus. CAP. 9.

VErum de ijs quidẽ dictum abunde eſt: ad ea,quæ reſtant, eſt tranſeundum.Olerum omniũ
radices(vt generatim dicam) excrementitiæ ſunt,& concoctu difficiles.Solius autẽ dauci
ac paſtinacæ radix propoſitæ diætæ vt nihil incõmodat,ita nihil confert. Aduerſiſſimæ ãt ſunt,
rapæ.His paulo minus aduerſi ſunt bulbi.Omnium autem peſſimi ſun fungi . Itaque eorum om-
nium quæ guſtu nullum morſum,nec acrimoniam,nec calorẽ referunt,radices ſuſpectas habere
oportet:vnde & bliti radix vitanda,tametſi olus hoc minime ſit pituitoſum.Quid iam olera me
morem,quorum non ſolum radices,ſed germina etiã,& ſtipites,ac folia ſuccum gignunt pituito
ſum? Vt autem paucis rem omnẽ finiam, omnes quidem radices, tanq̃ ad coquẽdum difficiles,
habere ſuſpectas oportet:ſolæ autẽ acres ac calidæ guſtãdę,vt ſunt allij , cępæ,& radiculæ,eæq; H
pro pharmacis potius,quàm pro alimentis,ſunt habendæ,

De Fructibus arborum. CAP. 10.

ATque de radicibus hęc dixiſſe ſufficiat : tempeſtiuum.n.iam fuerit ad fructus arborum tran
ſire,quorum pleriq; ſunt humidi ſinę vlla ſiccitate,& potiſſimum qui nõ reponunẽ . In qui
bus ij minus ſunt noxij,qui ventrẽ lubricãt,cuiuſmodi ſunt mora,& poſt ea,pruna & ceraſia, ac
ficus.Deteriores autem ſunt,qui tarde permeant, & maxime ſi cõſiſtentia ſint duri : ab eis enim
prorſus eſt temperandum.Mandendi autem,qui ad reponendũ ſunt apti, qualia ſunt pyra,cydo
nia,& pleraq; vuarum genera,in quibus molliora potius,q̃ duriora, ſunt edenda : nemo tñ vllo
horum ad ſaturitatem vtetur,quemadmodum neque pomis,neq; perſicis , neque armeniacis, q̃
Latini præcocia appellãt:& ijs multo adhuc minus ſericis,quæ vocant,& myrtis,& alijs eiuſmo
di:pari modo nec meſpillis,nec ſorbis:quib.tñ rectè quis ad alia vtetur, ad victũ autẽ extenuan
tem non ſunt accõmoda,& potiſſimam meſpila.Vt autẽ ſummatim perſtringam, quę vehemen-
ter ſunt auſtera ac pontica,huic vict⁹ rationi ſunt aduerſa. Soli autẽ vẽtris fluxui,aut vẽtriculo,
ſtomachove imbecillis,cõferunt.Porrò inter ea,quæ in hyemẽ ſeruari poſſunt , caricæ ac nuces
tum ad id ſunt accomodatiſſimæ , tũ etiam nihilominus ad propoſitam nobis victus rationem,
Piſtacia præterea, & amaræ amygdalæ haudquaq̃ ſunt improbanda: his duriores ſunt nuces põ

ticę,

A ticæ, nullamq; abſtergẽdi ex uiſceribus excremẽta habent facultatẽ. Caſtaneę uerò ſiue elixẽtur, ſiue aſſentur, ſiue deniq; frigant̃, ſemꝑ ſunt prauæ, & multo magis, ſi crudæ mandantur. Oliuæ ãt, quod ad propoſitam diætam attinet, medium quodãmodo ſunt edulium. Proinde neque eas magnopere cõmendare poſſim, neq; damnare, quemadmodum nec uuas pẽſiles. Quæ uerò in uinaceis ſeu βοτρύοις reponuntur, uentriculi quidẽ imbecillitati conferunt, præſenti aũt ſcopo haud quaquã, & his adhuc minus, q̃ in uinis ponuntur. Vuæ paſſæ, ſi non ſint adſtringẽtes, lieni quidẽ & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen ac pulmonis affectibus cõducunt: noxia ẽt ſunt mala punica ſi fuerint pontica, imbecillium tñ uentriculũ iuuãt. Atq; ẽt de alijs arborũ fructibus, ſi ad memoratos iã cõtuleris, licebit ſimiliter pronunciare, ſiq̃dem duri omnes ac pontici, ſunt praui, reliquis verò moderate vti poteris. Quòd ſi quis exiſtat, qui in uarijs ſui partibus ſapores habeat diuerſos, partes q̃dẽ acidæ & acres ſumendæ, alijs aũt temperandum. Multos ſane eiuſmodi reperias, ut malum medicum, quod etiam citrium nominamus: q̃ppe cuius cortex eſt acris, acida autem pars intima, eius caro pituitoſa, ac craſſi ſucci.

De ys, quæ aceto & muria conduntur. CAP. 11.

QVæ in aceto & muria conduntur, ea tantum à priſtinis uiribus eſſe immutata ſunt putãda,
B quantum à conditura fuerint alterata. Quo fit, ut, cum acetum & muria ex eorum numero palàm ſint, q̃ incidunt ac tenuant, piſces aridi atque exucci, humores craſſos ac lentos uehementer attenuent. Eligẽdi tñ ſunt, q̃ natura carnem habent mollẽ: fugiendi uerò cetacei, & eis adhuc magis ipſa cete. Quòd ſiquis penuria melioris ueſci his uelit, uel alioq̃ appetat, ἀπὸ δριμμ. i. condimento aliquo acri (cuiuſmodi eſt, quod ex ſinapi, uel oleo & aceto ſolo fit) erit utẽdum. In ſumma ãt ciborum omnium ideſt comune, ut, qui in memoratorum quopiam conduntur, aut parantur, ex tenuanti uictui maxime conferant. Proinde, q̃ hoc uictu uti uolet, licebit ci ijs omnibus ueſci, ſi ex aceto aut oxymelite fuerint præparata, tum alijs etiam plurimis eorum, quæ ſucco omni exhauriri queunt. Quin & ſuilla ipſa exucca tuto ueſcetur, quæ vtiq; alioqui eſſet uitanda, ut quæ ſuccum craſſum ac lentum generet.

De melle & uino. CAP. 12.

CVm de ijs abũde tractauerimus, reliquũ eſt, ut de melle ac uino diſſeramus, & prius de melle, qđ utique non modo reuera ciborum eſt dulciſſimum, ſed ſuccum etiam conſiſtentia tenuiſſimum gignit. Quod uero ad uina pertinet, q̃ dulcia admodum ſunt, oĩa ſanguinẽ craſſum
C gignunt, nigra nanq; hæc ſunt, & conſiſtentia craſſa, & ijs adhuc magis ſireõ quod uocant, id eſt ſapa: eſt ãt id muſtum plurimum coctum. Sunt qui & ficuum ſiccarum decoctum ita nominent. Eſt ãt decoctum id prauo melli adſimile, habetq; & ipſum incidendi uim quandam, in eo tamẽ à melle plurimum ſuperatur, ut parum abſit, quin tenuãtium ſpecie excludatur: Porrò ficus exacte maturæ ex medio ciborum ſunt genere, quod genus ſuccos neq; cõdenſat euidenter, neque tenuat. Aliç uerò oẽs hoc genere ſunt inferiores, quippe q̃ nondum ſatis maturuerint, ut uinum muſtum, craſſi ſunt ſucci ac frigidæ, præterea ad concoquendum difficiles & flatulentæ. Id tñ eis ineſt commodi, ut celeriter permeent, ob idq; ipſum haud multum officiant. Eiuſdem ſunt naturæ uuæ dulces, & his adhuc magis palmulę, quarum, q̃ in Alexandria, Cypro, Lycia, & Cilicia proueniunt, reponi omnino nequeunt, ſed, ut ſunt, manduntur, ꝙ ꝑꝑ ſuperfluam humiditatem celeriter putreſcant. Aliæ uerò, q̃ reponi poſſunt, minus ſunt noxiæ, craſſum tñ & ipſæ ſuccum gignunt. Proinde ipſarum eſus in propoſita uictus ſpecie eſt fugiendus. Quòd uerò ad uina attinet, q̃ clara ſunt ac pellucida, coloreq; pallida ac flaua, ea forte minimũ dulcia inuenias. Præterea nullum album dulce comperies, quemadmodum nec flauum quoduis admodũ eſt dulce. Cæterum eiuſmodi oĩa ſanguinem conſiſtentia gignunt mediocrem. Quæ uerò craſſa ſimul ſunt & nigra & dulcia, craſſo ſanguine uenas referciunt: at alba ſimul & tenuia humores craſſos incidunt, & ſanguinem per renes purgant. Quæ uerò inter hæc conſiſtentia ſunt media, ut ſunt flaua ſimul ac dulcia & ſplendida, uiribus etiam quodammodo ſunt ſimilia, ut quæ neq;, ut craſ-
D ſa, ſanguinem craſſum generent, neq;, ut alba, per urinas ſecedant. Sunt ãt uina apud oẽs gentes pluſima, celebrantur tñ in primis Ariuſium, Leſbium, Falernum, & Tmolites: quibus ſemper intentus, media deliges, ꝙ omnia ſanguinem bonum & conſiſtentia mediocrem generent. At, quę odora ſunt, & alijs uinis calidiora, ea merito caput tentant. Quocirca uitanda eiuſmodi ijs erũt, qui cephalæa, aut hemicrania, aut alia cephalalgia laborant, ut epilepticis, & maniacis, &, ut in ſumma dicam, omnibus, quibus caput infeſtat̃, ſunt fugienda. Affectus uerò omnes thoracis ac pulmonis, qui diuturni ſunt & ſine febre, à uinis eiuſmodi multum iuuantur, & potiſſimum, qui humoris per ſputa expectoratione purgantur. Non enim incidenda tantum ſunt, aut calefacienda, quæ belle ſputis ſunt expectoranda, ſed moderate etiam humectanda, ne tãdem ſiccata ſputa, ac lenta reddita, tuſſes excitent, exitusq; uiolentia uas aliquod in ruptionis diſcrimen adducãt. Quamobrẽ, q̃ uina ſunt craſſa & dulcia, propterea, ꝙ humiditatem habent craſſam, & ob id ipſum perdurantem, in throacis ac pulmonum affectibus, ſi cum tenuantibus medicamentis adhibeant̃, multũ afferent commodi: uerũ nec acerbam, nec auſteram, nec oĩno adſtringẽtẽ uim eis ineſſe, ſed ad mediã magis odore ac guſtu, & uiribus oĩbus ſpectare ipſa conueniet. Eius ge-

neris

neris eſt,quod in Pamphilia prouenit,tum quod Tmolites appellant(abunde.n.fuerit eorũ,quę E
dicimus,uelut normam & ſcopum ſubiecisse,in quem intentus omnia ſimilia ex eo inuenias ac
dijudices)optimum ſanè ſuorum congenerũ id eſt:cuius tamẽ ſi copia nõ ſit,uti licebit Therço,
& Protropo,& Thyrino,& Caryino.Nigri autem dulcis ſimul & auſteri exemplum petes ab eo
uino,quod fert Cilicia:quippe quod Aegeates nominant,omnibus utiq; thoracis affectibus,de
quibus nunc agimus,eſt noxium,& eo etiam magis,quæ uehementer ſunt acerba. Porrò non
omnia dulcia,nec ea,quæ exiguam habent dulcedinem,ſunt aſpernanda,quę,tametſi multis in
locis proueniunt,pleriſq; tamen ſunt incognita adeo,ut neq; mercatores ipſa ſtudioſe coemãt,
nec apud profeſſores magno in pretio ſint.Solum autem vinum ponticum in conuiuijs,aut nu-
ptijs,aut ſacrificijs,aut alijs celebritatibus adhibebant:multum.n.implent: & tarde permeant,
ambasq; excretiones morantur,tum eam,quæ fit per anum, tum quæ per ueſicam : hærentq; in
hypochondrijs diutiſſime,& facile aceſcunt,nauſeamq; prouocãt. ſoli autem uentri fluenti cõ-
ferunt,idq;,ſi moderatè ſumantur. Eiuſmodi uini in locis Aegiſoliæ campeſtribus magnus eſt
prouentus,cui ſimile aliud eſt,quod iuxta urbem quandam Pergamo uicinam habetur, quo uti
que omnes eius regionis incolæ propter conſuetudinem citra moleſtiam utũtur: nã debito mo
do ſumptum ſitim extinguit:lædit autem omnes,qui ei non aſſueuerint: corpora tamen biben- F
tium euidenter nutrit;cui rei argumento ſunt incolæ iuuenes,qui in palęſtra,bonę habitudinis
comparandæ gratia,ſeſe exercent:utuntur.n.hoc uino in potu non aliter,quàm ſuilla in cibo.

GALENI DE PTISSANA LIBER G

Ex antiquiſſimi græci exemplaris fide, ab Hieronymo Donzellino Medico
Veronenſi in latinum verſus, ac ad priſtinam integritatem re-
ſtitutus: cum prius in græcis etiam codicibus
mutilus haberetur.

ARGVMENTVM LIBRI

Docet,qui optime ptiſſana conficiatur : ac de viribus,menſura,& idoneo eius vſu.

Qua de cauſa hic conſcriptus ſit liber: & quod in eo propoſitum. CAP. I.

QVoniam paulo ante quoſdam ex medicis inueni, qui in ægrotantis cu
iuſdam curatione ptiſſanæ quidem cremore utebantur, nullá tamen
adhibebant prius diſtinctam explicationem, quibus nam morbis uti
lis illa,aut inutilis exiſtat:præterea neq; de exhibitionis mõ & quan- H
titate,neq; de tempore ſorbitioni aſſumendæ opportuno quicquã de
terminabant : uerum(ut uidetur)quãdo ipſi uoluerint,uſum ptiſſanę
accommodaturum arbitrabantur,operæprecium fore putaui,ſi de il-
lius uſu quæcunq; ſunt ab Hippocrate obſcurius explicata,hoc in lo-
co enarrarem,† ob multorum notitiam, quæ in exacta huiuſce rei tra
ctatione, per ordinem à nobis ſunt recenſenda, ‡ uidelicet coctionis
modus,uires ipſius,actio,tempus opportunum,exhibitionis quantitas & modus: quot præter-
ea emolumenta ægrotantium corporibus afferat,ſi rite propinetur: & rurſum quot inde incom
moda proueniant, ſi fuerit importune adminiſtrata : ad hæc quibus nam corporibus illius uſus
expediat, & quibus etiam minime conducat,ſimul erit à nobis explicandum.Sed,quoniam cõ-
poſita quædam res eſt ptiſſana,& eius cremor:paratur.n.ex hordeo,quod pinſendo fuerit pro-
be purgatum,& expolitum,cui.ſ.cortex detractus eſt,ex aqua præterea, ac tali quapiam coctio
ne,primum illius partes per capita tractare decreui:quæ niſi fuerint prius determinatæ, totam
ſermonis ſeriem plurimum lædent,& ſi reliqua deinceps omnia exactiſſime abſoluantur.

† Græcus codex hoc in loco uidetur habere ſenſum ambiguũ,græca.n. uerba ita ſe habent, διὰ τὴν τῶν πολλῶν παρακολούθησιν, quæ melius fortaſſis ita uerti poſſunt : ut multi aſſequerentur.

De

A

De Optima aqua eligenda. CAP. 2.

A l.7.f.2 d 2. c,16.lo.37.f g

QVod igitur optimam aquam eligere oporteat ad ptiſſanæ ꝑparationem, neminem eſſe puto, qui audeat dubitare. Optima ãt aqua, ſubſtantia, & guſtu, & olfactu, & etiam colore probatur: guſtu quidem, & olfactu, ut alienam qualitatem nullam pręſe ferat: ſcilicet, ut nõ dulcis, non ſalſa, non acida, non acris, non male olens, aut putrida exiſtat, uel omnino aliam aliquam adſcititiã qualitatem poſſideat: ſed omnis penitus expers ſit qualitatis, quod græci ἄποιον dicunt: atq; omni prorſus aduentitia careat qualitate, nec non cuiuſcunq; rei miſtione, quæ guſtu, aut olfactu, deprehendi poſſit. Oportet quin etiam, ut pellucida ſit, ac pura, minimeq; cœnoſa, ſed ueluti diligentiſſime colata, & ab omnibus, q̃ ipſi innatare ſolent, ramentis liberata. Huiuſcemodi igitur aqua uſu quidem valde eſt accommodata, natura tamen non eſt ita ſyncera: quẽadmodum ne ullum quidem aliud ex ſenſibilbus hiſce elementis. Cum itaque talis fuerit aqua, qualem iã deſcripſi, ſtatim & erit partium ualde tenuiũ, & facile coquetur, ac in uniuerſum corpus diſtribuetur, hypochondriaq; celerrime pertranſibit: & non modo naturali calori admota cito alterabitur, uerum etiam igni extrinſecus propinquior facta, compendio calefiet. Cuius rei teſtis nobis erit Hippocrates, aquam enim, q̃ cito calefit, & rurſum cito refrigeratur, putat eſſe leuiſſimam: leuitatem certe nõ põdere æſtimans, ſed partium potius tenuitate, & ẽt, ꝙ in ſe ipsã contrarias qualitates facile recipiat. Talẽ igitur aquam frigidam, & humidam, ac proprie aquã, merito nuncuparis: quæ verò mixtione alicuius alterius extrinſecæ, aut ſubſtãtiæ, aut qualitatis fuerint adulteratæ, quales ſunt bituminoſæ, & ſulfureæ, atq; aluminoſæ, tantum à propria aq̃ natura recedunt, quantũ fuerint adulteratæ. Quòd ſi demonſtrationem quæris, ꝙ aqua refrigeret & humectet, à noſtro inſtituto alienum hoc eſſe dicimus, qui de ptiſſana diſputare dudũ decreuimus. Antiquorum tñ oĩum authoritas, atq; conſenſus indubiam nobis faciet fidem, frigidam, & humidam eſſe aquam, quum apertiſſimis demonſtrationibus id comprobarint: id quod etiam experientia teſtatur. Propterea nos id tanquam conceſſum ab omnium accipientes, ad hordei diſputationem diuertemus.

5. aph. 16. ext. ord. 30 h. Et 2. Epi. lect. 2. non lõge ab initio.

B

Hordei uis atque electio. CAP. 3.

A.l 2.f.2.cap. 530.fo.155 b

HOrdeum igitur, ſi in uniuerſum de eo loqui velimus, frigefacit & exiccat: habet quin etiam non nihil abſtergentis, & flatuoſi. ꝙ ſi ad illius partes examinandas deſcendamus, exterior illius cortex, qui furfurace⁹ eſt, ſiccior exiſtit, & efficacius abſtergit: q̃ uerò intus pars eſt ueluti eius caro, & quę nutritioni eſt accomoda, abſtergit quidẽ & ipſa, uerũ furfure minus: habet aũt in ſe ipſa, unde poſſit flatum excitare. Cæterum altera membrana, quæ tenuis eſt, ſub furfure q̃dem poſita, ipſum uerò hordeum amplectens, ut ſitum, ita etiam uires habet inter hæc medias: ideo abſtergit furfure quidem minus, hordeo autem magis. Illud porrò nequaquam hoc in loco prætermittendum duximus, non de quocunque, ſed optimo tãtum hordeo omnia à nobis enarrari, quod ſcillicet nullam ſibi ex putredine prauam qualitatem adſciuerit, aut excrementitiam humiditatem, quodque nec nimis ſit recens, aut nimis uetuſtum. Siquidem quod fuerit recens, excrementitia plenum eſt humiditate, quam à regione cõtraxit, ut tum humore refertum, tum flatu diſtentum ſit: quod uerò uetuſtũ eſt, longo tempore exhauſtum, ac imbecillum eſt redditum, propriasq; uires iam amiſit. Cuius rei indicium eſt corrugatio, quæ huic ineſt & magnitudinis imminutio: illudque præterea, ꝙ, dum contunditur, tenuem quendam ex ſe puluerẽ emittit. Plenum itaq; hordeum eliges in ptiſſana conficienda, non admodum recens, aut uetuſtum nimis: necnon aduentitiæ omnis qualitatis expers. Sed ne iſta quidem ſatis eſſe uidentur, uerũ hoc etiam experimento à nobis probandum erit. Si nãq; pręter iã enarrata hoc etiam habuerit, ut inter coquendum in magnam molem attollatur, id certe ad parandam ptiſſanam merito aſſumetur: ſiquidem recta ratione, ut par eſt, decreuit aliquis illam conficere. Iam igitur, quæ optima ſit aqua, & quomodo probetur; quod etiam optimum ſit hordeum, & quibus indiciis cognoſcatur, per capita recenſuimus.

C

ἀπὸ τῶν χώρας græce, ſed legendũ fortaſſe ἀπὸ τῶν ἀχύρων. a floccatis.

D

Ratio ptiſſanæ conficiendæ. CAP. 4.

A.l 4 f.1.t.2. ca.9.fo.420.e

REliquum modo eſt, ut tertio loco coctionem exponamus. Hunc enim in modum quidem hanc parant. Primũ in mortario cum hordeum in minutas partes confregerint, illudq; celeriter elixarint, hi quidem ſapam, alij autem amylum, non nulli etiam cyminum, & mel inijciũt: ſed talis praua eſt omnino confectio. Optima uerò, probeq; apparata, huiuſcemodi certe fuerit. Hordeum adhuc crudum oportet primum in aqua macerare, deinde manibus ipſum cõterere, donec tenuis eius membrana excutiatur, poſtea ualidius rurſum manibus cõfricare, quouſq; totum id, quod paleaceum eſt, auferatur: niſi quis ptiſſanam ipſam uoluerit magis abſtergentem efficere, tunc enim melius eſt hordeum cum ipſa membrana coquere. Porrò ipſa coctio hunc in modum fieri debet, ut primum q̃dem multum ebulliat, poſtea uerò molli igni, quouſque in cremorem uertatur.

† Ita & græce. Sed uide an cõuerſo ordine legendũ. donec quod paleaceũ eſt excutiatur, poſtea ualidius rurſum manibus confricare quouſq; tenuis membrana auferatur.

De Ptiſſanæ uiribus. CAP. 5.

A. ibidem.

HAc enim ratione ptiſſana decocta totum id, quod inerat, flatulentum amittit: omnia uerò, quæ illi adſcribit Hippocrates, bona adipiſcitur. Illius n. uiſcidum (inquit) læue, & con-

de uictus rat. i mor. acu. cõ. 2. t. 28.7.120.h

tinuum,& blandum,& lubricum,& humidum moderate:ſitimq; arcet,& ad abluendum ſi quid B
opus eſt,idoneum:neq; adſtrictionem hẽt,neq; ullam,dum in uentriculo coquitur,perturbatio
nem facit:deniq; non exturgeſcit:ſi quidẽ in coctione intumuit,quantũ plurimum intumeſcere
poterat.Quòd igitur ptiſſana nihil hẽat * glutinoſi, aut emplaſtici,quemadmodum reliqua ferè
oĩa uiſcida,manifeſtum eſt.Neq;.n.corporis tantummodo ſordem abſtergit , uerum ẽt pituito-
ſum humorẽ in uentriculo exiſtentem exhibita quadantenus expurgat.Plurima uerò decoctio
eorũq;,ꝙ miſcentur,exacta unio,apparentẽ hunc lentorem efficiunt, q̃ certe nullã hẽt aſperita
rem,ſed undequaq; læuis eſt,æqualis,permanens,atq; continuus. Cum.n.nullius aut adſtrictio
nis,aut acrimoniæ particeps ſit,ex quibus ortum habet aſperitas,læuis neceſſario non ad tactũ
mõ,uerum ẽt uiribus exiſtet.Quippe uiſcida alia,ut oleũ,mel,reliquaq; hmõi , tangenti tibi læ-
uia quidem æqualiaq; apparent,cum nihil in ſe ipſis habeant inæqualitatis.ſ.ut una pars tenuis
altera craſſior,diuulſa,aut diſtracta ſit;proptereaq; tactui læuorem ſuum oſtendunt: in actioni-
bus ãt ſuis,ac facultatibus,quorundam aliorum reſpectu,nequaq̃.Non.n.æqualiter, atq; conti-
nue madefaciunt oẽs partes corporis,cui admouent̃,ſed in hoc diſſident à ſe inuicem uiſcidorũ
oĩum partes,ptiſſana excepta:hæc.n.ad tactum læuis exiſtens,& cõtinua,atq; indiuulſa, ſimilẽ
ẽt habet facultatem.Quin illa quidem guſtui nullam ꝑ ſe ferũt uoluptatem : at hæc pręter alias F
ſui dotes,guſtum ſuauitate,ac iucunditate delectat:idq; potiſſimum ægrotantibus pſtat.Porrò,
licet panis,uirtute reliquis cibarijs antecellat,tñ multam ipſe etiam habet inſuauitatem,ꝙ,q̃uis
in aqua ſit maceratus,dentibus nihilo minus à nobis ſit conficiendus. Vt rurſum hac in re ptiſ-
ſana reliq̃s ſuperior exiſtat,ꝙ nullam,dum mandit̃,parit inſuauitatem. Habet quin ẽt lubricita
tem,eius præcipue cremor,ſed quæ in tranſitu non adhæreat mẽbris:id quod reliquis ferè om-
nibus uiſcidis ſolet contingere,una ptiſſana excepta : ipſa.n. in partes thoraci adiacentes facile
deſcendit ob eius uim deterſoriam.Deiectioni præterea ualde eſt idonea,quemadmodum ẽt fa
cilem hẽt diſtributionem,in hiſq; potiſſimum, quibus in hepatis conuexa cibi haud facile ſub-
mittuntur.Eſt ẽt moderate flaccida.i.humida,ac ſitim ſedans:humiditatem quoq; nanciſcit̃ ab
aqua,licet refractam ob hordei naturam mediocriter exiccantem: quod.n.ex contrarijs facul-
tatibus conſtat,aliam quandam aduentitiam naturam acquirens,ipſa fugit extrema.Sitim autẽ
iõ abigit,qđ humida exiſtit:magis ẽt,q̃ aqua,ſitim arcet,quãuis ab ea uincatur humiditate,qm̃
uelocius diſtribuitur,quodq; humorem habet ob uiſciditatem magis permanentem, & q̃a pol-
let ẽt frigiditate:quarum certe qualitatum noĩe ardentibus febribus eſt accommodatiſſima , ni
mirum ꝙ in oĩbus his opponatur,non mõ refrigerans,& humectans , uerum ẽt putridos humo
res abſtergens,corporiq; non paruum afferens alimentum,humores uerò iam ſemiputres con- G
coquens,& in bonum ſuccum tranſmutans.Hæc igitur oĩa commoda ſecum fert ptiſſana, cũ in
terim nullã habeat aut adſtrictionem , aut ſtomachi ſubuerſionẽ: † nam quantũ uentriculo ro-
borando cõfert adſtrictio,tñ addit humorum craſſefactioni:is uero humor , qui craſſeſcere nõ
põt,ſtomachum ſubuertendo conturbat : quorum omnium incommodorum expers eſt ptiſſa-
na,quod omnem effugiat exceſſum,q̃ ſaltem aliqua dignus ſit animaduerſione.Sed neq; tumul
tu aliquo,aut perturbatione uentriculum percellit , qđ acrimoniæ, aut flatuoſi halitus minimũ
in ſe contineat:qm̃ inter coquendum amittit̃.Hæc itaq; oĩa ſunt commoda,q̃ ptiſſana , dũ ꝓbe
decoquitur,acquirit:ea cum nuper à nobis ſint enarrata,rurſum ſummatim nõ grauabimur re-
cẽſere.Nempe hunc in modum parata ptiſſana læues habebit quaslibet ſui particulas,æquales,
continuas,ac ſibi coniunctas,ut nullius aut tenuitatis,aut craſſitudinis rõne partes inter ſe diſ-
ſideant:quin omni prorſus carebũt inæqualitate:ꝗdq; non ipſius ſolum tactus iudicio illi ineſt:
uerum etiam uiribus,& actione,omnino ſe talem eſſe declarat. Guſtui quoq; nec minus erit iu
cunda,nullam.ſ.habens inſuauitatem,& humida, ſitimque ob illi inexiſtentem lentorem extin
guens.Qm̃ uerò læuis eſt,& humida,atque ſuauis,non modo adſtrictione,ſed alia quacunq;po H
tentiori caret qualitate.Habet pręterea ab optima coctione,unde † ſitim ſedare poſſit.Cũ igitur
talis exiſtat,merito acutis febribus conuenire illam exiſtimamus: non tantum quod illis in om
nibus aduerſetur,uerum etiam quod facillimę ſit concoctionis , ſuasq́ue omnes qualitates ha-
beat imbecillimas,& in uniuerſum corpus promptiſſime digeratur,& putrefactos humores ob
deterſoriam qualitatem expurget,eos uerò concoquat,qui ſemiputres iam euaſerunt.

Quando & qua menſura ptiſſana utendum. CAP. 6.

CAeterum in morbis non temere eſt exhibenda: nam multis opus eſt diſtinctionibus ante,
q̃ porrigatur.Neque.n.illis eſt adminiſtranda,q̃ cum periculo laborant:aut ſanguinis miſ-
ſione,purgationeve indigent,aut aliquo clyſtei : minus etiam his,qui uentriculum habent ex-
crementoſis humoribus refertum , aut à magno aliquo dolore uexantur,atque omniũ minime
his,qui aut medicis fomentis,aut uenæ ſectione,aut purgationibus egent. Sed neq; ſicciſſimis
illam morbis conuenit exhibere:præter hæc ẽt opportunum exhibitionis tempus , eiuſq; men
ſuram,† & ægrotantis conſuetudinem conſiderare oportet: adde etiam , illiuſne cremorem ſo-
lum,an ptiſſanam integram,uel potius utraque,an etiam neutra propinare cõueniat. Ea igitur
ſorbitioni hora fuerit opportuna , (iam enim ſine diſtinctione illam adminiſtrare uetauimus)
cum

* κολλῶδες.

† Quæ duabus his notis ſunt intercepta, omnia ex antiquiſſimo græco exẽplari a nobis reſtituta ſunt.

† Ex proxime præcedenti textu apparet in græco legendũ eſſe, non [illegible], ſed [illegible] ut ſenſus ſit ptiſſanam ex optima coctione omnem inflationẽ depoſuiſſe.

† Quæ iterũ his notis clauduntur, ex eodẽ ueteri græco cod. a nobis ſunt deſumpta.

A cum uniuerſum corpus æqualiter diſpoſitum fuerit, ut nullius aut caloris, aut frigoris ratione inter ſe corporis partes diſſentiant: quæ certe occaſio tunc præſto nobis aderit, cum iam morbū uidebimus inclinare, in reliquis uero morbi temporibus nequaquam: poſt illa.n.quicquid habet corpus in ſe caloris, in omnes æqualiter ſui partes diffundit. Sed neque multa adſit plenitudo, aut humorum craſſitudo: periculoſum.n.uel Hippocrate teſte, ſubito confertimque repleri. 2.Aph.51.Ext. ord.19.c Præſtat igitur paulatim aliquid cibo adijcere; qui certe iuxta ægrotantis conſuetudinem nobis ſemper eſt metiendus. Si quidem cibum aſſumere ſemel tantum aſſueuerat, tu quoque porionē illi ſemel tantum offerendam curabis: uerum, ſi bis in die antea ueſcebatur, bis itidē cibum tu etiam propinabis. Porrò augmentum ſorbitionis huius, & additionem in ſiccioribus quidē morbis fieri nequaquam oportet: ualidioribus.n.tales morbi potionibus egere uidentur, q̄ ptiſſana exiſtat, quo magis poſſint humectari. Sicci autem morbi ſunt pleuritis, & perpineumonia, omneſque alij, qui in pectore conſiſtunt, morbi: cum.ſ.nulla adhuc ab eis ſputa proueniunt. Illi qn etiam morbi, qui iecur, uentriculum, & inteſtina occupant, ſicci dicuntur, quando nihil excernitur: aut, ſiquid exit, id durum eſt, non quantum par eſt, aut alicuius etiam momenti. Cæterū ſiccitates, quæ in arterijs, ac uenis oriuntur, ex lingua, & extima cute deprehenduntur: quēadmo-
B dum capitis affectus, cum per palatum, aut nares nihil expurgatur. Qua etiam ratione inflammationes, & ulcera, ſicca eſſe pronunciamus, à quibus nihil per ſaniem exire animaduertimus. Quippe talibus morbis ptiſſanam parare opus non fuerit, q̄ illos ſatis nequaquam poſſit humectare: ut quæ non admodum humectet ea, quæ magna, ac ualidiori egent uirtute humectante, nec non repletionis noxam corporibus præbeat. Quòd ſi corpus humidius fuerit, aliquidque iā è pulmone expuatur, tunc eius potionem augere ſemper, atque addere oportet: humectans.n. ſimul & incidens eos, qui in corpore, humores, & in membris per nutritionem robur efficiēs, ab ea, quæ animalis corpus infeſtat, cacochymia cito liberum reddit. Cum enim duo hęc in unum conuenerint, praua omnia excrementa facile expurgantur. Atqui præter hanc, aliorum nullum eſt ex his, quæ ſiue ut medicamenta, ſiue ut alimenta offeruntur, quod utraque hæc poſſideat: ſed aut parum incidens, abunde humectabit, & nutriet, quemadmodum panis, & alica, & oua, & piſces: aut incidendi uires habens, humectare ac nutrire non admodum poterit, ut oxymel, & ſi quid huiuſmodi alterum eſt: quæ tamen omnia bona uni adſunt ptiſſanæ, ita nihilominus, ut nullam utilitatem ſit allatura, ſi abſque conuenienti determinatione adminiſtretur, cum ali-
C quando exhibita mortis potius eſſe poſſit occaſio. Quum enim laboranti opus fuerit clyſteri ad expurganda excrementa, aut uenæ ſectione ob ſanguinis abundantiam, aut etiam doloris uehementiam, dolore ſcilicet plenitudinis cauſam minime tolerante, porrecta tunc ptiſſana mortis cauſa effecta eſt, plenitudinem duplo maiorem forte tum reddens. Propterea, quum febris inſe ſtat, illam propinare minime expediet, ſiue cum dolore, ſiue etiam citra dolorem ea exiſtat, aut ſi paulo poſt cibum febrire homo inceperit, necdum ille deiectus fuerit. Porrò eædem hæ diſtinctiones non ſolum in cremore, uerum in ipſa etiam ptiſſana ſunt adhibendæ, in his ſcilicet, quibus utilis illa futura eſt: quam tamen non ſtatim illis miniſtrare conueniet, ſed primum quidem cremorem ſolum, aut ſaltem cremoris portionem maiorem, ptiſſanæ autem minorem: deinde æquales utriuſque partes: tandem etiam ſolam ipſam ptiſſanam. Illud enim omnino ſciendum eſt, ad corporis tum robur, tum nutritionem ptiſſanam ipſam ualere quamplurimum: ad facilem uero confectionem, concoctionem, ac in corpus digeſtionem, cremorem eſſe magis accommodatum.

De ptiſſana igitur ſummatim à nobis hæc dicta ſint, ut cum temperatum illius uſum, tum in ea exhibenda neceſſarias diſtinctiones perſpectas habere
D poſsis.

GALENI DE PARVAE PILAE EXERCITIO

Valeriano Centannio Vicentino interprete F

ARGVMENTVM LIBRI

Paruæ Pilæ exercitationem cæterarum omnium ſaluberrimam ac præſtantiſſimam eſſe.

Optimam eſſe exercitationem corporis, quæ animi oblectationem coniunctam habet. CAP. I.

QVàm quidem ad bonam ualetudinem cõferant exercitia, ò Epigenes, quàmque ipſa opus ſit cibaria antecedere, ab antiquis pſtantiſſimis, tum philoſophis, tum medicis ſufficienter traditum eſt: q̃ uerò illa, q̃ ex parua pila habetur, exercitatio alias omnes excellat, hoc nondum ſatis priorum quiſpiam explicauit. Aequum igitur eſt, ut, quod hac in re ſentimus, id nos in medium afferamus: tu autẽ dictorũ eris iudex, quippe qui omnium optimè eius artem exercueris: at vero ijs ſanè v- G
tilia dicta eſſe uidebuntur, quibus uel tu commentariolum hunc fueris impertitus. Ea nanque (ut arbitror) oĩum conducentiſſima ẽ exercitatio, quæ non modo corpus fatigare, uerum etiam animá oblectare poſſit; & profecto, qui leporum, ceruorum, aprorum, cæterorumque id genus inſectationem, nec non aliam quamlibet uenationis formam adinuenerunt, voluptate, oblectamento, & cupi A.l 3.f 11.c.2 c.10.fo.182.c
ditate laudis, horum laborem temperãtes, illi ſapientes, & humanæ naturæ peritiſſimi extitere; tantum.n.in ipſa poteſt motio animæ, ut & multi præ ſola lætitia morbos euaſerint, multi etiam præ mœrore ægrotauerint. Neque ulla eſt tam uehemens corporis paſſio, ut affectiones animæ uincat: non igitur paruipendere oportet huius motiones, quales nam ſint: immo uero lõge magis, quàm corporis motus obſeruare, tum alijs de cauſis, tum q corpore dignior ſit anima. Hoc igitur omnium, quæ cum uoluptate coniunctæ ſunt, exercitationum commune: alia uero earũ ſunt propria, quas nobis ex parua pila comparamus: quæ nos nunc exponemus.

Pilæ exercitationem apparatus facilitate, ac motuum varietate cæteris omnibus præſtare. CAP. 2.

PRincipio quidem adeſt facilitas. ſi igitur conſideraueris, quanto egeant apparatu, & ocio, tũ H
cætera omnia uenandi exercitia, tum quæ lepores, ceruos, apros, atque id genus alia, q̃ canibus inſectando fiunt: tibi manifeſte cõſtabit neque ciuilibus addictos negocijs, neque artifices ipſos ad huiuſcemodi exercitia accedere poſſe. Multa.n.hæc, atque admodum liberum hominẽ expoſcunt: hoc autem ſolum adeo familiare eſt, ut ne infimus quidem eius indigeat apparatu: non enim retibus, non armis, non equis, non uenatorijs canibus, ſed pila ſola, & quidem parua opus eſt. Adeo uero actionum aliarum rationem habet, ut earum nullam ſua cauſa nos deſerere cogat: quid uero unquam commodius eſſe poſſit, quàm quod & humanam fortunam omnem, atque actionem admittat? Vti namque uenandi exercitijs nobis non adeſt facilitas: diuitias enim inſtrumentorum apparatum ſuppeditantes, ociumque liberum opportunitatẽ attendens exigunt: paruæ autem pilæ exercitationis inſtrumentorũ apparatus, uel infimis (ut dictum eſt) facilis exiſtit: atque utendi occaſio uel plurimum negocijs addictos expectat. Commodum igiť quod in huiuſcemodi exercitationis facilitate conſiſtit, tale eſt. Eam vero aliarum omnium q̃ integerrimam eſſe, hinc potiſſimum cognoueris, ſi quidem ipſarum uniuſcuiuſque uim, & naturam intueberis: alias enim ſingulas inuenies, uel uehementes, uel mites, uel corporis inferiora

magis,

A magis,vel ſuperiora,uel præter cęteras partem aliquam,ut lumbos,caput,manus,aut thoracem mouentes.Quæ autem omnes corporis partes æqualiter moueat,poſſitque & in ſummam uehementiam tolli,& in minimam motionem deprimi,aliarum nullam inuenies,illa excepta,quę ex parua pila habetur exercitatio.Hæc inquam concitatiſſima uiciſſim,& tardiſſima,& ad placitũ, utque corpus tolerare uiſum fuerit,uehementiſſima, & remiſſiſſima fieri conſueuit : ſic verò & ſimul omnes corporis partes,cum hoc præſtare uiſum ſit, & quaſdam præter cæteras , cum hoc itidem uideatur,mouere licet.Cum.n.inuicem congredientes,ſeque,ne conſtitutus in medio pilam excipiat,mutuo uetantes laborauerint,maximum id , uehementiſſimumque eſt,multis utpote colli obuerſionibus:latera uerò,thoraxque,& uẽter, faciei elationibus,ac depreſſionibus, expulſionibusque,ac obnixibus,alijſque palæſtricis prehenſionibus fatigentur. † Eodem autẽ exercitationis genere,lumbi uehementer, ac inceſſus fundamenta crura tenduntur : ʒ progreſſus uerò,& in obliquam ſaltitatio non paruum eſt crurum exercitium.

† Antiqua uarſio uidetur nõ parum ab eo variare, qđ nunc habetur in græca lectione,ita n.hẽt. Huic ãt, & coxa tendit fortiter & crura firmantur in huiuſcemodi labora. Vbi apparet loco eius quod nunc habetur in græco ὀσφὺς.i.lũbus, antiquũ interpretẽ habuiſſe ἰσχίον.i. coxa.

Pilæ ludum omnes corporis partes exercere,imperatoriæq́ arti maxime aſsimilari. *CAP. 3.*

B IMmo re uera id ſolũ eſt,quod omnes corporis particulas ſumma cum iuſtitia moueat : dũ.n. procedimus,aut recedimus,aut nos in obliquum transferimus,alij, atq; alij nerui,ac muſculi plus fatigantur.Quicunque etiam uno motionis genere crura mouet, quemadmodum q̧ ſine rõne curſitant,ſic quoq; non ſecus , quàm qui crebro ſeſe in obliquum transferunt,partes inæqualiter exercet: uerum quemadmòdum cruribus,ſic & brachijs,exercitatio hæc ſumma cũ iuſtitia proprium partitur opus: ſiquidem in omni figura pilam excipere conſueuerunt.Hic.n.neceſſe eſt figurarum uarietatem alios,atque alios muſculos uehementius tẽdere,adeo, ut omnes uiciſſim laborantes,intermiſſionem his habeant æqualem,qui,dum alij operantur,quieſcunt: atque ita uiciſſim omnes operantes,& quieſcentes,neque ſegnes omnino relinquantur, neque ſoli laborantes laſſitudine corripiantur.Quòd autẽ & oculos exercere oporteat, hinc uidere licet, ſi animaduertimus,ꝗ,niſi quis,quò uergat pila,diligenter præuiderit,quo minus eam attingat , ipſum aberrare neceſſe eſt.In hoc autem & conſilium æquale ſolicitudini paret , opus eſt tum illam ne humi incaſſum deijciat,tum vt uerſantem in medio eandem aſſequi prohibeat , uel ipſe tranſmiſſam rurſus excipiat.Atqui ſolicitudo corpus ſola quidem extenuat,cuipiam uerò exercitio,ac laudis deſiderio commiſſa,utpote in lætitiam deſinens,ad bonam corporis ualetudinẽ,
C atq; animi prudentiam plurimum confert.Illud autem exercitium non modicũ præſtiterit uſũ, quod ambo,corpus uidelicet,atq; animum,pro ſua utriuſq; uirtute iuuare poſſit.Quòd aũt maximis ambo exercitijs afficere poſſit,ad quæ militum imperatores potiſſimum accedere ciuitatis reginæ leges iubent,uidere non eſt difficile.Hoſtem etenim opportune inuadere , atq; inuadendo latere,†nauiterque prouinciam ſuſcipere,aduerſariorumque res,uel ui,uel extemporario aggreſſu ſibi ſuas facere,ac parta tueri,optimi eſt imperatoris:atq;,ut ſimpliciter dicã,exercitus imperator, & cuſtos & fur egregius eſſe debet:artis.n.illius uniuerſæ hæc eſt ſumma.Nunquid igitur aliud quodpiam exercitium æque idoneum ſit,hominẽ ut inſtituat aut parta defendere,†aut præcipitantia reſtituere,aut propoſitum aduerſarij præuidere?mirum profectò, ſi q̧s dixerit aliud quodpiam inueniri.Multa nanq; ipſorum contrarium efficiunt:ignauos ſiquidem, & ſomnolentos,ac ſenſu hebetes reddunt:etenim,quicunq; in palæſtra laborant ; ad craſſitudinem potius,q̃ ad uirtutis ſtudium excitantur:multi ſiquidem craſſitiem adeo contraxerunt, ut uix reſpirare poſſint.Huiuſmodi ſanè homines nec militiæ,nec regijs negocijs,aut ciuilibus utiliter præfici poſſent:ſuibus potius,q̃ illis,rem quamlibet mandare quis poſſit . Forſitan aũt exiſtimaueris me curſum,& quæcunq; corpus extenuant,exercitia probare:uerum hoc ſecus hẽt: ego.n.quod immodicum eſt,ubique damno,artemque omnem modice tractandam cenſeo : ꝗ
D ſi quid menſura caruerit,pulchrum illud haudquaquam fatebor.Curſus igitur minime laudauerim:quippe qui corporis habitum extenuent, hominemq́; ad fortitudinem nullatenus aſſueſaciant:non.n.celeriter fugientibus uictoria debetur,†ſed ijs,qui comminus ualeãt obdurare: neque,ꝗ celerrime currerent,Lacedæmonij plurimum potuerũt, ſed ꝗ hoſtes perſiſtendo trucidarent.Quòd ſi curſus,quàm bonæ proſit ualetudini,quæſieris: quatenus corporis partes inæqualiter exercet,eatenus ſalubris non eſt cenſendus.Neceſſe eſt.n. in hoc alia quidem nimis fatigari,alia uerò penitus torpere,quorum neutrum conducit,immo uerò ambo morborum gignunt ſemina,uireſq; imbecillas reddunt.

†Græca lectio habet καὶ ὀξὺ λαβοῦσθαι τὴν πρᾶξιν, quæ ita melius uerti poſſe uidetur. Et datam occaſionem momẽto arripere.

†Græca uerba quæ ſunt ἀνασῴζειν τὸ μεθιστάμενον, clari° redduntur ſi dicamus : Erepta recuperare.

†Galeni uerba quæ græce ita ſe habẽt, ἀλλὰ τῶν συστάδην κρατεῖν δυναμένων, melius ita verti poſſẽt. Sed his, qui ſtãdo fortiter pugnant.

Pilæ ludum temperatam reddere naturam,ac de uaria ludendi ratione. *CAP, 4.*

EXercitium igitur id potiſſimum commendauerim , quod bonam corporis ualetudinem , ac partium concinnitatem,unaque animi uirtutem præſtare poſſit: quale illud eſt,quod in parua pila conſiſtit . Animum etenim undiq; iuuare poteſt,omneſq; corporis partes pari modo ma

xime exercet: id quod & ad bonam valetudinem plurimum confert, & corporei habitus com- E
menſurationem efficit: utpote quod craſſitiem nullam immodicam, aut gracilitatem afferat, q̃n
potius actionibus robore, aut celeritate indigentibus ſufficiens ſit, atq; idoneum. Quantum igi-
tur ad uehementiam attinet, nullo omnium eſt inferius. Molliciem autem deinceps uideamus:
hac.n. aliquando indigemus aut propter ætatem, quæ maximos labores, uel iunior nondũ fer-
re, uel antiquior iam facta, non etiam ſuſtinere ualeat: aut ꝙ laſſitudini conſulere uelimus: aut ꝙ
à morbo conualeſcamus: in ea quoq; (ut mihi quidem uidetur) reliqua cuncta excellit: nullum
eſt.n. adeo lene, modo leuiter ipſum tractaueris. Oportet autem ipſo medium te locum obtinen
tem, nullaq́; ex parte ab eo, quod modicum ſit, declinantem, nunc quidem ſenſim procedendo,
nunc vero loco ſtãdo, ac denique membra nõ admodum agitãdo, uti: mollibus poſtea ex oleo
frictionibus, calidiſque balneis uteris. Hoc equidem omnium eſt remiſſiſſimum, adeo, ut & qe-
te indigentibus vtiliſſimum, atque ad imbecillas uires reuocandas ualentiſſimum, ſeniq́;, ac pue
ro ſit conducentiſſimum. Quæ uerò hoc quidem laborioſius, mitius uerò, quàm quod vehemẽ-
tiſſimum ſit, in paruæ pilæ exercitio fieri ſolent, ea quoq; cognoſcat, opus eſt, quicunque ipſa re
cte ſemper tractare uoluerit. Etenim, ſi quando ob neceſſaria negocia, quibus perſæpe detine-
mur, aut ſupernas partes omnes, aut infernas, aut manus duntaxat, aut pedes inmodice fatiga- F
ueris, tibi licet exercitatione huiuſcemodi partim quidem ſiſtere, quæ prius laborarunt, partim
uerò, quæ antea penitus torpuerunt, ad parem illis motionem ducere. Si quis.n. è multo inter-
uallo crurum opus, aut nihil, aut omnino parum admittens, magno cum conatu proijciat, infer
na quidem ſiſtit, ſuperna uerò uehemẽtius mouet. Quòd ſi plerunq;, ac celeriter curſitãs, è mul-
to interuallo perraro pilam proiecerit, inferna magis fatigabit: feſtinatio inſuper, ac celeritas in
ea reperta abſque graui conatu, anhelitum magis exercet: †alterum uerò, receptio uidelicet, ac
tranſmiſſio, exceptioque abſque celeritate, corpus magis intendit, ac roborat: at, ſi uehemens
conatus, unaque feſtinatio fuerit, hoc & corpus, & anhelitum magnopere fatigabit, eritque om
nium exercitiorum uehementiſſimum. Quouſque autem pro ſingulo quoque uſu intendenda,
aut remittenda ſit exercitatio, ſcribere quidem impoſſibile: neque.n. fieri poteſt, ut uniuſcuiuſq;
quantitas explicetur, in opere tamen ipſo adinuenire, atque oſtẽdere poſſumus: in qua ſane vis
tota maxime conſiſtit: nihil.n. prodeſt qualitas, ubi quantitate labefactetur: hoc igitur ſit curæ
pædotribæ, qui exercitationi ſit præfuturus.

† Al. ex ant. græca, ſeruitudo at in receptione ac tranſmiſſione ex ceptioneq́; abſque celeritate.

Pilæ ludum periculo maxime vacare. CAP. 5.

RELiquum autẽ ſermonis noſtri abſoluatur. Animus eſt.n. præter bona, quæ mihi dicta ſunt, G
huic exercitio non nihil etiam addere, neque ullo pacto, ꝙ citra pericula ſit, quibus aliorum
plurima ſunt obnoxia, miſſum facere. Curſus.n. celeres rupto uaſe præcipuo multos iamdudũ
perdidere: itidem & uoces magnæ pariter, ac uehementes, uno tempore affatim emiſſæ maxi-
ma detrimenta non paucis attulere: uiolenti quin etiam equitatus circa renes, ſæpe quoque cir-
ca thoracem aliquid fregere: non nunquam etiam ſeminarijs meatibus noxam intulere: taceo
equorum delicta: quibus ſæpe à ſella delapſi equites ilico ſunt pernecati: eodem pacto & ſaltus,
& diſcus, & quę per flexiones fiunt, exercitia ſeſe habent. Quid autem de ijs dicendum, qui
in paleſtra uerſantur? quàm omni ex parte, non minus quam Liti illi apud Ho-
merum, lęſi ſint. Quemadmodum enim ille inquit poeta, claudas, rugoſas,
atque oculos diſtortas eſſe, ſic eos, qui in palæſtra uerſantur, uel clau
dos, uel diſtortos, uel fractos, uel omnino mutilos uideris.
Cum igitur præter bona, quæ dixi, id quoque acce-
dat paruæ pilæ exercitio, ut ſcilicet neque
periculo ſit obnoxium, aliorum om
nium ad uſum opti-
me patebit. H

GALENI LIBELLVS
DE DIGNOSCENDIS CVRANDISQVE
B ANIMI MORBIS,
{QVAS PERTVRBATIONES LATINI APPELLANT}

Bernardino Donato Veronenſi interprete

Nunc diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Quo quis pacto ſua ipſius,& aliorum vitia cognoſcat,& emendet.

Quæ ſunt peccata,quiq; de ipſis corrigendis ſcripſerint. CAP. I.

C POſtquam ẽt in commentarium redacta tibi habere uis ea,quæ olim tibi reſpõdi,cum interrogaſſes nos de libello, quem Antonius Epicureus ſcripſit De ſubſidio aduerſus proprios affect⁹; hinc iã hoc ipſum agam,hincq; initium ſumam.Optimum quidẽ factu fuiſſet,ſi ipſe Antonius aperte explicaſſet,quid tandẽ ſubſidij nomine uellet ſignificari:ut uerò ex ijs coniecturã facere licet, quæ in ipſo libro memorat, videtur mihi eo verbo aut obſeruationem, aut diiudicationem intelligere,aut etiam correctionem.Siquidem ille,ut noſti,pleraq; eorum q̃ dixit,ita obſcure elocutus eſt,ut conijcere lõge facilius ſit,quid dicat,q̃ planè percipere:mõ.n.nos hortari videbitur,vt cogitemus nos quoq; ipſos ſimiliter ac cæteros peccare:modo autem,quo pacto ſingula, q̃ ab unoquoque peccẽtur,unuſquiſque diiudicet ac dignoſcat:modo qua ratione quis ſe ipſum a peccatis abducat: quod quidẽ mihi eiuſmodi orationis uniuerſæ caput eſſe videtur. cætera.n.omnia inutilia planè ac ſuperuacanea ſint,niſi ad hoc ipſum referantur:oportet autem in ijs maxime infortunijs, quæ pp peccata eueniunt,ſe ipſum corrigere.Nam illius interdum quaſi de ſolis affectibus oratio eſt:plerunq; tanquam de peccatis·nonnunq̃ de vtriſq; tibi diſputare uidebiř. Ego verò hoc ipſum primum,ut noſti,iampridem diſtinxi, cum peccata quidem ex ſalſa opinione cõmitti affirmaui:affectum uerò ſeu perturbationem ex quadam expertæ rõnis ui fieri, quæ ipſi rõni minime obtemperans ſit: communi autem uocabulo (quod quidem ad ſignificatum ampliorem pertineat,qui genus ipſum magis attingit)utraq; peccata appellari.
D Dico ãt illum peccare,& q, exempli gratia,aut immodeſtius,aut animo concitatiore aliquid agat,aut calũniæ credat.Scripſere igitur & alij ex philoſophis pleriq;,& Chryſippus prætèrea,quæ ad remedia ptinerent animi perturbationum:tractauit ẽt Ariſtoteles eandem materiam,& eiuſdem philoſophi ſectatores·ante hos uerò ẽt Plato.Et ſatius forſitan fuiſſet ita ab illis viris hæc diſcere, quemadmodũ ipſe quoq; didici:uerumtamen hoc priore libro capita tibi omnia,quoniam ita iubes, breuiter exponam,eo planè ordine,quo me reſpondẽtem audiuiſti,cum de Antonij libello interrogaſti.

Peccare nos plurimum,tametſi nos errare non putemus. CAP. 2.

QVod igitur peccare nos probabile ſit, tametſi nihil prorſus ipſi noſmet aberrare exiſtimemus,ex ijs,quæ dicam,argumentari facile fuerit. Cernimus cunctos homines exiſtimare, ſe ipſos aut eſſe omnino ſine omni peccaro, aut in paucis exiguiſq́ue rebus rectam rationem offendere:hocq́ue ipſum illis maxime accidere ſolere, quos alij plurimum peccare arbitrantur:quam ſanè rem ego,ſi quam aliam prætèrea, plurimis notam habeo experimentis. Ergo,quicunque alijs permiſerunt, ut de ſe ipſis ferrenr ſententiam ac iudicarent, quales nam ſint;hos in pauciſſimis aberrare ſolitos animaduerti,at quicũque ſe ipſos eſſe optimos exiſtima

runt,nec alijs iudiciũ ſui ipſorum facere permiſerunt;hos contra,& in maximis rebus, & in plu E
rimis offendentes inſpexi.Quocirca,qđ ipſe quódam adhuc puer temere laudari putabam,(id
ãt erat Pythium illud,quo iubetur vnuſquiſq; ſe ipſum cognoſcere) propterea ꝙ magnum non
eſſet pceptum,hoc poſtea deprehendi merito admodum cõmendari ſolere.Nam is ſolus,qui ſa
pientiſſimus eſt,perſecte ſe ipſum cognoſcit:reliquorum ãt oĩum.perfecte quidem nullus:alius
ãt alio & magis,& minus.Quod.n.ĩ uita uniuerſa,& in artibus oĩbus uidemus , ut magnas qui-
dem atq; inſignes rerum eminentias,differentiasq́; quiuis unus è multis facile poſſit diſcernere,
exiguas ãt,ac tenues ij duntaxat,qui & prudentes ſint, & ipſarum artium periti;idẽ in peccatis
quoq; atque affectibus vſu ſolet uenire.Si quis.n.exempli gratia, minima de cauſa uehementer
iratus mordeat,ac uexet ſeruos domeſticos,tum is tibi planè uidebiť malo quodã affectu tene
ri:item,ſiquis ebrius inter ſcorta,& laſciuos cœtus diuerſetur.At mediocriter animo cõmoueri
ob magnam amiſſam pecuniam,aut ob repulſam, atque ignominiam , quamuis in genere affe-
ctuum contineatur,non tñ æquæ,ut illud ſuperius,perſpicuum eſt:ſicut ne placentam quidem
exedere auidius. Verumtamen hæc quoq; emẽdationis indigere,ei,qui animum ſuum exercue
rit,& cunctis affectibus uindicauerit, haud dubium eſt : quamuis eadem euitare, propterea , ꝙ
parua ſunt,magis arduum ſit.Quiſquis igitur uolet ſe & honeſtum,& probum fieri, is neceſſe eſ F
ſe cogitabit multa à ſe peccata ſua ignorari,quæ ut cuncta deprehendat, cum poſſim ego dice-
re,quo pacto ipſe deprehẽderim,nõdum tñ id dico,propterea,ꝙ fieri põt,ut hic libellus etiã in
aliorum manus aliquando perueniat:quos ipſos quoq; exerceri uolo,quoad rationẽ inueniãt,
qua peccata ſua agnoſcant:quemadmodum olim,cum eadem de re loqueremur , te itidem mi-
hi dicere poſtulaui, & quamdiu illa ipſa tibi uideri ſignificaſti,conticui . Quare etiam nũc eodẽ
modo agam: & exhortabor eum,qui hoc ſcriptum noſtrum legerit,ut, quod ipſi permiſſum ſit,
ac relictum,id quærat:quomodo uidelicet unuſquiſque poſſit ſe ipſum peccantem agnoſcere.
Duplicem.n.ut Aeſopus aiebat,manticam è collo ſuſpenſam gerimus,alteram quidẽ ante pect⁹
alienorum peccatorũ, alteram uerò à tergo noſtrorum.Ex quo fit,ut aliena ſpectemus ſemper,
propria autem nunquam intueri poſſimus.Quam quidem narrationem cum omnes probẽt , vt
ueram,Plato etiam cauſam,cur id fiat,nobis exponit:Quidquid enim amat,inquit, cęcũ eſt er-
ga eã rem,quam amat.Itaq; ſi noſtrum quiuis ſe ipſum maxime omnium diligit,unuſquiſq; no
ſtrum ad ſe ipſum maxime cæcus ſit,neceſſe eſt.Quomodo igitur ꝓpria mala inſpiciet? aut quõ
ſe peccantem intelliget? Multo enim magis etiam nunc,q̃ res ipſa fert,tam Aeſopi apologus, q̃
Platonis ratio,uidetur nobis noſtrorum peccatorum inuentionem deſperabilem cõſtituere:ſiq
dem neq; quis facere poteſt,quin ſe ipſum amet,& quod amat , erga eã rem quam amat,cæcum G
ſit,neceſſe eſt.Nec uerò ipſe poſtulaſſem,ut,qui hunc librum legere inſtituerit,curet per ſe,ut ſi
bi uiam inueniat,qua peccatorum ſuorum cognitionem accipiat,niſi res ipſa difficilis admodũ
foret,quamuis quis uel quamplurimum eam rẽ apud ſe ipſum tractauerit.Proinde ego hic meã
enuntio ſententiam,ut,ſi quam aliam quiſq; præterea rationem ꝑ ſe ipſum inuenerit,mea quo-
que ſibi aſſumpta,liberalius adiuuetur,quippe qui duas ſalutis uias pro una ſit nactus:ſin min⁹,
at hac noſtra ſaltem uti poſſit,donec aliam meliorem offenderit. Sed iam uidetur eſſe temp⁹,ut
quæ nam hęc ſit mea,in medium proferam,hinc ſumpto initio.

Qui uir ſit aptus noſtra nos peccata perdocere: quando, & quomodo calumnijs reſpondendum: & præclara Zenonis ſententia. CAP. 3.

QVoniam peccata ob falſam opinionẽ cõmitti ſolent,affectus aũt,ſeu perturbationes ob ex
pertẽ rationis appetitum;placuit mihi prius ipſum liberare ab affectibus. Par enim eſt nos
ab his detentos falſa opinari.Sunt autẽ animi uel affectus, uel perturbationes, quæ oẽs
nouimus, impetus,ira,timor,mœror,inuidia,uehemens cupiditas:mea uerò ſentẽtia, ẽt nimio
alicuius rei,qualiſcunq; ea ſit,uel amore,uel odio occupari,in genere affectuum eſt habẽdũ.Pro
be.n.dictũ eſſe uidetur,mẽſuram eſſe optimam:tanq̃ nihil bene,egregieve fieri poſſit ſine men H.
ſura . Quo modo igiť quis iſta vnq̃ eijciet,niſi prius ea ſe habere cognouerit?At uerò,ut qs co-
gnoſcat,fieri nõ poteſt,quemadmodum iam dictum eſt: quandoquidẽ nos ipſos amamus uehe
menter.Cæterum,& ſi ratio hæc tibi non permittit,ut de te ipſo iudices;at ſaltẽ,ut de alio, quẽ
neq; ames,neq; oderis,iudiciũ feras,tibi non adimit poteſtatem.Cũ igitur audieris in urbe quẽ
piam ex ijs,quos tibi neq; amore ullo,neq; odio ꝓſequẽdos intelligis,laudari à multis, ꝙ nullis
hoĩbus aduletur;tum tu,ubi ad illum propius acceſſeris, ut de illo poſſis ferre iudicium,num ſit
talis,qualis eſſe perhibetur,huiuſmodi periculum fac . Primum,ſi uideas ab homine & diuitum
& apprime potẽtum,aut etiam principum,ac tyrannorũ ædes frequentari,pro comperto hẽto,
te fruſtra audiuiſſe hominem oĩa uera dicere ſolere(obſequia quippe iſtiuſmodi mendaciũ ſeq̃
conſueuit:)deinde ſiue id genus hominum ſalutantem , ſiue illis ſe ipſum comitem exhibentẽ,
conuiuijsve illorum,ac cœnis interentem conſpicias.Quiſquis enim huiuſce generis uitam ſibi
ipſi ſequendam propoſuit,non ſolum non uerax eſſe conſueuit, ſed etiam omnem malitiam ha
bere neceſſario: quippe qui aut pecuniarum,aut principatus,aut gloriæ, aut honorum ſit cupi-
dus,& uel aliquibus horum ſeorſum,uel omnibus ſimul inſidietur.Quẽ uerò neq; ſalutare,neq;

A comitari id genus hominum,neq; cũ ualde potentibus,aut diuitibus cœnitare, ſed frugi ac tem-
perato uictu uti ſolitum compereris , ſperaueriſq; uerid icum;conare hunc quoq; ꝓfundius al-
tiusq; cognoſcere,ut ſcias,cuiuſmodi tandem ſit uita . Talem porrò cognitionem ſingulorũ ex
longiore cũ ſingulis conſuetudine comparare ſolemus . Quod ſi talem offenderis, qualem ſpe-
raſti,ſeuoca aliquando hominem,& cũ ſolo ſermonem confer,rogaq;,ut,ſi quē tibi ex illis ani-
mi affectibus turbulentis inhærere notauerit,eum continuo indicare ne grauetur,teq; illi maxi
mam habiturum gratiã pollicere,exiſtimaturumq; te ab ipſo magis ſeruatum, quàm ſi corpore
ægrotantē ſanaſſet.Quòd ſi ille recipiat ſe facturum, cum primum te aliquo tali uitio laborantē
inſpexerit,deinde longo dierũ interuallo interiecto nihil dixerit, interim uidelicet tecũ aſſidue
uerſans,accuſa hominem,rogaq; iterum aliquanto blandiꝰ,q̃ prius,ut quidquid talium pertur-
bationum in te reſidere animaduerterit,ilico tibi ſignificet.Qui ſi tibi reſpõdeat,propterea ſe ni-
hil tibi dixiſſe,ꝙ tali tēpore nihil in te iſtiuſmodi deprehenderit , ne cõtinuo illi fidē adhibeas,
neve exiſtimes te repente omnino inculpabilem euaſiſſe; ſed duorum alterum in cauſa eſſe,aut
propter negligentiam inconſideratiorem amicum fuiſſe,nec animaduertiſſe ; aut redarguẽdi ue
recundia impeditum tacere;aut ēt nolle tibi in odium uenire,cum haud ignarus ſit,omnibus,ut
B ita dicam,hominibus hunc morē eſſe , ut eos oderiut,q uera loquantur ; aut ſi nihil horum eſt,
ſcito hominem propterea tacere,ꝙ nolit ipſe tibi prodeſſe,aut ēt propter aliud quidpiam, quod
à nobis neutiquam probatur.Nam ſi mihi hoc credideris nunc, fortaſſe fieri non poſſe, ut tu ni
hil peccaueris;laudabis poſt,ubi uideris oēs homines ſingulis diebus innumerabilia peccata cõ
mittere,& affectibus ductos agere,quæ agant,neque tamen agnoſcere ſe ipſos tales. Quare ne-
que tu quidem arbitrare,teipſum aliud potius eſſe,quàm hominem.Id porrò arbitraberis,ſi per
ſuaſum habeas perpulchre à te acta oĩa,quæcũque non uno tantum menſe, ſed ēt uno die ege-
ris.Verum forſitan dices,ſiquidem litigioſus propterea es,ꝙ uel ex animi propoſito,uel ex pra-
uo quodam more talis euaſeris,uel etiã rixarum amator ſis natura,quantum ex ijs uerbis, qui-
bus ego nuper vſus ſum,coniicere licet, uiros ſapientes aliud eſſe potius, quàm homines . At
tu iſti rationi,quæ una eſt,noſtram,quæ eſt duplex opponito : unam quidem,quod omnino ſi-
ne peccato ſit ſapiens:alteram uerò(quod ad eum,qui illam priorem conceſſerit,ſpectet)ſiqui-
dem ſine peccato ſit ſapiens,eum ne hominem quidem eſſe : quod ſanè ad ea pertinet ; quæ de
hoc ipſo,& propter hoc ipſum dicta ab antiquiſſimis philoſophis audiſti,ſanè Deo ſimilem eſſe
ſapientem:at te tamen Deo ſimilem repente fieri nunquam potuiſſe . Quando enim,qui totam
C uitam exercuerunt,ut ſe ab affectibus liberarent,non credũt id ſe perfecte,atque omni ex parte
conſecutos,nimirum tu id multo minus,qui nunquam exercuiſti. Ne credito igitur illi, q dicit
nihil à ſe animaduerſum,quod à te ex perturbatione ſit geſtum: uerum aut ꝙ tibi nolit ꝓdeſſe,
idcirco ſic locutum exiſtima:aut quòd non ſibi obſeruanda putauerit, quæ à te perperam agã-
tur:aut quòd odium tuum timuerit,ac uitauerit. Fortaſſe etiam uidit te aliquando ægre tuliſſe
eum,qui tua peccata tuoſq; affectus malos reprehenderit:quamobrem ſibi tum tacendum puta
uerit:aut non credit,cum dicis te uelle ſingula peccata tua inſpicere, te id ipſum agere re uera.
Quòd ſi tu cum pręcedentium actionũ mutatione ſilentio abeas:haud ita multo poſt inuenies
non paucos,qui te non ſimulate,ſed uere corrigant, lõgeq; etiam magis,ſi ei,qui te reprehende
rit,egeris gratias,quãdo hac ratione fieri poteſt,ut à te tuum malum recedat.Poſt autē,ſi diligē
ter conſideraueris,uere ne te ille,an falsò increpauerit,ex ea re ſenties te magnã percipere utili
tatem:ſi uerò idem aſſidue egeris, propoſitũq; tibi ſit in uirum euadere honeſtũ & probum,fa-
cile talis fies.Nam in priore quidem tēpore,ne ſi omnem quidem conſiderandi diligentiam ad
hibeas,poteris deprehendere te per calumniam& mendacium iudicare,tibiq; ipſi per imperitiã
perſuadere,nihil à te eſſe omnino peccatũ.Cæterum hoc ipſum potius tibi ſit ſtudiũ,hęc exerci
tatio,ut calumnias & conuitia æquo animo feras . Quod ubi feceris, & ſatis moratus,ſatiſque
D ſedatus fueris , iamque tuas ipſius perturbationes animo perſpectas habueris , tum aggreditor
reſpondere calumniantibus:ſed neq; acerbe unquam id facias, neq; redarguẽdi,cõuincendive
aut ēt altercandi ſtudio,nec uerò te illum alterum uelle deiicere ac ꝓſternere ſignifices,ſed om
ne id tuę ipſius utilitatis cauſa moliri.Vt,ſi ille quoq; ,dum contradicit,probabile quidpiã obij-
ciat,credas illum melius noſſe,ſi modo illum,ubi ſatis lõga inquiſitione exploraueris, extra cul
pam crimenq; reperias.Hac ratione uolebat Zeno oĩa nos agere,itaq; tutos nos dicebat fore, ſi
ageremus,tanq̃ paulo poſt pędagogis rationem reddituri.Sic enim ille uir appellabat iſtos,quo
rum non paruus eſt numerus:qui licet à nemine uſquã inuitentur,ad increpandos tñ amicos &
propinquos ſuos promptiſſimi ſunt.Oportet āt eum,qui tale ab amico ſit auditurus,neq; diuitē
eſſe,neque cultu & reuerentia quadã apud ciues ſuos conſpicuum. Nam,ſi iſtiuſmodi reueren-
tia inſignis fuerit,nemo planè illi uolet uera dicere ob timorem , quemadmodum locupletibus
quidem ſolent adulatores lucri gratia.Quin ēt,ſi quē iſtis ueridicum aliquis caſus obtulerit , ad
ſe hunc ilico ſuoſque mores diſtrahere cõſueuerunt.Siquis igitur ſit uel apprime potēs, uel opu
lentus,qui uelit in uirum egregium ac frugi euadere,ab hoc deponi ſe ipſum neceſſe eſt,atq; his
præſertim tēpibus,in quibus nullus ſit inueniẽdus Diogenes, q uel opulentiſſimo ac monarchæ
cuipiam

cuipiam ſit dicturus ueritatẽ.Illi igiẽ,quid ſibi facto opus ſit,uiderint:tu uerò, q̃ neq; ex potẽti E
bus ciuitatis,neq;ex opulentis es unus,permitte omnibus,ut quicquid dãnãt in te,libere aduer
ſũ te dicanr,neq; ipſe aduerſus quẽpiã indignare:ſic verò tibi ſint oẽs,ut Zeno dicebat,pædago
gi uidelicet.Neq; tñ par eſſe arbitrare oẽs æque,atq; indiffeienter attendere,q̃d dicant,ſed eos
tñ,quos & optime uitã egiſſe,& prouectiori ętate iã eſſe perſpexeris.Qui ãt ſint,qui optime ui
uãt,paulo ante à nobis dictũ eſt.Progreſſu ucrò tẽporis ipſe per te facile aſſequeris, atq; intelli
ges,quanta,& qualia eſſent,q̃ à te peccabantur:tibiq; tunc ſcilicet ego maxime uidebor ueridi
cus,qui nego quempiam ſine affectibus,aut ſine peccatis inueniri,ẽt ſi optima quis natura ſit p̃
ditus,aut etiã ſi apud gentes uixerit,q̃ optimis educationibus utãtur,omnino autem neceſſe eſ
ſe unumquenque labi,& errare in aliquibus,eoq; etiam magis,quo quiſpiam iunior fuerit.

Neque ætatem,neque ſi nos optimos euaſuros non ſperemus, correctioni noſtræ obeſſe debere,ac de ratione iræ,& furoris coercendæ. CAP. 4.

EXercitationis enim unuſquiſq; noſtrũ p̃ totam fermè indiget uitam, ut in uirum perfectum
euadat:neq; tñ deterreri quẽpiã oportet,ne ſe ipſum conetur meliorẽ efficere, ẽt ſi iã fact⁹
quinquagenarius,ſentiat ſibi animũ uitio nec inſanabili,nec irreparabili deformatũ.Nã ne cor
pore quidẽ male quiſpiam habens,malæ itẽ habitudini ſe ut victũ dediderit, ẽt ſi quinquagena
rius ſit:quin potius omni ratione conabitur ipſum corpus in melius reſtituere, quãuis cõpertũ F
habeat,ſe nunq̃ Herculeam ualetudinẽ cõſecururũ.Ne igiẽ nos quoque deterreamur,ne melio
res nos ipſos animo reddamus,quãuis compertum nobis ſit, animum nos non poſſe cõſequi ſa
pientis:uerũ maxime quidẽ etiã illum ſperemus nos habituros,ſi a teneris uſq; ipſum hunc no
ſtrum curare cœperimus:ſin minus hoc obtinere poſſumus, at ſaltem ne totum oĩno deformẽ
illum geramus,ut Therſites corpus,ſolicite curemus.Etenim,ſi ante,q̃ exiſterem⁹, fuiſſet in no
ſtra poteſtate conuenire illũ,qui prouidebat,ut naſceremur,& primo quidem orantibus nobis,
ut corpus ſtrenuiſſimum,generoſiſſimumq;ab illo liceret accipere,ille denegaſſet,tũ p̃fecto pre
cati eſſemus,vt ſecundo ſaltẽ gradu,aut tertio, aut ẽt quarto proximũ primo bonę habitudinis
corpus nobis cõcederet.Itaq; ſi Herculis nõ potuiſſemus,at Achillis accipere præclarum quid-
dam nobis uiſum eſſet:q̃d ſi nõ hui⁹,Aiacis,at Diomedis,at Agamemnonis,at Patrocli: ſin ne
horum quidem,at ſaltem aliorum quorumpiam heroum p̃ſtantiam.Eadem, ut arbitror, ratio-
ne,ſiquis ſupremam nequeat animi excellentiam obtinere,at ſaltem poſt ſupremos illos ſapien
tes in ſecundis, aut tertijs,aut ẽt quartis ſe haberi non recuſet:hoc autẽ,q̃d dico,non eiuſmodi
eſt,vt fieri nõ poſſit,ſi modo quis exercere ſe ipſum velit,& longiori tẽpore aſſidua exercitatio
ne periculum facere.Ego ãt,cum adhuc puer hæc audiuiſſem, & quodam tẽpore hominem ui- G
diſſem,cui nimia feſtinatione conãti aperire hoſtium, res ex ſententia non ſucceſſerat,& ob eã
rem iratus clauem mordebat,calcibusq; fores percutiebat,atque in Deos cõuicia iactabat,ocu
lis inſtar eorũ efferatis,qui in furias euaſerũt, ac propemodum ex ore ſpumã emittebat,ut apri
ſolent,tum eiuſmodi odium aduerſus iracundiam concepi, ut nunq̃ poſtea quiſquã me ob talẽ
affectũ triſtiorẽ uiderit.Et ſanè hoc ipſum primo quoq; tẽpore erit ſatis, ſi neq; in Deos maledi
cta iactabis,neq; calcibus feries,aut dẽtib⁹ aggredieris lapides ac ligna, neque efferato uultu in
tueberis,ſed intra te ipſum continebis,atq; occultabis iracundiam.Nã ab ira prorſus liberari ſi
mul,ac quis uelit,nõ cõtinuo quis poteſt:comprimere autem illius perturbationis intemperan
tiam,atque inſolentiã poteſt.Quod remediũ ſi ſæpius uſurpauerit, agnoſcet tandem aliquando
ipſe ſe ipſum minus nũc propenſum ad irã,quã ante,uſq; adeo,ut neq; ob paruas, neq; ob ma-
gnas cauſas in furorẽ ſe agi animaduertat,ſed magnis tantummodo iraſci ſceletibus. Quin etiã
ne hoc ipſum quidem,quod dico,iraſci magnis ſceleribus,poſt eidẽ ultra eueniet,ſi id obſerua-
bit,quod ego,cũ mihi ipſi adhuc puer imperaſſem,in omni reliqua uita obſeruari. Id porrò eſt,
nunq̃ à me ſeruum mea manu uerberatum fuiſſe: q̃d ipſum patri quoq; meo uſurpatũ memini.
Qui ẽt complures amicos increpare ſolitus erat,quos,in percutiendo, famulis dentes confrin- H
gere deprehendebat,eos dignos eſſe affirmans, quibus ſerui illi in ipſa uulneris inflammatione,
conuulſione tentarentur,ac ſic interirent.Quidni enim?quando eis licitum fuerat paulo poſt &
ferula,& loris,quotquot libuiſſet,uerbera infligere,& cõſilio,quod ad illos negocium pertine-
bat,abſoluere?Porrò alij ſunt,qui non pugnis ſolum,ſed ẽt calcibus feriant, & oculos effodiãt,
& ſtylo uulnerent,ſi quando ſtylum manu teneant.Vidi etiam quendam,qui ira percitus, cala-
mum,quo ſcribimus,in oculum ſerui infixerit. Adrianus quidem imperator,ut aiũt,cum ſtylo
ſerui cuiuſdam ſui oculum uulneraſſet,atque eruiſſet,ac poſt illum uidiſſet ex eo uulnere factũ
unoculum,ad ſe uocauit,fecitque ei poteſtatem,ut pro illa calamitate munus à ſe peteret.Cum
autem ille miſer taceret,rurſus hortatus eſt Adrian⁹,ut quidquid uellet peteret. At ille negauit
ſe aliud quidquam petere, optare uerò ſe oculum quem amiſiſſet. Enim uerò quod tandem
munus inueniri poſſit,quo oculus amiſſus rependatur?Cæterum, quæ mihi quoque olim acci-
derint,hic tibi narrare uolo,quamuis eadem de re me ſæpius tibi dixiſſe meminerim. Roma re
deunti mihi factus eſt itineris comes amicus quidam patria Gortinenſis ex Creta, uir cæteris
quidem rebus non contemnendus, quippe qui & ſimplex moribus, & in amicitiam pro-
penſus,

A penſus,& frugi,& in ijs,q̃ ad quotidianos ſumptus pertinent,liberalis eſſet, ſed uſq; adeo iracũ
dus,ut ſuis ipſius manibus aduerſus ſeruos uteretur,interdũq; etiam cruribus,loro ãt,ac ligno,
quodcunq; iraſcenti occurriſſet,multo libentius.Cũ ergo iam eſſemus Corinthi, oĩa,quæ ſecũ
vehebat,ſupellectilia, unà cum ipſis ſeruis naui tradidit uehenda à Cenchris Athenas uſq;:ipſe
mercede conducto uehiculo terreſtre iter Megaris facere inſtituit.Itaque cum iam Eleuſinem p̃
terijſſemus,ac Thriaſium attingeremus,ſeruos,quos ſecum habebat,interrogauit de quadã ſu-
pellectili. At illi caſu,quid reſponderent,non habuerunt. furore ergo percitus, ubi nihil aliud
habuit,quo adoleſcentulos percuteret,gladium magnum,q intrã uaginã cõditus erat,una cum
ipſa uagina arreptum in caput infligit,nõ illũ quidẽ,qua latior planiorq; eſt,inferẽs, ſic enim ni
hil grauius accidiſſet,ſed qua ſecandi uim gladius habet. Vagina igitur ilico diſſecta eſt,atq; in-
gens uulnus in capite utriuſq;effectum eſt duplex:bis enim utrunq; percuſſit. ubi uerò plurimũ
ſanguinis effluere de vulneribus animaduertit,nobis eo in loco relictis, ipſe Athenas ilico pedi
bus iter ingreſſus eſt,ne ipſo adhuc præſente aliquis ſeruorum interiret. nos tñ poſtea ſeruatos
illos Athenas p̃duximus.Amicus aũt ille Cretẽſis,cũ ipſum facti pœnituiſſet, me manu arreptũ
Megara introducit in domum quãdã:deinde lorũ porrigẽs,ubi ſe ipſum exuit, iubet uerberare
B pro ijs,quæ furore nefario coactus patrauerat. ſic enim ipſe uocabat. Cum autẽ ego,ut par eſt,
in riſum prorumperem,ille ad genua procũbẽs inſtabat, obſecrabatq;,ut ne aliter facerem. hic
porrò haud obſcurum eſt,me tanto maiore riſu commotum fuiſſe,quanto illum diutius in eo p
ſeuerantem uiderim,ut cæderetur.Cæterum poſtq̃ ſatis diu in hoc ipſo perſtitimus,recepi me il
li facturũ quod petebat, hoc eſt,uerbera illaturum,ſi ipſe quoq; valde exiguũ quiddam, qđ ego
peterẽ,mihi uiciſſim præſtaret. qui recepit:tum ego rogaui hominẽ,ut mihi ſermonem quendã
recenſenti aures accommodaret:hocq; eſſe illud ipſum,quod ego peterem.quod ille cum ſe fa-
cturum recepiſſet,longiori ſermone illum docui,quemadmodũ id,quod in nobis eſt iracundiæ
ac furoris,coercere erudireque oporteat,ratione uidelicet.Quod enim non uerberibus,ſed alio
quodã modo ſit corrigendũ,illi latius expoſui.At ille cũ ad ſeipſum redijſſet, ſibiq; prouidiſſet,
lõge poſt hac ſe ipſo melior effect⁹ eſt.Tu uerò quãuis nõ multo fias melior, at ſatis fuerit anno
uno in melius ſaltẽ paululo eſſe prouectũ.Nã,ſi perges cõſtanter reſiſtere affectui, iracundiãq;
mitigare,tum altero anno te multo euidentius profeciſſe animaduertes.Quòd ſi in eo diutius p-
ſeueraueris,ut tibi ipſi p̃uideas,longe propi⁹ tertio,& poſt hũc quarto,atq; itẽ quinto ad hone-
C ſtius grauiusq; uitæ genus acceſſiſſe te ſenties.Turpe enim eſt quẽpiã multos annos cõtinenter
laborare atq; exerceri,ut uel bonus medicus,uel grãmaticus,uel rhetor fiat,uel geometra:ut ãt
in uirum bonum euadat,in tanto ſpatio temporis nunquam ſibi quidquam laboris aſſumere.

De corrigendis ſeruis,qui peccant,ac de perturbationibus deuitandis. CAP. 5.

QVod nam igitur ſit huiuſce exercitationis initiũ,rurſus repetamus.Pro rebus enim maximi
momenti nihil incõmodi fuerit bis terq; eadem cõmemorare. Nunq̃ igitur quẽpiã ſeruo-
rum tuorum peccãtem tuis ipſius manibus corriges:ſed,quemadmodum ego,quod olim
Platonem audiuiſſem aduerſus quẽdã ſeruum maluiſſe agere, id in tota uita uſurpaui, pulchrũ
eſſe genus officij ratus,ita tu quoq; tibi ipſi p̃cipito,neq; te tuis ipſius manibus ſeruum cædere,
neque,quandiu iratus ſis,alijs imperare,ſed in poſterũ differre.Poſtq̃.n.furor abierit,prudenti⁹
tẽperatiusq; diſpicies,quot uerbera infligere ei,q puniẽdus ſit,oportcat, † nec tñ illud dixerim, † Alias,niſi melius ſit.
melius eſſe† initio ſtatim cõceſſa uenia rẽ tranſigere,& ubi lorũ tibi afferri iuſſeris, tũ uerbis dũ
taxat corrigere,ac minitari te nõ amplius idem cõceſſurũ, ſi iterũ ille idẽ peccatum cõmiſerit.
Multo enim præſtat te facere ea, quæ facis, poſtq̃ impetus ille animi deferbuerit, tuq; iam furo
rem illum omni rationi inimicũ depoſueris:quo tempore uidelicet iam ratione opitulante inuẽ
turus ſis,cuiuſmodi ille pugno ſit feriendus. Nam,q imperus iraſcẽtis nihil ab inſania & furore
D differat,ex ijs,q̃ faciũt,qui eo genere affectus perciti ſunt,facile intelligere licet:pulſantes enim
& ferientes calcibus, & ueſtimenta ſcindẽtes,& toruũ quiddã intuentes,oĩa peragũt uſq;adeo,
ut,quemadmodum dictum eſt,& foribus & ſaxis,& clauibus iraſcantur:& alia quidem lacerẽt,
alia mordeant,alia calcibus petãt.Sed forſitan dicturi ſunt,hæc fieri ſolere ab ijs duntaxat, qui
re uera inſaniunt,q̃ autem tu facis,etiam à prudentibus.Ego uerò,q minus peccent,qui ſuis ip
ſorũ manibus ſeruos cædunt,q̃ ij,qui lapides,& ianuas,& claues morſu perũt,calcibusq;feriũt,
planè fateor:ſed illud itẽ p̃ſuaſum habeo,aduerſus hominẽ,ſimul atq; aliquid deliquerit, ſæui-
re,exigui cuiuſdã furoris indicium efficaciamq; eſſe,aut animalis ratione carẽtis, atq; agreſtis.
Quid enim?an non ſolus homo habet excellentiã p̃ter cætera animalia,ut rõne utatur? q ſi illa
furorẽ iracundiãq; abiecerint,ut uitã condonent,nõne hominis ritu id facient?Noli igitur exi-
ſtimare hominẽ illũ prudentẽ eſſe,qui unum hoc duntaxat cauerit, ne calcibus feriat,ne mor-
deat,ne ſtimulis configat proximos.Qui enim iã talis euaſit,nõ eſt ille q̃dem amplius fera, non
tñ protinus ẽt homo prudens:ſed inter utranq; naturam medius,hominis uidelicet prudẽtis ac
feræ.Nunquid igitur meditaberis te deſinere ferã eſſe,ſi non curabis, ut in uirum & honeſtum
& probum euadas?an ſatius fuerit te non amplius inter feras,ſic ne inter imprudentes q̃dẽ aut
rationis expertes manere? Eris uerò talis,ſi nũq̃ inſeruiens, ſed ſemper rationi obtemperans.

omnia

omnia ages:nã ſi cuncta nulla cũ perturbatione;aut affectu animi conſideraueris,profecto cun E
cta tibi optima uidebuntur.Qui igiť hoc tandẽ fiet?népe ſi tu ipſe te ipſum maximi precij homi
nẽ declaraueris:quo uidelicet precio nullũ aliud ne cogitatione quidem fieri poteſt,ut quis aſſe
quatur maius. Nã,dum oẽs omnino homines iræ obnoxij ſunt,te interim oĩs iræ expertẽ eſſe,
quid aliud tandẽ eſt,q̃ ſeipſum omnibus hominibus præſtantiorem oſtendere?Quòd ſi forte tu
ipſe te ipſum exiſtimes,quid aliud quã te ipſum oſtẽdis velle quidem haberi præſtãtiorem, eſſe
autem p̃ſtantiorem nolle non ſecus,ac ſiquis cupiat putari ſe quidem corpore valẽtem eſſe, re
ãt uera ægrotet?An nõ putas animi eſſe uel ęgritudinem,uel morbum excandeſcentiã, quæ &
furor dici poteſt?An temere arbitraris ueteribus haſce animi perturbationes quinque appellari
ſolitas,męrorẽ,iram,excandeſcentiam,cupiditatem,metum? Enimuero lõge mihi melius uide
tur eſſe,primum quidem in lõgius ſpatium pertubationes eiuſmodi cohibere, ac dum ſurgis de
lectulo,ſingulatim,quæcunq; acturus ſis,inſpicere,conſiderantem, num præſtet eiuſmodi affe-
ctibus inſeruiendo viuere,an ratione & conſilio uti in omnibus,q̃ agas, deinde unicuiq; uolẽti
ſe uirum fieri egregium ac frugi,aduocandum eſſe aliquem,qui ſibi ea,q̃ non recte a ſe agantur,
ſingula indicet:tũ ſingulis diebus,ſingulisq; horis habere hanc opinionẽ in promptu, ꝙ præſtet
quidem ſe ipſum dignum exhibere,qui egregius ac frugi appelletur : hoc autem fieri non poſſe, F
ut nobis contingat,niſi eum,qui ſingula errata noſtra nobis indicet,habuerimus. quin ẽt illum
ipſum noſtrorum peccatorum indicem,& ſeruatorem noſtrum, & amicum maximum putare.
Deinde quamuis tibi ille uiſus fuerit ſalſa crimina obijcere, te tamẽ iratum uideri minime opor
tere:primũ quidẽ idcirco,quòd facile fieri poteſt,ut ille ita meli⁹, quàm tu, ſingula peccata tua
perſpiciat,quemadmodum uiciſſim tu quoq; eorum,quæ ab illo peccantur, nõ nihil:deinde ꝙ,
licet falſum quandoq; tibi crimen obiecerit,at in eo tamen tibi utilis fuit,quòd te ad eorum, q̃
agis,diligentiorem inſpectionẽ excitauit.Quod autẽ in hoc ipſo maximũ eſt, id præter cætera
cuſtodi ſemper,ut q̃ dignus ſis,quantiq; faciendus,a te ipſo,non ab alio accipias. Id porrò ipſũ
eſt,promptum ſemper habere in memoria,quanta ſit eorum,q iraſcunť,animi deformitas,quã
tusq; rurſus eorum,qui ſine ira uiuunt, decor,quanta gratia. Quemadmodũ enim,qui longiore
temporis ſpatio peccare conſueuit,cũ magna difficultate effectuum ſuorũ clauem obtinet, ita
conuenit te multo tempore unumquodq; eorũ p̃ceptorum exercere,quibus ſi pareas,uit egre-
gius ac frugi efficiãris.Nã eius rei facile obliuiſcimur,dum animus noſter decidit, propterea, ꝙ
ante hac totus ſit impletus affectibus.Cõſequẽs ergo illud fuerit, ut, ꝗcunq; ſeruari uelit,nullã
omnino horam ceſſet:omnibusq; accuſandi ſeipſum faciat poteſtatẽ,omnesq; æquo animo au G
diat accuſantes:gratiamq; non adulantibus habeat,ſed obiurgantibus:pateant ſemꝑ domicilij
tui fores:liceat notis ac familiaribus omni tẽpore ingredi,ſi qñ teipſum ita comparaueris. Itaq;
etiã confidere oportet uſq; adeo,ut ab ingredientib⁹ deprehendaris nulli maiori peccato uehe-
menter obnoxius. Porrò quemadmodũ oĩa prorſus excindere atq; euellere inuito difficile eſt,
ita uolenti q̃ maiora ſunt,facile.Si tuæ ergo ſemper fores,ut dixi,patebunt,licebit ſane familiari
bus omni tempore ingredi;utq; alij omnes,ſi qñ in publicum proceſſere,oĩa conantur facere,ut
decet,ſic tu domi tuæ omnia facies.Atqui illi quidem, cum reliquos omnes uereantur, ne ſe in
aliquo peccantes deprehendant,unos ſeipſos non uerentur: tu uerò teipſum in p̃imis uerere,
atque illi auſculta,qui dixit,Omnium autem maxime tui ipſius te pudeat.

De concupiſcientia & libidine frenanda. *CAP. 6.*

QVod quidem ſi feceris,poteris quandoque expertem illã rationis uim, qua excandeſcim⁹,
quaſi feram quandam mitigare ac manſuefacere. Alioqui abſurdum admodum ſit uiros
equitandi peritos,ubi equos acceperint,breui eos ad parendũ idoneos reddere,te autẽ;
qui non aliquod extrinſecus animal aceperis,ſed rationis illã expertem uim, quæ in tuo ipſius
animo eſt,& cum qua ſemper meditans ratio ſimul habitat, nõ poſſe itidem mitiorem reddere. H
&,quamuis non ita continuo,at longiori ſaltem ſpatio.Latius autem de ijſdem rebus diſſeritur
in ijs commentarijs,in quibus mores tractantur, quo pacto videlicet eam uim quis optimã ſibi
& commodiſſimam reddat:item quemadmodum uires ac robur illius nõ oportet proſternere,
ſicut ne equorum quidẽ, aut canum,quibus utimur, ſed illud ipſum poti⁹ robur exercere,ſicut
& in illis,ad obedientiam.Tibi uerò,in ijſdẽ commentarijs maxime oſtẽſum eſt, quo pacto rur
ſus ea ipſa iraſcendi excãdeſcendiq; ui opitulatrice utaris aduerſus alteram,quam libidinis no-
mine philoſophi veteres appellarunt,quæ temere & ſeorſum à ratione, fertur ad corporis uolu
ptates. Vt igitur turpe eſt hominem iracundia percitum, intemperanter aliquid agere, ſic item
ob amorem,uentrem,uini appetentiam,edacitatem, quæ omnia concupiſcendi illa uis, de qua
dictum eſt,& facit ſimul & patitur.Ob quæ homo non iam equo aut cani ſimilis ſit,ueluti ob il-
la priora,ſed petulanti apro,uel hirco,uel cupiam agreſti belluę, quæ manſuefieri non poſſit.
Quo circa huius quidem nulla talis inuenitur correctio,qualis alterius, ea, quam obedientiam
diximus. Sed quod ueteres caſtigare dicebant,huic ipſi quadam proportione reſpondet.fit au-
tem hæc ipſa libidinis caſtigatio, dum rebus potiri ac frui prohibetur,quarum appetens eſt.
Nã,ſi potiatur,creſcit,maiorq; ac uehemẽtior fit : ſin caſtigetur,tenuis fit atq; imbecilla,ut hoc

pacto

A pacto imbecillitate coacta ſequatur rationem,nō autem ꝙ obſequens ſiue obediens facta ſit, ſa
nè quemadmodum in ipſis quoque hominus videmus cōtingere:nam in ijs plerunque ij,qui de
teriores ſunt,ſequuntur eos,qui ſunt pręſtantiores,uel inuiti & coacti,ut pueri ac mancipia, uel
volentes & perſuaſi,ut ij,qui ſuapte natura boni ſunt.Etenim,ſi quis erat apud antiquos, quem
obiurgationes ac uerba caſtigare non poſſent,de eo ita loqui conſuerant: q̄ incaſtigatus neſcio
quis iſte homo eſt?in quo uidelicet libidinem ratio non caſtigauerat. Duplex enim in nobis eſt
animi uis rationis expers:una,cuius & cito excandeſcere & iraſci ijs,qui aduerſum nos peccare
uiſi ſint, officium eſt: cuius ipſius etiam eſt in longius ampliusq́ue implacabilem ſe præſtare:
quod quidem tanto eſt amplius excandeſcentis animi uitium,quanto magis diuturnum:altera
eſt,quæ ad id,quod ipſi iucundum ſuaueque uiſum ſit,præceps fertur ante, quàm utile ne ſit at-
que honeſtum,an noxium,& turpe,cognouerit.Hanc igitur,quæ uehementiſſima eſt, cohibere
prius oportet,quàm,ubi incrementum acceperit,uiribus inuictam, inexpugnabilemq́ue ſe præ
beat:tunc enim,etiam ſi uolueris,eam ultra compeſcere non poteris. Ac tum demum id dices,
quod olim quendam amantem audiui dicere,uelle te quidem deſinere, ſed non poſſe:fruſtraq;
nos aduocabis,(quemadmodū & ille quondam,) ut tibi ſupplicanti opem feramus,uitiumq́ue
B eiuſmodi excindamus. Nam corporis etiam uon nulla uitia propter magnitudinem inſanabilia
ſunt:quod ipſum fortaſſe tu ne cogitaſti quidem unquam ante hac.Multo autem ſatius fuerit te
nunc ſaltem id cogitare,atque inſpicere,utrum ego ueridicus ſim,cum dico uim animæ illā,cu-
ius eſt munus temere concupiſcere,ſi quid placeat, pleruną; in amorem euadere inſanabilem,
nō corporum modo,quæ formoſa ſint,ſiue rerum,quæ ad uenerem pertineant, ſed etiā edacita
tis,explendiq; uentris,ac uinolentiæ,itemq́; obſcœnitatū, quæ præter naturam patrātur:an &
hæc,& alia multa ex ijs,q̄ hactenus a me dicta ſunt,mentiar:etenim,quæ adhuc de ira atq;excā
deſcentia dixi,eadem puta & de alijs affectibus me dixiſſe.Primum quidem alij cupiam permit
tendum eſſe,ut de ijs cognoſcat & iudicet,nō āt nobis ipſis:deinde nō quoslibet eidem rei eſſe
ꝑficiendos,ſed ſeniores quoſpiā,quos uniuerſi planè egregios ac frugi eſſe fateantur: qui etiam
propterea,ꝙ ab affectibus liberi ſint, & interpretandi iuris,& iudicandi munus ante nos ipſos
diutius,illis uidelicet temporibus,quibus ipſi nō dum eramus,obtinuerint:deinde nō oportere
nos aduerſus eiuſmodi homines,quoties aliqđ noſtrū peccatū protulerint, indignationis q̄dq̄
præ nobis ferre, ſed cōtra,agere potius gratias: poſtremo ſingulis diebus ea,quæ ſuperiꝰ dicta
C ſunt,tibi ipſi reuocare in memoriam:atq; hoc quidem ꝑſtabit te ſæpius facere:quod ſi nō poſſis
tam ſæpe,at ſaltē matutinis horis ſemꝑ ante,q̄ quidq̄ eorū, quæ acturus ſis,aggrediaris,& ue-
ſpertinis ante,q̄ cubitum eas.Ego ſanè olim monita hæc,quæ quaſi Pythagora authore circum
ferebantur,cōſueui primū quidem legere bis ſingulis diebus,poſt uero etiam ore enunciare. ne
que.n.ſatis eſt ab una ira duntaxat liberum ſe præſtare,niſi etiam ſine omni edacitate, & nequi
tia,& uinolentia,& curioſitate,& inuidia purum te conſeruaueris.Aliꝰ igitur erat,qui noſtri pe-
riculum faceret ac percontaretur, nuncubi,ut canes ſolent,uiſi eſſemꝰ immoderatiſſime imple-
ri cibis,uel more eorū,q perpetuū febris ardorem patiuntur,frigidam potiouem inſatiabili aui
ditate exhaurire:an uerò quemadmodum uiros & graues, & cultu ac reuerentia dignos decet.
Nam neq; propter famem decet uehementer,inſatiabiliterq́; impleri,neq; ꝓpter ſitim inſtar ſor
bentium exhaurire totum calicē,multoque minus ob edacitatem in conſpectu omniū auidius
uel placentam,uel aliud quidpiā ex delicatioribus obſonijs deuorare.Sed in omnibus ijs itē alij
ſunt aduocandi,qui opē ferant,&,quicquid peccamus,obſeruent atque indicēt:deinde uerò ēt
ſine pædagogis ipſi nos ſeruemus, demusq́; operā,ut omnibus vnà cœnantibus opſonij minus
adſumamus,& à cibis gulam nimium irritantibus abſtineamus, moderate interim ueſcētes ijs,
quæ ſalubria ſunt.Progreſſu uerò temporis ne reſpicere quidem te ad cōuiuantes uelim, quip-
pe magnum non fuerit temperantius,quàm illos,comedere ac bibere:ſed,ſi te ipſum hoc hono
re afficere decreuiſti,proſpice & cura,ut aliquando continentius hodie uiuas, quàm hæri. Hoc
D enim ſi feceris,ſenties te in dies ab ijs,quæ dixi facilius abſtinere, ſenties etiam magnas animi
tui lætitias,ſi quando re uera amator modeſtiæ temperantiæq́ue extiteris: ſic enim gaudet,qui-
cunq; in ea re proficit,cuius eſt amator.Ex quo fit, ut eos qui cōpotationibus delectantur, tum
ingenti uoluptate affici uideamus,cum ſuos bibendo ſuperant cōpotores,& eos, qui uentri ſtu
dent,multitudine ferculorum gaudere:quicūq; autem edaces ſunt, ac palatum explere cupiūt,
hos placentis,& edulijs,tum quæ ad ſartaginem,tum quæ ad ollas pertinēt,alijsq́ue item condi
mentis ſuauioribus lætari.Noui etiam quoſdam,qui rei ueneræ copia exultarent, ſuperbiusq́;
ſe extollerent.Vt ergo illi & exercent & ſectantur id,quod in ijs rebus ſummum eſt, quibus ſtu-
dent,ſic nos item id ſtudere oportet,quod in modeſtia ſit ſummum.Porrò autē,ſi hoc faciemꝰ,
non incaſtigatos quoſpiam ac diſſolutos nobis conferemus: nec ſatis eſſe putabimus,ſi plus,q̄
illi,& continentiæ & modeſtiæ adepti ſimus;ſed primum quidem eos, qui ijſdem rebus ſtudeāt
ſuperare conabimur,(pulcherrima enim hæc eſt concertatio atque æmulatio) poſt uerò etiam
nos ipſos:ut uidelicet ex diuturna conſuetudine ad hæc ipſa,quæ & ſaluberrima ſunt, & adie-
ctu facillima,cum uoluptate feramur, memores ſemper pulcherrimorum dictorum, quorum

uel

uel hoc eſt in primis unum:delige optimum uitæ genus:id iucundum efficiet conſuetudo: quẽ E
admodum ergo,cum te aduerſus iracundiã exerceri iubebam,tũ argumento uti poteras te pro
feciſſe,quòd non amplius te excandeſcentem cerneres,ita in iis, quę ad modeſtiã pertinẽt,hoc
indicio intellige,quantum profeceris, quòd ne cupiditate quidem amplius rerum ſuauiſſimarũ
tangaris;ad modeſtiam autem una eſt uia per continentiã:hoc enim modeſtus ſuperat continẽ
tem,ꝙ ille nec cupit quidem amplius titillantes palatũ cibos,ſiue ob longam conſuetudinẽ,ſiue
ob continentiam:ueluti ipſum quoque rei nomen indicat:quod deductum eſſe uidetur a conti
nendis in ſe ipſo,nec permittẽdis longius abire cupiditatibus.Laborioſa autẽ ab initio uia hæc
eſt atq; aſpera,quemadmodum cæteræ item omnes honeſtorũ ſtudiorum exercitationes.Itaq;,
ſiue pro uitio uirtutem uis habere,ſiue pro titillationibus corporis,animi tranquillitatẽ, hac ra
tione teipſum exercere oportebit,ut per continẽtiam ad modeſtiam contendas: ſin aũt uel uir-
tutem deſpicere,uel titillari uis toto corpore,ratio tibi erit deſerenda:quæ, quãuis ad uirtutem
non hortetur,eſt tamen dux itineris ijs,qui aliqua exhortatione cõmoti ire ad illam cœperint,
quo uidelicet itinere quis conſequi illã poſſit.Cum autem ratio hæc noſtra ſit duplex, una, qua
ſe ipſum quiſque poſſit cognoſcere,altera,qua peccata, ꝗ cognouerimus,corrigamus,nobis,ut
de hac poſteriore diceremus,minime ab initio propoſitum eſt,ſed de priore , qua poſſimus no- F
ſtra peccata cognoſcere.Quoniã uerò,qui illam ingrediuntur,ipſi dignoſcere non poſſunt , in-
cipientibus quidem alios adhibemus inſpectores;eos uerò ipſos,qui hanc rationem exerceãt,
quamuis iam poſſint cognoſcere,à quibus & uitijs & affectibus liberati ſint , ignorare tamẽ nõ
oportet procul adhuc ab extremo illo ac fine,quem petunt, abeſſe. Siquidem,quod in uniuerſo
dicere conſueui,etiam hic dicam,cognitionem uidelicet ſui ipſius uno quidem modo eſſe om-
nium rerum difficillimam, altero autem facillimam:nam,ſi quis intus uelit cognoſcere,difficil-
limum id ſanè eſt,at ſi foris,non item.

De morum in pueris differentia, ac de bona ipſorum educatione. CAP. 7.

CAeterum ego omnia hæc,& ꝗcunque hactenus dicta ſunt,& quæcunque poſthac dicenda,
uolentibus non grauatim impertio:&,cũ alia quædam fortaſſe ſit uia,qua quis inſiſtens &
honeſtus & probus euadere queat,ego tamen,ubi nã illa ſit,ignorans, hac ipſa , ex quo & uiuo
& ſapio,ſum uſus,eandemque alijs abunde indicare non deſtiti , hortariq; ut contra ipſi quoq;
aliquid afferrent ac reponerent,uiciſſimq; ſi quam aliã honeſtatis probitatisq; uiam noſſent,do
cerent:nos ãt,dum aliam illam deſideramus , per hanc ipſam incedimus, quæ cõmunis cunctis
affectibus eſt,& ad cognoſcendum & ad medendum: etenim & cõtẽtionis,& gloriæ,& princi-
patus appetitio,animi planè eſt affectus illis quidem minor,attamen ipſe quoq; affectus.De in- G
uidia autẽ quid attinet dicere,cum omnium uitiorum ſit fœdiſſimum:dico autẽ inuidiam,cum
quis ex alienis bonis triſtitia afficitũ:& eſt omnis quidẽ triſtitia affectus, peſſima ãt omnium in-
uidia,ſiue ea ſit inter affectus numeranda,ſiue triſtitiæ ſpecies ſuo generi proxima,cõmune aũt
omnium remedium fuerit,id,qđ dictum eſt.Quod enim & mala ſint,& fugienda ꝑſpicere ope-
ræprecium eſt in ijs hominibus , qui uehementer ab illis detinentur.In talibus enim turpitudo
ipſa admodum perſpicua eſt:cur aũt ipſi in nobis ipſis nihil tale prorſus cernamus, cauſam pu-
tare oportet eam cęcitatem,qua afficimur uel ad id,quod nos amat,uel ad id,quod ipſi amam⁹:
non nulla ẽt eſſe,quæ nos fugiant,propterea ꝙ exigua ſint, & a nobis negligantur, ꝗ tñ propter
magnitudinem in alijs negligi non poſſint . Inuenire ergo oportebit ſenem quempiam, qui illa
poſſit inſpicere,rogareq; hunc,ut oĩa nobis ſumma cum libertate indicet;deinde,ubi ille nobis
aliquid dixerit,tum continuo illi magnas agere gratias: ubi uerò ab illo abierimus,tũ diſpicere
& conſiderare diligenter,quid ſit,noſq; ipſos,tũ,cum ſoli ſumus , increpare,conariq; affectum
euellere,nõ uſq; adeo ſolum,ut ab alijs duntaxat uideamur , ſed ut ne radicem quidẽ illius ullã
in noſtro animo prorſus relinquamus:nã ex ijs,quæ ſic relinquuntur , ſolet aliquid rurſus pullu
lare,dum id ipſum ab ipſa nequitia & prauitate irrigatur . Idcirco in nobis ipſis omnes ſigilla- H
tim affectus diligenter attendere ſcrutariq; oportet, quoſcunq; in amicis neceſſarijſq; noſtris
cernimus,nũ aliquid tale in noſtro itẽ animo deprehendi queat;excidendũ qppe eſt, dũ adhuc
pullulat,nec expectandum,dum creſcat,& fiat inſanabile: nã cæteros quidẽ oẽs animi affectus
pleriq; deſpiciunt,tametſi,cum alios uident ab ijſdẽ teneri,contemnunt:triſtitia uero ac męror
omnibus planè eſſe malum uidetur,ueluti labor in corpore. Cæterũ olim qdã ex ijs adoleſcen-
tibus, q mihi familiariſſimi erant,cũ ſe in paruis commoueri negaſſet , poſtꝗ tñ id ſibi accidere
animaduertiſſet,ſummo mane ad me uenit,dicens ſe ſuper ea re totam illam noctem inſomnẽ
duxiſſe,interimq; ſibi ueniſſe in mentem,ſe ne in maximis quidem rebus unquam æque turba-
tũ fuiſſe,ac in paruis eſſet.Itaq; uoluiſſe diſcere,quo id ſibi pacto eueniſſet, utrum ne ab aliqua-
rum diſciplinarum uſu,an uerò ab ipſa natura talis extitiſſet:cui ego id reſpõdi, quod uerũ eſt,
*ſcilicet naturam quidem ipſam in puerili ætate ad uitam ꝑficiendam in cunctis plurimũ poſſe,
ſecundo autem loco ſtudia exercitationeſq; diſciplinarum:nam ꝙ naturæ noſtræ, ſiue ingenia
plurimũ inter ſe differant,ex paſſim*luſitantibus pueris facile intueri licet. Nã eorum alios ſem
per hilares,alios ſemꝑ triſtes inſpicimus:& alios quidem omnibus de rebus ad ridendum prõ-
ptiſſimos,

* παραφερομένους per [illegible] adductis, aut comparatis inuicem.

A ptiſſimos,alios uerò ex qualibet vel leuiſſima occaſione plorantes: ſunt item, quibus æqua oĩa
& communia placeant:ſunt,quos contra,rapere ac p̄dari delectet:alij etiam minimis quibusq;
de cauſis uehementiſſime excandeſcunt,vt & mordeant,& calcibus feriant tũ lapides,tũ ligna,
ſicque proximos ſe vlciſci putent, ſi qñ ab illis iniuriam accepiſſe arbitrentur:alij †ad ignoſcen
dum faciles ac mites,neq; iraſcentes,neq; plorantes,niſi poſt magnam aliquã acceptã iniuriã.
Hac de cauſa Eupolis Ariſtidem illũ,qui dictus eſt iuſtus,Niciæ interroganti,quo nã modo iu-
ſtus euaſiſſet,probe grauiterq; reſpondentẽ inducit,naturę quidem primũ maximumq; munus
fuiſſe,deinde uerò ſe quoque prompto animo naturam ſuam adiuuiſſe.Nõ ſolũ igiť ad mœrorẽ
atq; triſtitiã qualibet de cauſa propenſæ ſunt adoleſcẽtiũ naturæ,ſed ẽt ad excandeſcentiã atq;
ad ſuauisſimorũ ciborũ appetẽtiã:de quo quidem vitij genere,quod ad illos pertineat, ad hũc
vſque locũ,maxime ſum locutus.Cæterũ,p̄ter illa,ꝗ iã dicta ſunt, licet aliquos puerorũ impu-
dentes intueri,aliquos ãt verecũdos:item alios memori natura p̄ditos,alios immemores, alios
p̄terea obliuioſos:nec nõ alij ſunt,ꝗ prõpte ac libenter diſcendi cauſa laborem ferant: alij negli
gẽtes atq; ignaui:porrò ex illis ipſis,qui labores facile tolerant,alii ſunt, ꝗ cito efferanť lætitia,
ſi qñ laudenť:alij ꝗ afficiantur pudore,ſimul atq; à p̄ceptore contẽni ſe uideant:alii uerò, ꝗ ter
B reanť uerberibꝰ:idẽ ãt,ſed cõtraria rõne,de ignauis intellige.Itaq; ex illis, ꝗ pueris uiderit acci
dere hoĩes uniuerſi,alios ſolent appellare pudẽtes,alios impudẽtes:& eadẽ rõne alios ambitio
ſos & probos,alios improbos & honoris negligẽtes,alios timidos & alios uerberũ cõtẽptores,
aliasq; item illis appellationes,ꝗ naturis ipſorũ conueniant, imponunt: ſic ẽt ex iiſdem pueris
alios intuemur natura mẽdaces,alios ueritatis amatores:multisq; p̄terea morũ differẽtiis inter
ſe diſtinctos:de quibus nũc dicẽdi locus nõ eſt,quod huic duntaxat inſtituto noſtro cõueniat;
nam eorum alii quidẽ bonã facillime diſciplinam recipiũt, in aliis ea nullius momẽti eſſe ſolet,
neq; tñ ob hanc cauſam negligendi ſunt pueri,ſed in optimis moribus nutriendi:nam, ſi natu-
ra illorũ curationis ac diligẽtię bonitatẽ recipiet,in uiros bonos opera noſtra euaſerint:ſin aũt
contra,noſtræ ſedulitatis utilitatẽ nullã ꝓceperint, quod tñ ad nos attinet,culpa in hoc noſtra
nulla fuerit.Nã puerorum educatio ſimilis quodã modo eſt curæ ac ſedulitati, qua in plantis ar
boribusq; alendis utimur:ſiquidẽ quãuis bonus ſit arborũ ac plantarũ ſator & cultor, nunq̃ tñ
efficiet,ut rubus vuã ferat:neq; .n. natura illius talẽ à principio ſuo ꝑfectionẽ capere põt:ruſꝯ
uites,quæ,quod ad ipſas attinet,fructum ferre paratæ ſunt,ſi neglexeris,ſoliq; naturæ curandas
reliqueris, aut multo deteriorem, aut plane nullum edere fructũ animaduertes: idẽ in animali
C bus uſu ſolet uenire:equum quippe ſi erudieris,ad multas res utilem habebis:urſum uerò,quã-
uis olim manſueſeceris,nõ tñ ꝑpetuo habitu talem poſſidebis: uipera ãt & ſcorpius eò quidem
vſque progredientur,ut manſueſcere uideantur.Ego igitur,cuiuſmodi ſim natura, non facile di
xerim,nam ſe ipſum cognoſcere uel ætatis maturæ uiris difficile eſt,nedum pueris.

De Galeni educatione ac documentis,quæ illi à patre tradita ſunt. CAP. 8.

MIhi uero quadã ingenti fœlicitate contigit,ut patrem ab omni iracundia alienum, iuſtiſſi-
mũ,frugaliſſimum,humaniſſimũq; haberem:at matrem uſq; adeo iracundam,ut etiã mor
deret interdum ancillas,ſemper autem & uociferaretur, & contenderet cum patre,& longe qui
dem odioſius,q̃ Xanthippe illa cum Socrate.Mihi itaque intuenti bonitatem honeſtatemq; pa-
ternorum officiorum,quæ uitioſitatem maternorum affectuum in proximo collocatam quaſi è
regione reſpiceret,uenit in mentem cum illam amplecti & amare,tum uerò hanc alteram fuge
re,odioque proſequi.Vt autem in his ipſis maximam cernebam parentum meorum diſſimilitu
dinem,ſic item in hoc agnoſcebam patrem meum quidem ex nullo damno dolorem cõcipere,
matrem uerò etiam ob res minimas oppido q̃ mœſtam euadere: porrò noſti tu quoq; pueros
quæ uehementer attenderint,ea imitari ſolitos:quæ ãt iniucundè & cum moleſtia inſpexerint,
D ab his longe fugere conſueuiſſe. Diſciplina igitur,ꝗ mihi ſub patre contigit, huiuſmodi fuit fe-
re:ubi uerò ætatis meæ annum quartum decimũ compleui,tum philoſophos audire cœpi ciues
noſtros:è quibus Philopathoris Stoici diſcipulũ quendã ſatis diu,Caium autem,qui diſciplinã
Platonicam cõplexus fuerat,cum is ocio à ſuis ciuibus priuaretur,à quibꝰ ad negocia ciuitatis
trahebatur, ꝑ exiguũ quoddã tempus:unus enim is putabatur in ciuitate & iuſtus,& qui nullis
pecuniis uinceretur,p̄terea oĩbus & aditu facilis,& manſuetus:eodem uerò tempore alius qui-
dam è ciuibus noſtris poſt longam peregrinationẽ domum rediit, Aſpaſii Peripatetici diſcipu-
lus:& poſt hunc alius ab Athenis Epicureus:quorum omnium mea cauſa & uitã,& diſciplinas
explorabat pater,unà mecum ad illos aſſidue uentitãs.Porrò autem,quòd is plurimũ ſe ipſum
exercuerat in Geometria,& Arithmetica, & Architectura,& Aſtronomia,uolebatque doctorẽ
ſimiliter linearibus illis uti demonſtrationibus,& ꝑ eas,quidquid doceret,oſtendere,idcirco in
quit, oportet in tuis iſtis honeſtatis ſapientiæque p̄ceptis ne minimam quidem diſcrepantiã in
ueniri,qua ipſa à ſe ipſis diſcordent:quemadmodũ ueteres quoq; oẽs in hiſce artibus ſeruaue-
re,quarũ Geometria,Arithmeticaq; principẽ obtinẽt locũ.Vt igitur non procacẽ aut præcipi-
tem eſſe oportet,ut te ipſum ab aliqua ſecta denomines,ſed longisſimi tẽporis ſpatio & diſcere
illas & de illis ferre iudicium,ſic omnes homines comprobant,confitenturque etiã philoſophi
magno

† ἀνεξίκακοι, i. patientes, aut tolerantes malorum, uel æquo animo ferentes mala.

magno ſtudio q̃renda eſſe hæc. Quare nunc iam tibi ea ſunt petenda æmulatione quadam,& di E
ſcēda,& digna,quæ à te augeantur,exiſtimanda,ur & iuſtitiam , & modeſtiam, & animi magni
tudinem,& prudentiā ex illis conſequare:laudāt enim has uirtutes cuncti,tametſi ſibi ipſis con
ſcij ſunt nullam ſe earū habere:dant etiā operā ꝓ viribus,ut alijs videanť & fortes , & modeſti,
& iuſti,& prudentes:unū illud eſt,quod,& ſi alijs non videātur,tū re uera eſſe ipſi magno ſtudio
contendūt,ut mæroris uidelicet oīs ac triſtitiæ expertes ſint:quare huic à te rei in primis ſtudē
dum eſt,cui oēs utiq; homines ſtudēt,præq; oībus alijs virtutibus unū hoc quærēdum. Hæc igi
tur ego,q̃ à patre documenta accepi,in hunc uſq; diem ſeruaui,neque meipſum ab ulla ſecta de
nominare adhuc,uolui:q̃ ſanè cum omni ſtudio omniq; diligentia explorata habeam , imꝑter-
ritus atq; immotus ad ea omnia,quæ quotidie in uita accidūt maneo, quēadmodū patrē quoq;
manere tū intuebar:ita neq; iactura,neq; interitus rei cuiuſpiā , perturbatione me ulla afficiet.
niſi forte id eueniat,ut oīa,quęcūq; poſſideo amittā:hoc.n.nondū expertus ſum. Aſſueſecit por
rò me pater ēt gloriam atq; honorem cōtemnere,ut unā nudamq; veritatē haberem in precio,
maximiq; facerē. uideo āt quoſdā,cū ſe ab aliquo ſperni arbitrantur, aut cū pecunias aliquas
amiſerūt,magno ſolere cōfici dolore:qua ſanè de cauſa,inquibat ille,nullo tu me unq̃ mœrore
affectū uidiſti:porrò nōdū mihi talis pecuniarū amiſſio euenit,ut ex eo,quod relictū foret,cor-
poris bonā ualetudinē curare nō poſſem:neq; ignominia aut contēptio , ut quiſpiā uiderit me F
de loco,qui mihi in eo ſenatu attributus eſt,deturbatū:ſin uerò alios,qui uituperent , alios rur-
ſus,qui laudent,mihi contingit,ut audiam,his obijcere ſoleo,me putare eos,qui cupiūt oēs ho-
mines habere,qui laudent,illis eſſe ſimiles,qui uolunt oīa,quæcūq; ſunt,poſſidere. Itaq; uideor,
inquibat,mihi ipſi,forteq; tibi itē uidebor,nihil ad hunc uſq; diē eſſe perpeſſus, q̄d magni æſti-
mandū ſit, atq; ad hoc extremū ſine oī mœrore ac triſtitia perueniſſe : nam nec oībus unq̃ ſpo-
liatꝰ ſum fortunis,nec ulla ignominia ſum notatus:ꝗ ſi aut bos,aut equus,aut mācipiū interijt ,
nō tāti ſunt hæc,vt ad me perturbandū idonea ſint,utpote cū egregię ſim memor eorū,quæ me
pater monere ſolitus erat:q̃ uidelicet ſuadebat,ne ob ullā pecuniæ amiſſionē, mærore afficerer,
q̃diu,q̃ reliqua eſſent,ad corpus curandum ſuppeterēt:hunc enim primū finē illis, quę poſſide-
renť,ſtatuebat,nō eſurire,nō algere,nō ſitim pati :ꝗ ſi cui plura , q̃ horū uſus poſtulat, fuerint,
ijs ſanè utatur ad eas res agendas,quæ honeſtæ ſint:mihi igitur adhuc tantꝰ pecuniarū ſupereſt
uſus,ut eę ēt ad eiuſmodi actiones ſuppetant. Porrò haud me latet,inquibat ille , te fortunarū
plꝰ duplo,q̃ me,poſſidere,& in noſtra ciuitate nō mediocri honore ꝑditū,uſq; adeo,ut,q̃ nā mę
roris tibi cauſa futura ſit,nullā uideā,ꝑter cupiditatem inexplebilem. Ad hoc igitur unum exer-
citationis genus ſpectabam,id ipſum in memoria habens , ſemperq; meditans,& conſiderans, G
donec ita mihi perſuaſum eſt,quemadmodum ex duplicato binario confici quaternarium.

De uitanda inſatiabilitate,quæ omnis mæſtitiæ,& mæroris eſt cauſa. CAP. 9.

ETenim conſideremus,inquit,ꝑ ociū,cuiuſmodi uitiū ſit inſatiabilitas:huiuſce autē conſide
rationis initiū ꝑbeat ea,quæ in cibis ſumendis uerſať. Ipſum ergo hoc,quod eſt ultra,q̃ ſatis
ſit,progredi ueſcendo,inſatiabilitatē appellari aiunt:Id aūt,quod ſit ſatis,ipſa cibi indigētia me
tiūtur:cibo aūt nulla alia de cauſa indigemus,niſi ut alamus corpus: nutriet uerò corpus,ſi bē-
ne cōcoctus fuerit:bene aūt concoquetur ſi modicus:nā eū,qui nimius ſit,crudū manere haud
ignoramus:q̄d ipſum ſi uel ſemel eueniat,uſū eius corrūpi neceſſe ē:nā.ſi ciborū crudorū mor
dacitate aluus cita uniuerſum excreuerit,*ꝓfuſio uocari id genus uitij ſolet : ex quo ſanè ipſius
cibi uſus corrūpitur:nō.n.ita illū ſumimus,ut per inteſtina deferatur,ſed ut ad oēs corporis par
tes applicet:ſin āt eius diſtributio fiat,nec tū ſit bene cōcoctus,malū intra uenas humorē crea-
re ſolet. Qū igitur in corpore noſtro didiciſti,cuiuſmodi res ſit inſatiabilitas, iam hoc relicto,ad
animū ipſum te cōfer,ibiq; illius naturā inſpice diligenter,atq; in unoquoq; rerū genere cōtē-
plare,ſumptos ab ijs,q̃ poſſidentur,initio. In his igitur multa ſunt,quę non recte tanto cum ſtu
dio appetuntur,cuiuſmodi ſunt Vniones,& Sardonyches,itemq; lapides alii oēs:cuiuſmodi itē H
eſt ornatus,quem fœminæ,ut magnum quiddam,geſtant, iis ancillis , q̃ ab ipſis dum incedunt,
ꝑcēdunt:huius generis ſunt veſtimenta aut ex auro contexta,aut ſuperuacuum aliquod opus ha
bentia,aut quæ,ut confici poſſint,materia indigent ex longinquis regionibus importata,qualia
ſunt,q̃ Serica uocantur. Porrò alia ſunt ex iis,q̃ poſſidentur,quæ ad ſeruandam bonam corpo-
ris ualetudinem maxime conducunt: & hæc quidem ſatis decenter appetere parareque poſſu-
mus:horū prima ſunt ea,quibus & alimur,& ueſtimur,& calceamur:quibus adde illud , in quo
habitamus:in eodē genere habenť,q̃ ægrotantibus utilia ſunt : uerum nonnulla ēt utriſq; con-
ducunt, & bene uidelicet ualentibus,& ægrotantibus,cuiuſmodi eſt oleū:horūq; alia ſunt eiuſ-
modi,ut maiorē,alia,ut minorē corporis hominū afferant utilitatem: itaq; iam nunc & multitu
dinis,& poſſeſſionis eorū finē ſeu modum te planiſſime inſpexiſſe arbitror: nam, quemamodū
unius cubiti calceamentum,quatenus ad ipſum finem ſpectat,inutile eſt,ita & plura duobus ha
bere calceamenta,ut quinq; aut decem,alienum ab uſu:alia.n.illa omnino ſuperſunt:uſu autem
duorum contenti eſſe debemus:ſic duplicem quoq; ueſtem habere ſit ſatis,& mancipia,& ſupel
lectilem. Apud nos autem,inquibat ille,non ſolum ueſtis eſt amplior , q̃ duplex, ſed & famuli,
& uaſa:

A & uaſa:& oīa omnino,quæ poſſidemus ampliora duplicibus: Prouentum enim ex rebus noſtris
multo maiorē capimus, q̃ ut uni corporis ualetudini inſeruiatur.At.n.ex iſtis,qui uoluptariū ui
tæ genus,quod ſequerentur,elegerunt,nō nullos uideo nō duplo modo,aut triplo,quā nos, am
plius impendētes,ſed & quinque,& decem,& triginta partibus ampliorem ſumptum facientes.
Eſt porrò alius quidā, quem tali uictu utentem intueor,quali ego utor , rurſusq; mœrentem ac
dolentem,ut ego:cui tamen nō ſingulis annis ſimiliter res familiaris augetur.Nam quod ad nos
attinet,decima fortaſſe prouentuum noſtrorum pars impeditur,reliquæ uerò partes nouē ſub-
ſtantiæ ipſi adijciuntur:attamen uideo te ne in res quidem egregias inſumere quidquàm aude-
re,nō in coemptionē,cōparationemq; librorū,non in eos,qui ſcribant , exercendos,ſiue notis,
& ſignis id faciant,ut citius,ſiue exquiſitis figuris,ut pulchrius:ſicut ne in eos quidem,qui emen
date,recteq; legant.Ac ne impertientē quidē alijs quidquā te uideo,uti tu me uidere potes,nūc
ſeruis,in ueſtimēta,nūc alijs quibuſpiam ad alimoniā,aut ad ualetudinis curationem:ſunt etiā,
qui me uiderint quorundā æs alienum diſſoluere. Ego igitur,quæcunque mihi pater prouētum
reliquit,eum omnem relinquo:q; ex eo neq; quidquam,quod ſuperuacuum uiſum ſit ,repoſui,
neque theſaurum ullum congeſſi,neq; multis partibus amplius,quàm impenderim, quidquam
B recondidi:tamen remittentem me,ac relaxantem curas ſępius haud negaueris,ſicut ipſe fateris
nunquam me tibi uiſum mœrore ullo affectum .Nunquid igitur potes triſtitiæ tuæ cauſam in-
ſpicere,an& illius nomen audire à me cupis ? iāne iſtud quoq; tibi fieri uis ? Scito igitur,omnis
triſtitiæ,ac mœroris unā eſſe cauſam eā,quam modo inſatiabilitatē noſtri,modo auiditatem in
explebilem uocant ex eo,q; cupiditates habeant homines , quæ neq; ſatiari , neq; expleri poſ-
ſint.Semper.n.cōcupiſcunt ij , qui rerum pręſentium inexplebiles ſunt.Proinde,ſi duplum quid
piam habent,triplum ilico ſtudēt acquirere:ſin triplum habeāt,quadruplum appetere incipiūt.
Atq; hoc pacto nunquam ad eos ſpectant,qui pauciora poſſident,ſemper autē ad eos, q; plura,
& hos ipſos ſuperare conantur,hiſq; ipſis plura habere cupiunt.Tu igit̄,inquibat ille,ſi hoc mo-
do ciues oēs noſtros conſideraueris,non multos te ipſo ditiores inuenies : quare facile cęteris,
qui ſuperſunt,omnibus eris opulentior:enimuerò,q; ſeruis ipſis,haud dubium eſt:porrò his ad
de tā multas mulieres.Si igitur hi ciues nobis ſint numero quadraginta millia,atq; ita tu additis
illorum mulieribus,& ſeruis,ſummam feceris,inuenies te ipſum haud inficiantem , centum &
uiginti millibus hominum ditiorem,attamen hos quoq; omnino omnes uolentem ſuperare,ſtu
dentemq; in ipſis diuitijs fieri omni ratione ditiſſimū.Atqui multo ſatius eſt ciues in eo cæteris
C antecellere,q; ijs,quæ nunc habeat,ſit contentus:quæ quidē res in te eſt.Diuitijs uerò præſtare
nō uirtutis,ſed fortunæ eſt munus,q̃ & ſeruos,& libertos facit plerunque nobis,qui generoſi,&
nobiles appellamur,ditiores.At uerò tu etiam,ſi,quantum optas,aſſequare,hoc eſt,ut plus uni-
uerſis ciuibus poſſideas,nō tñ ſatis ſis habiturus:ſed ilico circumſpicies,nū quis in alia ciuitate
ſit ditior.Quòd ſi ēt in hoc fortunam tibi propitiā,obſequētemq; habueris, tum tu ad alias pro
gredieris nationes,& ijs,quos apud illas opulētos offenderis, fieri ſtudebis opulētior.Quare nū
quam tu ſanè omnibus ditior,ſed propter immenſas cupiditates ſemꝑ futurus es pauper.Quòd
ſi ipſo uſu rerum metieris id,quod menſuræ,moduloq; tuo reſpondeat,iā te ipſum unum ex di-
uitibus numeraueris,aut ſaltem ex ijs,qui eo,quod opus eſt,abūdent.Ego igit̄ in numero horū
meipſum colloco,licet,q̃ tu,pauciora poſſideam.Quocirca,ſi tibi ipſi ad hūc modum perſuaſe-
ris,nulla te unq̃ triſtitia afficiet,ſiquid ex tuis rebus perierit : eriſq; quatenus ad rationem pe-
cuniariam ſpectat, beatus,ut pote cum ob pecunias triſtior futurus nō ſis.Quòd ſi ēt illam, quæ
ad honores appetendos ꝑtinet, inſatiabilitatem eieceris,hac quoq; in parte iucūde, ac ſine mo
leſtia uitā deges:ſin āt tibi non ſatis fuerit honorari ab ijs,qui tua conſuetudine utantur,ſed ue
lis ab omnibus omnino,qui ſunt in ciuitate,laudari,etiam ab ijs ſcilicet,à quibus ignoratis ꝑ
D ſus,fortaſſe primum quidem ab ijs ipſis cognoſci uoles,tum āt,ubi cognit⁹ fueris , honorari:at
hoc quidem uelle cognoſci ab omnibus,ab immēſa,quadā gloriæ cupiditate proficiſcitur:illud
autem,quod eſt uelle honorari,ab inani plane,ſtultaq; ambitione.Quocirca tibi neceſſe erit,ut
nūc pecunijs q̃rendis inuigilanti,ita tūc ad gloriæ,honoriſq; ſtudiū cupidinem intendenti, ob
illos,qui cū plures ſint,te neque cognoſcent,neq; honorabunt,maiore,q̃ nunc, affici triſtitia.Si
igitur hæc comperta habebimus,& in his nos ipſos aſſidue exercebimus, ſine omni moleſtia ui
uemus.At quo pacto exercebimus?nempe ſi cognitum habuerimus,utrum recte ſit dictum in-
ſatiabilitatem uitium eſſe animi peſſimum. Fundamentū enim quoddā hoc eſt omnium cupi-
ditatum,pecuniæ,gloriæ,honorum,principatus,contentionis.Primum igitur ſemper in prōptu
habere oportet præceptū illud,atque inſtitutū,quo iubemur,eo,quod adeſt,cōtenti eſſe, anne-
xum ei uidelicet,atq; adhęrens,quod de inſatiabilitate dictum eſt.Quicunque enim odio proſe
quetur animum inſatiabilem,is eum protinus diliget,atq; amplexabitur, qui ſit paruo cōtent⁹.
Si igitur hoc ſolo conſtat ipſum omni męrore,ac triſtitia carere,iāq; hoc ipſum uniuerſum pe-
nes nos ipſos habeē,illud conſequēs fuerit,ut penes nos ſit uiuere ſine męrore,ſi modo in prō-
ptu habeamus,qđ de animo tum inſatiabili,tum frugi præceptum eſt,ac per hoc ipſum præce-
ptum ſingulis diebus in ſingulis huiuſce operis partibus nos ipſos exerceamus:quod quidē cū

cæteris ex puerili diſciplina contingat alijs, illis, quibus in hoc fortuna nō fauerit, ſerò tandē ea E
ratione, quam expoſui, coutinget. Quis enim eſt qui nolit omnem ætatem ducere ſine triſtitia?
aut quis non hoc omnibus diuitijs prępoſuerit, quæ & facile auferri poſſunt, & ſceleribus non
nunquam redundant?

De comperanda animi libertate, ac de gratia obiurgationibus habenda. CAP. 10.

EGo igitur & hæc, & alia multa tū illi, tum alijs deinceps multis recenſebam: quibus omnibus
ilico etiam perſuadebam. Vtilitatem tamen eam, quæ ex poſterioribus capit̃, ſerò capientes
pauciſſimos quoſdam vidi. Plerique enim vſque adeo animi ſui affectus auxerunt, ut iam inde
inſanabiles exiſtāt. At ſiquis modicis adhuc ꝑturbationibus inſeruit, poteſtq́, aliquid eorum, q̃
prius dicta ſunt, intelligere, vbi ſibi inſpectorem quendam ac pædagogum appoſuerit, qui ſe, ut
antea dixi, in ſingulis rebus aliàs moneat, aliàs obiurget, aliàs etiam adhortetur & compellat ad
ea, quæ præclariora ſunt, capeſcēda, ac ſeipſum eorum, quę & dicit & monet, præbeat exemplū,
is ſanè poterit & liberum, & egregium ſibi animū ratione comparare. Etenim turpe eſt libertatē
eam, quæ humanis legibus accepta refertur, maximi facere, eam autē, quæ & uere & natura ipſa
eſt libertas, non omni ſtudio petere, ſed inhoneſtis, atque impuris, ac tyrānicis dominis ſeruire,
lucris uidelicet, ac minutiſſimis quibuſq́; pecuniarijs rationibus, & cupiditatibus tum principa F
tus, tum glorię, tum honoris. quorum ſane omnium matrem ego haud dubitauerim dicere inſa
tiabilitatem habendi. Quis igitur talem in animo peſtem habens, poſſit unquā aut honeſtus aut
probus euadere? Aut cur non mille mortibus ſit dignus, qui nō toto aīo oderit talem turpitudi-
nem? Porrò āt hanc ipſam multo magis & odiſſe & fugere debent adoleſcentes, qui ſe ſaluos eſ-
ſe uelint: q. ſi forte initio aſſueuerint pecuniā inſatiabiliter cupere, fieri iā ultra nō poterit, ut, cū
ad annum quadrageſimum peruenerint, ſeipſos recuperent: ſed pone, ſi magis placet, q̃nquage-
ſimū, nequis nos ut inhumanos, redarguat, ſicuti quendam audiui dicere, qui aiebat, homines q
dē nō paucos uinci ſolere gula, uenere, gloria, honore, ſe uerò, qui diues eſſet, una re tantum, ꝙ
nullius ſui uoti cōpos fieret. Nam is, cum ſatis diù me ſingulis diebus lætum hilaremq́; uidiſſet,
ipſe interim male animo affectus, rogauit, ut docerē, quid ſibi eſſet faciēdum, ne tangeretur tri-
ſtitia. cui cum ego reſpondiſſem, longiore annorum ſpatio eſſe opus ad eorū uitiorum correctio
nem, quæ ipſe in animo ſuo ad hunc uſq; diem aluiſſet, uociferans, nihil te, inquit, unquā uidi in
humanius: quaſi egò uidelicet, qui poſſem, ſi modo eniti uellē, ipſum quàm citiſſime ab omni tri
ſtitia liberare, hoc ſic illi beneficium inuiderē: cū tamen huic uni ex omnibus diſciplinis nemo
ex iis, ad quos ipſa ꝑtineat, inuidere poſſit. Nobis quippe expedit oēs homines, quibus cum cō G
ſueſcimus, omni animi perturbatione uacare: neque aut gloriæ, aut, ſiqua alia res eſt glorię ſimi
lis, eius cupiditate animū gerere deformatum. Quāto enim hi meliores fuerint, tāto nobis ami
ci utiliores exiſtent. Rurſus igitur ad eum reuerſus, qui ſe in uerū ſtudeat uirum euadere, uiam
quandam communem ad omnia animi noſtri bona monſtrabo: Oportet enim cū, qui alteri pr ę
ſit ad corrigēdum, initio quidē intento eſſe animò ad ſingula, quæ ab illo gerentur, cui ſit indica
turus, quid ab ipſo negligat̃. Eſt enim interdum definitu difficile in ipſis actionibus id, quod in
re familiari ex minutiſſima quadā ratione geritur. Quare hoc ipſum nullo modo pręfiniri poteſt
ei, qui nunc primum incipiat auaritiæ morbum excidere. Porro quēadmodū in hoc uirtus uitio
proxima eſt, ita, dum ambitionē excidere uolumus, uirtuti ilico finitimum uitium offendimus.
Cæterum quorum animi ſuapte natura ad honeſtatem probitatemq́; ferūtur, hi neutiquā pudo
re affici ſolent, ſi cū ipſi iuuenes ſint, ſeruariq; poſſint, alios habeāt, qui ſua ipſorum peccata in-
ſpiciant, atq; obſeruent, ætate ſcilicet prouectos homines, qui in omni uita ſua clariſſimū liberę
mentis ſpecimen dederint: quibus quidē increpātibus neque reſiſtere, neque inſenſos eſſe par
eſt, ſed habere gratiam: quin ēt eoſdem rogare oportet ſemper, ut uera dicāt: & id ipſum ubi co
gnitū habuerint, tum conari, ſi non ingentes illas portiones, at ſaltem minutas atq; exiguas de H
grandi illa ſumma affectuum, ac uitiorum excidere: tametſi initio ꝑ quàm arduum hoc, & cum
magno labore, magnaq́; infelicitate uidetur. Scire enim eos oportet progreſſu temporis nō ſimi
liter idem habituros difficile. Quo .n. maius rationalis noſtri animi pars in huiuſcemodi exercita
tionibus ac ſtudijs incrementum accipiet, (quatenus uidelicet ſuperabūtur minuēturq́; uitia)
eo facilius obſequium ac perfectiorem obedientiam obtinebit. Nā, cū ea, quæ maxima ſunt, ra
tio nondum exercitata ſuperauerit, haud dubium eſt, quin, ubi duplicē excellētiam ſpatio tēpo
ris adepta ſit, facilius ſit ſuperatura: etenim ex ijs, in quibꝰ ipſa ſe exercuerit, multo exiſtet gene
roſior, quā prius, ſicq́; etiā illis, quæ minora aliquanto euaſerint, abunde ſufficiet. Porrò ad futu
ri temporis ſpem uel alterum horū dūtaxat ſatis eſſe poterat. Quocirca ipſius exercitationis ini
tio terreri nō oportebat eum, qui in ipſa affectuum curatione parū ſe proficere ſentiret. Progre
diente enim tempore magis proficiet, ſi modo æquo aīo pergat audire eum, à quo uere ametur,
dicentem ſibi, quæ ſint ea, in quibus peccet, uelitq́; non uideri tantum, ſed etiam re ipſa exiſte-
re & egregius & frugi. Hactenus igitur de ratione & cognoſcēdorum, & curandorum animi affe
ctuum dictum ſit: deinceps autem ſequitur, ut de peccatis ipſis dicatur.

GALENI DE CVIVSQVE ANIMI PECCATORVM COGNITIONE, ATQVE

B MEDELA LIBELVS

Quem olim Iunius Paulus Craſſus Patauinus interpretatus eſt, & nunc denuo accuratiſſime recognouit.

Quid ſit & quotuplex peccatum, & quòd uia aliqua, ac ratione corrigi peccata debeant, & emendari. *CAP. I.*

CViuſq; animi perturbationũ cognitio, ac medicina ſecũdũ traditã ſuperioti cõmẽtario rationẽ cõprehẽſa eſt: deinceps de peccatis ſermo inſtituẽdus eſt. Igiť optimũ & in pręſentia initium ſumo, quod oẽs, & ſi operibus nõ cõfirmant, ore tamen cõfitẽtur, ac illud, quid nam ſit, qđ peccatũ uocãt, ut nobis procedẽte oratione ambiguitas nulla reliquať, ſermone explanabo, doceboque uocabulũ hoc ἁμάρτημα, quod latinis peccatũ ſignificat, ab oĩbus gręcis ita accipi, ut modo ea, quæ ſecundũ iudiciũ nõ rectè tamen cõmittantur, declaret, atq; ita ad ſo- C lã rationabilem animæ partẽ pertineat: modo cõmunius latiusq;, vt etiam, quæ ad irrationabilem facultatem ſpectent, complectatur.

Multa deſunt in codice græco.

quidnã ſit peccati cõſenſus, oĩbus in aperto eſt: q̃d imbecillus cõſẽſus, nõ itẽ: ſiquidẽ nõnullis titubantẽ hũc aſſenſum inter uirtutẽ uitiũq; mediũ ponere ſatius eſſe uiſum eſt, titubantẽ uero ſiue imbecillũ eſſe cõſensũ pdicant, qñ nobis ipſis nõdũ ita uerã eſſe opinionẽ aliquã pſuaſerimus, ſicuti illa eſt, exẽpli cã, in utraq; manu, quinos eſſe digitos, aut bis duo quatuor cõſtituere: forsã utiq; ſenẽ quẽpiã offenderis, q in oĩ uita ueris peccatis operã dederit, alicui ſcientificam oñſionem hñti infirme aſſentiri: ſcĩa porrò geometræ de his, q̃ per Euclidis elemẽta oñſa ſunt, talis eſt, qualis partiũ eſt, bis duo quatuot eſſe: eãdẽ quoq; ſciam & deinceps traditorũ de globis pceptorũ hẽt, quẽadmodũ & omniũ ſecundũ hæc reſolutorũ de linearum figuris, atq; gnomonicis. Quãobrẽ, ſi uel parũ q̃s ambigat, neq; propriũ ipſis cõſenſum pbeat, quẽ comprehenſionẽ nõnulli appellãt, hoc eſſe peccatũ, ut hominis uidelicet geometræ, q̃ſpiã iure cõceſſerit. At ei⁹, q in uita peccet, bonis maliſq; cognoſcẽdis, poſſidẽdis, aut euitãdis improbæ opiniones, falſæq; D cõſiſtunt: aſſenſus uidelicet aut procliuis, aut titubãs & ĩcertus. Hic iã igitur diſcrimẽ impẽdet, ne paruũ iuxta & maximũ peccatũ cõmittať, ſi falſæ de bonis ac malis opinioni aſſentiamur. Secũdũ Academicos planè ac Pyronæos uocatos philoſophos, eorũ, q̃ a nobis inquiruntť, ſcientificã oñſionem haberi negãtes, omnes, q nunc hñr de re aliqua cõſenſus, neceſſario inconſiderati ſunt ac temerarii, quin ẽt & falſi eſſe pñt. Aiũt pterea, philoſophorũ de bonis maliſq; diſcordes inter ſe pugnãteſq; ſnĩæ, ut ueræ oẽs ſint, neutiquã fieri põt: at oẽs forſan mendaces eſſe nihil prohibet, ut neq; uoluptas bonum ſit, neq; perturbationum uacuitas, neq; uirtus, neq; ab ipſa pdiens actio, neq; aliud omnino quicquam eorum, q̃ à philoſophis enumerata ſunt. In primis itaque cũ, q à peccatis mundus eſſe cupiat, rei illius ignotæ, quã inuenire ſatagit, demonſtratio ſit, necne, cõſiderare oportet: idq; non obiter modo, ſed longo etiam tpe inter ueraciſſimos homines uerſantẽ, q naturali quadam prudentia præditi ſint, atq; in rationalibus diſciplinis exercitati, qualis eſt demonſtratiua methodus, ſpeculari conueniẽt. Deinde, cũ quis ipſam ſe inueniſſe ſibi pſuaſerit, poſtea lõgo tpis interuallo iterum ſeſe exercere debet ante, q̃ ad maximarum rerũ inquiſitionem accedat: ut, exempli cauſa, quodnam ſit illud bonum, (id ſanè & uitæ finem nuncupãt) quod comparatum fœlices nos, aut beatos, aut quod quis aliter nominare uelit, efficiat.

In quot abſurda incidere illos contingat, qui de vita bonis & malis nulla vera met hodo ratiocinatur. *CAP. 2.*

NOnne igitur p deos illi, qui prius, q̃ demonſtratiuã methodũ ſeſe inueniſſe credant, ad maximarũ rerum indagationem tranſeunt, euidenter temerarij ſunt? mihi quidẽ uel maxime

hmõi eſſe vñr:perinde.n.iſti affecti ſunt,atq; illi,q ante,q̃ ſatis ſe in numerorũ ſciã exercuiſſe ſi E
bi ꝑſuaſerint,aliq̃d de ſupputatorijs p̃ceptis,atq; arithmeticis enũciare audẽt. Igiẽ,ut hos ple-
runq; falli neceſſe eſt,ita & quicũq; prius aliqua demõſtrare conanẽ,q̃ in demõſtratoria metho
do uerſati ſint,q̃n errores cõmittant,fieri nequit.Porrò,ꝙ nõ nulli ex his,q falſa edocẽt,quibuſ
dã ꝑſuadeant,ſectarũ multitudo teſtaẽ:ſed neq; illos hæc,niſi aliqua ſimilitudo intercederet,ꝑ
ſuadere potuiſſe,cuiq; palã eſt: neq; paruã hanc eſſe ſimilitudinẽ profectò exiſtimare conuenit
nã alio q facillime deprehẽſa foret,neq; lõgo tꝑis decurſu nedũ à clariſſimis uiris,ſed ẽt à uul-
gatibus eã argui,cõuinciq; opus fuiſſet.Illud itaq;,qđ in re medicinali Hippocrates uſu uenire
6.Epid.ſec.8.circa finem. aiebat,& in philoſophia accidere vr̃:dicebat ãt Hippocrates ‖ ſimilitudines uel bonos medicos
in errores,difficultatesq́; cõijcere,utpote nõ uulgaribus dũtaxat medicis, uerũ ẽt nobiliſſimis
ob ſimilitudines in errorẽ labẽtibus. Quare neq; alienũ eſt & in philoſophia ſimilitudines p̃cla
ris philoſophis dubitationes,erroresq́; faceſſere.Gemellorũ ſimilitudines illi, q cũ ipſis uerſari
cõſueuerũt,facile dignoſcũt,nõ aſſueti minime id facere queũt. Eadẽ rõne & illę,q̃ in rõnibus
sũt,ſimilitudines,eos,q ſeſe nõ diu,neq; quotidie in ſtruẽdis rõnibus attriuerũt,p̃tereũ, quẽ
admodũ & gemini fratres eos,q nõ una degãt,atq; uerſenẽ,deliteſcere ſolẽt.Hoc utiq; unũ pri
mũ eſt eorũ peccatũ maximũ,q aliq̃d de humanæ uitæ bonis,maliſq́; temere ꝓnunciant, idq́; F
aut ex amore ſui,aut apparẽtis ſapiẽtiæ,aut iactãtiæ,aut ambitionis cã exoriẽ: ſiq̃dem nõnulli
recte ſeſe opinari ſibi ꝑſuaſerũt,nõnulli honoris,aut ſimulationis cã ea ꝓximis probare conan
tur,de q̃bus ipſi dubitãt,atq; animi pendẽt:peccãt ſane utriq;,ſecũdi ſciẽtes ac uolẽtes, quorũ
uitiũ ex ꝑturbatione animi proficiſciẽ:primi uero neſciẽtes,ipſorũq́; error peccatũ proprie di-
ci merebiẽ.Recte igiẽ iſti fecerint,ſi Aeſopi mãticarũ meminerint,ſuaſq́; ipſorũ opiniones alijs
examinãdas cõceſſerint,haud ꝑ Iouẽ talibus,quales ipſi ſunt,nõ ſolũ in oñſorijs methodis mi-
nime uerſati,ſed ẽt aliarũ diſciplinarũ,q̃ Græci mathemata nominãt,imperiti,q̃bus imbutꝰ a-
nimus acuiẽ, ac delimaẽ, utpote geometria,arithmetica ſupputatoria,ædificatoria,& aſtrono-
mia. Ex his porrò nõnulli neq; rhetoris,neq; id,qđ maxime p̃ſto eſt,grãmatici doctrina erudi-
ti,ſed adeo in ſermonibus inexercitati,ſunt,ut neq; ea,q̃ a me dicanẽ audiẽtes intelligẽtia aſſe-
qui ualeãt.Quæ ꝑfecto ego animaduertẽs,cũ aliquẽ ſermonẽ feci,ipſis,ut dicta mea repetãt,iu
beo:tũc.n.re uera,quẽadmodũ aſini lyrã,ita & iſti ea,q̃ a me dicta ſunt,neutiq̃ ꝑcepiſſe depre-
henduntẽ:nihilominus tñ in tã audaces,uel temerarios potius euaſerũt,ut ab ijs,q prima elemẽ
ta didicerint,eò ludibrio habiti,ꝙ,q̃ audiuerint,recitare nequeãt,nihil ꝑ pea erubeſcãt,ſe ipſos
tñ ueritatẽ agnoſcere,alios diſciplinis inſtructos tꝑs fruſtra ꝑdidiſſe opinenẽ: uerũ nõ illis q̃c- G
quã me ꝓſuturũ ſperãs,in hũc ſermonẽ diuerti.Plures.n.ipſorũ,ẽt ſi uelint,nihil iuuamẽti cape
re poterũt,cũ neq; ætatẽ ipſã amplius diſciplinis ꝑcipiẽdis idoneã hẽant. Quiſq̃s uero natura
prudẽs eſt,& eatenus primis rudimẽtis operã dedit,ut,q̃ audiuerit, maxime q̃dem ore profer-
re ſtatim,ſin id minus,at ſaltẽ ſcriptis mãdare ualeat,ſermonẽ hũc noſtrũ,ſibi ſubſidio futurum
ſcito,mõ ſit ex toto ueritatis amator.In hoc.n.p̃ter illũ uis tota cõſiſtit,& primũ q̃dẽ aptum ad
ueritatẽ natũ eſſe:deinde optima ac liberali educatione uſũ fuiſſe: at q in ueritatẽ explorandã
minime natura feraẽ,& in flagitioſis,inhoneſtiſq́; ſtudiis altus fuerit, nequaq̃ iſte aut ſpõte cõ-
motus,aut ab alio cõcitatus,ueritatẽ unquã appetere ualebiẽ. Quocirca neq; ego unquã id ge-
nus hoĩ opem ferre pollicitus ſum.Sed,ut mõ retuli,veritatis amico iter illud oñdere ꝓ uiribus
conabor,qđ in omni uita perquiſiui:illudq́; ſolum eſſe,quod proxime ſubijciam,mihi perſuaſi.

De adhibendo experimento in uera methodo dignoſcenda quid interſit inter eos,qui ea utuntur,& inexercitatos,& falſis ſectis addictos. *CAP. 3.*

NAm dignũ puto,ut dixi,illa edoctos,q̃ de oñſoria methodo à maioribus noſtris tradita sũt
in alijs rebus ante periculũ facere,nunq̃d re uera aliq̃d q̃ſitorũ inueniãt: eſſeq; hmõi rerũ
naturã idoneã,ut ſuis inuentoribus teſtimoniũ ꝓhibeat:ut exẽpli cã,in hoc,datam rectam,aut
†,Al.impoſitas. †p̃ceptas partes diuidere,fortaſſis penitus rudes,q̃dnã dicatur,non intelligunt.Ego uero perin H
de,atq; ſi oẽs ipſi adeſſent,clarius dicere incipiã.Rectã datã ſermo noſter intelligit,lineã aliquã
rectam in ſuꝑficie exacte leui propoſitam,p̃ceptas aũt partes,pro præſumentis arbitrio, ſi quis
propoſitam rectam in quinq; æquales partes,aut ſeptẽ,aut uiginti,aut centũ diuidi iubeat: nã,
ſi tu ꝑ te methodũ unam nactus fueris,aut ab alio edoctus uſus fueris, in quot uelis partes ꝓpo
ſitam rectam,partiri res ipſa tibi teſtis erit, oẽſq́; particulæ ita diuidentibus exq̃ſite cernentur
æquales,atq; id genus oĩa problemata firme repta ſunt ꝑ ipſa euidẽtia:ut,cũ dato quadrãgulo
circulum circũſcribere,aut pariter& dato circulo quadrãgulũ circũ,intus ve ſcribere iubemur:
itẽ, cũ dato quinquangulo æquilatero,& æquiangulo circulũ ut exterius circumſcribamus,q̃s
p̃cipit:ſi q̃s etenim ſingula hæc ea,quam didicit,methodo ſtatim circũſcribere poterit, res ipſa
quæſitũ iã inueniſſe teſtabiẽ.At nõ itidẽ,genitusne,an ingenitus ſit mundus, res ipſa teſtabiẽ,
quẽadmodũ,neq; finitunine ſit,an infinitũ uniuerſum,aut quantus ſit maris fluctuum numerꝰ:
nullũ.n. hmõi quæſitorum ex ipſa te, q̃ inuẽta eſſe uideatur,diiudicari põt,quemadmodũ ſi cir
culo figurã duodecim laterũ æqualium,rectorumq́; angulorum circum,intusq́; deſignare iuſſꝰ
id ſtatim feceris:intus nãq;,& circũſcripta figura euidẽter cõſpiciẽ, ſicut & circulus huic multi
angulæ figuræ intus,circũq; deſignatus agnoſciẽ.Itaq;,cũ demõſtratoriã methodũ inuenerimꝰ
ad id,qđ quærimus,nos ducit,ac teſtimoniũ ex ipſamet re haud obſcurum accipimus:& exin-
de

A de probationes haud paruas ipſius ueritatis habebimus,ut aliq̃ſi & in his,q̃ id euidenter teſtari
queāt,ea uti audeamus . Neq; ſtatim in rebus maximis à quoq̃ ꝑiculũ faciẽdũ eſſe exiſtimo:ſi
uerò ad ſelicitatẽ ducẽtia maxima ſunt,in aliqua prius materia exerceri cõuenit, q̃ illorũ erro-
re,q ſe q̃ſitũ falſo inueniſſe autumāt,redarguat,& ueri ĩuẽtoribus ſuo teſtimonio faueat.Hmõi
method⁹ ĩ geometria reperiẽ,arithmetica, ſupputatoria aſtronomia & architectonica:nomine
āt architectonicæ,horologiorũ, clepſydrarũ,hydroſcopiarũ, & machinamẽtorum oĩum deſcri
ptiones amplector,inter q̃ & pneumatica,hoc eſt ſpiritualia q̃ uocanẽ , exiſtũt.Hæc ꝓſecto oĩa
inuẽtoribus ſuis teſtimoniũ ꝓhibẽt haud ſecus,q̃ aſtronmię inuẽta,q̃ & ipſa ex euidẽtibus diju
dicanẽ,examinanẽ,& teſtimonio cõfirmanẽ.Solis nāq; & Lunæ defectus,& q̃cũq; circa fixas er
rãteſq; ſtellas cõſpiciũtur,inter ea,q̃ manifeſte apparẽt,reponũtur.Manifeſtũ p̃terea eſt ſermo-
nes noſtros oĩum illorũ animos ꝑcellere,quibus iā ꝓuecta ætate non amplius occaſio ſupereſt ,
ut ĩ rebus illis demõſtratoriā methodũ lõgo tꝑe exerceāt,q̃ ipſius ueritatẽ perſpicue teſtari ua-
leāt:aut.n.ut proxime dicebā ꝓprio amore decepti,aut ſapiẽtes uideri uolẽtes,aut honoris,ina
niſq; gloriæ cupiditate,aut arrogāti iactātia,aut auaritia ꝑciti, nõ nulli ſibi ipſis , nõnulli uerò
alijs ſe aliquid firmi ſcire ꝑſuadẽt.Quocirca nihil mirũ fuerit in proprio unũquenq; auditorio
B ſuis hæc diſcipulis probare:quorũ aliq̨ aſinino ingenio ſũt,aliq̨ uero acri,ſed in primis diſcipli
nis nequaquā exercitato:nā id genus vẽtoſis,atq; ineruditis p̃ceptoribus expedit,arbitror,tales
habere diſcipulos:quicũq;.n.natura prudẽs,& ĩ diſciplinis antea uerſatus fuerit,ipſos ilico floc
ciſecerit,ſicuti & ego adhuc adoleſcentiæ annos nõ egreſſus,multos doctores cõtẽpſi,q nõ nul
la demõſtratis ſciẽtifice in geometria repugnātia oſtẽdere audebāt, neq; demõſtrationis ſimula
chrũ,qđ eſſet,unquā cognouerāt.Siq̨s igiẽ ueritatẽ exploraturus prius arrogātẽ iactãntiā , ni-
miũ ſui amorẽ,honorũ,& gloriæ immoderatā libidinẽ,apparẽtis ſapiẽtiæ cupiditatẽ,atq; aua-
ritiā ex animo ſuo extirpauerit,iſte planè ad ipſam ꝑuenier non menſibus mõ,ſed annis multis
poſtea,cũ ante ſeſe exercuerit,atq; placita ad beatitudinẽ,& ad miſeriā ducere valẽtia indaga-
uerit:illis uerò,quas dixi,ꝑturbationibus furẽtẽ,ac debacchantẽ ad tā lõgũ iter pigrũ,atq; im-
peditũ uideo:at illos q̨dẽ odio ꝓſequor,q inſidiatorẽ,calũniatorẽq; efficiũt:hmõi.n.uitijs ſuos
ipſorũ diſcipulos p̃occupare,ac inficere ſolẽt,ut neq; id genus ſermonibus,quales nos hactenus
fecimus,aures unquā p̃bere ęquo aĩo poſſint.Sanè oppido facile eſt p̃ceptorem graui, ac ſeuera
facie dicẽtẽ imperitis adoleſcẽtibus ꝑſuadere,ſe p̃eũte expeditiſſimũ eſſe ad ſapiẽtiā iter ſcđm
Cynicos uocatos philoſophos:ſiquidẽ & iſti placita ſua breuẽ eſſe ad virtutẽ viā cõtẽdũt:at ip
C ſorũ nõ nulli ſentẽtiā hāc dānātes,nõ ad uirtutẽ,ſed ꝑ uirtutẽ ad beatā vitā cynicā philoſphiā
iter eſſe cõfirmāt:cęterũ nõ nulli uerius ipſā declarãtes imperitā iſtorũ hominũ temeritatẽ ad
inanẽ iactātiā breue eſſe viā teſtāẽ.Itaq;,ut Cynici oẽs,quos uitæ nr̃ę tꝑe cõſpeximus,ita & eo
rũ q̨dā,q ſe philoſophos ꝓfitenẽ,euitare ſe ĩ rõnali cõtẽplatione exercitationẽ nõ eunt ĩficias:
deinde,cũ à nobis diſceſſerint,cũ uulgaribus oĩbus,caprarũ uidelicet, boũq; paſtoribus.foſſo-
ribus,atq; meſſoribus cõgredi indignũ putāt,ꝙ.ſ.ea,q̃ à ſe dicanẽ,iſti,utpote in rõne differendi
nũquā uerſati,minime aſſequāẽ:idq; nimirũ inſolẽter faciũt, ꝓinde atq; ſi ipſi unquā in primis
ſe diſciplinis exercuiſſent,ac nõ repẽtẽ de uitæ fine,de bona atq; aduerſa fortuna à p̃ceptore de
mõſtratorios,ut ipſe credebar,ſermones audiuiſſent,ipſiſq; eo, ꝙ nõ eſſent exercitati, fidẽ adhi
buiſſent:q̃ planè ijs,ut dixi,ob falſarũ,uerarũq; rationũ ſimilitudinẽ,cauſæ falſorũ decretorum
extiterũt.Similitudines āt exactæ illi dignoſcũt,q ſingulas integras cõmẽtationes diligẽtiſſime
tractauerũt:at,q repẽte materiā aliquā nõ exercitata rõne dijiudicare aggrediẽ, nullo pacto fal
ſas à ueris argumẽtationibus diſtinguere, ſeparareq; ualebit.Huiuſce rei manifeſto indicio ſũt
uocata ſophiſmata,q̃ rões q̃dā falſę ſũt ad uerarũ imaginẽ doloſe cõſtructę.Harũ mẽdaciũ ex
cõcluſione,q̃ uera nõ eſt, aperte deprehẽdiẽ.Qm̃ uerò falſæ rões,aut ſumptũ aliqđ falſum,aut
cõcluſionẽ haud recte illatā habeāt,neceſſe eſt , & hæc in ſophiſmatib⁹ haud ita facile cõſpicua
D ſunt,ab illis,q in differẽdo ſe nõ exercuerũt,uix utiq; deprehẽdi poterunt.Igiẽ cũ rõnẽ mẽdacẽ
eſſe cõcedamus,ꝙ oĩbus cõcluſionis mẽdaciũ euidẽter pateat,nihilominus inexercitatos nodi
ſolutio p̃terit:quocirca tutius iſti,cautiuſq; egerint,ſi rões oẽs ſuſpectas habuerint, nulliq; pr.
us aſſenſerint,q̃ ſe falſarũ,uerarũq; rationũ ſimilitudines exquiſite diſtinguere poſſe ſibi perſu
ſerint,alioſq; ſibi q̃ſtiones ꝓponere patianẽ ,uolentibus ipſorũ eruditionis periculũ facere ꝑmi·
tentes.Nõ aliud igiẽ cõſulũt,q̃ ꝙ diſcipulis,ut ſe in ſophiſmatũ diſſolutione exerceāt,p̃cipiunt?
Quæ nihil aliud,ut antea dicebā,prorſus fuerit,q̨ ĩter uerā, falſamq; rõnẽ ſimilitudinis agnitio.
Neceſſum itaq; ſit verarũ prius argumẽtationũ naturā didiciſſe.in ijs nāq; uerſatus, ipſarũq; ſpe
ciẽ exacte iuxta,celeriterq; ꝑcipere aſſuetus, haud ægre ẽt falſas cognuerit. Ego nẽpe id re cõ-
mõſtraui,cũ adoleſcẽtes in diſciplinis uerſatos veras rões cognoſcere edocui,& alicui ex p̃ſen
tibus,cui libuiſſet,ut aliqđ ipſis ſophiſma ꝓponeret,iuſſi.Ipſi.n.ſophiſmatũ abſurditatẽ deprehẽ
derũt,q̃ aut ĩ figuræ nõ ſyllogiſticę ĩcõcinitate,aut ĩ ſumptionũ falſitate poſita eſſet:atq; ita iſtis
inanis ſapiẽtię noĩe p̃ditis,iſtis, inq̨ ſeniorib⁹ ſophiſmata explicare nequeũtib⁹ euidẽter patuit
id ipſis ĩcõmodi ex uerarũ rõnũ ignoratione prouenire.Quo fit,ut ſummopere dānari mereanẽ,
eo,ꝙ ex temerario aſſenſu miſerā degāt uitā:falsā.n.de uitæ fine opinionẽ ad miſerias,calamita
teſq; ducere oẽs teſtanẽ:iſti uerò hoĩes q̨dẽ ſunt in diſcernẽdis ueris,falſiſq; rationibus nũquā
exercitati,interdũ nõ nulli opinionis alicuius ueritatẽ † intelligere ſe credẽtes,cõtingẽtẽ quidẽ † Al. ignorare

rationē ſe dixiſſe ignorant, ac tanq̃ ſenſibus, q̃ opinātur, euidenter appareāt, nos ſequi, & abſq; demonſtrationib⁹ credere iubēt: interdū uerò, cū ſola indicatione oīo egeat, demōſtratione ipſam cōfirmare nitunī, atq; ita ſanè quo differat demōſtratione egēs ab eo, qđ primario, atq; ex ſe notū eſt, ignorantes, nihilominus tñ de rebus, q̄bus magna cōtēplatione op⁹ eſt, temere loq aggrediunt. Atq in his erroribus, multi, q iādiu in philoſophia cōſenuerūt, inuoluti ſunt. Quid igiī, proh Iuppiter, iſtorū ne inſcitia, apparensq; ſapiētia tibi facile curari poſſe vr̄? An & ille ēt, q triēnium, aut quadrienniū præduro tumore doloris ſenſu carēte laborauerit, unq̃ ſanabitur? Nunq̃ ꝑfectò ſenū iſtorū animū inſcitiæ, apparētisq; ſapiētię ſcirrho triginta iá, & quadraginta annos occupatū ad ſanitatē redire poſſe crediderim: at, ſi uelis, fac id poſſe fieri: deinde dierū ne ſpatio, an mēſiū, an annorū hmōi ſcirrhi curatio egeat, ęſtimato. Itaq; neq; ampli⁹ admirator, q̃ ob rē multos iſtorū, q ſe philoſophari ꝑdicant, neq; alloqui, neq; cū ipſis diſputare dignū exiſtimo: oēs.n. priuatos hoīes, natura prudētes, eaq; diſciplina inſtitutos, q̃ iāpridē à Græcis probata eſt, iſtis meliores, ꝑſtātioresq; cognoui. Facile.n. q̃cunq; ſe euidēter cōſequunī agnoſcūt: iſtos uerò altercātes, aut, q̃ placitis ipſorū aduerſenī, ꝑcipere diſſimulātes, plerūq; expertus ſū: porrò, cū millies olim cū pleriſq; philoſophorū, q̃ quēq; ꝓpoſitū finē uita cōſequaī, diſputauerim, alij q̄dē oēs, ꝗ primis rudimētis optime inſtituti ſunt, acutū ingeniū habent, ipſiq; uiuendi modū cōcordem ſuis placitis dicebāt, ſermonemq; noſtrum recte intelligebant, at reliq in quadam inani ſapientiæ opinione (ut ſupra poſui) ad ſenectam uſque uerſati, ſoli contraria ſentiebant: deinde, cum ab omnibus præſentibus deriderentur, ad conuitia, iurgiaq; ſe conuertebāt. E F

Quid inter peccatum, ac pertubationem interſit. CAP. 4.

VEꝝ ū, q̃ à nobis ſępius unà cū multis uiris de quoq;, ꝑ ſingulis finibus, uitę genere explicata ſūt, in alijs habes cōmētarijs tradita: multaq; errorū, quos iſti cōmittūt, exēpla in illis ſcripta ſunt. Nā q̃cunq; iſti diuerſis ſectis addicti† uitā corrūpētes, inter ſe cōtraria faciūt, ac dicūt, ex falſo iudicio proueniūt, ꝑſpicuūq; eſt oīa & male fieri, & peccata eſſe, q̃cunq; in qualibet ſecta errata cōmittunī: ſiquidē ueridica ſecta nō finē ſolū, uerū ēt genus uitæ fini illi cōſentaneū adinuenit. Quamobrē, q̄d inter peccatū, ꝑturbationēq; interſit, hinc apertiſſime diſcere liceat. Aliq̄s, exēpli cauſa placitū hoc inſtituerit, hoīes iuuare, tanq̃ uerū, ac ꝑfect: aliq̄bus bene facere: cęterū iſte aut ſōno, aut ſocordia, aut uoluptatib⁹, aut aliquo id genus alio impeditus, ſubuenire afflictis neglexerit, ex quadā ꝑturbatione errauit. Alius uerò q̄ſpiā ſibi tm̄ uoluptates, curarūq; uacuitatē cōparare ſtatuēs, ac ꝓptera ciuibus ſuis, aut domeſticis iniurus affectis auxiliū denegās, ex praua opinione ꝑfectò, nō ex aliqua ꝑturbatione peccauit. †Multorū ſanè peccatorū falſa de cuiuſq; uitæ fine opinio fons, & origo eſt: ex ea.n. tanq̃ ab radice quadā ſingula peccata exoriunī: pōt tñ aliq̄s de uitæ fine recte ſentiēs, in aliquo particulari cōſecutionē haud intelligēs, aberrare: cæterū tibi (ut ꝓxime dicebā) actiones uitæ ſingulis finibus cōgruētes in alijs cōmētarijs latius enumeraui: in ꝑſentia peccatorū ſola capita ꝑſtringā, q̃ & repetere ſatius eſſe duco, ut ꝓpoſitorū cōpēdiū qđdā facile memoriæ mādandū cōficiā: q̄nquidē.n. in finis contēplatione fęlicitatis humanę ꝑcipuū firmamētū ponií, haud ab re in ipſum inueſtigādū oēs incubuerūt: de quo, q ſe ipſos magni fecerūt, prōpte ſentētiā ſuā tulerunt; prōpte āt ſentētiā tulerūt aut oēs, aut uno tm̄ excepto: quē ipſum neq; in cōfeſſo eſt id feciſſe, ante, q̃ de demonſtrationibus iudicatū ſit, ſintne re uera demōſtrationes, an illi ita eſſe uiderenī. Hominē igitur ꝓpria peccata obſeruātē, atq; animaduertentē illud ipſum in primis cogitare oportet, iuſtū eſſe oīno, eos curioſe diligenterq; audientē, q ſeſe q̄ſita oſtēſione probauiſſe arbitrātur, poſtea ipſa diiudicare conari: atq; iterū hoc loco, cū ab ipſis acceperit, quē in orationibus iudicē ueritatis ſtatuant, deinde iterū hæc ipſa ſecū, ut ſeſe habere oporteat, reputās, cōſiderāſq; nunq̄d ipſi rurſum iudicādi inſtrumētū altero egens inſtrumēto intelligāt: deinde poſt illud rurſum alio, idq; ne in infinitū protrahaī, ſuſpicatus ualde caute longo tēporis ſpatio unà cū uiris, q ipſi maxime ueridici uideantur, ita primū oīum iudicādi inſtrumētū cōtēpleī, qđ ſcilicet altero inſtrumento nō egēs inuenire opus eſt, inuentūq; oībus oſtendere: id uerò & abſque dijudicatione indicare poſſe palam eſt, eandemq;, quā omnis demōſtratio, uim poſſidet: atq; ita, quod ſupereſt, in ipſum reſpicientem, omnia ad id particularia redigere conuenit: quod ſanè reſolutionem non nulli philoſophi uocauerunt, ueluti aſcenſum quendam ab his, quæ media ſunt, ad primarium iudicationis inſtrumentum: ut pote autem in re ualde difficili, quemadmodum opere plerunque didiciſti, in iſtis uano ſapientiæ nomine præditis, petulantibus, ac ludibrio habitis: propterea, ꝗ neq; uulgaria quæſita ad primum illud inſtrumentū iudicandi redigere ualeant. Sibi ipſi eū conſtare oportet, q ſcientię capax eſſe uelit, atq; in multis ſingularibus, q̃ ipſam inuētā eſſe teſtari poſſint, ut antea dictum fuit, ſeſe exerceat: huiuſmodi ſunt autem ea, quæ in arithmetica, linearumq; ſcientia habentur, quibus ueluti fundamentis aſtronomia, & ars architecturæ nituntur. G H

† Al. per totam uitam.

† Quod de uitæ fine falſa opinio multorum peccatorum initium ſit

Declaratio veræ methodi per exēpla mathematica, ac aduerſus eos, q ab ea deficiebant. CAP. 5.

AGe.n. ut declarādi cauſa ex architectura exēplū aliquod promā. cū urbs cōditur ipſā habitaturus, ꝓpoſitū ſit nō ꝑ cōiecturas, ſed exacte quotidie ſcire uelle quātū diei temporis iā elapſum ſit, quātumq; uſq; ad ſolis occaſum ſuperſit: id problema ſanè in reſolutoria methodo ad princeps illud iudicatoriū redigi opus eſt, ſi q̄s ipſū, quo dixi, modo in gnomonica tractatione inuenire debeat, rurſumq; ex illo per eandem uiam, ſed contrario modo proficiendo cōponere:

A nere: quemadmodũ & hoc in eadẽ tractatione didicimus. Porrò in hũc modum cõi generaliq;
uia cõperta, nobis ꝙ cognoſcẽtibus ex huiuſmodi lineis tp̃is partiũ dimẽſionẽ fieri neceſsũ eſ
ſe, ad corpora deĩde trãſire cõuenit, linearũ deſcriptionẽ, uocatũq; gnomonẽ ſuſceptura, ac pri
mũ ueſtigare, q̃ corporũ figuræ ad inuẽtã deſcriptionẽ idoneę ſint: deinde ĩ illis ſingulis, qualis
nã hæc deſcriptio fieri poſſit, ex reſolutione cõpõneq; inuenire. Ac poſtea, q̃ tõnalis methodus
euidẽtẽ nobis ꝓpoſitorũ inuentionis cõfirmationẽ p̃ſtiterit, mox ad ea exequẽda, q̃ ꝑ ipsã in-
uẽta ſunt, accedẽtes, iterũ cõſiderabimus, quo modo depingẽdi corporis ſuperficiẽ planã æqua
bilẽq; reddemus: hoc deinde ꝑ reſolutionẽ, & cõpoſitionẽ adinuẽto, aliqđ hmõi corp⁹ fabrica
ri ꝑ inſtrumẽta, ipſum lineis deſignare tẽtabimus: iterũq; ex reſolutione ac cõpoſitione eo cõ-
ꝑto, eiuſdẽ ſpeciei corpora, qualia nos methodus edocuit, cõſtruere enitemur: Cumq; poſtea in
multis deinceps figuris delineatio facta, hoĩbusq; , ut re experiantẽ, diuulgata fuerit, iã id, qđ à
prĩcipio ꝓpoſitũ fuerat, factũ eſt. Qñ.n. prima linea primũ ſolis radiũ excipit, itidẽ & poſtremũ
ultima, atq; hoc in oĩbus ſolaribus horologijs depictis apparet, iã ꝑfectò unũ quoddã euidẽs ĩ
diciũ, ꝙ res ꝓpoſita inuẽta ſit, habebimus: itẽ uerũ alterũ, cum oĩa delineata corpora inter ſe cõ
cordãt, nec nõ, & tertium inueniemus, cũ æqualis aquæ fluxus ipſis tñdet. Hoc etenim depicto-
B rum horologiorum ueritatis iudicatoriũ futurũ rõ adinuenit: qđ dico ãt hmõi eſt. Vaſculũ ex
quauis materia cõflatum ꝑforato, primumq; ſolis radium intuit⁹, aquę mũdæ imponito, deĩde
tibi cum pictum horologium primã horã p̃terijſſe nunciauerit, tu, quãta uaſculi portio aqua im
pleta fuerit, adnotato, eaq; effuſa iterum uaſculum eidẽ aquæ ſtatim imponito, &, cum ſecundã
horã ſolare horologium ſignificauerit, uaſculum aſpicito: poſtea, cũ aquã in ipſo ad eãdẽ partẽ
ꝑueniſſe, ad quã & prima hora ꝑuenit, ĩueneris, adnotato celeriter, & exhauſtum uaſculũ iterũ
in eãdẽ aquã immittito, ac rurſũ obſeruato, nũ, quoad tertiã horã horologiũ indicauerit, ad eũ
dẽ uaſculi locũ aqua ꝑueniat, ad quẽ prima, aut ſcđa hora ꝑuenerat: qđ ita factũ eſſe inueniẽs,
exhaurito uaſculũ, & iterũ ad quartã uſq; horã ĩ aquã demittito, itẽq; ad eãdẽ uaſis partẽ aquã
aſcendiſſe cõſpicatus, ipsã ſtatim effundito, denuoq; in aquã demiſſo uaſculo, q̃ntã ſimiliter ho
rã explorato, cũq; & ĩ hac ad eundẽ locũ aquã ꝑueniſſe cõpereris, deinde ĩ ſexta & reliqs dein-
ceps uſq; ad duodecimã, ſi prorſum ita fieri cognoueris, rectè depictũ eſſe horologiũ tibi ꝑſuaſe
ris, q̃nquidẽ ꝓpoſitũ demõſtrauit: ꝓpoſitũ erat ãt, in duodecim ęquas portiones totius diei tp̃s
eſſe diſtributũ. Porrò numerũ hũc tanq̃ oĩum utiliſſimũ delegerũt, dimidiũ.n. cõtinet, & dupliũ.
& quartũ, & ſextũ, & duodecimũ, q̃ nullus alius poſt ipsũ numerus uſq; ad uigeſimũquartũ cõti
C nere uř. Hũc ſanè tãq̃ †exiguũ repudiarũt, & duodenariũ numerũ ueluti cõmoderatũ iudicãtes
in tot particulas totius diei tp̃s diuiſerũt. Hãc ãt partitionẽ ex uſu eſſe alij multi, & Romani ipſi † Al. longum.
experientia cõprobãtes, atq; utentes oſtẽdũt: ſi quidẽ hereditatẽ oẽm, cũ teſtamentũ cõdũt, in
duodecim portiones diſtribuũt: & põderũ ac menſurarum, quibus iu uita opus eſt, plurimas in
duodecim partes diuidũt. Tu uerò, ſi iubeas, tibi ꝑ methodũ horologiũ depinxero, ac deinde, ſi
ue in duodecim partes, ſiue in aliũ quẽpiã ſequentẽ numerũ integrũ diem partiri uolueris, in il-
lo ꝑfecto id, qđ ꝓpoſueras, itidẽ factũ eſſe cõperies. qñ & ꝑforatorũ uaſculorũ mẽſuræ rñdeat,
& oĩno inter ſe depicta horologia cõſentiãt, eo, ꝙ ultimæ in ipſis lineæ diei fines concludãt. Ad
hũc ſanè modũ & uaſculi, qđ græci clepſydrã uocãt, fabricã rõ methodo reſolutoria ueſtigãs in
uenit, cuius iterũ experimẽtũ uel plebeijs hoĩbus euidẽs eſt. Sũma.n. ei⁹ linea duodecimã horã
ſignificãs, excelſiſſimũ locũ habet, qua parte clepſydra longiſſimũ diẽ dimetiť: breuiſſimũ uerò,
ubi linea breuiſſima eſt: inter utrãq; media eſt ęquinoctialẽ diẽ q̃ declarat: ac deinceps quartã
ꝑtrãſiens, ꝑinde oẽs anni dies metieris: qđ in medio intereſt uſq; ad æquinotialia foramina in
clepſydræ labro, tibi p̃dictos quatuor dies ſignificabit: à quibus foraminibus poſt id, qđ lõgiſſi-
mũ diẽ ſignificat, inuenire ſcilicet incipiã, uſq; ad quã partẽ altioris in clepſydra lineę hora duo
D decima trãſacta, aqua perueniat: poſt illa uerò itẽ tertia à duodecima cõuerſione dies tibi decla
rabit, deĩceps & quartã ꝑcurrẽs eodẽ modo oẽs anni dies unã illã in clepſydra lineã, quã celſiſ
ſimã eſſe dixi, dimetientẽ reperies: quinetiã & alias lineas, q̃cunq; excelſiſſima ĩferiores ſunt,
alias horas metiẽtes ĩuenies, quartã q̇dẽ à duodecima: oĩbus anni dieb⁹ undecimã horã ſignãt,
ſcđm ei⁹ differẽtes partes, ut de ſuprema antedictũ ẽ, ſequẽtẽ ãt quintã, aut ſextã horã ſcđm di
uerſas partes ſignificãtẽ, atq; itẽ ſequẽtẽ ſeptimã, octauã, aut nonã, ac reliquas uſq; ad imã lineã
horã primã te inueniſſe ĩ ſolarib⁹ horologijs clepſydra iã aquę plena tibi pateſit: quẽadmodũ &
quarta, & reliquæ uſq; ad duodecimã ĩter ſe q̇dẽ æquales ſingulis q̇buſq; dieb⁹ apparẽt, ad alias
ãt aut p̃teritas, aut futuras relatæ inequales: deinde methodũ hanc inueniẽs non cupiuiſti, heus
tu, q̇d ſit cognoſcere? nõne tuã inanẽ ſciẽtiæ ꝑſuaſionẽ ꝑcepiſti, qui, propoſita hæc cũ neſcias,
nõ ꝑ anni ſpatiũ, aut, rectius ut dixerim, nõ in omni uita inuenire ualeas? Neq;.n. hæc unius ho
minis uita adinuenit, ſed paulatim linearũ ſciẽtia ꝓuecta eſt: primo quidẽ elemẽtaribus in ipſa
ſpeculamẽtis ab aliquo ueſtigatis: poſtea, cũ hęc inuẽta ſunt, poſteris hoĩbus deĩceps cõtẽplatio
nẽ illã ſummopere admirabilẽ, quã reſolutoriã nominari dixi ad illa adijcientibus, ſeſeq; in ipſa
& alios, qui uoluerint, q̃ diutiſſime exercentibus: neq; tamẽ aliquod huiuſmodi manuariũ op⁹,
qualia hactenus de ſolaribus horologijs, atque clepſydris declarauimus, oſtẽdere potuerunt. At
neque temerarij erãt neque arrogantes, qui huiuſcemodi res indagabant, quales iſti, qui ſapiẽ-
tiã ſe quærere, aut inueniſſe gloriantur: illi autẽ ueriſſimo ſeſe honore decorãtes, facultatẽ, quã

in anima optimam habebant, exercere, & ad finẽ perducere cupiebãt, rationabilẽ ſcilicet dico, E
qua exercitata, & bonũ habitũ ſibi congruẽtẽ adepta, longe maiores uoluptates, q̃ illi, qui cor-
poris uoluptatib⁹ obſtricti ſunt, accipiũt. Nulla etenim alia facultate ab hircis, uermibus, porcis,
pecudib⁹, atq; aſinis diſtamus: neq; ulla alia cõtẽplatio ingenui uiri animũ uehementius, q̃ hæc
reſolutoria facultas, oblectat, cũ pſertim i ipſa quiſpiã magnos progreſſus fecerit: inter initia ue
rò, quẽadmodũ & aliæ ferè oẽs diſciplinæ, laborioſa ẽ. Quòd ſi nihil ẽt delectationis afferret, cũ
tñ in rebus maximis nobis uſui futura ſit, in ipſa exerceri optimũ fuerit: cũ illud pcipuũ (ut mo
do diximus) habeat, ut, quantã uoluptatẽ afferat, res per ipſam inuentæ doclarent: qđ in his, q̃
à philoſophia indagata ſunt, neutiquam repertũ eſt. Quocirca eis, qui in ipſa temere nugant, im
pudẽtes eſſe licet: neq;.n. ut qui horologiũ, clepſydrãve haud rectè deſignauerit, à re ipſa euidẽ
ter coarguit, ſic & phyloſophiæ pcepta euidẽti argumento refutantur, uerũ, ut quis uoluerit, ei
dicere licet, cũ ſemel impudẽs abſq; rationali methodo ab ipſis reb⁹ ſeſe edoceri affirmat. Quòd
ſi eos ſolos res uocẽ adeptæ allocutæ forẽt, haud ab re ſeſe iactarent, ac gloriarent: at, cũ res ſi-
leãt, neq; nos, neq; illos alloquant, iã ſatis patet, ſolã, q̃ in nobis eſt, rationabilẽ facultatẽ rerũ na
turã exploratũ ire. Res igitur inuenire potens, id prius in rebus euidenter hoc teſtãtibus demon
ſtrato, & methodũ nobis dicito, cui omne problema reſolutoriè ſubijciatur, ac uerarũ, falſarũq; F
rationum ſimilitudines prius diſtinguens oſtẽdito, vbi uitiũ deprehẽdere liceat, in rebus ãt ob-
ſcuris nõ amplius fide dignus fuerit. Oĩa hæc homines rectè dicta eſſe cõſentiunt, pter iſtos te-
merarios, & falſa doctrinæ perſuaſione inflatos, quibus ad ueritatẽ, uia neq; lõga admodũ eſt, ne
que eiuſmodi, qualẽ Heſiodus ad uirtutẽ eſſe cecinit, ſed breuis ac plana, aut poti⁹ nulla eſt. Nẽ
pe, ſi res ipſæ naturã ſuã oẽs homines edocẽt, nõ opus eſt in rationalibus methodis ſeſe exercẽ-
tes fruſtra operã, & oleũ perdere: Nõne igitur ò maxime cunctos ſapientia excellere nobis ipſi
perſuadentur, hoc ſaltẽ nobis alijs, q nõdum ſapientiã veſtram aſſecuti ſumus, eſſe perſpicuum
cõceſſeritis, oẽs homines oportere omniũ rerum ueritatem cognoſcere, quando quidem ipſarũ
natura ſe ipſam patefacere abunde ualet? Tergiuerſantur iterũ, cum ita fuerint interrogati: non
oẽsq; aiunt à rebus edoceri. Qui nã igitur ſint iſti, quos res ipſæ edoceant, nobis iterũ percontã
tibus, ſe ipſos ſolos aiunt: quid.n. aliud reſpõdere queant, iactantiã ſcilicet, quam initio profeſſi
ſunt, tueri conſtituentes? At profectò nos iſtis de ſe, quicquid uelint pronunciantibus nequaq̃
credimus: cur.n. proh dij immortales, ſolis his res ipſæ naturam propriã declarauerint? Num id
circo, quia nihil ex primis diſciplinis perceperunt? Sed hoc merum mẽdaciũ eſt: alij etenim ple
riq; ne illas quidẽ ulla ex parte delibarunt. Quòd ſi rationabilem aĩæ uim in diſciplinis exercuiſ- G
ſent, effectus id eos poſſe facere teſtaretur: atq; nõdum eiuſmodi contẽplationem attigerũt. Di-
cẽt ãt forſan ſolos ſe perſpicaces à natura creatos, atq; res congruenter cernere, quemadmodũ
Lynceus ſubterranea intuebatur. Quid igit̃, ſi adeo acri, admirabiliq; ingenio ſunt, in id gen⁹ p
poſitis excutiendis, quorũ inuentio veridicos eſſe inuẽtores manifeſtat, planè ridiculi cõſpiciũ
tur? Nullum.n. eorum quiſquã ipſorũ vnq̃ inuenire potuit: quin & eorũ inuentoribus declaran-
tibus, ac edocẽtib⁹, alij ſane diſcũt, iſti uerò ſoli, & ĩexercitati, & ĩgenio tardi pcipere nequeũt:
deinde me prouocãt, atq; aliquis ex ipſis forte intellexit, nõ tñ, quod dixi, recitare ualet. Quæ nã
itaq; cæcitas in proprijs dignoſcendis uitijs hac iſtorũ ignoratione maior eſt, q uulgaribus hoĩ-
bus ſeſe rudiores cũ uideant, ad ea pcipienda, memoriæq; mandanda, q̃ ab arithmetica, geome
tria, architectonica, aſtronomiaq; reperta ſunt, poſtea philoſophiæ locos adeo facile exploratos
ſeſe habere cenſeãt, ut res ipſas ſeſe oſtẽdere abſq; demõſtratione, rationaliq; methodo cõtẽde
re audeãt? Porrò, q ſpõte inter ſe adulentur, neq; ueritati inueniendæ operã nauent, ex eo ſcire
licet, q de re aliqua ſinguli inter ſuos tãtũ diſcipulos diſſerunt, oẽsq; alios tanquã aberrantes ca
lumniantur, atq; uituperant. Ego uerò, ſi in unum eos locum cogere uelim, id nõ ferunt, ſed ſta-
tim uerecundiam ptexunt, neq; ſe coram hominum multitudine ſermonem facere poſſe confir
mant: nihilominus ſingulis diebus ipſorum alius uiginti auditores habet, alius triginta, & nõ nũ H
quã plures, neq; inter illos dicere erubeſcunt. Verum ego, ſi tres, aut quatuor eorum collegio in
tereſſe voluerim, exẽpli cauſa Platonicos quatuor, tres aut quatuor Epicureos, totidẽ numero
alios Stoicos, & Peripateticos, ad hos, tres Academicos, aut uocatos Scepticos, hoc ẽ, cõſiderati
uos, ut oẽs ex philoſophia uiri uicenarium numerum expleãt, ptereavltra enumeratos, ſi totidẽ
ad ſint, q rationalẽ potẽtiã in mathematicis exercuerint, ſed philoſophicos ſermones ignorẽt,
tunc nullus iſtorũ eiuſmodi uirorum cõſpectum ſuſtineat. Quòd ſi nõ nunquã ab hoĩbus nulli
ſectæ addictis, in dicendo ãt exercitatis coacti eiuſmodi hominum cœtibus intereſſe non recu-
ſent, dũ iſti inter illos altercãtur, ſuasq; rõnes cõglomerãt, multoties aliq̃s geometra ſupuenit,
acceſſerunt & medicorũ nõ nulli, & alij q̃dã dicendi ſtudioſi, & mathematicis diſciplinis inſtru
cti, eas q̃dẽ, ut q̃ſtum facerent, exercentes, & nulli in philoſophia ſectæ inſeruientes; atq; tunc,
ut mihi moris erat, ab ijs petij, ut iſtorũ philoſophorum rõnes dijudicarent: tum eorum quidã
optime cõtrouerſiã ſedari poſſe, inquit, ſi in id, qđ mundum cõtinere iſti aiunt, uacuum profecti
experiantur, nunq̃d in eo poſitum corpus una in ſede manere, an & ad alium quoq; locum tranſ
ferri aptum ſit. Aliis quidẽ oĩbus hæc dicta placuere, ſoli ipſi inter ſe nobiſcumq; rixari non do
ſtiterunt, probabiles rationes à neceſſariis diſtinguere nequeũtes. Poteſt enim corpus in uacuo
uno loco manere, poteſt & non manere, neutra ſecta neceſſariam oſtenſionem habente.

In

A *In eos, qui temere, & inconſiderate, nullaq́; adhibita methodo aliquid pronunciant.* CAP. 6.

SEd iã mihi tempus adueniſſe vr, ut & ego aliquid in medium afferam, parũ ſanè ſperans ab iſtis ſuam inanem ſciæ perſuaſionem relictum iri: neq; rñ id ipſum exiguum eſſe duxi, ipſam videlicet non intentatã relinquere. Id igiẽ ab oĩbus concediẽ, oẽm demonſtrationem ab euidẽtiſſimis inchoari, ſed ilico primus ab ipſis ad ignota tráſitus ab Academicis, & cõſideratiuis appellatis philoſophis non concediẽ: inter nos vero id conuenit, q aliud inuenimus, qd illorũ ambiguitatem auget. Cum.n. ex euidentibus aliqua intelligentiæ, aliqua ſenſui euidẽtia ſint, inter ſe nõnunquam hæc pugnare vſr, atq; in primis hoc ipſum hoĩe exercitato eget, hæc neutiquã inter ſe diſſidere oñſuro. Scd'm ab hoc maximum eſt, q̃ euidenter clara ſunt, à non euidentibus internoſſe; quidã.n. temere, nõ dum clare apparentibus, perinde, ac talia ſint, aſſentientes, fallun tur. Sed qd mireris, inq es, id in rebus intellectui claris temerarijs hoĩbus accidere, id ipſum cernens & in ſingulorum ſenſuum actionibus quoſdã cõmittere, cũ ex lõgiore.ſ. interuallo, q̃ uidẽdi req rat potentia, aliquem accidentem intuiti, exempli cã, Dionem eſſe, q accedat, tanq̃ exacte cõſpicati affirmãt: atq; iſte ppius accedens interdum nõ Dion, ſed Theõ eſſe uiſus eſt. Itaq;

B ſi pcul, & prope uiſorum imago nõ differret, minime de his, quæ procul aſpiciunẽ, inter ſe diſſidentes, neq; redarguerent unquã, neq; redarguerenẽ: ſin alia vero eſt prope uiſorum, alia nõ ppe uiſorum actio, ut illis, qui propius intuenẽ, notum eſt, haud iniuria nonnunquã decipiuntur. Hoc igitur ante oĩa memoriæ mandato, ante, q̃ ad intellectui manifeſta ptranſeas: ne & tu incõſiderate qñq; pronuncies, & aliquod viſibile procul accedens equum eſſe, uerbi cã, dicas, quod, propius cum fuerit, Theodorus eſſe cognoſcaẽ: aut potius te in oĩ uita ab hmõi tam facili aſſenſu abſtineto, quem procidentiã, & temeritatem noĩant. Mihi ſane id tñ de me tibi dicere liceat, nullus me unquã ita deceptum eſſe oñdere poterit. Ab adoleſcentiæ nanq; tpibus ita me ſemp aſſueſceci, ut tã in his, quæ ſenſui, q̃ in his, quæ rõni manifeſta vſr, ab inconſulto & præcipiti aſſenſu cauerem: ad quæ tranſiens iam tibi iterum ĩ memoriã reuocare, hortariq́; decreui, vt nulli falſo fidem habeas, ut quotidie pmultos amicorum alicui, quæuis loquenti aſſentiri uideo: q ſi duo, tres, aut quatuor idem dixerint, non renitunẽ: ſed, cum uni aſſenſi planè fuerint, idem tribus, aut quatuor dicentibus temere aſſentiunẽ: neq; illud ppendunt, utrum iſtos omnes ex una cõi cã uerum dicere, aut contra ex una cõi cã mentiri liceat. Satius igiẽ fuerit hic cunctari, quẽadmodum & ego facere ſoleo, & ſi q̃ maxime deriſorem me, & incredulum amici mei tenere aſ

C ſentientes noĩant. Igitur nõnulli ſunt, q, cum aliquem peregre adueniſſe de quopiã audiuerint, ſtatim mihi ueniſſe hoĩem renunciant: ſed paulo poſt mendacij conuicti, & à me reprehenſi, tñ abeſt, ut in poſterum ſeſe cautiores pſtent, ut etiam ægre ferentes, mihi iraſcanẽ, dicãtq; ſe non eſſe mendacij authores, ſed cuidam illud dicenti credidiſſe, eiuſq; peccatum eſſe, non ſuum, propriã in aſſentiendo inconſultam temeritatem cõſiderare nolentes. Nempe ſi, ut ego dicere conſueui, hoĩem hunc mihi hac de re hoc dixiſſe, hunc in modum, & ipſi ſermonem facerent, haud pfectò mentirenẽ. Nunc uerò dum mendacium referenti credentes fallunẽ, nõ illum tñ, uerũ etiam ſe ipſos mendaces eſſe demõſtrant: cum amicum peregre in patriã redijſſe ipſis nõ aſſerere, ſed ab alio id ſe audijſſe, dicere liceret. Qñquidem igiẽ hmõi rebus ipſorum haud multo poſt mendacium declarãtibus, nõ deſiſtunt tñ propenſæ nimis fidem adhibere, qd in abſtruſis, atq; recõditis ipſis accidere putãdum ſit, quas pcipere ſanè, q̃ difficile eſt? Facilius qdem fuerit uni' rei ſemper meminiſſe, q̃ in eius exacta cognitione euidenter perſiſtere: difficillimum ãt iccirco fuerit, qñ id ipſum facere pleriq; recuſant. Mihi uerò huiuſce præcipitis audaciæ cãm quærenti oĩa hęc ipſi ägere, ut reliquos ĩgenio præcellere cenſerenẽ, uiſi ſunt. Celeriter.n. quòduis aut ſenſu, aut intelligentia conſequi laudabile eſt: quod ſolũ iſti hoĩes intuentes ſeſe uicino apprehen-

D ſionis celeritate meliores, probaturos eſſe confidunt, cum tñ ignorantiæ potius celeritatem oñdãt. Hæc itaq; à me generatim aduerſus omnes temere aliqd pronũciãtes inuenta dicere volui.

Refelluntur rurſus, qui de ignotis rebus apertas ſe rationes habere exiſtimant, & in his labuntur, quorum clara, & euidens eſt comprobatio. CAP. 7.

CAeterũ ad iſtos rurſum philoſophos reuertamur, q incõſiderate de corporibus ĩ uacuo ſtãtibus, aut deſcendẽtibus ſermocinanẽ. Architectus nãq; ita nõ affirmaſſet prius, q̃ in ipſum uacuum è mundo egreſſus rẽ experiẽtia cõprobaſſet, atq; unumquodq; in uacuo poſitũ corp' aut eundẽ locum obtinere, aut in alium trãſmutari aptiſſime cõſpexiſſet. Eiuſmodi nãq; ad oñſiones cõſtituendas principijs euidẽtibus, ac ſine cõtrouerſia ab oĩbus cõceſſis ipſos uti cognoſcimus: at uos de ijs philoſophantes, quorum nullã certã notitiã hẽtis, ea, q̃ clariſſime dignoſci poſſe cõtenditis. Proxime duos altercãtes philoſophos audiui: alteri.n. eorũ aqua lignis grauior eſſe uidebaẽ: cõtra, alter ligna grauiora eſſe defendebat: vterq; ãt ſurſum ac deorſum intuens lõgas rõnes afferebat. Caput, pcipuumq; alterius philoſophi argũ erat, cõſtrictam, denſamq; ſub ſtãtiã grauiorem eſſe, quocirca ligna, q̃ aqua, grauiora eſſe; Alterius rõ potiſſima fuit, aquæ minus uacui, q̃ lignis ineſſe, iõ ipſam quoq; grauiorem eſſe debere. Hæc uerò dicebãt prolixis ſermonibus, nõ demonſtratiuis rõnibus ſniam ſuã roborãtes, tãq̃ ipſis rem ſenſui diiudicare (quẽadmodum & nos facere nouiſti) non liceret. Sed ipſum philoſophi adhuc dicere uolẽtẽ interrogauerunt, quis nam eſſet modus, per quem euidẽter apprehendi poſſet, utrum ipſorum grauius eſſet, neq;.n. in lancibus id fieri poſſe dicebant, quẽadmodum neq; ex uaſe pleno: etenim expẽ-

dere

dere lignum poſſumus, nõ tñ uas aliqđ ipſo replere, qđ rurſum aqua implere ualemus. Hæc igr̃ E
iſtis (ut ſoliti ſunt) garrientibus ridens architectus inq̃t, Nimirũ vos oẽs ſapientes uideri uolentes eiuſmodi ſemꝑ eſtis, q̃ extra mundum ſunt, de q̃bus cõiectura notitiã accipere ſolũ contingit, ſcientifice ãt comp̃hendi nequeunt, cognoſcere uobis ꝑſuadentes, hæc ãt, q̃ ad manum ſunt uel imperitis hoĩbus interdum patentia, penitus ignorantes, quẽadmodum & id ipſum in p̃ſtia ꝓpoſitum, aquæ.ſ.ac ligni põderis exquiſitio. Oĩbus igr̃, q̃ ibi aderãt, architectum rogãtibus, vt quo pacto ligni, & aquæ grauitas inter ſe cõparari, diiudicariq́; firma, ac certa ſciã poſſet, edoceret, ipſe q̃dem breui, & apte, ut oẽs q̃ aderãt p̃ter ſolos philoſophos, intelligerẽt, explanauit: ab illis uero bis, & ter eundẽ ſermonẽ repetere coactus eſt, uixq́; tandẽ ſic rem apprehẽdere potuerunt. Quocirca iure, inq̃t architectus, ꝑmulti nihil iſtis p̃ter inanem ſciæ ꝑſuaſionem ineſſe p̃dicãt: ſtulti nãq́;, & ingenio hebetes in rebus oĩbus obſcuris, & recõditis cõuincunt̃: at iſti vano ſapiẽtiæ noĩe p̃diti, in notis & aptiſſimis hærẽt, atq́; hallucinant̃. Tunc ego hæc eius ſermoni ſubiiciẽs, haud iniuria ab ipſis accidere dixi, q̃nquidẽ, ut a ꝑ ſe notis ad ignota trãſeundũ ſit, nũq̃ diſcere laborarũt, neq́; in illis ſeſe rebus exercere, q̃ recte inuenientiũ ueritatẽ cõprobare, nõ inuenientiũ ãt errorẽ coarguere queãt. Cæterũ, ut rideatis, inq̃t, iſtorũq́; faſtus, quãtus ſit, cognoſcatis, unũ aut duo ex ijs, q̃ hmõi hoĩes ſuꝑcilia cõtrahẽtes incõſiderate ꝓſerunt, recitare decreui, primũq́; illud p̃cipue dixero. Poſteaq̃ Peripateticus q̃dam philoſophus acceſſit, unicum eſſe mundũ aſſerens, eũq́; plenũ, extra quẽ nullũ eſſet uacuũ, quemadmodũ neq́; intus: duplici dr̃ia, dixi, ab hoc philoſopho uterq́; iſtorũ diſcrepat, oñdi ãt Stoicũ philoſophũ, & Epicureũ: Stoicus n. in mundo q̃dem nihil uacui, ſed extra mundũ uacuũ eſſe locũ aſſerebat: ambo hæc Epicureus cõcedens, in alio quodã ab ipſo diſſentiebat: neq́;.n. unũ eſſe mundũ, quẽadmodũ Stoicus, ĩ hoc ſanè Peripateticis aſſentiens, opinat̃, ſed, quẽadmodũ uacuũ magnitudine infinitũ, ita & mundos in ipſo multitudine infinitos eſſe cõtendit. Ego uero, q̃ iſti tres ſuis ſõnijs patrocinari uolẽtes dicerent, audiui, ipſoſq́; nulla rõne oñſoria, ſed ꝓbabili & cõiectrice muniri exactiſſime cognoui; interdũ uerò neq́; ſeſe, q̃ mentiant̃, aĩaduertere, cũ eos ſingulos, ut in hoc idẽ ꝓpoſitũ aliquã demõſtrationẽ afferrẽt, ꝓuocaremus. Hoc mõ itaq́; ea, q̃ in libris ipſorum ſcripta eſſe nouimus, diſſerebãt: oĩbus ãt p̃ntibus clariſſime nullus ipſorũ rõnem neceſſariã, aut linearũ demõni cõſimilẽ, ſed ex argumentatiũculis, q̃bus rhetores uti ſolent, cõpoſitam afferre uiſus eſt. Sed hactenus de diuitibus ſermo habitus eſt. Ad nos igr̃ ipſos, q̃ cũq́; diuites nõ ſumus, reuertamur, iterumq́; aliquem ex ſapientibus ꝑcunctemur, num æquum ſit ſeipſos ſolos ueritatẽ cognoſcentes p̃dicare, ab oĩbus alijs tum imperitis, tum philoſophis cognitam. Illud nãq́; grauiſſimum eſt (dicebam) ſingulos uidelicet philoſophos extra propriũ gregẽ à nullo alio laudari. Quem igitur G
alium decet omnes philoſophos iudicem, quam ipſa ſenſibus euidentia expectare, atq́; ex oĩbus rõnalibus artibus arithmeticos, rõcinatores, geometras, aſtronomos, architectos, iuriſcõſultos, rhetores, grãmaticos, muſicos? etenim, q̃ ſe ipſum iudicat, atq́; coronat, aliorum iudicium ſi expectet ſn̄iam, oĩbus ſuffragijs condemnabitur. Hæc in præſentia de peccatis abunde dicta ſunto.

GALENI DE CONSVETVDINIBVS LIBER

ab Auguſtino Gadaldino è Græco, ad verbum ferè latinè expreſſus. H

ARGVMENTVM LIBRI

Conſuetudinum uires, & cauſæ explicantur.

Improbatur eorum opinio, qui ſcopum à conſuetudine ſumptum abrogare conabantur: probaturq́; quantum conſuetudo poßit, addito etiam Hippocratis, & Eraſiſtrati teſtimonio. CAP. I.

CVm ex curatiuis ſcopis unum, & eum eſſe, q̃ a cõſuetudinibus ſumit̃, nõ optimi ſolum medici, ſed omnes etiam homines cenſeant: nõnulli tñ ex ijs, q̃ bona oĩa corrumpunt, deijcere eum conant̃: interrogãtes nos, cur læſus q̃s, uerbi gratia, in primo uſu [a] a bubularũ carnium eſu, ac deinde coactus ſingulis diebus ꝑ totum [b] annum eas comedere uel nihil amplius lædat̃, uel [c] inſuetis minus: poſtea, q̃cquid nos dixerimus, uerbis illi euertentes, exiſtimant unà cum ipſo, rei quoq́; eſſentiam ſuſtuliſſe, non ſecus, ac, ſi q̃s, ubi oĩbus opinionibus de mõ, quo videmus, cõtradixerit, minime etiam uidere nos cõcedat. Quòd igit̃ maxima portio ad remediorum inuentionem ſit ea q̃ à cõſuetudinibus capit̃, euidenter appareat: ob idq́; etiam Hippocrates in Aphoriſmis ſcripſit. [d] Aſſueti ſolitos labores ferre, quãuis imbecilles ſint, uel ſenes, inſuetis fortibus, & iuuenibus facilius ferunt:

A ● ſ[illegible] de carnibus [illegible] bubulis ſemper loquitur. uide cap. 2.
B ● Al. manĩ.
C ● Al. quã ante. unde infra c. 2. non longe a principio.
D 2. apho. 49.
Ext. ord. 19. a

Fuſiusque

A [Fuſiusq; ẽt in libro De diæta acutorum expoſuit,tum læſiones,ꝗ ex inſolita fiunt diæta,' † tũ A uide infra uerb. oppo.ſi tata.
vtilitates,ꝗ ex ſolita.Eraſiſtratus item in ſcđo De paralyſi libro,de oĩbus conſuetudinibus eo,
quo Hippocrates,mõ,ſentire vr̃.Ac p̃ter hos,antiquorum medicorum nullus eſt, ꝗ cãm cõfeſ-
ſam,indubitatamq;,tum horum,tum aliorum dixiſſe nõ uideat̃. Nam ꝗ ꝓbabilem cãm exiſti- B † in nõd. græc.
mant̃ inueniſſe, † in una ſanè materia,alij aliam inuenere,nõnulli ꝗdem ĩ cibarijs ſolis,nõnul-
li uero in exercitationibus,uel uitæ inſtitutis:in oĩbus ãt materijs nullus. Enimuero de frigidæ
quoq; exhibitione,quã in acute ægrotantibus ſæpe numero facimus,nõnulli nobis aduerſant̃
ꝓhibẽtes ipſam dari febriẽtibus,ac iubẽtes nos illis indicationibus eſſe cõtentos,ꝗ ab alijs ſco C † ...
pis ſumunt̃,quas & à locis affectis,& ab eorũ affectione,ętateq;,& regione,& anni tp̃e,& ab ip
ſius laborantis tꝑamento,& facultate uſurpare cõſueuimus:ridiculũ eſſe aſſerentes,ſi,dũ phleg
mone laborat iecur,uel pulmo,uel uentriculus,uel aliqua alia ex ita p̃cipuis particulis: ei ꝗ fri-
gidæ potator eſt,frigidũ offerri potũ nullã aliã ob cãm,niſi ob cõſuetudinẽ,ꝑmiſerimus.Aeque
n.hoc eſſe aiunt,ac ſi cõcedat̃,aqua frigida lauari eos,ꝗ ita aſſueti ſunt,licet febricitent· Quaſi
oĩbus quocunq; mõ ægrotantibus,oĩa,ꝗ ipſis cõſueta ſunt,facere ꝑmittamus, nec unà cũ alijs
oĩbus ſcopis,eũ quoq;,ꝗ à cõſuetudinibus eſt,admittamus.Ariſtoteles igr̃ Mitylenæus , uir in
B ſpeculatione peripatetica primatũ tenens,cũ in morbũ quẽdã incidiſſet,ꝗ à frigidæ ſanè potio
ne iuuari poterat, qa tñ talẽ potũ nunꝗ ingeſſiſſet,medicis cũ bibere cõſulẽtibus repugnabat ,
manifeſto ſe ſcire affirmãs,ſe,frigida guſtata, ſpaſmo correptũ iri : nã & hoc ipſum aſſerebat ſe
uidiſſe in alio, ꝗ ſibi,& corporis habitu,& tꝑamẽto erat ſimilis,calidæq; potioni erat aſſuetus .
Quòd ſi tali potui,ſicuti nõnulli,aſſueuiſſet,maxime ꝗdem nec ipſe illius oblationẽ timuiſſet .
tandem tñ medicis eũ oĩno cõpellentibus,frigidam potauit. Ac ille quidem ita obijt,ut audiui.
Cum ãt me interrogarent,ꝗ illi morienti aderant,utrũ,ſicut in alijs, aliqñ quidẽ ꝑ totum mor-
bũ,aliqñ ãt in aliquo tp̃e,frigidã dare auſus ſũ,ꝗuis cæteri medici eam dare uererẽt̃: ita quoq;
& in illo auſus fuiſſem:& an recte ſuã ipſius naturam uir ille cõiectaſſet:R̃ndi,eum ſanè exꝗſite
cõiectaſſe:gracilis.n.admodum erat,oſq; uentriculi frigidiſſimum ab initio hẽbat,ita ut ſingul-
tu ſtatim corriperet̃,ſi qñ uel leuiter refrigeraret̃. uerum,ſicuti hic frigidum potum nõ ſuſtinuit
tum ꝑꝑ conſuetudinem,tum ꝑꝑ corporis naturã,licet morbus indicaret:ita alijs ualde audens
dedi,ſi febris cauſus exꝗſitus eſſet,nullumq; uiſcus phlegmone tentari cõſpiceret̃ , nec ſolũ val
de audens dedi,ſed unà ẽt familiaribus laborantis p̃dicens,niſi frigidam biberit , moriturũ oĩ-
no eſſe hoĩem:ſin biberit,multam ſpem ſalutis habiturum,& oẽs(qđ cum Deo dictum ſit)ſuꝑ-
C ſtites euaſere.Quare,pòſtꝗ hoc remedium diuturno experimento cõprobatum eſt, ad cãæ inꝗ
ſitionẽ accedamus,in memoriam prius reuocantes,tum ꝗ Hippocrates in libro De diæta acuto
rum,tum ꝗ Eraſiſtratus in ſcđo De paralyſi ſcripſit.Ac ſeries ꝗdem Hippocratis ita ſe hẽt.|Atq Cõm.2.t.21.7. 119.C
« facile addiſci põt,ꝙ uitioſa diæta comeſtionis,& potionis,ipſa ſibi ipſi ſemper ſimilis , tutior ut
« plurimum eſt ad ſanitatẽ,ꝗ,ſi ꝗs repente magnam mutationem facit ad aliud melius: quando-
« ꝗdem,& ijs,ꝗ bis cibum capiunt in die,& ijs,ꝗ ſemel cibum capiunt, repẽtinæ mutationes no
« xas,infirmitatẽq; inferunt.Et ij ſanè,ꝗ prandere nõ cõſueuerunt,ſi pranſi fuerint, ſtatim ĩfirmi
« fiunt,& toto corpore graues,& imbecilli,& tardi:ſi uero ẽt ſuꝑcęnauerint,acidum ructãtes:ꝗ-
« buſdam ãt ẽt ſpatile(hoc eſt humida deiectio)aduenit,qñ p̃ter cõſuetudinem onere grauatus ẽ * ... uide Galen. ibi in fine commenti.
« uentriculus,ſolitus ſuꝑſiccari,& nõ bis intumeſcere,neq; bis *elixare cibaria.Deinceps,cũ inte
« rim modum tradidiſſet quo ꝗs horum noxam ſanet,ſermonem rurſus de ijs , ꝗ conſuetudinem Ibidem.t.23.
« tranſgrediunt̃ copulans,ita ſcribit.|Adhuc uero magis laborauerit,ſi ter in die cibum capiat ad
« ſaturitatem:& adhuc ẽt magis,ſi pluries:ꝗꝗ ſanè multi ſunt,ꝗ facile ferunt,ter in die cibum ca
« pientes,ad ſatietatem,ſi ſanè ita fuerint aſſueti.Quin,& ꝗ bis cibum in die capere cõſueuerunt,
« niſi pranſi fuerint,imbecilli,& infirmi fiunt,& ad oẽ opus timidi, & cardialgici : pendere.n.vñr
« ipſis uiſcera,& mingunt calidum,& uiride,& ſtercus cõburitur.ſunt & ꝗbus os amareſcit, & o-
« culi cauant̃ , & tꝑa ſaliunt,& extrema refrigeſcunt,& plurimi ꝗdem eorum, ꝗ pranſi non ſunt ,
D cęnam comedere non pñt:ſi uero cænauerint,uentriculũ grauant,ac multo magis ægre cubant
« ꝗ ſi pranſi fuiſſent.Cum ergo talia ſanis eueniant ob dimidij diei mutationem diætæ p̃ter con-
« ſuetudinem,neq; addere cõmodum vr̃,neq; detrahere. Si igr̃ hic , ꝗ p̃ter cõſuetudinem ſemel
« cibum capit,tota die exinanitis uaſis,cænauerit qtñ ſolebat,uериſimile eſt ipſum(ſi cum imprã
« ſus eſſet,laborauit,& infirmus redditus eſt,cum ãt cænaſſet,grauis effectus eſt)multo magis gra
« uari.Si uero lõgiori adhuc tp̃e,exinanitis uaſis,de repente *poſt cænauerit,magis utiq; grauabi * Quidam cod. habent ... , id est, poſt cænauerit. Ibi.t.33.231.a
« tur.Poſt hæc ẽt rurſus Hippocrates(quemadmodum ẽt ſuperius)correctiones quaſdam genitę
« læſionis in ijs,ꝗ p̃ter cõſuetudinem uaſa exinanita habent,ſcribens,deinceps rurſus ita inꝗt.|
« Multa uero ẽt alia his germana de uentriculo ꝗs utiq; dicat,ꝙ facile ferunt eſculẽta,ꝗbus aſſue
« ti ſunt,& ſi non ſint bona natura:ſimiliter ãt & poculenta. Et ꝗcunq; ſanè multus carnium eſus
« p̃ter cõſuetudinem comeſtus facit,uel allia,uel ſilphium,uel ſuccus ipſius,aut caulis,uel alia ꝗ-
« cunq; huiuſcemodi,magnas uires peculiares habentia,minus utiq; quis mirabitur, ſi talia labo
« res uentriculis,magis ꝗ alia,faciant.At iuſte mirabitur,ſi didicerit, quantam maza turbationẽ,
« & tumores,& flatum,& torſionem uentriculo inſerat p̃ter conſuetudinem comeſta ei , qui pa-
« nem comedere ſit ſolitus , uel qualem panis grauitatem,& tenſionem uentriculi ei,qui mazam Hæc erant in antiquis græcis.
« comedere ſit ſolitus:uel ipſe quoq; panis calidus comeſtus qualem ſitim inſerat,& repentinam
plethoram,

plethoram,ꝑ ꝑea ꝙ tum exiccatorius,tum tardi gradus ſit : & panes valde puri , & q̨ cõſuſanei E
ſunt,(ſyncomiſtus appellãt)p̃ter conſuetudinem comeſti,q̃ diuerſa inter ſe faciant: & maza ẽt ſicca p̃ter cõſuetudinẽ,aut humida,aut viſcida:& polentæ quale q̨d faciant recentes ijs, q̨ non ſint aſſueti,& aliæ ijs,qui recentibus ſint aſſueti:& uini potus,& aquę potus p̃ter conſuetudinẽ in alterum repente ꝑmutata:& aquoſum uinum,& meracum p̃ter conſuetudinem repẽte potatum:illud.n.pladon(.i. humiditatem)in ſuperiori uentre infert,& flatum in inferiori:hoc ãt uenarum palpitationem,& capitis grauitatem,& ſitim.album item uinum, & nigrum ei , qui p̃ter cõſuetudinem ꝑmutat,licet ambo uinoſa ſint,multa tñ in corpore alterarint : ut minus mirum q̨s utiq; dixerit,dulce,uinoſumq́; uinum nõ idẽ poſſe,repente ꝑmutata.Ex Hippocrate q̨dem ſatis ſint,q́ hucuſq; ſcripta ſunt exẽpla de cõſuetudinum facultate;Eraſiſtratus ãt in ſcđo De paralyſi in hunc modum ſcripſit.Oportet ãt ut,q̨ ex rõne curaturus eſt,multam admodum conſiderationem de cõſuetudine,& inſuetudine faciat:dico ſanè hoc mõ.Qui aſſueti ſunt laboribus ẽt ſi multum laborauerint,non laſſanẽ:qui uerò inſueti ſunt,ẽt ſi parum laborauerint,ſublaſſantur.Eduliaq́; conſueta,licet concoctu difficilia ſint,nonnulli facilius cõcoquunt,q̃ inſueta,licet faciliora ſint concoctu.Excretionesq́; conſuetas,licet eæ incõmodæ ſint , quia tñ in conſuetudinem uenerunt,req̨rit corpus,atq; his priuatũ,in morbos incidit . Quale euenit & circa hæmor- F
rhoidum fluores,& purgationes,quas nõ nulli ſibi ipſis conſuetas faciunt.Quale ẽt & ijs , q̨bus ulcera ꝑ tempus erumpunt,ichoremq́; fudunt.Quale item ijs,q̨bus ꝑ quædã t̄pa choleræ fiũt. Oẽs.n.tales excretiones,licet incõmodæ ſint,requirit corpus;& ubi ipſæ cõſuetis t̄pibus nõ fiãt in affectus nõ exiguos incidunt ij,quibus talia erant conſueta . Conſpiciunẽ ẽt & talia quædam euenire ꝑ conſuetudines in uerſibus iambicis,quos ſciamus:ſi quis.n.nos iuſſerit ex medio verſu duos,uel tres uerſus recitare,noſq́; huic rei inſueti ſimus,id haud prompte facere poſſumus : ꝑ continuatam ãt numerationem,ubi ad eoſdem uerſus ꝑuenerimus,ex parato facileq́; recitamus:aſſueſcentes ãt,tandem ẽt id prõpte facimus,qđ prius difficulter p̃ſtabamus . Accidit ẽt & tale quicpiam.Nam q̨ ad diſcendum ſunt Inſueti,tarde & pauca diſcũt:qui aũt ſunt aſſueti, multo plura diſcunt,faciliusq́;.Simile ẽt & circa inquiſitiones euenit.qui.n.prorſus inſueti ſunt inq̨rere,in primis motionibus cogitatione occæcantur,obtenebranturq́; , ac ſtatim ab inquirendo deſiſtunt,cogitatione nimirum fatigati,ac p̃impotentes redditi:non ſecus , ac illi, qui cũ curſui ſint inſueti,ad currendum tñ accedunt.Qui uerò inquirere eſt aſſuetus, cogitatione ꝑ totum penetrans,inquirenſq́;,ac eam multos in locos transferens,ab inquiſitione nõ deſiſtit,ne dũ in vna die,ſed neq; in tota uita ab inquirendo quieſcens:ac ad alias notiones à re,quæ inquiritur non G
alienas,cogitationem transferens,progreditur quo uſq; ad rem propoſitã ꝑueniat. Ita ſanè vñr hucuſq; ea, quæ in conſuetudine ſunt,pollere in oĩbus noſtris affectibus,tam animalibus,q̃ corporalibus.Ac de his quidem in p̃ñti ſatis ſit dictum.In uniuerſalibus autem ſermonibus de medicina habitis,copioſius enumerata ſunt , q́ certe neceſſariam conſiderationem ab eo expoſtulant,qui nolit in multis,quæ ad medicinam ſpectant,claudicare.Hæc quidem celeberrimi medicorum Hippocrates,& Eraſiſtratus dixerunt de facultate conſuetudinum,non rõni inuentionẽ eorum attribuentes,ſed ex ijs,quæ manifeſte apparent,edocti:quemadmodum profecto,& alij homines,quicunq; non ſuum,aut aſinorm more uiuunt , ſed mente aſſequuntur à quibus rebus ipſi,uel iuuãtur,uel læduntur.Licet.n.ipſos quotidie audire dicentes,huic edulio , & huic potui aſſuetos eſſe:ideoq; non poſſe ipſa relinquere,propterea ꝙ in mutationibus læduntur. Eodem quoq; modo,& de uitæ inſtitutis dicunt,uerbi gratia,lotione,illotione,equitatione,uenatione, curſu,lucta,uigilijs,inſolatione,refrigeratione,& quæcunque ſunt eiuſmodi.

Cauſa cur multum poßit conſuetudo in ÿs, quæ comeduntur, & bibuntur, vbi pulcherrima de concoctione ciborum, & de familiaritate corporis nutriendi cum nutriente traduntur. C A P. 2.

IGitur,& nos quoq; eos aſpernati , qui uel nihil, uel parum exiſtimant ad curationẽ conferre ſcopũ,q̨ à cõſuetudinibus ſumiẽ,cõſideremus quænam ſit cã,cur multum poſſit cõſuetudo : H
& an una quædam ſit{in omnibus,}an ſcđm unamquamq; materiam alia{atq; alia.} dico ãt materiam,ex qua conſtitit conſuetudo,uerbi gratia(ut dixi)cibaria,uel potiones, uel exercitationes,uel aliud quicpiã tale.Etenim initium ab ijs,quæ comedunẽ,& bibunẽ,faciemus . Cur igiẽ qui bubularum carnium eſu aſſuete utuntur,aliqui q̨dem nullo mõ læduntur,aliqui ãt minus,q̃ ante?Aut ꝑꝑ quid ſecũdum naturam aliqui à principio(ut ipſe Eraſiſtratus ſcripſit)facilius bubulas carnes concoquunt,q̃ ſaxatiles piſces?Sed huius quidem cã dicta eſt intractatione de *Naturalibus facultatibus:dicetur tñ & hoc in libro paulo inferius,in ſermonis communitate. Nũc autem ab ijs,quæ ꝑꝑ conſuetudinem,melius concoquunt quodcunq; ex cibarijs,initiũ doctrinæ faciam,communem hypotheſim ſumens,tum ad alia oĩa,tum ad ea,quæ naturaliter quibuſdam familiaria ſunt, & non familiaria . Ac dictum quidem eſt fuſius de his oĩbus in tractatione de *Naturalibus facultatibus: de ijſdem tñ & nunc ſermonem habebimus, cõcoctionis notione prius ob oculos poſita: quẽadmodum.n. piſtores panem coquere dñt,non qñ triticum cribrauerint,aut molentes in minimas particulas contriuerint;ſed qñ,his peractis,& affuſa aqua, fermẽtoq́; admixto,pinſerint:{& panes effecerint}ac deinceps aliquo fouẽte cõtectos fuerint,do ñec(ut ipſi uocant)fermẽtati fuerint,ac poſtea in clibano uel furno aſſauerint;Ita & ijs, q̃ in uẽtrem deglutita ſunt,non poſtq̃ in ipſo contrita ac ſoluta fuerint , concocta eſſe dicimus:ſed qñ

(ueluti

**φυσικῶν eſt in græco cod. ſed arbitror legendum τροφῶν .i. Alimẽtorum. Nam non in libris de facultatibus Naturalibus hoc tradit, q ſciã, ſed in primo de alim. facul. c. 1. & ita ẽt paulo inferius.*

A (veluti frumenta,ꝗ conquuntur)mutationem ſecũdum qualitates adepta fuerint. Quemadmo
dũ autem in pane frumẽtum quod coquitur, in qualitatem nobis ueſcẽtibus familiarem redigi
oportet.ita & in uẽtriculo,immo adhuc etiã magis, in familiariorem:nomino autẽ οἰκειότερον,i.
familiariorẽ,alteram altera,ſecundum ſimilitudinem corporis,quod ex ipſa nutriri debet:aliud
.n. nutriens,alij corpori nutriendo ſamiliare eſt:ideoq; animãtes ad ſamiliaria nutrimẽta à nul
lo doctæ,ſed à natura impulſæ,accedũt:iumenta quidem ad herbas,paleam,fœnum,& hordeũ
leones autẽ ad carnes,ſicuti etiam pardales,& lupi.Quemadmodum igitur in animalibus ſecũ-
dum genus non parua differentia familiariũ vnicuique nutrimentorum eſt: ſic etiam & ſecũdũ
ſpeciẽ in generibus inueniuntur differentiæ magnę,cum alij ne guſtare quidem uinum poſſint,
alij autẽ quamplurimum etiam innoxie bibant,& alij quidem,(vt dictum eſt)bouum,& hirco-
rũ,& arietum carnes cum delectatione comedant,innoxieq; concoquant,alij nec odorem ipſo
rũ ſuſtineant,nec eſum:ſiq; per alterius eſcę penuriam(vt in fame fit) eiuſmodi carnes ingerere
cogantꝰ,concoquere ipſas nequeunt citra nocumentum,ac appetitum ex oblatione ſubuertũt,
grauanturq; de repente:ſiq; ructus aliqs ipſis ſuperueniat, nec ipſum quoque innoxie tolerant.
Quoniã autem hæc ita ſe habere conſpiciũtur,primum quidem illius meminiſſe oportet, homi
B nes aſſumere,ꝗ ſuauiora ſunt,alios alia ſecundũ naturæ familiaritatẽ, accedereq; ad taliũ eſum
libentius,tanquã ea ſibi ipſi concoctu faciliora uiſa ſint eſſe: auerſari autẽ, & fugere quæ in ſua
uia ſunt, concoctuq; difficilia:Ita ut conſuetudo ſignũ ſit familiaritatis naturalis.Quòd autẽ &
vt cauſa ſæpenumero fiat,conſtat ex ijs, ꝗ in principio quidem inſuauitate uel nocumẽto à q-
buſdã ingeſtis afficiuntur:ſi autẽ ipſi paulatim aſſueſcere ſuſtinuerint,inſuauitate aut nocumen
to non amplius afficiunꝰ.Cauſa autem & huius rei talis eſt.Sicuti vnumquodq; eorum, quæ co
meduntꝰ & bibuntur,ſecundum*aliquam qualitatem alteratur, ita & ipſum quodammodo affi-
cit id qđ alterat. Licet autem huic rei euidens capere argumentum ex humorum ab vnoquoq;
cibario genitorũ differentia.Nam alia quidem melancholicum gignunt ſanguinem,alia pituito
ſum, uel qui pallidã flauamq; nominatam bilem non paucam habeat,ſicuti nõ nulla purum ſan
guinẽ: Differentiam ergo aliquam particulis quæ nutriuntur inter ſe neceſſe eſt fieri ſecundum
nutrientis ſanguinis ideã. Euidens autem argumentum aſſimilationis nutrientium ad id quod
nutritꝰ,eſt ipſa plantarum,& ſeminum tranſmutatio, euſq; ſæpenumero facta, ut quæ maxime
nocua in alia terra erat,ſi in alia tranſplantata fuerit,non ſolũ innocua,ſed etiam utilis fiat. Fre-
quens enim,& horum eſt experientia apud eos,ꝗ & de agricultura, & de plãtis cõmentarios cõ
C poſuerunt:quemadmodũ & tranſmutationis ſecundum regiones factæ, apud eos, qui de anima
liũ hiſtorijs ſcripſerunt. Quoniam ergo nõ ſolum alteratur id quod nutrit ab eo quod nutritur,
ſed & ipſum aliquo modo exigua quadã alteratione alterat,neceſſe eſt exiguã hanc alteratonẽ,
tractu tẽporis,notabilem fieri:ita ut ad æqualem uim cum familiaritate naturali ueniat ea,ꝗ ex
diuturnis cõſuetudinibus fit. Ac in ijs quidem,quæ comeduntur,& bibuntur,inuenta mihi eſſe
videtur cauſa facultatis conſuetudinum.

De vi conſuetudinis ex alteratione externa. CAP. 3.

IN ijs autẽ quæ extrinſecus nobis occurrunt,deinceps inſpiciamus.videntur enim, & hæc eã
dẽ ſecundum genus habere cauſam cum prædictis.Alterationem igitur quandam efficiũt in
corpore ꝑcipue quidem earum particularum,quæ in ſuperficie ſunt,iam uero & earũ, quæ ſunt
in profundo.Etenim primũ quidem cutis ſtipatur,& contrahitur,& ſtringitur, & denſatur à re-
frigerantibus:deinde uero, & ꝗ illi proxima ſunt. Siq; longitori tempore eandem alterationem
patiatꝰ corpus eis etiam,quæ in profundo ſunt,cõmunicatio fit trãſmutationis.† At ꝑ initia ſta-
tim,ꝑ accidens,non primo,mutatio alteratioq;,non minime ijs,quæ in ꝓfundo ſita ſunt,ab effi
cienti cauſa contingit:denſata enim cute,aliditas in profundo corporis colligitꝰ.Sicuti autem re
D frigerans cauſa ꝓdicta alterationes efficit,eandem etiã ratione cõtrarias iſtis,calefaciẽs.Etenim
natura cõparatum eſt,ut à contrarijs contraria fiant, hæc quidem primo,hæc autẽ per accidẽs.
In qua ſanè re etiã,potiſſimũ falluntur multi, uidetes aliqua per accidens ſimiliter effici à cõtra
rijs:ſicuti ſanè rurſus cõtraria ſæpenumero ab eiſdẽ cauſis fieri. Enimuero, & in caleſaciẽtibus
ſimiliter decipi cõtingit:calida enim cauſa,uerbi gratia,Sol, cũ alicui corpori diutius inhæſerit,
cõtrariã affectionẽ ei,quæ à principio fuerat inducta, circa ipſum efficit. In principio enim nos
tepefaciens,humida fundit,cutim laxat,ac molliores efficit carnes.Si uero pluribus diebus æſta
tis tẽpore in ipſo qs nudus uerſatus fuerit,ſquallida certe huic duraq; fit cutis, ſiccæ itẽ carnes.
Sed hoc tñ talibus nõ ſolius diuturnæ caliditatis eſt opus,ſed & ſiccitatis ipſi cõiũctæ. Ac ſæpe-
numero ſanè in ratiocinationibꝰ,ꝗ de cauſis habentꝰ, hoc nos fallit, ꝙ cauſa cõplicata deſpecta
ſit.oportebat.n.nos animaduertere,aliud quidẽ agere humidam caliditatem,aliud autẽ ſiccam:
quod certe interdũ non facimus:ideoq; fallimur,dum familiarem actionem utrarumq; non per
ſpicimus.Si uero quis animũ adhibuerit,utramq; ſciet diſcernere. Quemadmodum enim humi
ditas ſola ſine caliditate,uel frigiditate ĩſigni,humectat corpus,caliditate calefaciẽte:ita utrarũ-
que coitus utraq; facere cõſpicitꝰ.Ac in dulcium quidem aquarum lauacris hoc accidit: in ſola-
ribus autẽ æſtibus ſiccans cauſa calefacienti complicatur,talis enim eſt æſtiuus Sol: ita vt æquũ
ſit,vt,ꝗ nudi diutiſſime in ipſo uerſantꝰ,ueluti meſſores & nautę,dura illis,& ſicca fiat cutis,qua
lis eſt animalium,ꝗ in latibulis degunt.Sicuti igitur naturales corporũ, & totius ſubſtantiæ pro
prietates,

† Calaber uidetur habuiſſe aliam lectionẽ cũ habeat: Et ſecũdum principia, uel per ſe cõfeſtim, uel ſecũdum accidens non primò &c.

prietates diuerſitatesq́; cutis in duritie,& mollitie,dẽſitate,& raritate,diuerſis quidẽ tũ cibarijs, E
tũ potibus indigent,non ęque autem inter ſe mutuo omnes efficiuntur incaleſcẽtes, & frigeſcẽ
tes:eodẽ modo,quæ propter conſuetudinem fiunt naturalibus ſimiles,idem cum illis habent tũ
iuuamentũ tum nocumentum ex comeſtorum, & bibitorum refrigerantium,& calefacientiũ al
teratione.Rarũ etenim & molle corpus facile patitur,incaleſcens & frigeſcẽs:denſum autem &
durũ tolerat,ſpernitq́; omnia,quę ipſi extrinſecus occurrunt, non ſolũ ſi calefaciant,vel refrige
rent, ſed etiã ſi durum quicpiam ſit & aſperũ.Ideoq́; eiuſmodi corpora cubationes humi factas
tolerant:cum quæ contrario modo ſunt affecta,has non ferant:facile enim,& contunduntur,&
refrigerantur,& quodcunque aliud patiuntur.

De ui conſuetudinis exercitationum corporis,& animi,ex Platone,& Hippocrate. *CAP. 4.*

TAlis quidẽ eſt & qui de his habitus eſt ſermo:de exercitationibus autẽ,talis.Particulę cor-
poris,q̃ exercentur,robuſtiores ſimul ac ſolidiores fiũt : & ob id familiares motiones ferre
poſſunt magis,q̃ aliæ,quęcũq; ob inexercitationẽ molliores ſunt,& imbecilliores.Cõmunis au
tẽ eſt hic ſermo & ad animi exercitationes:Exercemur enim primum quidem in grãmaticis,cũ
adhuc pueri ſumus:deinde uero in rhetoricis,& arithmeticis,& geometricis, & logiſticis diſci-
plinis.Cũ.n.ſint facultates in principe aĩæ vi ad oẽs artes neceſſariæ:altera,per quã cõſequẽs & F
repugnans cognoſcimus:altera,per quam meminimus:ſapientiores quidem per priorẽ ſi exco
latur:memores aũt magis,per poſteriorẽ reddimur ; q̃ñquidem eã uniuerſæ facultates naturã
habẽt,ut ab exercitationibus augeãtur roborẽturq́; ab ocio,aũt lædanẽ, ſicuti & Plato ĩ Timeo
per hãc ſeriẽ oſtẽdit nominibus.ita inquiẽs.Sicuti diximus multoties,ꝙ tres aĩæ ſpecies[a] *triſa- »
riã in nobis inhabitãt,ac unaquæq; proprias motiones habet:ita & ſcd̃m eadẽ nunc breuiſſimis »
dicẽdũ eſt:ꝙ quę ex ipſis in ocio degit,ac ſuarũ ipſius motionũ quietẽ agit,imbecilliſſimã neceſ »
ſe eſt fieri:quæ uero in exercitationibus,robuſtiſſimã.Quare curandũ eſt, vt habeant motiones »
inter ſe cõmoderatas.Hæc cũ dixiſſet, deinceps inquit: Enim uero de principaliſſima apud nos »
aĩæ ſpecie cogitare oportet hoc modo: ꝙ uidelicet [b] *ipſam Demonẽ Deus unicuiq; dedit hãc »
quã certe dicimus habitare in ſummo noſtro corpore,ac ad cognationẽ in cœlo à terra nos at- »
tollere,tanq̃ ſimus plãta nõ terreſtris,ſed cœleſtis,rectiſſime dicẽtes.Illinc.n.vñ prima aĩę gene »
ratio ꝓdijt,diuinũ numẽ,caput & radicẽ nr̃ã ſuſpẽdẽs, erigit totũ corpus.Ac ci q̃dẽ,q circa cõ »
cupiſcẽtias,& cõtẽtiones incubuerit,& ĩ his elaborat [c] *uehemẽter,oĩa dogmata mortalia neceſ »
ſe eſt inſerta eſſe, ac oĩno(quãtũ maxime ipſi poſſibile eſt mortale fieri)huius ne exiguũ deeſſe, »
utpote,q [d] *tale auxerit.Et uero,q circa amorẽ diſciplinarũ,ac ueritatis ſapiẽtias ſtuduerit, & in »
his p̃cipue p̃ oĩbus,q̃ in ipſo ſunt,ſe exercuerit,ſapere quidẽ immortalia & diuina, ſi ſanè uerita G
tẽ attingat,neceſſe oĩno ẽ:quatenꝰ aũt rurſus particeps fieri humana natura immortalitatis p̃t, »
huius nullã partẽ deeſſe:ut qui ãt ſemꝑ colat diuinũ numẽ, habeatq́; ualde admodũ ornatũ ip- »
ſum Dęmonẽ cohabitatorẽ in ſe ipſo inſigniter eudęmonẽ eſſe.Cultura aũt cuiuſq; oĩno una ẽ, »
proprias vnicuiq; eſcas,& motiones attribuere. In his uerbis Plato de tribus aĩæ ſpeciebus nos »
docuit nõ ſolũ ad philoſophiã q̃d utile,ſed & ad corporis ſanitatẽ,Hippocratẽ & in hoc ſequu-
tus,q uniuerſaliter quidẽ dixerat, [e] *Motus roborat,ocium tabefacit: ſecũdum ſpeciẽ uero in
exercitationibus rurſus,[g] Labores cibos p̃cedãt:de oĩbus aũt particularibus ſpeciebus:[h] Labo »
res,cibi potus,ſomnus, venerea,oĩa moderata.Quare & hoc loco accurate animaduertere ea,q̃ »
dicunẽ,oportet:obauditionem.n.quandam habẽt,æque ac aliæ oẽs orationes,ſiquis negligẽter
(quẽadmodũ nõnulli faciunt)audiuerit.Exerceri.n. unũquẽq; uolumus,nõ utiq; ſine terminis,
menſuriſq; cõgruis,exercitationibus eouſq; extenſis,vt facultatẽ diſſoluant: ita quoq; & cibis,
& potibus,& ſomnis,& venereis in cõgrua mẽſura uti, hoc eſt,q̃ nec deficiat, nec ſuperflua ſit.
Exceſſus.n.facultates diſſoluit,defectus aũt in vnaquaq; re,tñ perfectã utilitatẽ impedit,quan
tum ipſe à mediocritate abeſt. Enunciatũ aũt, & hoc ab Hippocrate eſt in uno tanq̃ in exẽplo, H
ubi inquit.[i] [k] *In exercitationibus,qñ quis laborare cęperit,ſi ſtatim requieſcat,laſſitudo tollit. »
Et ſanè ſermo quodã modo iam ex rerum affinitate, aliquid ẽt docuit de aĩæ cõſuetudinibus,
q̃ fiunt in memorijs,& meditationibus,& inquiſitionibus logicis, de quibus & ipſe Eraſiſtratus
in [l] *ſermone de cõſuetudinibus meminit,cauſam nõ addens: quamuis nõ ſolum Hippocrates,
ſed etiam Plato ipſam dixerint. Nam vbi in congruis, commoderatiſq́; exercitationibus ſingu
læ facultates agunt,εὐρωστία,id eſt bonum robur ipſis comparatur.

Quod corpus euacuationibus aſſuetum euacuationes non requirat ob conſuetudinem, ut volebat Eraſiſtratus, ſed ob multitudinem, vel cacochymiam in corpore aceruatam. Et quomodo conſuetudo illi innoxie mutari poſſit. *CAP. 5.*

AC hæ quidẽ ſunt dr̃iæ cõſuetudinũ ſcd̃m materiarũ,in quibus cõſiſtunt, & ſecondũ cauſa
rũ,à q̃bus fiunt,facultatẽ. [m] *Qm̃ aũt Eraſiſtratus dixit,corpus etiã euacuationes require-
re,vbi quis ipſis aſſuetus fuerit,de his quoq; eſt conſiderandum.Scimus.n.quoſdã ſanguinis eru
ptione ꝑ nares,vel per hæmorrhoidas tentatos,idq́; uel circuitibꝰ quibuſdã tꝑe æqualibus, uel
inordinate:alios vomitibus,aut diarrhæis,aut cholèris captos:aliquos aũt dedita opera ſangui
nẽ ſibi effundentes,uel ꝑ uenæ ſectionẽ,uel per ſcarificationẽ in malleolis factã,uel ẽt ꝑ nares:
ſicuti ẽt alios purgantibus medicamentis,tum uomitorijs, tum deiectorijs uſos. de quibus ipſis
aliquid ſcrutari eſt utile. Mihi.n.non vñr corpora propter cõſuetudinẽ talibus euacuationibus
indigere.

A * τρέχῃ, qua tamen dictio nec in manuſcripto codice græco, quem habemus, nec ĩ Calabri verſione reperitur.

B * αὐτὸ δαίμονα ĩ impreſſis: in manuſcrip. tamen legitur αὐτοῦ δαίμονα, idẽ per ſe dæmonem.

C * τοῦ δ᾽ εἶναι, ẽ in impreſſis, & ĩ manuſcripto. Calaberus detur legiſſe σφαλερὰ, ac cũ ſequẽtibus verbis dictionem hanc cõnexuiſſe hoc modo, σφαλερὰ πάντα τὰ δόγματα ἀναγκαῖα καὶ θνητὰ γεγονέναι, quod uertitur. fallacia oĩa dogmata neceſſe eſt, & mortalia fieri. quã lectionem non improbo.

D * τὸ τοῦτον eſt in ĩpreſſis, hoc ẽ, hoc mortale, ſeu mortalem hanc naturã. manuſcrip. tamẽ cod. hẽt. τοσοῦτον, ut quis tantopere hãc mortalẽ naturam auxerit.

E De iis, quæ in med. fiunt com. 3. t. 28. 7. a19. a

F * Al. vſus.

G 6. Epi. com. 4. t. 31. 3. 187. e

H Epi. com. 6. t. 3. 3. 195 e

I 2. Apho. 48. Ext. ord. 19. a

K * Al. in omni corporis motu.

L * Supra in c. primo.

M * vide verba Eraſiſtrati ſuperius à Gale. poſita ca. 1.

A indigere: ſed propter quā cauſam prima indiguerūt euacuatione, uel natura moliēte ipſam, uel aliquo hoīe per ſyllogiſmū medicum; ita rurſus ēt pluries eiſdem ob eadē indigere. Nō nulli.n. ob prauas diætas, nō nulli ob prauā corporis cōſtructionē, aceruātes ſanguinis copiā, uel cacochymiā, à p̄dictis vacuationibus iuuant, natura, uel medio aliquo id, quod ſuperfluū eſt, ante q̄ ægrotet homo, effudente. Aliquiqus ēt, dū ęgrotarēt, tū criſis per eiuſmodi excretiones, tū morbi ſanatio facta eſt. Quidā āt à medico curati ſunt, ſimilibus remedijs uſo: deinde rurſus ſimili morbo correpti, eiſdemq́; remedijs curati, ſi qñ rurſus ipſis uel totius corporis grauitas, uel capitis ſolius inæqualitas aliqua, uel qđ aliud p̄ter naturā ſu pappareat, de ipſis medicos conſulūt, ſe ueteri aſſerētes, ne eiſdē morbis corripiant, qb⁹ antea correpti fuerūt, ubi ſimilia ſymptomata p̄ceſſiſſent. Deinde ubi, p̄miſſa uel purgatione aliqua, uel ſanguinis detractione, imminētē morbū euitarint, prōptius ad idē remediū accedūt, quotieſcūq; aliqđ ſimile ſymptoma deinceps ſibi ipſis euenire ſentiāt. Quidā ēt anteq̄ ſentiāt, p̄finitionē p̄uidētes t̄pis, in quo in determinato circuitu tale quicpiā paſſi sūt, euacuatione p̄ueniūt: eamq́; euacuationē, prophilacticē, i. p̄ſeruatiuā noīant, in cōſuetudine ipſis factā, nullā īmutationē corpore ex hmōi euacuationibus ſuſcipiēte, qualē oſtēſū eſt ſuſcipere poſt p̄dicta, ſed ab eadē cauſa eadē patiēte. Si ergo diætā iminu
B tarint, paucioribus cibis utētes, exercitationibuſq́; addētes, morborū expertes p̄manēt, ex cōſuetudinū īmutatione adiuti: nō, ſicut ſuperiores, l ęſi. Nō.n. cōſuetudinis rōne eueniebat, ut per euacuationes adiuuarent, ſed quia ex praua diæta & cacochymiā, & multitudinē cōgeſſiſſent.

GALENI DE SANITATE TVENDA
C
LIBRI SEX

Thoma Linacro Anglo interprete

Post diligentiſsimam Hieronymi DonZellini recognitionem, Ab Auguſtino Gadaldino, aliquot in locis, veterum exemplarium græcorum ope, emendati.

ARGVMENTVM LIBRI I

Instituit rationem tuendæ ſanitatis in tota hominis vita, ac in primo libro ſummam quandam proponit earum rerum, quibus hæc ipſa ars tuendæ ualetudinis continetur, & uitæ rationem uſque ad tertium ſeptennium aliqua ex parte præſcribit.

Quæ præcipuæ medicinæ partes, quid ſanitas. CAP. I.

C[a]† Vm una ſit ars, quæ corpori hoīs tuēdo dicata ſit, ut alibi à nobis oſtenſum eſt, eius primę, ac maximæ partes ſunt duę: quarum alteram [b]† ſanitatis tuendæ, alteram † morbi profligandi facultatem appelles. A † τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης μερῶν.
D Earum contraria inter ſe officia ſunt: ſiquidem illi tueri, huic immutare ſtatum corporis eſt propoſitum. Qm̄ āt & dignitate, & t̄pe ſanitas morbum p̄cedit, utiq; & nobis, quēadmodum hæc ſeruanda ſit, prius tractare conueniet: poſt āt quo pacto commodiſſime morbus ſit abigēdus. Vtriuſq; facultatis inueniendæ cōis [c] rō eſt, ut, quidnā ea corporis affectio ſit, quæ ſanitas dr̄, liquido conſtet: qñquidem nec p̄nrē ſeruare, nec amiſſam reſtituere, ſi, quænā ea ſit, penitus ignores, licet. Δυσόδος.
Scripſimus de hoc alibi, oſtēdimuſq́;, ſimilarium, quas uocant, partium ſanitatem, calidi, frigidi, humidi, & ſicci ſymmetriam. i. conuenientiam inter ſe quandam eſſe: inſtrumentalium uero, ex ſimilarium ipſarum compoſitione, numero, magnitudine, figuraq́; cōſtare. quare, q ſquis hæc commode tueri poſſit, is optimus ſanitatis cuſtos fuerit. Tuebit̄ hæc, q modos oēs, quibus uitiātur, compertos prius habuerit. Sicuti.n. ſi impatibile nobis, nec ulli affectioni obnoxiū corpus eſſet, nullā deſideraret artē, quæ eius tutelæ p̄eſſet, ita nunc, cum numeroſiſſimis affectibus expoſitū ſit, certā ſibi depoſcit artē, quæ & oīa eius īcōmoda p̄ſpicere, & ipſum ab ijs tueri poſſit.

De nutrimenti neceſsitate ex duplici cauſa noſtræ corruptionis. CAP. 2.

SAnè, quæ corpus noſtrū lædunt, corrumpuntq́;, ea ſunt genere duplicia: altera nobiſcū cōgenita, & q̄ uitare nequeas, quæq́; ex ipſis generationis principijs ueluti radice oriūtur: altera,

quæ

quæ & declinare poſſis,& orta à nobis nõ ſunt:quæ tñ nõ minus,ꝗ illa,corpus noſtrũ cõficiũt: E
quorũ utraq; ita ſeorſum diſtinguemus.Sanguis,ſemenq; genitale,generationis noſtræ primor
dia ſunt:ille,ceu materies quædam apta,cõcinnaq;,& opifici ad quiduis ſequax:hoc,opificis ra
tionem obtinens.Cõſtat horum utrunq; ex eiſdem genere elemẽtis,humido,ſicco,calido, & fri
gido:aut,ſi mauis ab eſſentia ſumptis noĩbus,ꝗ à qualitate,nominaſſe,aqua,terra,igni, & aere.
Sic.n.demonſtratum nobis eſt in eo libro , quem De elementis ex Hippocratis ſnĩa ſcripſimus.
Diſſident hæc inter ſe ipſa *temperamenti menſura.Siquidem in ſemine plus eſt igneæ ſubſtan-
tiæ,atq; aereæ:in ſanguine,aqueæ,terreæq;:quanquam præpollet in hoc quoq;,& calidum fri-
gido,& humidum ſicco,& ob eam exuperantiam fit,ut non ſiccus,ſicut oſſa,unguis,pilusve,ſed
humidus merito dicatur.At ſemen ſanguine ſiccius quidem eſt: cæterum ipſum quoq; humidũ
fluxileq; eſt.Atq; ita nobis utrinq; ex humida ſubſtantia geniture origo proficiſcitur: Hanc tñ
humidam ſeruari conueniens non erat,ſi modo ex ea nerui,arteriæ,uenæ, oſſa , chartilagines,
membranulæ,& alia id genus fieri deberent.Ergo ſtatim à generationis initio conie ctũ *copio-
ſius oportuit elementum id,qđ ſiccandi uim haberet.Eſt uerò id natura,quidem maxime ignis
ſed tñ & terra:eſt,n.ea quoq; res ſicca. Verum huius plus immiſceri principijs commodum nõ
erat,†quod hæc magis humida erant futura.Ignis certe quo minus,plus,ſit admiſtum, nec ob-
ſtat quicq̃:& ſane illius admiſtum eſt tanto planè plus in utroq; principio,qtñ nec iam torreat F
vratve , & tñ abunde ſiccet . quippe ẽt tantus calor adhibitus agilitatem præſtare ad motiones
ſat erat.Ab hoc igitur primum cogitur,paulumq; concreſcit,quod in utero cõceptum eſt: mox
ſiccius redditum, ueluti lineamenta quædam , & rudimenta cuiuſq; membri obtinet . Vlterius
uerò ẽt ſiceſcens,non lineamenta,rudimentave modo,ſed etiam exactam uniuſcuiuſq; ſpeciẽ
oñdit.Iam uerò in lucem editum,†& magnitudine proficit,‡& tum ſiccius,tum ualentius ſe ip
ſo ſemp̃ efficitur,donec ad maturitatem ſummũq; incrementum(ἀκμὴν Græci uocãt)ſit peruen
tum.Tum uerò & incrementum omne ſiſtitur,oſſibus nimirum ipſis per ſiccitatem non ultra ſe
quacibus: ‡& ſanguinis ſpirituſq; uaſa,ſpiritus ipſins flatu in latum aguntũ;cuncta deniq; mẽ
bra non ſolum robuſta fiunt,ſed ẽt uires ſuas ſummas obtinent.In eo uero,quod ſequitur,tpe,
omnibus iã *partibus ſupra iuſtum ſiceſcentibus,non ſolum cuiuſq; officium minus probo ad
miniſtratur,ſed ẽt corpus ipſum macilentius,graciliuſq;,ꝗ ante,redditur.Ergo ultra ſiccatũ,nõ
macilentius mõ,uerum ẽt rugoſum efficitur.Artus quoq; ipſi inualidi, atq; ad motus ſuos incer
ti,inconſtanteſq; probantur.Affectio hæc in animalibus ſenium appellatur,ei,quæ in ſtirpibus
ἀυανσις græce dr̃,proportionè reſpondens.eſt.n.& illa ſtirpis ſeniũ , ſiccitatis exceſſu proueniẽs.
Vna igitur hæc eſt omni genito corpori corruptelæ interituſq; connata neceſſitas.Altera eſt,ꝗ G
etiã in animalibus præcipue cernitur,totius ſubſtãtiæ fluor,quẽ inſitus calor excitat. Hæc itaq;
incommoda nullũ, quod genitũ ſit,corpus effugere poteſt:reliqua,quæ hæc ſequuntur , proui-
dentia,conſilioq; certe poteſt.Porrò his quoq; nõ aliũde origo eſt,ꝗ ex ipſis iã dictis neceſſarijs
incõmodis corrigendis,atq; ſarciẽdis.Nã,cum tota moles aĩalium in perpetuo fluore ſit,ni ſimi
lis altera ſubſtantia pro ea,quæ defluxit,reſtitua ſit,euaporabitur certe,atq; diſſipabitur uniuer
ſum corpus.Quo factum arbitror,ut natura non aĩmalibus modo , uerum etiam ſtirpibꝰ inſitas
quaſdam uires deficientis,ac deſiderati ſemp̃ appetentes,ab initio ſtatim dederit . Nõ .n.ueſci,
bibere,au reſpirare,à quoquã uſquam diſcimus,ſed ſtatim à principio facultates in nobis habe
mus,quæ hæc omnia citra docentem perficiant.Cibo igitur,quicquid ſiccioris ſubſtantiæ efflu
xit,reſtituimus:potione,quicquid humidioris:atque ad priſtinam ita ſymmetriã ambo reduci-
mus.Ita uerò & aereæ,ignieæq; ſubſtãtiæ modũ reſpiratu,& arteriarum pulſu tuemur. De quibꝰ
omnibus etiã ſingulatim dictum nobis in alijs uoluminibus eſt,nec à præſenti diſputatione alie
num cenſemus,ut,quæ ibi demonſtrata ſunt,ad ſanitatis tuendæ artem hypotheſcos loco poſi-
tis,ſic,quæ deinceps ſunt,aggrediamur.

De neceſſitate generationis excrementorum. CAP. 3. H

CVm enim quotidie propter inſitũ ipſis calorem , cunctis animalibus multa ſubſtantiæ por-
tio defluat,nec ſit aliter huius iuſtũ ſeruaſſe modum,ꝗ cibi,potionis,reſpirationis,& arte-
riarum motus ope,neceſſe eſt ex ijs contrahi excrementorum prouentum.Nã,ſi,quale erat ip-
ſum,qđ effluxit,tale prorſus adiungere agglutinareq; ei per totum liceret;optimum id , ſaluber
rimumq; planè eſſet.Verum,ubi,qđ ſingulis particulis defluit,tale natura ẽ,qualis ipſa eſt parti
cula,nihil autem eorum,quæ edunt̃ bibũturve,eiuſmodi prorſus eſt,neceſſariũ naturæ fuit priꝰ
ea mutare,& concoquere,&,ꝗ fieri maxime potuit efficere corpori alendo reſtituẽdoq; ſimilia.
In quo opere ſiquid nec confectum,nec prorſus aſſimilatum eſt,id corpori non adnaſcitur , ac-
creſcitve,& per ipſius laxiora intus ſpatia tanquam ſuperuacaneum errat : unde nomen quo-
que recte à maioribus ei rei περίττωμα græce eſt inditũ.Cum igitur eſſe,bibereq; neceſſaria ani-
mantibus ſint;has autem ſubſequatur excrementorum generatio;natura non ſolum ipſis excer
nendis,excludendiſque inſtrumenta inſtituit,uerum etiam inſtrumentis ipſis facultates inſer-
uit,quibus incitata,quædam ad ſe trahunt excremẽta, quædam alijs tranſmittunt;quædam ex
pellunt.Porrò hæc,quò corpus ſemp̃ mundum,atque excrementis uacuũ ſeruetur,nec obſtrui
aliquatenus,nec ad proprias functiones imbecilla eſſe oportet.Atque ita geminum iam ſcopũ
ſalubris

* μίξεως.

* ἰσχυρότερον ἐν τῇ κράσει. i. ualidius aut efficacius in tẽperamento,ſeu mixtione.

† quod humidiora eſſe principia oporteret.

A † Tria hæc uerba in græcis codicibus non reperiuntur.

B † καὶ τῶν ἀγγείων δὲ ἕκαστον εἰς εὖρος διευρύνεται. i. & uas unũquodque extẽditur.

C ὀργάνων. i. inſtrumentis,

A ſalubris uictus ſermo noſter expoſuit:alterum,eius,quod exhauſtum eſt,reficiēdi : alterum,excremēta expellendi. Tertius nanq;, qui huc ſpectat,ne animal præpropere ſeneſcat,duos iam dictos neceſſario comitatur. Si enim in neutro ſit erratum : nec, quod exhauſtum eſt,reſtituendo, nec excrementis expellendis;& ſanitate interim corpus fruetur, & uigoris tenorem quàm longiſſime ſeruabit. Verum de hoc poſtea procedente ſermone dicetur.

Fundamenta,& hypotheſes pro conſtituenda arte ſanitatis tuendæ. CAP. 4.

NVnc,quod reliquum eſt eorum,quæ ab initio diſſerere propoſuimus, adijciā,quò ſanitatis tuendæ ſcopos,quot,qualesq; ſint,clarius diſtinguam. Illud (arbitror)iam diximus. Si corpus noſtrum impatibile,omnisq; affectionis expers eſſet, ſicut adamas,aut quiduis id genus;minime artē ullam requireret,q̄ ei tuendo pręſideret:ſed,qm̄ duplices corruptionis cauſas,alteras internas & à ſe,alteras extrinſecus incidentes habet;neceſſe eſt,curā prouidētiamq; non paruā deſideret. Et ex ſe quidem duplici primo modo conſumi corpus indicauimus: vno,ꝙ vel ætatis curſu,vel aſſiduo ſubſtantiæ fluore,ad interitū tendat:altero,qui utiq; eſum potionemq; conſequitur,ipſo excrementorū prouentu. Atq; ex ſe quidē ita corrumpitur. Eorum uero,quæ extrinſecus incidunt, vnum certe eſt,quod ſeparari ab eo non pōt,quodq; illi ꝑpetuo,& (ut ita dicā)
B veluti connatum adhæret,aer ipſe ambiēs. Alia nec neceſſario,& incertis tēporibus,nobis accedunt. Ille nempe,q circūfunditur,aer nos lædit,vel ꝙ calidos immodice,vel ꝙ frigidos,vel ꝙ ſiccos,uel ꝙ humidos efficit. Hæc,ꝙ contundunt,ꝙ diuellunt,ꝙ vulnerant,vel ꝙ articulum aliquē loco mouēt. Oritur hoc loco logica quædam diſputatio,quæ in utranq; partem rationes habet, alijs,horum oīum curam † ad ſanitatis tuendæ artē pertinere affirmantibus,alijs,eorū tm̄,quæ calfaciant,refrigerent,humectent,aut ſiccent : non.n.ſiquid colliſu,vulnere,aut ſimili quopiam affectu,à naturali habitu ſit emotū,id aut noſſe,aut declinaſſe,vllius eſſe artis munus. Ego vero de problematis id genus agendum mihi nō ſtatui: ſed,qđ utraq; pars ultro cōcedit,eo accepto, ad propoſitū reuertar. Illud ergo confeſſum vtriq; arbitror,q̄ vulnere, vel illiſu, uel ſimili aliqua rōne,lædunt,aut corrumpunt ſanitatē,omnibus hoībus eſſe nota;quę calfaciēdo,uel refrigerando,uel madefaciendo,vel ſiccando,non omnibus. Ergo ne nos quidē quicq̄ ab officio alienum feciſſe uidebimur,ſi,q̄ oībus nota ſunt,prætermiſſis,ad ea,q̄ parum nota ſunt,potius uertamur: qm̄ minime propoſitū eſt,hoc ſaltē opere,ſophiſticos cauillos diluere,ſed potius quo pacto quis in inualetudinem minime incidat,docere. Rurſus igit̄ ad proprium initium ſermonem reuocemus,ac diligentius adhuc,quæ pro hypotheſi ſunt habenda,cōmemoremus. Primū ergo ad pręC ſentium contemplationem pro hypotheſi præſumptum eſto,ſanitatem non eſſe abſolute elementorum,ex quibus conſtamus,aut mediū temperamentum(quam eucraſian uocant,) aut debitā conuenientiā(quā ſymmetrian appellant,)quēadmodum oībus ferè,q ante nos ſcripſerunt, uiſum eſt:ſed eā duntaxat,q̄ ſimilariū eſt partiū,ut alibi demonſtrauimus. Secundo loco illud quoque,qđ alibi non minus demonſtrauimus,p̄ſumptum pro hypotheſi eſto, nempe inſtr̄alium ſanitatem in figura,numero,magnitudine,ac cōpoſitione ſimilariū conſiſtere. Tertio,functionib' ſcđm naturam obeundis,ſanitatis habitū diſcerni: Poſtremo ſanitatem quādam optimam eſſe, &(ut ſic dicam)conſummatā atq; ſummam : quādam ceu deficientē ab hac,nec planè abſolutā perſectamve:atq; hanc ēt latitudinem hr̄e non paruam:hæc quoq; pro hypotheſi hoc loco ſint, quæ alibi nobis certiſſimis rationibus iam firmata,nunc quoq; nihilo ſecius ſunt demonſtrāda. Maxime vero uelim , qui his ſtudere voluerit , cum librū legat,in quo illud inueſtigamus,cuius artis pars ſit ea,q̄ ſanitatis tuendæ curā profitet̄:is liber inſcriptus Thraſybulus eſt:pręterea eū, quē de optimo corporis noſtri ſtatu ſcripſimus:item,quem de euexia,id eſt bono corporis habitu. Sunt hi breues ambo libelli:quos ſi perlegerit,q ad hæc accedet, facillime cōſequetur q̄ mox dicentur. Dictum iam antea nobis eſt etiam eum librum,qui De elementis ſecundum Hippocratem ſcriptus eſt,neceſſarium ad præſentem diſputationem eſſe. quod opus ſequūtur, tum id,qđ
D De optima corporis conſtitutione,tum id,quod De euexia conſcripſimus.

Sanitatem magnam habere latitudinem : ac unde ipſa & morbus dignoſcatur. CAP. 5.

AB his hypotheſibus ueluti fundamentis operis iactis, hinc alicunde ſanitatis tuendæ tractatio incipienda erit. Cum ſanitas ſymmetria q̄dam ſit, ſymmetria uero oīs duplici ratione non ſolum perficiatur,ſed ēt dicatur,aliàs quæ ad ſummum peruenit,& uere prorſusq; ſymmetria eſt:aliàs quę ab huius abſolutione ꝑfectioneq; paulum deficit: Vtiq; & ſanitatis ſymmetria duplex quædam fuerit;hæc quidē exacta,optima,abſoluta,& ſumma:illa paulo ab hac deficiēs, non tm̄ eatenus, ut animali ſit grauis. Exiſtit & hoc loco logica potius , q̄ ex uſu artis dubitatio q̄dam,negantibus quibuſdā,alium alio magis eſſe ſanū; aut eſſe eius affectus corporis,quam ſanitatem dicimus,notabilē ullam latitudinem;ſed unicam eſſe eā affirmātibus, & quæ ad unguē ſit exacta,nec maioris minoriſq; rōne diuidua. Mihi uero,ſicuti albū corpus aliud magis,aliud minus album cernitur,ita & quod ſanū dicimus,magis minusq; tale eſſe uidetur. Cuius rei duplex demonſtratio eſt, una,quæ ex ea mutatione accipitur,quæ per ætatū uices cernitur. Poſtea nanq;,q̄ editum animal in lucē eſt, perpetuo mutari eius tēperamētum (ut ante propoſuimus) eſt neceſſe. Quare,ſi in temperamenti qualitate ſanitas conſtituitur, qualitas autē ipſa non per-

manet eadem,nec ipſam ſanitatẽ eandem ſeruari eſt poſſibile. Altera non minus euidens demõ E
ſtratio ab ipſa ſumitur actionis drĩa.Siquidem,nec qui ſani ſunt oẽs oculis æque cernũt,ſed alij
perſpicacius,alij obtuſius:nec auribus pari modo audiunt,immo hic quoq; magna eſt in exceſ-
ſu defectuq́; diuerſitas.Sed nec pedibus ſimiliter currunt:nec manibus apprehendunt : nec reli-
quorum deniq; inſtrorum munia ſimiliter obeunt,ſed hic probius,ille deterius. Si itaq; actionũ
diuerſitas pro temperamenti modo reſpondet,cogit planè ratio,ut totidem ſint temperamẽto-
rum diuerſitates,quot ſunt functionum drĩæ. Quòd ſiquis κατασκευῶν,ideſt conſtitutionum,uel
ſtatuum potius,q̃ temperamentorum,dicendum putat, quò utiq; in oẽm ſectam ratio quadret,
ita nimirum colligat,licet.Sanitas omni ſectæ ſymmetria quædam eſt. Nobis,calidi,frigidi,hu-
midi,ſicci:Alijs,corpuſculorũ,& meatuum , quos ὄγκους, καὶ πόρους græce vocant : Alijs,inſecti-
lium,vel incompactilium,vel minimorũ,ſimilariumve, vel deniq; primorum elementorum cu-
iuſcunq; Sed ſcd̃m cuiuſq; ſectæ opinionẽ,pro ipſorum modo, mẽbrorum noſtrorum actiones
reddimus.Si itaq; varia eduntur opera,vtiq; varia eſt & elementorũ in ſingulis ſymmetria, quã
eſſe ſanitatẽ ſupra propoſuimus.Quin & citra oẽm elementi mentionem hoc pacto colligas,li-
cet.Si mẽbrorum conſtitutioni functiones ſuæ rñdent , quotquot harum uarietates dabuntur ,
totidẽ nimirũ & conſtitutiones erunt:atqui rñdent conſtitutionibus opera:erunt ergo,neceſſe F
eſt,tot conſtitutionum diſcrimina,quot ſunt ſunctionum drĩæ. Sunt uero hæ numeroſæ:quare
erunt & conſtitutiones ⸗ æque multæ. ⸗ Si ergo oĩum, qui ſani ſunt, membrorum conſtitutio in
ſymmetria conſiſtit:conſtitutiones aũt ipſæ uariæ ſunt,qñquidem ſunctiones ſunt uariæ : utiq;
multæ uariæq́; ipſarum conſtitutionum ſymmetriæ erunt. † Quare ẽt ſanitates multæ uariæq́;,
non ipſa cõi omnium forma,vnde dictæ ſanitates ſunt, ſed maioris minoriſque ratione inter ſe
diſſidentes.Sicuti.n.niuis candor ab eo,qui in lacte uiſitur,quatenus candor eſt,nõ diſſidet, ſed
maioris minoriſq; rõne diſſidet,ita & Achillis,verbi gratia,ſanitas ab ipſa q̃ in Therſite eſt,qua
tenus ſanitas,non differt,ſed eſt cũ ipſa eadẽ:at altero quopiã ab ea differt, id uero alterũ aliud
planè nihil eſt,q̃ maioris minoriſq; rõ.Neq;.n.eſt quod quiſq̃ dicat non edi ab oĩbus hominibꝰ
uarias actiones,neq; aliunde diſſimilitudinẽ hanc naſci,q̃ ex ipſa conſtõne , unde actio profici-
ſcitur.Quòd ſiquis eos duntaxat ſanos eſſe contẽdat , quorum ſingula membra functiones ſuas
obeunt abſolutiſſime : nos uero cæteros,q minus probe ſumus affecti, non eſſe ſanos:ſciat is ſe
uniuerſæ tractationis,q̃ de ſanitate tuẽda inſtituĩ,fundamentũ ſubuertere.Si.n.huic propoſitũ
eſt ſeruare tueriq́; eam,quã ab initio accepit ſanitatẽ:nemo aũt noſtrum ſanus eſt : luce clarius
fit, inutilem irritamq́; fore,quã nunc de ſanitate tuenda artem inſtituimus.Itaq; nec q̃renda no G
bis talis ulla eſt,ſed planè ſilentio prætereunda,ſermoq́; iamiam finiendus. Omnes ergo eiuſmo
di difficultates ſubmouet ipſius ueritatis cognitio.Non.n.abſoluta ipſa tñ,quæ inſectilis eſt,ſi-
mul eſt & dr̃ ſanitas,uerum ẽt quæ ab hac deficit , modo tñ vſibus noſtris adhuc non ſit inepta .
Quippe ſanitatem oẽs requirimus , tũ ad uitæ functiones,quas planè morbi impediunt,aut in-
terrumpunt,atq; auferunt:tum uero ut moleſtia careamus.Vexamur.n.in doloribus nõ leuiter:
eam uero corporis conſtitutionem,in qua nec doloribus cruciamur, nec in uitæ actionibus im-
pedimur,ſanitatẽ appellamus. Quã ſiquis alio noĩe appellare malit,nihilo plus ex ea re cõſeque
tur:ſicut nec qui ἀειπάθειαν,i.perpetuam inualetudinẽ,inuehunt. Quippe ſi hanc propterea inue
herent,q omne genitũ corpus,ſicuti geniture,ſic ẽt interitus,cauſas ab initio ſecum natas hẽt,
ſicuti à nobis ante demonſtratum eſt,vtiq; laudati à nobis eſſent,tanq̃ & uera ſimul,& antiqua
dogmata ꝓfeſſi : nunc,cum iuxta ſanorũ ægrotantiumq́; corporũ conſtõnes eaſdem eſſe ſpecie
decernunt,nec authores laudo,nec placitũ probo: cũ longe melius exiſtimẽ ſatis amplam latitu
dinẽ ſanitati tribuere,q̃ nos oẽs homines perpetuo urgẽtibus morbis premi. Qui,etſi eſſe in no
bis oĩum morborum ſemina dicant,tñ fatentur ipſi ea tam eſſe parua,vt ſenſum noſtrũ omnino
effugiant.Eſto igĩ(ſi uelint)doloris quiſpiã in nobis affectus,uerũ tã exiguus , inſenſibiliſq́;, vt H
minime officiat ei,quẽ corripuit hoĩem.Sunto,ſi libet,& febres,ſed adeo leues,ut neque ſenſum
ſui vllũ afferant,liceatq́; per eas & negocijs publicis priuatiſq; ꝑſungi,& balneo uti,eſſeq́;,& bi
bere,ac reliqua,q̃ opus ſunt,peragere.Quippe facultas ad neceſſarios uſus minime impedita,ſa-
nitatẽ potius determinat . Non.n.functionũ imbecillitas, morbi ſtatim nota eſt,abſolute ita,ci-
traq́; exceptionẽ loquenti,niſi adiectum ſit,q̃ præter naturã cuiuſq; ſit. Siquidem oẽs (arbitror)
& cernimus male,ſi cũ aquilis & lynce comparemur:& confuſe obleſeq́; audimus,ſi cũ Melam-
pode:& pedibus parum ualemus,ſi cũ Iphiclo : & manibus,ſi cum Milone conſeramur. Quouis
deniq; mẽbro prope mutili uideamur,ſi cũ ijs,qui hoc ipſo maxime ualent,cõparemur.Quis igi
tur noſtrum ſe non probe oculatum exiſtimet,ſi formicas duum ſtadiorũ interuallo nõ cernat?
Aut q̃s auritum ſe parum recte putet,ſi quod ſexaginta ſtadijs abeſt,non exaudiat? At,ſiquis li-
teras hac pagella deſcriptas recte nõ cernat,is iam oculos merito accuſet: non tñ,ſi quatuor has
ipſas cubitis abiunctas non peruideat:niſi forte ea prius oculorum acie fuit , qua uel has cerne-
ret.Sic.n.(arbitror) accuſet,dicatq́; merito , quod omnibus hominibus dici aſſolet , nempe hoc
prius feciſſe, nunc idem facere non poſſe. hunc.n.morbo aliquo teneri dicemus,ſiquidem ſene-
ctutis uitio imbecillitas ea non incidit:quamuis ſunt,qui ſenectutem quoq; ipſam morbum eſſe
uelint

† Cod. manuſcriptus vetuſtiſſimus hoc i loco habet, καὶ μὴν οὐ διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ κατὰ μέρος ὑγίειαι ἤτοι κατὰ τὸ κοινὸν ἐν ἁπάσαις εἶδος, ἀφ' οὗπερ ὑγίειαι λέγονται. διοίσουσιν, ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον τε καὶ ἧττον ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἀλλὰ μὴν οὐ κατὰ τὸ κοινόν, ἀδιάφοροι γάρ εἰσιν αἱ ὑγίειαι· κατὰ τὸ μᾶλλον ἄρα καὶ ἧττον ἀλλήλων διαφέρουσι. et ſanè, ſi inter ſe differunt particulares ſanitates, uel ſecundum cõem in omnibus formã differẽt, à qua ſane ſanitates dicuntur: vel ſecũdum magis et minus inter ſe differunt: at non ſecundum cõem formam, indifferẽtes.n. ſunt ipſæ ſanitates: ſecundũ ergo magis & minus inter ſe differunt.

A velint. Cæteros, q̃bus natura non dedit,ut acute uideant,aut audiant,aut celeriter currant,aut
alia id genus ualide ſtrenueq́; obeant,neq; morbo teneri, neq; in totum prẹter naturam ſe habe
re cenſebimus.Omnis ſiquidẽ morbus p̃ter naturam eſt,hi ſe præter naturam planè non habẽt,
ſicuti nec ſenes.Non igitur abſolute,citraq; exceptionem ſanos , ægrosq́; functionum firmitate
infirmitateq́; iudicandum:ſed ſanis uerba illa,ſecundum naturam:ægris illa , præter naturam ,
A.l.1. c.1.d.1. c.1.fo.3.e adijci oportebit: vt ſit nimirum ſanitas,affectio naturalis actionẽ p̃ficiens:contra,morbus, affe
ctio præter naturã actionem impediens.Neq;.n.ſi affectus ſecundum naturam ſe habeat,conti-
nuo etiam ſanitas exiſtit.Eſt.n.affectus ſecundum naturam tum Aegyptiorũ nigritia, tum Gal-
lorum candor,tum Scytharum ruffus color,quorum tñ nullum eſt ſanitas,cum ea omnino in co
lore non conſiſtat. Neq;,ſi præter naturam ſe habeat,protinus morbus eſt:qñ ita uel ex Sole ni-
gritia,uel diutina umbratili conſuetudine contractus candor,morbus ſit . Sed adieciſſe oportet
ſanitatis notioni,ꝙ cauſæ rationem ad opus edendum obtineat:morbi uerò notioni , ꝙ actioni
incommodet.Verum de his alibi dictum à nobis locupletius eſt . Ad præſentem diſputationem
illud ſolum ſumpſiſſe ſufficiat,permagnam ſanitatis latitudinem eſſe,nec eam in omnibus nobis
æqualiter prorſus ineſſe.Quòd ſicui uiolentum appareat εὐκρασίας,id eſt medij temperamẽti no
B mine cenſeri,quod medio ad unguem temperamento non ſit,is, quæſo , reliquorum in uita no-
minum uſum ad memoriam reuocet:vbi & potionem,& balneum εὔκρατον , hoc eſt , temperatũ
dicimus,non ſolum cum alterum huic,alterum illi tale eſt, ſed etiam cum ad eundem hominem
in latitudine tale eſt. Nam ſi auerſo paululum qui biberit , iniecerit quis in calicem calidæ frigi-
dæve exiguum,nullam mediocris temperamenti mutationem deprehendet.Atqui,ſi,quod tem
peratum eſt,ita exigis ad vnguem , ut omnino indiuiſibile inſectileq́; ſit , haudquaquam iniecto
uel calidæ,uel gelidæ minimo,temperatum adhuc eſſe uidebitur. Ad eundem modum neque ſi-
quis in natationem temperatam frigidæ puſillum iniecerit , * vtilitatem eius protinus corrupe-
rit.Quin ambientem quoq; nos aerem temperatum dicimus, etiam ſi in alterutram partem pau
lulum ſit propenſus. Deniq; quid miri,ſi eucraſian in ſatis amplam latitudinẽ extendunt uniuer
ſi,qñ & in lyris conſonantiam ipſam, quæ ſumma exactiſſimaq́; ſit,unicam , atq; inſectilem eſſe
probabile ſit:quæ in uſus hominum ueniat,certe latitudinem habeat? Sæpe nanq;,quam percõ-
mode temperaſſe uidearis lyram,alter ſuperueniens muſicus exactius temperauit.Siquidem no
bis ad omnia uitæ munera ſenſus vbiq; iudex eſt . quare ipſo etiam eucraſian dyſcraſianq́; iudi
cabimus. Pari modo actionis uitium cuiuſq; præter naturam ſuam male habentis membri, non
C ante morbum decernemus,q̃ ad ſenſibilem magnitudinem peruenerit. Nec quicquam,ut ad rẽ
propoſitam,ne hic quidem referat,ipſam ne læſam actionem,an affectũ,cuius uitio læditẽ, mor-
bum dixeris:ſicuti nec,ſiue quis affectionem, ſiue conſtitutionẽ appellaſſe malit. Dictum à no-
bis alibi & de his eſt,& ſimul euidentibus rationibus confirmatum, tum morbum, tum ſanitatẽ
in corporis affectione conſtitutioneq́; conſiſtere,minime in actione,actionisve læſione . Cæte-
rum ex horum moroſa perpenſione diſcuſſioneque parum uel ad ualetudinem tuendam,uel ad
morbum ſummouẽdum iuuamur:cum illud modo nouiſſe ſatis ſit,corporis conſtitutionẽ, quæ
cauſæ rationem reſpectu actionis obtinet,vtriuſq; facultatis ſcopum eſſe,& eius,quæ ſanitatem
tuendam,& eius,quæ morbum profligandum profitetur,quippe cum hanc & præſentem ſerua-
re,& amiſſam reſtituere propoſitum nobis ſit:actiones uero conſtitutionem corporis neceſſario
ſequuntur:eam,quæ proba eſt,inculpatæ probæq́;: quæ contra eſt,culpabiles ac uitioſæ.Quare,
qñ id,quod ope noſtra ſeruatur reſtituiturq́; , affectio quædam corporis conſtitutioq́; eſt , eam
uero ex neceſſitate functionum ſequitur bonitas,ad præſentem certe diſputationem parum at
tinet,functionumne,an conſtitutionum in genere morbus ſanitasq́; collocanda ſit, inquiras : id
potius attinet,ut illud pro hypoteſi ſumentes,quod in naturali corporis noſtri conſtitutione illa
D ſeruanda maxime ſunt, quorum beneficio functiones obeamus:ac illud memoria repetentes, ꝙ
ſimilarium quidem partium eucraſia,inſtrumentalium forma,poſitura,numerus,& magnitudo,
functionum ſunt cauſæ: præterea ꝙ hæc omnia in latitudine quadam ſpectantur,etiam in ſingu-
lis hominibus ſeorſum:quæ reliqua ſunt,perſequamur. Ad quæ ſanè non paruam commoditatẽ
affert latitudo horum perſpecta.Nam,cum eucraſia duplex omnino ſit,altera,quæ in animantiũ
ſaltem corpore cogitatione potius uſurpetur,quàm ſolide ſubſiſtat:altera,quæ in ſanis omnibus
ſubſiſtit atq; apparet,hanc rurſus conſpicuam a nobis diuidi par eſt,quippe in qua non parua di-
uerſitas inuenietur.Id q̃ ſit uerum,uel ex ipſis ætatibus maxime deprehendas . Cum.n.ad omnẽ
uolũtate ſuſceptam actionẽ adoleſcẽtium ætas ſit aptiſſima,infantium certe,ſenumq́; minus ad
hanc eſt apta,propterea,ꝙ illis humor,his ſiccitas frigiditasq́; nimis abundat.In alijs tñ functio
nibus,quas naturales appellamus,ueluti auctione,concoctione,diſtributione,& nutritione,in-
fantes planè cæteris ætatibus lõge p̃ſtant.Neq; tñ eo ſecius omnibus per oẽs ætates licet eſſe ſa-
nis.Ergo,quemadmodum in ẹtatibus ſe habet,ita ẽt in naturis immenſum eſſe temperamento-
rum diſcrimen inuenies: vt duorum,exempli gratia, ſimilis ætatis puerorum,hunc altero longe
humidiorem,illum ſicciorem: pari modo hunc calidiorem,illum frigidiorem.Quibuſcunque igi
tur corporibus multo ſupra iuſtum calidis, frigidis, humidis , aut ſiccis eſſe contingit , ijs planè

* Aliqui legũt non χρείας, i. uſũ, ſed εὐκρασίας, i. temperiẽ ſeu mediocritatem.

optima temperies non eſt. In quibus autem ab eo, quod abſolutiſſime temperatum eſt, diuerſi- E
tas quædam intelligitur, minor tñ, quàm q̃ ſenſu diſcerni poſſit, hæc certe, quod ad uſum perti-
net, pro abſolutiſſimis accipimus: ita, ut ſanitatis, quam in latitudine contemplamur, hæc quidē
medij ſit tēperamenti, nec ulli uitio obnoxia, quod ſaltem ſenſu percipiatur: hæc, ceu intempe-
rata, vitioq́; expoſita. Huius ſniæ euidētiſſima iudicia ſunt diſcrimina, quę in gracilibus, corpu-
lentisq́; notantur: quippe quorum contrarias habitudines ex contrarijs temperamentis ortas
eſſe neceſſe eſt. Sicuti igiť nec nimium gracile corpus ꝓbamus, nec quod valde eſt obeſum, ita
nec temperamenta eorū planè laudabimus, tametſi utrunq; q̃ maxime ſanum eſſe cōſpicimus.
Sed, q̃ in medio horum habitudines ſunt, εὐεκτικαὶ græcis dictæ, ſicuti ipſæ debitā partium * con-
uenientiam, ſpeciemq́; inculpatam habent, ita ſequuntur mediocria, & nulli uitio obnoxia tem
peramenta. Tales ergo corporū habitus, ſi veritatem ipſam ad unguem exigas, abſoluta ſaltem
exactaq́; tēperie ne ipſos quidem temperatos dixeris: verum, quod ſenſu iudiceť, atq; ad uſum
ſit ſatis, non inculpabiles ſolum, ſed ēt optimos cenſueris. Sane indicium euidentiſſimum eſt ne
ipſos quidem exactiſſimum tēperamentum conſecutos, ex eo, ꝙ nunquam eodem ſtatu perma-
neant, ſed primum ætatū ipſarum mutationē recipiunt, nulla harum eundē perpetuo tenorem
ſeruante, ſed ſemper ad * ſiccius tendente. Deinde eam, q̃ ſomni, ac uigiliarum, quietis & motus, F
tum motus ipſius dr̃iarum, ad hæc bibēdi ſitiendi, edendi eſuriēdi, ciborum potionisq́; copiæ
aut inopiæ, præterea balnei, iracundiæ, ſtudij, * doloris, omniumq́; talium occaſione prouenit, q̃
tñ non omni momento temperamentum immutant. Quis igitur in tanta mutatione optimum
undecunq; temperamentum inuenire ſperet? quippe quod, ſicui unquam optima natura prædi-
to contigit, certe ne momento quidem durauit. Adeo mihi ſanè admirari ſubit eorum opinio-
nem, qui ſanitatem eucraſiamq́; citra oēm latitudinē, unicamq́; eſſe, & ſi quid ab hac paulo di-
ſceſſit, utiq; ſanitatem non eſſe contendunt. Qua nimirum ſententia ἀκρασίαν obiter impruden
tes inuehunt: diſputantq́; de re aut nunquam planè uiſa in animalis corpore: aut, ſi quando uiſa
eſt, ne minimum quidem tempus durante.

* συμμετρίας.
* ξηρότερον. hoc eſt ſenilē magis ætatem.
* φροντίδας, i. curarum.
* λύπας, i. triſtitiæ aut moleſtiæ.

Quæ ſit optima corporis conſtitutio. *CAP. 6.*

HIs ergo quam ſomniant ſanitatē, ipſis ſeruandam linquimus: nos interim ad eas, q̃ in aper-
to ſunt, reuertimur. Quarum cū duplicē ſtatuamus ſubam, vnam, de qua planè queri non
ſit, alteram de qua queri liceat; de qua modo uerba fecimus, ſuum utriq; ſcopum reddamus: nē-
pe ei, quam inculpatam diximus, exactam abſolutamq́; planè, quod utique ſenſu aduerti poſſit,
cuſtodiam: alteri, de qua conquerare, nō exactam. Quippe intemperies, quæ intra ſanitatis ſunt G
terminos, corrigere oportebit ita, ut, q̃ iuſto ſicciores naturæ ſunt, humidiores reddas: quę humi
diores ſunt, ſicciores: pari modo q̃ frigidiores ſunt, ut harum exceſſum caſtiges: quæ calidiores,
earum ſuperantiam ad moderatius reuoces. Hæc qua ſalubris uictus ratione fiant, procedēte ſer
mone docebimus. Prius .n. tradendū arbitror, quēadmodum optimæ naturæ conſeruanda ſit ſa-
nitas. Ante id uerò, quænam ſit optima corporis conſtō, exponemus. Eſt igitur ea ſcd̄m ſubſtan
tiam ipſam rei enarrantibus, & quæ optimo temperamento ſit, & quæ figuram partium egregie
ad functiones comparatam habet: ad hæc, quę oēm tum numerum, tum magnitudinem, tum o-
mnium earū inter ſe cōtextum ad actiones idoneū exhibet: ſi uero indicia notasq́; reſpicias, cu-
ius corpus carnis exquiſitā mediocritatē ꝓfert: tale eſt, quod inter gracile & obeſum, mediū eſſe
docuimus. Nec refert, ſi pro * obeſo, corpulentove craſſum dixeris. Idē reliquorum quoq; exceſ-
ſuum in medio planè eſt ſitum ita, ut nec hirſutū id merito dixeris, nec glabrum: ſed nec molle,
nec durū: nec nigrum, nec candidum: adde ēt nec uenis amplis, nec obſcuris: nec iracundū, nec
ignauū: nec ſomnolentū, nec peruigilē: nec hebetē, nec calidū: nec in uenerē pronū, nec à uene-
re alienum. Quòd ſi oībus quoq; corporis partibus planè medium oīs exceſſus teneat, pulcher-
rimum id uiſu nimirum fuerit, utpote ſymmetron. Erit nō minus ad labores oēs planè idoneū, H
nec reliquis eucraſiæ, id eſt boni tēperamenti, cuiuſq; membri notis, quas in ſecundo de tēpera
mentis retulimus, deſtitutum. Nam multos uideas, uerbi gratia, quibus caput attemperatū com
mode ſit: thorax, uenterve, & quæ gignendo tributæ partes ſunt, parum proſpera temperie ſint.
Quorundā uero in artubus intēperies eſt. Non deſunt &, quorū unum aliqđ uiſcerum, aut alia
quæpiā particula una, pluresve, interim uero plura aliqua uiſcera, parū ſalubri ſint tēperamēto.
Ego uero in unica inſtrumentaliū partium * intemperiē, idq́; in non paucis notaui ita, ut, uerbi
gr̃a, reliqua omnis uentriculi concauitas uno tēperamento cōmodo, incōmodove eſſet, alio ip-
ſum duntaxat vētriculi os. Cæterū de his, vbi de uitioſis corporū ſtatibus diſceptabimus, ageť.

* πολύσαρκον, i. multa carne prædito.
* Multi codices græci habēt δύο κράσεις, i. duo temperamenta.

Ratio tuendæ valetudinis infantis temperati: ac aduerſus eos, qui infantes ſiccandos aſſerebant. *CAP. 7.*

DE optima uero, cuius ſingulæ particulæ uniuerſam ſubſtantiā inculpatam habent, nunc di
cetur. Huius ergo fortis homo, cum arti ſanitatis tuēdæ traditur educandus, fortunatus uti
que ſit, ſi ſtatim editus in lucem ei committatur. Ita nanq; ad animi quoq; affectus nō nihil lucri
faciet, ipſa nimirum recta uictus ratione mores quoq; probos reddente. Cæterum, ſi qua etiam
ſequentium ætatum eius ſe moderationi ſummittat, ſic quoq; commoda ſentiet nō mediocria.

Sanè

A Sanè primum dicetur, quemadmodum, ſi huiuſcemodi hoĩem ab initio ſuſceperis, eundem per
oẽm uitæ curſum ſanum cuſtodias: modo nequid uiolẽtum extrinſecus illi incidat: id quod uti-
que ad ſanitatis tuendæ artificem nihil attinet. Secundo loco, quemadmodum, ſi non recẽs natũ
puellum acceperis, ſed qui iam præceptoribus dari ſit habilis, eius quoq; curam agas. Poſtremo,
quemadmodum reliquarum ætatum cuiuslibet. Ergo recens is natus infantulus, cuius corporis
A l.1.f.3.d.1. c.1.fol.56 h constitutio omni nota uacat, primum quidem faſcijs deligẽ, ſed corpori * prius toti ſale modiee
inſperſo, quo cutis eius denſior ſolidiorq; ijs, quæ intus ſunt partibus, reddatur. In utero.n.æque
cum reliquis mollis erat, cum nec durius ullum externũ corpus inibi contigerit, nec aer illi uſquã
frigidus inciderit, quorum cõmercio cõtracta denſataq;, & q̃ ipſamet prius, & quàm reliqua mẽ-
bra, denſior duriorq; fieret. At, qñ iam editus infans, in frigore, calore, atq; inter corpora multo
ſe duriora uerſetur, neceſſe eſt, ob hæc ipſa nimirum naturale eius tegmen præparari quodammo
do à nobis, reddiq; ad *indolentiam & tolerantiam q̃ aptiſſimum par eſt. Ita uero, qui ſecundum * Δυσπάθειαν.
naturam ſe habent infantes, uel ſolo ſale præparati munitiq; abunde fuerint: qñ, qui ſiccorũ myr
ti foliorum, aut aliorum id genus inſperſione egẽt, ijs planè uitioſus ſtatus ſit. Nobis uero ad præ
ſens de ijs, qui optimo ſtatu ſunt, diſſerere propoſitum eſt. Ergo hi faſcijs (ut dictum eſt) inuclu-
A l.1.f.3.d.1. B 5.3.fol.58.c ti, lacte pro alimento utantur, & balneis ſalubrium aquarum. Vniuerſam * namq; uictus rationem
humidam ſibi adhiberi poſtulant, ut qui cæteris ætatibus temperamento ſint humidiore. Atque
ex ijs, quæ ad ſanorum uictus rationem ſunt neceſſaria, primum hoc ſe ad diſquiſitionẽ ſtatim of
fert. Nam ſunt, qui humidiores naturas ſiccandas ſemper putent: ſicuti è diuerſo, quæ frigidiores
ſunt, calefieri debere: madefieri, quæ ſicciores: frigefieri, quæ calidiores. Quippe ſimilibus quemli
bet exceſſum augeſcere, contrarijs remitti, ac minui: unoq; uerbo, contraria contrariorum eſſe
remedia. Oportuit uero non id modo Hippocratis legiſſe eos, meminiſſeq; q̃ ‖ contraria ſint con- In lib. de Flatibus non longe à principio.
trariorum remedia, ſed & illa quoq;, in quibus ait ‖ humidam oẽm uictus rationem febricitanti-
bus eſſe utilem, præcipuè uero puellis, & ijs, qui tali refici uictu ſunt aſſueti. Videtur.n.in his tria 1.Aph.16.Ext. ord.8.h
deinceps pari inter ſe iure poſuiſſe, morbum, ætatem, conſuetudinẽ. Atq; à morbo quidem con
trarij adhibendi indicationem accipit, ab ętate & conſuetudine ſimilium. Febri namq;, ceu mor-
bo calido & ſicco, humida conueniunt. Puellis, ut quibus ea ætas non morbus, ſed ſecundum na
turam ſit, id maxime eſt utile, quod planè eſt ſimillimum. Pari modo conſuetudini, utpote quæ
adſcititiam acquiſititiamq; naturam in corporibus gignit, contraria dediſſe in primis eſt noxiũ:
atq; hæc merito. Quæ.n.corpora ſecundum naturam ſe habent, ijs ſeruari cuſtodiriq; ſuum ha-
C bitum decet: quæ morbo aliquo premuntur, iis contra alterari, & ad contrarium habitum trahi
expedit. Ac ſeruatur quidem ſimilibus unumquodq;: alteratur cõtrariis. Haudquaq̃ itaq; ſiccan
di pueri ſunt, ſi modo in his nulla pręter naturam humiditas ſubeſt, qualis in raucedine, grauedi
ne, catarrhoq; conſpicitur; ſed pro naturæ ratione alendi, ac dulcium aquarum balneis humectã
di: (quæ.n.medicam uim aliquam præ ſe ferunt, oẽs planè ſiccant, ueluti quæ ſulphuris aliquid,
bituminis, aluminisve repræſentant) tum cibo eo, potioneq; nutriendi, qui humidæ quàm maxi
me naturæ ſunt. Ad hunc modum & natura ipſa pueris conſuluit, & lac matris in humẽtis alimẽ-
ti uſum præparauit. Atque optimum quidem eſt etiam reliquis fortaſſe omnibus infantibus ip-
A l.1.f.3.d.1 c.3.fol.57.c ſum * lac matris, modo nullo morbo ſit corruptum: maxime uero ei, qui optimo eſt temperamẽ-
to, de quo nunc ſermo inſtituitur, quippe cuius maternum non corpus modo totum, ſed etiã lac
à uitio eſſe alienum non ſit abſimile. Ac ſanguine quidẽ, dum adhuc in utero geſtamur, ali nos
conſtat: ex ſanguine uero lac gignitur, † exiguam in mammillis mutationem adepto. Quare, qui † Græc. ὀλιγίστην. i. pauciſſimam.
matris lacte pueri aluntur, ij iam non ſolum conſueto, uerumetiam maxime proprio utuntur ali
mento. Videtur autem non modo nutrimentum id natura infantibus præparaſſe, uerumetiam fa
cultates quaſdam naturales, quibus eo utantur, ab initio protinus contuliſſe: quãdo, ſi modo na
D tis papillam ſtatim in os inſeras, & ſugunt lac ipſum, & deglutiunt prõptiſſime. Quin, ſicubi for-
te offenduntur plorantve, non minimum iis doloris lenimen eſt nutricis papilla ori indita: quip-
pe tria hæc doloris infantium remedia nutricibus ipſo uſu edoctis inuenta uidemus: vnum quod
modo retulimus: & altera duo, motum mediocrem, & uocis modulationẽ. quibus perpetuo vſæ
non ſolum mitigant, ſed etiam ſomnum conciliant, uel hoc ipſo teſtificante natura, ad muſicam
ęos & exercitia ſuopte ingenio eſſe propenſos. Adeo, quiſquis his artibus probe uti ſciet, is nimi
rum & corpus, & animum optime inſtituet.

De infantum exercitatione, ac de cura, qua circa eorum mores, ac animi motus adhibenda eſt. *CAP. 8.*

NVtricibus igitur triplex puellis excogitata dimotio eſt, in cunis, in lectulis pendentibus, in
ſuis ipſarum vlnis: ubi iam hoc aliud quoq; nobis æſtimandum oritur, ad ſanitatis tutelam
uel in primis neceſſarium: cũ Aſclepiades planè aperteq; exercitationes damnet: Eraſiſtratus ue
recundius timidiusq; decernat, cæterũ idem cum Aſclepiade ſentiat: reliqui ferè medici non ſo-
lum ad euexian, id eſt bonã corporis habitudinem, ſed & ad ſanitatẽ eas ꝓdicent. Porrò exerci-
tationum tria ſaltẽ prima notantur genera, vtiq; quot motionum differentię: quippe aut à nobis
ipſis mouemur, aut ab alijs, aut medicamento. Horum tñ tertia ſpecies ad ſanos nequaquã per-

 tinet.

tinet.Sed,qui ab altero præſtatur motus,nauigando,equitando,vehẽdo,atq;, vt paulo ante di- E
ctum eſt,in cunis,lectulis,vlnisq́; obitur.Recens tñ nati puelli tam ualentem motum, q̃ eſt, qui
vehiculis,nauigijs,equisve p̄ſtatur,adhuc non deſiderant. At,qui iam tertium aut quartum an-
num à natali agunt,his uehiculo nauigioq́; modice agitari licet. Septennes uerò etiã valentio-
tes motus tolerant,ita ut equitare iam aſſueſcant.Per ſe verò moueri tum primum pueris licet,
cum iam repere cęperunt,magisq́; ẽt, cum ingredi.Immature uerò cogendi non ſunt, ne eorũ
artus diſtorqueantur.Sanè uel hac ætate facile declarat̃, quãta ſit naturæ nr̃æ cum exercitijs ſo
cietas,cum pueros,nec ſi concluſeris loco aliquo,prohibeas,quo minus diſcurrant, ac pullorũ
vitulorumq́; ritu laſciuiant. Quippe ſua cuiq; animanti natura ſatis eſt ad proprias conuenien-
tesq́; excitandas appetitiones,quibus ſanitatem ſalutemq́; tueat̃. Verum Aſclepiades nihil ho-
rum cogitans,per magnum ocium captiunculas texit,quibus docere conetur,nihil ad bonã ua
letudinem exercitia conferre.Verum huic poſtea,quod par eſt,rñdebitur, ceu garrulitate ad fi-
nem potiſſimum taxãda.Eſt.n.nobis hoc loco propoſitum non ſophiſtarũ nugas refellere, ſed,
quod ad ſanitatem tuendam conducat,præcipere.Itaq; ad infantes redeo,qui optimo corporis
habitu ſunt.Porrò his animi quoq; mores citra uitium eſſe par eſt.†Qui.n.iuſto ſunt ad irã ma-
gis*procliues,aut aĩo plane demiſſo,aut ſenſiles magis,aut inſenſiles,aut præter modum guloſi, F
hos parum idoneo temperamento eſſe ijs partibus,quibus prædictorum ſingula adminiſtrant,
neceſſe eſt.Proditum vero de his fuſius eſt in iis libris, quos De Hippocratis Platonisq́; placitis
ſcripſimus.Verum,qui nũc in nr̃a diſputatione,propoſitus infans eſt, vndecunq; abſolutus eſt.
Huius ergo ſicut nullum ex animi moribus corrigere,ſic eoſdem ſeruare,ne quo uitientur,opor
ter.Seruatur vero quidq; ijſdem planè* generibus,quibus corrumpitur. Corrumpuntur autem
animi mores praua conſuetudine cuiuſq; horum,cibi,potionis,exercitationis,uidendi,audien-
di,totius denıq; muſices. Itaq; peritum horum omniũ eſſe eum medicum oportet,qui ſanitatis
tuendæ curam ſuſcipiet, nec ea opinione eſſe,quaſi ad ſolum ſpectet philoſophum animi mores
effingere.Quippe huic ob aliud oĩno maius id muneris tribuitur,nempe animi ſanitatem: medi
co verò,ne corpus facilius in morbos dilabat̃,qñ iracundia, fletus,ira,triſtitia,cura immodica,
& multæ ſuper his vigiliæ,febres accendunt,ac grauiſſimis valetudinibus initia præbent: veluti
e diuerſo cogitationis mẽtisq́; ſegnitia,ac animus oĩno deſes,decoloratos,ac ſæpe ex atrophia,
id eſt nutriendi defectu,graciles,ob naturalis caloris imbecillitatẽ reddunt.Hunc.n.calorẽ præ-
ter cætera intra ſanitatis fines cuſtodire oportet:cuſtoditur aũt modicis tum corporis,tum ani-
mi exercitijs.Qui nanq; motus modum non ſeruant,ſiue ij ex rationali, ſiue ex appetitoria,ſiue G
ex animoſa animi parte cientur,ſi modum nimium exceſſerunt, bilioſum animans reddunt: Si
intra modum nimium ſubſiſtunt,pituitoſum frigidumq́; efficiunt.Quinetiam priorem habitudi
nem febres,& qui calidiores *affectus ſunt:poſteriorem iecinoris,& uiſcerum obſtructiones,co
mitiales morbi,apoplexiæ,in ſumma deſtillationũ fluxionumq́; morbi plerunque excipiunt.Et
nos ob animi mores ægros *quotannis non paucos perſanauimus,ſolis animi motibus ad debi-
tum modum reuocatis.Eſt vero non ſpernendus huius ſnĩæ teſtis, ipſum patrium nobis numen
Aeſculapius,qui multas ſcribi cantilenas, mimosq́; ridicularũ rerũ fieri, & melodias quaſdã in-
ſtituit ijs,q̃bus uehementiores aĩoſę partis motus,corporis temperamentũ iuſto calidius effice
rent.Alijs quibuſdã,neq; ijs paucis,uenari,equitare,atq; armatos exercitari iuſſit, ijſdemq́; ſta-
tim tum motuũ ipſorum ſpeciẽ,vtiq; q̃bus motus iniunxit: tum armorum,q̃bus armatis exer-
ceri p̄cepit,definiuit.Nõ.n.quo pacto excitet̃,erigaturq́; aĩoſa pars,cum imbecilla ſit,pręcipere
ſat habuit,niſi ẽt menſuram eius ab exercitationum idea definiret. Non.n.pari modo excitatur
ea animi portio,vbi cum apris,vrſis,tauris,& alijs id genus præualentibus robore bellnis agitã-
dis ſumus attẽti:& cum leporẽ,capream,& id genus fugacia ac timida ſectamur: Nec ſimiliter,
cum in leui armatura,& graui exercemur:nec pariter,cũ citato curſu dimouemur,& cũ medio- H
cri motu agimur: nec,vbi cum alijs contẽdimus,& vbi ſoli agimus: Iam,clamore,an tacitus ad
labores inhorteris irritesq́;, non parum ſanè intereſt. Verum de his latius dicet̃ in ſequentibus.
Sed infantes,qui optimũ ſortiti ſunt temperamentum,(de his.n.ſermo erat)non leui cura egẽt,
ne quos animi motus immodicos incurrant. Quippe loquelæ adhuc expertes,ploratu,clamore,
iracundia,& inordinato ſui motu dolorem indicant. Noſtrum igitur officium ſit,coniectantes,
quid deſiderent,aſſidue*id ſuppeditare prius,q̃ auctus dolor in nimiũ,atq; inordinatum motum
vnà cum corpore etiam animum ipſum vniuerſum conijciat:ſiquidẽ dentiẽtes, aut ab externo
quopiam offenſi,aut aluum exonerare,aut meiere,aut eſſe bibereve cupiẽtes perinde,ac diſcru
ciati,plorant,atq; enormiter mouentur.Fieri etiam poteſt,vt frigore offenſi,teporem deſiderẽt:
ſicuti contra æſtu immodico afflicti refrigerationem.Eſt,quando multitudinem inſtratarum ue
ſtium non tolerant.Quippe *multos offendit id quoq; non minimum, maxime uerò cum aut to
tum corpus uertere,aut ẽt artus mouere cupiunt. Quinetiam ipſa quies,ſi ſit diuturnior,non pa
rum moleſta eſſe ſolet:quando nullũ animans immodico vllo delectatur,ſed ſemp medium mo
dum expetit.Porro medius ipſe modus nõ unus omnibus eſt, ſed omnis mediocritas ex eorum
ſemper eſt numero,quæ in collatione ad aliud ſpectantur.Quocirca,qui curam infantis educan
di ſuſcipiet,

†Cũ hoc in loco triũ animarũ, quæ in corde, cerebro, & hepate locant̃, Galenus afferat exẽpla, non inepte quidam putant uoces illas ſenſiles, & inſenſiles, & guloſi, alter uertendas eſſe, ut dicatur, intelligẽtes, & ſtupidi, & cupidi, quæ ad animã, non ad corpus referuntur: huic autẽ uerſioni græca etiam lectio ſubſcribit, & Galeni uerba inferius circa medium illius capitis id palã oſtendunt.

* παθήματα.

* In Aldino codice legitur πολλὰ [illegible] πολλάκις, i. multoties.

A.li.1.f.3.& 1.c.4.f.59.

* genere.

A ibidem.

A di ſuſcipiet,hunc planè ut acrem mediocritatis conuenientiſq; coniectorem eſſe, ita hæc ſemꝑ
ꝑbere oportet prius,q̃ ex deſiderio cuiuſuis auctus dolor,ſimul cum corpore aĩum quoq; in mo
tus immodicos conijciat. Quòd ſiqñ,quod infeſtat,imprudentibus inſciẽtibusq; nobis auctum
eſſe contigerit,corrigere moleſtiam tentabimus ilico uel ꝑbito,quod expetit,uel ſublato, quod
A.l.1.f.1.d.1. c.8.fo.57.d offendit,&̃ motu per vlnas nutricis adhibito,ac uocis modulamine, quibus uti prudẽtiores nu
tricum conſueuerunt. Ego nanq; puello quodã totum diẽ irato,plorãteq;,ac immodice ſe inor-
dinateq; iactante,nutrice ipſa oĩs conſilij inope,deprehendi qđ offendit. quippe ut neq; papil-
la in os immiſſa,neq; à nutrice ꝑlatus, ſi forte meiere,aut aluũ exonerare uellet lenitus eſt, ſed
nec cũ ab vlnarũ agitatu reclinari eſt cœpt⁹:aduerti aũt tum lectũ,tũ inuolucra, tũ ueſtes ipſas
ſordidiores,ꝑterea puellũ ipſum immundum, atq; illotũ: lauare detergereq; iuſſi, tum lectulum
mutare,ac ueſtẽ oẽm terſam mundamq; ꝑbere. Quibus ꝑactis,ꝓtinus ab immodico agitatu cõ
quieuit,ilicoq; dormiuit nõ ſuauiſſimũ mõ,uerumetiã lõgiſſimum ſomnum. Vt uerò recte cõij-
cias,q̃ puello officiant,non modo ſolertia eſt opus, ſed &̃ aſſidua de ipſo,q̃ nutriẽ, experientia.

Quales oporteat nutrices eſſe. CAP. 9.

HAec igitur oĩa uſq; in tertium à natali annũ circa puellum ꝑagenda cenſeo. In primiſq; de
B nutrice ipſa nõ minimã habendam eſſe curã,quid edat,qđ bibat,quo pacto in ſomno,ve-
nere,exercitatione ſe hẽat: vt uidelicet lac eius egregie ſit tẽperatum,quale certe erit,ſi ſanguis
eius quã optimus ſit: porrò is talis eſt,q̃ nec flaua abſidat bile,nec atra,nec pituitoſus eſt,nec ſe-
roſus,nec aquoſo liquore ꝑmiſtus. Naſciẽ aũt eiuſmodi ſanguis ab exercitatione moderata,&
cibis tum boni ſucci,tũ iuſto tꝑe modoq; aſſumptis,ꝑterea potione tempeſtiua modiceq; ſum-
A.l.1.f.3 d.1. c.2.fol. 58.a pta. De quibus oĩbus in ijs,q̃ poſt dicentur,diligenter ageẽ. A venere˚ oĩno abſtinendã eſſe,quæ
cunq; lac ꝑbebit,moneo. Nam & menſes uiri conſuetudine prouocantur, & lac odoris gr̃am in
deterius mutat. Quinetiã aliquę in utero concipiunt, quo nocentius puello adhuc lactenti nihil
eſt. Interim.n.quicquid ſanguinis eſt optimum,in fœtum abſumiẽ. quippe is,cum proprium in
ſe uitæ principium contineat,& huius moderamine agiẽ, & aſſidue conueniens ſibi alimentum
trahit,†vtero ipſi ueluti radici adhærens,nec uſquam ab eo nocte dieve diſcedẽs. Interim uerò
non minor modo,uerumetiam deterior rationabiliter reddiẽ ipſius grauidæ ſanguis. Quo fit ut
lac ipſum tum peius,tum uero exiguum in mammillas colligaẽ. Quare ſi,quæ infantẽ lactat, vte
rum gerit,ego magnopere ſuaſerim aliam inueniendam nutricem. Cuius &̃ lac guſtu,odoratu,
uiſu conſiderandum explorandumq; diligenter ſit. ſiquidem,quod optimum eſt, id guſtanti ol-
facientiq; planè ſuaue,intuẽri candidum,æquabile,ac liquidi craſſiq; medium apparebit. Quod
C uitioſum eſt,e diuerſo aut craſſum & caſeoſum,aut liquidum & ſeroſum,ac liuidum,tum, conſi
ſtentia ipſa,coloreq; inæquabile videbiẽ. Idem guſtantibus amarorem,aut ſalſedinem, aut quali
tatẽ quampiam extraneam exhibebit: tale uerò nec olfaciẽti ſuaue erit. Atq; lactis probi impro-
biq; hæc ſunto indicia,q̃ coniectans,cum *mater aut iam cõcepit, aut morbo aliquo eſt affecta,
ad aliamq; nutricem tranſire eſt neceſſarium,lactis iudicium atq; electionem facere quis poſſet.

† ἐῤῥιζωμένον τῇ ὑστέρᾳ. i. inſertis in utero radicibus ad nexum.

De cibo, frictione, & balneis, quæ puello poſt lactis uſum conueniunt. CAP. 10.

A.ibidem.g TVm uerò puellum,quoad˚primores dentes emiſerit, ſolo lacte alendum. quo tꝑe cum ſoli-
diori quodammodo iam cibo aſſuefacere conueniet, quod etiam experientia planè doctæ
mulieres faciunt: primum panem,mox legumina,ac carnẽ,& ſimilia,oĩa prius commanſa puel
lorum oſculis immittentes. Corpus autem infantium confricare oportet oleo dulci: ſicuti idip-
ſum recte peragunt nutrices pleræque, ſtatim ipſas corporis partes modulantes atq; fingentes.
Verum in eo,quem propoſuimus,puero, qui corporis ſtatu eſt optimo,qđ ad mẽbrorum * mo-
dulum ſaltem attinet,nihil eſt, ꝙ curioſa nutrix ſit,ſed tñ fricet quotidie mediocriter, ac lauet:
idq;,q̃ fieri maxime poteſt, lacte in uentriculo minime adhuc hærente crudo,quippe ꝙ pericu-
lum eſt,ne prius, q̃ probe ſit concoctum,in totum corpus infantis digeraẽ. Multo uerò maxime
D ſiquis uentriculum ipſum adhuc lactis plenum infricet,tum corpus crudo alimento implebit,tũ
caput onerabit. Quo magis proſpiciendum in primis eſt,nequid nutrimẽti neq; ante balneum,
neq; ante frictionem puerulo præbeatur. Id fiet,ſi ad hæc adminiſtranda nutrix poſt longiſſimũ
ſomnum diligenter tꝑs obſeruet. Id.n.maxime temporis eſt, in quo uel inanẽ planè uẽtriculum
inuenias,uel certe concoctum iam alimentum in ſe continentẽ. Quæ autẽ,ut hodie fit, faciunt,
ſanè lædunt,aliæ unum,& certum diei tꝑs ꝑſcribentes,aliæ,cum ipſæ à negociis uacẽt, tum de-
mum curãtes. Quo fit,ut ſæpius lædi,q̃ iuuari, puellos neceſſe ſit: quippe quod à nobis ꝑſcriptũ
tꝑs eſt,aliàs in aliud diei, noctisve tempus incidit. Maiorum tñ puerorum, qui uidelicet plagis,
minis,obiurgationi,monitis parere norunt,ijs duplex cum fricandi, tum lauandi temporis oc-
A.l.1.f.3.d.1. c.4.fo.31.f caſio eſt prior ac commodiſſima,cum˚à matutino ſomno ſurrexerint,deinde luſerint, ac iam ci
bum petant. tum.n.maxime uocandi ad hæc ſunt,ac corpus quidem ad ſanitatem pariter & bo
nam habitudinem, animus ad obſequelam & temperantiam exercendus; interminandumque
non aliter nos cibum præbituros,niſi,quantum ipſi uelimus, frictioni balneoq; ſe permiſerint.
Atque optimum quidem tempus hoc fuerit. Quòd ſiqua occupatione,qui puellum alit,auoce-
tur,modico pane præbito,ludere permittat,quãtum uelit: dein,cum rurſus cibum petierit, tum

* εὐρυθμίαν. concinnitatẽ.

fricet,lauetq́;. Minime tñ bibere ei permittẽdum poſt cibum eſt,quem balneum excipit:qñ ita E præcipitatior eorum,q̃ ventriculus continet, diſtributio in corpus fiet. Id verò in corporibus prorſus ſanis cauere oportet.Quippe quibus utilius ſit ante balneum cibum dediſſe,horum planè improbandi tum affectus ſunt,tum corporum ſtatus. De his uerò in ſequentibus dicemus. nunc pſtinendum nobis ꝓpoſitum eſt:nempe ut puellum,cui optime affectũ corpus ſit,ſic educemus,vt talis ꝑpetuo ſeruet: huic expedit,ut cibus balneum ſequať. Quòd ſi,quo loco puellus alitur,balnei copia non ſit,(fortaſſe uero nec iſta vnq̃ legent,q ibi habitant) in concha pueros lauãt,donec alterum,iam tertiumve ætatis annum attigerint. Qui uerò hos annos exceſſerint, eos,ſi non quotidie,at certe tertio quoq; die quartove vngunt atq; infricant. Quòd ſi anni tp̃s non ꝓhibeat,ſtagna amnesq; his lauacra ſunt,ueluti nobis balneum.Apud Germanos.n.planè ue* nutriri qdem infantes cõtenderim. Verum nos neq; Germanis,neq; alijs agreſtib⁹,aut barbaris hoĩbus hæc ꝓdimus,non magis equidem q̃ urſis,apris, leonibus,aut aliis id genus feris, ſed Græcis,& ijs,q,tametſi gñe ſunt barbari, Græcorum tñ æmulantur ſtudia. Nam quis,q̃ſo, eorum hoĩum,qui apud nos degunt,tulerit modo editum infantulum, etiam ab utero calentẽ, ad flumen deferre,ibiq́;(ſicuti Germanos aiunt)ceu candens ſit ferrum, in frigidum humorem mergendo,ſimul de naturæ uigore ꝑiculum facere,ſimul corpus ipſum roborare?Quippe,ſi citra noxam id tolerauit,&,ꝙ ꝓpriæ naturæ robur oñdit, & nouum ꝑterea robur ex frigidæ cõmercio comparauit,nulli non patet.Cæterum,ſi ab externo frigore naturalis calor ſit uictus, ꝙ ꝓtinus interire neceſſe ſit,id quoq; neminem latet.Quis igitur mentis compos,nec oĩno ſerus, Scythave proprium pignus in id agere diſcrimen* ſuſtineat,in quo errorem mors ſequiť, potiſſimum cum ex eo ꝑiculo non magnum ſit futurum,qđ lucriſaciet? aſino.n.fortaſſis,aut id genus experti rationis animanti utiliſſimum fuerit denſum ita tergus durumq́; effici, ut citra dolorem frigus toleret,homini uerò ratione ꝑdito,cuinam,quæſo,tam magno ſit uſui?Non.n.ſi quis abſolute,citraq́; exceptionem pronunciet,cutem denſiſſimam duriſſimamq́; vtilem ad ſanitatem eſſe,is rectè dicat.Cum nanq; aĩalis corpori duplex inſtet incommodum, alterum ab externis, alterum ab internis occaſionibus;quorum certe rara molliſq́; cutis eſt, ii ab extrinſecus imminentibus malis facile tentanť:quorum denſa ac dura,ab internis. Itaq; etiam Hippocrates, vbi de ijs ꝑcipit,q̃ in nobis ab alimento ad commodum incommodumve cedunt, poſt alia multa, hæc ſcripſit: "Raritas corporis ad tranſpiratum ijs,qbus plurimũ auferť,ſalubrius:qbus minus, ” inſalubrius.Præſtat ergo utrunq; declinaſſe exceſſum,nec adeo aut dẽſam reddidiſſe cutem, ut ” corporis tranſpiratum ꝓhibeat; aut raram, ut facile à qualibet extrinſecus incidenti occaſione G lædatur.Tale porrò natura eſt ꝓpoſiti nobis hoc loco puelli corpus, cum ſit medium oĩs exceſſus.Eſt ergo id ea ratione alendum,ut ſtatus ſui * gr̃am ꝑpetuo ſeruet. Seruabit aũt,ſi primis quidem annis ſolo lacte nutrias,ac balneo dulcis aquæ & calentis utare: quò uidelicet corpus eius molle,q̃ diutiſſime ſeruatum,ad plurimũ augmenti ꝑueniat.Ab his annis,cũ iã mitti in ludũ eſt habilis,non neceſſe erit aſſiduis ꝑterea balneis uti;ſed interim,dum luctari condiſcit,mediocriter ibi añ cibum exercitari ſat erit,ac balneo plerunq; abſtinere.Mocũ uero in labore exceſſiſſe,quod non nulli pædotribæ pueros cogunt, prorſus alienum eſt:ſi quidem intempeſtiua duritie corporis inhibetur auctio,etiam ſi natura ſit ad auctum quàm maxime comparatum.

In lib. de Alim. ad med. — *A.l.1.f.4.1. c.4.fol.3.F*

De uino puellis utando,ac de aqua, & aere optimo comparando. CAP. II.

SAnè vinum* q̃ diutiſſime,qui ea natura puer eſt,ne guſtare quidẽ ſuaſerim: qppe qđ hauſtũ & humectat nimiũ,& calfacit corpus,tum caput halitu replet ijs,q humido calidoq; temperamento ſunt,quale eſt eiuſmodi puerorũ.Atqui nec repleri his caput eſt utile, nec ipſos ſupra, q̃ par eſt,humidos calidosq́; fieri:qñ eo iã caloris humoriſq́; ꝑuenerunt,ut,ſi paululum utrãuis qualitatem auxeris,iam modum exceſſerint.Cum aũt ſit oĩs exceſſus fugiendus,maxime hunc fugere expedit,ex quo non corpori mõ,verumetiã aĩo damnum accedit. Quare neq; iam adul- H tis vinum,niſi modice ſumptũ,exiſtimandum eſt utile eſſe:ꝙ uidelicet ad irã ꝑcipites,& ad iniuriam incontinentes facit,& partẽ animi rationalem hebetẽ turbidamq́; reddit. Cæterum his ipſis ad bilis excrementa uel mitiganda,vel expellenda eſt ſanè non inutile: non minime uerò ad eam ſiccitatem,q̃ in ſolidis partibus,aut ex immodicis laboribus,aut ex ꝓprio ætatis tẽperamẽto prouenit,idoneum eſt uinum. Humectat nanq;, ac nutrit,quicquid immodice ſiccatum eſt: tum bilis amaræ acrimoniã mitigat,ac frãgit:ꝑterea ꝑ ſudores urinasq́; uacuat. Pueri uerò,ceu qui talem ſuccum minime colligũt,quiq́; naturalẽ humiditatẽ plurimã obtinent, ut cõmodorũ, q̃ uini potio largiť,planè non egent,ita incõmoda,q̃ affert,tñ ſentiunt. Nemo itaq; rationis cõpos ea uti potione pueros ſinet,quam,præterq̃ ꝙ nullum affert cõmodum, immenſum ẽt ſequiť incommodum.A frigidæ potione oĩno prohibendos hmõi pueros non cenſeo,quod tñ aliqui faciunt: uerum à cibo plerunq;,& per calores, † cum ipſis cordi erit,uti permitto,potiſſimum uero (ſi copia eius ſit) fontanæ recẽtis,cui nulla qualitas uitioſa aliunde ſit contracta: ea ſi non eſt,reliquarum.Cauendæ uerò ſunt,quæ ex ſtagnis hauriuntur, & q̃ turbidæ, & quæ maleolentes, & quæ ſalſæ,deniq; in quibus qualitas aliqua guſtu deprehenditur: quando quæ optima eſt, ea penitus non guſtui modo horum, uerumetiam olfactui omnis qualitatis expers uidebitur. Eadem

A.ibidem.

quoque

A quoque tũ potui iucũdiſſima erit, tum planè pura. Quòd ſi præcordia quoq; celeriter trãſit, nihil eſt, ꝙ magis idoneã requiras: qñ, ſiqua pura, lympidaq́; eſt, nec potu inſuauis, nihilo ſecius tñ circa præcordia hæret, hæc † vitio nõ caret: atq; abſtinendum ab ea cenſeo vtiq;, cum protſus eſt frigida: cæterum à calefacta non deterreo. Ac tutiſſimum quidẽ ſit experiẽtia ipſa de huiuſmodi aqua iudicium fieri. Quòd ſiquis eſt, qui ex notis potius vim eius prænoſſe malit: Cuius fons è petra ſcaturiens, contra Septentriones fluit, Solemq; auerſum hẽt, hanc ægre concoctum iri, tardiq; tranſitus eſſe putandum eſt: eadem nimirum calefiet frigefietq́; tarde. Contra, cuius ad oriẽtem Solem fons erumpit, quæq́; per meatum aliquem mundum, aut purã colatur terram, eademq; calefit ac refrigeratur ocyſſune, hanc oĩ ætati vtiliſſimam eſſe exiſtimandum eſt. Non.n. ſicuti vino, eſcis, exercitatione, vigilijs, ſomno, ac venere, alijs alias vti pro rõne ętatis expedit, ita de aqua quoq; ſtatuendum eſt, ſed quam nunc optimã indicauimus, hac vti puero, iuueni, ſeni, conducet. Idem de aere iudicandum, quẽ optimum in pulmones trahere oĩbus iuxta ſalubre eſt. Optimum aerem cenſeo, qui prorſus ſit purus. Eiuſmodi vero fuerit, qui nec ſtagni, nec paludis halitu ſit perturbatus, nec ex profundo ſpecu peſtilentem auram ſpirãte infectus, qualis circa Sardus, & Hierapolim, alibiq; terrarũ ſæpenumero viſiť. Nec, qui ex cloacis,
B quæ magnã aliquam vrbẽ aut numeroſum exercitũ purgent, vitium cõtraxit. Nec, qui ex aĩalium, olerum, aut leguminũ putredine, aut fimo coinquinatur. Nec, qui ob ſtagnum, vel flumen vicinum nebuloſus eſt. Nec, qui editis vndiq; montibus in cauo loco clauſus, nullũ recipit ꝑflatum. Suffocãs.n. putriſq; eſt, ſimilis ei, qui in domibus quibuſdam eſt incluſus, in quibus ob putredinem, & perflatus defectum plurimus aceruatur ſitus. Huiuſcemodi ergo aer oĩ planè ætati ex noxius: ſicut e diuerſo, qui purus oĩno eſt, nulli non ętati eſt utilis. At verò, quæ ex calore, frigore, ſiccitate, humiditate diuerſitas aeris contingit, nõ proinde ſe ad oẽs homines hẽt. Sed corporibus, quæ optimo temperamento ſunt ẽt optime temperatus aer eſt ſaluberrimus. In q̃bus vero aliqua exuperans qualitas dominatur, ijs vtiliſſimus aer eſt, qui ei qualitati maximè eſt aduerſus, frigidus calidæ, calidus frigidæ, humidiori ſiccus, ſicciori, q̃ par eſt, tanto humidior, quanto ſiccitas ipſa mod ũexceſſit. Atq; hæc quidẽ hoc loco intellexiſſe ſat eſt. Quẽadmodum verò incõmoda, quæ ex vitioſis aere aquiſq; proueniunt, corrigas, alio volumine dicetur. Nunc.n. optimum corporis ſtatum, ſimul cum optima victus ratione, ecu ſcopum ac regulam quandam tractare conſtitui. Quę enim uitioſa in aliquo corpore ſunt, horum uarietates omnes
C vnà cum idonea ipſis victus ratione in ſequentibus libris proſequemur.

Ratio tuendæ ſanitatis ſecundi & tertij ſeptemnarij, ac de vſis ſingulorum corporis excrementorum. CAP. 12.

QVare rurſus ad optimi ſtatus puerũ reuerſi, ſecundum ſeptenniũ eius explicemus, & cuius temperamenti ſit, & qđ nã poſtulet uictus genus. Ergo temperamentũ eius (vt in libris, quos De temperamentis ſcripſimus, euidẽter oſtendimus) calidum eſt eodem gradu, quo prius, humidum verò non eodem. Qñquidẽ oẽ animans ab ipſo ſtatim ortu ſiccius in dies efficitur, minime tñ per oẽs ætates aut calidus, aut frigidus euadit. Sed, quorum optime ſe habent corpora, ijs calor ſimilis quodammodo vſq; ad ſummum incrementum manet: quorũ verò humida frigidaq; ſupra optimæ conditionis corpus ſunt, horum calor augetur. Sed non eſt
A.l.1.f.3.d.1. ea.4 fol.59.g nunc de his ſermo. Cui verò optimi ſtatus corpus cõtigit, is ad quartumdecimum vſq; annum iam traditam victus rationem obſeruet, illo tñ in exercitatione ſeruato modo, vt neq; immodice ſe, neq; uiolenter exercitet: ne corporis id incremento ſit in mora. Lauetur ãt calida potius, q̃ gelida: vt qui nondum hanc citra noxam tolerauit. Hoc ætatis, animum quoq; finxiſſe aptiſſimum eſt, idq́; potiſſimũ probis cõſuetudinibus, & grauibus, & diſciplinis, quę animo modeſtiã pariant. Quippe ad ea, quæ ſequente ætate circa corpus eius moliri oportebit, maximo compẽ
D dio ſit animi modeſtia, & ad parendum facilitas. A ſecundo uerò ſeptennio vſq; ad expletũ tertium, ſi quidẽ ad robuſtiſſimum corporis habitum prouehere hominem cupis, aut militẽ cum ſtrenuum, aut luctatorem, aut aliàs viribus inſignem deſtinans, utiq; de jis animi dotibus, q́ ad ſcientiam ſapientiamq́; pertinent, minus laborabis. Quæ.u. ad mores ſpectant, hac maxima ętate perfici abſoluiq; conuenit. Sin corporis membra roborare hactenus cupis, dum ſanum quendam habitum, & incrementum ijs compares, animi uerò rationalem partem ornare adoleſcentis ſtudes, non eſt vtrobiq; eadẽ victus rõ ex uſu. Quanq̃ ẽt tertiam quartamq́, uitæ formulam licet inuenire: aliis ſordidarum cuilibet artium deditis, idq́; vel ei quæ corpus exerceat, uel alienũ ab exercitio id teneat: alijs ad agriculturam, vel mercaturam, uel tale quippiam ſe conferentibus: q́ genera tot numero ſunt, ut difficile certe uideatur oẽs uitę ſpecies certo numero cõplecti. Ac ars quidem, quæ ſanitatem tuendam profitetur, omnibus profecto hominibus ſanitatis tuendæ documenta pollicetur, aut ſingulorum propria, aut omnium communia: aut hæc quidem propria, illa verò cõia. Veruntñ fieri nequit, ut de omnibus ſimul diſſeratur, ſed primo loco quemadmodum quis ad longiſſimum prolata uita, ẽt bona valetudine perpetuo utatur. (Sanè hanc uitam ab omni, quod neceſſitate ſe ingerit, negocio liberam eſſe oportet, ac ſoli corpori vacare.) Secũdo loco, ut de ijs, quæ cum arte aliqua, aut opere, aut * exercitio, aut miniſterio

† [illegible] i. ſemi vitioſam.

* [illegible] i. vitæ inſtituto, aut viuẽdi ratione.

rio priuato,publicove,In ſumma,quæ eum premente aliquo negocio coniunctæ ſunt. Sic vtiq; E
fieri poteſt,ut de omnibus diſſeratur. Neq;.n.aliter aut dilucidus,aut memoratu facilis,aut cer
ta methodo traditus ſermo noſter videatur,niſi hũc ordinem ſequatur . Sed ad id,quod primo
loco propoſitum eſt,reuertendum,docendumq;,quemadmodum, qui optimum corporis habi
tum eſt nactus,ab oĩbus,quæ ad publicũ in uita ſpectant,ſecedens,ac ſibi ſoli viuens, nec mor
bo vno, quoad fieri põt,vnquam tentetur,nec ante lõgiſſimum vitæ tp̃s morte occupetur.Im-
mortale nanq; fieri quod genitum eſt,planè non põt:tametſi noſtri temporis philoſophus qui-
† Al. Clarius ex quoquam id vero fieri profecto põt. dam in egregio.ſ.opere illo,in quo immortalitatis viam docet, id oſtendere ſit aggreſſus . † Vt
vero corpus in plurimum perduret tp̃s, id verò fieri poſſe profecto conuenit,⁊ præ ſertim eius ,
qui optima ſit natura.Sunt enim qui ab ipſo ortu,adeo improſpero corporis ſint ſtatu, vt, ne ſi
Aeſculapiũ quidem ipſum ijs præfeceris,uel ſexageſimum annum videant. Sed non eſt nũc de
his locus . Quare ad illum hominem potius,qui optimo eſt habitu,reuerſi,repetamus ea, quæ
inter initia præmonſtrauimus,nempe ꝙ comeſſe bibereq; nobis neceſſe eſt propterea, ꝙ è cor-
pore noſtro aliquid ſemper defluit . Cum verò edendum nobis bibendumq; ſit, neceſſe rurſus
eſt excrementorum excernendorum curam rationemq; haberi. Horũ verò cum uariæ ſint ſpe
cies,aliæ eorum,quæ in ventriculo ꝑficiuntur,aliæ eorum,q̃ in iecinore, arterijs & venis, aliæ F
eius,qđ per ſingula membra diſtribuitur,alimẽti,ſanè cuiuſq; ſuam eſſe vacuationẽ oportet: ſi
cuti idipſum ab initio inſtituiſſe natura vr̃,quæ inſtrumenta aĩalibus contulit,alia, quæ excre-
menta ipſa expurgent ac ſeparent,alia,quæ deducant,alia,q̃ in vnum colligant,alia,quæ excer
nant.de quibus oĩbus tractatum nobis fuſius eſt in ijs commẽtarijs, quos De naturalibus facul
tatibus,& quos De particularum aĩalis vſu inſcripſimus.Nunc hypotheſeos loco hęc pręſumẽ
da ſunt ad ea,quæ paramus.Primum*nanq; excrementum & à ſyncero ſeparatur , & paulatim A.l.1.f.1.d. c.2.fol.8.C
impellitur per omnia inteſtina vſq; ad ſatis capax ſpatiũ, quod in eo inteſtino viſitur,qđ ab ar-
gumento rectum vocant;ad cuius exitum muſculi quidam ſunt inſerti,qui ipſum coerceãt,in-
tuſq; detineant,ac ne immature effluãt,vetent.Poſtea verò,q̃ plurimum congeſtum iam graue
animali fuerit,tum foras agi ſinunt,ad celeritatem emiſſionis ẽt abdominis muſculis vna cum
tranſuerſo ſepto adiuuantibus.Iecinoris excrementorum aliud eſt,quale quod florem in vino
appellant,aliud,quale quod fex dr̃: Attrahitur alterum à veſicula,quæ iecinori ſubijcitur,alte-
rũ a liene.In his collecta,excernuntur,alterum in priorem tenuis inteſtini partẽ,alterum in vẽ
triculum:ab hiſq; iam per oĩa inteſtina, vnaq; cum ſicciori alimẽti excremẽto permeant . Qđ G
ãt in uenis & arterijs excrementum aceruatur,eiuſmodi planè eſt,quale in lacte concreto ſerũ.
Hoc renes à ſanguine ſecernẽtes, ad ueſicam tranſmittunt.Ea porro id colligit, ſeruatq; ad eũ-
dẽ fermè modũ, quẽ de ſicco excremẽto ſupra retulimus.Quippe *adnaſcitur hic quoq; ad exi
* ἐμπέφυκεν tum ipſum muſculus quidam tranſuerſus,qui oſculum ueſicæ ita ad vnguem cõprimit, ut indè
nihil effluat. Poſtq̃ uerò huius quoq; collecta iam copia animal urget, ilico ſe remittẽs laxãſq;
ſtatione cedit.Veſica uerò oẽ excrementum excernit,rurſus hic quoq;,ut ad celeritatẽ exitus
ſiccorum excrementorum,auxiliantibus muſculis ijs,qui in abdomine ſunt ſiti. Reliquum ex-
cremẽtorum genus in ſingulis animalis naſcitur particulis ex ipſo quo aluntur ſucco: aliud q dẽ
ceu ſemicoctæ quæpiam reliquiæ,quæ aſſimilari nutriendæ parti nequierunt:aliud quod prius
tranſmittẽdi alimenti fuit vehiculũ,nũc functum officio,humidũ tenueq; ſupereſt:quale nimi-
rum ſeroſum illud iam dictũ,qđ ex uaſis(i.uenis,& arterijs)in ueſicam defluit. Huic excremen
to nullus certus à natura præſcriptus meatus eſt:expellitur tñ partim actũ ꝑ ipſa molliora cor-
pora,quæ fluẽtis eius uiolẽtiæ cedunt,potiſſimum cum a ſpiritu maiore impetu irruẽte impel-
litur:partim ẽt ꝑ exiguos oẽs corporeæ molis meatus,πόρους Græci uocant,quorum nõ modo
reliquũ corpus uniuerſum,ſed ẽt tota cutis plena eſt. Dictum ãt nobis de generatione horũ eſt H
in libris,quos De tẽperamẽtis edidimus.Ergo tenuiſſimũ huius generis excrementũ facile ſanè
eijcitur,partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutum,partim uiolẽto motu cõfertim erũ
pens.Appellant uero,quod ita excernitur,ſudorẽ.Alterum uero, cui nullum publice nomẽ eſt ,
quod uidelicet nec uulgo eſt cognitum,ut quod conſpectum præ tenuitate effugiat , ab ijs, qui
id ratione contemplati ſunt,ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ Græce,id eſt trãſpiratio, uel perſpiratio, uel
ꝑflatus ſenſum latẽs uocatur.In hoc inſenſibili perflatu ẽt craſſioris excrementi non nihil ex-
cernitur.Huic ãt & uehementiore deducente calore,& impetu impellente maiore opus eſt: cũ
alioqui periculum ſit,ne ante itineris finem ſiſtatur,ſaltem ad cutim.Ab hoc excremento tũ pi
lis originem eſſe oſtenſum nobis eſt:tum uerò ijs, quæ circa oĩum cutim ſemper aceruãtur,ſor
dibus.Ac dicta ferme nobis uniuerſa ſunt tum generationis,tũ ẽt expulſionis excrementorum
neceſſaria capita:q̃ in alijs noſtris operibus,quorũ proximè meminimus, euidenti demonſtra
tione aſſerta,hypotheſes opportunę ſunt ijs,quæ nũc molimur.Nã,qm̃ eijci hæc oportet, utpo
tè q̃ uitioſa qualitate ſint,tametſi Aſclepiades reclamet,conuenit(arbitror)primũ nouiſſe, qui
bus maxime cauſis remorentur: dein rõnem inire,qua nec in ipſas incidatur:ac, ſiqñ incidit,q̃
primũ error corrigatr̃.Atq; ne incidatur q dẽ,hinc,licet,aſſequamur,utiq; ſi, excreta abũde ſint
necne,cõpertum habuerimus:vt uero erratum iam corrigatur , alia quadã methodo eſt opus,

Cauſa

A *Cauſæ retentionis ſingulorum corporis excrementorum.* CAP. 13.

DIcamus itaq; primum, a quibus maxime remorentur memoratorũ excrementorum ſingula: mox quo pacto, quod retentum eſt, expediatur. Ergo ijs, quæ in ventriculo continẽtur excrementis mora contingit, aut ipſius cibi potionisq́; culpa, aut ipſius ventriculi vnà cum inteſtinis. Et cibi quidem potionisq́; vitio, aut ꝓꝓ qualitatem eorum, aut quantitatem: ad hæc ordinem, vtendiq́; modum. Et propter qualitatem quidem, ſi acerba, auſtera, aut ſiccæ naturę fuerint. Propter quantitatem, ſi iuſto plura, aut pauciora ſunt aſſumpta. Ordinis culpa, ſi, quæ ſicca adſtringentiave ſunt, primo: q̃ humida pinguia, & dulcia, ſecũdo loco ſunt ſumpta. Modi vſus ratione, ſi, cum bis fuit edendum, totum ſemel ſumpſerit alimentum. Quæ verò ventriculi inteſtinorumve uitium ſequitur excrementi mora, vel ob naturalem eorum affectũ accidit, vel certe acquiſititiũ. Ac, quæ quidem naturæ eorum uitio cauſæ proueniunt, ex prauis corporis habitibus ſunt: ſicuti, ubi de his agemus, dicetᷣ. De acquiſititijs hoc loco agemus. Recentiũ ventris affectionum octo ſunt differẽtiæ, ſingulę ipſo genere intemperies: & quatuor quidẽ ſimplices, calor, frigiditas, ſiccitas, humiditas: quatuor compoſitæ, calor vnà cum ſiccitate, idem cũ humiditate: frigus adiunctum ſiccitati, idem cum humiditate. Sanè eo creuiſſe magnitudinis harum B quamlibet oportet, ut iam inualidam reddiderit impultricem uim, aut ventriculi tantũ, aut gracilium inteſtinorum, aut craſſiorum, aut ẽt omnium ſimul, aut ex his quorũdam. Creantur porrò eiuſmodi intemperies modo ab ijs, quę intrò in corpus ſumuntur: modo ab ijs, quæ foris incidunt. Et ab ijs, q̃ in corpus ſumuntur, cum in cibo, uel potione vis quæpiã medicinalis eſt immiſta ex earum genere, quę vel calfaciunt, uel refrigerãt, vel ſiccant, vel humectant, vel una calfaciunt & ſiccant, aliave quapiam connexione harum qualitatum afficiunt. Ab ijs quæ foris incidũt, uel ambientis nos aeris vitio, (cum is immodice calfacit, aut refrigerat: aut ſiccat, aut humectat: aut copula quauis harũ qualitatum afficit) uel aquæ, qua lauerimus, uel unctionis, qua vncti ſimus, uel deniq; alterius cuiuſquam, qđ, cum foris uẽtriculo adhæſerit, aut calfaciẽdi immodice hunc, aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut humectãdi uim habuit. His igitur de cauſis ſupprimitur excrementum ventris. At flauæ bilis excrementum moratur, aut ꝓꝓ attrahẽtis, expellentisve facultatis infirmitatem, aut ꝓꝓ uaſorum, quibus deducitur, atq; excernitur, anguſtiã. Porrò infirmitas tum ueſiculæ totius, quæ iecinori ſubijcitur, tum eorũ meatuum, qui ab ea in iecur ſubeunt, tum eorum quibus in inteſtinum bilis euomitur, ex recenti intemperãtia prouenire pôt, tali utiq;, quali inteſtinorum ventrisq́; impultricem uim lædi diximus. Anguſtia verò C uaſorum aut phlegmones uitio fit, aut ꝓꝓ ſcirrhos, (hi ſunt durities quædam non ſenſiles) aut obſtructionem, aut circumiacentium partium innixum, aut oſculorum cõniuentiam. Iam ipſa à proximis partibus compreſſio, aut propter immodicam copiam eorum, quæ in ſe continent, aut propter phlegmonẽ, aut ſcirrhũ accidit, ęque & oſcillorum conniuentia, aut ꝓꝓ horũ quippiã, aut ẽt ſiccitatem. Porrò ſiccitatem accidere faciunt, & quæ ualenter aſtringunt, & q̃ pariter calfaciunt & ſiccant. Illa nanq; humorẽ exprimendo, & q̃ patebant, contrahendo conſtringendoq́;, ac denſando, hæc eliciendo per habitum humore, ſiccitatem inducunt. Phlegmone nanq; & ſcirrhus, qm̃ morbi planè ſunt, ad præſentem diſputationem non pertinẽt, & alioqui de ipſis commodius agetur in ſequentibus. Pari ratione atræ bilis excrementum aliqñ ſiſtetur, ſi lienis ad amaræ bilis veſicam: uena uerò, quæ ad illum a porta iecinoris pertinet, ad uaſcula illa, quæ amarũ excremẽtum attrahunt: quæ uerò ex liene in uẽtriculum fertur, ad meatum illum, qui amaram egerit, proportione ſit affecta. At excrementum, qđ per ſingulas aĩalis, q̃ nutriuntur, particulas congeritur, & copia ſua, & craſſitudine, & præterea lentore remoratur: ad hęc, ob imbecillitatẽ caloris, qui id diſſecet ſoluatq́;: præterea trãſitus anguſtiam. Ac copia quidem, craſſitudo, & lẽtor uel ex cibi potionisq́; natura prouenit, uel recenti quapiam alteratricis faculta- D tis in ea parte, q̃ nutritur, infirmitate. Imbecillitas verò caloris, qui non id excrementum reſoluat ac tenuet, ab exercitandi defectu prouenit. Anguſtia trãſitus, aut ob ſcirrhum, aut phlegmonẽ, aut obſtructionẽ, aut cõpreſſum alicuius, aut conniuentiã euenit. Quorũ cuiuſq; originis rationẽ paulo ante retulimus. Sunt tñ partes, quæ ꝑter latentes hos meatus, alios quoſdã apertos & conſpicuos obtinent, ſicuti cerebrum, & oculus: Id ãt inſtitutum a natura eſt, aut ꝓꝓ *eminẽtiã particulæ, aut ꝓꝓ actionẽ exquiſitius obeundam, aut ꝓꝓ continentiũ corporum ſpiſſitudinem. Eſt nanque cerebrum rationalis animæ ceu domicilium: quod, cum oſſe ſolido vndiq; ſit ſeptũ, plurimis maximisq́; canalibus expurgatur: primũ per nares, & palatũ: ſecundo per utrãque aurem: tertio per caluæ commiſſuras. Nec abſimile eſt ẽt aliquid ab eo cõfluere ad oculos. Oculus uerò ipſe non tanq̃ *primatum aliquẽ inter partes obtinens, ſed uelut qui purus eſſe omnino poſtulet, quo uidelicet probe munus ſuum obeat, per euidẽtes meatus eijcit, quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per nares *genasque.

* κυρια-

* κύρια.

* [illegible] i palpebras.

Quo pacto educenda ſint ſingula corporis excrementa. CAP. 14

ERgo excrementorum tum cauſas, tum inſtrumenta iã diximus. Quæ quemadmodum quis retenta expediat atq; euocet, deinceps docendum: initio rurſus à uẽtre ſumpto. Ergo illud cõe omnium excremẽtorum documẽtum ſit, ut retentionis cauſæ cõtrariam cauſam ſemꝑ ad-

moueas,

mouecas, ſpecialę verò per ſingulas,hoc, ſi comeſtorum paucitate & ſiccitate reſtricta aluus ſit, E
vt tum plura,tum humidiora exhibeas.Si ſiccitate,plura quidem non offeras,ſed humidiora.Si
auſteritate & acerbitate,dulcibus & pinguibus cibes. Quod ſi in ordine ſumptorũ erratũ ſit,vt
eum errorem corrigas.Si cum bis edendum erat,ſemel comedit, ut nõ bis modo, ſed ẽt ſæpius
paſcas. Eodem planè modo & recens contractas intemperies contrarijs remedijs ſarcias:nem
pe,quod ſiccatum eſt,humectans,qđ refrigeratũ eſt,calfaciens, ac reliquos affectus ſimili rõne
corrigens.Quibus verò hęc fiant,in ijs,quæ de medicamentis ſcripſimus,proditæ materię ſunt.
At flaua bile retẽta,ſi quidẽ obſtructionis culpa id accidat,eo qui extenuet victu utendũ:cuius
materia ſingulari volumine a nobis eſt tradita. Sin ex cõpreſſu id eueniat corporũ, quæ & eius
bilis meatibus vicina ſunt, & immodice ſunt referta: ſiquidem ex craſſitudine ſucci id incidit,
extenuante uictu eſt vtendum: ſin ex multitudine,præſidijs,quæ uacuẽt. Quòd ſi ob phlegmo
nẽ,ſcirrhumve id cõtigit,iam res ſanitatis tuendæ profeſſionem exceſſit. Sin pp recens contra
ctam intemperiem,quęcunq; victa qualitas eſt,hanc reſtituere tentandum.Ad eãdem formulã,
conniuẽtiam oſcillorum aperire cõueniet. Si ab auſteris facta eſt,pinguibus & dulcibus aſſumi
juſſis.Sin ijs,quę calfaciunt,& ſiccant,ſucceſſit,adhibitis,quæ refrigerẽt & humectent. Dicetur
& talium materia in ſequentibus libris. Idem expurgandi modus ẽt tertio excrementorũ gene F
re retento,& quod per ſingulas animalis partes colligi diximus,conueniat.Nã ſi contracta ſint,
& tanquam conniueant meatuum ora,per aduerſa ijs,quæ ſic affecerunt,ſuccurrendum eſt: nẽ
pe quæ ex frigidis cauſis ortæ coarctationes conſtipationesq́; carneæ molis ſunt,ueluti q̃ ex am
bientis frigore corporibus noſtris inciderunt,eas calfaciendo.Rurſus eas, quæ calori ſiccitatiq́;
ſuperuenerunt,ueluti quæ feruoribus ſolis euenerunt,refrigerando & humectando.Pari modo,
& quæ aſtringentium uitio prouenere,cuius generis ſunt aluminoſæ aquæ,has pingui ac molli
frictione vna cum dulcis aquæ balneo reparando.Quòd ſi uel craſſitudinis,uel abundantiæ,uel
lentoris excrementorum uitio obſtructi meatus ſunt,tenuatoria uictus ratio his apta erit,pręte
rea medicamenta,quæ calfaciunt ac diſſecant,quædam intro deuorata,quædam foris admota:
anteq́; hæc omnia exercitatio.Nam ea quoq; tum ſoluere excremẽta põt, tum per ſudoris mea
tus eijcere,tantoq́; tam cibis,q̃ medicamentis tenuantibus præſtat, quanto ſatius eſt nullo cor-
poris noſtri habitu incommodo exigi,quæ redundant,q̃ pariter & carne liquanda,& ſolidis ex
tenuandis.Hæc nanq; incommoda calidis attenuantibusq́; medicamentis ſuccedunt.Exercita-
tionibus uero adeo nihil tale ſuccedit,ut ẽt firmitas quędam membris accedat,cum & naturalis
*δυσπαθεία ipſe calor accenditur, & ex partium inter ſe attritu duritia quædam*indolentiaq́; comparatur. G
Quemadmodum uerò ſe aliquis debito tempore menſuraq́; exercitet, ac ſingularum actionum
ordine decenti,qualitateq́; utatur,nunc equidem exequi non ſtatui:ſicut nec de alimenti ipſius
*μέτρῳ tpe*modo,ordine,qualitate:ſed nec de tenuantibus cibis,ac potionibus,nec de ijs medicamẽ-
tis,q̃ qualitate immutant.nullius.n.horum hactenus particularem uſum diximus, contẽti ſum-
matim & per capita tantum attigiſſe. Verum in ſequentibus libris de omnibus ſuſius agetur.

Compendium primorum generum quibus ars ſanitatis tuenda continetur. CAP. 15.

NVnc enim in compẽdium redigere totum opus placuit,quatenus nulla materia lateret, cu
ius eſſe peritum deceat,qui omnẽ ſanitatis tuendæ artem profitetur: hunc *ὑγιεινὸν* Græcè
uoces ſicuti gymnaſten,qui tantum,q̃ ad exercitationes pertinent,callet: quin Eraſiſtratus quo
que ita eum appellauit. In ſequentibus uerò uoluminibus dictarum iam materiarum cuiuſque
† Addendũ ex antiquis codi. cũ quantitatẽ. tum tempus quo exhibebitur,tum qualitatem,† tum uſus rationem trademus, ita ut non iã ma
teria tantum ſit,ſed ſanitatis conſeruandæ cauſa.Etenim in tribus hiſce primis generibus conſi
ſtit ſanitatis tuẽdæ ſtudium æque,ac medendi methodus,nempe corporibus,cauſis,ſignis. Cor
poribus quidem ijs,quæ & ſana iam ſunt,& eo ſtatu ſeruari debent. Signis uero, quæ ipſis acci-
dunt,ex quibus corpora ipſa dignoſcũtur.Cauſis ãt,ex quibus cuſtodia ſanitatis perficitur.Ha- H
rum materiam quatuor generibus iuniorum probatiſſimi ſunt complexi,admouendis,educen-
† καὶ εἴδη τινὰ τῶν φαρμάκων.i. & aliqua genera me dicamentorũ: intelligit autẽ ea quæ cibis ſimul rationem habent. dis,faciendis,extrinſecus incidentibus.Et admouendorũ quidẽ noĩe, cibus, potio, † & ſi quid
medicamentorum intrò ſumitur,etiam aer attractus intelligitur.Faciẽdorum uero,frictio,am-
bulatio,uectio,equitatio,deniq; omnis motus.Quòd ſi non quiuis motus exercitatio eſt,ſed ſo
lum,qui ualentior eſt,adijciatur motui exercitatio, ut ſint facienda tum motus,tũ exercitatio.
Referuntur ad hoc cauſæ genus,ſomnus,uigilia, & uenus.Ex foris incidentibus primus eſt cir-
cundatus nobis aer,deinde quæcunque lauantiũ ungentiumve†cuti propinquãt, etiam ſiquod
†Quidã Gręci codices addũt καὶ ἐγκυλινδουμένων ἐν κόνει.i. aut excercentium ſe in puluere. medicamentum ſanitatis tuendę fines non exceſſit,ueluti ſal,myrta, nitrum, aphronitrum, &
aquarum aliquæ ſponte natarum,& calentium.Educendorum uerò materia prædicta paulo ſu
pra eſt.An uero recte tribus prædictis cauſarum generibus ſimul diuiſa ſit,non facilè dixerim:
cum melius fortaſſe ſit admouendis,faciẽdis, & foris incidentibus alterari immutariq́; corpus
dicere:mutationem uerò aut in qualitate fieri,aut quantitate.In qualitate, dum aut incaleſcit,
aut refrigeratur, aut ſicceſcit,aut humectum redditur. In quantitate,dum alitur,aut inanitur:
Iam inanitionem ipſam duplicem quoque eſſe,alteram excrementorum,de quibus paulo ante
diximus:alteram naturalis ſubſtantiæ noſtrę aſſidue defluentis, quæ nutritioni ex aduerſo op-
ponitur,

A ponitur. Notaſſe hoc loco operæprecium fuerit homonymiam, quã Hippocrates in opuſculo « De alimento diſtinxit his verbis: | Alimẽtum aliud eſt, quod nutrit: aliud, qđ quaſi eſt nutriẽs: « aliud, quod nutriturum eſt. Quippe ei, quod prima ſignificatione alimentum ſiue nutritio eſt, ſubſtantiæ ipſius fluorem recte opponas: ei verò, quod in ſecunda ſignificatione accipitur, tum hæmorrhagiã, ideſt ſanguinis profluuium, tum vno verbo oẽm ſanguinis inanitionẽ: ei verò, quod tertio ſignificato dr̃, vomitum, & lienteriam i. inteſtinorum lęuitatem. Verum de talibus diuiſionibus ſtatuere pro arbitrio cuiuis liceat. Quiſquis autem propoſitam artem rite adminiſtrabit, hunc oĩs materiæ, quæ ad ſalubrem victus rationem pertinet, uires habere compertas, eſt neceſſe: qñ hinc demum dexter eius oritur uſus. Cõtingit ãt dexter eius vſus, vbi opportunum cuiuſq; tempus ac *modum quis inuenerit. Quare huc potius cenſeo properandum, q̃ prauis opinionibus refellendis immorandum. Sed, qñ ſatis verborum primum hoc uolumen continet, claudetur hoc loco. Quod reliquum operis eſt, in cæteris exequemur.

in libr. de Alimento. haud longe a princi pio.

* μέτρον

GALENI DE SANITATE TVENDA

B

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias omnes ac vires frictionis, & exercitationis explicat, ac docet, quo pacto ſanitatem in tertio ſeptennio tueamur.

Præſcribi hæc præcepta homini, qui animo, & optione ſit liber. CAP. 1.

ARtis, quæ de ſanitate tuenda inſtituitur, ſummos ſcopoſq; proximum uolumẽ edocuit. Nunc ſingula membratim diſtinguere tentandum, initio rurſus ab ijs ſumpto, in quibus proximus liber eſt finitus. Proponatur itaque nobis in hoc libro ſaluberrimæ naturæ puer, qui iam tertium ætatis ſuæ ſeptenniũ ingreditur: cuius corpus effingere cõponereq;, quoad fieri poteſt, q̃ optime, propoſitum ſit. Ac primum hoc ipſum definiẽdũ, quid ſibi velit, C ꝙ adiecimus, optime: nnlr ãt nimirũ illud. Veluti corporũ ipſorum numeroſa ſanè diuerſitas tradita eſt, ita uitæ rationum, quibus uiuimus, ſpecies ſunt diuerſæ. Ergo fieri nequit, ut in qualibet propoſita vita optimam corporis noſtri curã adminiſtres: ſed, quę cuiq; optima ſit, hanc utiq; licet. Quæ abſoluto ſermone optima ſit, in oĩ exe qui uita non eſt: nam maxima hoĩum pars implicitã negocijs uitam agit, quos ẽt lædi ab ijs, q̃ tractant eſt, neceſſe: nec tñ mutare conditionem licet, Alij. n. per inopiam in eiuſmodi vitæ ſortem incidũt: alii ſeruitute, quam aut a parẽtibus hęreditariam acceperunt, aut aliàs per uim aliquã capti raptive: qnas ẽt ſolas ſeruitutes uulgus exiſtimat. Mihi uerò, & q ambitionis, aut cuiuſuis cupiditatis gratia negocijs impeditam vitam delegerunt, quo minus corpori curando uacare queant, ij quoq; ſeruire vltro dñis, & quidem peſſimis, videntur. Quare his optimam prorſus corporis curam ſcripſiſſe ſuperuacuũ ſit. Verum, ſiquis planè tum aĩo, tum optione, ſit liber huic præcepiſſe ſas eſt, quemadmodum & ſanitate plurimum fruatur, & morbis minime tẽteẽ, & cõmodiſſime citraq; moleſtiam ſeneſcat. Quin ẽt ſanitatis tuẽdæ methodus, ſicut alia planè quælibet ratio viaq;, eiuſmodi docendi initium poſtulat. Siquidem, quod ſimplex, inculpatumque eſt in oĩ genere, id cæteris oĩbns, quæ nec ſimplicia ſunt, uec culpa vacant, ceu regula q̃dã, D pręponi poſtulat. Sanè ſimplex inculpatumq; in corporibus quidẽ eſt, quod optimo eſt habitu: in uitæ generibus, quod oĩno liberũ eſt. Primum igitur hoc libro duo hęc cõiuncta tractemus. Deinde cuiq; uitioſo corporis ſtatui uita libera ſit adiuncta. Mox optimæ corporis conſtitutioni, ſingulę ſeruilis uitę ſpecies copulentur. Poſtremo uitioſos corporũ habitus cum *ſeruilibus uiuendi generibus maritabimus: ſiquidem plenus nobis abſolutuſq; ſermo futurus eſt.

* Interpres vẽ legiſſe ψυχῇ, verũ emẽdatiora exemplaria hñt τύχῃ i. caſu, fortuna, ſorte, aut euentu. opponit antẽ Galenus duplicẽ hanc libertatem duplici ſeruituti paulo ante poſitę.

* μοχθηροῖς i. prauis.

Qui differat à labore & motu exercitatio, tum de eius vſu, & tempore, ac præparatoria frictione. CAP. 2.

QVodnam igitur propoſitę artis initium cœperimus ad eius tutelam corporis, quod & optimæ ſit notæ, & tertium ætatis ſeptennium iam ingreſſum, & cæteris poſthabitis oĩbus vni corporis curæ vacet? Mihi ſanè uidetur id, quod ab Hippocrate traditum eſt tum in « Aphoriſmis, cum ait: | Labor cibum præcedat: tũ in popularium morborum ſexto volumine, « ubi ita ad uerbum præcipit: | Labor, cibus, potio, ſomnus, venus, omnia mediocria. Nam & modum ipſum ſingulorum definiuit, addito ad finem dictionis epitheto, mediocria: & tempus æq; ſignauit ipſo ſermonis ordine. Quippe ad ſanitatis tutelam à labore eſt auſpicandũ, quẽ excipere debent cibus, potio, deinde ſomnus, mox venus, in ijs uidelicet, quibus uenere eſt utẽdum. Nam reliqua certe omnia cuiuſq; ætatis ſunt communia, uenus ætate tantum florentium eſt, utique quo tempore etiam eius uſus eſt. quæ enim hanc vel præcedunt ætates, vel ſequunt̃, aut

Hanc ſententiam non legi in lib. Aph. ſed 6. Epid. com 4. t 31. 3. 187 e 6 Epid. com 6 t. 3 3. 195. e

planè ſemen non effundunt,aut certe infœcundum,aut male fœcundum effundunt. Verum di E
ſceptatio de uenere in ſuum locum differatur. A laboribus verò ordiendum,illo ante omnia di
ſcuſſo,an idem ſint labor,motus,& exercitatio:an labor & motus idem, aliud verò ab his exer
citatio:an motus res diuerſa,labor & exercitatio neutiquam differant. Ac mihi quidē non qui-
uis motus exercitatio vſ,ſed tantum,ſiquis vehementior eſt. Qnoniam autem eorum, quæ ad
aliquid dicuntur,eſt,quod vehemētius dicitur,fieri poteſt,ut idem motus alteri ſit exercitatio,
alteri non ſit. Terminus igitur vehementiæ eſto anhelitus alteratio: qñ,in quibus motibus nul-
la ſit anhelitus mutatio, has nondum exercitationes vocamus. Quòd ſiquis maius minusve, ce
lerius, aut crebrius iam ex motu aliquo reſpirare cogitur, huic certè tantus motus exercitatio
fuerit. Ea igitur cõiter exercitatio vocatur. Proprie verò a loco Græce denominatur, quē gym
naſion ipſi appellant. Is locus eſt in publica aliqua urbis regione extructus,quo vngendi,frican
di,luctaturi,diſcum iacturi,aut tale quippiam facturi cõfluunt. Laboris appellatio idem mihi ſi
gnificare uidetur cum priore ſignificatione nominis gymnaſij: ſiue exercitationis, nempe cõi
illo,quod prædiximus:quippe cum,& qui fodiunt,& qui metunt,& qui equitant,non laborent
modo,ſed etiam exercitentur,communi ſaltem exercitationis appellatione. Et de nominibus
quidem ita nobis determinatum ſit: atque ad hæc ſignificata omnis mihi deinceps ſermo inau- F
diatur. Nec tamen,ſi quis eſt,qui aliter vti uelit,prohibeo: quando non huc de recto nominum
vſu diſputaturus acceſſi,ſed,quemadmodũ ſanitas cuſtodiri maxime poſſit. Ad id verò,cum ꝑ
commodum erat de exercitatione,labore,omni denique motu diſtinguere,nominum ſignifica
tus definire ſum coactus. Atq; exercitationis cõmoda,& ſi in priore volumine tradita ſunt,non
inutile tamen ſit hic quoq; paucis ea denuo repetere: qñ ea non ſolum ſcopus,ſed etiam veluti
iudices ſunt omnium,quæ ſingillatim in exercitationis arte geruntur. Fuere autem (arbitror)
genere duplicia,hęc quidem ad excrementorum inanitionem,illa verò ad euexian,id eſt com-
modam † corporis habitudinem efficacia. Nam,quoniã vehementior motus exercitatio eſt,ne

† Al. ſolidarũ partium.

ceſſe quidem eſt,tria hęc ab ea perfici in corpore exercitando membrorum duritiem ex mutuo
ipſorum attritu,genuini caloris augmentum,& ſpiritus citatiorem motum. Sequi verò hæc re-
liqua oĩa priuatim commoda,quæ corpus exercitijs accepta refert: vtiq; ex membrorum duri-
tia,tum ut minus ex labore afficiantur,tum ad actiones robur: ex calore, tum deducēdorum in
corpus validum attractum,tum immutationem magis expeditam,tum nutritionē magis fœli-
cem,tum vt ſingulæ corporis partes ſint(vt ita dicam)perfuſæ. cuius fuſionis beneficio & ſolida
molleſcere,& humida tenuari,& exiguos corporeæ molis meatus laxiores fieri accidit. At ex G
ſpiritus valentiore impetu & purgari hos omnes meatus neceſſe eſt, & excrementa expelli. At-
qui,ſi exercitatio hæc præſtat,haud difficile ſanè ſit tempus utendæ eius ſtatuiſſe. Nam, quo- A.l.1.f3.d.a c.3.fol.60.g
niam digeſtionem in corpus adiuat,nõ debet,cum adminiſtratur,crudi incoctiq; cibi aut ſucci
multitudo uel in uentriculo,uel in uaſis contineri,unde periculum ſit,ne prius, ꝗ per maturam
concoctionem utilis ſit,in omnes animalis partes rapiatur. Qm̃ verò & exiguos meatus expur-
gat,& excrementa expellit,utilius eſt ante comedendum eam adhiberi. ſiquidem, quæ impura
corpora ſunt,atq; ab excrementis parum purgata,hæc quo magis nutries, magis lędes. Ex his
itaque patere arbitror,tum eſſe ad exercitationem commodiſſimum tempus, cum heſternus ci
bus duplici concoctione iã prorſus ſit confectus,& ea,quæ in ventriculo,& ea,quæ in vaſis ſan
guinis agitur,ac iam denuo cibandi tempus inſtet. Quòd ſi aut prius,aut poſterius exercitatio-
ne utere,aut crudis humoribus hominem impleueris,aut pallidæ bilis prouentum auxeris. Sa-
ne huiuſce temporis nota,color eſt vrinæ. Quæ enim aquæ ſpeciem præfert,crudum adhuc in
venis eſſe indicat ſuccum,qui a vẽtriculo ſubmittitur:quę verò ruffa bilioſaq; eſt, iam dudum
concoctũ eſſe huiuſmodi ſuccum: quæ modice pallet, peractæ modo ſecundæ concoctionis eſt
ſignum. Cum nanq; bili infecta urina nondum eſt, aquæ ſpeciem alboremq; præfert. Cum ve- H
rò plus iuſto eius bilis acceperit, ruffa cernitur. Ergo,cum mediocriter eſt ruffa,mediocriterve
pallens,tum exercitatio adeunda,ſed expulſis prius excrementis, quæ in veſica,vel inferiori-
bus inteſtinis continentur. Verendum.n.ne quid ex his in habitum corporis rapiatur, correptũ
uidelicet caloris vi,qui per exercitationem accenditur. Ergo ſiquis poſita iam veſte protinus
ad ualentiores motus accedat prius, quàm totum corpus molliatur,& excrementa extenuētur
& exigui carnis meatus laxentur,timor eſt ſolidarum partium quampiam ruptum,aut conuul-
ſum iri. Timendum præterea eſt, ne excrementa ſpiritus impetu impulſa prædictos meatus ob-
turent. Sin ſenſim prius calefaciendo & ſolidas ipſas præmollieris,& humores tenuaueris, &
exiguos meatus laxaueris,nullum periculum nec rumpendi alicuius,nec obſtruendi,exercita-
to impendebit. Vt ergo hæc fiant, oportet linteolo totum corpus mediocriter fricando prius
calfacere,mox oleo fricare. Neque.n.protinus accedendum ad pingue cenſeo,ante uidelicet ꝗ
cutis incaluerit,& meatus laxentur,&,ut ſemel dicam,ꝗ præparatum aptumq́ue corpus ſit ad
oleum capiendum. Ei rei ſatis omnino ſunt pauci manuũ circumactus, qui nullo cõpreſſu ſint
graues,& modice celeres,huc demum veluti ad metam directi,ut corpus citra cõpreſſum cale
faciant. Siquidem peractis his cernere licebit floridũ ruborem per totam diffundi cutem. Tum

igitur

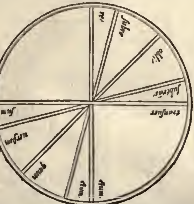
A igitur pingue inducendum,& nudis manibus,quæ medium inter molle durumque modum ſeruent,infricandum,quatenus neque coactum conſtrictum corpus ſit,neq; ultra,quàm par eſt, laxum reſolutumq; fiat,ſed legitimum naturæ modum ſeruet. Infricandum uero primo cõtrectatu blandius,inde ſenſim paulo fortius, eatenus aucta ſemper ad ualentius frictione , quoad iam carnẽ manifeſte premat,citra tamen læſionem : haudquaquam tamen tam ualida frictione diu utendum,ſed ſemel,aut bis in quaq; parte: quandoquidem non eò ad hunc modũ fricatur hui⁹ pueri corpus,ut iam duretur,cũ id iam ad exercitationem producimus , ſed potius quò tũ prõptitudo ad actiones excitetur,tũ robur colligatur,ac raritas laxitasq;,quæ mollem frictionẽ cõſecuta eſt,conſtringatur ac cogatur . Quippe medio temperamento ſeruari huius pueri corpus oportet,nec*uſquam durum molle ve effici,necubi naturale eius incrementum inhibeatur . At procedente tempore,quando iam nobis fit adoleſcens,tum uero duriore frictione utemur, præterea frigida ab exercitando lauatione.Verum de his poſt agendum.

* Impreſſi habent ξηρὸν, id eſt ſiccum.

De proprÿs frictionum differentÿs & uiribus,ac longe melius de his tractatum fuiſſe ab Hippocrate,quàm à Theone Alexandrino. CAP. 3.

IN præparatoria uerò ante exercendum frictione,quæ huc ſpectat,ut corpus molliat,mollis, B duræq; mediam qualitatem dominari oportet,ac pro eiuſdem qualitatis rõne, quicquid reliquum eſt,exigi. Variæ autem q̃ maxime ex manuum iniectu circumactuq; frictiones eſſe debebunt:nec ſuperne modo deorſum,aut inſerne ſurſum adhibitæ,ſed ẽt tum in ſubrectum , tum ĩ obliquum,tum in tranſuerſum,tum in ſubtranſuerſum. Voco tranſuerſum,quod recto eſt cõtrarium.id græcè ἐγκάρσιον appello. Subtranſuerſum uero,quod paululum ab hoc in utranque partem declinat, quod σιμὸν dico . Rurſus ſubrectum,quod a recto paululum utroque uerſus recedit.Obliquum,quod recti tranſuerſiq; planè eſt mediũ. illud πλάγιον, hoc λοξὸν græce nomino .

C

Quinetiam τρῖψιν,aut ἀνάτριψιν græce dicere,nullum diſcrimen faciet,modo ne lateat ἀνατρίψεως nomen ueteribus uſitatius,τρίψεως recentioribus magis uſurpari.§Nos latine frictione,frictu, D perfrictione,promiſcue legentium uenia utemur.§Varium autem fieri manuum tum iniectum , tum circumactum uelim,quò uidelicet uniuerſæ , quoad fieri poteſt,muſculorũ fibræ omni ex parte fricentur.Siquidem eius ſententiæ eſſe,quaſi tranſuerſa frictio(quam etiam rotundam aliqui uocant)duret,denſet,contrahat,& conſtringat:recta contra rarefaciat,laxet,molliat, & reſoluat corpora,eiuſdẽ planè inſcitiæ eſt,cuius cætera,quæ pleriſq; gymnaſtarũ de frictione tradũtur.Nam,qui plus de frictionum uirtute afferat,quàm quæ Hippocrates in eo libro prodidit, quam κατ' ἰητρεῖον inſcripſit,nemo planè eſt.Ait.n.§dura frictione ligari corpus,molli ſolui,multa extenuari,mediocri craſſeſcere.Habent uerò ſe eius uerba ad hunc modum: Frictio vim habet ſoluendi,ligandi,carnem augendi,minuendi.Nempe dura ligandi,mollis ſoluẽdi,multa minuendi,mediocris carnem augendi.Quatuor.n.hæ genere differentiæ in quadruplici omnis frictionis tum uirtute,tum uſu ſunt.Quòd ſi medias quoque harum,quæ una cum his intelligẽdas ſe exhibent,annumeres,ſex in uniuerſum differentiæ exiſtent. Vnde nam igitur plurimis neotericorum gymnaſtarum ſuccurrit,tam numeroſas frictionum differentias prodere , quas uel numero comprehendere facile non eſt ? Non aliunde certe , quàm quòd logicæ contemplationis planè expertes , cum propriis frictionum differentiis externa,alienaque imprudentes nonnunquam

De iis,quæ ĩ medicat.cõ.3.c.as 7.a18.d

γνησίας, i. legitimas aut ueras.

† ſed eas, ſine quarū aliqua.

nunquã confundunt. Interim etiã quod cauſas frictiones ſingulas efficientes, adijciunt. Interim E tum* iuſtas ipſas inter ſe frictionũ differẽtias cõnectunt, tũ uero cum his ẽt, quas ipſi perperã excogitarunt. Cũ. n. dicant frictiones inter ſe diſtare, ꝙ aliæ ſub dio fiant, alię ſub tecto, aliæ in admiſta vmbra: rurſus aliæ perflato loco, aliæ in tranquillo: itẽ aliæ in calido, aliæ in frigido, aliæ in Sole, aliæ in balneo, aliæ ante balneũ, aliæ in paleſtra, talemq; catalogum faciant: ſane nõ proprias frictionũ differentias afferunt, † ſed ea, ſine quibus, qui fricatur, eſſe non poteſt, inculcant: quippe quẽ neceſſe omnino eſt in aliquo terrarũ loco eſſe; præterq; locũ, vel æſtate, uel hyeme, vel alio anni tẽpore. Cũ uero ita diſſidere dicant inter ſe frictiones, ꝙ aliæ cũ copioſo oleo, aliæ exiguo fiant: aut prorſus ſine oleo, idq; uel manibus tñ, vel etiã cũ puluere: uel per linteũ, atq; hoc uel aſperũ, uel lene: cauſarũ plane, quibus frictio dura mollisve efficitur, enumerationẽ faciunt. Ex quo nimirũ cauſarũ eſt genere, & ꝙ ipſæ fricantium manus duræ aut molles ſint: itèm valide premant, blandeve ſint admotæ. Tertia ſpecies, quã afferunt ij, q̃ multas frictionũ differentias autumãt, inde naſcĩ, ꝙ omnia iam dicta inter ſe per coniugationes quaſdam copulant. Qui itaq; ex his aut externas rerũ circunſtantias, aut uerarum differentiarũ cauſas, inter ſe copulant, facile deprehendunt parum recte ſentire, Qui uero ex proprijs & ſynceris differentijs coniugationes nectunt, horum nõ adeo facile deprehenditur error: immo non nulli ſapientiæ F quoque laudem retulerunt, Hippocrate ipſo plus aliquid inueniſſe crediti: quorum eſt Theon gymnaſtes, qui rectius, quàm Hippocrates, ſenſiſſe de frictione eſt uiſus. Nam, cum is in modo cõprehenſis uerbis in ea differentia, quæ ex qualitate ſpectatur, mollem & duram: in ea vero, quæ ex quantitate, multam & mediocrem collocet: Theon qualitatis, quantitatisve minime faciendã mentionem ſeorſum cenſet, ſcribens cum alibi, tum uero in tertio Gymnaſticorum, hunc in modũ; De frictione præcipientes, placet quantitates ſemper cum qualitatibus coaptandas eſſe: per ſe nanque imperfectiores ſunt, quàm ut aliquis ſucceſſus ex ipſis proueniat. Quippe mollis frictio ꝓ quantitatis modo triplex opus efficit. Pauca enim *leuiter carnem remittit, ac facile contrectabilem, ſiue tactu mollem reddit: multa euaporat, & liquat: mediocris laxa & fluida carne implet. Simili modo dura ꝓ quantitatis ratione totidem numero effectus reddit. Multa nanque adhibita contrahit conſtringitque corpora, & phlegmonæ perſimile quippiam relinquit: mediocris implẽt imminuta, & euidẽter circunſcripta, expreſſaq; carne: exigua vero in ſumma cute tuborẽ ad tempus excitat. Non cenſet autem de dura per ſe & ſeorſum quicquam gymnaſtæ præcipiendum, ſed ei quantitatem adiungi debere, ſiquis paulo cõmodior ex artis opere ſucceſſus ſit futurus. Pari modo nec de molli per ſe & ſeorſum quicquam nunc tradendum exiſtimat: neque enim adhiberi uſquam poſſe mollem frictionem tantum, & quæ nec G multa, nec exigua, nec mediocris ſit. Deinde memorat, quæcunque per coniugationem in corporibus noſtris naturaliter efficitur: utique paucam cum molli, carnem remittere leuiter, & tactu mollem reddere pronuncians. Vbi aliud planè nihil, quam quòd Hippocrates uerbo, ſoluere, ſignificauit, alijs uerbis interpretatur. Quippe laxare carnem, & mollem tactu reddere, quid aliud eſt, quàm, ſoluere, quæ colligata & coacta fuere? Adiecit vero ſermoni, *leuiter, ſiue quodammodo, non genus actionis immutans, ſed quantitatem eius definiens. Mollit enim exigue, cum adhibetur, eiuſmodi frictio; quandoquidem, ſi amplius ſit adhibita, mollit quidem & tunc, cæterum largius, quàm antea. Quòd ergo nec magnopere, nec mediocriter, ſed exigue, remittit mollitq; corpora exigua ac mollis frictio, per uerbũ illud, leuiter* quod adiecit, declarat: ne hic quidem per hoc ſaltem, ijs, quæ Hippocrates pręcipit, quicquam tradens magis amplum: æque nec, cum mediocrem & mollem addere corpori inquit laxam & fluidam carnem. Nam quoniã mediocris, idcirco carnem augebit: quoniam mollis, ſoluet, hoc eſt molliet. Id quod tantundem eſt, ac laxam & fluidam carnem efficere. Erat autem huius officium, ſicuti de his recte præcipit, & ſic cum de multa ſimul & molli diſputat, nõ id modo dicere, ꝙ halitu digerere ac liquare põt H ſed qualem etiam carnem relinquat, apponere. Nõ enim ritu ignis uniuerſam ſubſtantiã exhaurit liquatq;, ſed aliquid omnino relinquit. Id igitur, quod relictum eſt, quale nam demum ſpecie ſit, adiectum (arbitror) ſermoni oportuit, neque tantum multæ frictionis proprio effectu poſitò, mollis opus omiſſum. Quòd igitur † multa euaporat, etiam ab Hippocrate prius dictum eſt. Verũ non abſolute de multa Theon ſermonem inſtituit, ſed per coniugationem docendum eſſe cenſuit, vtiq; à prima auſpicatus, nẽpe exigua & molli: poſt ſecundam aggreſſus, mollem & multã: inde tertiam memorans, mollem ſcilicet & mediocrem. Sicuti igitur in prima coniugatione & tertia propriũ qualitatis effectum non diſſimulauit, ita nec in ſecunda ſuppreſſiſſe eum decuit: quin hic quoq; docuiſſet multam ſimul & mollem frictionem non modo euaporare, ſed etiã mollem carnem reddere: niſi forte id, quod liquare dixit, pro mollire audiendum eſt. Atque ita quidẽ uerum ſit, quod dicit. Cæterum ſic non modo Hippocratis doctrinam nõ accuſat, ſed multo maxime confirmat: etenim, ſi mollis frictio ſemper molle tenerũq; corpus reddit, ſiue ea exigua, ſiue multa, ſiue mediocris ſit, † tũ illi ex quantitate aliquid accedit diuerſum, ꝗ inſeparabilis plane à molli frictione erit molliendi facultas: ſicuti à dura certe uis durãdi, cogẽdi, cõſtringendi, ligandi, denſandi, aut tactu durã carnem reddendi, aut quomodocunq; aliter. eandem rẽ

† de ijs quæ in medicat. hunt com. 3. t. 25. 7. 218 d

† Locũ hunc depravatum eſſe oportet, qui tñ facile reſtituit. F ὑλην dictio addatur in eũ quidem modũ, ὑπο ὑλην ... δὲ αὐτῇ ... τι παρὰ τὴν ποσότητος ἕτερον, i. accedit uero illi ex quantitate nihil diuerſũ.

inter-

“ A interpretari malis. Quippe primum & propriũ nomen ita affectæ carnis eſt duritia, ut eius, quæ “ diuerſe afficitur, mollities: quanquàm ẽt reliquorum, quæ dixi, nominum quolibet uti licet. Et “ rationem quidem, cur tam uarijs nominibus unam interpretari rem liceat, paulo poſt apponemus. Nunc, q̃m controuerſa res non eſt, cauſam eius ad præſens ſaltem differamus. Quòd autẽ mollem frictionem neceſſario cõſequitur, ut corpora molliat, id planè clarum ex iam dictis eſt. Nam, ſi nec qui multa ea, nec qui exigua, nec q̃ mediocri uſus fuerit, durũ unquam corpus reddiderit, perſpicuũ eſt molliendi uim nuſquam ab ea ſeiungi: ſicuti nec à dura colligãdi & durandi. quippe cum hanc quoq; ſiue paucam, ſiue multam, ſiue mediocrẽ adhibeas, nunquã quantitatis ullius ratione corpus mollias, ſed ſemper duritati plus minusve adijcias: ſcilicet uberius perfricans, plus: parcius uero, minus. Quòd ſi paucis omnino duriſq; manuũ iniectionibus contentus fueris, duritia quoq; proportione reſpondebit. Sicuti. n. qui igni ſe admouit, ſemper calefit, ſiue exiguo tp̃e id facit, ſiue diu, ſed magis, q̃ diutius appropinquat, minus qui breui ſpatio, minime uero, qui tñ acceſſit; ita in frictione quoq; corpus ſemꝑ pro ratione afficitur, à molli emollitum, à dura duratum, non tñ pari ſemper mẽſura, ſed à pluſcula magis: à parciore minus, à plurima maxime, à minima minime. Theon ergo, cum de molli ſimul & copioſa frictione diſputãs,
B euaporare, liquareq; eam dixit, ſi quidẽ per liquare uerbũ, inanire intelligit, aliud planè nihil ſignificauerit, quàm euaporare: quare bis idẽ dixerit, ꝑtermiſerit aũt, quod neceſſario fuerat addendum, nẽpe eum affectum, qui ex molli frictione in corpore relinquitur. Sin mollire, ſoluere, remittere, aut aliud quippiam eiuſmodi dicere uelit, ſic ſane reliquerit quidẽ nihil, cæterum, cũ ea, q̃ Hippocratis ſunt, dicit, ob minus idoneã docendi rationem in furto deprehẽdetur. Quòd itaq; eiuſmodi docendi modus deterior ſit eo, quo uſus Hippocrates eſt, paulo poſt oſtendam. Quòd uero, ſi liquare pro eo, quod eſt mollire, accipit, nihil ijs, quæ Hippocrates ante prædixit, amplius prodidit, planè manifeſtũ eſt. Nam, cum ille dicat mollem ſoluere, multam extenuare, quis non facile colligat, qui præſertim mentis ſit compos, eam, quæ ex molli multaq; pariter cõpoſita ſit, extenuare ſimul ac mollire? Verum non v̈r ita ſenſiſſe Theon: ſed quod in primo Gymnaſticorũ unico uerbo extenuare dixit, id in tertio duobus extulit, nẽpe euaporare, ac liquare. “ Habent uero ſe eius uerba in primo ad hunc modum: Contrariarũ uero mollem quidem, ſi mul “ ta ſit, extenuare corpora: ſin mediocris, carne implere, utiq; delicata & fluida. Aperte. n. hoc loco mollẽ ſimul & multam frictionem extenuare corpora confirmat. Quòd aũt neceſſe fuerat nõ ſolum multæ frictionis propriũ effectum, ſed ẽt mollis tradere, ipſe quoq; Theon per ea, q̃ ſubie
C cit, oſtendit: in quibus, cum de dura præcipit, conſtringere multam, coarctareq;, & phlegmone ſimile quippiã parere ait. Quippe quod moderata quantitate adhibita poſſedit, id copioſius adaucta, magis obtinuit. Oẽs ergo duram mediocriter adhibitam, dura carne implere fatenẽ ita, ut e diuerſo mollem mediocriter adhibitam, ipſam quoq; carne implere, ſe ea molli. *Accidit uerò Theoni, cum de molli ſimul & multa frictione ſermonem faceret, nullum mollis effectum prodidiſſe: rurſus, cum de multa ſimul & dura, nullum *duræ expoſuiſſe. Nam, ſi liquare pro eodẽ, qđ eſt inanire, & digerere, acceperimus, de multa quidẽ aliquid dixerit, de molli planè nihil: quemadmodum ẽt in eo, quod de dura multaq; ſcribit, duram quidẽ conſtringere, ligare, & phlegmone aliquid perſimile facere affirmat, quantitatis uero planè nihil meminit: tametſi par fuerat de hac quoq; aliquid dixiſſe: nam illud confeſſus eſt, ſi mediocriter ſit adhibita, obeſitatem facere. Quid igitur efficiet multa, ſi ſupra mediocrem ſit adhibita? prorſus. n. aut illius effectum tuebĩ, aut alterabit. Sed, ſi quidem ſeruabit, certe multa frictio ſupra mediocritatẽ adhibita nihil plus adijciet. Sin plus aliquid efficiet, aut minuet carnẽ, aut adijciet. Verum, ſi minuet, extenuabit. Si adijciet, carne implebit. Atqui non adijcit carnem: extenuet ergo, neceſſe eſt. Verum Theon de hac differentia nihil meminit, ſed omnino ſubticuit, minime plane definiens, extenuetne dura
D copioſe adhibita, an carnem augeat, an ſeruet eundem, quẽ ex mediocri accepit, carnis modũ, ſed tantum, q̃ conſtringit coarctatq;, & phlegmone ſimile quid faciat, confirmans. Cõueniebat autem non hoc modo dicere, ſed etiam quòd emaciat.

* κινδυνεύει δὲ οὐδὲν.

* Al. τῆς πολλῆς, i. multæ, & melius, ut ſequentia mox uerba indicãt.

Quo pacto Hippocrates, nihil omiſerit in recenſendis differentijs, & viribus frictionum, quas Theon & reliqui gymnaſtici imperfecte tradiderunt. CAP. 4.

APparet ergo Theonem aut Hippocratis artem hoc loco non intellexiſſe, aut hominẽ laudare noluiſſe, qui tam breui ſermone oẽs non ſolum differẽtias frictionum dixerit, ſed etiam uniuſcuiuſq; opus & uires. Nam, qui tranſeunter uerba eius delibat, quatuor eum duntaxat meminiſſe arbitretur. Verũ non ita ſe res habet: immo alias duas neceſſario in ijs, quas dixit, ſubauditas inſinuauit: in qualitatis dr̃ia, duræ molliſq; mediam, quæ nimirũ mediocris eſt: in ea uero, quæ à quantitate accipitur, exiguam: q̃ñ exiguam aliquam neceſſe eſt copioſæ eſſe contrariam. Porrò antiquæ interpretationis formula ita eſt breuis, ut non pauca ſæpe ipſa ſaltẽ dictione præterire uideatur, quæ tñ neceſſario dicta ipſa ſequuntur. Quamobrem (arbitror) *etiam enarrationes ſcribimus, quæ ueluti præeant ijs, qui parum exercitati antiquæ dictionis celeritatẽ aſſequi non ualent: ueluti in hoc ipſo loco facimus. Si nanq; dura ligandi, mollis ſoluendi uim hẽt; quæ ſupra modũ ſoluta corpora ſunt, ea duriter planè fricanda ſunt: contra q̃ conſtricta ſunt, molli-

* earum.

ter:quæ modice ſe habent,nec molliter nec duriter, ſed, quatenus fieri poteſt, utroq; declinato E
extremo.Egregius uero uidelicet Theon primũ in eo fallitur, ꝙ neq; mediocris qualitate frictio
nis uires tradidit,neq; uſum: ſed ſemper ita præterit,tanquam nulla ſit.verum de hoc paulo poſt
agemus. Sicuti uero in ijs differentijs,quæ in qualitate ſpectantur,non ſolum dura molliſq; cõ-
ſiſtunt,ſed ẽt media;ita & in ijs,quæ ex quantitate dicuntur,non ſolum multa & pauca, ſed etiã
media noſcitur.Cur igiť in ijs,quæ ex qualitate trahuntur,mediã omiſit Hippocrates:in ijs,quę
ex quantitate,exiguam?Temere id feciſſe uideri fortaſſe cuipiam poteſt : oportere.n.in ijs, quæ
compendio tradantur,ſummis inter ſe contrarijs res definire:quod horum medium ſit atq; me-
diocre,tranſire : utpote quod ex ſummis ipſis ultro ſit noſcendum. Ipſe igitur tum hoc docere ,
tum ſenis ſnlam clariorem reddere conabor, rem planè hoc loco non neceſſariam : cum qõnes
id genus in enarratorijs libris ſoluere ſoleam.Sed,qñ ſemel huc deſcẽdi,ut pro Hippocrate im-
peritis iſtis reſpondeam, in quibus ipſi falſi recte præcipientem calumniantur , non pigebit hoc
quoq; adiecisse. Cum igitur duo ſint toto genere inter ſe diuerſa atq; diſiuncta,ſi modo id,quod
facit,ab eo,quod fit,genere diſpeſcitur;frictiones quidem ex eorum numero ſunt, quæ faciunt;
qui uero ab his in corpore relinquuntur affectus,ex ijs,quæ fiunt: ‖ Quare contrarietates quoq;
alias in frictionum genere,alias in affectuum,qui ab his proueniunt,neceſſe eſt ſtatui. In frictio F
num genere tum duram & mollem,tum multam & paucam: in affectibus uerò & eam,quę uelu
ti colligatio & ſolutio corporum eſt,& gracilitatem ac craſſitudinem.Ac prior quidem affectuũ
contrarietas ex priore frictionum contrarietate naſcitur; ſecunda non item. Euenit.n.in hac,ut
gracilitas proueniat ex multa, carnis incrementum ex mediocri : quippe pauca augendæ carni
nondum ſufficit,ꝙ uidelicet id quod carnis incremẽtum accipiet,& ſanguinis moderato acceſ-
ſu,& ualida uirtute eget.quorum utrunq; mediocris frictio commode præſtat: pauca neutrum,
nec abunde,nec ſatis.Qñ igitur non in idem coibant frictionum,affectionumq;contrarietates,
coegit uero eum compendiaria docendi ratio per contrarietates poſitas ſermonem abſoluere ,
utiliore contrarietate accepta,minus utilem conſulto omiſit.Porrò utilior ea eſt,quę in affecti-
bus,quàm quæ in frictionibus ſpectatur: Idq; duplici ratione aſſeritur,una quidẽ & prima, quæ
ab artis fine ſumitur:quippe frictiones ad corporis affectum ceu finem dirigũtur:finis enim ijs ,
quæ præ ſe,ſemper eſt præſtantior:quanto nimirum id,cuius gratia, ijs, quæ ipſius gratia fiunt:
Altera,quæ à claritatis ratione accipitur:intellectis nanq; multæ & mediocris effectibus, facilli
mum eſt exiguæ opus contueri:non perinde tamen mediocris frictionis perſpicua uis eſt. Quin
etiam tertium hoc ipſo de frictionibus ſermone belliſſime docuiſſe Hippocratem inuenias.Præ G
cedere nanq; eorum doctrinam oportet, quæ liquido peragi cernuntur,ſequi uero eorum,quæ
minus liquido & obſcure : idq; ſiue de his expreſſis uerbis ſcripſeris , ſiue lecturis ea intelligen-
da relinquas. Eſt uero euidens atq; in aperto mediocris frictionis opus,ipſum ſcilicet carnis in-
crementum:obſcurum uero paucæ , quippe quæ nec *auget, nec *minuit carnem , nec omnino
euidens aliquid uidetur efficere,† niſi quòd parum calfacit:at id omnis frictionis cõmune opus
eſt. Quare,cum neq; euidens aliquid efficit,& quod facere uidetur , proprium eius non eſt , ſed
omnis frictionis commune,non ſine cauſa eſt(ut arbitror) omiſſa.Quòd igitur omnis frictionis
calorem accendere commune opus ſit,non ſatis,quod ab Hippocrate prodatur,dignum præce-
ptum eſt. Quid uero quæque frictio proprium efficiat, id ut Hippocrati neceſſe tradere , ita no-
bis certe utile erat diſcere.Reductis enim,ueluti in elementa,ſimplicibus differẽtijs,uniuerſam
frictionum rationem abſoluit,quemadmodum carnem adiicias,quemadmodum detrahas, quẽ
admodum corpus mollias,quemadmodum conſtringas.Cum his unà protinus ſe promunt tum
media earum opera,tum ea,quæ per coniugationem faciunt.Media quidem,cum nec ligare cor
pus,nec ſoluere,nec carnem augere,nec minuere ſtudemus:quę uero per coniugationem,cum,
uerbi gratia,pariter colligare,& carnem addere. Quis enim non uideat,cum duram carnẽ adij-
cere corpori uolumus,frictionem duram , unà cum mediocri modo eſſe petendam : ueluti cum
mollem addere ſtudemus,frictionem mollem & quantitate mediocrem adhibẽdam, & per alias H
coniugationes ad proportionem? Quas non nulli gymnaſtarum,tanquam ſua ipſorum inuenta,
tradentes,dum Hippocratem accuſant,ipſi uehementer delinquunt,& ꝙ eum, qui de his primũ
præcepit,merita laude fraudant:& ꝙ, cum eius inuenta ſibi tribuant,etiam (quod atrocius mul
to eſt)calumniari hominem non dubitant . Accedit,ꝙ nec ſimplices differentias apte inter ſe al-
ternant . decuerat enim (arbitror)eum,qui recte ad particulares complexiones deſcendere uo-
luit,nec uniuerſas ſenario numero comprehendere,ueluti Theon facit,nec aliquod earum pro-
prium uel quantitatis,uel qualitatis opus omittere,quemadmodũ in mollis ſimul & multæ,opus
mollis: in duræ ſimul & multæ, effectum multæ prætermiſiſſe eum offendimus : ſed has quoque
adiecisse,& particulares coniugationes nouem feciſſe . Quippe tres,quæ à qualitate frictionum
ſumuntur differentiæ, ſi eas tribus,quæ à quantitate ducuntur, iunxeris,nouem coniugationes
effeceris ; ſex,quæ à Theone ſunt poſitæ in ijs,quæ paulo ſupra memoraui, uerbis , & tres , quæ
ab eo ſunt prætermiſſæ , dum mediam mollis duræque omiſit : quanquam ne intelligere qui-
dem neque mollem frictionem,neque duram fas eſt , ut non ſimul intelligatur & mediocris.

*augere.
*minuere.
† Niſi parum calefacere.

Cui

A Cui ſi tres quantitatis differentias iunxiſſet, nouem ita uniuerſas frictionum differẽtias effeciſſet, non ſex. Eas ipſe nunc in* deſcriptione exponam, in qua duorum uerſuum, qui ſuperne deorſum pinguntur, priorem qualitatum intelligi uolo: ſecundum quantitatum.

Qualitates.	Quantitates.
Dura	Pauca
	Multa
	Mediocris.
Mollis	Pauca
	Multa
	Mediocris.
Mediocris.	Pauca
	Multa
	Mediocris.

Nouem harum, quas deſcriptio complectiĩ, coniugationũ, cũ Theon ſex primas tradidiſſet, reliquarum trium certe non meminit, ipſe ſecum manifeſtiſſime pugnans. Si. n. exiguę, ac multę B media quædam eſt, quam mediocrem uocamus, ẽt mollis duræq; altera certe media erit, quam mediocrẽ moderatãq; appelles. Sanè meminiſſe per omnem ſermonem conuenit, hæc oĩa in reſpectu collationeq; dici: qñ, quæ huic dura eſt, alteri pro molli ſit: &, quæ mediocris, immodica: &, q̃ pauca, multa: &, quæ alij multa eſt, aliter quodammodo affecto ſit pauca. Hoc uero & Theõ fatetur: nec fieri ſanè põt, vt, qui mediocrem in qualitate frictionem præterit, nõ longe aberret. Ac mihi quidem vĩ Theon inde adeo in hunc errorem lapſus, ꝙ Hippocrates de ea frictione ſubticuit: adeo ut hinc deprehendatur, nihil proprium & ſuum de frictione Theon protuliſſe, ſed ꝑperam Hippocratis inuenta tractaſſe. Non. n. à pueris ſtatim orſus, & ſub præceptore, ſenis ſcripta perlegit: cum fateatur ipſe primum athleta fuiſſe, deinde hoc exercitio depoſito, ad Gymnaſticen ſe contuliſſe. Atq; hæc medius fidius non quò hominem uituperem, appoſui, quem alioq; inter primos gymnaſtas cenſeo, ſed quò iſta lecturos doceam, haud facile eſſe ueterũ libros intelligentia conſeq, ſi deſint, q ea curioſe enarrent. Nã, ꝙ ex priſcæ breuitatis dignitate fuerit duræ mollisq; frictionis mediam ſilentio ꝑteri: e in ipſa enarrationis ſerie, id ante a nobis iã dictũ eſt. Quòd autem talia à nobis præteriri non debeant, id quoq; & oſtenſum prius eſt, & nũc nihilo ſecius oſtendetur. Si. n. tam mollis frictio, q̃ dura, in reſpectu collationeq; nõ ſolum ſubſiſten C tiam, ſed etiam intelligentiam ſui habet, etiam mediocrem in ſimili reſpectu collationeq; conſtitui neceſſe eſt. Finge ergo tale eſſe corpus, quale propoſiti nobis in hoc libro pueri eſſe ꝓſumpſimus, ſanum prorſus, & oĩs exceſſus medium, ita ut neq; molliorem hunc effectũ uelimus, neq; duriorem, ſed nec carnis ei9 modo adiectum quicquã, detractumve: nũ igitur ita ſe habẽti corpori aut durã aut mollẽ frictionem admouebimus, aut ẽt multam aut mediocrem? Ego planè quamlibet harum inutilem cenſeo: quippe eum à dura durius, à molli mollius, à multa gracili9, à mediocri craſſius reddetur: quorum nullo ei eſt opus, immo priſtinam potius mediocritatem ad unguẽ ſeruari. a†Quare neq; duriter id, neq; molliter (neq; multis frictionibus, neq; quãtitate mediocrib9, ſed paucis, & qualitate mediocrib9) infricabim9, nihil vltra moliti, quã ut ad exercitandũ præparemus, ac rurſus, cum iam ſatis exercitatum ſit, apotherapia curemus. Vocetur, autem nobis, ſicuti recentibus gymnaſtarum, Apotherapia, ea frictionũ portio, q̃ poſt exercitationem adhibetur. Sanè Theon nullã ex ijs, quas protulit, coniugationibus, eiuſmodi corporis naturæ accõmodare poteſt, cũ ſex in uniuerſum nominauit, priores tres, mollis: reliquas, duræ: & neq; molliũ cuiuſquã eiuſmodi corpus egeat, neq; durarũ, ſed eius, q̃ harũ media ſit, quam. ſ. mediocrem in qualitate dixiſſe par eſt. Liquidoq; patere iam arbitror, quantopere lapſus Theõ D ſit, mediam, duræ mollisq; præteriens: Siquidem ad optimum ſtatum corporis nullam harum, quas protulit, coniugationũ, accomodare fas eſt, nec cum integra planè ualetudine corpus fruitur, nec etiam, ſicubi corrigi poſtulat. Quippe, ubi planè valet, ſola præparatoria frictione eget: quam exiguã, ac mollis duræq; mediam eſſe oſtendimus. Vbi iuſto gracilius, craſſiusve effectũ eſt, non tñ in qualitate alterata caro quicquã eſt, ſed planè mollis ac duræ mediũ modũ ſeruat, ſi quidẽ emaciare ſtudemus, & multã & qualitate mediocrem adhibebimus: b†ſin reficere, tum qualitatis tũ quantitatis ratione mediocrẽ. Has tres cõiugationes vltimo loco poſt ſex, in deſcriptione expoſui, hoc conſilio, ut oẽs eas à Theone prætermiſſas, indicarẽ. Qm̃ igitur nõ ſolũ prætermiſſas ab eo, ſed etiam vtiliſſimas eaſdem prætermiſſas, diſputatio nr̃a docuit, deinceps tẽpeſtiuum arbitror ad ea, quæ paulo ante diſtulimus, reuerti: ac primũ illud, ꝙ doctrina ea, quæ per rerum elementa traditur, cæteris ſit utilior: quippe quæ & ſub compendiũ rẽ omnẽ cogit, & memoriæ affigit, & reminiſcentiæ facile ſuggerit, ac omniũ, quæ ſingulatim agentur, rectũ uſũ prõpte ſuppeditat, ceu ad pauca, & certa elementa referens. Quis. n. non facile membratim frictionum differentias, uſum, ac uires inueniat, ſi ſemel intellecta ſenis ſentẽtia, poſtea dictionẽ eius memoriter teneat, qua uidelicet docet cõſtringere quidẽ frictionem duram, ſoluere mollẽ, corpus adimere multam, augere mediocrẽ poſſe? Ex horum nanq; notitia ac memoria, primũ ſanè,

* ἐπὶ διαγράμματος, i. in tabella.

A † Ex græcis codicibus, quos uiderim, legendum, Quare neque duriter id, neq; molliter, neq; multis neque paucis, ſed mediocribus frictionibus infricabimus. Linacer tamen uidetur conſulto ita uertiſſe.

B † Additur in manuſcriptis quibuſdam exemplaribus σαρκῶν δὲ, τῶν ὀλίγων τε, ἅμα καὶ σύμμετρον κατὰ ποσότητα, i. ſi carnem augere, pauca ſimul et mediocre, in quantitate. Quæ uerba omnino debent addi, cum mox dicat has tres coniugationes ultimo loco &c. eſſe [illegible].

quæ omiſſæ in uerborum contextu ſunt, differentias inuenies: mox omnibus inter ſe complica E
tis, nouem coniugationes efficies, quas paulo ſupra deſcriptione ſumus complexi: quas neq; inueniſſe, neque memoria tenuiſſe promptum ſit, niſi, quam Hippocrates tradidit, elemẽtaris doctrina præceſſerit, omnium frictionum ratione in prima principia reducta. Ex quibus prorſus inuentis non ea modo, quæ nunc ſunt inuenta, nobis ſuppeterent, ſed etiam omnem corruptã doctrinam iudicandi facultas ſupereſſet. Quippe id methodi. i, (ſicuti ueteres interpretanť) uiæ & rationis, proprium maxime eſt, ut ex paruo elementari principio ad ſingula membratim peruenire poſſis: tum, quicquid perperam eſt dictum, ſcientificis id theorematis, ueluti regula quapiam, poſſis iudicare, peruerſas opiniones examinans. Quòd igitur neq; alius quiſpiam recte de frictione ſenſit, neque Theon ipſe gymnaſtes (tametſi eruditius cæteris de ea locutus,) ſed Hippocrates, & qui eum ſunt ſecuti, ſatis hæc ſunto.

De nominum ſignificatione, quibus frictionum differentia & affectus, qui ab eis fiunt, explicantur. CAP. 5.

SVpereſt ex ijs, quæ ad hunc locũ diſtulimus, ut de noĩbus ipſis differamus, nequis eorum numero deceptus, pares numero affectus cũ ipſis appellationibus exiſtimet. Duri. n. uocabulũ
de quadam corporis affectione proprie dř, quam nec interpretari quidẽ, qualis ſit, pluribus eſt F
opus, nemine uel ex uoce ipſa non ad rei notitiam perducto. Ad eundem modũ & mollis uocabulum. At rari & denſi uocabula non perinde euidenter ipſos corporis affectus ſignificãt, ꝓpterea, ꝙ duplex eorum noĩum uſus obſeruatur, alter eorum qui proprie loquunť, alter abutentiũ. Ac proprie quidem rarum accipimus, qđ meatus, quos græci πόρους uocant, magnos per totum obtinet: ſicuti e diuerſo denſum, qđ eoſdem paruos: at per metaphoram, ſiue abuſum, ſiue quocunq; alio genere appellaſſe libet, de laxo coactoq; hæc ipſa uocabula dici audias: hac. n. rõne, & aerem, & ignem aliqñ raros dicimus, aquam & terram denſas: ad elementa. ſ. ipſa translatis appellationibus: q̃ tñ & unita ſunt, & ex ſimiliaribus natura partibus conſtant, nec ullos eiuſmodi meatus obtinent. Multo his longius à proprietate receſſerũt illa, q̃ per metaphoram ambo ſunt dicta, nẽpe conſtrictũ, & colligatum. Illud de denſo, & duro, mõ quidem utroq; ſeorſum exiſtente, mõ in idem conueniente: hoc rurſus de iiſdem dicimus, non tñ eadem metaphora. Nã qñ omnia, quæ colligata ſunt, eadẽ ad motum impedita ſunt: ita nimirum nominarunt & q̃ ob ſiccitatẽ aliquam, frigus, phlegmonem, ſcirrhum, tenſionem, repletionem, aut pondus, ægre mouenť. Eandem ob cãm & contrarijs nominibus in contrarijs affectibus utunť, remitti, aut reſolui, aut laxari dicentes. Oportet ãt non nominum inſpicere numerum, ſed affectuũ genera dupli G
cia in totũ eſſe exiſtimare, alterum, qđ in ſimilaribus ipſis obſeruatur, de quo molle, durũve dř:
* Quidã uolũt τῶν ὀργάνων falſo additum fuiſſe.
alterum, quod in *inſtrumentalibus meatuum rõne conſiſtit, quod denſum eſſe, uel rarum dř. Hi nanq; corporũ ipſorũ proprij affectus ſunt: acceſſiti uero, & (ut ita dicam) t parii, ꝙ alias meat⁹ ipſi ſuperuacuo humore impleantur, aliàs ſint mundi: & modo patentes, modo conniuentes.

Qualis debeat eſſe frictio pueri temperati. CAP. 6.

VErum de his affectibus in ſequentibus libris agemus. Nunc ad propoſitũ redeundũ: ac primum clarius adhuc de frictione ipſa differendum: nẽpe ꝙ hæc ipſa interdum ꝑ ſe corporibus noſtris commodum affert: interdum iis, q̃ commodum afferunt, ad eum ſanè modũ ſubmi-
De iis, quæ in medicatr. ſunt com. 2. t. 4 7. 206. f
niſtrat, quẽ Hippocrates de deligãdo tradidit his uerbis: "Deligatio partim ipſa ſanat, partim ſanãtibus ſubſeruit. Ipſius igiť frictionis effectus ſunt, & ꝙ rara dẽſat, & mollia durat, dura uerò A. l. 1. ſ. 3. d. a c 4. fo. 61. a
hæc eſſe oĩno poſtulat: ꝑterea, ꝙ dura mollit, & dẽſa laxat, hæc cõtra mollis ſit oportet. Pari mõ & q̃ carnis augẽdæ minuendæve cã ſuſcepta eſt, utraq; ꝑ ſe utile aliqd corpori cõfert. Quæ tñ ad exercendum corpora præparat, item, quæ poſt exercitationem adhibetur, hæ exercitationibus ſubſeruiunt. Illa modicè calfaciendo tenues meatus recludit, ſimul excrementa, q̃ caro continet, fluxilia reddens, & ſolidas emolliens: appellant ãt hi hmõi frictionem, præparatoriam: Al H
tera ἀποθεραπευτικὴ græce dř, latine recuratoriam ad uerbum appelles: hæc cum pluſculo oleo
† in aliquibus codi. manuſcriptis legitur καὶ τὸ τῶν ἐν τοῖς &c. i. & aliquid eorum quæ &c.
adminiſtrata, ſimul pinguitudine humectat, & ſolidas emollit† &, quæ meatibus cõtinenť, in halitus euaporat. Verum de hac poſt dicemus, cũ de exercitatione egerimus. Sed pręparatoria frictio in optimi ſtatus natura calfaciendi corporis cã ſuſcepta, prout ſupra traditum eſt, fiat mollis primo, mox uero exercitationẽ aggreſſuro, dura: ita nãq; maxime & mollire poterit, & ad exercitationes excitare, & corporis naturã, qualẽ ab initio accepit, ſeruare. Quòd ſi qd aberratũ ſit, ad durũ id potius ſpectet. Nã, q breues à mõ receſſus ſunt, ij cute tenus finiunť, nullo interiorũ alterato. Minus uero lædeť ipſa cutis, ſi ad durũ ſimul & denſum receſſus à mõ ſint propenſi: qppe ita iniuriæ minus opportuna fiet. Adeo, ſi tràſpiratio ꝑ hmõi cutim facilis eſſet, dẽſiſſimã eam duriſſimamq; efficeremus: nunc, qm̃ ad utrũq; munus ꝓbe eſſe comparatã oportet, & excremẽta, q̃ intus cõdunť, ꝑ halitũ emittẽda, & foris propinquantiũ uiolentiã tolerandã, utiliſſimus ſanè fuerit medi⁹ inter utrũq; exceſſum modus. qui ſi qñ fortaſſe nõ ſeruabiť, melior utiq; fuerit, q ad durius denſiusq; pertinebit, quã q qui ad mollius laxiusq;. Nã tràſpirandi defectũ exercitio ſarcire licebit: alterius uerò affectus uitium, quod eſt ad externorũ iniuriam opportunitas, neq; aliàs corrigi facile põt: affertq; ꝑterea coniunctũ incommodum nõ paruũ, euapora-

to

A to ſubinde nõ excremento modo, uerum etiam ipſius corporis nutrimento. Ergo in ijs differen
tijs, quæ à qualitate ſumuntur, aberrare ſatius eſt uerſus eã, quæ durior eſt, quàm eam quæ mol
lior. In ijs tamen q̃ à quantitate ducuntur, in propoſita ſaltem natura & ętate ſi quid delinquit,
verſus id, quod minus eſt, id eſto. Semper enim eius in p̃ſenti diſputatione meminiſſe oportet,
augendi eiuſmodi corpus, haud quaquàm ſiccandi ſtudium eſſe propoſitum. Quas uerò corpo-
rum naturas, & quomodo affectas amplius fricandum ſit, poſtea dicemus.

De regione & tempore, fricando & exercitando puero accomodatis, ac de menſura frictionis & exercitij. *CAP. 7.*

NVnc ad propoſitam materiam reuerſi, de menſura ipſa frictionum agamus ad eundem mo
dum, quo pauloante de qualitate egimus. Conuenit autẽ hoc loco, ut priuſquàm menſurã
definio, alterius cuiuſdam* æſtimandi mentionem faciã, ſine cuius notitia menſuram ipſam nec
definiuiſſe recte licet, nec nouiſſe. Eſt uerò quod æſtimandum cenſeo, aeris, qui fricandum cor-
pus cõtinebit, temperies: quã utique in re ipſa monſtrare licet, explicare oratione aperte, ita ut
interpretationis euidentiæ nihil deſit, planè nõ licet, ſed eſt prorſus inexplicabilis. Verum, ſi nõ
B adeo multum orationi de rei euidentia deſit, abunde fuerit. Præcedit uerò hanc & alia quædã
conſideratio: nempe quo anni tempore, & in quò nam orbis loco exercitandum ſtatuem⁹. Duo
enim hactenus de eo tantũ definita ſunt, corporis ſtatus, & ætas. In qua uerò terræ parte aut al-
tus hactenus fuerit, aut exercitandus nunc ſit, aut quo anni, dieive tempore, nihil ſane cõſtitutũ
eſt: quanquàm pro harum certe cuiuſque ratione, *mediocritas frictionis eſt varianda. Ergo ad
ea, q̃ hactenus ſtatuta ſunt, hæc quoque deficienda ſunt, utique poteſtate inter initia operis iam
tradita, nõ tamen interpretationis luce clare explicata. Dicens enim ueluti regulam quandam
omnium, quæ poſt dicenda erant, poſiturum me hominẽ eo corporis ſtatu, de quo queri nõ poſ
ſit, obiter nimirũ etiam regionem hominis poteſtate definiui: cum nec optimo tẽperamẽto, nec
irreprehenſibili omnino membrorũ modulo corpus ullum in ijs regionibus, quæ à temperamẽ
ti modo receſſerunt, gigni poſſit: ſicuti tũ ratio docet, tum experientia commoſtrat. Quippe ſic
ci, graciles, & ueluti torrefacti in æſtuoſis tractibus homines fiũt. Rurſus frigidioris plagæ inco
læ, inæquali tẽperamento viſuntur, ut quibus exteriora frigeant: interiora, atque in his uiſcera,
immodice caleant. Sanè optimũ corpus, de quo nunc ſermo proponitur, ueluti Polycleti regula
eſt: cui in noſtro ſitu*, utpote probe tẽperato, non pauca ſimilia uideas. Apud Gallos uerò, Scy-
C thas, Aegiptios, Arabas, ne per ſomniũ quidem tale unquã eſt uidiſſe. Noſtrę autem regionis,
quæ in latiudtinem nõ paruam extẽditur, id quod in medio habetur, optime ſanè temperatum
eſt: cuiuſmodi patria Hippocratis eſt. etenim ea tũ Hyeme, tum æſtate mediocrem temperiẽ ex
hibet: uere autẽ & autumno multo magis. Eiuſmodi igitur locũ cũ corpori propoſito dederis,
anni quoque tempus ueris medium ipſi dabis. Eſto uerò & diei, in qua nobis exercitandus pri-
A. l. 1. f. 3. d. 2 c. 4. fol. 61. b mũ eſt, maxime, quoad fieri poteſt, ipſe meridies: quò uidelicet naturalis temperamẽti eius uis
ab ambiente nullo pacto mutetur. Eadem exigit ratio, ut ne domus quidem, in qua exercitand⁹
eſt, ipſo præſertim die calidior frigidiorve ſit, quàm publicus totius urbis aer. At ęſtate atq; hye
me talis uel arte præparandus eſt, nẽpe hyeme calidior, æſtate frigidior: quò uidelicet exacta tẽ
perie corpus frictionis tẽpore fruatur: quando, ſi iuſto calidior, frigidiorve domus fuerit, in cali
diore quidẽ ſudabit prius, q̃ abunde molliatur, in frigidiore neque calefiet prorſus, nec mollietur
vnquàm, nec floridum ruborem oſtendet, nec in tumorem attolletur. Sunt nanque duo hæc ru-
bor & tumor, in aeris temperie & corporis ſtatu temperato, mediæ frictionis notæ. Veluti enim,
ſi calidã infundas, primum quidem corpus intumeſcit: ſi largius infundas, †decumbit, (ideoq; &
Hippocrates de his aiebat: *Primum quidem attollitur, deinde fit gracile:) ita frictio quoq; attol
lit quidem primũ, poſtea contrahit, ac molẽ deponit. Iis ergo, qui carnis augendæ cauſa frican-
D tur, tunc planę finienda frictio eſt, cum corpus & intumuit, & prope eſt, ut cõtrahatur, ſubmitta
turve. Qui autẽ ad exercitandũ iam præparantur, ijs minime id tempus opperiendum, ſed lon-
ge prius deſiſtendum à frictione eſt, potiſſimum cũ optimi temperamenti ſunt, & ætate adhuc
pueri: horum nanque tũ humidum corpus eſt, tum tenerum, ac paucis frictionibus molleſcens.
Præparatorię uerò frictionis meta finiſque eſt, ut ſolidæ partes molliantur, humida ſoluãtur, &
corporis exigui meatus laxentur. Quis uerò frictionum eſſe debeat numer⁹, definire ſanè ora-
tione non eſt: cæterũ qui his præficitur harum rerũ peritus, hic primo quidẽ die minus exacta
exquiſitaque coniectura utetur ſequenti uerò die, ubi iam experientiam aliquam naturæ illius
corporis eſt adeptus, magis exactam certamq; habebit. Quinetiam de exercitatione ipſa primo
certe die menſuram ad unguẽ definire nõ poteſt, ſequentibus deinceps omnino poteſt. Sunto
igitur hic quoque notæ. Primo quidẽ die cum adhortanti, incitãtique ad exercitandum, non p̃-
inde obſequitur, ſed ſegniores, & minus tum frequentes, tum decentes, ac (vt ſemel dicam) mi
nus ualentes tum collucțatoris ſui apprehenſus, tum motus obit. Porrò expedit neq; paulo ani-
moſiorem eſſe, qui exercitatur, ut laſſus iam uiribus etiam exercitari aueat; neq; ignauũ, qui in-
tegris adhuc uiribus laborem tamen detrectet. Eſt uerò profecto talis nõ corpore modo, ſed ẽt
animo, quem nunc educandum ſuſcepimus: q̃nquidem quibus frigidus ſuccus in uentre, aut

Margin notes:
* σκέμματος. i. conſiderationis.
* μέσον quidem eſt in impreſſis, at in manuſcriptis μέτριον. i. mẽſura.
* χώρᾳ. i. regione.
† καθίσταται. i. cõtrahitur aut ſubmittitur, id quod paulo poſt effert per hanc uocem συστέλλει.
De iis, quæ in medicatr. fiunt com. 3. t. 16. 7. 215. h

in toto corporis habitu collectus eſt, ij ſegniores ad motionem ſunt. Pari modo & q̃ plethorici, E id eſt, qui ſuccis, æquabiliter ſe habentibus nimium abundant, & quos recẽs frigus afflixit, ij & ignaui ſunt, & ad mouendũ pigri. Iam his etiam magis ita ſunt affecti, quicunq; natura frigidiores ſunt: ſicuti etiã his ipſis longe magis, quorum frigiditati etiam humor eſt adiunctus: hi nãq; menſuræ exercitandi notas corrũpunt. Sicuti è diuerſo, q̃ calidiori temperamento ſunt, ſiue id propriæ naturæ ſpõte eueniat, ſiue ab accerſito quopiã affectu, hi & animoſi ſunt, & certaminis auidi, & ad actionem plus, q̃ expedit, prõpti. At, quibus nec corpus calidius, frigidiusve eſt, nec animus omnino iacens ac demiſſus, aut contentionis, gloriæve p̃cupidus, & ad actionem præceps, ijs modi exercitationũ indicia integra manent, illęſaq; ſeruant & primo ſtatim die, & multo magis procedente tempore. Si enim quid inter initia ſuffugit, id experientia ipſa edoctũ, ad exactã notitiã peruenier. Non aliter & cibi modus ad certam coniecturam perducitur: qui tamen ab initio definiri nullo pacto poteſt: uerũ quotidiana experientia, cum recordatione quãtitatis tum cibi, tum exercitationum, eo etiã, qui huic perficitur, nihil non ſolicite obſeruante, ſed ſemper ut tantũ ciborum poſt tantam exercitationem concoxit, recordante, ꝓpemodũ ad exactam ſcientiam intellectũ tempore perducit. Hæc igitur omnia etiam deficientibus ab optimo ſtatibus communia ſunt: de quibus agere nõdũ ſtatuimus. Cęterum optima natura, q̃ hic nobis eſt propoſita, menſuras omniũ manifeſtas obtinet: ut q̃ nec animi moribus, nec corporis intẽperie, dictorũ quicquã obturbet, immutetve, ſed frictionis, exercitationis, ciborũ, ac ſomni menſuras aperte indicet, ac tum primum quodlibet horum reſpuat, cũ eius ultra nõ egeat. Quare fuerit hoc quoq; ei, qui tali corpori præficitur, non minimus *modi index: dico autẽ ipſam ad ſingula, q̃ agi debent, alacritatem, ipſa nimirum natura in optimo corporis ſtatu *modum ſibimet præſcribente. Etenim, qui optima natura ſunt, & iam ad exercitationem frictione p̃parantur, tũ demum ad exercitandum prodibunt, cum toto iã corpore abunde emolliti excalfactiq; ſunt. Exercitando quoq; tum primum grauatius mouebuntur, cũ ſatis exercitati iam fuerint. Iã à cibo & potu tum primũ abſiſtent, cũ ſatis ſe impleuerint. Quare nullus in hoc homine met⁹ eſt, ne quãdo aut iuſto plus laboret, aut iuſto plus cibis ſe ingurgitet, ſi naturæ ſuæ impetus ſequat̃: quo fit, ut neq; prorſus peritiſſimum ſibi præfici is poſtulet, ſicuti oẽs, de quibus poſtea ſermo erit, deterioris notæ homines: quippe ſanum corpus ipſum ſibi ipſi omnia inuenit ꝓprio naturæ ſuæ impetu direptum; maxime ſi in ijs, quæ ad animũ pertinent, recte ſit educatũ. Nam multi in malis moribus à pueris educati, in deſidia & intemperantia uiuentes, bonitatem naturæ corrũpũt, ſicuti contra nonnulli uitioſam corporis naturã ſortiti, tẽperantia uitæ, & appoſitis exercitijs, naturæ uitia mutarunt in melius. Sed de horũ quidẽ, ſiue exercitationibus, ſiue etiam operibus ſequens liber totus componitur. G De ijs autem, qui optimo corporis ſtatu ſunt, & qui ſanitatis tutori auſcultabant, in hoc libro agere ſtatuimus. Ac præcedens quidem de his ſermo ad exercitationum menſuram uſque eſt progreſſus. Supereſt ergo, ut de generibus eius diſſeramus.

De generibus exercitationum. CAP. 8.

A.l.1.f.3.d.2. c.2.fo.60.b.

GEnera *exercitationũ uoco luctã, pancration, pugillatũ, curſum, & alia id genus: quorũ alia tantum exercitationes ſunt, alia non exercitationes ſolum, ſed etiam opera. Exercitationes ſunt tum hæc ipſa, quæ dicta modo ſunt, tum præter hæc, quæ græce dicuntur τὸ πιτυλίζειν, τὸ ἐκπλεθρίζειν, τὸ σκιαμαχεῖν, τὸ ἀκροχειρίζεσθαι. § Atque hæc mox deſcriptione exponentur. ‡ Præterea ſaltus, diſci iactus, tũ coryco, † id eſt folle, pila uel parua, uel magna, & per alteres corpus fatigare. Exercitia ſimul & opera ſunt, cũ fodit, quis, cũ remigat, cum arat, cũ uites putat, cũ onus geſtat, cũ metit, cũ equitat, cũ armatus pugnat, cũ iter facit, cum uenatur, cum piſcatur, cum alia, q̃cunq; homines uel opifices uel non opifices in uita uſus cauſa exercẽt, facit, ſeu domos ædificent, ſeu naues, ſeu ferrariã ęrariãve factitent, ſeu aratra pangant, ſeu tale aliquid pacis bellive inſtrumẽtũ fabricẽt. Horũ ãt pleriſque eſt, q̃n ueluti pro exercitatione tantũ vtare. Quippe triplex in uniuerſum ipſorũ vſus eſt, cũ interim operis tãtũ cauſa uſurpent̃: interim meditationis, H ſed q̃ ad uſum futuri ſit operis: interim ꝓ exercitatione tãtũ. Quippe ipſe aliqñ hyeme deprehẽſus in agro, tum ligna findere, tũ hordeum in pila contundere ac deglubere: exercendi corporis cauſa ſum coactus: q̃ nimirum agreſtes quotidie pro opere faciebant. De horum igitur ceu operum uſu, in ſequentibus: ceu exercitationũ, nũc tractabimus. Nullũ nanq; id gen⁹ exercitiũ aut perpetuum diẽ obitur, aut alio tẽpore, quã ante cibũ. Seruari vero tum modum exercitationum in his oportet, tum uocatam apotherapiã. Quòd ſi etiam idonea frictione uſus ad ea q̃s accedet, iã omnes exercitationis numeros impleuerit. De his igitur omnibus ſcientem eſſe cõuenit eum, qui ſanitatis tuẽdæ officio utetur, quem ὑγιεινὸν græce uocant. licet enim eũ (ut ante dictum eſt) aut ſic græce, aut gymnaſten, aut medicum uoces: prima tñ appellatio maxime ꝓpria eſt, reliquæ ꝑ abuſum. Nam, ſi artifex quiſq; ab arte, quam tractat, deflexum ſortitur nomen, patet eum, qui ὑγιαίνειν, id eſt ſanitatẽ tuẽdã profitetur, merito ὑγιεινὸν appellãdum: ita nimirum, ut qui γυμναστικός, id eſt exercitationi tantum p̃eſt, gymnaſten: & qui morbis medetur, medicum. Quod ſiquis hunc ipſum uel gymnaſtẽ, uel medicũ pro ὑγιεινῷ appellaſſe uolet, tũ à parte totũ, tũ uero nec proprie nominabit, ſed abuſiue, uel ambigue, uel quocũq; aliter dixiſſe uelis, appel

† Male, nã alteres Coryco a folle, ut ex Oribaſio conſtat.

A lationem faciet. Huius rei cã eſt, ꝙ cum una ſit ars, quæ corpori tuendo præſideat, unicum ei ꝓprium nomen inditum non eſt. De quibus oĩbus uberius ſingulari libro egimus, quẽ Thraſybulum inſcripſimus. Ac genera quidẽ exercitationum ſunt ea, quæ diximus: qualitas uero, ſeu differentia (nã & hanc quoq; utroq; mõ appellare licet) uelocitas, tarditasq́; mouendi ſunt: ꝑterea ꝙ aliud robuſtum, aliud (ut ita dicam) imbecillum eſt: ad hæc, uehementia, & leuitas. Vtẽdi uerò rõnes omnium prædictorum generum unà cum differentijs proprijs hmõi ſunt. Nam aut ꝑpetuus motus eſt, aut interciſus: & ſi perpetuus, æquabilis, aut inæquabilis: ſin interciſus, aut certo ordine, aut citra ordinẽ. Hæ igitur utendi rõnes ab ipſo negocio capiuntur. Quæ uerò ab ijs, quæ extrinſecus ſunt poſita, ducuntur, eiuſmodi ſunt, ꝙ aut ſub dio exercitatio fit, aut ſub tecto aut in miſta umbra, quam ὑποσυμμιγῆ græci uocãt. Itemq́; ꝙ aut calens locus eſt, aut frigid⁹, aut media temperie: præterea aut planè ſiccus, aut humidus, aut medio mõ attemperatus. Similiter illæ quoq; utendarum exercitationum rationes quædam ſunt, ꝙ cum puluere exiguo multove uſurpentur: item ꝙ cum oleo exiguo multove, aut etiam ſine vtroque, adminiſtrentur.

A. ibidem.

Quid omnibus exercitationibus ſit commune, quid proprium ſingulis: ac de eis, quæ robuſtæ & uiolentæ appellantur. CAP. 9.

B QVoniam ergo enumerata à nobis uniuerſa ſunt, quorũ peritum eſſe oportet, qui ſanitatem tuendam profitetur, ad ipſa nunc exercitationum genera non intempeſtiue redibimus. Ac primum docebimus, tum q̃d oĩbus ſit cõe, tum quid ſingulis proprium: hinc frictionis ipſius tꝑa definiemus. Ergo omnis exercitationis commune illud eſt, ꝙ animali ipſi ex ipſa caloris augmentum excitatur. Quippe calefiunt corpora noſtra & balneis, & calidarum aquarũ lauacris, & cum per calidiores tempeſtates inſolamur, & cum igni fouemur, & cum calidis medicamentis perfricamur. Cæterum ab externo eſt omnis eiuſmodi calor adſcitus, nec de ꝓprio principio, ſed aliunde accenſus, auctusq́;. Exercitando uero, inſiti caloris augmẽtum animalibus ex ipſorum corporibus excitatur. Atq; is omnium exercitationum cõis effectus eſt, proprius tamẽ earum effectus non eſt, ſi modo & iratis, & *perturbatis, & pudore affectis, naturalis ẽt calor augetur: quanq̃ ira *haudquaquam auctus, ſed ueluti feruor eſt caloris in corde. Itaq; ẽt eſſentiam eius uel probatiſſimi philoſophorum talem eſſe affirmant: quippe acceſſorium iræ eſt, non ei⁹ eſſentia, ultionis appetentia. Verecundis ãt augetur inſitus calor, dum primum intro ſe recipit uniuerſus: deinde poſtq̃ in alto corporis eſt collectus, & ex ipſo inibi congeſtu, & ex aſſiduo motu incrementum capit. Non.n. quieſcit pudore affectorum ſpiritus, ſed tum ab interno, tũ circa ſe, unà cum toto ſanguine, uarie circumagitur, ita planè, ut ſpiritus eorum, qui perturbantur. Di

A.ibid.b.c

* ἀγωνιῶσι.i. ante certamen trepidantibus.

* impreſſi habent οὐ ψαμῶς αὔξησις, ut Linacer uertit. aliqui codi. habẽt οὐχ ἁπλῶς αὔξησις, i. haud ſimpliciter auctus, ſeu auctio.

C cetur ãt in progreſſu latius de omnibus eiuſmodi animi affectibus. Ad præſens.n. propterea ꝙ commune ſymptoma tum hos ipſos affectus, tum exercitationes excipit, dum omnis exercitij cõem eſſe natiui caloris auctum oſtenderem: idq; de interno, & à ſe, non tñ ſolis exercitationibus ineſſe, ſed pariter dictis modo affectibus: coactus ſum obiter & de his meminiſſe. Iam ſingulas exercitationum ſeorſum perſequi tempeſtiuum vr̃, illo præſertim prius ſignificato, ꝙ in his quoq; complures differentiæ inueniantur. Quippe interim aliam partem aliud alio magis exercitium fatigat. Et quædam lente motis fiunt, quædam ocyſſime agitatis, & quædã robore ac nixu adhibitis, quædam ſine his: ad hæc, quædam cum robore pariter & celeritate, quædã languide. Ac, quod uiolenter quidem ſine uelocitate exercetur, εὔτονον .i. ualens uoco: quod uiolẽter & cum celeritate, σφοδρὸν .i. uehemens. Violenter autem, robuſteve dicere, nihil referat. Fodere ergo, ualens robuſtaq; exercitatio eſt. Simili modo & ſiquis quatuor ſimul equos hẽns coerceat, impenſe robuſta exercitatio eſt, nõ tamen celeris. Tum ſiquis maximo onere ſublato, aut eodẽ loco maneat, aut paululum procedat. Iam accliuis inambulatio huius quoq; generis eſt. Attollũtur.n. eo motus genere, & ueluti onus ſuſtinentur ab ijs, quæ primum mouentur, inſtrumentis, reliqua corporis membra uniuerſa. Præterea, ſiquis ꝑ funem manibus apprehenſum ſcandat, ſi

D cuti in palæſtra pueros exercent, qui eos ad robur præparant. Quin ẽt, ſiquis fune arrepto, aut ẽt pertica, ſublimis ex ea pendeat, ac diu teneat, robuſtum is ualidumq́; laborum exercet, citra tñ celeritatem. Ita uerò, & ſi quis manibus in pugnum reductis, ijſdem prolatis, uel in altũ ſublatis, diutiſſime eodem habitu conſiſtat. Quòd ſi adhibitum quempiam deducere ſibi manus iubeat, nec tñ ipſe remittat, adhuc ſanè impenſius hic tũ muſculos oẽs, tum neruos ad robur comparat, ut quorũ maxime ꝓpria ſunt oĩa id genus exercitia. Idq; multo certe magis fiet, ſi q̃s ſũmis manibus, utraq; ſeorſum, apprehenſo põdere (cuiuſmodi ſunt, q̃ in palæſtra alteres dñr) porrectis his, aut in ſublime erectis, eodem habitu perſiſtat. Iam ſi ẽt cuipiam iuſſeris, ut te uiolẽter detrahat, inflectatq́;, dum ipſe non manibus mõ, uerum ẽt cruribus ſpinaq; conſtans inflexusq́; reſiſtas, non leuem ad membrorum robur exercitationem obieris. Sanè hoc genere Milonẽ ipſum exercitaſſe ſe ferunt, dum aliàs conuellere ſe, moueréq; de loco volẽti ꝑmitteret. uerũ hęc crurũ maxime exercitatio fuerit: aliàs utiq;, ſi manus exercitãdas curabat, pugnũ aperire iuberet. Idẽ (ut aiũt) malum punicum, aut tale quippiã, manibus cõplexus, auferendũ cuiuis præbebat. Hæc igitur exercitia maximi roboris tum oñtationem, tũ exercitationẽ continent. Robur autem partium tum exercet, tum uero firmat, & ſi quis alterum complexus medium, aut ẽt ipſe

medio comprehenſus, manibus, digitiſq; pectinatim iunctis, aut quem complectitur, abſoluere E ſe iubeat, aut ipſe ſe à complectente ſoluat. Ita etiam, & ſiquis alterum, qui uerſus ipſum ſe inclinet à latere aggreſſus, ilia manibus complexus, ceu onus aliquod ſublatum inuicem protendat, reducatq;: ac magis, ſi, dum geſtat, ipſe nutu renutuq; corporis utatur; ſic nanq; ſpinam uniuerſam ad robur cōparauerit. Aeque uero, qui pectoribus ex aduerſo innixi, magno ſe conatu inuicem retrudunt. Etiam, qui à ceruicibus pendentes deorſum trahunt, ad robur præparant. Cęterum talia oīa exerceri citra palæſtram aut copioſum puluerem queunt, quocunq; conculcato loco, erectis ac ſtantibus. Quæ uerò luctantes inter ſe moliuntur, cum robori augendo ſtudēt, hæc aut puluerē altum, aut palæſtram deſiderant. Ea ſunt eiuſmodi: Cum uterq; luctantium ambobus cruribus alterū alterius crus complectit̃, deinde manibus inter ſe collatis, altera ceruici violenter incūbat, utiq; quæ è regione impediti cruris eſt, altera brachio. Licebit & circa ſummum caput manu altera tanq̃ funiculo iniecta, uiolēter retrorſū reclinare ac reuellere. Eiuſmodi lucta, utriuſq; luctatoris robur exercet: quemadmodū & ea, q̃ altero alterū cruribus cingente, uel ambo p ambo mittēte, fiunt: nam hæc quoq; utrunq; ad robur ꝑparant. Infinitæ aliæ eiuſmodi robuſtæ exercitationes in palæſtra ſunt. Quorum nimirum oīum peritiā uſumq; pædotriba callet, ipſe ſanè ſic à gymnaſte diuerſus, ut à medico coquus: qđ ipſum quoq; ad perpetiſionē & ſti F mationemq; ſe offert. At dictum quidem iam de hoc eſt in eo libro, qui Thraſybulus inſcribit̃: cæterum dicemus & nunc, quod ſatis ad præſentem ſit diſputationē, uerum ſi prius exercitationū uarietates abſoluero: quarū quæ robuſtæ ſunt, quaſq; ευτόνους, græci uocant, dictæ iam ſunt.

Quæ ſint exercitationes celeres, quæ vehementes. CAP. 10.

A.l.1.f.3.d.2. c.2.fol.60.c

SVpereſt ut de iis dicamus, q̃ celeritate peraguntur, citraq; robur & uiolentiā. Id genus ſunt curſus, & umbratilis armorum meditatio, & cū duo ſummis manibus cōcertant; ἀκροχειρισμούς, græci uocant: tum quæ per corycum & paruam pilam exercitatio fit, utiq; cum à diſtantibus & currentibus adminiſtratur. Eius generis eſt & quod ἐκπλεθρίζειν græci dicunt, & qđ πιτυλίζειν. Eſt autem ἐκπλεθρίζειν, cum in plethro .i. in ſexta parte ſtadii, qs prorſum, retrorſumq; uiciſſim, idq; ſæpe, in utranq; partem ſine flexu curſitans, unoquoq; curſu breue quiddam de ſpatio demit, quoad deniq; in unico greſſu cōſtiterit: πιτυλίζειν uerò, ſiquis ſummis pedibus ingrediēs, tenſas in ſublime manus, hanc antrorſum, illam retrorſum, celerrime moueat. Hoc uerò exercitamento maxime ante parietem ſtantes uti ſolent, quò, ſi qñ aberrent, facile pariete apprehēſo erigantur. Sed ſic exercitatorum ut error magis latet, ita exercitium ipſum fit imbecillius. Celeres uerò motus ſunt, citra tñ uiolentiam, & qui in palæſtra eduntur, circūuolutis celeriter humi G nobis uel ſolis, uel cum alijs. Licet autem & erectis, tum circumactis, ac uelociter prope adſtantem mutantibus, celerem exercitationem peragere. Poteſt & ſolis cruribus, idq; erectus, ac uno loco conſiſtens, celeriter exerceri, ſubinde quidem retro tm̃ reſiliens, interim uerò in anteriora referens crurū utrunq; uiciſſim. Quin & per manus exercitatione celeri tantundem ualente uti datur, idq; citra ullos alteres utiq;, ſi frequentiæ celeritatiq; motus earum impenſe incumbas, ſiue has in pugnum ductas, ſiue explicatas mauis. Ac eiuſmodi quidē celeris exercitatio eſt, in q̃bus dixi ſpeciebus comprehenſa. Reliquum eſt, ut ad uehementem ueniamus. Ea uerò, ſicuti ꝑ dictum iam eſt, ex robuſta celeriq; compoſita eſt: qñ, quas robuſtas diximus, ijs omnibus ut uehementibus uti licet, motus mō celeritatē adijcias. Non in poſtremis uerò uehementes hę ſunt fodere, diſcum mittere, moueri, ſaltare, idq; cōtinuato ſine intermiſſione opere: ſimiliter graue quoduis telū iaculari, continuatis ſibi q̃ maxime iactibus: aut graui armatura tectum celeriter agitari. Et qui aliquo quidē tallum exercentur, intermittere paululum ſolēt. Atq; hoc loco inter aſſiduam interpolatamq; exercitationem differentiam noſcas, licet. Quas .n. mō retulimus, uniuerſæ morula interpoſita magis uſurpari ſolent, ac potiſſimum, quæ labores operaq; ſunt, nedū exercitia, ut foſſio, & remigatio. Quæ uerò remiſſiores exercitationes ſunt, eæ ſine interpoſita quiete magis fiunt, ueluti continuatus diu curſus, quem græci dolichon uocant, & iter facere. H

Quæ exercitationes quas partes exerceant: ac de ſingulis motibus, qui humano corpori conueniunt. CAP. 11.

A.l.1.f.3.d.2. c.2.fol.60.f

HAcc igitur oīa exercitationum genera ſunt, quæ & modo dictas differentias hēnt, & ſupra has, ꝙ alia lumbos magis, q̃ brachia curave, exercent: alia ſpinam totam, aut pulmonē tm̃ aut thoracem tm̃. Quippe iratio, curſuſq;, crurum exercitationes ſunt: acrochiriſmi, & ſciamachiæ, brachiorum ac manuum propria. Lumborum āt, aſſidue ſe inclinare, ac rurſus reuocare idq; aut pondus aliquod à terra tollentē, aut aſſidue in manibus ſuſtinentē. Sūt & qui depoſitis ante ſe lateribus, ulnæ interuallo diſtantibus, poſtea medij ipſi ſtantes inclinant ſe, atq; attollūt dextra quidem eum, qui ad ſiniſtram iacet, ſiniſtra, qui ad dextram: tum rurſum utrunq; in ſuū locum referunt: atq; hoc identidem deinceps faciunt ijſdem ueſtigijs inſiſtētes. Hic uero mot⁹ tranſuerſas ſpinæ partes magis exercet, ſicuti prior ille rectas. Thoracis uerò & pulmonis maximæ reſpirationes propriæ exercitationes ſunt. Maxima uerò uox pręter iam dicta, uocis quoq; inſtrumenta omnia permouet: quorum enumeratio in ijs, quæ de uoce edidimus, habetur. Quoniam autem huc producti ſumus, non alienum ſit de omnibus animalis partibus tradere, & quę

motus

A motus euidentes,& quæ*leues & obſcuros obtineant: q̃ rurſus à ſe moueantur, quæq; ab alijs.
Quippe eiuſmodi diſcretio non paruã commoditatẽ gymnaſtæ afferet ad omnia animalis mem
bra mouenda,aliàs à ſe,& propria uirtute:aliàs ab alio,& p alienam.Quæcunq;.n.uoluntate ſu
ſcipiuntur actiones,eæ muſculorum neruorumq;,& quos aliqui tendones τένοντας uocant,pro-
priæ ſunt.Eædem tamen,ſi maiore ui & celeritate fiant, primum quidem & maxime dictas iam
partes,ex accidenti uerò etiam arterias exercent:cum prædictis verò oſſa,venę,carnes,ligamẽ
ta,& cæteræ omnes animalis partes vnà mouentur.Reliquorum uerò motuum,qui in animaliũ
corporibus noſcuntur,quicunq; non cõmuni uoluntate ſuſcipiunt̃,ſed uel naturales ſunt,uel p
animi affectibus eduntur,duplices hi genere ſunt:alij.n.cordis & arteriarum,alij uenarum & ie
cinoris actiones ſunt,atque horum quidem primum & maxime:ſecundo loco reliquarum om-
nium partium:q̃quidem quatuor naturalibus facultatibus oẽs gubernantur.Ac arteriarum q-
dem cordisq; motus nunq̃ ſanè omnino intermittitur,cæterũ magnitudine,paruitate,velocita
te,tarditate,& uehemẽtia,& imbecillitate,uarie intẽditur,atq; remittitur idq; multis ex cauſis:
quas oẽs in opere quod De pulſuum cauſis cõſcripſimus,percenſui:nunc ſumma tñ capita deli
baſſe ſat erit.Vna igit̃ mutãdi pulſus cã eſt naturalis caloris auctio,diminutioq;.Altera cã eſt, q̃
ex animalis ſpiritus mutata quãtitate ſpectatur. Tertia, quæ ex firmitate,infirmitateq; uirtutis
accipitur.Quarta,q̃ ex inſtrumenti ipſius malo affectu æſtimatur.Verum de hac diſſerere nõ eſt
huius loci.Iam.n.ægrotet animal,neceſſe eſt in eiuſmodi affectibus:cum reliquæ oẽs pulſus mu
tationes etiam in ſanis ſpectentur.Quæ igitur ex aucto diminutoq; naturali calore mutatio ori
tur,ea pro anni tẽpore,nutrimẽto,potione,balneo,frictione,ſomno,& uigilia,itemq; animi af-
fectibus,& actionibꝰ uolũtate ſuſceptis ĩcidit.Quæ uerò ex animalis ſpiritus alteratione naſci-
tur,ea pro motus,qui uoluptate conſilioq; initur(καθ' ὁρμὴν Græce uocant,) differentis uariat̃.
Quæ ex uirium firmitate infirmitateq; oritur,pro ſubſtantiæ ipſius cordis & arteriarũ bono,cõ
trariove temperamento cõtingit. Porrò uenarum opus unà cum alijs inſtrumentis uniuerſis,q̃
cunq; natura ad alimenti diſpenſationẽ excogitauit,p cibo potioneq;,tum uerò p diſtributio
nis in corpus,& cõcoctionis,& nutricationis ratione uariatur. Huius uerò mutationis arteriæ
quoque participes ſunt.Qui uero motus actiones nõ ſunt,horum triplex diuerſitas intelligitur.
Alij nanq; animantibus ex ſeipſis inſunt: alij extrinſecus adueniunt: alios medicamenta prori
C tant.Et ex ſe quidem animalibus inſunt ij,quos ante memoraui.Extrinſecus uerò accedunt,q
nauigando,equitando,aut geſtando,ſiue uehiculo,ſiue lectulo pendẽte,ſiue cunis agitatis p̃ſtã
tur,ſiue per nutricum ulnas, ut infantibus:extrinſecus p̃terea aduenĩetium & frictio ſit.Nõ nul
li tamen motus miſti planè ſunt,ueluti equitatio.Non enim ut in uehiculis,præſertim in quibus
ſtratus quieſcas,ita,ẽt,cũ equo inſideas,accidit,ut à geſtante tantũ agiteris,ipſe nihil agas:quin
ſpinam erectam ſuſtinere,tum utriſq; fęminibus equi coſtis firmiter hærere,& crura extendere
oportet,etiam ante proſpicere.In quo non modo viſus exercetur,ſed etiam collum laborat,prę
cipue tamen uiſcera hoc genere agitantur.Porrò ea ſalientibus quoq; ęque dimouẽtur, uerũ ijs
qui uehiculo geſtantur, non,æque.Quare,ſi quis uiſcera,quæ ſub ſepto ſunt, mouere violẽtius
uelit,& prædictos labores adeat,& p̃terea ad frictionem, quæ per circuniectam faſciã admini-
ſtratur,accedat.Statuatur ãt,oportet,is,qui fricat,à tergo:qui modo in dextrã,modo in ſiniſtrã
manus inijciat,lacinãte, apprimenteq;has ipſas partes ipſo,qui fricatur. Sanè concutiunt nõ ni
hil,ea quæ ſub ſepto viſcera ſunt,& maximæ tum reſpirationes,tum voces: pari modo efflatus
& qui pe ſe fiunt, & qui cum cohibito cõpreſſoq; ſpiritu tum in tibiarum ſono, tum uoce adhi
bentur.Iam ipſa ſpiritus cohibitio,exercitatio quædã muſculorum eſt,non minus certe eorũ,q
in abdomine,q̃ qui in thorace inſunt.Verum de hac poſt agetur,utpote quæ ſupra alia,quæ mo
do retulimus,commoda,etiam aliam gratiam non leuem præſtat, cuius nimirum cauſa ad finẽ
D exercitationem eam adhibemus.Verum ad propoſitum redeundũ, nẽpe ꝙ nõ pauci ex ijs mo-
tibus,qui partibus animalium accedunt,nec partium ipſarum actiones ſunt, nec earũ actiones
ſequuntur,ſed ab alijs & per alia perficiunt̃:ueluti in his qui uehuntur,nauigãt,fricãtur,& pur-
gantur per medicamenta tum uomitoria,tum aluum ducentia,fit. Verum eiuſmodi motus,huiꝰ
de tuenda ſanitate artis non eſt.Reliqui omnes & potiſſimum ij,qui ex frictione fiũt, imprimis
neceſſarij cognitu huius artis præſidi ſunt:quippe ad cuius profectionẽ ſpectat omnium motuũ
uires nouiſſe:Sicuti,reor, ad opifices ipſos ſpectat ſingulos particulares motus noſſe. hi nanq;
uarietatem,quæ in materia eſt,norunt: gymnaſtes virtutis ſingulorum ſcientiã habet.Etenim,
ſiquis me iubeat,ut hoplimachicos.i.armorum meditationis motus, uel alium doceam,uel ipſe
concinne peragã, ſanè unumquemlibet eorum obire commode nequeam. At, ſicui me hoplo-
machicorum,cum agit,adhibeas,non modo quam uim obtineat actionum quælibet, ſed etiam
quam maxime partem exercitet,omnibus illis certius norim.Immo uerò (ſi uerum ĩgenue fate
ri oportet)hoplomachicus nullus earum uim reddat. Qui exercitationum artem probe callet,
is oẽs nouerit,ſingulas ad certos referens fines.Namq; aut uiolentæ q̃dam ſunt,grauesq;, ac ro
buſtæ:aut leues,celeres,& concitatæ:aut pariter uiolẽtæ & celeres.Has igitur obiter dũ agi cõ-
ſpicit,ſtatim uiſas facile dignoſcit:atq; hoc amplius,quænam crura,brachia,uel thoracem actio
exerceat:

* βραχεῖας i. exiguos uel paruos.

exerceat, quæ lumbos, caput, ſpinam, uel uentrem: quę demum aliam q̄uis partem egregie pręter E cætera fatiget. Hoplomachicus enim apte numeroſeq́; motus peraget celeres fortaſſe, robuſtos, ac graues: cæterū, q̃ denſent aut emacient eiuſmodi motus, parū nouerit: pari modo nec q̃ carnem augent & rarefaciunt motus tardi. Iam idē robuſte ſimul & tarde & grauiter mouebit: nec tamen, q̃ iſtiuſmodi motibus corpori robur & grauitatē acquirit, intelligit. Aurigandi quoque peritus omnes motus particulares numeroſe, apteq́;, & ad uſum cōmodiſſime efficiet: ſed, q̃ horum corpus emacient, aut carne impleant, robuſtum, uegetum, molle, durum, dēſum, rarū ve efficiant, omnino ignorat. Ita & qui pila exercere inſtituit, (σφαιριστικὸν uocant) omnem pilæ iactū exceptūq́; callet: minime tamen, quem corpori affectum hi comparent, nouit. Pædotriba quoq; quicquid in palæſtra motuum geritur, pernouit: quid quiſque motus efficere queat, ignorat. Et (ut ſemel dicam) oēs homines, artifices iuxta, inerteſq́;, quos corpore motus exercēt, eorū ignorant uires, ſaltatores, nautæ, fabri tum materiarij, tū ferrarij, piſcatores, agricolæ, edificatores, ſutores, oēs denique qui quiduis moliuntur. At gymnaſticus ex ijs, q̄ ante retuli, principijs, cuiuſuis actionis, etiam eius, quam nunc primum, nec ante cōſpexit, uim tenebit: ueluti ſtatim ſaltantium prænegeti motus, in quibus nimirum, q̄ maxime ſaliunt, ac celerrime circumacti uertuntur, & genu prius poſito mox emicant, & crura tum attrahūt, tū maxime diuaricant. Et ſumma F tim, in quibus ocyſſime mouentur, gracile, muſculoſum, durū, cōpactum, pręterea uegetum, corpus reddunt: at remiſſi tardi & languidi motus, non ſolum nō eiuſmodi corpus, quale nunc diximus faciunt, ſed contra, ſi natura muſculoſum & uegetum ſit, diuerſam omnino affectionem inducunt. Quod igitur paulo ante diximus pædotribam ita eſſe gymnaſtæ miniſtrū, ut medici coquum, id nunc quoq; oſtenſum eſt. Quippe coquus betam, lentem, aut ptiſanam aliàs alia rōne præparat: nec tamen, quod præparauit, quam uim obtineat intelligit, aut quęnam præparandi ratio cēſenda ſit optima. At medicus nihil horū ita, ut coquus, parare eſt potis: uerum quicquid præparatum ſit, eius uires probe callet.

Frictionem, exercitationem, ſomnum, cibum, balneum, & cætera, quæ propoſito adoleſcenti adhibentur, moderata conuenire. CAP. 12.

Ergo gymnaſtes propoſiti nobis adoleſcentis, utique qui optimū corporis ſtatū eſt ſortitus, omnium quidem exercitationum uires pernouit: deligit uerò ex omni genere, qđ moderatum mediumq́; inter utrunq; exceſſum eſt. Nā neq; celeris, tardæve exercitationis optimus ſtat* eget, ſed planè mediocris ac mediæ: nec rurſus uiolentę & uehemētis, nec remiſſæ & languidę, immo in his quoq; mediocre optimū eſt: quando nō alterare, ſed planè ſeruare optimum corporis ſtatū conuenit: Siue igitur armis eiuſmodi adoleſcentē exercitare gymnaſtes uelit, †peritiſ G ſimo totius meditationis armorū adſcito, cū oēs ſibi promere actiones iubebit: mox ipſe eliget, ac diſcernet, imperabitq́;, quibus earū ſæpe, quibus raro, quibus mediocriter, quibus aut, nunquam, aut ſemper, exercitari, eum velit: quippe quem latere non poteſt, quæ quodq; mēbrum exercitatio magis agitet, quæue cuiuſque exercitationis qualitas, facultasve ſit. Siue folli pilave exercitare ſtudet, hic quoq; rurſus tū genus, tum qualitatem, tū*modum, actionis inueniet, ipſo follis pilæve perito, pro miniſtro adhibito, quò illo omnē eius generis actionum materiam indicet. Nā ipſius propriæ cuiuſq; artis materiæ gymnaſtes, qua gymnages omnino eſt ignarus: uerum, ubi ſemel inſpexit, non ſolū qualitatem, ſed etiam uim eius, protinus intelligit. Quàm plurimos enim ipſi ex ijs, quibus imbecilliores quædam corporis particulæ erant, unde crebris in his vrgebant morbis, unius gymnaſticæ ope reſtituimus: †neque tamē omnes proprijs exercitationibus, ſed, ſiue quis ſaltator erat, ſiue hoplomachicus, ſiue pancratiaſtes: ſiue luctator, ſiue alio quouis genere exercitatus, iuſſo eo nobis pſentibus artis ſuę oēs mot⁹ promere: mox appoſitiſſimis unà cū tēpore & modo delectis. Verum de correctione id genus, procedente tractatu agemus, ea ſcilicet operis parte, in qua de uitioſis corporum ſtatibus diſceptabitur. Nūc optime cōparato corpori ſuū ſtatum tueri propoſuimus. Porrò huic omni genere mediocritas adhibenda H eſt ex frictione, exercitatione, balneo, cibo, ſomno, ita ut nec durior illi, ne mollior, habitus corporis reddatur. Quippe hic ab extrinſecus imminentibus facile offenditur: ille corporis inhibet auctum. Pręterea nec denſior, ne uidelicet in carne excrementorū aliquid hæreat: nec rarior, ne quod eſt ſalubre, effluat. Simili modo, ſi quidem optimo habitu erat, nec ſolito gracilior, nec craſſior: cū conſtet gracilitatem externis iniurijs, craſſitudinem ijs, quæ internæ ab ipſo corpore proueniunt, eſſe obnoxiam. Pari modo neq; calidius, frigidius, ſiccius, uel humidius, efficere eiuſmodi corpus expedit, ſi quidē inculpato temperamento erat. unum igitur eſt, quod in ita ſe habente corpore eſt ſpectandum, nempe in omni tuendæ ſanitatis materia, quod cōueniēs, mediocreq́; eſt. Porrò id eſt inter utrunq; exceſſum plane medium. Quemadmodum autem huius maxime ſis compos, ſupra iā dictum eſt. Cęterum de ijs, quæ maxime neceſſaria ſunt, uel ſępius meminiſſe non ſit profectò inutile. Prima ergo dies craſſiorem coniecturam præbebit, ſecunda uerò, tertia, quarta & reliquarum quælibet, pro ratione magis exactā. Quippe in prima die oīa tibi pro dictis iam ſcopis ſunt peragenda. Exuat ſe, ſicut Aegimius præcepit, ubi in lotio iam perfecta concoctio cernitur. Mox frictionis ratio huc ſpectet, ut membra molliantur. Docebit id

tum

† Ad uerbum fo- re: peritiſſimum materiæ h. plomachicarum actionum aſſumens, eum &c.

* μέτρον.

† impreſſi habent οὐχ ἁπάντας ἀπὸ τῶν οἰκεί- ων γυμνασίων. Manuſcripti tamen omnes, quos uiderim habent οὐκ ἀπαγαγόν- τες ἀπὸ τῶν, &c. i. non abducentes, ſeu non remouentes a proprijs exercitationibus: & ita omnino uidetur legēdum.

A.l.1.f.3.d.2. c.3.fo.60.h A tum floribus color, qui in ſumma cute reſidebit, tum artuum flexibilitas, habilitasq́; ad oẽm motum. Poſt hæc exercitetur, dum & corpus intumeſcit, & color illi floridus apparet, & motus prõptè, æqualiter, & cõcinne edit. Inter hæc uerò ſudorem cum calido uapore miſtum cernes. Inhibenda verò exercitatio tum primum eſt, cum aliquod horum fuerit mutatum. Quippe, ſi cõtractior paulo corporis moles videbitur, deſiſtendum ilico eſt: ſi.n. ultra quid pergat, ẽt boni ſucci non nihil educetur: atq; ita tum gracilius corpus fiet, tum aridius, atq; ad incremẽtum minꝰ habile. Non minus profectò, & ſi coloris gratia uaneſcat, ceſſandũ eſt, quãdo, ſi exercitationẽ cõtinues, frigidum corpus efficies, & nimiũ exhauries. Iam motuum alacritas, æqualitas, uel cõcinnitas ſi remitti quippiam, collabiq́; cernitur, utiq; ſtatim deſinere conueniet. Itidẽ, ſi in ſudore accidat ulla qualitatis eius, quantitatisve mutatio, quippe quem & copioſum magis, & magis incalentẽ edi par eſt, prout motibus vehementiæ plus acceſſerit. Cum igitur is aut minor intelligitũ, aut frigidior, tũ ſcias digeri exhauririq́; corpus, ꝑterea refrigerari ac ſiccari plus iuſto. Quo magis ſolicite attendendũ exercitando corpori eſt, ut cum dictarum iam notarum ꝗlibet apparet, protinus ceſſet. Nec tñ protinus lauatũ ablegandum eſt, † ſed ſummam exercitationis intenſionem, quam ἀκμὴν Græce uocant, remittere ſiſtereq́; iubebitur. Quòd ſi ilia cohibẽdo anhelitu im- *† Græci cod. oẽs, quos uiderim, et Orybaſius 6. collect. med. ca. 15. habent, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀκμὴν τῶν γυμνασίων ἐπισχεῖν, καὶ ἐπιτείνειν … Antiqua uero tranſlatio uoc. eo loco habet, Quia ſecundum ergo a ſtatu exercitiorũ & ſtare iubedu.*

B plere uelit, perfundi oleo atq, apotherapia uti deninceps debebit. Porrò, ea cuiuſmodi res ſit, ſimul qui ſint in ea ſcopi, & ꝗ mẽſura, ꝑterea quibus abſoluatũ tum motibus, tum frictionibus, ſequenti libro monſtrabitur: præſentem enim utpote ſatis uerborum habentem iam, commode uideor finiturus, ſi modo illud unum adiecero, lauacrum, quod omnino medio tẽperamẽto ſit, ad propoſitam ætatem naturãq́; eſſe eligendum. Propoſitum nanq; eſt, ſi rectè meminimus, tertium à natiuitate ſeptẽnium, id eſt quod inter quartumdecimum, ac unum & vigeſimũ annos interuenit. quo utique frigida lauari adoleſcentẽ adhuc nolim, ne incremento eius (cui plurimum eſt conſulendum) ſit in mora. Vbi uerò iuſtam magnitudinem impleuit, etiam de frigida lauatione aliquid diſpiciemus. Simili ratione & de exercitationibus, quæ in puluere obeuntur, exquiſitius in ſequẽti ſermone agemus. In ꝑſenti illud nouiſſe ſatis erit, ne puluere quidem huic adoleſcenti opus eſſe: modo illi, in qua exercitabitur, domꝰ ad eum modũ, quẽ inter initia ꝑcepimus, ꝑparata ſit. Verum, ſi calidior ſit, tum puluere utendũ. At eo ſi utetur, omnino erit lauandum. Si non utetur, liceat & illotum dimittere, ꝑſertim hyeme. Poſt hæc uerò & quæ ad cibum, potionem, ſomnum, ambulationẽq́; pertinẽt, coniectanda huic ſunt, qui adoleſcenti præficitur: & in ſequentibus à nobis dicentur. Verum fieri nõ poteſt, ut modi horum primo ſaltẽ die ratio illi

C exacta conſtet, ſecundo, ubi exploratum habuerit, quomodo poſt quot exercitationes nutritus adoleſcens ſit, ſi proprium naturæ habitum prorſus ſeruare uiderit, eodem ſeruato modo tũ nutriet adoleſcentem, tum exercitabit. Sin non ſeruauerit, quacunq; ratione à priſtino habitu eſt lapſus, reducere eum mutata menſura tentabit: itaq; facere non deſiſtet, quoad in ſingulis peragendis exactum modum definierit. Quot uero, & qui ſint præter naturam lapſus, ac quemadmodum quemlibet tum agnoſcere, tum reparare conueniat, in ſequenti opere docebitur,

GALENI DE SANITATE TVEN.

LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Plenam laſſitudinem & cæterorum affectuum dignotionem, ac curationem exhibet, quatenus exercitationes ſequuntur, & ſunt ſanorum hominum ſymptomata.

D *Quid actum ſuperioribus libris, quid hoc agendum.* *CAP. I.*

MEdicorum gymnaſtarumq́;, ꝗ de ſanitate tuẽda prodiderunt, alij oĩum hominum cõia ꝑcepta tradiderunt, nihil uſquã cogitantes de corporũ noſtrorum ꝑ ſpẽs differentia. Alijs diſſidere inter ſe corpora nr̃a non paruo diſcrimine placuit, eorum tñ dr̃ias, ceu comprehendi planè uniuerſæ nequeant, conſulto omiſerunt. Pauci oĩno, ꝗ per ſpecies & genera diſcernere ſunt aggreſſi, plura perperã, ꝗ̃ rectè, ſcripſerunt. Nos primo ſtatim uolumine, quot numero ſpẽs humanorum corporum ſint, indicauimus, promiſimusq́; ſingulis ꝓpria tuẽdę ſanitatis ꝑcepta ſeorſum tradituros. Orſi ãt ſumus ab eo corporis ſtatu, in quo queri de ullo naturæ uitio non poſſis. Qm̃ ãt is homo negociorum interdum occaſione, uel ſponte, uel inuitus pro ſecundæ ualetudinis præceptis uiuere prohibetur, ſatius uiſum eſt primum eum liberum, ſuæq́; planè ſponte, ac uni corporis ualetudini uacantem proponere. Ac, quemadmodum quidem educari eiuſmodi hominem conueniat, primo libro docuimus, ad quartumdecimum uſque annum curam eius perſecuti. ſecundo, qua ratione ad uirilem ætatem duci debeat, indicauimus: ubi longior ſermo incidit, poſtꝗ̃ in cõmunia ſalubris ar-

tis capita deuenit,ſine quibus ne de ꝓpoſita q̃dẽ ꝗtate naturaq́; exacte diſſerere licebat.Oẽs.n. E
tum frictionis,tũ exercitationis differẽtias enumerauim⁹,nõ mehercle particulares,(niſi ſicubi has obiter exẽpli cauſa,nõ neceſſitatis referre ex uſu fuit) ſed q̃ genere ac ſpecie ſunt diſtinctæ. Ergo in frictionibus quidẽ quã mollis duraq́;,& ante has mediocris,facultatẽ obtineant,interpretati ſumus.Adiecimus & differentias,quæ à quantitate ſumuntur,numero tres:mox quę ex coniugatione harum oriuntur:oẽs in totum numero nouem, & ꝓ ꝑtãte ſingularum expoſita. In exercitationibus verò enarratis,quænam acuta ueloxq́; uocetur, quænam hebes tardaq́;, ac q̃ harum mediæ primæq́ natura ſaltem ſint,itemq́; quæ ualens ac mollis, ꝓterea grauis leuiſque, quæq́; harum ſint mediæ,ſimili mõ tractatis,docuimus optimum corporis ſtatum per oĩa, quæ mediocria conuenientiaq́; ſunt,quæ eadem media planè exceſſuum ſunt,agi debere,idq́; tũ in frictione,tum exercitatione,tum balneo,tum alimento,omnibus deniq́;, quæ ſalubrem uictus rõnem complent:polliciti q́; ſumus,ſicuti de frictione exercitationeq́; fecimus,ubi in genera q̃dam communia ſpeculationem reuocauimus,quò ſimul recordatu facilis,ſimul certa rõne viaque tradita doctrina eſſet,ita & in reliquis oĩbus facturos:ac primum quidẽ de ea,quã apotherapian uocant,acturos:qñ quidẽ ea proximo loco tractanda in ſuperioribus eſt propoſita.Quippe ubi,quouſq́; intendere,augereq́; exercitationem oporteat, quod ad ſanitatis rõnem ꝑtinet, F
præcepimus,finem quoque ſequi debere diximus apotherapian, de qua nunc agemus.

De apotherapia,quæ poſt exercitationes tum frictione,tum alijs ingenijs adhibetur. CAP. 2.

EST igitur unum quidem primum,ꝗ ea genere duplex eſt. Altera quidem exercitationis ceu pars,altera eius ceu ſpecies.Ac de ea quidem,quæ ceu ſpecies cenſetur, poſt dicemus: de ea uero,quæ ut pars habetur,nunc agendum. Omnis exercitationis probe peractę poſtrema pars apotherapia dr̃.Et duplici conſilio ſuſcipitur,& ut excrementa expurget,& vt corpus à laſſitudine tutum reddat.†Prior cã etiam exercitationi communis eſt:ʒ quãdo eius quoq́; duplex omnino propoſitum eſt,& ut ſolidas animalis partes firmet,& excrementa expurget. Proprius tñ apotherapiæ ſcopus eſt, ut laſſitudinem,quæ ſuccedere immodico exercitio ſolet, ſummoueat atq́; prohibeat.Ac athletis quidem,ʒ& alijs qui opere corpus fatigant,ʒ ſicuti qui uel fodiũt, uel iter agunt,uel remigant, uel tale quippiam opus uitæ neceſſarium obeunt: præſtò laſſitudines adſunt,niſi apotherapia deuitentur. Verum,de quo hoc loco agimus,optime comparatum corpus,quod ab omni ſeruitute eſt liberum,& uni ſanitati uacat,raro laſſitudine tentatur. Sicuti.n. athletæ,quos labor maximus exercet,nullo alio exercitandi genere obnoxij laſſitudini ſunt,ꝓterquam eo,quod ab ipſis ſolutum dicitur,ita nec qui uitam degunt liberam,& qui tñ ualetudinis tuendæ gratia exercitantur,uſquam laſſabuntur, propterea ꝗ hmõi exercitium adire nulla neceſſitate coguntur.Athletis.n.neceſſe eſt(quò uidelicet ad immodicos in certaminibus labores,etiam totum diem aliquando cõtinuatos, præparato iam corpore ſint)abſolutiſſimum illud exercitium(ipſi κατακορῶν uocant)aliquando obeant.Verum,qui tñ tuendæ bonæ ualetudinis cauſa exercitantur,ijs nec neceſſum,nec utile planè eſt immodicos labores adire: itaq́; his nullus inſtat laſſitudinis metus.Nihilo ſecius tamen ijdem apotherapia utentur, & ſi nullo laſſitudinis timore,at certe excrementorum purgandi cauſa:cui ex†pleniore(ut Græci loquunt̃)menſura,etiam laſſitudinis ſecuritas accedit.Nam & ſi ipſe exercitationis modus his eſt à laſſitudine q̃ maxime alienus,actioniſq́; omnis ratio plane citra uiolentiam,fieri tamen aliquando põt, ut gymnaſten in utroq́; paulum quid ſubterfugiat:quod neglectum, ſi non magnam, certe leuẽ exercitato laſſitudinem concitet.Cæterum non conuenit,qui ſibi uiuat, & uni corporis ſanitati uacet,ut uel minimum lędatur uſquam.Tutiſſimum itaque ſit apotherapia ſemper uti.Quę qualis adhibenda ſit,ipſa finium,ad quos tendimus,demonſtrabit natura. Nam,quoniam id petimus,ut ſolidarum animalis partium excrementa,quæcunque excalfacta extenuataque ꝑ exercitationem in corpore adhuc manent,prorſus eijciantur,& frictiones,quæ per alios adminiſtrẽtur,adhiberi oportebit,& cum his unà tum ipſarum,quæ fricantur,partium tenſionem, tum etiam ſpiritus cohibitionem.At quoniam nec frictionum unica ratio eſt,nec ſpiritus cohibendi, deligendum ex utroque genere eſt,quod utiliſſimum eſt.Atque ex frictionibus quidem,quę dura eſt,cogere corpora,hoc eſt denſiora ſimul,durioraque reddere traditum iam eſt. Itaque hæc ad res propoſitas parum eſt accommoda:ſiquidem quod denſatur, intra ſe cludit; quod laxum fit,liberum excrementis exitum præbet. Ad eundem modum quod durat,ijs,quæ tenſa ſunt, maxime eſt aduerſum,ut quod eorum affectum magis adaugeat:contra quod mollit, id eſt utiliſſimum.Si igitur ſemel & excrementa digeri,& quæ tenſa ſunt,molliri conuenit,duræ certe frictiones omnino ſunt fugiendæ:nec his minus à lentis cauendum arbitror. Nam poſt quàm à ſe corpus non amplius dimouetur,periculum eſt,ne frigeſcat,ac denſeſcat, dum nulla ope externa calfit.Hac igitur de cauſa non ſolum cum celeritate eſt fricandum,ſed etiam,quoad fieri poteſt,plurium manibus:quò nulla corporis pars nuda maneat. At ſi nec tardã eſſe frictionẽ oportet,nec duram,oleum nimirum fricando corpori largiter circumfudi debebit:id enim ad uelocitatem ſimul,& mollitiem frictionis multum conducet:& alioqui aliud non ſecundum mediocre

commodum

† Locus hic & in Græco mutilus uidetur, ex antiquo igitur codice reſtitui debet hunc in modũ, κατὰ μὲν οὖν ὁ πρότερος σκοπὸς ὅλης τῆς γυμναστικῆς τῶν ἀθλητῶν τε καὶ τῶν ὅτι ἔργον ἀναγκαῖον ἐν τῷ βίῳ διαπραττομένων, ὅσοι τι σκάπτουσιν. i. cõis igitur prior ſcopus ẽ omni exercitationi cũ athletarum, tum eorum, qui opus aliquod uitæ neceſſariũ exercent, ut fodientium.

† ἐξ ἐπιμέτρου.

A.l.1.f.3 d 2. c.3. fol. 60.h

A commodum affert:qñ & quæ tenſa ſunt,remittit,& quæ inter vehementius laborandũ fatigata
ſunr,emollit. Atq; his quidẽ de cauſis dura uitãda eſt frictio,ob alias verò mollis:quippe ea nec
alte demittitur,ſed circa cutẽ ipſam,& ei uicinas carnes deficit:nec ea,quæ in anguſtis meatib⁹
contenta excrementa ſunr,elidit. Cuius profectò cauſa tum ipſam fricãdarũ partium tenſionẽ,
tũ ſpiritus cohibitionem iniungimus. Media igitur mollis,duræq;,quæ eadem mediocris eſt,ab
utriuſq; incommodo abeſſe videtur,& mollis inefficacia,& duræ uiolentia noxaq;. Ea uero per
ficietur fricãtis quidem manibus valenter iniectis,ita,ut earum impreſſio ad duram frictionem
proxime accedat,cæterum pinguitudinis copia,& uelocitate mouendi eatenus remiſſis,ut pla-
nè euadat mediocris. Nam & pinguitudo ipſa ualentioris manuũ iniectionis nõ leue præſidium
eſt,& breuitas ipſa contactus tñ demit de uiolẽtia,quãtũ etiã de tẽpore. Porrò tendendas obi-
ter,dũ fricantur,partes cenſemus, quò, quicquid inter cutẽ,& ſubiectã carnẽ excrementorum
reſidet,per cutem expellatur. Quippe ambabus ijs laxis nõ magis foras, q̃ intro ferri excremen
ta cõtinget. Diſtentis verò ijs,quæ ſub cute ſunt,omnia foras eliduntur, ceu gemina manu ex-
preſſa: vnà foris,eius uriq;,qui fricat: altera intus,ipſis.ſ.quæ tẽdunt,particulis, manus vicẽ ſup
plentibus. Ac proprer hæc quidẽ nõ exigua portio apotherapiæ eſt ſpiritus detentio,& cohibi-
B tio. appellant uerò ita,ubi omnibus thoracis muſculis,qui circa coſtas habentur,intentis,coa-
ctisq; expirationem cõtinemus. Accidit nanq; obiter,ut ſpiritus,qui à coſtis premitur,dũ effla-
ri,ꝙ clauſum ſit guttur(λάρυγγα Græci uocãt)prohibetur,uniuerſus peſſum ad trãſuerſum ſeptũ
(quod Græce dicitur διάφραγμα) detur. atq; ut cũ hoc,q̃ ipſi ſubſunt,oĩa ſimul attollãtur,iecur,
lien,uentriculus,& quædam alia. Oportebit autem interim muſculos quoque,qui in abdomi-
ne ſunt (ἐπιγάστριον Græci appellant)leuiter intendi,ut ab his unà cum ſepto, ceu gemina ma-
nu preſſis,quæ interſunt,partibus,excrementum,ſiquod intra ſe habent, foras elidãt. Porrò me
diæ inter hæc partes continentur,iecur,lien,ventriculus,craſſi ac tenuis inteſtini partes,quæ ꝓ
minẽt. Loca uerò ad excipienda,quę expelluntur,excrementa,patẽt,tũ uẽtris tota capacitas,tũ
iſthic conſiſtentium inteſtinorũ cõcauitas. Si uerò ſeruari planè abdominis muſculos patieris,
nullius ꝑdictorũ excrementa uacuabis;quæ uerò in thorace ac pulmonibus habentur,ea deor-
ſum transferes. Expedit verò,huc potius trãsferantur,q̃ in illis manęant: tanto profectò magis,
quanto etiã eorũ,quæ in uentre,q̃ quæ in pulmonibus & pectore cõtinentur, prõptior exitus
patet. Hæc enim(nempe quæ in uentre & inteſtinis ſunt)uel euomuntur facile,uel excernunt:
Illa cũ conatu & ui per tuſſes eijciũtur. Verũ,ſiquis,pinde ut ſeptũ,ita abdominis quoq; muſcu
los anhelitus cohibitione intẽdat,exquiſitius planè expurgabit ea,q̃ ſub ſepto ſunt,uiſcera: nõ
C trãſferetur tamen quicq̃ à ſpiritus inſtrumentis ad ea,quæ nutrimento ſunt delegata, ſed totũ
in ipſo thorace & pulmonibus excrementum manebit. Quare cohibitionem anhelitus id genus
nunc nõ probo:multoq; minus,ſi quis omnino nõ diſtento ſepto ualide, ac uehementer contra
hat muſculos abdominis: qñ ita neceſſe eſt uenas oẽs parteſq;,quæ circa collum ſunt,ſpiritu ac
ſanguine impleri,excrementa uerò ſurſum atque ad caput,nõ deorſum & ad uentrem ferri. In-
tueri .n.id tum in ijs,q̃ tibia inflant,licet,tũ q maximã,acutiſſimãq; uocẽ edunt. Siquidẽ his col
lum oẽ dilatari,faciẽ uerò intumeſcere,& caput ualidiſſime impleri uideas,propterea, ꝙ in hoc
opere,q in abdomine muſculi ſunt,tendunt,diaphragmate his cedẽte. Eſt enim quicquid eiuſ-
modi operis eſt,ueluti in ijs demõſtratum eſt,quæ de uoce edidimus, miſtum ac compoſitũ ex
maxima expiratione, & ſpiritus cohibitione: utiq;cum ſimul oĩs ſpiritus efflatur,maximo nimi
rũ facto expiratu,idque cum ualidiſſima muſculorum,tũ qui coſtis inſident, tũ q in abdomine
ſunt,tenſione: In ſpiritus ãt cohibitione,eadem vtrorũq; muſculorũ facta tenſione nullo tñ ſpi-
ritu elabi permiſſo: in ijs,qui tibia ſonant,aut acutam uocem edũt, muſculis pari modo tenſis:
expiratione tñ nec penitus cohibita,nec tota ſimul emiſſa,ſed mediã rationẽ ſeruante. Ita nimi
rũ fit,ut trium operum cõis ſit muſculorum tẽſio, propria uerò in totius ſimul ſpiritus efflatu,
D uelox eius foras expulſio: in anhelitu cohibendo ipſa eius retentio: in tibiarum opere & uoce
mediocris emiſſio. Cauſa uerò triplicis huiuſce operis exitu arteriæ eſt: quippe qui in totius ſi-
mul ſpiritus efflatu latiſſime ſe pãdit: in ſpiritus cohibitione prorſus clauditur: in ijs,qui tibia ſo
nãt,aut qui voce acuta ſimul,& magna utuntur,mediũ quẽdã habitũ ſeruat. Ac de his quidem
poſt hac aliqñ agere neceſſe erit in ijs,quibus de uociferatione agemus. Cęterũ ſpiritus cohibi-
tio,q̃ ad apotherapian eſt maxime idonea, iecur,lienem & uentriculum attollit,tenſis qui in
thorace ſunt,muſculis uniuerſis: remiſſis,qui ſunt in ſepto & abdomine: ita nanque deorſum fe
rentur excrementa: Secundo autem loco habẽda eſt,q̃ mediocriter eos,qui in abdomine ſunt,
muſculos tendit,quò uidelicet ea,q̃ ſub ſepto ſunt,uiſcera apoterapiæ fructum ſentiant. His ip
ſis de cauſis etiã faſciarum)quæ ἅμματα Græci uocant)circumactus fieri conueniet: quos frican
A.l.1.f.3.d.& c.4.fol.61.b tes ipſi,cum à tergo fricandorum conſtituerint,circa totum uentrem adhibent: † cum ex aduer
ſo ſe collocarint,ceruicibus: alios uerò coſtis,& ſpinæ,& pectori accommodant, idque conuer-
ſo pariter cum his quodammodo eo, qui fricatur. Circa lumbos uerò ſimilis faſciarum circum-
iectio circumactioque fiet, tendente ſe ad ſingulas eo, qui fricatur, non tamen cum omnibus
pariter ſe uertente: cum neque continuos motus,nec uehemẽtes contingere ei ex apotherapia
conueniat,

† Alij uertunt ex græco. Alios uero, cum à fronte conſiſtentes, faſciarum circa dorſũ circumactionib⁹ utuntur, duabus manibus circumagentes: alios alijs coſtis, & ſpinæ, & pectori, idque conuerſo &c.

conueniat, ſed certe aliquos,& quibus ex interuallo frictiones ſint interpoſitæ.Quæ nanq; & cõ E.
tinuæ & uehementes frictiones ſunt,hæ exercitationis,quam præparatoriam vocant,ſunt pro-
priæ:q̃ uerò nõ cõtinuæ,nec vehementes,apotherapiæ.Itaq; ſepę quidẽ reuoluatur,ſubinde ue
rò ẽt repellat:ſæpe etiam hoc ipſo tp̃e progymnaſten mutet:ſæpe ipſe à tergo gymnaſtæ incũ-
bens,ac crurum vtrunq; per uices ipſi circumplectens,idq́; cum tenſione aliqua haudquaquam
urgente,ab alijs,qui cõmode cõtrectent,fricetur:hac.n.uel maxime ratione & calorẽ,qui exer-
citãdo eſt adauctus,ſeruauerit,& ſimul excremẽta proprijs ipſius tũ tẽſionibus tũ motibus eie-
cerit.Ad quod ſanè opus ſpiritus quoque cohibitio nõ parum mihi conducere uidetur: quip- A.ibidem.
pe qui undiq; compulſus,in anguſtos ſe recipere meatus cogitur,eosq́; ſi amplius truſus propul
ſusq; fuerit,ẽt penitus tranſire,atque extenuati iã excrementi ſecum nonnihil arripere. Ad hũc
ſanè modum exilia inſtrumẽtorum foramina,uehementiore ſpiritus inflatu,expurgantes opifi-
ces uideas.Nã quantũ is ulterius per uim coactus impellitur,tãtũ ab ipſo quædam impelluntur,
quædam trahuntur, totamq́; uiam peregiſſe properant. Et truduntur quidem, quæ ante occur-
runt;attrahuntur,quæ ad latus ſunt poſita,impetu ipſo motus utraq; coacta. Quin etiã inter ip-
ſam exercitationem,ſpiritus cohibitionem interponũt optimi gymnaſtæ, atque ẽt, quam ſupra
comprehendimus,ipſam,quæ apotherapiæ debetur,frictionem: ſimul hominem, cum laſſitudo F
incipit,recreantes: ſimul cutis meatus paulatim expurgãtes,quò uidelicet perſpirabile ſiml pu-
rumq́; corpus ad ſubſequentes labores ſit.Cum alioqui uerendũ ſit,ne,ſi nihil tale gymnaſta ꝓ-
uiderit,obſtruat potius prædictos meatus,q̃ expurget, propterea ꝙ uehemẽtiſſimi materię impe
tus diuerſis temporibus ac rationibus contrarios edere effectus poſſunt, obſtruere quidem,cũ
craſſum ſimul ac multum fuerit,quod confertim ac præceps agitur: purgare, cum exiguum te-
nueq́; eſt,nec ꝑpropere,nec uiolenter cogitur,ſimul omne expelli.Apparet enim ita accidere in
omnibus tum externis inſtrumentis,tũ uerò calathorũ plexibus. Quippe eluitur extergeturq́;
ex his omne ſuperuacuum,non cũ egredientibus adhuc paulatim prioribus,alia uiolenter à ter
go irruũt(verendum.n.interim eſt,ne,quæ in tranſitu ſunt impacta innixaq́;, inuicem uiam ob
ſtruant)ſed cum prioribus,ſuel iam exeuntibus,ſuel planè uacuatis alia poſtmodum uacuanſ.
Et quid de exiguis meatibus miremur,cũ etiam è theatris multitudo,quæ confertim egredi co
natur,in exitu hæret:Ob hęc itaq;,qui etiã in medijs laboribus apotherapia vtũtur, gymnaſtas
laudo,potiſſimumq́; in ijs,quos grauia(quæ uocant)certamina exercent. Verum de his poſtea.
Qui autem nunc nobis propoſitus iuuenis eſt,non athleticum habitum,ſed ſimpliciter ſanitatẽ
ſcopum habet,quo minus aut multis exercitationibus,aut coacta comeſtione eſt opus,aut etiã
ſuillæ carnis copia,aut pane id genus,quo graues athletę utuntur.Atq; his omnibus de cauſis ti G
mendũ huic nõ eſt,ne exiles eius meatus obſtruantur,ſi modo probe eſt præparatus.ſ. idonea
frictione,ac laboribus,qui ex paruis paulatim creſcant:Graui uerò athletę,niſi oĩa probe admi
niſtrentur,ob ciborum tum qualitatem,tum quantitatem uerendum in exercitationibus eſt,ne
obſtruantur potius,quàm expurgentur meatus.

Galeni excuſatio, ſi forte in docenda Apotherapia breuior fuiſſe uideatur. CAP. 3.

AC de apotherapia quidẽ abunde mihi dictum iam eſt.Deinceps ad balnea veniamus, illud
modo de propoſitis ꝑfati, ꝙ ſi quis hæc paucioribus interpretabitur,is merito prolixitatẽ
ſermonis noſtri accuſet. Verum,ſi quis aut neceſſarium aliquod theorema,aut, q̃ id confirmẽt,
euidentes demõſtrationes præteriẽs, breuitate ſe vsũ putat,hunc non tam de tali breuitate ſibi
placere, q̃ certe pudore affici,par eſt. Ego vero,& ſi iſtũ volumẽ ſcribere de ea, q̃ vocatur apo
therapia,potuiſſem,tñ id faciendum non cenſui, ut qui longitudinem huius operis contrahere
maxime ſtudui.Si.n.ad ea refellẽda,q̃ perperã à pleriſq; ſunt ſcripta,me conuertere uoluiſſem,
nec paruã nec certe leuẽ materiã longioris ſermonis habuiſſem.Verũ arbitror ex ijs, q̃ demon-
ſtraui,ſatis me ſeminũ dediſſe ijs,qui ſaltem non planè hebetes ſunt,eiuſmodi omnia refellẽdi.
Cum.n.dicat Aſclepiades, ſpiritus cohibitionem caput opplere, ex ijs, quę ipſe paulo ante defi H
niui,cum differentias eius traderẽ,poteſt,qui uolet,hominis ſententiã refellere. Similiter in ſe-
cundo quoq; volumine licuit ẽt mihi, omnibus exercitationibus ſigillatim percenſitis, librum
producere:ſicuti cum alij non nulli fecerunt,tum,qui belliſſime totam materiam eſt executus,
Theon Alexandrinus. Is enim quatuor libros non alia de re, q̃ de particularibus exercicijs ſcri-
pſit.Quæ & mihi dixiſſe licuit, vt q tũ melius, q̃ ille,interpretari potuerim,tum uerò aliarũ me-
miniſſe non paucarũ exercitationum,quæ ſunt operibus communia. Is.n.cum illud ſibi propo-
ſuiſſet,ut,quemadmodum athletæ maxime exercitarentur,doceret,in his multũ uerborum ab-
ſumpſit.Poteſt aũt,qui uolet,& de ijs,quas ſingulæ artes præſtant,exercitationibus diſſerere.At
que hæc quidem ijs,qui longitudinem operis parum æquo animo ferunt,dicta ſint.

†Quidam putẽt uocem illã, quarum, nõ ad ſponte natas aquas tantũ referri debere, ſed ad omnes ſupra enumeratas aquas, uel ad balnea, eſt enim in græco αὐτῶν generis omnis.

De balneis calidarum & frigidarum aquarum, quatenus ad tuendam ſanitatem comparantur. CAP. 4.

NVnc de balneis agere tẽpeſtiuum uidetur,Ac primũ quidẽ de aquis dulcibus calfactis, ut
quarum crebrior ſit uſus:mox de frigidis: poſtremo de ijs, quas ſponte natas appellant:
quarum aliæ media temperie,aliæ ſeruentes,aliæ tepidæ, aliæ omnino frigidæ ſunt. Dulcium

calfactarum

A calſactarum aquarum,ſi media tẽperie ſint,uis calida & humida eſt:ſin tepidiores ſint, humida
& frigida:q ſi iuſto calidiores fianr,calida quidem,ſed nõ perinde humida. Quippe horrere cor
pora,contrahiq; exiles eorũ meatus ſubigunt, ita ut nec madeſcere ab extrinſecus accedẽte hu
more poſſint,nec excrementi,quod intus latet,quicq̃ emittere. Cæterum ab ijs incipiendũ,quę
medium temperamentũ obtinent,quę per ſe ſemper calfaciunt & humectant:euenit tñ ex acci
dente,ut aut per halitum digerant humores,aut ſuperuacua fluxione(ῥεῦμα Græci uocãt)corpo
ris particulas impleant,aut molliãt,aut concoquant,aut uires firment,uel infirment:ſiquidẽ ad
hæc quãtitas quoq; earum non minimum confert.Quin alios quoq; multos lauationis aquæ tẽ
peratę & potabilis effectus,qui iam comprehenſis ſuperueniant,enumerare licet: quorũ qui ꝓ-
poſito nunc operi ſunt acõmodi,dicentur, q̃ fieri poteſt,pauciſſimis, dilato uidelicet in aliud tẽ
pus eo, quẽ in morbis pſtant,vſu.Sed,quod ad ſanitatis tuendæ ſpectat vſum, iuuenis in ſermo-
ne propoſitus,iam exercitatus redeat,vt prius eſt comprehenſum.Huic igitur pdicti balnei per-
exiguus eſt vſus:vt qui omnia iã ex mediocri exercitatione,& iã dicta apotherapia eſt conſecu
tus.Nihilo ſecius tñ,ſi probe balneum adhibeas,ipſum quoq; apotherapiæ pars aliqua fit:ſiqui-
B dem duras tenſasq; partes emollit:excremẽtum,*putreq;,ſi quod intus ad cutim hæret,euocat: *σύντηγμα. i: liquamentum.
uerum neutrius horum egere vr propoſitus iuuenis:nec ullum aut mollioris carnis,aut adipis li
quamentum credibile eſt illi inter exercitandum euenire:cum & immodicos & uehemẽtes mo
tus talia ſequebantur : huic uero non ſolum expulſa omnia excrementa, ſed ẽt emollitæ ſolidæ
partes ſunt,obiter dum apotherapia eſt uſus. Quare elui ſibi in balneo ſudorem & puluerem , ſi
qñ hoc utitur,magis poſtulat,q̃ calefieri.Ergo tranſire tñ ad ſolium uſq;,nõ in*laconico immo-
rari is debebit,ſicuti qui citra exercitationẽ ſeipſos elixãt. Sed nec morari in piſcina huic eſt o- *βαλανείῳ.
pus:immo lotus,ut comprehenſum eſt,ad frigidã feſtinet:atq; ipſa quoq; mediocris eſto, utpo-
te ad medij temperamenti corpus.Quibus.n.aut uehementer frigida opus ſit,aut molli,& uelu-
ti inſolata,poſt dicemus. Cæterum optimum corpus,quoad augeſcit,dictum ſupra eſt nõ eſſe fri
gida lauandum,ne eius incrementum moretur.Vbi uerò abunde eſt auctus,iã frigidæ quoq; aſ-
ſuefaciendus:ut quæ tum corpus uniuerſum roboret, tum cutem denſam duramq; efficiat : qđ
ſanè tutiſſimum eſt aduerſus noxas,q̃ extrinſecus imminent.Quemadmodum uero quiſpiã fri-
gida lauari primum incipiet,ſic ut nullam ex ſubitaria mutatione noxam ſentiat,id utique ante
oĩa ſciri conuenit.Multi.n.cum parum recte incepiſſent, adeo in frigidam lauationẽ male fuere
C affecti,ut nec ijs,qui tutiſſime eam adminiſtrare potuiſſent,ſe permitterent.Eſto igitur anni tẽ-
pus æſtatis initium:quò uidelicet ante hyemem in toto interpoſito tpe non ſpernenda conſue-
tudo,pariatur.Eſto præterea dies,quo auſpicabimur,q̃ maxime tranquillus:&,quod id tempus
feret,calidiſſimus:cuius etiam calidiſſimam deligendam eſſe partem nemo dubitet:ſicuti etiam
gymnaſterium,quod mediocri maxime ſit tẽperamento.Et externa quidem præparatio talis ẽ.
A.l.1.ſ.3.d.2 c.6.fol.61.f Corpus*ipſum,quod uti frigida debebit,ad hunc modum pparabitur. Eſto illi ætas quarti maxi
me ſeptẽnij medium,nulla nec ipſo die,nec,quæ eam præceſſit,nocte,noua re alterato, ſed pri-
ſtinam ſalubritatem ad unguem ſeruanti.Eſto uerò,qui frigida utetur,iuuenis,& animo tum p-
ſente,tum planè hilari, ſi qñ aliàs,etiam tunc præcipue:ac primum quidẽ fricẽ linteis uberius.
Sunto autem frictiones magis nunc,q̃ ante,uehementes,atq; etiã linteis durioribus adminiſtra
tæ.Quòd ſi manicas conſutas manibus progymnaſta circundabit,atq; ita fricabit , quo fiat opꝰ
æquabilius,non minime ad rẽ pertinebit.Dehinc oleo,put aſſueuit,fricetur: inde exercitetur,
exercitationibus multitudine quidẽ paribus,ſed citatioribus,q̃ ante.Ab his in frigidã deſcẽdat
non tñ cunctanter,ſed celeriter,uel etiam ſemel totus inſiliat,huc utrobiq; ſpectans, ut uno ma
xime tpe omnibus corporis partibus humor circunfudatur : quippe cum,ſi ſenſim his accedet,
horrorem concitaturus ſit.Eſto uero & aqua ipſa nec tepida,nec planè cruda & glacialis, altera
D nanq; repercuſſum caloris{non}efficit:altera ferit inſuetos,ac refrigerat.Siquidẽ procedente tẽ
pore,tali quoq; aqua utatur iuuenis,ſi neceſſitas exigat: uerum primo ſaltem die omnino cauẽ
da eſt admodum frigida.Exeunti uero ab aqua,fricari oleo,idq; à pluribus expedit , quoad cu-
tis ipſa incaleat.Poſt hæc cibum plus,q̃ conſuetum,potionem infra conſuetudinem capiat:quę
ipſemet uel iniuſſus faciet,rite mõ omnia ſint peracta.Nam a frigida lauatione & plus appetũt,
& melius concoquunt,ac minus ſitiunt,ueniuntq; ad exercitationes poſtridie planè meliore ha
bitu corporis,mole quidẽ pari ei,q̃ ante,cæterum compacta,& muſculoſiore,ac uegetiore:cute
uero duriore,ac denſiore.In hoc ergo ſcđo præterea die ſimiliter omnia ſunt peragenda,ẽt ter-
tio,& quarto.Poſtea uero procedẽte tẽpore ad eũdem modum frigidam iterum ingredi iubebi
mus,uidelicet poſt eam,quæ priori ingreſſui ſucceſſit,frictionem,ut prius eſt comprehẽſum.Ve
rum tertio eam ingredi,quod nonnullis placuit,non laudo.Nam & iterum id feciſſe, abunde ſa
tis mihi eſſe uidetur:præſertim cum pro arbitrio noſtro immorari hominẽ iubere liceat: ipſum
uero immorandi tempus,hic quoq; à quotidiana ipſius experiẽtia eſt coniectandum . Nam,ſi
egreſſus frigidam coloratior ex frictione cito redditur,mediocriter moratum indicat: ſin & tar
dius ei calor redeat,& decolor diutius maneat,plus æquo moratũ docet.Si ergo cutis notis in-
tẽtus ſis,facile intelliges,an par tẽpus poſtea in frigida morari cõueniat,an potius ad maius mi-
nusve

nusve aliquid ſit mutandum. Et de frigida lauatione, quod ad optimam naturam ſpectet, abun de dictum arbitror. E

De laſſitudinibus & earum cauſis. CAP. 5.

SVpereſt, quemadmodum peccata, ſiqua inciderint, cõmodiſſime corrigas, diſſerere. Vt.n: q̃ maxime ſtatum corporis irreprehenſibilem ſortitus quiſpiam ſit: ac ab omnibus, quæ in uita contingunt, negocijs liber ſit, & ſibi uni uiuens: fieri tñ nequit, vt non aliquando uel ipſe, uel is qui ei præficitur, aberret. Primum igitur non abſimile eſt in id maxime & frequentiſſime peccatum incidere iuuenem exercitationibus deditum, quæ laſſitudo appellatur: de qua multis iã non ſolum medicis, aut gymnaſtis, ſed ẽt philoſophis eſt proditum, ueluti Theophraſto, qui integrũ de ea uolumen ſcripſit. Ego uero hic quoq; longitudini parcens, quæ nonnullis parum recte de ea ſunt tradita, ea tranſire ſtatui: quæ uerò maxime ſunt neceſſaria ijs, qui ſanitatem tuẽdam profitentur, hæc unà cum accommodatis demonſtrationibus explicare: ac primum de notione eius agere, quippe recte ſe hẽt ab hac orſos, ſic ad eſſentiã eius explicandam accedere. Ergo laſſitudinis notionẽ intelligentiamq;, ſunt, q accipiant, dum*uſti extentiq; ſibi eſſe vñr, idq; aut omnibus corporis partibus, aut ijs tantum, quibus laborarint: quidam dum triſti moleſtoq; ſenſu inter mouendum afficiuntur, hunc alij indicibilem dixere, alii ulceroſum appellauere: nõ nulli, cum membra ceu contuſa & phlegmone obſeſſa ſentiũt. Non deſunt, & qui ſimplices hos affectus inter ſe miſcent, & qui tenſionis eſt, & q ulceroſus, & q phlegmones ſpeciem præfert. Alij duos ex his miſcent, aut eum, qui ulceris emphaſin exhibet, ei, qui tenſioni aſſimilatur: aut eũ, q phlegmones ſenſum affert, ſeorſum cum utroq;: ita vt ſint in uniuerſum ſententiæ de laſſitudinis notione ſeptem. Quæ ſanè omnes ut ueræ ex parte ſunt, ita in totũ ſimplici abſolutoq; ſermone non ſunt. Nam, ſiue ulceris ſeaſus, cum mouent̃, ſe exhibet, ſiue phlegmones, ſiue*incẽdi tendiq; vñr, ſiue duo quilibet horum, ſiue etiam omnes coeant, κόπος Græce dicitur. i. laſſitudo, eorũ affectuum unuſquiſq;. Quo fit, ut ſeptem eius in in uniuerſum differentiæ ſint, ſimplices tres, compoſitæ quatuor. Corporis uero, quod his ſit affectum, remedia, quædam propria cuiuſque laſſitudinis ſunt, quædã omnibus communia. De his mox dicerur, ſi prius de affectu quodam, qui laſſitudini proximus eſt, dixero, quem decepti nonnulli praue laſſitudinem nominãt: is qualis ſit, & quas notas habeat, illuſtrius apparebit, ſi cuiuſq; laſſitudinis eſſentiã prius diſquiſiuerimus. Hactenus enim ipſa ſymptomata dicta ſunt. Illa enim, q *incendi tendiq; corpus uideatur, & q mouenti ſe uel ulceris uel plegmones ſenſus oboriatur, affectiones nõ ſunt, ſed ſymptomata. Affectiones uerò corporum, quibus hæc ſuperuenire ſolent, tres ſimplices ſunt, quatuor compoſitæ. Et ulceroſus quidem affectus oritur ab excrementorum copia tenuium ſimul & acrium. Quæ nimirum inter exercitandum proueniunt duplici ex cauſa, aut eo excremẽto, quod craſſius erat, ſuſo & attenuato, non tamen toto expulſo: aut adipe, mollive carne liquata. Neceſſe enim eſt abs *tali humore, ceu tenui atq; acri, pungi & quaſi uulnerari, tum cutem, tũ ipſam carnem ſic, vt etiam horror interim oboriatur, immo etiam quadantenus concuſſio commotioq; totius corporis inæqualis, quod Græci ῥῖγος uocant: ſi modo admodum, tum copioſus humoris, tum acer ſit. Ac talis quidem eſt ulceroſa laſſitudo. Vbi autem tendi ſolum membra videntur, ulceris uerò ſenſus non eſt, in hac certe laſſitudine nullum excrementum, de quo ratio ulla ſit habenda, in corpore continetur, ſed reſidet in muſculis & neruis ex nimia tenſione, quam exercitando admiſerunt, affectus quidam effectricis cauſæ poteſtatem teſtificãs. Accidit nanq; in uehementi tenſione omnes muſculorum fibras tendi, non tamen ſimiliter omnes laſſari, ſed eas maxime, quæ per longitudinem tenſionis porriguntur. Quippe quæ obliquiores quodammodo iacẽt, minus indirectum aguntur: quare his nullum inſtat periculum. In ijs uerò, quę immoderatius ſunt extentæ ita ut parum à rumpendo abſint, relinquitur affectio quædam ſimilis ei, quæ inter agendum fiebat: quippe tendi adhuc videntur, cum tamen nulla iam tenſione vrgeantur. Tertia uerò laſſitudinum differentia, qua nimirum ceu contuſas, aut phlegmone obſeſſas partes ſentimus, tum maxime ſolet incidere, cum muſculi nimium excalfacti attraxere quippiam ex circunfuſis ſibi excrementis. Quòd ſi etiam tum tendonibus, tum neruis idem affectus incidit, ὀστοκόπον Græce, quaſi oſſium dolorem, eum affectum nominant, ob penitiorem. ſ. ſenſũ, partibus, quæ in alto maxime corpore ſunt poſitæ, nomen tribuentes: quippe ſummum locum cutis occupat: ſecundum ab ea poſitus ordinem muſculi habent, utiq; circum oſſa poſiti: at tendones ipſis oſſibus adhærent. Quo magis rationabile eſt, cum hi quicquam prædictorum patiũtur, uideri in imo ac circa ipſa oſſa affectionem hærere. Atque hæ quidem ſolę tres ſimplices laſſitudinum differentiæ ſunt: compoſitæ uero ex his, ut iam dictum eſt, quatuor ſunt: de quibus mox agendum, ſi tamen prius ſimplices uniuerſas abſoluero. Eſt nanque affectio alia quoque, quæ, ceu laſſitudo ſit, non nullis imponit: hæc incidit, cum ſupra iuſtum muſculi ſiccãtur ſic ut ſquallens contractumque corpus appareat, atque ad motus quodammodo pigrum: non tamen ei quicquam eorum, quæ modo diximus, ineſt: neque is, qui ueluti ulceris aut tenſionis eſt, multoq; minus, qui ueluti phlegmones eſt ſenſus. Quippe diuerſiſſimus aſpectus eiuſmodi affectionis eſt, & eius, quam ultimo loco retulimus. Hæc nanque ſquallens & contractius corp⁹ efficit:

at quæ

* πεπρῆται. Veteres codi. ci habent ἐμπεπρήσθαι... & uaſx inferius, quam ci ... ctionem quidam uertunt uri, ſeu aduri, alij impleri. Vide lib. de uenæ ſect. aduerſus Eraſiſtratum c. 8. bis & libro de curandi ratione per phlebotomiam c. 4.

A. l. 1. f. 3. d. a c. 11. fo. 65. e F

G

A. l. 1. f. 3. d. a c. 6. fol. 48. e

H

A at quæ phlegmones ſenſum præfert, mole etiam, quàm pro natura, ampliore. Quare quatuor in
uniuerſum ſimplices affectiones ſunt: quarum ſingulis ſua ſunt remedia.

De remedys laßitudinis quæ vlceris & quæ tenſionis ſenſum repræſentat. *Cap. 6.*

ORdiendum vero ab ea, quæ vlceris ſenſum inuehit: quam etiam ab excrementotum acri-
monia ortam diximus: hæc maxime in ea incidit corpora, quæ & mali ſucci ſunt, & excre
A.l.1 f.3.d.2. c.12.fo 65.c mentis abundant. Succedit vero recentibus cruditatibus, cum aut exercitantur immoderatius,
aut in ſole ſunt morati. Cęterum nihil obſtat, quin in corpore boni ſucci citra cruditatem proue
niāt, utiq; ob exercitationis nimiū exceſſum. Sanè excitare eam ſolent celeres, ac multi motus.
In hac uero laſſitudine ēt denſa eſſe, horrereq; cutis videt̄. Fatenturq;, qui ea ſunt affecti, inter
mouendum dolere ſibi ulceris ritu alij cutim tm̄, alij ſubiectam ēt carnem. Remedium huius ex
ijs, quæ affectioni ſunt contraria, comparatur. Quippe ſi quæ redundant, euapores, malum ceſſa
bit. Sanè euaporabuntur frictione multa molliq; cum oleo, à quo omnis adſtringendi uis abeſt:
quod genus maxime Sabinum eſt. Aduerſiſſimū uero huic affectioni eſt, quod ex Hiſpania por-
tatur, & ex Iberia: vocant autem Hiſpanum: tum quod omphacinum uocant, vel ὠμοτριβὲς, id eſt
B crudum. Et, vt ſemel dicam, quod auſterum eſt, omne id alienum eſt. Adeo guſtu ipſo uim eorū
diſcernere licet, etiam ſi de ipſis ante periculum non feceris. Sic nanq; & nos quondam in Mace
donia deguſtato oleo, quod fit circa Aulonem, qui eſt ſuper Strimonem, deprehendimus eandē
cum Hiſpano uim habere. Quin & reliquorum omnium olei generum ita deprehendas uires, ēt
quæcunq; per abuſionem nominant, & quæ ex ſale, ex radicibus, ex herbis, ex germinibus, ex fo
lijs, uel fructibus præparantur. Dictum uero abunde de his omnibus eſt in operibus iis, quæ de
medicamentis inſcripſimus: nihilo tamē minus etiam in propoſito opere dicetur ſuo loco. Illud
tantum in præſentia dixiſſe ſatis ſit, quod planè dulciſſimum oleum eſt, id eſſe ad propoſitam af-
fectionem maxime accommodatum. Hoc igitur copioſo cum multa frictione utendum: primo
quidem die, quò ſuſpectam forte laſſitudinem omnino declines: ſecundo uero, ut ſi qua incidit,
diſcutiatur. Diſcutit porrò eam exercitatio, quæ apotherapia dicitur: in qua ſcilicet motus adhi
beas quantitate mediocres, qualitate tardiores, idq; cum frequenti interpoſita his quiete: qua
utiq; fricare hominem oportet pluribus ſimul contrectantibus, quò nec refrigeſcat pars ulla, &
ocyſſime excrementa digerantur. Porrò frictionum plus adhibebitur in ijs, qui in cute & ſub cu
te excrementorum collectam uim habent: motuum vero, quos ipſemet edat, in altera laſſitudi-
C ne: ſcilicet in qua plus eſt in ipſis muſculis congeſtum. Quæ enim in his coacta excremēta ſunt,
ſola frictio educere non poteſt: his enim opus eſt non ſolum ab aliquo foris attrahi, uerumetiam
ab altero quopiam intrinſecus impelli. Impellit ea partim calor ipſe, qui per motum accenditur,
partim ſpiritus, qui unà emittitur, partim ipſa muſculorum tenſio: ſuper hæc uero ipſa ſingula-
rum partium exeretoria alieni uis. Altera uero laſſitudo, in qua tenſio ſentitur, illud pro remedio In lib. de uſu
poſtulat, quod Hippocrati græce* χάλασις, id eſt relaxatio dicitur. Ea nanque tenſioni contraria Humidorum.
eſt ad eum modum, quo duritati mollities. Ait enim ita: *Cutis duræ mollitio, diſtentæ *remiſ- iuxta principium.
ſio. Ceu duro molle, diſtento remiſſum laxumq; cōtrarium ſit. Sanè remittitur quod diſtentum Ibidem.
eſt, in alijs quidem affectibus, quos in quinto de ſimplicium medicamētorum uiribus diximus, *χάλασιν.
alia ratione. Quod uero per exercitationem incidit, tum pauca molliq; frictione, eaque ex oleo
dulci, atque *egelido, tum intermiſſione omnino, aut etiam quiete, præterea lauatione medii tē- *εἰληθεροῦς.
peramenti, atque in calida pluſcula mora: adeo ſi bis terve lauabis, plus proderis. Hi uero & poſt
balneum ungi deſiderant prius, quàm ueſtiantur. Quòd ſi propter ſudorem forte aliquē pingue
deterſerint, rurſus ungi deſiderant. Quinetiam poſtero die, cum è cubili ſurgunt, vngi his expe-
dit: nunquam tamen oleo ultime frigido, nec dura frictione. Incidit certe huiuſmodi laſſitudo
iis, quibus ſalubris ſuccus eſt poſt robuſtas potius, quàm celeres exercitationes: redditque laſſa
D tos ipſos pigros admodum, ægreq; flexibiles. Non tamen hi denſi horrentesq; apparēt, quemad
modum quos paulo ante comprehendimus, cæterum contracti aridiq; non minus ipſis apparēt:
tangentibus uero calidiores vidētur non ſolum iis, quos ulceroſa laſſitudo urget, ſed etiā quàm
ipſimet, cum ſani eſſent.

De remedys laßitudinis, quæ inflammationi ſimilis eſt, & gracilitatis quæ à laßitudinibus ſeparatur. *CAP. 7.*

A.ibidem.f TErtia laſſitudo ex vehementiſſimis naſcitur motibus: ſolaq; ſupra naturalem habitum mu-
ſculos attollit ſic, ut phlegmone perſimilis affectio ſit. Itaq; & leui tactu offenduntur, & ca-
lidiores apparent. Dolent uero etiam, ſi ipſi per ſe moueri conentur. Incidit hæc laſſitudo iis plu-
rimum, qui aſſueti exercitationibus non ſunt, nam exercitari aſſuetis raro incidit utiq; ex uehe-
mentiſſimis plurimisq; motibus. Sanationis uero eius conſilium ad tria dirigitur, eadem ferè, ad
quæ omnium phlegmone obſeſſorum, nempe ſuperuacanei uacuationem, extenti requiem,
& inflammationis refrigerationem. Ergo & oleum copioſum ac tepidum cum frictione mol-
liſſima, & longiſſima in medii temperamenti aquis mora, huiuſmodi laſſitudines emendat.

Quòd ſi paulo tepidior aqua ſit, plus proderit. Ad eundẽ modum multa quies, & vnctio aſſidua, E
deniq; omnia quæ id, quod laſſatum eſt, quiete lenimẽtoq; recreẽt, ac quod ſuperuacuũ eſt, per halitum digerant. Sed putet fortaſſe quiſpiam laſſitudinẽ hanc nec ſimplicem eſſe, nec à duabus iam traditis tertiam, ſed ex his compoſitã, nec aliunde conſtantẽ, q̃ ex neruoſarum partium tenſione, & ulceris ſenſu: †calorẽ nanq;, qui in hmõi laſſitudine ſentitur, in alijs quoq; naturaliter ineſſe, ueluti in memoratarum vtraq;: nec tñ complendæ notionis ſubſtantiæ ve partem eſſe vllam. Verũ illud huic uni egregie præter cæteras ineſt, nẽpe maior, q̃ pro naturali habitu, tumor, tum ꝗ nec ᵇ grauitas ſenſus ſimilis in hac & tenſionis laſſitudine hr̃: quippe in illa tendi, in hac contuſos eſſe uſq; ad oſſa neruos uniuerſos putant, qui ipſa laborant. Quare in his ſaltẽ propriũ à reliquis duabus diſcrimen hẽt, nec eſt cõpoſita tñ. Tres igiť ſiue corporis ſtatus, ſiue affectus, ſiue quid aliud dixiſſe uelis, hi ſunt. Eſt alia q̃dam ſuper has quarta, ſimilis quidẽ laſſitudini, non tñ laſſitudo, ꝗ neq; ulceris, neq; tenſionis, neq; phlegmones affectum præ ſe ferat: ſed nec horrorem ullum doloremve, nec pigritiã ad motus, quẽadmodum laſſitudines, infert, ſed gracilitatẽ tm̃ ariditatemq; facit. Incidit quidẽ hæc in corporibus boni ſucci, & exercitationi aſſuetis, ubi immodice exercitata, parũ rite apotherapia ſunt uſa. Quippe ita & digerunť excremẽta, & quæ tenſa fuerant, laxantur: nec aliud in corpore relinquiť præter ſiccitatẽ, quam ex immodico motu contraxerunt. F
Poſtulat aũt primo die nihil ſanẽ diuerſum ab ijs, quæ prius dicta ſunt, præter calidiorẽ aquã, quæ ſenſim contrahat, & calfaciat, & roboret cutẽ: ſecundo apotherapiæ exercitationẽ, quę tum in motu, tum frictione & pauca & mollis & tarda ſit: ꝑterea ſolium ſimiliter calidum. Verum protinus in frigidã exiliant: quò uidelicet ipſis robur in cute unà cum calore conſtet. Nam & minus in ſequenti tp̃e per halitum amittunt, & facile in carnẽ cutemq; nutrimentum reſumunt: quo maius his commodum nullum profecto inuenias, ut qui nullum notabilem affectum, præter carnis gracilitatẽ ariditatemq; habeant. Quippe poſtulat (arbitror) tale ſaltem corpus nutriri, ſimulac madefieri: quorum utrunq; ex humido nutrimento optime aſſequetur.

De nutrimento illorum, qui laſſitudine correpti ſunt: ac de veterum gymnaſtarum erroribus in laſſitudinibus emendandis. CAP. 8.

QVoniam vero facta ſemel mentio de uictu poſt balneum eſt, non alienum fuerit & de eo, ꝗ ad ᵃlaſſitudines pertinet, præcipere. Vlceroſa ⁱigitur laſſitudo poſt legitimam apotherapian conſuetum nutrimentum deſiderat, aut etiam parcius, præterea humidius. Quòd ſi in ipſa apotherapia in quartum migrauerit affectum, (aſſolet. n. ita plerunq; fieri) pro ipſius ratione tum lauetur, tum nutriatur. At quæ tenſionem laſſitudo præfert, ea etiam magis, quàm ulceroſa, parce G
nutriri poſtulat. Quæ uero phlegmones ſenſum affert, ea ſupra reliquas omnes tum humidiſſimum, tum minimum, tum uero, quod refrigerans quippiam habeat, requirit. Boni ſucci tñ nutrimentum omnes, qui laſſitudine grauantur, iuxta poſtulant: quali nimirum propoſitus nobis iuuenis adhuc integer utebatur. Cauendus tñ in ulceroſa, & ea, quæ phlegmones ſenſum exhibet, glutinoſus cibus eſt, ceu qui excrementorum digeſtionem moretur. At in tenſionis laſſitudine etiam exhibendum eiuſmodi nutrimentum eſt, ſed minuto eius modo. Quo minus mirum eſt, ſi multiplex pugna non plebeijs modo inter ſe, ſed etiamᵃ doctis & inter ſe & cum plebeijs oritur, dum neq; de exercitationibus, neq; frictionibus, neq; balneis, neq; uictu laſſatorum conſentiũt. Quippe alios affirmare audias laſſitudinem laſſitudine eſſe abolendam: alios laborem quiete ſanari: alios parcius nutriẽdos, qui laſſitudine premuntur: alios contra non modo de conſueto nutrimento non demendum quicquam, ſed etiam tanto plus adijciendum, quanto plus ſe fatigauerint, ad portionẽ enim laborum, nutrimentum exhibendum: alios rurſus nec adijciendum quicquam nutrimenti modo, nec etiam demendum. Ad eundem modum balneo quoque utuntur, alij ex aquis medij temperamenti, alij calidioribus, alij tepidioribus. Nam & experientia ad id tantum probandum, quod uſu ſæpe uſurpauit, quemlibet impellit: & præterea ratio, † utpote H
quam quiſque abſolutam ſe habere putauit, ut ſupra dictum eſt. Verum, cum unum tantum laſſitudinis ſenſum traderet, reliquis, ceu non ſint, præteritis, eius tantummodo, quam nouit, remedium docuit. Ergo uerum eſt, & quòd laſſitudine laſſitudo ſoluitur, cum uidelicet heſternis exercitationibus pares poſtridie adhibendas uidetur expediens, & laſſitudinis medelam eſſe quietem. Horum enim duorum primum quidẽ in ijs, quæ ex congeſtis excrementis laſſitudines conſiſtunt, ac præcipue ubi in muſculis excrementa hæſerunt: ſecundum uero in ijs, quæ tenſionis & phlegmones emphaſim præbent, utile uidetur. Iam illud quoq; uerum eſt, qui laſſitudine grauantur, eos parcius eſſe nutriendos: id enim conducere uidetur ei, qui phlegmones ſenſum præfert. Verum præterea eſt, & ex conſuetudine eſſe nutriẽdum: id nanq; in ulceroſa laſſitudine, vbi recte apotherapia ſunt uſi, fieri obſeruatum eſt: ſicut etiam uberius cibandum in eo affectu: quem ſimilem laſſitudinibus diximus. in quem ex ulceroſa quoque non nulli tranſeunt. Simili ratione & medij temperamenti aquis eſſe lauandum in ijs, quæ ex redundantia ſuperuacuorum natæ ſunt, uerum fateor: ſed nec illud uerum negem, eiuſmodi aquis non eſſe utẽdum nec in ea, quæ phlegmones ſenſum præfert, cum tepidiores hæc deſideret: nec iis, qui ſimilem laſſitudini affectum ſentiunt, hi nanque calidiores uolunt. Sunt & qui eum affectum laſſitudinem eſſe putent.

A † Ex antiquis Græcis nonnullos legendum, calorem ni que in huiuſmodi laſſitudine, aliisque quidem naturaliter ineſſe velut &c. Nam non ἄλλοις ἄν, ſed ἄλλοις μὲν habent.

B ᵇ Græci omnes codic. quos uidemus habent ἀλγημάτων, i. doloris, & ita uidetur legendum.

ᵃ κοινῶς τοῖς ἰδιώταις.

ᵃ Artificibus.

A. l. 1. c. 3. d. a c. 14. f. 65. g. h.

† Antiquus quidam codex græcus habet ὡς ἄν μὴ τέλεως ὑπάρχων ἑκάστῳ, ut ſic poſtea uertatur, utpote quæ non abſoluta ſit unicuique, ut ſupra oſtẽſum eſt, ſed unã quandam affectionem laſſitudinem docens, alias vero tanquam nõ ſint, prætermittens, eius tantummodo &c. conſidera.

A putent. Alij, qui nã affectus ſit, non dixerunt. In quibuſcunq; vero ſuſpicio futuræ laſſitudinis ſubeſt, ſuadent calidiore aqua in balneo vti: cauſamq; aſſignãt, ſicut ipſi ſupra retulimus, alij diſtributioni in corpus, alij nutritioni, id genus balnei cõducere dicentes. Non tamẽ rationẽ vllã afferunt, cuius gratia eiuſmodi diſtributione & nutrimẽto ꝓhiberi laſſitudo poſſit. Sed nec omnino, qualis ſit ipſe laſſitudinis affectus, ſcribũt. Nam maior eorum pars nihil dixit: qui vero dicere auſi ſunt, ſiccitatẽ eſſe definiuerunt. Ac ꝙ nutrimentum ſiccitati medetur, pręſertimq; humectans (quã tñ conditionem maior eorum pars nõ adiecit) eſt ſanè veriſſimum: cęterum nec remediũ id, nec cautio laſſitudinum eſt. Sed cum (vti dictũ eſt) membra ſicciora ſunt facta, nulla tñ nec tenſio ſubeſt, nec tenue acreq; excrementum, nec phlegmone ſimilis affectus, reficere nutrimento humectante expedit, quæ exhauſto humore ſunt ſiccata: qñ, niſi abunde nutrias, & gracilius & aridius, q̃ fuerat, poſtero die corpus cernes. Atq; hunc affectum non nulli laſſitudinẽ rati, cum exiſtimant calidiore balneo, & pleniore cibo, ne incidat, prohiberi. Illud tamẽ quorundam, ſicuti etiam Theonis, demiror, ſi iam factam laſſitudinem ſimiliter ſanari non putant. Nam ſiue, quem modo memorauimus affectum, velit quis eſſe laſſitudinem, nutrimento illum & ſoluere debet, & ne fiat ꝓhibere: ſiue reliquorum quemuis eorũ, qui verę laſſitudines ſunt,
B vtiq; parcius in omnibus hominem nutrite, & cum adhuc inſtãt, & cum iam occuparunt. Illud enim dici nõ poteſt, *talem ſaltem affectũ, qui laſſitudini ſimilis eſt, niſi primo die per nutrimentũ plenius corrigatur, in trium aliquam migrare ſolere. Nam, ſi ipſa ſolũ ſiccitas in eo viſitur, præter gracillitatẽ nihil ſequetur amplius: ſi vero caloris quoq; quippiam ſimul adſit, iam febricitare metus eſt. Verum nõ idem ſunt laſſitudo, & febris: tametſi maxime eorum, qui laſſitudinẽ ſenſerunt, non nullos febris male habuit. Sanè Theonem mirari ſubit, hæc in quarto de particularibus exercitijs, vbi de abſoluto exercitio agit, ſcribẽtẽ: Cum laſſitudo aliqua eos, qui ita
" exercitati ſunt, poſtero deinceps die ferè ſequatur, ζωολουσία id eſt feruẽtis aquæ lauatio, minus
" laſſitudini obnoxios reddit, ſumma corporis accendẽs. Deinde ſic gręce ſubijcit: ἵνα αὐτη σι-
" κύας τρόπον τὴν λαμβανομένην τροφὴν ἐπισπωμένη τοῖς κινητικοῖς ἀντιδιάλυται νεύροις. Is. n. præter alia
" veluti ænigma quoddã, verbum ἀντιδιάλυται in contextu appoſuit: poſſis. n. ita intelligere* quaſi ſumma corporis, cucurbitæ more nutrimentũ trahentia, partem aliquam eius neruis quoque diſpenſent: poſſis & contra, *quaſi ſumma corporis cucurbitæ modo id, qđ ad neruos ferebatᷣ, alimentũ ad ſe trahentia participent. Ita nimirum, vt priore intellectu ad eutrophian, id eſt nutritionẽ vberiorem refectionemq; neruorum conducat excalfacta cutis, quippe hanc arbitror
C eum per ἐπιφάνειαν, id eſt, ſumma corporis, ſignificare: poſteriore vero ad ὀλιγοτροφίαν, id eſt parciorẽ nutritionem. Quantum itaque ex ipſis verbis licet accipere, mentem Theonis non comperias. Ex ijs vero, quæ tũ alibi, tũ in *ſextodecimo Gymnaſticon, ſcribit, minus nutrimẽti poſt abſolutũ illud exercitium dari cenſet: quanquam ne id quidem, qua ratione inductus ſuadeat, vſquã docuit. Datur enim minus, q̃ ex conſuetudine nutrimentum, aut propterea, ꝙ pari opus non eſt, aut ꝙ concoqui id non poſſit. Ac prius quidẽ in ijs, qui plurimum ſe exercitarunt, verũ non eſt: poſterius alicubi verum, aliubi certe falſum eſt. Si cui enim imbecillior concoquendi vis eſt, verũ: ſin ſecus, falſum. Inaudienda vero concoquẽdi facultas eſt nõ ea modo, quę in ventriculo, aut venis, aut iecinore exiſtit, ſed etiam, q̃ in ſingulis particulis: veluti in ijs, de quibus ſermo habetᷣ, muſculis, in quibus vtique vel maxime affectus is, de quo diſputo, continet: quippe largius inter exercitandum exhauſti, aridiores, & graciliores redduntur. Ergo, ſi hæc leuiter his contingant, vtiq; cõficere, cuius indigent, nutrimentum poterũt: ſin multum à natura receſſerint, non poterunt. Quorũ Theon nullum omnino neque intellexit, neque diſtinxit. Omnino enim nõ ratione aliqua, ſed experientia (ſicut ipſe fatetur) poſt abſolutum illud exercitium cali-
A.l.1.f.3.d.2. " diotẽ *aquam vtilem eſſe obſeruauit. Sic enim deinceps ſcribit: Illud vero, ſi quidem rationẽ ha-
c.14.fol.66.2 D bet in prõptu, fortunæ beneficio ferendum acceptum eſt: ſin minus, quod effecta teſtantur, id
" nõ admittendũ, niſi quis† certam exactamque rationem ſimul ſe ſubijcientem habeat. Ergo ſi planè explorato affectu, in quo calidam laudat, cauſam fateretᷣ ignorare, merito dignus venia eſſet: verum, cum citra exceptionem, vtilem eſſe abſoluto exercitio ζωολουσίαν pronunciat, ita enim hanc appellat, poſſunt autẽ alij quoq; complures affectus id genus exercitationis ſequi: accuſandus merito eſt, ꝙ deinceps ſingulos nõ diſcreuerit. Ipſe nãque nouit etiam laſſitudinẽ, q̃ phlegmones ſenſum exhibet, huic exercitationi ſuperuenire, ſub qua nimirum in maiorem, q̃ pro natura, molem attolluntur fatigatæ partes: Etiam alteram, quam vnam ſcribit, vtique generali ſymptomati attentus, quæ moli, quæ eſt præter naturam, contraria exiſtit: quippe graciliores in reliqs duabus laſſitudinibus redduntur, atque etiam in eo† affectu, de quo agitur. Cæterũ non quemadmodum trium affectuum vnum ſymptoma commune eſt, ita & affectus vnus eſt. Ac in eo quidem, qui ex neruoſarum partium tenſione conſiſtit, calidiore, quàm ex conſuetudine, lauari nõ oportet. Simili ratione nec in ijs, quos excrementa excitarunt. In gracilitate vero, q̃ ſine his conſiſtit, expedit calidiore aqua, quàm quæ mediocriter ſe habeat, lauari. Contrahitur nanque hic affectus exhauſto vehementius inter exercitandum corpore, eo modo, quo in diutina fame accidere ſolet. Itaque etiam ſic affectorũ refectio, in appoſitione, &

* ἐπὶ τοιαύτη eſt in impreſſis: manuſcripti tamen aliqui habẽt ἐπὶ τετάρτη, id eſt quartum hunc affectum, qui &c.

* Manuſcripti habent ἵνα ἡ ἐπιφάνεια, id eſt vt ſumma corporis.

* In antiquis legitur non ſextodecimo ſed tertio.

† αὐτὴν ἐμοὶ i. opportunam, habet antiq. codex græcus.

† Græcus quidam codex antiquus hẽt non δὲ ſed ſimplex δ punctis clauſum: quæ litera cum apud græcos ſignificet quatuor, æquipollet huic voci τετάρτῃ, i. quarto.

q̃d detractum eſt, reponendo cõſiſtit. Id quod certe accidere cute adhuc rara nequit. Cogere er E go hanc denſareq́; ac adſtringere prius oportebit, ſi qua plenioris nutrimẽti expectãda eſt vtilitas. Sanè cogit clauditq́; tũ frigida, tum feruens aqua. Verum à frigida lędi hominem metus eſt: vtpote q iam ex multa exercitatione & rarior eſt redditus, & vacuus. Ex feruenti vt noxa certe nulla, ita ſecura in cute denſitas parit̃, ipſo, qui in ea derelinquitur, calore non nihil etiam conſerente. Vñ nec immorari in frigida nimium debet, qui ita eſt lauatus, ſed, veluti id ſaltem recte à Theone obſeruatũ eſt, cauere in frigida moram, vt quę feruentis lauationis commoda fruſtret̃. Sanè ita errare Theonẽ, vt, quod vni affectioni conueniebat, omnibus quadrare præciperet, in cauſa erat corporũ, quæ exercitabat, habitus. Siquidẽ athletas exercuit, q ex abſoluto illo exercitio ad quartũ erant affectum opportuni, in tertium raro incidebant. Itaque, quod ſæpe obſeruauerat, ceu perpetuũ prodidit. Quòd ſi aut vitioſi ſucci homines, aut mali habitus, aut laborũ inſuetos, aut imbecillos, aut minime iuuenes, exercuiſſet, in eiuſmodi q̃dẽ raro, in reliquos vero affectus ſæpiſſime, incidere vidiſſet. An & hoc quoq; dicere fortaſſe eſt ſuperuacuũ, cum ipſe quoq; fateatur poſt præparatorium exercitium feruenti eſſe balneo vtendum? Id vero exercitationis genus ſolis athletis in vſu eſt. Atq; dicat aliquis, illos ſponte, & quodã circuitu: alios vero multos vel neceſſitate, vel vincendi ſtudio, vel ꝑ alia id genus, eiuſmodi exercitationem ſuſcipere. Verũ hi ſaltem poſt immodicos labores neceſſe eſt, vel vnum, vel plures laſſitudinum affectus, prius contrahant. Itaq; ijs dũtaxat corporibus, q̃ bona habitudine ſunt, quartus affectus incidit: cuiuſmodi ſunt tũ athletarum, qui bene ſunt nutriti, tum propoſiti nunc in diſputatione iuuenis. Et quiſq; abſolute pronũciabit, poſt vehemẽtiſſimas exercitationes calidioris ſolij vſum eſſe idoneum, is vt in vno certe ſtatu verum affirmabit, ita in tribus planè falletur. Sũt vero per vniuerſam tuendæ valetudinis artem & alia non pauca, quæ tum medici, tum gymnaſtæ falſo prodiderunt: quorum vnum omnium caput eſt confuſa indiſcretaq́; obſeruatio, dum, quod in vnico quiſque notauit affectu, id multis tribuit. F

De ratione curandi, cum plures affectus inuicem complicantur. *CAP. 9.*

QVin etiam a † affectio quædam eſt prædictis proxima, quam ipſe græce *στέγνωσιν* appello, de qua cum de laſſitudinibus diſputationem abſoluero, mox dicam. Simplices enim earum differentiæ tres ſunt, de quibus iam egimus: poſt has ex binis copularis aliæ fiunt tres. Ab ijs vero ſeptima eſt, vbi tres ſimul in vnum coeunt. b † Remedij vero commune in omnibus conſilij eſt, vt ei, quod ſuperat, ſis intentus, nec tamen quod reliquum eſt, plane contemnas. Propriũ vero cum eo, quod commune eſt, ab ipſis membratim affectibus accipiendum eſt. G Ac vniuerſas quidẽ coniugationes percurrere longum ſit: ſed, quod ad claritatẽ ſit ſatis, c vnico exemplo res peragetur. Si igitur & intumuiſſe muſculi cernuntur, & contuſi putantur, præterea vel vlceris ſenſus, vel *tenſionis laſſitudo vnà cum excrementoſa hominẽ male habet, apotherapia vtendũ, quæ vtrunque reſpiciat, magis tamen id, quod eſt maius. Non eſt autem in omnibus rebus vnius rationis ipſius maioris natura, ſed alibi pro viribus & quaſi dignitate rei, alibi ꝓ ipſius propria eſſentia, ſpectanda. Ac dignitate quidẽ & viribus maior laſſitudo eſt, quæ phlegmones ſenſum præfert, q̃ excrementoſa: vtraq; tamen ipſarum ſic propriæ ratione eſſentiæ magna paruaq; eſſe poteſt, vt ſi vtraq; ſola ſeorſum conſiſteret. Si igitur vtraque pari interuallo à naturali habitu receſſit, q̃ phlegmones ſimilis eſt, præcipuam curationis ſolicitudinem ad ſe cõuertet, vtpote dignitate pollens. Sin exigue, q̃ phlegmonem: plurimum, quæ vlceris ſenſum repræſentat à naturali habitu receſſit; æſtimandum, num tantum ſuperet magnitudine vlceroſa, quantũ, quæ phlegmonæ ſimilis eſt, viribus, an minus, an magis: atque ita, quod pollet, explorare. Quòd ſi æqualiter pollentes videris, pari ſtudio eſt vtriq; conſulendum. Atq; hæc e † ratio perpetua ſit omniũ coniugatorum affectuum. Sicuti vero laſſitudines ipſæ numero tres, ſi inuicem coniungas, quatuor coniugationes efficiunt, ita ſanè, ſi quartũ his affectũ adiungas, multo plures exiſtẽt. Quod dicimus, ex deſcriptione licet, clarius intelliags. In ea, primũ locum ulceroſus habeto: Secundum, in quo tẽſio eſt moleſta: Tertium, qui phlegmone ſimilis eſt: Quartũ gracilitatis. i. in quo corpus emacuit. Ex his igitur, aut primus d cũ ſecundo coniungetur, aut cum tertio, aut cum quarto: aut rurſus ſecundus cum tertio, vel quarto: aut denique tertius cum quarto: ita nimirum, ut ex binis coniunctis affectibus ſex in uniuerſum complexiones oriantur. Rurſus, cum tres unà miſcueris, quatuor aliæ fiunt. Nã aut primum iunxeris cum ſecundo & tertio, aut cum ſecundo & quarto, aut cum tertio & quarto: aut rurſus ſecundum cum tertio & quarto. Poſtrema omnium complexionum erit, ubi quatuor ſimul coierint ita, ut undecim numero in totum fiant. Erant vero & ſimplices quatuor. Efficiuntur itaque in uniuerſum quindecim. Simplices affectus, ulceroſus, A: tenſionis, B: in quo phlegmones ſenſus eſt, C: gracilitatis, D. Compoſiti, AB, AC, AD, BC, BD, CD, ABC, ABD, ACD, BCD, ABCD. Quòd ſi p̃terea occluſæ cutis, (*στέγνωσιν* Græce uoco,) differentias tũ inuicem, tũ uerò cum his quindecim, complicueris, alias rurſus complexiones effeceris plurimas. Si uerò eos quoque corporis ſtatus, qui aut à cruditate, aut uenere, aut deuſtione Solis, aut uigilia, aut * dolore incidunt, H adiunxeris,

A.l.1.f.3.d.a. c.12.fo.65.f

A † ἐγγίνεται δὲ καὶ ἑτέρα τις ἐπὶ διαθέσεσι, &c. Sed manuſcriptus quidam habet καὶ μὴν ἄλλη τις ἐστὶ διάθεσις. i. Quin etiam quædam eſt affectio prædictis proxima.

B † Interpres hic omiſit aliquot uerba quæ in græcis codicib. habentur. ſ. ἡ μὲν διάγνωσις αὐτῶν ἐστιν ἀπὸ τῶν συνδρομῶν γνωρισμάτων, i. cognitio autẽ ipſarum ab indiciorum coniunctione pendet.

C † Manuſcriptus cod. habent ἐπὶ μιᾶς ὡς παραδείγματος, i. in una coniugatione tanquam exẽplo.

D † Cod. antiquiſſimus habet φλεγμονώδους, i. phlegmonari, & ita uidetur legendum omnino.

E † Methodus cõmunis.

* ἑλκώδους. i. ari- ſtatia.

A adiunxeris, ne numero quidem vniuerſas facile complectare. Prætereo nunc corporis conſtitutiones illas, quæ ſecum uehunt uel πληθώρας, id eſt ſuccorũ æquabiliter ſe habentium redundantiam, vel κακοχυμίας, id eſt uitioſi ſucci copiam, uel adſtricti, uel lubrici uentris, uel uomitus, vel grauati capitis, uel partis cuiuſquam alterius affectum, uel in ſumma quæcunq; in ſymptomate aliquo conſiſtunt: dicetur.n. poſt de eiuſmodi omnibus. Nunc uero idcirco eorum maxime memini, vt complexionum multitudinem, quanta eſſet, indicarem. Mirari enim licet eos, qui de cõcurſu horum, quem ſyndromẽ uocant, uel curationem, uel euentorum prædictionem obſeruaſſe ſe prædicant. Vnica nanq; ratione & præſagire & commode mederi fas eſt: vtiq; ſicut Hippocrates docuit,* ubi ſimplicis cuiuſq; negocij ſciendam uim eſſe cenſebat: veluti ipſe nunc in quatuor affectibus præmonſtraui. Vnuſquiſq; enim, ſi per ſe conſiſtat, ſimplex remedium exiget: ſin alteri ſit coniunctus, pro ea methodo, quam paulo ſupra de omnibus coniunctis affectibus præſcripſimus, § corrigetur.§

In lib. de Natura humana. lege Galeni explanationem. cõ. tex. 43. com. 1. 1. 33. e f g. & contex. 69. 1. Prorrhet. cõ. 3. 4. 187. h

De curanda cutis obſtructione, quam στέγνωσιν græci appellant. CAP. 10.

ERgo, cum hæc ita ſe habeant, redeundum rurſus ad ſimplices affectus eſt: quorum à iam dictis proximi erant, quos ſtegnoſis excitabat: (voco ita meatuum cutis uitium, quo transmit-

A. l. 1. f. 3. d. 2. e. 15. fo. 66. c

B tere ſuperuacua prohibetur.) Incidit hic affectus aut obſtructis meatibus, aut dẽſatis. Sanè denſationem eiuſmodi μύσιν græci, id eſt conniuentiam, appellant. Ac obſtructio quidem ex lentis craſſiſq; excrementis oritur, cum conſertim ad cutim ruunt: denſitas tum ab ijs, quę adſtringũt, tum quæ refrigerant. Verum obſtrui propoſiti nobis corporis cutis, ſi ad præſcriptam rationem rite agatur, non poteſt: denſari certe aliqñ poteſt tum ex ualido frigore, tum aluminoſo balneo. Fieri autem poteſt, ut & poſt balneum ſudoremve, atq; aliam alioqui ob cauſam laxatę prius cuti, auræ flatus incidens, obſtructionem quampiam denſationemq; efficiat. Ac deprehenditur quidem iam dictus affectus protinus, ubi ſe exuerint, ex colore albo, & cutis tum duritie, tum denſitate. In ipſa uero exercitatione ex eo, ꝙ ægre incaleſcant: qñ nec, ut prius, æque ſudant, nec bonum colorem in ſumma cute oſtendunt: immo, ſiquis eos ualentiore exercitatione iuncta ſudoris quippiam emittere cogat, & minor hic, quàm ex conſuetudine, & frigidior exit, minuſq; halitui ſimilis. Remedium huius affectus calefactio eſt: quippe ea frigiditati contraria eſt. Valentiore ergo exercitatione, ac balneo calidiore utendum. Magis quoq; ad rem pertinebit, ſi in prima domo pinguiter in oleo uolutẽt. Eſto uero oleum ex eo gñe, quod relaxet, cuiuſmodi eſt in Italia Sabinum: quod utiq; ad eiuſmodi affectus etiam eſt utilius, ſi bimum trimumve ſit. Id nanq;

C tum tenuius, tum calidius fuerit. Mora uero in frigido ſolio diuturna ne ſit: ſed nec aqua ipſa †frigida. Induendi uero ungãtur aliquo, quod mediocriter calfaciat: oleis quidẽ, ex ijs, quæ in Aegypto habentur, cicino, & raphanino: in reliquo uero orbe, dulci, tenui, ac modice antiquo: vnguẽtis uero, ſuſino, gleucino, irino, amaracino, &* comacino. Atq; ex his gleucinum quidem prorſus acopum eſt, ac relaxans: itaq; etiam ijs, quos uehemens laſſitudo infeſtat, eſt utile: paulo hoc calidius, magiſq; relaxans ſuſinum eſt. Irinum uero, & amaracinum, & comacinum, etiã ſuſino calefacere potentiora, ijs affectibus, qui proprie frigiditates dicuntur, ſunt idonea. Cutis tamen denſitati ſanandæ ẽt anethinum oleum eſt ſatis: maxime ſi ex uiridi anetho fiat. Facit autem & ad tales affectus, ſicuti etiam ad uehementes laſſitudines, & acopum, quod ex abietis ſemine cõponitur: id quemadmodum præparandum ſit, poſt dicetur. Nunc enim uel hæc mihi ſupra iuſtũ appoſuiſſe uideor: ſiquidem qui optimo eſt corporis ſtatu, & liberã delegit uitam, nec in ea quicquam delinquit, & cui peritiſſimus tuendæ ſanitatis artifex præficitur, in hũc ueriſimile eſt morboſos affectus non admodum incidere.

† Additur in antiquo codice ἄγαν, i. admodum.

** Commageno legendum uidetẽ ex alijs Galeni locis.*

De exercitatione & victus ratione poſt venerem. CAP. 11.

REdeamus itaq; ad penſum denuo: relictiſq; uſtione, refrigeratione, cruditate, uentris pro-

D fluuio, reliquis id genus, (ſatius.n. eſt in unũ ea uolumen conijcere, quod de morboſis ſymptomatis inſcribemus) in præſenti de ijs, quæ poſt uenerem adhibentur, exercitijs diſſeramus: quippe cum de his parum conueniat, alijs ita exercitandum ab hac putantibus, ut in exercitatione, quæ apotherapia dicitur: alijs ut in præparatoria. Eſto uero præparatoria exercitatio in quãtitate laborum intra modum, & in qualitate ipſa incitatior ac celerior. Ac, qui apotherapeutica quidem utendum cenſent, ſicuti in fatigatis; ij, tum uires diminutas, tum corporis ſiccitatẽ ſuſpectas habent: quorum utrunq; & à concubitu, & ab immodica exercitatione pati conſueuimus. Qui uero præparatoriam adhibendam uolunt, ij raritatem atq; ad ſudores promptitudinẽ præcauent, quæ apotherapeutica intẽdi, e diuerſo præparatoria emendari putant. Ipſe laudatis utriſq;, propterea ꝙ ueritatẽ ex parte uiderunt, ſententias eorum in idem conferam. Nam & inſtaurandas uires eſſe, & laxitatẽ cogendam, nec ſiccitatem adaugendam fatentur utriq;. Vna diſcretio deſideratur in utriſq;, veluti & in compoſitis omnibus affectibus ſupra à nobis eſt dictũ, & nunc nihilominus dicetur. Cum.n. in idem uarij affectus coierunt, hi ſi unam medendi rationem indicent, utiq; intendi magis rationẽ eam conueniet, q̃ ſi ſinguli ſeorſum conſiſterent. Sin contrarij ſint, is, qui uincit, affectus prius eſt corrigẽdus, ita tamen, ne reliquum omnino negligas. Ac, qui uel propter ætatẽ, uel ẽt alia ratione imbecilles cõcubuere, in ijs uirium infirmitas,

neceſſe eſt, ſuperet. Qui uero firmiores & iuuenes, veluti qui nunc eſt propoſitus, horum habitus E corporis in raritatem magis, quam uires in imbecillitatẽ, mutatur. Itaq; etiam corriguntur hi nõ per ea, quæ corpus relaxant, qualis eſt exercitatio, quæ apotherapia dr̃, ſed per ea, quæ cogũt ac contrahunt, qualis eſt præparatoria: ᵃ † proindeq; hac utendum, ꝗ q̃nquidem ea non ſolum motus tum celeritate, tum robore calorem excitat, ſed ẽt habitum cogẽs ac conſtringens. Illud quoque fatentur gymnaſtæ oẽs, ipſa profectò experientia edocti, hanc unam exercitationẽ mederi raritati poſſe. Itaq; nulla planè ad propoſitum affectum utilior eſt. Si uero anni tempus non diſſuadeat, nec à frigido balneo abſtinẽdum eſſe cenſeo. Cibus copia quidẽ dabitur minor, in qualitate uero humidior, ut tum probe concoquatur, tum ſiccitas, quæ ex venere contracta eſt, corrigatur. Debet uero nec frigido tẽperamento eſſe, ſed uel medio, vel calidiore. Nam, qm̃ corpus à venere & laxius, & frigidius, & imbecillius, & ſiccius eſt effectum, debent planè, quæ denſent, & calfaciant, & uires reparent, adhiberi, atq; ad hæc ſtudiũ oẽ impendi. ᵇ † Cæterum, ꝗ efficere hæc uenus poſſit, id docere ad p̃ntem diſputationem non pertinet: in qua propoſitum eſt, quem admodum optimum corpus quàm cõmodiſſime poſt veneris uſum exercitetur, oſtẽdere. Quod ſanè cõmode fieri non potuit, niſi prius pro hypotheſi ſumpto, cuiuſmodi affectus ſit, qui ſuccedere in corpore à venere ſolet. Verum nunc id concedi nobis poſtulamus. In ſequẽtibus cũ euidenti demonſtratione dicetur, tum quæ veneris facultas ſit: tum prorſus utenda ſit necne: tum F quænam ex ea commoda, incommodaq; pro corporum ſtatu, & temporis anni ratione, & loco, & alijs id genus, quæ utique determinare præterea oportebit, eueniunt.

De ratione ſiccitatis & humiditatis ſuperflua emendanda. *CAP. 12.*

POſt venerem ergo ſpecies exercitationis ea eſto, quam præparatoriam uocant. Poſt uigilias autem, vel triſtitiam, uel ambas, quæ apotherapia dr̃, exercitatio idonea eſt, ſi tñ cruditas abſit: nam, ſiqua cruditas ſubeſt, omnino exercitandum nõ eſt. Quòd aũt poſt triſtitiam & uigilias iam dicta exercitatio ad rem pertineat, etiam experientia ipſa oſtendit: cum ab alia qualibet nõ ſolum lædi cernantur, ſed etiam imperantes, ſi forte dolor adhuc angit, parum æquo animo ferre. Idem ratio ipſa confirmat non minus, q̃ experientia. Nam, qm̃ à uigilijs & triſtitia magis graciles, magiſq; aridi, ac minus dicto audientes planè cernuntur, ſiccius exiſtimandum eſt his redditum eſſe corpus. Eiuſmodi vero affectus partim molli frictione cum multo oleo, partim temperato balneo ſanantur, partim motu, ſed qui & tardus ſit, & citra ualentiorẽ nixum, ac qui ſubinde quietem interponat. Is uero apotherapeutici exercitij ᶜ ° modus erat. Ad eundem modum eæ, quæ ab ira, uel ᵈ † potionis penuria ſiccitates fiunt, corrigendæ ſunt. Contraria prorſus à iam G dictis ratione ᵉ † humiditates emendare cõueniet, ſiue hæ nimiæ potionis, ſiue alia quauis occaſione, inciderint, quippe ᶠ ° ſtudium in his ad ſiccationẽ dirigitur. Verum ea cõis omniũ ratio eſt, membratim enim unicuiq; drĩæ ſua eſt. Igitur, ſi ex longiore deſidia, & humectantis alimenti immodico intempeſtiuoq; uſu contracta humiditas eſt, longiore correctione eſt opus: ſin ex liberaliore potione, quæ pridie ſit hauſta, citra ullum capitis aut oris uentris affectum conſtiterit, eã uel unico die perſanes, licet, ſi ſicca frictione largius, & exercitatione veloci, & parciori potione, & ſicciore cibo utare. Quippe, quæ immodicæ ex uini potione hũmiditates conſiſtunt, ſi ex ea re noxa capiti aut ori uentris communicata eſt, de his agi hoc loco opus nõ eſt: dicetur. n. de ipſis, cum de morboſis ſymptomatis tractabitur. Quæ uero humiditas ex diutina admodum deſidia naſcitur, hæc in propoſitum corporis ſtatum omnino non cadat æque, vt nec ea, quę ex humectantis natura cibi copia gignitur, quales fructuum plurimi ſunt, itemq; olerum, quæ utiq; aeria non ſunt: ſi qñ tamen acciderint, ſemel & conſertim corrigi non poſſunt. Nam, ſi eatenus ſe fatigabit homo, dum habitum abunde ſiccet, in laſſitudinem incidet, ac febricitabit omnino diaria febri: ꝙ ſi uitioſæ præterea humiditates fuerint, etiam febri, quæ in plures extendatur dies. Tempore uero ſanari poſſunt, ut poſt dicemus, vbi uitioſas intemperies uertere in melius doce- H bimus: quippe ſimilis prouidentia acquiſititij affectus eſt, & naturalis intẽperamenti: quare nũc de ipſis diſſerere non oportet.

De matutina & veſpertina frictione, quæ propoſito iuueni adhibenda eſt. *Cap. 13.*

REliquum igitur eſt, vt de matutina veſpertinaq; frictione agamus, non ad eum tñ modum, quo Quintum reſpondiſſe dicunt, cum percontanti gymnaſtæ, quam unctio uim hr̃et, reſpondit, Veſtis ſubmouendæ: ijſdem. n. quibus nunc uſus ſum uerbis tum gymnaſten rogaſſe, tũ Quintum reſpondiſſe ferunt. ᵍ † Simile Quinti apophthegma eſt, & quod de vrinis circũfertur, nempe eas noſſe, ad pictorem pertinere. Etiam illud, quod de calido, frigido, humido, & ſicco aiunt, vtiq; balnearũ ea eſſe nomina: quæ ipſe ſanè nemini uel Theſſali aſſectatorum impune dicere, nedũ Quinto, ꝑmiſerim: quippe ſcurrarum eiuſmodi facetiæ ſunt, haudquaq̃ hominis tam grauẽ artem profitentis. Satius igit̃ ſit in propoſito iuuene ad hunc modũ de matutina frictione diſſerere. Is nanq; aut ex ſomno aliquid, de quo queri poſſit, nõ ſentit: aut ʰ ° laſſitudine grauatĩ aliqua: aut alia quapiã affectione offenditur earũ, de quibus paulo ante ſtatim poſt laſſitudinis affectus hactenus diſſerui. Ac, ſi de nulla quidẽ re cõqueritur, ſuperuacuum eſt, cum aut fricare, aut ungere: niſi ſi quando ingenti frigori occurrendum uidetur. Tum nanque, ueluti qui frigida ſunt

uſuri

A † Hoc in loco tam in græcis q̃ in latinis codicibus deſunt aliquot uerba, ἢν ποτε δὲ καὶ ψύξις τις ἐπὶ τοῖς ἀφροδισίοις ἐγγίνεται τοῖς σώμασι. ſi uero aliqua etiam refrigeratio poſt venerem corporibus aduenit, & propter hoc quoq; præparatoria exercitatione utendum erit.

B † Ex antiquis ita uertẽdum. Quanã uero ſit venereorum uis, docere &c.

C ° τρόπος. *aliter* τύπος, *i. typus ſeu forma.*

D † Græci aliq cod. habent non αὐτῇ, ſed ποτε γιγνομένας, i. q̃ ob mediam aliquando ſiccitates fiunt.

E † Hic addendum eſt, quæ ſũt in habitu corporis, & græce legẽdum eſt non κατὰ ταύτην ſed κατὰ τὴν ἕξιν.

F ° σκοπὸς.

G † Clarius ex antiquis. Simile quid Quinti circunfertur apophthegma, tum de vrinis, nẽpe eas noſſe ad fullonẽ pertinere: tum de calido frigido humido & ſicco, balneatorũ eſſe noĩa. Quæ quidem uerba nequaquã ego mihi perſuadere poſſum, nedum Quintũ, ſed nec ullum Theſſali ſectatorũ protuliſſe.

H ° Laſſitudinis affectione.

A uſuri,ſic eos quoq; frictione pparabimus. Si uero laſſitudinis ſenſus ullus appareat,iam dictũ eſt hominem tum & ungendum eſſe,& molliter fricandũ. Simili ratione,ſi ſiccior iuſto ſit,ungẽdus dulci oleo eſt,nam id ſicca corpora humectat:fricandusq; ut oĩno parciſſime,ita nec duriter,nec molliter eſt.Quippe ſuccurrere digeſtioni in corpus oportet, non cutis carnisve habitum mutare,neq; ẽt quod in his continetur,quicq̃ educere:quorum mollis utrunq;,dura alterum facit: ſiquidem hæc cutem denſat duratq;:mollis per halitum euocat,ac corpus laxũ molleq; efficit. Verum,cutis denſitatẽ corrigere ſi ſtudes,utiq; ei,q̃ ex duris tum frictione,tum pertrectatione,præterea uehementi exercitatione, & multo puluere orta eſt, mollis frictio cũ copioſo & dulci oleo medetur.Quæ uero contracta ex frigore eſt,eam primũ frictione ſicca ac celeri,deinde cum oleo adhibito calfacientes,naturæ ſuæ reſtituemus.Laxitatẽ uero,q̃ & frequens balneum, & mollem frictionem,& ueneris uſum conſecuta eſt,paucula frictione,primum quidẽ ſicca,deinde cũ oleo quopiam eorum,quæ adſtringant,ſanaueris.Humiditatẽ uero,quæ nimię potioni ſucceſſit,ſicca frictio,& cum linteo adminiſtrata,uel cum manica, quam χειρίδα græce uocant,interdum etiam ſolis manibus,idq; uel citra omne pingue,uel cum eo* planè exiguo, corrigit. Sit autẽ, quò per halitum euocet,oleum ipſum dulce,omniſq; adſtringentis facultatis expers.Atq; ita quidẽ ſe ha

*Græci aliqui codices habent ἐλαίῳ,i.oleo.

B bet matutina frictio.Veſpertina uero ijs utilis eſt,quos uel laſſitudo ualida pmit,uel ſiccitas male habet,uel atrophia macerat: {ita uocant græci cum corpus ex alimẽto fructum nõ ſentit.}Verum atrophias ſymptoma nunc præſertim ſeponatur unà cum reliquis morboſis ſymptomatis: quæ poſt tractabuntur.In propoſita uero natura,cum uel ualida laſſitudo,uel immodica ſiccitas, corpus afficit,prãdium minus eſto: tum ab eo ad cœnam longius interponatur tempus:plurimũ quieſcat:exiguum tñ quippiam inambulet, quò cibus per erectam agitationem concuſſus ſubſidat:utilius ẽt ſit,ſi & aluum exonerare poſsit. His etenim probe pactis, ſecur⁹ oleo dulci frices: uentrem tñ *omnino non continges,cum alioqui periculum ſit, ne & cibum deterius cõcoquat, & ſuccus quiſpiam ex eo ſemicrudus in corpus digeratur, & caput turbet, & ſtomachus ſubuertatur. Optimum igitur fuerit omnino uentrem non attingere. Quod ſi in muſculis ei uicinis uel laſsitudinis ſenſus aliquis,uel ſiccitas appareat maior,ungi debebunt mediocriter, & blande, & ſuſpenſa manu.Ac,ſi cauſas quiſpiam eorum,q̃ diximus, reddi ſibi cupit,proximũ librum legat, in quo de morboſis ſymptomatis agemus.Nam hunc mihi uideor ſatis hactenus extendiſſe.

A.l.1.c.3.d.2 c.7.fol.62.a

*Græci cod. impreſſi,et multi ex manuſcriptis, habent μὴ πάντη, ut uertit & nemo interpres & Linacer. alij uero μὴ πάντη, i. non admodum: paulo tamen infra etiam dicit nõ omnino attingendum eſſe uentrẽ.

C GALENI DE SANITATE TVENDA LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Docet quo pacto laſsitudines perſanandæ ſint, cum aliunde, quàm ab exercitatione, oriuntur,

Quid differat hæc à ſuperioris libri tractatione. CAP. I.

QVod pleriq; oẽs recentium medicorum faciunt, qui dum tempus ſophiſtarum cauillationibus terunt,qđ maxime neceſſarium eſt, aut leuiter tñ attingunt,aut prorſus omittunt,id ipſe non faciã: ſed (qđ ab initio inſtitui) ei quod neceſſarium duxi,inſiſtens,q̃ logicam magis ſpeculationẽ habent, in aliud tp̃s differã. Statim.n.de morboſis ſymptomatis, de quibus hoc libro D diſſerere ſtatui,non leuis qõ oritur, eane ad ualetudinis tuendæ artem ſpectent: an ad eã,quæ medendi rationẽ pſcribit: an harum neutrã, ſed tertiã quandã, quam non nulli mediã ſanitatis & morbi ſtatuunt, neutramq; appellant.Ego haud ignarus,ſiue quis in ſanitatis tuẽdæ,ſiue ẽt in medendi arte, eorũ meminerit, fore,ut æque à cauillatoribus ſugilletur:illud quoq; intelligens,etiam ſi quis tertiam tractationẽ his dicet,de neutris eam affectionibus inſcribens,uel magis irriſuros,contumelioſosq; futuros, pterea quæſituros,de † maribus & fœminis in quo nam opere præcipiã: in hoc uolumine de his agere potiſſimum elegi. Si.n.fieri nequit, ut ſophiſtarum nugamenta deuitem, atq; hac ratione minus erunt importuni,utiq; ſic faciens melius conſuluiſſe uidebor. Huc accedit,ꝙ ex ſpeculatione ipſa magis intelligetur ipſa doctrinæ communio,ſi quis illa,q̃ dicentur,attentius leget. Ea hinc aggrediar. Artis,quæ ualetudinẽ tuetur,non leuis portio eſt ea,quæ de exercitatione præcipit:huius rurſus non exigua pars eſt,q̃ laſſitudines præcauet.Porrò monſtratum in ſuperioribus eſt ſimilem rationẽ eſſe inſtantis laſſitudinis cauendæ, & eius,quæ iam occupauit,ſummouẽdæ. Ergo non alibi,quemadmodum hanc futuram uites, alibi quẽadmodum iam urgentẽ corrigas, tractandum eſt. Atq; hac quidem de cauſa in proximo libro, qui totius operis tertius eſt,de laſſitudine, quæ exercitationi ſuperuenit,diſputatum erat, ſimul habita mentione de ſimilibus affe-

†Cũ in hoc loco Galenus nõ ſubſtãtiue, ſed adiectiue, dicat περὶ τῶν ἀρρενικῶν καὶ θηλυκῶν, uidetur potius intelligere de morbis aut ſymptomatis ad mares aut fœminas pertinẽtibus, nõ de ipſis marib⁹ aut fœminis.

ctibus,quorũ aliqui exercitationes maxime ſequebantur.Nũc primũ quidem de his,prout citra E exercitationem incidũt,agemus:ſecundo loco de illis, quæ ſimilitudinẽ quandam cũ his habẽt.

De affectu, ſymptomate, & cauſis laſsitudinum: ac de eorum differentijs. Cap. 2.

AC, quæ immodicas quidem exercitationes laſſitudo excipit,ſanorum ſymptoma eſt: q̃ verò ſine his cõſiſtit,morboſum.Itaq; & ab Hippocrate dictum commodiſſime videtur, Laſſitudines ſponte natæ,morbos nunciant. Atque vlceroſus quidem ſenſus,ſymptoma laſſitudinis eſt. cauſa verò, vnde ea naſcitur,affectus laſſitudinis eſt. Porrò huius rurſum ipſius cauſa bifariam ſcinditur: aut enim intra ipſum animalis continetur corpus, vocantq; græce προηγουμένην aut omnino nõ ineſt,vocantq; προκαταρκτικήν: ſnos illam internam,hanc externam non incommode voccmus,ſ Itaq; tria in vniuerſum genera ſunt,de quibus habẽdus ſermo eſt,ipſius laſſitudinis,ſymptoma:affectus vnde hoc oritur: & affectus ipſius cauſa. Cuiuſque vero horũ ſpecies quędã differentes ſunt.Cauſarum(vt modo diximus)externa, & interna.Affectus(vt in præcedente libro docuimus)is,q̃ vlceris,& qui tenſionis,& qui phlegmones,ſenſum inuehit.Symptomatis vero,hę ipſæ ſcilicet tres differentię:aliter tñ ſi cui placuerit, nominare licet:nõ licet aũt, ſi vera ſaltẽ dicere velit,iã dictis plura tum aſtruere,tũ facere,neq; etiã plures,q̃ dictę ſunt,differentias.Quæ igĩ vlceris ſenſum facit laſſitudo (incipiendũ enim ab hac eſt)motis quidẽ grauẽ F excitat ſenſum,ceu corpus vlcerẽ,idq; vel circa cutim tñ, vtique cũ eſt moderatior: vel circa ſubiectã illi carnem,cum eſt valẽtior:vel circa vtranq;,cum adhuc eſt atrocior.Atq; hoc quidẽ eſt laſſitudinis ſymptoma:affectio vero, ex qua id naſcĩ, acrimonia eſt tenuis & calidi humoris,q̃ corpus erodit,ſtimulat,ac pũgit.Orĩ hæc aliquando ex immodico motu,vt in proximo libro oſtendimus:aliqñ ex vitioſo ſucco,q̃ imprudẽtibus nobis in corpore ſuccreuit. Tales vero laſſitudines, ſpontaneas Hippocrates appellat. Alterum vero laſſitudinis genus (nempe in quo tenſio ſentĩ)quoties ſua ſpõte incidit,plethoris ſuperuenit. quippe tendũtur a † ex hac ſolidæ animalis partes,p̃cipue in quibus ſucci continẽtur. Tertium laſſitudinis genus,quod phlegmonis ſenſum affert,ex ambobus oritur,tũ nimia boni ſucci abundãtia,tũ prædicto vitioſo ſucco. Non.n.quæuis mali ſucci ſpecies,ſed nñ, in qua rodens acrimonia continetur, vlceroſam laſſitudinẽ creat:ſed nec eiuſmodi quidem ſuccus, dum in venis cum ſanguine miſcetur,latet enim tũ eius vis, vtpote transfluẽtis,& à ſanguinis bonitate ſuperati: verũ,cum ab his tranſlatus, in carnibus,& ad cutẽ ſolus hæret,vlceroſum b † ſenſum tunc ingerit.Qui vero ex abundantia naſci hanc laſſitudinẽ putant,ſanè falluntur: nam neq; ex ea copia, quam plethorã dicimus,(hæc enim eã,quæ de tenſione queritur, gignit) neque ex ea,quæ vires prægrauat. non enim eroſio, G aut vlceris phantaſia, ſed vel grauitas,& ad motiones ſegnitia, talis ſunt abũdantiæ ſymptomata,vtiq; dũ ad animales collata vires,eas ſuperans premit: vel pulſus quædam vitia,ſi quando uitalem urget:de q̃bus dictum abunde eſt in ijs, quę De pulſu ſcripſimus: atque ut in libro,quem c † de abundantia ſcripſimus,ẽt notas & naturalium uiriũ, cum premuntur,& reliquarum ambarũ tradidimus. Non eſt igitur abundantia,eius laſſitudinis,quæ ulceris ſenſum præſefert, cauſa, immo humorum,qui in cute & carne, cõtinentur,acrimonia.Hæc enim, ut quieta ſenſum latet, ſic agitata protinus ſentitur. Motus huic acrimoniæ primus ac plurimus proprijs quibuſdam rationibus accedit,quas mox dicemus.Alter ex incidenti, ſcilicet cũ nobis partem aliquam, aut etiam totum corpus,mouere uolentibus,cum hoc humores,qui in ipſo cõtinentur, ſimul mouemus.Verum hic minimus eſt, & laſſitudinis duntaxat ſenſum infert:uehementior rigorem excitat: ſappello nunc rigorem,nec illum uehementis frigoris ſenſum,nec duritiem, ſed inæqualem totius corporis concuſſum,& turbationem: ſ medius inter utrunq;, horrorem. Quòd aũt nihil obeſt,etiam ſi calida cauſa ſit,quo minus rigorem horroremq; excitet,in ijs, quæ de ſymptomatum cauſis ſcripſimus,oſtenſum eſt.Nunc ſatis fuerit ſummas tantum eorum, quæ illic prodidimus, ad præſentẽ diſputationẽ,quaſi d *baſim ſubijcere.Cũ in ſenſibili corpore ſuccreuit excre H mentum mordax,duplici id ratione ad motum incitatur. una, cum a ſenſibili ipſo corpore impellitur,utpote quod repellẽdi alieni uim obtinet. altera,cũ uehemẽtiore e *momẽto agitur, id quod tũ ab exercitando conquirit, f * tum frictione,tum balneo. ſ Ergo, quæ ſubcalida,& putrida excrementa ſunt,ubi uehementius mouentur,non horrorẽ modo,rigoremve, qualem diximus afferunt,ſed etiam febrem accendunt.At,quæ frigida ſunt, & ex partibus tenuibus cõſtãt, ea horrorem quidem rigoremq; creant,non tamen febrem excitant. Porrò effatu dignã aliquã copiã utriſq; accedere oportet,ſi hæc efficere debent.Quæ uero aut planè exigua in ſenſibilibus corporibus excrementa mordacia,aut multa illa quidem, ſed tamẽ non planè adhuc mordacia ſubhæſerunt, hæc ulceroſam laſſitudinem faciunt,de quibus utique hoc libro nobis eſt agendũ, quando,quæ febrem accendunt,ea ad medendi artem ſpectant. g

Communis ratio omnium euacuationum, quæ à medico fiunt. CAP. 3.

SAnatio utriuſq; generis partim cõmunia curationis amborũ h *cõſilia recipit, partim utriuſq; propria. Dicetur uero prius, quæ communis ſanatio eſt. Oportet igitur excrementum, ſiue calidum id ſit,ſiue frigidum, ipſum aut expellas,aut certe alteres.Recipit vero non omne excrementum alterationem à natura. Siquidem nec omnis cibus in cuiuſuis animantis ventriculo concoquitur:

1. Aph. 5. Ext. ord. 11. f

A. I. 2 c. 3. d. 2. c. 12. No. 65. d

A † Al. ἐντείνονται, i. intẽduntur.

B † Al. δυσαισθήτως καὶ αἴσθησιν, i. affectum & ſenſum.

C † περὶ πλήθους, i. de plenitudine.

D * ὑπόθεσιν.

E * κινήσεως.

F † Interpres addit hæc uerba. in antiquo tamẽ codice græco hæc ſpectantur. καὶ ἐν μεσῷ, ἢ καὶ τῆς ἐκ τοῦ περιέχοντος θερμασίας, i. in aëra, & ab ambientis caliditate.

G † Hęc prætereaque adduntur in uetere exemplari, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σφῆκας μὲν ἐργάζεται, πυρετὸν δ' οὐκ ἐξάπτει. καὶ ταῦτα τῆς ὁρμῆς ... i. ... uerum tamen non ... ſed ... horrorem quidẽ faciunt, febrem non accendunt, & hæc præſentis ſunt tractationis.

H * ἐνδείξεις.

A concoquitur:ſed cognatio quædam ei,quod concoquit,cũ eo, quod concoquitur, eſſe debet. Quod igitur omnino alienũ eſt,nulla fieri ratione poteſt,vt id naturæ ſuæ gratiam recipiat, ſed educere id quàm primum eſt tentandum,æque certe,ut ; quæ in ventre corrupta prorſus ſunt, ea vel vomitione,vel deiectione expelli profecto eſt optimum.Nõ tñ perinde promptum eſt in carne,atq; alijs corporibus,imbibitum uitioſum ſuccum educere, vt qui in ijs,quorum ſenſibilis capacitas eſt,continetur.Interdũ nec ipſa laborãtis natura medicamẽtum,quod malũ ſuccũ mature vacuet, admittit:ſicuti interdum & alius quiſpiam affectus obſtat,qui talem educendi rationem reſpuat.De quibus mox dicam,ſi prius,quod reliquum erat in ſuperius poſita diuiſione,adiecero.Quippe communes ſcopos qui excrementorum vitijs medentur,iam diximus,vacuationẽ,alterationemq; eſſe.Proprios verò utriuſq; generis nunc adijciamus. Neq; enim una tantum ratione educendum alterandumve eſt,ſed explorata, quæ ei , quod affligit, maxime ſit accommodata,ei eſt inſiſtendum.Ea verò,ut in ſumma complectar,ratio eſt, quæ ex contrario opem molitur:priuatim verò,quę ex cuiuſque contrario.Et ſummæ quidem totius rei hę ſunt, quæ latius tamen nobis nunc explicãdæ ſunt vnà cum ſua cuiuſque euidenti demonſtratione, idq; ab ulceroſo affectu orſis.

B *De curatione affectus vlceroſi,ac de dignotione vitioſorum ſuccorum.* CAP. 4.

QVoniam igitur eiuſmodi laſſitudo vitio acrium excrementorum oritur,ante omnia cõſiderandum eſt,in ſolidisne tantum corporibus,an intra venarum ſinus, malus ſuccus contineatur.De ijs vero,quæ intra venas ſunt, excrementis,nullum planè nec manifeſtum nec euidens ſignum habemus pręter ſolam urinam : conijcere tñ ex his licet. Primum æſtimabimus,quonam,qui affligitur,vſus ſit victu.Secundo,ſolituſne ſit malum ſuccum naturæ ſponte congerere.Ad hæc,an naturalis aliqua & cõſueta excretio iam deſierit.Quarto,an exercitatione,purgatione per vomitum,aluumve,geſtationibus,aut uſu aquarũ ſponte naſcentium, ſoliti ſuperuacua expellere,id intermiſerint.Atque in victu quidem uidẽdum, an cruditas & crebrior & maior,q̃ ex conſuetudine,præceſſerit:an mali ſucci cibis copioſe ſe impleuerint:an vinum pro antiquo muſtum,pro tenui craſſum,an [a] † aqua marina miſtum, ꝫ biberint:an ẽt prorſus a vino ſe ad aquæ potionẽ tranſtulerit:nec ſemel bisvè in quolibet horum peccauerint, ſed aſſidue,bonoq; tpe.Secundo(ſicuti diximus)æſtimandum,num homo is,qui male hẽt,ex eorũ numero ſit,qui facile malũ ſuccũ congerunt. deprehendes id,percontatus, an ſcabie,aut lepra, aut uitiligine,aut pruritu crebro ſit affectus. item an eryſipelas,aut herpes,aut elephãtiaſis, aut C ophiaſis,aut alopeciaſis,aut puſtulæ crebræ,aut [b] vlcera,[a]aut epinyctides,aut deniq; vllum ſymptoma,qđ ex vitioſo ſucco & natum,& auctum eſt,illum male habuerit.Ab his cõſiderandũ diximus , conſuetane ulla excretio retenta ſit per vomitum , vel hæmorrhoidas , vel fiſtulam aliquam,vel dyſenteriam:vel,ſi mulier eſt,per menſtruum [c] profluuium. Deinde num ipſe medicamento ſe purgare ſemper ſolitus,id intermiſerit.Nonnulli.n.ſunt, qui deiectorijs medicamẽtis,alij uomitorijs,aut vrinam ſudoremve cientibus,aut uſu ſponte naſcentium aquarum,vtiq; quibus aut ſulfuris,aut bituminis,aut nitri vis ineſt,uere uel autumno quotãnis ſoliti excremẽta uacuare,aliqñ id negligunt.Multi(ut dictum eſt)exercitationum conſuetudinem dimiſerũt. Alij rurſus oĩs frictionis,aut balnei,aut a uino dulci poſt balneum vomitionis, morem prætermiſerunt.Sanè conſtat non illorum modo nos,qui optimo ſunt corporis temperamento,feciſſe mentionẽ,ſed,quò nihil in mali ſucci cauſarũ catalogo ſit prętermiſſum,ẽt eos,qui uitioſum ſuccum natura prompte congerunt,ſermone cõprehendiſſe:de quibus ſuſius inter uitioſos corporũ ſtatus proximis uoluminibus agemus.Atq; ex his quidem de mali ſucci quãtitate cõiecturam facere oportebit,ac remedium ad menſuræ eius quantitatẽ proportione inuenire, mediocrius, ſi oĩno ſit exiguus, & ad cutem tantũ collectus:ualentius,ſi multus,& in profundo.Prius D uerò eius,qui exiguus,& iuxta cutem eſt,curatio dicetur:deinde eius,qui in carne reſidet:tertio ab his loco,eius,cui totus ſanguis impurus excrementoſusq; eſt. Sed,ſiquis iam inſtitutum mihi ab initio repetẽs , boni ſucci iuuenẽ dederit,qui prius ſalubri oĩno uictus ratione ſit uſus, nunc neceſſitate quapiam urgente longi tpis iter cõfecerit,in quo nec exercitatus,nec lauatus pro conſuetudine fuerit, cibis,potioneq; mali ſucci uſus ſit,tum a prandio, uel cęna,uel ẽt toto uehiculo ſit uectus,nec bene plerunq; dormierit:illud tñ addatur, nihil huic in modo aſſumptorum erratum eſſe,proindeq; nec in cruditatem ullam incidiſſe:talis multum mali ſucci congeſſiſſe profecto nequiuerit : itaq; ẽt nec correctionẽ prolixam requirit, immo exercitationem tãtum,quę apotherapia dr:quam in proximo ante hunc libro docuimus,ubi pariter de accõmodata ei rei uictus ratione præcepimus,quò minus eſt hic multis morandum.Tantũ eius meminiſſe conueniet,huc oẽ conſilium dirigere,qui corpora ſic affecta curat,ut excrementa, quæ circa cutẽ ſunt,educat,propterea,ꝙ affectus in hac una conſiſtit . Itaq; rurſus detur eundẽ iuuenẽ pręter alia,quæ eadem ſint,etiam in cruditates ſæpe incidiſſe:detur & ulceris ſenſum habere, A.l.2.f.3.d.2. c.14.fol.66 b non cute tenus modo,uerum etiam altius in corpore,ſic,ut totũ id malis ſuccis refertum ſuſpicere:huic nec exercitationem,nec ullum omnino motũ iniungemus, ſed quieſcere ac dormire iuſſum,in abſtinentia totum diẽ exigere cogemus : dein ueſperi pinguiter uncto,& temperato

balneo

a † τεθαλαττωμένον, vt & veteres interpres, & Linacer verterunt: quanquam cod. quidam habet τεθολωμένον, turbidum.

b ● In Aldino cod. legitur ἢ ἑλκώδεις ἐξανθήματα. manus ſcriptus autem ἢ ἑλκώδεις ἐξανθήσεις, i. vel vlceroſa efflroreſcentia.

c ● muliebre.

balneo mediocriter lauato, ꝑ cibo dabimus ſorbitionē aliquā boni ſucci, ſed planè q̄ minimā. E
nec tñ a vino eum abſtinebimus: cōcoquit enim id ſemicrudos humores, quantū aliud quiduis:
tum ſudorem vrinamq́; promouet, ac ſomnum conciliat. In ijs aūt, qui ita ſe habent, id agendū
nobis eſt, vt, quod mali ſucci iam planè corruptū eſt, nec concoqui ēt poteſt, id ſudore vrinaq́;
expellatur: quod ſemicoctum adhuc eſt, concoquatur, atq; vtile reddatur. Id aūt optimè quieto
ſomnoq́; conſtet: Si ergo his peractis malū conſtiterit, ad conſuetudinem rurſus paulatim redu-
cendus homo eſt. Sin in poſterum ēt diem duret, de ualentiore iā remedio eſt cogitandum, ma-
xime ſi per noctē uel laſſitudo magis, q̄ ante, uel faſtidiū infeſtet, vel ꝑuigilet, uel ſomnos turba
tos & imaginationibus inquietos habeat: his enim, ſi uires nō diſſuadēt, duorum alterū, aut ſan
guis mittēdus eſt, aut purgatio exhibēda, ſed diſcernētibus nobis, utrū magis expediat, ut mox
dicet̄. Sin uires imbecilliores dehortantur, ſanguis mittēdus haudquaq̄ eſt, ſed deiectio medio-
cris adhibenda. Cuiuſmodi aūt deiectio mediocris ſit, in ſequentibus, docebimus, ſi ꝑtius, quæ
priora ſunt, definiuerimus. Nam, uirium robore conſtante ſi laſſitudo adhuc infeſtat, æſtiman-
dum eſt, cum ſanguiniſne copia, an cum crudis ac minime concoctis humoribus, an per ſe ſolus
conſiſtat vitioſus humor, qui laſſitudinem creat. Nam, ſi cum ſanguinis copia; aut vena inciden
da, aut aliquid quod tantundem valet, agendum. Sanè tantundem poſſunt hæc: Quibus hæ- F
morrhoides ſunt retentę, ſi has aperueris. ſi mulieri menſtrua conſuetudo ceſſauit, hanc ſi pro-
uoces. ſi quibus horum nihil eſt, ſi malleolos ſcalpello incidas. Poſt hæc aluus eo medicamento
deijcienda eſt, qđ maxime, accommodatum malo ſucco ſit. Quòd ſi uitioſi tantum ſucci, hique
citra ſanguinis copia ſubſint, purgatio petenda eſt, quæ infeſtanti excremento ſit accōmoda. In
feſtat uerò aliàs bilioſum, aliàs † atra bilis, aliàs pituitoſum, ſed qđ uel ſalſum uel acidū ſit: atq;
horū quodlibet craſſius, aut ſero proprius, aut media quapiā cōſiſtentia. De quorū diſcernēdo-
rum notis nunc agamus. Si cum puſtulis (quæ Græci ἐξανθήματα vocant) laſſitudinis affectus con
ſiſtat, ex his facilis inuentu erit excrementi ſpecies. Sin abſq; his, in boni quidem ſucci corpori
bus tum ex ijs, qui præceſſerunt, cibis, tum reliquis, quæ ipſis corporibus inciderunt. In ijs ve-
ro, qui malos ſuccos natura colligunt, hinc quoq; non nihil capiendum. Sed eiuſmodi tempera
mentis vberius poſt agetur, nunc de reliquis agamus, ex quibus licet de mali ſucci ſpecie conie
cturam accipere. Qui in ocio degunt, ij pituitoſum acceruare ſuccum ſolēt. Quos multus labor
exercet, ij bilioſum uel melancholicum: illū æſtate, hunc autumno gignunt. Quin ēt, an diutur-
ni labores fuerint, inſpiciendum eſt. Quanto. n. fuerint longiores, tanto ſunt ad atram generan-
dam bilem magis procliues. Præterea, qui cum multo ſudore obeuntur, ij craſſius excremen- G
tū faciunt. Qui ſine ſudore peragūtur, magis tenue, veluti qui hyeme & frigido aeris ſtatu ſuſci-
piuntur. Conſiderandum ad hæc eſt non ſolum de urinæ multitudine, & {qualitate} ſed ēt de ſu A.l.4.f.2.t.1. c.70.fo.445.d
doris qualitate: hic nanq; partim acidus, partim ſalſus eſt, partim ueluti lutum, aut uirus planè
olet: licet āt hoc ex ſtrigili depręhēdere, cum lauantur. Sępe nāq; amarus* planè apparet, qualis
utiq; morbo regio laborantibus emittitur. Eius uerò dignotio ēt citra guſtum facilis eſt ex ſolo
colore. Quippe pallidus pro eiuſmodi bilis ratione apparet. Sępe tñ poſt ualidiſſimos labores, &
uehementē ęſtū planè flauus cōſpicitur. Aliqñ medius, atq; ex ambobus miſtus cernitur, ueluti
quodammodo ex pallido flauus, ὠχρόξανθον Græcè dicunt. Ad eundem modum & ipſe bilis hu-
mor ſe hēt: qñ hunc quoq; in uomitu deiectioneq́; aut pallidum, aut flauum, aut ex utroq; com
poſitum licet intueri. Qualiſcūq; uerò is in corpore habetur, tale neceſſe eſt eius appareat ſerū.
Ac ſudor quidem, ſuccorum, qui in uniuerſo corpore abundant, nota eſt: urina, eorum tantū, q
uaſis continentur. Oīno ergo nihil omittendum: ſed ſudor quoq; ipſe, ut modo diximus, inſpi-
ciendus. Aliquādo uerò ipſum, qui afficitur, guſtare ſudorem ſuum, quò certius internoſcatur,
iubemus, Id quod aliquando ſua ſponte accidere ſolet, dum ex fronte & eius partibus in os ſę-
pe delabitur. Aeſtimare præterea urinæ tum cōſiſtentiam, tum colorem oportebit. Sed nec, quæ H
in ea pendent, aut ſidunt, prætermittere cōueniet, ſed oīa perpendere. Cuiuſmodi. n. ſanguis ſit,
qui uaſis cōtinetur, ea planè oſtendunt: quando, ſi is bilioſus ſit, ſerum quoq; eius bilioſum eſſe
neceſſe eſt, idq́; pro utriuſuis bilis ratione. Simili modo pituitoſum, ſi is ſit pituitoſus. Ergo, ubi
crudus planè is eſt, utiq; tenuis aquoſaq́; urina cernitur, nihil, nec quod ſidat, nec qđ pēdeat, in
ſe habens. At, ubi is concoctus eſt, hæc in urina apparent, atq; ēt nubeculæ quædam deſuper te-
nues ſuperſtāt, ueluti quod in ſummo lacte colligitur, (Græce γραῦς dr̄) & quod in ſummo refri
gerati iuſculi concreuit. Quòd ſi turbida ſit, qualis ueterinorum uiſitur, crudis uocatis humori-
bus refertas uenas indicat, non tñ ceſſare naturā, ſed eos ualenter concoquere. Si uerò celeris ſe
paratio craſſi a liquido in ea cernitur, ſitq́; quod ſubſidit, album, leue, & æquale, iam iā ſupera-
turam eos oēs naturā indicat. Sin, cum emingitur, pura ſit, protinus uerò turbetur, iā crudi ſuc-
ci concoctionem aggredi naturā docet. At, ſi interpoſito tp̄e turbetur, non protinus, ſed poſt ag
greſſuram inſinuat. Verum oīum † quæ turbant̄ ʒ urinarum generalis nota eſto ipſius craſſi a li-
quidiore ſeparatio, aut propere aut tarde facta, aut oīno nulla. Ergo, ſi protinus fiat, & quod ſub
ſidit ſit album, leue, & æquale, ſuperiorē longe naturam ſuccis, quos concoquit, oſtendit. Sin bo
num ſit, quod ſubſidit, ſed quod poſt longius interpoſitum tempus colligatur, etiam naturam
temporis

† Cum Galen' multis in locis diſcrimen ponat iter atrā bilē & melancholicū humorē, huius vero poſterioris tantū mētionē hic faciat, tñ īterpres atram bilē, humoris melancolici loco, cōuertit, id quod in pluribus huius paginæ locis illū feciſſe ē adnotandum

* ὑπερχόλως.

† θολερῶν.i. turbidarum.

A temporis ſpatio ſuperaturam ſuccos nunciat.Si verò vel oĩno nulla ſeparatio,vel id,quod ſub-
ſidit,malum ſit,imbecillitas naturæ ſignificatur,egetq́; ope aliqua ad ſuccos percoquẽdos.Sicu
ti verò urina,ſuccorum,qui ĩn vaſis ſunt,qualitatẽ prodit,ita ſudor, aliaq́;, quæ per vniuerſum
aĩalis habitum apparent,eos,qui illic ſunt,affectus demonſtrant. Quippe ſuperantibus in eo ca
lidis ſuccis,inſolito caloris ſenſu vrgetur:frigoris verò,cum frigidi dominantur.Iã albiores pi-
tuita ſuperante,pallidiores bili abundante cernuntur.Quòd ſi meracior bilis ſit,ẽt planè flauio
res.Siquidem color a ſuccis prouenit,nõ ex ſolidis animalis partibus, vtiq; cum ſe ſucci in altũ
non receperunt.Accidit verò id illis ꝑꝑ frigora,rigores,vel animi affectus, ueluti timorem,vel
ingentem triſtitiam,vel incipientem uerecundiam : quorum nullum ſi adſit,nunquam ſe in al-
tum recipient ſucci.Aeque nec in cutem uiolentius irruentes,hanc adurent vnquã,niſi animus
aliquo modo affectus ſit,,aut æſtu immodico animal extrinſecus obſeſſum . Ergo vehementer
commotis,aut iratis,aut in pudore veluti reciprocantibus ſe humoribus inſpicere colorem nõ
oportet.At,ſi nec ambientis uiolentia calidi frigidive,nec ullus animi affectus cuiuſmodi iã di
ctus eſt,ſubſit,certiſſima ſucci animalis cognitio ex colore datur.Tãquã igitur corpus, ſicubi al
bius ſolito eſt effectũ,pituitoſum abundare ſuccũ indicat:ſicubi pallidius aut flauius,bilioſum:
B ita,ſicubi ad rubicundius,q̃ pro natura,eſt mutatum,ſanguinis abũdantiam ſubeſſe ſignificat :
ſicubi ad nigrius,nigram ſupereſſe bilem oſtendit. Videas præterea ceu plumbi colorem aliqñ
nonnullos habere:rurſus aliqñ ceu miſturam eſſe albi,liuidiq́;: aliquando liuorem ſolũ ſine al-
bo conſiſtere.Ergo eiuſmodi colores, crudum dominari ſuccum indicant : qui,cũ de genere ſit
pituitæ,minus tñ humiditatis habet,q̃ ea,quæ publice vocatur pituita: plerunq; verò huic nec
fœtor ineſt. Nam,is,ſi adſit,Praxagoras eiuſmodi ſuccum uitreum appellat, egregie quidem fri-
gidũ,craſſum tñ eo,quem crudum per eminentiam uocant,certe minus . Generaliter igiť eiuſ-
modi ſucci oẽs albi crudiq́; ſunt,nomenclaturam verò alius aliã ſortitur.Nec attinet ad pſentẽ
diſputationem eos omnes diſtinguere , quippe ad quam illud tantum commune omnium acci-
dens pertinet,ꝙ hi ſucci percocti a natura non ſunt,ſed crudi adhuc manent. Siquidem ſanguis
in medio eſt bilioſorum,atq; horum,quorum vtiq; genus vno uocabulo appellare licet,uel cru
dum ſuccum,vel pituitam.Illi nanq; ex ſanguine fiunt,ubi ſupra iuſtum modum eſt percoctus:
hi vero eo nondum perfecto.Sunt ãt utriuſq; generis innumerę particulares differentiæ, cæte-
C rum quæ ab ijs,qui in talibus ſunt periti,in numeratas ſpecies ſunt iam deſcriptæ : quarũ tñ ip-
ſarum adeo hic omnium meminiſſe neceſſe non eſt,ut etiam ſatis ſit eas ad unum caput redige-
re,quod tibi ueluti ſcopum agendorum proponas. Nam,qm̃ alij prius,quàm ad exactũ ſangui-
nem nutrimentum peruenit,ueluti ſemicocti ſunt,alij prorſus incocti crudiq́;,,alij paulo abſunt
a ſanguinis forma,rurſus alij ſanguinis faciẽdi,ſiue(ut ita dicam)ſanguificationis ueluti ultima
pars,qui utiq; exceſſu caloris proueniunt,(quorum alij paululum,alij plus,alij plurimum a ſan-
guine receſſerunt) ubi paululum uel citra ſanguinem reſtitum,uel ultra proceſſum eſt,audacter
mittendus ſanguis eſt:ubi plus,conſideratius agendum:ubi plurimum,in his nullus oĩno mittẽ
dus eſt. Inſpicere uero & quantitatem conuenit,ut,uerbi gratia,ſi bonus ſanguis exiguus ſit, re
liquus uero ſuccus plurimus:ntiq; in his abſtinẽdum a detractione ſanguinis eſt. Sin is quidem
exiguus,ſanguis uero copioſus, audacter incidenda uena eſt.Deinde deijcere(ut dictũ eſt)aluũ
oportet, ratione habita de abũdantis ſucci copia pariter & ſpecie.Quòd ſi quis ꝑꝑ uel ætatem
vel timiditatem permittere ſe medico ad ſanguinem ullo modo detrahendum nolit, huic deij-
cienda largius aluus eſt:aut,ſi id quoq; ſuſpectum haber,alia ratione educendum ſuperuacuum
eſt.Ac in propoſita nobis hactenus natura alias uacuandi rationes inuenire difficile non eſt: in
D alijs cum diſcretione & diligenti examine diſquiri eas conueniet.Eam diſcretionem poſt trade
mus,ubi de propoſita boni ſucci natura tractationem abſoluerimus. Pone enim talem hominẽ
ex mala uictus ratione laſſitudine affectum,deinde ex ijs,quas retulimus,notis in uenoſo vaſo-
rum genere apparere,ſubeſſe illi copiam ſemicrudorum ſuccorum, in reliquo uero corpore to-
to multitudinem horũ ſane mordacium,quos laſſitudo ſecuta eſt, auctus pręterea illi quodãmo
do & ſanguis eſto,maxime ergo(ut dictũ eſt)detrahere primo de ſanguine oportet,deinde ſuc-
cum illum educere, qui ſuperate uř.Non ſuſtinente autem homine ſanguinem ſibi detrahi, au-
gere deiectionem : ſi uerò neutrum admittat , aliam quampiam rationem iniri , qua maxime ſi
non breui,at longiore tp̃e priſtinam corporis habitudinem homo recipiat.Quoniam ergo duo
prima ſunt,quibus primum intentus ſit oportet,qui eiuſmodi affectibus medebitur,crudorum
ſiue etiã ſemicoctorum,qui ante ſanguinis perfectionẽ fuerunt,percoctio,& acrium ac morda-
cium,qui ſecundi ſunt,& ſanguine poſteriores,eductio;abſtinere eos conuenit ab omni ualido
motu: blande uero unctos,atq; oleo perfrictos,perquam ſuaui lauare balneo:inde in ocio abſti
nentiaq́; habere,atq; ẽt ſomno,ſi fieri põt,minime ignorãtibus nihil eſſe, quod æque cõcoquat
ea,quæ concoqui poſſunt,& malos ſuccos per halitum digerat,ut ſomnus a balneo.Cũ igiť (ut
paulo ante diximus(primo die experti,an facile finita laſſitudo ſit,ſimiliter grauatum hominẽ
cernimus, tum mittendus in balneum ſecundo etiam die eſt,tum in quiete abſtinentiaq́; haben
dus: æque uerò, & ſi iterum & tertioq́; oportere uideris,itidemq́; ieiunum lauabis , quietẽ ac ſom-

num

num ipſis lauationibus interponens. Cõducit ad ſomnũ non in poſtremis ipſum quoq; balneũ: E
ſunt.n.qui eo ſunt vſi, oẽs magis ad ſomnum propenſi, modo maioris momenti nihil obſtiterit.
Adeo tibi ſomnus & cauſa & ſignũ percommodũ ſperatæ vtilitatis ſit: velut e diuerſo nõ poſſe
balneo dormire, nec cauſa nec ſignũ eſt cõmodũ. Quippe plerunq; redundantis ſucci indicia ex
ſomno vigilijsq; ceperis: frigidi nanq; ſucci †marcorẽ, qđ κῶμα grçce vocãt, & lõgiores ſomnos
inducunt: calidi & mordaces, vigilias; &, ſiqñ dormitur uarijs imaginibus inquietos & turbatos
ſomnos efficiunt ſic, vt ſtatim excitent. Sicuti ãt in primo die, ita ẽt in ſecundo ſorbitionem &
minimã & ſimplicem illis exhibebimus: quippe large ijs apponere, quibus auferri potius aliqd
debeat, planè eſt cõtrariũ: ſicut rurſus oĩno nõ nutrire, & faſtidia ſtomachi (quas grçci ἄσας vo
cant) creat, & eundẽ lædit, & uires labefactat, & malũ ſuccũ adauget. Ergo exiguũ his dandũ, ac
potiſſimũ, ſi fieri põt, ptiſſanæ cremor ſimpliciter *conditus, ſi minus, *farris eodẽ, quo ptiſana,
modo præparatus, cum paulo aceti adiecto: præſertim ſi cruditatis abundantiã uel in venis, vel
in toto corporis habitu ſubeſſe ſuſpicamur. Quippe, ſi nihil prorſus aceti ſit alicæ admiſtum, gluti
noſior erit, q̃ ut propoſitis cõducat: itaq; obſtruet magis, q̃ detergebit, halitus meatus: quod tñ
maxime petit in craſſis ac glutinoſis ſuccis, cuiuſmodi planè oẽs pituitoſi ſunt. Ac boni quidem
ſucci far ipſum eſt, & eiuſmodi, qui [a] † à uitioſo facile ſecuros pſtet. Cæterũ, niſi lentor eius cor F
rigatur adiectis aceto & porri modico, non ſolũ obſtruet, ſed ẽt nutriet plenius, q̃ propoſitis ſit
ex vſu. Hac itaq; de cauſa ptiſſanæ cremor in hoc caſu tutior eſt, ut q tũ modice nutriat, tũ nuſ-
quã per anguſtos meatus hæreat, [b] † ſed & permeet ipſe, & meatus p totũ detergeat, & quicquid
in ſemicoctis crudisve ſuccis cõtinetur craſſi, id diſſecet ac reſoluat. Horũ ipſorũ gratia & mul-
ſa his idonea eſt, & oxymeli, & apomeli, & piper, & zingiber, poſtremo oĩa quæ citra uitioſi ge
nerationẽ ſucci, humorẽ craſſum diſſecant, ſoluuntq;: quorũ materiam latius in ſequẽtibus pro
ſequemur. Ad inſtitutũ uero nunc ſermonẽ exempli loco poſita ſint, & quæ iã ſunt dicta, & quç
nũc dicenda. Frugũ nãq; maxime apta eſt ptiſana: Olerũ, ſola lactuca: Piſcium, qui ſaxatiles di-
cuntur: Panis, qui & [c] † furno coctus, & fermentatus, & modice purus eſt: Aues mõticolç: Potio
oxymeli, mulſa, uinum tenue, & albũ, ſemelq; quç boni ſucci, eademq; detergent, nec glutinoſa
ſunt, nec craſſum ſuccũ efficiunt, nec ualenter nutriunt. Quæ verò urinã cient, hoc caſu nõ pro
bo, maxime q̃ præualentia ex his ſunt, & ſanguinem calfaciunt ac liquant: quippe, quod conco
quendũ probe eſt, huic tanta adhuc vexatio non conuenit. Hæc itaq; oĩa ſecũdo die faciẽda ad
hunc modũ ſunt, atq; ẽt tertio, quartoq;. Ad hçc prçterea, ſi tum laſſitudinis [d] *ſenſus leuetur, tũ
corpus coloratius appareat, tum ſomni quieti, & urinæ cõcoctæ ſint; fricare quidem liberalius, G
excitare uero parce hominem audebis. His ita peractis, ſi nullus laſſitudinis ſenſus præterea ſu-
perſit, ad cõſuetas ſtatim exercitationes hoĩem reduces: ſin quicquã appareat priorũ aut ſym-
ptomatum, aut notarũ, rurſus tu quoq; in id intentus, mutare tentabis ea, quç particulatim non
rectè hñt. Si itaq; ſolius laſſitudinis ſenſus recordatio ſupereſt, cæteris notis oĩb. bñ ſe hñtibus,
vtiq; apotherapiæ munere laſſitudinem ſubmouebis, ſin ãt turbatæ notæ ſunt, & veluti confu-
ſæ, cæterũ laſſitudo abeſt, in quiete maiore ſeruare hominẽ oportebit. Si uerò ambo coierũt, ea
dem ratione hominis curam ages, qua prius uſus, in eum ſtatum duxiſti, quo etiam exercitatio-
nis aliquid tentare auderes. Atq; ita quidem iam comprehenſo affectui medendũ cenſeo.

De affectu vlceroſo, cui coniuncta ſit cruditas primarum venarum, ac Dioſpolitico & medicamento Trium piperum parando. *CAP. 5*

AT, ſi in eodem homine reliqua eadẽ ſint, cæterum in laſſo corpore ſanguis bonus exiguus
ſit, crudi humores plurimi, huic nec ſanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio,
aut oĩno motus, aut balneum adhibendum: quippe inciſa uena bonum ſanguinẽ emittit: malũ,
qui in primis maxime uenis circa iecur, & quod meſenterium vocãt, colligitur, in totũ attrahit
corpus. Deiectio uerò in talibus tormina & roſiones creat, animiq; deliquia, cũ eo, q nec nota- H
tu quippiã dignum educit: qñ crudi oes ſucci pigri, atq; ad motum inepti propter craſſitudinem
frigiditatemq; ſunt. Quo fit, ut ẽt omnes anguſtas uias obſtruant, per quas id, quod medicamen
tum deijcit, ferri ad aluum debet: itaq; nec ipſi educãtur, & alijs ſint impedimento. Id quod fa-
ne Hippocrates illo oraculo præcauit, quo breuiſſime præcepit, Concocta medicamento ten-
tanda eſſe, non cruda. Eadem de cauſa nec exercitare, nec omnino mouere, ſed nec lauare expe
dit eos, qui in primis venis crudorum copiam habent: ſiquidem oẽs id genus motus, ſuccos il-
los in totum corpus agunt. Seruandi igitur hi ſunt in omni quiete, dandaq; ipſis cibus, potio, me
dicamentaq; ſunt ſingula eius generis, quæ attenuent, diſſecent, & cõficiant ſuccorum craſſitu-
dinem, idq; circa manifeſtũ calorem: nam, qui excalfacti vehementius ſucci ſunt, ij in oẽm cor
poris partẽ ferũtur. Ergo nutries hos maxime oxymelite, aliqñ ẽt ptiſſanæ & mulſç exiguò quo
piã: ſuſtinẽt enim hi victũ, ſi modo alij ulli, tenuem, ipſa nimirũ crudorũ copia, quos paulatim
concoquunt, ad corporis alimentũ abutẽtes. Qm̃ aũt [e] prçcordia iſtiuſmodi omnibus turgida in
flataq; ſunt, ac facile, quicquid aſſumpſerit, in flatum uertitur, non inutile fuerit longi piperis ali
quid cum cibo dare: quippe quod flatuoſi ſpiritus craſſitudinem ſoluit: &, quæ in præcordijs pi
gra ceſſant, ad ventrem inferiorem depellit: & cõ coquendis, quç ſumpſeris, ſubuenit, pro com-
muni

† Soporem melius, eſt enim proprie marcor ea putredinis ſpecies quæ ab Ariſtotele ἀσαπτικὴ dicitur l. 4. Celſus vtatur pro langore, vt in c. de lethargo.

a ἀργυμένον i. paratus.

b χόνδρον.

A † ἐπιπαρατικὸς in græco legendum eſt, non ãt ἐπιπαρατικὸς aut ἐπιτειρασμὸν contẽperans, aut mordacium humorum acrimoniã retundens.

B † Græci qdã codices addunt. ὥσπερ ὁ χόνδρος, i. quemadmodum alica.

C † κλιβανίτης i. clibano ſeu teſtu coctus qui teſtuaceus dicit.

D d Al. διάθεσις.

1. Aphor. 22. Eat. ord. 10. b

e τὰ ὑποχόνδρια.

A. l. ſ. 3. d. 2. c. 14. fol. 66. a

A muni piperum ratione. Quòd ſi huius copia non eſt, vtiq; albo utendum quippe qđ ſupra duo reliqua gña ventriculũ roborat. Sin hoc nõ adeſt, optimũ nigrum petendum eſt: id verò fuerit, quod pondere præcellit. Sanè utilius ſit & dioſpolitico vocato medicamento vti, cuius compoſitio duplex eſt: Aliàs ex partibus oĩbus, cumino, pipere, ruta, nitro: põtq; ita magis ventrẽ ſoluere: Aliàs, cum reliquorũ pari pondere miſcetur nitri dimidium. Præſtiterit ãt cuminum eſſe, qđ vocant æthiopicũ, piper uerò vel lõgum, vel album. Macerabitur cuminũ in aceto maximè acri: dein continuo id tunditur, aut ẽt prius modice frigitur in vaſe fictili, quod coctũ in camino q̃ optime ſit. quæ.n. exacte penituſq; cocta nõ ſunt, hæc lutoſa potius, q̃ figulina ſunt, & qualitatum ſuarũ non nihil medicamentis remittunt. Sunto uero & rutę ſolia modice ſiccata. Vt.n. ſi pluſculũ ſiccẽtur, acria amaraq; redduntur, & ſupra, q̃ par eſt, calida; ſic, ſi prorſus non ſicces, excrementitium quendã humorẽ retinent, nõ dũ ex toto concoctũ, cuius vitio flatum diſcutere minus pñt. Quatuor his aliqñ deſpumatum mel additur, aliqñ nihil, ſed ſola ſine melle reponuntur: ac ptiſſanæ cremori, & alijs, quibus maxime conuenire uidentur, cibis inijciuntur. Sumitur & ꝑ ſe medicamẽtũ hoc, & ante & poſt cibũ. Porrò ad eũ uſum optimũ eſt, qđ mel admiſtũ hẽt, qđ utiq; curioſe ſit deſpumatũ: id.n.* flatũ maxime diſcutit: ſit ãt, oportet, & mel opti-
B mũ, ſi mõ, qđ flatum diſcutiat, quodq; maxime diſſecet, futurũ medicamentum eſt. Appoſitũ ſanè remedium ſic affectis eſt, & qđ ex tribus piperibus cõficiẽ, (διὰ τριῶν πεπέρεων græci uocant) vtiq; cũ nõ admodũ medicamentoſum fuerit, ex varijſq; cõfectũ, ſicuti a pleriſq; medicorũ cõponitur, miſturæ cuiuſdã ritu, quã καρυκείαν vocant, aut apri a mirificis iſtis coquis cõditi: adeo vt non minimũ medicis, aut ijs, qui * ſumpſerint, negociũ ſit immiſta illi medicamenta concoquere, ami, ſeſeli, libyſticũ, & alia id genus: cruda.n. minimeq; mutata ab ijs, qui ea ſumpſerint, longo tꝑe durare in ventriculo intelligunẽ. Hæc igitur ſubtrahenda medicamento ſunt: ꝑterq; hæc helentiũ, & nardi ſpica: ceu uerò nõ nulli cõponunt, ẽt caſia. Expedit ãt præparatũ habere ad manũ dupliciter, ſicut ipſe ſoleo: Alterũ ſimplex, qđ ijs daudum eſt, q minime cõcoxerunt, & qui recens frigus in ventriculo habent, & pituitoſum ſuccũ: Alterum, qđ medicamentoſum magis eſt, quo maxime utimur in ijs fluxionibus, q̃ a capite deſcendunt ad pectus. Verum, hoc quo pacto ſit præparandum, alibi dicetur. Simplex illud, quo ad cruditatis abundantiã, q̃ in primis eſt uenis, utimur, hmõi eſt: Ad cuiuſq; triũ piperum, ℥. quinquaginta, abunde addũtur aniſi, & thymi, & zingiberis, ſingulorum ℥. 8. & ſimpliciſſimũ quidem hoc eſt. Etiã hoc ipſo magis ſimplex, a quo detractum zingiber eſt. Alterum verò eſt, qđ ex ijſdẽ conficitur: verũ ad cuiuſq;
C trium piperum ℥ quinquaginta, reliquorũ cuiuſq; ſedecim drachmarum inijcitur pondus, nẽpe aniſi, thymi, & zingiberis: quo ẽt ad propoſita utimur cõmodiſſime. Debet ãt, ſi haberi poteſt, aniſum Cretenſe eſſe: thymum aut Atticum, aut planè ex editis locis, & ſiccis: cuius quicquid lignoſum eſt circũciſo, coma ipſa una cum floribus inijcietur. Eſto uerò & piper, qđ longum qdẽ eſt, integrum, minimeq; foratum: æq; verò & zingiber: nã ambo perforari facile ſolẽt. Quin etiam non ſolum non perforatum, ſed & verum illud, quod ex barbaris affertur, piper eſto: hic nanque, quod adulteratur, duplex eſt, alterum, quod in Alexandria maximè præparatur: alterum, quod herbæ cuiuſdã germen eſt. Qua vero maxime rõne internoſci, quod adulterinum eſt, poſſit, ipſe docebo, tãtiſper præfatus, nequis aut miretur, aut cauſam requirat, quamobrem uel probãdi medicamenti, hic tradere rationem ſubijt, qui in medẽdi libris nõ temere id facere ſoleã. Siquidẽ in illis, cum medicis ipſis duntaxat ago: hic uerò ẽt cum alijs vniuerſis, quos aliqui cõi nomine φιλιάτρους i. medicorum ſtudioſos uocãt, q ſcilicet in primis diſciplinis uerſantur, quo intelligentiam ſuã exerceant. Porrò his neceſſe non eſt nec in libris de ſimplicibus medicamentis, nec in opere de medicamentorum cõpoſitione, eſſe exercitatis, multoq; minus explorandi cuiuſq; medicamenti peritiam habere. His itaq; perſcribi in plenũ talia oĩa ſatius eſt, ſicut paulo ante de longo pipere tradere occępi. Principio.n. experiendum guſtu eſt, diligenter
D que æſtimandum, an piperis qualitates ſeruet; poſtea in aquam mittẽdum, nam, quod factitium eſt, ſi ꝑ diem totum in humore macerẽ, ilico liquatur, ac ſoluitur. Si ergo tum piperis ei qualitas planè ineſt, nec maceratum reſoluitur, ſitq; (ut dictum eſt) minime foraminibus pertuſum, piper id lõgum idoneum iudicabis. Nigrum uero nec exile, nec rugoſum, nec craſſi corticis eſt, ſed ex eo, qd ponderoſum uocãt, id, quod tum maximum, tum pleniſſimum eſt. Itemq; de albo ſimili modo eligatur, qđ maximum eſt atque pleniſſimum. Deinde omnibus ſimul tuſis, & per tenue cribrum tranſmiſſis, mel optimum curioſe deſpumatum admiſcetur. Sanè id odorum flauumq;, præterea acerrimum dulciſſimumq; fuerit; tum *craſſitudine nec planè craſſa, nec liquida, ſed, quę, ita cõtinuitatẽ ſuam tueatur, ut, ſi digitum in id dimiſeris, poſt in ſublime attollas, qđ mellis ab eo defluit, longiſſima quaſi linea ſibi continuatum uideas. Coquitur hoc recte, aut ſuper carbones, aut ligna omnino arida, quæ etiam ἄκαπνα græci uocant. Hoc igitur medicamẽtum dare conueniet nõ ſemel, bisve quotidie, ſed etiam ſæpe: ſiquidem mane, & ante cibum, & poſt: etiã cubitum euntibus recte datur cochlearij pleni menſura, atque huius quidem, ut paruis corporibus parui, & maximis maximi, ita medijs ad portionem. Pręterea etiam zingiber, qđ ex barbaris afferẽ, aceto maceratum aſſumere confert. Eſt id uirẽtis herbæ radix, a collectu

ſtatim

* ἀφυσητάτων i. flatum minime generans, q. uox bis hoc in loco poni.

* Al. apparant.

* Al. ſumſere.

* συστάσει. conſiſtentia.

ſtatim in acetū coniecta. Extinguitur.n.eiuſmodi medicamētorum calor circa ipſas primas ve E
nas,nec in totum perfertur corpus veluti aliorum quorundā, cuiuſmodi id medicamentū eſt,
quod diacalaminthes,propterea ꝙ calaminthen recipit,vocant:de quo mox vberius agemus.

De parando Oxymelite,ac de Apomelite,& vino,quæ propoſito affectus conducunt. CAP. 6.

IDcirco ēt oxymeli his vtiliſſimum eſt,ut prius diximus.Id ita pręparari debebit. Cum melli
optimo ſuper carbones ſpumam abſtuleris,conijcies in ipſum aceti tantum,vnde guſtāti nec
acidum nimis,nec dulce videbitur:ac denuo ſuper prunas coques, quoad planè vnitæ amborū
qualitates ſint,nec appareat guſtanti acetum adhuc crudum: hinc ab igni depones;cumq́ue vti
uoles,aquam ei miſcebis,ita nimirum temperans,vt uinum.Ergo qui bibet,ſi nec de acore eius
quæritur,nec dulcedine,aſſidue eo utatur;ſin alterutro offenditur,adiecto qđ deſideratur, rur-
ſus id coques.Neq;.n.eos probo, qui ſub una quapiam menſura id cõficiunt, qui mihi ſimiliter
ijs affecti uidentur,qui bibentes oēs ſimiliter aquam uino miſcere cenſent, non aduertens qui-
buſdam utiq;,qui dilutiori inſueuerunt,caput ſtatim,ſi uel puſillo meracius hauſerint, tentari:
quibuſdam,qui meraciore delectantur, ſtomachum,ſi dilutius biberint,ſubuerti.Cum igitur in
vino tam familiari potione iſta incidant,multo ſanè magis in oxymelite,utpote, q̃ uinum, tum
minus familiari,tum magis forti,ipſa ſequi par eſt.Satius ergo ſit ex ſumentis guſtu,non noſtro, F
iudicium de*modo facere,id eſſe ſumentis naturæ conuenientiſſimum oxymeli ratos, qđ utiq;
eſt iucundiſſimum,proindeq́; ēt utile:contra aduerſiſſimum eſſe , quod iniucundum . Ipſam tñ
primam ipſorum miſtionem,quo plurimis cõueniat,talem eſſe oportet;Vni aceti parti,mellis,à
quo detracta ſpuma ſit,duplū eſt miſcendum,deinde ambo in leni igni coquenda,donec eorum
qualitates in unum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua uerò
ſtatim ita facies oxymeli.Melli quadruplum optimæ aquæ miſcebis,dein coques modico igni,
quoad ſpumare deſinat.Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam, quo etiam diutius co-
qui debebit.Optimum uerò ut breuiſſimo tempore coquitur,ita minimum ſpumæ euomit, un-
de nec pari ei coctione eſt opus:plurimum certe quartam partem eius quod ab initio eſt inditū
amittit:poſt uerò dimidio aceti adiecto,rurſus coquendum,donec qualitatum omnino ſit uni-
tas,nec acetum crudum ēt appareat. Conficitur ſanè oxymeli etiam tribus ſtatim ab initio mi-
ſtis,ad hūc modum.Aceti uni parti additur mellis duplum,& aquæ quadruplum,atq; hæc ad ter
tiam partem coquuntur:uel etiam quartam,ꝫ ſpuma interim detracta. Quòd ſi ualentius id face
re ſtudes,tantundem inijcies aceti,quantum mellis.Apomeli uerò optimum aqua conficitur,bi
biturq́; tota æſtate refrigerantis uice.Poteſt uerò,cui id libet,& ad quam propoſuimus affectio- G
ἀφρίζουσι. nem,eo*commode uti,potiſſimum ubi coacuit:id quod ei ſæpe contingit,alias magis, alias mi-
nus,utpote ex aqua confecto nō pluuia,ſicut mulſa,ſed qualibet:quanq̃ poteſt,qui uolet, & ex
pluuia aqua id cõficere,ipſeq́;,ſi pluuiam aquam probarem, id ſuaderem. Verum nec ipſam pro
bo,& nihilo eſt deterius,ſi aceſcit,potiſſimum ad ea,q̃ nunc ſunt propoſita.Quinimmo medio-
criter ēt acet,quod ſaltem non omnino incurioſe eſt cõfectum. Sanè cura conficiendi in eo eſt,
ut nec fauus admodum ſit uitioſus,coquaturq́; bene in ſontana aqua,quæ & pura ſit, & dulcis.
Oportet enim expreſſum a fauis mel eatenus in aqua coquere, quoad nulla inde ſpuma exiſtat.
Ergo tum hac utendum potione eſt,tum uerò è uinis ijs,quæ leuiter aceſcunt.Nutriendum pręA.l.1.f.3.t.2. c.14. fol.66.a
terea cibis eſt,qui citra calorē extenuēt,cuiuſmodi*capparis eſt ex oxymelite,uel aceto & oleo
ſumpta ad duos uel tres dies,ut dictum eſt.Quòd ſi crudos iā ſuccos ſatis attenuatos ſperas, ui-
num dabis,quod & ſubſtantia ſit tenue,& colore fuluum,albumve:hoc enim & ad ſucci bonita
tem,& concoctionem facit,illud vrinam mouet.Sunt uerò in Italia prioris generis Falernum,&
Surrentinum:poſterioris Sabinum,& Albanum,& Adrianum.In Aſia verò prioris generis Leſ-
bium,& Ariuſium:ſecundi Titacazenum,& Arſyinum.Atq; hæc exempli tantum gratia protu-
limus.Sunt autē & alia multa tum in Italia,tum in Aſia, & cæteris nationibus,quæ his ſunt ſimi H
lia,ex quibus facere delectum conueniet ad eas,quas diximus,notas* reſpicientem,nempe colo
χυλῶν rem ac ſubſtantiam,craſſa uero & nigra reijcere,ut quę tum malum ſuccum gignant, tum tarde
penetrent.Quod ſi his adhibitis melius habere ſe ſenſerit,etiam lauare tum hominem debebis,
ungereq́;, ac molliter fricare.Vt uerò primum in urina ſubſidētia uiſuntur (ὑπόστασιν uocāt)tum
frictiones augere,tum ad conſuetas exercitationes paulatim reducere. Hoc tempore vnguētis
ijs quoque utendum,quę per halitum euocent,de quibus & ante mentionem feci,& in ſequenti
bus faciam . Haudquaquam tñ in eiuſmodi affectibus uomitu utendum ſuaſerim,ſicut nonnul-
lis eſt uiſum tum medicis,tum gymnaſtis falſis(ut opinor) ex ijs, quæ a Philotimo & Praxagora
de eiuſmodi ſuccorum curatione ſunt ſcripta.Non enim cum laſſitudinum affectus abundant,
ſed cum ſoli,infeſtant,uomitus eos expellunt:quippe,cum nullum periculum ſit,ne intro uiolē-
tius reuellatur aliquid eorum excrementorum,quæ in carne conſtitere : quemadmodum certe
eſt,cum ambo redundāt,& in primis uenis cruda,& in ſolidis mordacia. caueri enim in talibus
ſatius eſt utrunque reuulſum,& foras crudorum,& intro mordacium.Sicuti igitur in ſuperiori-
bus cauimus,ne crudi ſucci foras traherentur,ita ne mordaces reuocentur intro,eſt utiq; cauē
dum. Summæ uero eorum quorum occaſione foras ferantur,hę ſunt, exercitatio,& frictio, &
balneum

A balneum,& fomenta calida,vnctio calfaciens,tum ex animi affectibus iracundia,& vno verbo omnia,quæ ſuccos,qui alte in animantis corpore ſunt merſi,ad motum quoquo verſus irritant. Quorum verò occaſione intrò ferantur,ea ſunt, quæ utiq; ꝓhibēt foras ferri:talia ſunt ex ijs, quæ cuti propinquant,& quæ frigida ſunt, & quæ adſtringunt:ad hæc,quæcunq; ſuccos intro rſus attrahunt,aut aliàs quoquo modo ipſorum intrò motum excitant:quorum ſunt triſtitia,& horror quacunque de cauſa ortus,quippe cum ex calida cauſa & frigida tum horrorē gigni, tū etiam rigorem,qualem ſupra deſcripſimus,eſt oſtēſum: præterea quæ auditu viſuve animo aut ſtuporem,aut horrorem incutiunt.Hæc itaq; omnia deuitanda tū ſunt,cum idem homo pariter & laſſitudinem ſentit,& uenas hēt crudis ſuccis refertas. Nam neq;, qui extra ſunt,rectè intro reuocantur:neq; qui intus ſunt,foras:immo qui foris ſunt,leuiter educendi per halitū ſunt: ſi q dem quæ vehemētius id faciunt,etiā eorum,quæ intus ſunt,aliquid attrahunt. Qui uerò intus ſunt,ij attenuandi coquendiq; ſunt.Quòd ſi uel uomitu eos,uel alui deiectione educere violen tius tentes,vtiq; eorū,qui foris ſunt,aliquid intro rapueris. Neq; accuſandus Philotimus eſt, ſi tali uſus expulſione eſt,ubi citra ullum alium affectū crudorum abundantia in primis uenis cō ſtitit:quin potius nos ipſos aſſueſacere par eſt,ut veterum ſcripta diligētius inſpiciamus. Ergo, B quibus intus crudi ſucci copia eſt,& foris laſſitudinis ſenſus,ijs hyſſopum in mulſo coquēs, nō ſtatim,nec primo die,ſed ſequētibus dabis:vomitu verò abſtinebis, veritus(ut diximus) neq d excremēti externi intro ruſum reuocetur. Praxagoras verò ac Philotimus rationabiliter poſt eiuſmodi mulſum,vomitum probant,propterea ꝙ crudos citra laſſitudinem ſuccos curant.

De vlceroſo affectu,cui cruditas in extremo corporis habitu ſit coniuncta:ac de parando medicamento Diacalaminthes. CAP. 7.

CAeterum quoniam de his abunde dictum eſt, tempus monet reliquum aggrediamur affectum, † in quo cum ulceroſo ᵃ ſenſu etiam crudorum copia in corporis habitum eſt recepta.Accidunt hæc in ijs maximè negociorum circunſtantijs,in quibus aut calor, aut immodicus labor,crudos ſuccos a uenis in carnem rapit:idq; ijs,qui nullam ad præſens recentē cruditatem contraxerunt.Quippe hæc ſi adſit,uniuerſum ita corpus crudis ſuccis occupabitur.Cuiuſmodi affectus curatio etiam poſt a nobis dicetur.Verum,qm̄ compoſitum oē poſterius ſimplici eſt,præſtat(arbitror)reliquum ſimplicem affectum prius expedire, ac deinde ad compoſitos venire:quāquam ne hunc quidem omnino ſimplicem eſt arbitrandum, ſed ut inter laſſitudines ſua ſpōte ortas ſimplicem.Propoſito nanq; nobis affectu,qui laſſitudinem excitat,adijcimus il- C li reliquos:ſed,quia in miſtione alias ſimplex,unaq; affectio additur,alias compoſita,ita ſimplicem appellauimus hanc,de qua nunc agimus.Eſto igitur crudi ſucci copia in ſolidis aīalis parti bus,non in uenis:cui accedat vlceroſæ laſſitudinis in his ipſis affectus : quippe talis erat ea hypoteſis, de qua inter initia ſermonis loqui inſtitueramus . Sicuti igitur, in quorū venis,& præcipue in primis,crudorum copia erat,ijs eſſe a calidis cauēdum cenſuimus,veriti, ne eiuſmodi ſucci in habitum corporis pertraherentur,ita nūc id timere non oportet.Ergo danda his ſunt, q̄ uel ad cutim uſq; calorem ſuum tranſmittant: fricandumq; largiter oleo , quod relaxandi uim hēt,ac potiſſimum mane,cum ſurgunt a ſomno:nam ea frictio ſimul concoquit crudum ſuccū, ſimul corpoream molem animantis nutrit.Quieſcendum uerò poſt hæc diu eſt , ſiquidem probe ſint ceſſura. Sanè multo euidentius efficiant,cuius gratia fiunt,ſi homo exiguum cibū pridie ſumpſerit:nec aliud a cœna bibat,q̄ uinum,quod fuluum ſit ac tenue. Nec uerò ilico exercitandum aſſidue & vehemēter eſt,necubi imprudētes crudo adhuc ſucco nutriri corpus cogamus. Vtilius itaque fuerit mane largius fricare,& poſt id diu quieſcere,ac modice inambulare: tū de nuo multa uti frictione,& balneo modice calido, ꝑterea alimentis,quæ & boni ſint ſucci, & mi nime glutinoſa.Eorū materia ſupra iam dicta eſt,ubi ptiſſanam ad talia laudaui,& piſces ſaxati D les,& aues monticolas. Apti cibi ſunt & qui attenuant,de quibus ſcripſimus uno libro. Nec eſt ꝙ uerearis,ne calorem vehementer accendas: quinimmo medicamen,quod diacalaminthen vo cant,audacter dabis.Eſt uerò cōpoſitio eius huiuſmodi.Accipe calaminthes,& pulegij,& petro ſelini,& ſeſeleos,cuiuſq; ᵃ † uncias duas:ſeminis apij,cacuminum thymi, utriuſq; ᵇ † vncias quatuor:ad hęc lybiſtici ᶜ vncias ᵈxvi.piperis vero octo,& quadraginta.Ac piper quidē grauis eſto ponderis,quod βαρὺς ἄλμον vocāt.Seſeli uerò Maſſilienſe:petroſelinum Macedonicum, huiuſq; præcipue Aſtreoticum:calaminthe & pulegium potiſſimum ex Creta,ſin minus, certe ex regionibus editis & ſiccis:ſimili ratione & thymum.Atq; herbarum quidem,quicquid lignoſum durumq; eſt,id abijciendum:accipienda uero ad medicamentum folia, atq; ex his maxime , quæ ſubtiliſſima urētiſſimaq; ſunt,atq; in ſummis herbis nata:ad hæc flores,&, quæ cū ijs ſunt unas minutiſſimas tenuiſſimaſq; feſtucas.Hęc oīa ſimul tundēda cribrandaq; ſunt tenui cribro: quippe eiuſmodi medicamenta in totum corporis habitum maxime digerunt:veluti ediuerſo craſſiora in uentre hærent,ut quæ anguſta venarū oſcula ſubire nequeant . Quam obrem etiam me dicamētum,quod dioſpoliticon ᵉ uocant,cuius in hoc libro antea mentionem feci, craſſius facere ſoleo,quoties deijcere aluum per id ſtudeo. Quidam uero id non intelligens,cum tenuiſſimū minutiſſimumq́, inſtar pollinis feciſſet,ut aluo deijciendæ nihil cōtulit,ſed urinam planè multam

tam

† Aliqui græci codices habēt καθ' ἣν αἱ μὲν φλέβες αἱματώδη περιέχουσι σύμμετρον τὸ ποσὸν τὸ δὲ τῶν ὠμῶν πλῆθος. i. in quo venæ quidem bonū ſanguinē continēt quantitate qdē mediocrē, crudorum verò humorū copia &c.

ᵃ διαθέσει.

A † In græcis codicib. variāt notæ pōderu, aliqui.n. habēt drachmas loco unciarū, i. ſ. In co Γ & ubi legitur Γο β, habent ᵹβ, i. non duas vnc. ſed aij.

B † Al. drachm.xvi.

C † Al. drachmas.

A.l.a.t.v.cap. 5.fol.96.f

tam mouit: mecum rem communicauit, mirans ac ſciſcitans euẽtus eius ueram cauſam. Ipſe.n. E arbitrari ſe aiebat hominis* intemperātiam, (nam ita appellabat) eius qđ inciderat, cauſam eſſe: ut uero propriam cauſam didicit eſſe compoſitionis rationem, poſtmodum aliter cõpoſuit meliore ſucceſſu. Ac huius quidem præcepti in omnium medicamentorum cõpoſitione meminiſſe expedit: propoſitum verò in præſenti medicamentum, oĩa prorſus ſubtilia poſtulat, quo facile in omnẽ corporis partem digerantur ferāturq́; Miſcendũ verò his ita præparatis eſt mel optimum curioſe deſpumatum. Porrò uſus eius erit poſt matutinam frictionem, anteq́; exercitationem & balneum. Licet & ſine admiſto melle ſiccum medicamẽtum reponere, eoq́; ſalis uice ad obſonia præparati uti. Licet & in ptiſſanã veluti acetum inijcere, uel in eiuſmodi aliquid pro pipere. Non modo ãt ſiccum ipſum medicamentum, ſalis ritu in vario eſt uſu, ſed etiam cum melli eſt admiſtum: ſiquidem id quoq; poteſt cum aliquo cibo miſtum ſumi, ita, ut iucundum vtenti ſit. Poſt cibum tamen nunquam nec hoc medicamẽtum, nec aliud ullum, quod ad diſtributionem vehementiorem facit, ſumendum eſt: non enim diſtribui tunc, ſed concoqui, quæ ſumpta ſunt, eſt utilius. Melius itaq; ſit ijs, qui externo aliquo præſidio ad cõcoctionem egent, hoc tẽpore exhiberi dia trion pipereon ſimplex: cuius compoſitionem ante expoſui. Quin etiam ipſum piper potioni inſperſum, percõmodum eſt ad ea, de quibus agimus: quòd ſiqua fortaſſe maior F neceſſitas inciderit, etiam quod ex ſucco mali cydonij cõficitur: cuius omnem cõpoſitionẽ viresq́; diligenter in ſequentibus explicabimus. Verum ad ea quæ nunc agimus, omnium quę mihi cognita ſunt, optimum medicamentum eſt diacalaminthes: nam & craſſa lentaq́; attenuat, & per halitum educit, & urinas mouet, & mulieribus menſes. Eſt autem vſu quoq; iucundiſſimũ, pręſertim cum liberalius mel accepit: quo tempore coqui largius poſtulat. Qui uerò auerſantur dulcia, & mel fugiũt) nam eiuſmodi quoq; naturas inuenias (ijs parum in cõpoſitione miſcebis. Sanè melius his quoq; fuerit, ſi largius coquatur: nam & minus eſt eo pacto dulce, & minus ſtomachum eorum, qui a melle naturaliter abhorrent, ſubuertit. Atq; omnia quidẽ huiuſmodi, vel ante noſtram admonitionem ſibi ipſi quis excogitabit, unum ſcilicet ubique deſtinans, nẽpe vt, quoad fieri licet, iucundiſſimum fiat medicamentum, ſed tamen uirium eius utilitate ſeruata: nõ enim hãc, dum* dulcedini ſtudetur, ſolui iubeo. Vbi igitur circiter duos uel tres primos dies ita præparatus homo eſt, non incommodum fuerit etiam conſuetis eum exercitationibus admouere, animaduerſis prius tum coloris bonitate, tum alijs notis, quæ in pręcedentibus ſunt cõprehenſæ. Nam ſi omnia commode ſe habere uidentur, plene exercitandus eſt: ſin minus ẽt ante mediocritatem deſiſtet: ac in prius dictis tum victu, tum medicamentis eo die habendus: po- G ſtridie rurſus exercitationi dandus, ſuper ijſdem tũ notis, tum ſcopis, ut cum omnia ex ſententia, commodaq́; appareant, ad eandem uictus rationem reuoces, cui ante inſueuit, quàm laſſitudinis ſymptomate vrgeretur.

De Acopis ex ſemine abietino, & populi floribus: ac de reliquis medicamentis parandis, quæ propoſito affectui conueniunt. CAP. 8.

QVoniam vero & acopo, quod ex abiete fit, uti expedit ijs, qui in carne & tota corporis mole ſuccos congeſſerũt, qui aut concoqui deſiderẽt, aut per halitum digeri, non ab re fuerit eius quoq; compoſitionem apponere. Eſt igitur abietis * pulcherrimum ſemen circa Arcturi emerſum, quo tempore Romæ September mẽſis eſt, apud nos vero Pargami Hyperbertæus, Athenis Myſteria. Id ſemen conijcere oportet in oleum quolibet anni tempore: nullum enim in ea re diſcrimen eſt. Melius tamen fuerit, ſi id cotundas prius, q̃ inijcias: quando ita citius oleum ſua qualitate uiq́; inficiet. Erit id ſpatuim dierum minimum quadraginta. Nos verò ſæpe & tres, & quatuor, ẽt multo plures menſes, macerari permiſimus: †ſic deinde ſemen abiecimus, humidum uerò linteo percolauimus. Eſto uerò eius generis oleum, cui relaxandi uis inſit: cuiuſmodi in Italia Sabinum eſt. Cõijcies autem in quinq; & uiginti heminas eius, ſeminis abie H tis modium Italicum. Eſto autem & hemina ipſa Italica: quam utique & libram nominant. Vbi uero maceratũ in eo ſemen fuerit, multo planè minus redditur. Ei igitur quod reliquum eſt, idoneus ceræ modus erit, ſi quatuor libras inmiſeris, reſinæ verò abietinę libræ unius partẽ tertiã: id æquat drachmas triginta duas: Inijcies uero & pineæ * reſinæ tantundem. Quòd ſi harũ copia non ſit, earum loco terebinthina utendum. Coques uero cõmodius hæc in uaſe duplici, aut certe igni lento, qualis prunarum eſt: quæ tamen nec ipſæ multæ eſſe debẽt. Medicamen hoc aptiſſimum eſt ad omnem laſſitudinem, ſeu ſponte ortam, ſeu alia quauis ratione contractam. Vtile ſanè medicamentũ eſt & quod ex populi floribus fit. Id tale eſt: Ex floribus populi adhuc cõniuentibus modius Italicus in quindecim aut uiginti libras Sabini olei immittitur. Si id præſto nõ eſt, ſimile aliquod præparandum oleum eſt. Dictum uero in præcedentibus eſt ſimile eſſe, quod cuuq; tenue eſt, nec ullam adſtringendi uim habet. Magis uero ad rem pertinebit, & ſi modice, cõtritum ipſum florem in oleum conijcies. Quod ſi quotidie medicamentũ dimouebis, idq́; potiſſimum cum Sol feruebit, ac in domo calida repones, celerius ita, magisq́; tum qualitas populi, tum uis in oleũ migrabit. Itaq; poſt binos ternosve menſes potes flore expreſſo atq; abiecto habere oleum, quod ſine ulla morſione per halitum digerat, idq́; nihilo minus, quàm abietinũ.

Quin

* ἀκρασίαν eſt in multis codi. græcis, ut uerius interpret. ἰδιοσυγκρασίαν eſt in uetuſtiſſimo optimoq; exemplari, & videtur eſſe melior lectio. quid autem ſit idioſyncraſia, vide 3. Meth. med. cap. 2. & cap. 7.

* ἡδονῇ i. iucunditati.

* ὡραιότατον

† Græci quidã codices a uulgatis hoc in loco plurimũ uariãt, habent.n. κἄπειθ᾽ ἀπολαβόντες, εἶτα τὴν ὑγρότητα τοῦ σπέρματος ἐκθλίψαντες, αὐτὸ μὲν ἀπερρίψαμεν τὸ σπέρμα. i. ubi deinde hoc accepimus, ac poſtea ſeminis humiditatẽ expreſſimus, ipſum q. dẽ ſemen abiecimus.

* ſtrobillinę.

A Quin etiã cerę & reſinę tantundem inijcere licet, quantum paulo ante in id, quod ex abiete cõ
fici diximus. Si quãdo uero humidũ id, qđ expreſſum, eſt craſſius uidebitur, ſat fuerit uel quin-
tã partem ceræ adijci, nedum quartam. Ego uero etiam ſextam me addidiſſe ſcio, vbi & oleum
craſſum erat effectum, &, qui uſurus erat, liquidiore medicamento delectabatur. Non nulli diu
macerari tũ flores, tum ſemina non ferẽtes, partim ea percoquere in oleo cogũtur, partim aquã
inijcere: vtiq; qui cautiores ſunt: quò uidelicet nec torreãtur, quę ſunt iniecta, nec oleum uſtio-
nẽ odore referat. Qui uero his magis ſunt curioſi, in duplicibus ij uaſis coquunt: hoc fit, cum in
lebete, in quo ſit aqua feruens, inſerit exiguum uaſculum, in quod fundi oleum debet. Id quod
ſanè nos facimus, nõ tñ ad ſemina floresve coquendos, (quippe hac coctione minime egemus,
propterea ꝙ ea diu maceramus) ſed tum, cum in conficiendo medicamento ceram & reſinas li-
quare in lebete paramus. Qui uero celerius ea præparare cogitur, hũc neceſſe eſt, &, vt prędictũ
eſt, ꝑcoquere, &, ne torreantur, aquam uinumve inijcere. Atque ad ea quidem, de quibus nunc
agit, utilior aqua eſt: uinũ uero ad podagricos affectus, &, uno uerbo, articulares. Porrò ſufficit
tantulũ aquæ admiſceri, quantum coquẽdo totum uaneſcet. Is modus erit ſi quadruplum eius,
aut quintuplum oleum ſit. Ergo & hæc medicamenta ſuccos, quicunque non admodum craſſi
A.l.1.t.3.d.2 c.16.fol.64.g B nec lenti in carne cuteq; reſident, euaporant: & ad hæc, quod ex chamæmelo fit, oleum, tum ip
ſum ſolũ, tum uero cera reſinaque adiectis. Quorum modus hic quoque ſatis erit idoneus, ſi ce-
ræ pars quarta, reſinæ duodecima ſit immiſta. Sicui uero nullius horũ, quæ memorauimus, oleo
rũ copia ſit, huic anethinum præparaſſe eſt facillimum. Poteſt uero & id medicamentum per ha
litũ digerere, ſiue ſolo eo, ſiue cũ cera reſinaq; utare. Dãda uero opera eſt, ut in uaſe duplici &
anethinum coquatur, utiliusq; fuerit, ſi anethum uiride ſit. Quod utique, ſi, quo tempore requi-
ris, cõpetet, maturum id eſto. Iam ſampſychinum oleum hyeme, & regione frigida, ac tempeſta
te ſimili, idoneũ medicamentum eſt. Habeto uero ceram ac reſinam id quoque, ſi præſertim ma
nere id ſup uncto corpore diutius ſtudes. Simili ratione ros maris herba oleo incoquẽda. Quòd σικύα ἀγρίαν, id eſt cucumeris agreſtis.
ſi nec ea ſit ad manũ, betæ albæ radix, & cucurbitæ agreſtis, & althææ, & uitis albæ efficaciter
euaporãt, ubi ſuã ipſæ qualitatem uireſque in oleo aliquo ſimilis facultatis dimiſerũt. Quodcũ
que uero ſic ꝑparatum oleum eſt, in id ſi uel ceram ſolam, uel cum ea reſinam inijcere uoles, nõ
ſolũ pulcherrimum, ſed etiam, quod in loco bene hærebit, unguentum facies. Abunde autẽ om
nino erit, ſi ceræ quartã partem, reſinæ duodecimam inieceris. Si uero etiam duas reſinas inij-
cies, nẽpe abietinam, ac pineam, quam ϛροβιλίνην græce uocant, aut tertiã ſuper has terebinthi-
C nã, aut etiam, hæ ſi deſint, liquidam piceam reſinam, ſic quoque medicamẽtũ feceris, quod eua * In græcis legitur non ῥητίνη idest reſina, ſed πιττίνη, ideſt picea.
porandi, uim habet: iã, hæ ſi deſint, aut ea, quæ in fictilibus habetur, *reſina miſcenda, aut quam
φρυκτὴν græci dicunt, id eſt frixam. Nec ignoro tamen has ſupradictis imbecilliores, cæterum
non omnino contemnendas.

De ulceroſo affectu, cui crudorum ſuccorum copia in corpore uniuerſo coniungatur. CAP. 9.

CVm uero reliquus laſſitudinis affectus ſit, in quo ſupra ulceroſum ſenſum copia crudorum
in toto corpore congeſta eſt, de hoc quoq; dicendũ eſt. Nec eſt inuentu difficile, quemad-
A.l.4 f.1.t.2. c.7.fol.418.e modũ emẽdetur, ſi quis ea, quæ dicta ſunt, ſequatur. Si enim, ubi in primis uenis crudi ſucci co-
pia eſt, diſſecandũ nobis eum eſſe, concoquendũq; diximus, cauentibus ſemper, ne in habitum
corpori traducaẽ: ubi uero in extremis uenis & corporis habitu reſedit, & concoquendum pari
ter, & per halitũ reſoluendum: nimirũ quibus ambo inciderunt, in ijs ambæ rationes ſunt miſcẽ
A.l.1.f.3.d.2 c.12.fo.65.f dæ: atq; id, ſi quidem pari noxa urgere uidebuntur, æquali utriuſque reſpectu: ſin alterum præ-
grauat, utiq; totius curationis ſtudio in id propenſo, nec tamẽ altero, quod minus eſt, neglecto.
Miſcebis autẽ utriuſque curationem ad hunc modum. Non enim ab re fuerit exemplo aliquid
D de hoc egiſſe. Suaſimus ijs, qbus in primis maxime uenis crudi ſucci cõgeſta copia eſt, ſimplici
dia trion pipereon medicamẽto uti. Ergo, ſi nõ modo in his, ſed etiam in omnibus uenis ſit, ſu-
perq; in ipſa carne, in principio curationis ipſo dia trion pipereon utendum, ſed cui admiſtũ pe
troſelini tantum ſit, quantum aniſi, & thymi, zingiberis habebat: poſt primum uero diem, ma-
giſq; etiã poſt ſecundum, miſcẽdum eidem eſt aliquid dia calaminthes: mox uero partes æque
miſcendæ: ꝓcedente deinde tempore, ipſius dia calaminthes plus addendum: ad extremũ uero
etiam ſolum exhibebitur. Ad eundem modum & in reliqua omni uictus ratione, quoties pares
affectus ſunt, miſcendæ eorũ medendi rationes ſunt, ſed ita tamen, ut inter initia potiores medẽ
di partes ijs ꝑſtentur, quæ in primis continẽtur uenis: in fine uero ijs, quæ in carne: medio inter
hæc tẽpore ambæ rationes æquabiliter miſcebuntur. Hæc igitur dicta à me ſunt, & patere iam
arbitror, qua ratione corrigere oportet, quod peccatum in ſuccis eſt, prius, quam hominẽ mor- † *Clarius legitur ĩ antiquis græcis, κατὰ πάντα τοῦ ζώου τὸν ὄγκον, id uniuerſam animalis molẽ.*
bus occupet. Ex ijs enim, quæ in ulceroſo affectu retulimus, cum adiunctus uitioſo ſucco eſt, ra
tiocinari licet & de alio quouis, cum ſolus conſtiterit.

De curatione affectus, qui tenſionem & qui inflammationem refert. CAP. 10.

AC de primo quidem laſſitudinũ genere, in quo punctionis quidem ſenſus † omnes anima-
lis partes infeſtat, ac cæteris uitioſi ſucci redũdantijs, ꝗ corpori uel ſolæ, uel cũ laſſitudine

accedunt: ſermè diximus uniuerſa. De ea uero laſſitudine, q̃ à nobis tenſionis eſt appellata, deinceps agamus. E Atq; 'hanc quidem, cum citra exercitationem conſtiterit, abundantiã indicare aliquã, quę ſolidas animalis partes diſtendat, tum alijs quibuſdam probatis uiſum eſt medicis, A.l.1.f 3.d.2. c.16. fo. 97.2 tum non in poſtremis Eraſiſtrato. Vbi uero ſanguinis redundantia grauat, dictum (puto) ſupra eſt, optimũ eſſe uel uenam incidere, uel malleolum ſcarificare. Reſumendus uero idem & nunc ſermo eſt uel Eraſiſtati cauſa, qui nec in alio quouis, neq; uero in hoc affectu sãguinis detractione eſt uſus. Ac, ꝙ in ſaluberrima quidẽ natura, de qua ſermo habet̃, licet alia quoq; ratione eiuſmodi redundantiã emittere, dictum ſupra eſt. In uitioſis nanq;, in quibus uidelicet vel cerebro, vel in ſpiritus inſtrumentis, excrementũ ſubſtitit, quantum diſcrimen aditur, ſi ſanguinis detractione omiſſa, alia uacuandi ratione utare, dicet̃ alicubi in ſequentibus libris, ubi de uitioſis corporũ ſtatibus agemus. Sed & dictum iam eſt in libro, quẽ De ſanguinis miſſione ſcripſimus contra Eraſiſtratũ: quo minus hoc loco longior de his habendus ſermo eſt, ſed ad reliquũ & tertiũ laſſitudinis genus, cũ ſponte oritur, tranſeundum: quod in ſuperioribus, phlegmones ſimilitudinẽ repræſentare diximus, & propter doloris magnitudinem, & ꝙ cum euidenti calore etiam muſculos in maiotẽ molem attollat. Hæc laſſitudo ne paucis quidem horis, nedũ duobus tribusve diebus, eodẽ tenore conſiſtit, prout Eraſiſtrato placet, ſed ſtatim ſebrẽ accendit vehementiſſimã, niſi ſanguinis 'detractione malo prius ſit occurſum. F Quin etiã calidiſſimus eſt in huiuſmodi laſſitudine ſanguis: eiusq; plurimũ detrahi poſtulant, qui ea premuntur ſere omnes. Non pauci uero eorũ febricitant, etiam ſi ſanguinem detraxeris. Itaque nec cũctari, nec parũ detrahere cõuenit, ſed & mature educere, &, niſi quid aliud uetat, ad animi defectum uſque. A.ibid. Optimum uero fuerit bis eodẽ die, ſi fieri põt, detrahere. Ac primum quidem ita mittere expedit, ut *animi defectũ homo non adeat: ſecundo uero ne *defectus quidẽ ipſe eſt formidandus. quippe, qui priore detractione reſolutus eſt, ſecundã ſuſtinere haud poterit: in hac uero, ſi quid tale homini incidit, facile reuocabit̃. Qui uero ſic affecti ſanguinem non miſerint, hi ſi euaſerint, utique fortunæ beneficio id acceptũ ferent: ſed nec euadent, niſi alia quapiã ratione leuent̃, aut ſanguinis è naribus profluuio, aut largo ſudore effuſo. Porrò ęſtimare diligẽter oportet, q. ſanguinem ſunt miſſuri, in thoracene, dorſo, & lũbis, tenſio *pulſansq; dolor figatur, an in capite potius & collo. His enim affectis humeralẽ uenam diuides, maxime ſi repletum caput & calidum ſentiũt: illis uero internã: ſi uero omnino æquabiliter laſſitudo corpus occupat, ambarũ mediam. Ac, ſi ab inciſa quidẽ uena febrire cęperint, curandi iam methodi opus eſt his proſpicere: ſin autem tum nõ febricitẽt, primo die poſt inciſam uenã aut ptiſſanæ cremorem, aut ſorbitionem *exalica, ſolũ dabis. G Secundo uero etiã lauare licet cũ copioſo oleo: nutrire uero, tametſi laueris, planè moderatiſſime debebis, lactucæ, 'ſi placet, aliquid offerẽs, uel (ſi ſit) cucurbitæ & ptiſſanæ. A.ibid: Eſt & alica nõ inutilis, ſiue hanc aceto, ut ptiſſanã, condias, ſiue etiã ſine aceto. Si cucurbitæ copia non ſit, malua betaq; & lapatho & atriplice eſt utendũ. Quòd ſi carnem quoq; guſtare uelit, ſaxatiles piſces uel oniſcos in alabo iure bene elixos dabis. Voco ius album, cũ ſine garo, magisq; etiã ſine ſuꝑuacua cõditura, cuiuſmodi *παρύσματα* græci uocant, ꝑparatur, anetho ſaleq; cum oleo & porri exiguo in aquã coniectis. Vino autem utiliter etiam ipſo ſecundo die parcet: tertio uero, ſi quidem aquæ potionẽ facile toleret, tunc quoq; uino abſtinebit: ſi non ferat, potiſſimum quidẽ apomeli dabis, quippe leuiter refrigerat ea quoq; potio, quo utiq; indigent, quæ phlegmones ſenſum habent, laſſitudines. Hoc ſi non ſit, albũ & tenue uinum offeres: †aliaq; pro ratione exhibebis, quæ ut boni ſint ſucci, ita miminime calfaciãt. Cauẽdũ uero præter cætera eſt, ne propere & multũ, ‡ſed ſenſim & paulatim, ‡renutrias. Quippe q. poſt huiuſmodi exinanitionẽ ad priſtinam diætã protinus redeunt, ijs corporis habitus crudis ſuccis implet̃: quos nimirum ante, quàm concocti cõmode in uentriculo uenisq; ſunt, corporis moles ad ſe rapit. Et hæc quidem laſſitudo commodiſſime ad hunc modũ curat̃. H Quam autem ob rem in ijs, qui hac premuntur, iterari ſanguinis detractionẽ iubeam, nec hos multum ac ſimul reficere, ſatis profectò fuerit uel Empiricorũ cauſam reddere: nẽpe ꝙ & magis iuuant̃, q̃bus ſic eſt emiſſus, & bona ualetudine diutius fruũtur, q., ſicut comprehenſum eſt, ſunt tractati. Cæterum, & quæ ex natura rei ducitur, rationẽ appoſuiſſe non ſit alienũ. Quoniam igitur in hac, quæ ueluti phlegmone fatigat, laſsitudine uis calidi ſanguinis congeſta in corporis mole eſt, uenæ ãt ſectio ſuccos è uaſis emittit, utile eſt poſt priorẽ detractionem tãtiſper intermittere, dum aliquid eorum, qui in corpote ſunt humores, remigret ad uenas. Quod tamen, quoniam cõmittendum nõ eſt, ut in his maneat, utpote ex dimidio corruptũ, ſed potius plurimum eius expellatur, idcirco detractionem ſanguinis etiam ſecundo die iteramus: aliquãdo ueto & in tertio, ubi uidelicet & reuellere, & ex alijs in alia trãsferre, uiſum eſt conducere. Dictũ uero de omni eiuſmodi *ratione exactius eſt in ijs, quæ de ſanguinis detractione ſcripſimus: quæ nunc ideo recenſendi locus non eſt, quòd & ad medendi artem magis pertinet, & in hoc ipſo fortaſsis opere plenius de ſanguinis miſſione ſumus acturi.

λειποθυμῶσι (?) · *λειποψυχίαν*. · *Græca lectio hẽt πυγματώδες. i. pungens non σφυγματώδες. · *χόνδρου*. · † καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον ἀναλογιζέτω, i. aliaq; quæ proportione reſtaurabis, ut uertit quidam interpres. · *διαιτήματος*. i. diuturnationibus. · *ἀναθρέψειν*. i. repleendam.

A ſanguinis detractione non eſſe ſtatim nutriendum. CAP. II.

RElíquũ ergo eſt, ubi docuerimus non eſſe à ſanguinis miſſione feſtinãter *reficiendum, hic librũ hunc finiamus. Præſumetur autẽ & ad huius ſermonis fidẽ quiddam, quod in opere

de

A de naturalibus potentijs eſt demonſtratum. Ibi.n. oſtendimus omnibus ijs, quæ propria natura reguntur, uim quandã eſſe inſitã, qua *ſimiles, q bus alãtur, ſuccos poſſint attrahere. Demonſtratum præterea eſt, ubi proprio & commodo nutrimento deſtituuntur, urgeri uel eius, quod non cõmodum eſt, aliquid rapere: tale porrò eſt, quod nondum in uentriculo uenisq; concoctũ eſt. Ergo neceſſum eſt, cum hõ largius ſe cibis per hoc tẽpus impleuerit, eo caſu crudi ſucci plurimũ in corpus animalis rapi, idq; multis de cauſis, & ꝙ deterius in uentre uenisq; concoquit, qđ copioſius eſt: & ꝙ multum in corporis molem ideo *ſubit, quia multum ſupereſt: & ꝙ citius etiã q̃ par eſt, propterea, ꝙ uenter uenis, uene reliquis omnibus animalis partibus, rapi, quod nondũ confectum eſt, permittunt. quod adeo non facerent, ſi id exiguum eſſet, qđ ipſæ haberent: demonſtratum eſt.n. partes ipſas ex alimento primum ſua portione frui, mox cæteris tranſmittere. Ergo ultima præcipuaq; noxæ cã eſt üs, qui ſic ſunt affecti, ꝙ, quæ in corporea animalis mole habentur, partes, ubi multum ſemicoctumq; attraxerunt nutrimentum, non paruã excremẽtorum uim ex ea re congerunt: cũ neq; perinde, ac ſi bonum eſſet, cõcoquere id omne ualeant; neque etiam ut cum corpore coaleſcat, & aſsimiletur, efficere: immo parũ proſpere ſingulas functiones obire, poſt uitioſum multumq; nutrimentum par eſt. Similiter.n. his euenire neceſſe eſt,

A. ibid. b.

*Siue ὁμοίαν legas, ut impreſſi habent, ſiue οἰκεῖαν i. familiares, ut manuſcripti, utraque lectio bona.

*ἀνέχεται. aliqui tamen codices habent ἀνέλκεται. i. attrahitur.

B ut uentri, cum abundantia male præparati cibi eſt refertus. Male præparata uoco, q̃ elixari torrerive debentia, iuſtum in his finem non ſunt conſecuta. Ergo, ſiue panis nõ ſatis eſt coctus, ſiue caro legumenve intra modum elixum, fieri nequit, ut hæc uenter probe cõcoquat. Eadem uero rõne ſe habent, & q̃ in uentre male ſunt confecta, ad ſecundam concoctionem, quæ agit in uenis, qua male præparati cibi ad concoctionem, q̃ eſt in uentre. Quin etiam, quæ in uenis male ſunt concocta, ſic ſe habent ad concoctionem, q̃ agitur in carne, quemadmodum ſe habebãt cibi ad eam, quæ eſt in uentre: &, ſi quæ ex hoc ſubeuntia, ad eam, quæ eſt in uenis. Ergo nec uẽter externa, quæ ſumpſit, exactè concoquit: nec uenæ hæc, quæ à uentre excipiũt: ſed nec carnes, quæ ex uenis, ubi probe ante non ſunt confecta. Atq; interim excrementi copiam in corpore prouenire eſt neceſſe. Ac rem quidem oẽm, ut breuiſsime licuit, iam diximus. Quòd ſi quis dictorum cuiuſq; certam ex demonſtratione ſcientiam cepiſſe uelit, is librum De naturalibus uirtutib⁹ legat: in quo primum illud liquido demonſtratum eſt, uentrem ſua ipſius cã nutrimentũ ſuſcipere, ut eo tum fruatur, tum, quod ſibi deſit, ſuppleat, eoq; amplecti id undiq;, ac retinere totũ, quo ad ſe ſatiauerit. Secundo illud, eundem, ubi ali pterea non deſiderat, imam ſui partẽ (πυλωρὸν græci uocant, i. portam) recludere: ac, quod ciborum ſuperfuit, exprimere, peſſumq; ceu alienũ on⁹

C trudere. Deinde, ꝙ in ipſo tranſitu p inteſtina, ac potiſſimum tenuia uenæ, quæ huc ptinent, alimentum ad ſe rapiunt, quod ex mora, quam in uẽtre babuit, & alteratum, & animali magis idoneum eſt effectum: mox in ipſis uenis quoq; ab alia in aliam traditur ad eundem modũ, quo ex uentre in uenas: hinc uero iam planè confectum in ſingulas pertrahitur animalis partes: ubi tertiam concoctionem nactum, ipſi alendo corpori aſsimilatur. Hæc ſi quis ex eo libro colligat, nihil eſt, ꝙ cauſam amplius requirat, cur multi habitu corporis exinanito, niſi ſenſim renutriãtur, plurimum excrementorum in toto eo congerant, atque ex his non leuiter ægrotent.

GALENI DE SANITATE TVEN.

LIBER QVINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

D Omnem ſenum uictus rationem abſoluit: ac communia præcepta docet, quibus affectus morboſi omnes emendantur, & intemperies corriguntur.

Medicorum negligentiam tum in alijs inſtituendis, tum in ſe ipſis regendis, huius operis prolixitatis cauſam fuiſſe. *CAP.* 1.

QVintum de ſanitate tuenda librum ingrediẽs, ſi qui forte erunt, ꝗ prolixitate operis noſtri grauabunẽ, hos primum ſolari uolo. Non.n. noſtra id culpa euenit, ſed propoſitæ rei natura. Si.n. fieri poteſt, ut, qui breuibus longã cõtemplationem abſoluit, nihil neceſſarium omittat, fateor errorem meum, ceu nulla neceſſitate ambages ſecutus ſim. Sin clarius ſimul, breuiusq; diſſeri de ijſdem non põt, nemo nos merito accuſet, ſed ipſos potius, qui eorũ, q̃ neceſſaria ſunt, nõ pauca prætereunt. Eſt uero illud ſimul ex maxime neceſſarijs, ſimul ueluti elementũ totius artis, quæ ualetudinem tuet, ꝙ numeroſæ hominũ ſunt naturæ, prout in confeſſo eſt omnibus tum medicis, tum gymnaſtis. Quorum tñ plurimi ita de ualetudine tuẽda ſcribunt, quaſi de uno homine agant, idq; ne uno quidẽ oſtenſo, quẽ prius iuuerint: quanquã nõ unum, ſed multos, quos morbis prius aſſiduis implica-

tos ipſi poſtea multis annis in ſanitate ſua opera ſeruaſſent,indicaſſe,ac ſic ad ſcribẽdum acceſ- E
ſiſſe par erat.At nos ipſis rerum effectis id oſtendimus:& ijs, q prius aſſiduis præmebantur mor
bis,inde adeo,ꝙ ſanitatis præceptis paruiſſent,in oĩ integritate ſeruatis,ſic demũ de ipſis ſcribe
re ſumus aggreſſi. Quippe alios exercitari in totũ uetuimus , iſtis uidelicet exercendi corporis
cã ſuſceptis,ac ſolis uitæ actionibus contentos eſſe ſuaſimus. Aliis de multitudine exercitatio-
num demere aliq̃d iuſſimus,ut totum ad minimum contraheretur:aliis qualitatem tãtum , aut
ordinẽ,aut tẽpus:alijs uniuerſam earum mutare ſpeciem iniunximus. Aeque uero de balneis
præcipiẽtes,utiq; ꝙ aut omnino his ſuperſedendum eſſet,aut ſæpius,q̃ ante,utendum,aut rariꝰ
aut ante cibum tantum,aut etiam poſt cibum,aut calidioribus,q̃ ante,aut magis tepidis, aut fri
gidioribus,prorſus oĩs morbi expertes multis annis reddidimus.At nihil horum facere licuiſſet
ſi neq; naturales corporum differentias compertas habuiſſem, neq; debitam cuiq; ſalubrem ui-
ctus tõnem.Nonnulli uerò ex iis,qui de ſanitate tuenda literis produnt,aut etiã ſine ſcriptis de
ea præcipiunt,ne ſeipſos quidem defendere à morbis perpetuo potuerũt.Itaq; cum à cauillan-
tibus,tum alia quædam,tũ uerò uerſus ille obiicitur,ἄλλων ἰατρὸς,αὐτὸς ἕλκεσι βρύων (.i. aliis me-
dens,at ipſe ulceribus ſcatens)alii id negociis imputant,alii ob intemperantiam ſe ægrotare fa-
tentur:ſed horũ magis improba,me iudice,defenſio eſt,q̃ ipſum,quod obiicitur,crimẽ. Qui ue F
ro iis,q̃ in uita incidunt,cãm tribuunt,ſi quidem diaria febri laborant,ex æſtu,frigoribus, laſſi-
tudine,aliiſq; id genꝰ occaſionibus,hos uindicare à culpa decet:ſin alia qualibet,minime.Quip
pe nec ipſi omnino ſine febri exegimus,immo ex laſſitudine nõnunquam febricitauimus,nullũ
aliàs morbum multis iam annis experti. Quin ẽt percuſſus certis corporis partibus , unde alii
phlegmonis bubonibuſq; cõtractis febricitarũt,ipſe nunquã phlegmonem bubonve ſenſi,ẽnec
febri laboraui,nõ aliũde certe,q̃ ex ſeruandæ ſanitatis arte tanta commoda conſecutus:cũ alio
qui nec ſalubrẽ corporis ſtatum ab ortu ipſo ſim nactus , nec uitã planè liberam ſortitus , ſed in
qua tum artis officijs ſeruierim:tum amicis,cognatis,& ciuibus,in pluribus inſeruierim: tũ plu
rimam noctium partem,nonnunquam ægrotantiũ ipſorum cauſa,ſemper autem dulcedinis ſtu
diorum gratia peruigilauerim:nec tñ ullo ſenſi me eorum,qui è corpore originem ducunt,mor-
bo tentatum multis iam annis,excepta(ut dixi)diaria quandoq; febri: quæ tamen & rariſsime,
nec niſi ex laſſitudine incidit:quamuis in puerili ætate,atq; etiam tũ in ephebia, tum adoleſcen
tia,morbis nec paucis,neq; his leuibus præmerer.Sed poſt octauum & uigeſimum annum,cum
perſuaſiſſem mihi,eſſe conſeruandæ ſanitatis rõnem quandam,pręceptis eius per totã deinceps
uitam parui ita,ut nec minimo morbo poſt laborarim,niſi forte(quæ tamẽ rarius incidit)diaria G
febri:cum alioqui liceat hanc quoq; in totum effugere,ſi quis liberam uitam ſit nactus, ueluti ĩ
ſuperioribus iam oſtendi,fietq;,ſi quis animum aduertat,ẽt clarius in iis,quæ mox dicam.Illud
n.affirmare auſim,ne bubone quidem laboraturos eos, qui præparati ad ſanitatem ad unguem
ſint,ſi modo eorum corpus ab utroq; excrementorum genere uacet,& eo,quod in quãtitate cõ
ſiſtit,& eo,quod in qualitate.Atq; ad eos quidem , qui nunc ſanitatis tuendæ p̃cepta dicto ſcri-
ptove profitentur,uel hæc ſatis arbitror.Prioribus uero , quoſq; nec ſeipſos extra morbũ perpe
tuò,nec eos,qui ipſis paruiſſent,ſeruaſſe aut aliorum relatu audiuimus, aut ipſos in ſcriptis ſuis
tale quippiam iactare auſos,ne contradicendum quidem cenſeo. Mirandum certe potius arbi-
tror,ſi q̃s eorum uniuerſam ſanitatis tuendæ artem uno libro complecti eſt pollicitus , p̃ſertim
non(ſicut Hippocrates)in primis & ſummis capitibus methodum indicans , ſed ſicut nos † oĩa
rationibus firmans.Ac prolixitatis quidem ſermonum noſtrorum cã iam dicta eſt. Quiſquis au
tem honeſti probiq; ſtudioſus eſt,ac pro iis,quæ optima ſunt,diligens, hunc decet non tam ar-
tis huius longitudine grauari,q̃ magnitudinem eorum,q̃ promittit,ſuſpicere.Nam qui,quæſo ,
non magna illa,mirandaque artis opera ſunt,ſicui non ab ipſo ortu *imbecillum corpꝰ fuit , hũc
& ad plurimam perduxiſſe ſenectutem,& ſenſibus illæſis,ab omni prorſus morbo doloreq; alie
num atq; integrum perpetuo ſeruaſſe?Ego uero etiam nonnullos,quibus ſalubre admodum fir- H
mumq; natura corpus erat,uidiſſe mihi uideor,permultis morbis afflictos,ac poſtremo immedi
cabilibus malis in ſenectute ſaltem oppreſſos:quos tamẽ fas erat, quod ex naturali habitu fuit,
tum ſenſibus omnibus illæſos , tum reliquis corporis partibus ſanos ad ultimam uſque duraſſe
ſenectutem.Quo nam igitur pacto turpe non ſit,qui optima natura ſit præditus,hunc ob poda-
gram ab aliis geſtari,aut calculo iam cruciatum,& colo,& vlcere in ueſica ex cibis mali ſucci cõ
tracto,doloribus contabeſcere?Quomodo rurſus non turpe ſit propter † articularem morbum
ſuis ipſius manibus uti non ualentem,alienis egere,quibus ori cibos admoueat?†cuique ſedes
infirma eſt,eo qui in deiectionibus ſubminiſtret. Satius.n.fit , ſicui ullum omnino pectus ẽ,ſex
centies malle mori,q̃ tali uita uiuere.Quòd ſi quis tam impudens ſimul delicatuſq; eſt,ut turpi-
tudinem ſuam negligat,at dolores,quos noctes dieſq; ex uitijs ſuis ſuſtinet,non aliter,q̃, qui à
carnificibus torquentur,certe contemnendi non ſunt:tametſi certe hæc omnia uel intemperan
tiæ,uel ignorantiæ,uel utriq; imputent oportet. Verum intẽperantiæ corrigendæ hic locus nõ
eſt.Ignorationi eorũ,quæ agenda ſunt,hoc opere,ut ſpero,medebimur.ſ.pro quauis corporum
natura,propria ſanitatis tuendæ ratione appoſita.

† ἐξεργαζόμενοι πᾶν ἀκριβῶς.

* νοσώδες, i. morboſum.

† Interpres omiſit uocẽ θαυμαστόν,quæ hic ſignificat deteſtandum.

† & eo qui ſedem abſtergat in deiectionibus.

Summa

A *Summa earum rerum, quæ ad optimi corporis lapſus cognoſcendos & emendandos faciunt.* CAP. 2.

INitiũ vero mihi ab optima natura iuſtum erat,ad cuius curationem omne conſilium dirigi-
tur,non eò,vt corrigaẽ, ſed vt in ſtatu ſuo ſeruetur.Id quod ipſi hactenus ſecimus, qui de ea
hucuſq; ꝑ ſingulas ætates,præter inclinantẽ (παρακμαστικὴν græci vocant) egimus: cuius extre-
ma pars ſeniũ proprie dicitur,ipſum quoq; in ſuas partes diductũ, vt poſt dicemus , vbi ea pars
artis tradeẽ,quæ de ſenibus curandis agit, γηροκομικὴν græci vocant. Verum nunc ſaltem præci-
puis eorũ,quę dicta ſunt,repetitis,ad vitioſas corporũ naturas tranſibimus,ac, quemadmodum
cuiuſq; earũ ſeruari valetudo,poſſit,tradẽmus.Ergo optimum corpus ſcopos habet ad ſui cuſto
diã in qualitate,quãtitate,& facultate: in exercitationibus , quę moderatę mediocresque ſunt,
quęq; ſingulis corporis partibus æquabiliter ſint adhibitę , idq; oĩ vitato exceſſu : aut ſicubi in
quoquã dictorũ ſit erratum,errore correcto.In edendorũ vero bibendorũq; natura, ſimiliter in
qualitate,quãtitate,& facultate,hic quoq; ſcopꝰ eſto ipſa mediocritas,vt nec plura nec paucio-
ra capiat,q̃ q̃,vbi cõcocta diſtributaq; in corpus ſint,idẽ bene nutriant: ac, ſi opus ſit creſcenti-
bus adhuc,mediocre quippiã adijcere,nihil relinquant,quod vel ſuperuacuum ſit, vel deficiens.
B Ad eundẽ modum in ſomno,vigilijs,balneis,animi actionibus,& alijs id genus,medium omnis
exceſſus ſeruari debebit:ꝙ ſi in aliquo ſit erratum,corrigendus error eſt.Porrò omnis corrigen
di erroris cõmunis eſto ſcopus, contrarij exceſſus vſurpatio ita, vt,ſi pluſculum pridie ſatigatũ
corpus eſt, demas aliq d exercitationum modo : ſin minus iuſto ſe exercitauit , vt exercitij mo-
dũ augeas.Eodem pacto,ſi concitatiore motu eſt vſum, vt hũc modice remittas: ſin remiſſiore,
ut intẽdas.Simili modo,ſi robuſtior motus pręceſſit,ut pro hoc mitiorem iniungas: pro leuiore
contra,q ualentior ſit,& pro languido uehementem,& pro uehementi contrarium: & uno uer-
bo,ut omnẽ exceſſum contrario exceſſu corrigẽs,in ſanitate hominem cuſtodias.Vt autem cor
rigendo non erres,primũ corporis affectus ad unguem ſcire oportet,deinde omniũ eorum, quę
priore die facta uideris,meminiſſe.Nã affectus quidem,quod delictum ſit docebunt: recordatio
eorũ,quæ pridie ſunt acta,quantum tibi à cõſuetis recedẽdum ſit, inſinuat. Atque in affectibus
quidẽ eiuſmodi exceſſus uideas,ꝙ aut gracilius,aut obeſius,aut duriꝰ,aut mollius,aut ſiccius,aut
humidius,aut rarius,aut denſius corpus,q̃ ante,apparet,cum eo etiam, ꝙ nec naturalem coloris
A.l 4.f.7.x.4: gratiã ad unguem ſeruat.Memoria uero factorum,& quod peccatum eſt, oſtendet, & prout cor
c.xi.,518.e.f rigeẽ,ex præſentium collatione docebit. Nam, ſi gracilius redditum corpus ſit, æſtimare opor-
C tebit,atq; ad memoriam reuocare,plusne, quàm par erat,exercitãdo ſatigatus homo ſit,aut cõ
citatiore motu uſus,aut fricando lauandove modũ exceſſerit.Ab his mox cõſiderare , nimiane
cogitatione ſit uſus,aut nimium uigilauerit,aut per aluum longe plura iuſto deiecerit. Expendi
etiã debebit,nũ domus,in qua uerſatus ſit,calidior fuerit,aut parcius comederit uel biberit,aut
ueneri liberius indulſerit. Sin obeſius uiſum corpus ſit , nũ frictio mollior, aut exercitium par-
cius,aut tardius,aut ſomnus lõgior,aut uẽter adſtrictus,aut ciborum copia optime cõcoctorũ,
ꝑceſſerit.Si uero durius,quàm ante,corpus apparet,primum frictionũ meminiſſe oportet, mox
exercitationũ,an hę robuſtæ,& cum concertatore duro denſanteq;,præierint:ad hæc, an in pul
uere,eoq; duro ac frigido,& an citra apotherapiã:Dein balnei,an uidelicet hoc planè frigidum
fuerit, an nimiũ calens : Præterea domus,in qua dormiens uigilansve uerſatus eſt, num frigida:
Itemq; ciborum ſiccitatis,& potionis,penuriæ.Sin mollius, q̃ prius, poſtridie corpus uideatur,
primũ quidem frictionum meminiſſe conueniet,an molles, & cum pinguitudine,& balneis, le-
niter tepidis,ſint adhibitæ.Ab his reuocari ad memoriã debebit,an exercitationes tardæ & exi
guæ,cũ concertatore immodice molli,præceſſerint:Dein an potio uberior fuerit:Mox an cibos
plures,aut natura humidiores acceperit:Poſtremo an multũ dormierit.Proximus molli corpo-
D ris affectui eſt humidus,hoc differẽs,ꝙ mollis ipſorũ corporũ propria qualitas eſt;humidus,qui
in eo continenẽ,humorum. Diſcernuntur hi tactu : nam humidus affectus cũ madore cutis eſt,
mollis ſine hoc: quanquã eſt profectò & molle corpus humidum ſuis ipſius partibus. Cæterum
pro doctrinæ claritate hoc molle uoceẽ,alterum humidum: Ac ſiccus quidem immodice corpo
ris affectus habitum ſtatim durũ reddit : non tamẽ cũ mollitie neceſſario coniunctus eſt humi-
dus affectus: poteſt nanq; durata caro eſſe,& tamen mador ſudorve è corpore emitti. Atque in
humecto quidẽ corporis habitu,uel ex intempeſtiuo ueneris uſu, uel alia quapiam ex cauſa,de
uiriũ imbecillitate ſuſpicio eſt,uel corporis raritate ex immodice molli frictione,uel nimio bal-
nei uſu, uel aere domus, ubi uerſatus eſt, q̃ par erat, calidiore . Habenda præterea eſt & de po-
tione cõſideratio,an ea uberior fuerit;Et de ſomno,an is maior,q̃ pro naturæ ratione:Et de ae-
re ambiente,nũ ſe nõ ſenſim, ſed ſimul totum in humidum calidumq; mutauit : Et de cibis pari
modo.In teneritudine uero ſiue mollitudine(utroque enim modo cõſuetudo appellat) cum uti
que ſine humiditate fuerit,concoctũ probe nutrimentum eſſe,& corpus nutritum, ſed exercita
tum diminutius eſſe,putandũ eſt.Cõtra in duritie,aut duriter perfrictum eſſe , aut nimium exer
citatũ,idq; cum duro concertatore,& in puluere iudicãdum. Siccitas uero habitus penuriã po-
tionis cibive,aut uigilias,aut uitæ ſolicitudinem,aut multã frictionem, aut exercitationem im-

modicam indicat. Hæc itaq; conſiderans corrigere errorem quotidie poteris prius, quàm inauctus error curatu difficilior euadat. Semper autem memineris, exceſſum omnem contrario exceſſu eſſe emendandum: quippe omnium, quæ præter naturam incidunt, omne huc conſiliũ curationis dirigitur. Quare, ſi huic præcepto etiam corporum, quibus præficeris, dignoſcendorum peritiam adieceris, & ſingulorum remediorũ facultates adiunxeris, uniuerſæ iam artis, quæ corpori hominis tuendo dicata eſt, peritus fueris: cuius ope non ſanis modo ſuam ualetudinẽ tueberis, ſed etiam ijs, qui ægrotant, priſtinum ſtatum reſtitues. E

De ratione fricandi & exercendi ſenes, tum qui ualidas & firmas partes, tum qui imbecilliores ſunt nacti. CAP. 3.

A.l.1.f.3.d 2. c.17.fol.67.b

† κακῶς κατεσκευάσθη.

† εἰς τὴν παρὰ φύσιν διάθεσιν, id eſt in affectum præter naturam.

Atque optimum quidem corpus cuiuſmodi ſit, dictum iam eſt. Quod ab huius perfectione defecit, ſcire licet tribus id de cauſis defeciſſe, aut ꝙ ſtatim* in utero † uitioſo ſtatu fuit: aut ꝙ qualibet de cauſa † in non naturalem affectum poſt conceſſit: aut ætatis ratione. Omnia uero corrigenda per contrarium exceſſum ſunt. Senium enim, ut de hoc primum agam, frigidum ſiccumque eſt, ueluti in libro de temperamentis eſt oſtenſum. Corrigitur id per ea, quæ calfaciunt & humectant. talia ſunt balneum dulcis & calidæ aquæ, & uini potio, præterea ex cibis quicunque humectare & calfacere natura poſſunt. De exercitatione uero, frictione, & omni motu (ab F

6. Epi. com. 4. t.31.3.187.a

his enim cœpiſſe eſt ſatius: nam recte illud dictum arbitror, Labor cibum præcedat) hæc ſcire licet, poetam ex parte uerum dixiſſe,

Vt lauit, ſumpſitque cibum, det membra ſopori,
Nanque hæc iuſta ſeni.

ibidem.t.15. 183.e

non tamen in hoc totum eſſe poſitum. Poſtulat enim ſenum non ſecus quàm iuuenum corpus dimoueri, cum inſitus alioqui calor extingui in his periclitetur. Nam corporum, quæ in florente ætate ſunt, non deſunt, quę quietem poſtulant, de quibus Hippocrates prodidit: Senum uero nemo quietem ex toto poſtulat, ſed nec exercitium uehemens. Ceu enim uetulo quodam excitari accendiq; calor eorum deſiderat: uehementiore autem motu deijcitur. Ac magnæ quidem flammæ, eius, quod ita accendat, minime egent, cum ſatis ipſæ ſibi & ad tutelam ſint, & ut materiæ dominentur. Ergo nec à ſomno mane fricari deſiderãt omnes, † qui ægrotant, ſicuti ſenes: cum eiuſmodi frictionis, quæ cum pinguitudine adhibetur, duplex ſcopus ſit: nempe ut uel laſſitudinis affectum ſanet prius, quàm inauctus febrem accendat, uel imbecillã diſtributionis uim excitet. Nam multos, quorum corpori longo tempore nihil ex alimẽto acceſſit, (ἀτροφοῦντας græci uocant) eiuſmodi frictione adhibita facile paucis diebus carne impleuimus. Verum, quod a- G

† Præter fidem antiquiſſimi codicis ex ipſo cõtextu apparet nõ legẽdũ eſſe ἀκμάζοντας, ſed ἀκμάζοντες, id eſt iuuenes ſeu ætate florentes.

lijs ex affectu certo in tempore incidit, id ſenibus adeſt perpetuo, quippe quorum omne corpus frigidum eſt, nec potens alimentum ad ſe trahere, atq; id probe conficere, ex eoq; nutriri. Sed frictio, cum & uitale robur excitet, & modice calfaciat, efficit, ut & diſtributio nutrimenti ſit facilior, & nutritio promptior. Hac uictus ratione & iuuenes non pauci, qui ex eo, ꝙ alimẽtum his diſtributum in corpus non eſt, emaciati ſunt, carnis incrementum receperunt: & ſenes planè omnes fructum non paruum ſenſerunt. Atq; hæc quidem * una ſenibus ueluti exercitatio ſit mane adminiſtrata, nempe fricatio cum oleo: poſt hanc inambulatio geſtatioq;, quæ tamen ſint intra laſſitudinem, & ex ſenis uiribus coniectatæ: quarum cauſa de cibis potioneq; non pauca prius diximus: nunc de exercitationibus quoque exempli cauſa quædam ponemus, de quibus hæc in ſuperioribus didicimus: Quòd acuta exercitatio (ſic enim uocant, cuius celeres motus ſunt) corpus tenuat, contraria craſſum reddit, multa corpus ſiccat, mediocris obeſum præſtat. Dictum eſt & de cæteris omnibus exercitationum atque etiam frictionum differentijs. Verum

A.ibidẽ.c.6.g

* βλαβεραὶ, i. noxiæ.

exercitationis formæ, quæ ſenibus utiles *alienæve ſint, tum ex corporis totius affectu, & conſuetudine, tum uitijs ipſis quæ infeſtant, intelligentur. Ex totius corporis affectu, ad hunc modum. Nam optimi ſtatus corpus, de quo hactenus ſermonem fecimus, ſicut in iuuentute ad uehemẽtiſſimos quoſq; labores idoneum maxime eſt, ita in ſenecta ſe habet ad omnes mediocres. H Quod uero aut craſſis cruribus eſt, aut lato pectore, aut cruribus ultra, quàm par eſt, gracilibus, aut quod exiguo eſt thorace, aut admodum anguſto, aut ualgum eſt uarumve, aut alio quouis pacto à mediocritate recedens, id ad pleraſq; exercitationum ineptum eſt. Quippe uitioſæ figuræ thorax in ijs, quæ per uocẽ adminiſtrantur, offenditur. Crura uero per inambulationem læduntur. Ad eundẽ modum de manibus, collo, humero, lumbis, coxis, & tota ſpina, mihi dictum intellige. Quicquid.n. ex his parum rite ab initio conditum eſt, id ſanè exercitando imbecillum potius, quàm firmum redditur: niſi ſi cui moderatos motus, imbecillis mẽbris modicas exercitationes nominare placet: uerum ita de nomine magis, quàm de re, lis fuerit. Senibus uero, ꝗ pręcipua ad ſanitatẽ exercitia ſunt, hæc per ualentiores corporis partes ſunt obeunda, quippe cum quibus reliquæ ſimul mouentur exercenturq;. Quinetiam conſuetudo maximam uendicat partem ad exercitationis ſpeciẽ deligendam. Nam, quæ conſueta ſunt, ut minime laſſantia, quos exercent, & delectant: ſicuti e diuerſo, quæ inſueta ſunt, tum diſplicent, tum uero laſſant. Porrò

* poterunt.

quibus operibus arte opus eſt, ea ne attingere quidem ſenes *debebunt; non tibia, non tuba ſonare, non cithara: non magis, quàm, quæ in palæſtra geruntur, qui luctæ ſunt ignari. Senes igitur

tur

A tur omnes conſuetis laboribus ſunt exercendi,ſed tamen uehementia eorum remiſſa.Tertium, quò dirigit,q̨ exercitationis formam præſcribit,ab affectione ſumitur,omnis quidem ætatis cō mune,nō tamē parem ubique uim obtinens,cum nec parem ubique noxam neglectum inferat. A.l.1.f.3.d.2. c.1.fol.60.f Quos enim ex leui cauſa uertigines(σκοτώματα græci vocant)comitiales morbi, grauis ophthal mia,uel auriū dolores male habent, ijs inclinato capite dorſove, aut humi uolutatis exercitari non expedit,immo tū ambulatione ſæpe,tum curſu mediocri,tum geſtatione in uehiculis,citra fatigationem uti.Simili modo, nec quibus tonſillæ, quas παρίσθμια græci uocant, aut uitia,quas antiades appellant, aut anginæ facile incidunt. Nec quibus prompte in columellam, gingiuas, dentes,deniq; partem aliquam ex ijs,quæ circa collum,aut totum caput habentur, fluxiones ꝑ cumbunt. Quippe non nulli dimidio capite infeſtantur, græci ἡμικρανία uocant. Aliis tendones, quos græci τένοντας uocant, ex leui qualibet cauſa dolent. Quorum nemo exercitationem ſuſtinet, quæ caput impleat, ſed ſunt his omnibus, quæ per crura geruntur, utilia: ſicut e diuerſo,q̨ imbecillis ſunt cruribus,his ſuperioribus partibus exercitari eſt ſatius, chirononiijs, acrochriſmis, diſci iactu, alterum uſu: præterea his omnibus, quæ in palæſtra humi exercent. At, quorū mediæ crurum,brachiorumque partes opportunæ offenſionibus ſunt, ijs quoduis exer-
B citationum genus idoneum fuerit, modo ne reliquarum conſiderationum vlla prohibeat. Quæ tamen circa thoracē partes ſunt, magis inferiorum exercitatione iuuantur: quæ circa ueſicam & renes,ſuperiorū:lienis,uentriculus, iecur, inteſtina, & colon, ſicuti in medio ſuperiorum in-
A.l.1 f3.d.3 c.3.fo.67.g feriorumq; ſunt, ita ſe ad exercitationes habent. Frictiones*tamen partibus infirmis, quo tempore laborant,admouere nō conuenit:ubi ſanæ ſunt,conuenit uel magis,quàm alijs, & potiſſimum ſiccas: quas & per lintcum,& ſolis manibus liberaliter adhiberi expedit. Quin etiam,qui certa periodo redeūt quibuſdam partibus dolores, hi ne fiant, non parua ex eiuſmodi frictione cautio eſt,ſi medio tēpore,præcipueque ſi duas uel tres horas ante acceſſionem adhibita ſit:firmanē enim eæ partes,& conſuetas fluxiones minus admittunt. Atque hæc quidem non ſenum modo,ſed & qui aliam quamlibet ætatem agunt, omnia ſunt communia. Non exercirari uero imbecillis partibus,ſolis ſenibus ſuadeo:ex cæteris, quanto quiſq; remotior à ſenio fuerit, tāto illi magis exercitanda pars infirma eſt.Quod utique,& quo clariora,quæ dicimus,ſint,exemplo proſequi non grauabor.Finge corpus aliquod ex ijs,quæ adhuc augeſcunt,gracilibus eſſe cruribus,huic picari crura conducet,& modice fricari,& curſu uti potius,quàm alia quauis exercitatione:porrò præfici ei quempiā oportet,qui*modum in motu præſcribat, quò neque intra, quā expedit,exercitetur, neque adeo ultra,ut laſſitudinē ſentiat.Id,tametſi non in exercitationibus
C modo, verumetiā in alijs omnibus difficile intellectu ſit, nos certe facile eſſe oſtendimus in ijs ſaltē,quæ ad ſalubrem uictus rationem pertinent. Neque enim in bis præceps occaſio eſt, ſicuti in morbis: immo, ubi à tutiſſima in ſingulis menſura inceperis, & ſimul, qđ ex ea ſecutum eſt, æſtimaueris,licet,uel addas aliq̨d quotidie,uel detrahas, ac,quod omiſſum eſt, corrigas: ueluti ſtatim de ijs,q̨bus gracilia ſunt crura. Ipſe nanque,cum aliquando traditum mihi tredecim annorū puerum,toto augmenti tempore ad ea,quæ prędixi, præcepta curaſſem, reddidi iuuenem concinnum, legitimique modi.Nam primo die illitum prius,†bis deinceps, ut ſoleo, pice, iuſsi currere, nec celeriter, nec multum. Secundo die frictione, quæ in qualitate quidem eſſet duræ mollisq; media, in quantitate uero exigua,atque hac cum pinguitudine adhibita præmollitum, iuſsi paulo plus currere,quàm prius,non tamē celerius.Ab ipſo uero curſu ea,quæ apotherapiæ debeē,frictione ſum uſus. Iuſsi uero quotidie ambulare, ſed inter initia modice, poſt uero modū augere.Aeſtimabam quoque in cruribus tum alia,tum præcipue uenas, num amplius increuiſſent, quàm pro crurum bene alendorum ratione. Quippe id graue eſt,& quod tempore tum fluxiones humorum adſciſcit, tum ualgos facit, haudquaquam bonum habitum crurum:‡Ergo non huic modo notæ te eſſe attentum conuenit,ſed & illud obſeruare,num calidiora iuſto red-
D dira crura ſint:num laſsitudinis quippiam ſentiant. Nam ſi nihil horum apparuerir,augeri tum ambulationis modum,tum curſus oportebit,atque etiam alternis diebus picari.Sin aliquid eorū cernitur,tum & crura non ꝑ conſuetudine deorſum ac prona,ſed cōtrario ſitu,id eſt ſurſum habita in lecto collocare conueniet, & copiā omnium, quæ dixi, minuere, minùs inambulare, minus currere iubere,frictione inferne ſurſum uti.Hæc faciens,ubi naturalem planè babitū crura receperunt,rurſus ad eū,quem cœpiſti,remediorum uſum redibis, aut exiguis eorum incrementis uſus,aut etiam eundem perpetuo modum ſeruans:adhibebis & quas rotūdas frictiones uocant(hæ mediæ ſunt durarum ac molliū) aliàs à ſuperioribus, aliàs ab inferioribus partibus incipiens.Aliquando uero & puluere prius inſperſis cruribus oleū infundes,mox fricabis. Eſto uero puluis, qui appellatur pinguis. Sanè ita appellant, in quo aſperum quippiam nec acre ſubeſt:quippe extenuat potius,quàm carnē auget,quiſquis aut pumicoſam aſperitatem,aut nitroſam,ſalſamve acrimoniam in ſe habet. Sicuti uero craſſiora quidem crura ſunt,brachia uero cubitiq; gracilia,huic omnia quæ per manus fiunt exercitia ſunt petenda: fugienda uero, quæ cruribus obcūtur:frictiones tñ & picationes ſimili modo fiant, aliaq;, quę de exercitijs crurum iam diximus.Neq; enim parua in ipſis differentia eſt, alijs omnino ad motum inualidis, etiamſi

† In ueteribus codicibus legitur δὶς ἀλείψας ut interpres uertit: ſed in impreſſis δίλοξῶς ut ſic poſtea uertatur. Nam primo die illum pice inunxi: deinde,ut ſolitus eram, curari et iuſſi.

Secunda Claſsis. mm 4 ſeptuage-

ſeptuageſimum ætatis annum nondũ attigerint: álijs multo his robuſtioribus, qui etiam ſupra E
octogeſimum ſunt nati. Ergo, qui imbecilliores ſunt, hos geſtatione potius, q̃ inambulatione, di
mouebis: validiores vtroque genere exercitabis: agesq́; ad ſecundam frictionem vtroſq́;, nõ ta
men ſimiliter, ſed ſemper imbecilliorem citius. Nam id quoq; ex maximè cõmunibus pręceptis
eſto, Vbi imbecillæ uires ſunt, crebra exiguaq́; frictione utendum: ubi ualidæ, rara multaq́;.

De cibandis ſenibus: ac de ratione victus, qua Antiochus medicus, & Thelephus grammaticus, qui longißimè vixerunt, vtebantur. CAP. 4.

SEd hæc, atq; alia vt dixiſſe quidem eſt facillimũ, ita præeſſe ſenis ſanitati tuẽdæ, ſanè eſt dif-
ficillimum æquè, ut eorũ, qui ex morbo cõualeſcunt. Porrò hanc artis partem appellant iu-
niores medici græce Analepticen, quaſi refectricẽ dicas: illam, quæ ſenum ſanitati proſpicit, Ge
rocomicen. Videnturq́; hi ambo affectus nõ eſſe exacta planè ſanitas, ſed vel morbi & ſanitatis
affectus quidã medij: vel oĩno eius ſanitatis non eſſe quæ firma conſtansq́; ſit, quam καθ' ἕξιν ap
pellant, ſed eius potius, quæ fallax incertaq́; ſit, quam iſti κατὰ σχέσιν nominant. Ergo, ſiue mor-
bum, ſiue morboſum quendã affectum, ſiue mediũ quiddam ſanitatis morbiq́;, ſiue κατὰ σχέσιν
ſanitatẽ, ſenium appelles, huiuſmodi quæſtionibus, cum his nos leuiſſimi homines petunt, pro
nihilo habitis, ſcire licet ſenilis corporis ſtatum, qm̃ ex leui momẽto in morbum decidit, ſimili F
ratione ijs, qui ex morbo cõualeſcunt, in uictu eſſe curandum. Quare dictu quidẽ facile eſt, ſeni
expedire mane oleo ungi, ac fricari: cæterum apte hæc opere peregiſſe, omnino difficillimũ eſt.
Nam durior paulo frictio laſſitudinẽ affert: præmollis uero inefficax eſt: ſicut etiam, quę exigua
omnino eſt: at multa magis per halitum digerit, q̃ ad nutritionem conducit. Iam locus ipſe, vbi
corpus ſenis nudaẽ, ſi frigidior eſt, non ſolum nihil affert commodi, ſed etiam denſat & refrige-
rat. ſin iuſto calidior eſt, hyeme quidem, ubi rarius corpus effecit, frigori obnoxium reddidit:
æſtate uero & per halitum exhaurit, & uires deijcit. Qui enim καθ' ἕξιν ſani ſunt, ijs ne uehemens
quidem cauſa corpus alterat: ſeni uero uel minima cauſa maxime mutationis occaſio eſt. Simi-
liter igiẽ ſe habet in cibi tum qualitate, tum *modo, quippe in quibus ſenes, ſi breue quippiam
ποσότητι. i. quantitate. transgreſſi limites ſint, non leuiter læduntur: cum iuuenes uel ex maximis erroribus minimum
noxæ ſentiant. Ergo tutius eſt imbecillo ſeni exiguum dare ter die, ſicut Antiochus medicus ſo
litus eſt ſe cibare, iã quidem annos natus plus q̃ octoginta, ac quotidie ad forum progrediẽs in
eũ locum, ubi concilium ciuium conuenerat, interim etiam longa uia ad ægros inuiſendos per-
gens. Cæterũ domo in forum quaſi trium ſtadiorum ſpatium pedibus confecit Quo etiam mo-
do infirmos, ſi quos propè habebat, inuiſit. Longius uero ſi quò erat eundum, partim geſtatus G
in ſella, partim uehiculo, uehebatur. Erat autem ei domi domuncula quædam, quæ hyeme cale
bat camino: æſtate citra ignẽ bene attemperatum aerem habebat. In hac mane omnino fricaba
tur tam æſtate, quam hyeme, utiq; deiecta prius aluo. In foro autẽ loco aliquo circiter horã diei
tertiã, uel ad ſummum quartam, ſumpſit panem cum attico melle plerũque cocto, rarius crudo.
Al. ſeptimã. Poſtea partim cũ alijs commentans, partim ipſe ſolus aliquid legens, ad *ſextam uſq; horã perſe
uerabat. Ab hac tũ in publico balneo fricabatur: tum uero exercitabatur, aptis ſcilicet ſeni exer
citationibus: de quarum forma paulo poſt agemus. Mox lotus prandebat mediocriter, primum
ijs ſumptis, quæ aluũ deijciunt: poſt hæc maxime piſcibus, uel quos ſaxatiles uocant, uel † q̃ in
† πελάγιοι alto mari degunt. Rurſus in cœna à piſciũ eſu ſuſtinuit, ſed boni ſucci aliquid, ac quod non faci-
le putreſceret, ſumpſit: utiq; aut *far cũ mulſo, aut aueni ex iure ſimplici. Atq; hac quidẽ victus
χόνδρον ratione Antiochus in ſenio uſus, ſenſibus illæſis, mẽbriſq́; omnibus integris, ad extremum dura
uit. Telephus autẽ grammaticus prouectiore, quàm Antiochus, ætate fuit, ut qui centum ferè an
nos uixerit. Is uero hyeme bis menſe lauabatur, æſtate quater, medijs harum tẽporibus ter. Qui
bus uero diebus non lauabatur, ijs circa tertiam horam unctus eſt cũ exigua frictione: mox mel
optimũ crudum *alicæ in aqua coctæ permiſtum eſitabat, eoq́; ſolo contentus pro iẽtaculo fuit. H
Prandebat ſeptima hora, aut paulo citius, primum oleribus ſumptis, deinde piſcibus guſtatis,
κεκραμένον aut auibus: ueſpere autem tantum panem ex uino *miſto edebat.

De uinorum natura, ac qualia ſenibus accomoda ſint. CAP. 5. *A.l.1.f 3.d.3 c.3.fo.67.f*

SAnè uinũ, ſicuti pueris eſt alieniſſimum, ita ſenibus eſt aptiſſimum. Eſto autem id ex ijs, quæ
calidioris naturæ ſunt, qualia ſunt in Græcia quidẽ Ariuſium, & Lesbium, & quod Myſium
uocant, non ex ea Myſia, q̃ ad Iſtrum eſt, ſed ex ea, quæ Helleſpontia dicitur, quæ nimirum in
noſtra eſt Aſia, Pergamo uicina: ex Italicis uero Falernũ, & Surrentinum. Proxima his ſunt in
Italia quidẽ Tiburtinum, & Signinum, ambo uetera, quando nouella nec deductionem nutri-
Gabianum potius uidetur legendum à Gabiis oppido Latinorum, uel a Gabinis populis Italiæ. menti in corpus adiuuant, nec urinas promouent, ſed diu in uentre fluctuantia permanent. Se-
cundo ab his loco ſunt Adrianũ, & Sabinum, & Albanum, & *Gabrianum, & Triphylinũ: præ-
terea omnia Aminæa, q̃ in Italia naſcũtur, & circa Neapolin, & in Thuſcia. Cæterũ Myſiũ Sur-
rentino ſimiles uires habet: Falerno uero, quòd è Tmolitis eſt optimum. At Sabino & Adriano
Titacazenũ & *Ariuſiũ ſunt ſimilia. Ergo de his modice antiquatis bibendum ſenibus eſt, vtiq;
q̃bus ualentius caput non eſt: quibus autẽ eſt, ijs & Falernum, & Surrentinum, & Ariuſium &
Al. Arſyinũ. Lesbium, & Myſium, & Tmolites idonea ſunt. Ergo in omni regione ad prædicta exempla,

deligere

A deligere ſibi quiſq; idoneum poterit, huc uidelicet omni conſilio uini pro ſenibus deligendi dirąęcto, ut in ſubſtātia ſit tenuiſſimum, colore, quod Hippocrates κιῤῥὸν, i. fuluum, appellare ſolet: poterat autem & ξανθὸν, i. flauum, id appellare. Commodum uero uinum eſt, & quod ὠχρὸν græce i. pallidum, dicitur, utiq; quod medio colore eſt inter flauum & album. Quippe, ſi flauū albo miſcere libeat, quod ex ambobus confit, pallidum euadet. Et iam aquæ admiſtum flauum, eiuſmodi colorem reddit: uerum pro maiore minoreve aquæ modo aliàs pallidum, aliàs ueluti qđ græce ὠχρόλευκον. i. ex pallido albicans, uel quod ὠχρόξανθον. i. ex pallido flauum, apparet. Calidiſſimū ergo ex iam dictis, ſi colorem ſpectes, flauum eſt: minime uero calidum, album: quæ media inter hæc ſunt, prout alterutri magis accedunt, ita uim eius exhibent. Vnum igitur illud maximū ſenibus commodum ex uino accedit, quod omnia eorum membra calfacit: alterum, ꝙ per urinas ſerum ſanguinis expurgat. Itaq; etiam optimum id ſenibus eſt, quod hæc maxime præſtat: porrò ideſt, qđ ſubſtantia quidē tenue eſt, (quippe urinas mouet) colore autem flauum: proprius. n. is eſt pręcalidorum uinorum color. Itaq;, etiam quæ ualde ab initio alba ſunt, ſi inueterauerint, flauitiem quandam contrahunt: unde primum pallidula, mox vero planè pallida fiunt. Quòd ſi longiſſimo tempore ſeruentur, ex pallido flauentia cernuntur: nam, ut omnino flaua
B fiant, quæ alba uina ſunt, fieri certe nequit. Quæ uero ex pallidis, aut flauis uinis ſubſtantię ᵃ* pinguis ſunt, hæc & ſanguinem augent, & corpus nutriunt: quo fit, ut ea utilia ſenibus interdū ſint, utiq; quo tempore nec ſeroſam humiditatem in uenis habent, & ali liberalius deſiderant. Plurimum tamen, qui hac ſunt ætate, ijs uinis indigent, quæ urinas cient, propterea, ꝙ aquoſum excrementum in ipſis abundat. Quæ uero diu in uentre morantur, eorum ſanè nullum aptum ſeni eſt. Eius generis ſunt & Aminæum à Bithynia, & ex Italicis ᵇ* Murſum, & Signinum, & Tiburtinum: quoad uidelicet ſunt nouella. Verum hæc omnia alba ſunt, nigra uero reliqua: quorū craſſa, quæ quidem adſtringunt, ea longo tempore in uentre manent, & fluctuationes in eo excitāt, ueluti, quod in Cilicia naſcitur, Sybates, & quod in Aſia natum ᶜ* Agauſien uocant, & Perperinium. Quæ uero citra adſtrictionem nigra craſſaq; ſunt, quod genus ſunt Scibellites & Theræū, ea minus in uentre morantur, urinas tamen nec ipſa mouent, ſed deorſum properant. Itaque ēt ante cibum illa ſumunt. Cæterum ea ſenibus utilia non ſunt, nec cum præbibuntur, nec multo magis alio quouis tempore ſumpta, ueluti nec aliud quicquam, quod craſſum efficiat ſuccū: ꝙ ppe obſtruuntur his iecur, lienis, & renes. Vnde fit ut ſenum, ꝗ his liberalius utuntur, alii aqua intercute, alij calculo laborent. Si ꝗs ergo ſenum dulci uino uti à balneo uelit, ubi mane comede-
C rit, ſicuti Antiochum ſolere diximus, huic optimum Fauſtianum Falernum fuerit: aut, ſi eius copia non eſt, ſimile aliquod. Porrò ſimilia fuerint, quæ dulcia ſimul & pallida ſunt: proxima his ſunt Therenum, & Cyrienum. Non uetem etiam nec ijs uinis, ꝗ melle condiantur, ſenes uti, maxime quibus ſuſpicio eſt calculi in renibus gignendi, aut podagræ alicuius, articularisve morbi impetus futuri. Porrò uinum huiuſcemodi compoſitioni aptiſsimum fuerit Sabinū, aut ſimile aliquod. Conijcitur autem in id petroſelinum. Atque id ſolum articularibus ſatisfaciat: ijs uero, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ, & ᵈ* Ceſtri, qui in Galliis naſcitur, eſt immiſcēdū: uocant autem herbam eam ᵉ* ſaxiphagon. Qui uero curioſius id medicamentum componūt, ēt ſpicæ nardi aliquid iniiciunt. Sunt uero & alia quædam, quibus urinas mouendi uis ineſt. Verū ſimplicem potionem pleriq; ex uino melleq; conficiunt, adiecto rutæ piperisq; exiguo. Si uero prius, ꝗ̄ lotus eſt, comedit quippiam, nec uenter eius ullo auxilio eget, uinum albū, & quod parum aquæ tolerat, à balneo bibat. At, quæ craſſa, dulcia, & nigra uina ſunt, ea omnia propterea quòd obſtruunt uiſcera, ſunt fugienda.

Quos uitare, quos ſumere cibos ſenes oporteat, ne obſtructionibus corripiantur. CAP. 6.

D VErum obſtructio, quæ ex uino incidit, mediocris eſt: ꝗ uero ex cibis iis naſcitur, qui ſuccū craſſum lentumq; creant, huic non facile ſuccurritur. Quo magis cauendum ſenibus eſt à multo ᶠ* farris, aut ᵍ* caſei, aut ʰ* ouorum, aut cochlearum, aut bulborum, aut lentis, aut ſuillę carnis eſu: multoq; magis, nec anguillarum, aut oſtrearum, aut deniq; eorum, quorū dura caro difficiliſq; concoctu eſt, uſum frequentent. Ob eandem rationem nec eorum, quæ teſta integunt, (oſtracoderma græci uocant) aut chartilagineorum, aut thynnorum, aut deniq; cetarij generis ullum utile his eſt. Sed nec ex carnibus ceruina, caprinave, aut bubula. An hæ potius nec alij ulli ſunt utiles? Ouilla uero iuuenibus quidem non malus eſt cibus: ſenibus uero nec ea eſt cōmoda: atq; etiā hac multo minus agnina, quippe quæ humida, & muccoſa, & glutinoſa, & pituitoſa eſt. Hœdina uero ſanè nō incommoda ſeni eſt. Præterea aues eæ, quæ extra paludes ac flumina ſtagnaq; degunt. Salita uero omnia, meliora recētibus ſunt. Ergo, ſicuti diximus, ante omnia cauendum ab ijs, ꝗ obſtruant, cibis eſt. Quòd ſi res cogat aliquando copioſius his uti, protinus ſumendum medicamētum diacalaminthes eſt: cuius compoſitionē ſupra in quarto poſui. Eius ſi copia non eſt, dia trion pipereon petendum. Sin ne id quidem ad manum eſt, piper album tuſum cribatumq; diligenter, ac in pollinē redactum, & cum cibis eſſe, & potioni inſpergere, ſed & cępas eſitare, tū expediet: quin etiam allium, ſi huic aſſueuerit. Antidotus quoq; ex uiperis, quā Theriacen uocant, non incommode ſenibus datur, potiſsimū ubi poſt obſtruentes cibos,

ca,

De uict. rat. in morb acu. cō 3. t. 7. 7. 126. h

A* παχεῖς. i. craſſæ.

B* Al. Marſum.

C* Al. Aegaſiē i 12. meth. cap. 4. legitur Aegeatem, & alibi.

D* Gal. lib. 7 de ſimpl. med. fac. cap. de Ceſtro dicit Ceſtrum latine uocari Betonica, hic tamē videtur facere differentiā inter Betonicā et Ceſtrū: & ita ē in cod. græcus Aetij: Germanus nāque īterpres Aetij dicit, Betonica qua & Ceſtron appellatur & ſaxifraga.

E* In īpreſſis græ. ē ſaxiphagen. in manuſcriptis, ſaxiphragē, hoc eſt ſaxifraga.

F* χόνδρου.

G* τυρῶν, i. tritici: interpres autē legit τυρῶν.

H* Aetius li. 4. c. 3. ubi tractat. de Diæta ſenū, totā hāc Galeni ſniam ponens, habet ὠῶν ἑφθῶν, & ita eīno videtur legēdū. Qualia autem ſunt oua ieſtà, unde potiſſimū lib. 3 de alim. facult. cap. de Ouis.

A. l. 1. f. 3. d. 3 c. 2. fo. 67. e

E ea,quæ obſtructiones liberent,ante hanc exhibueris: tunc.n.efficaciſſimum ex Theriace præſidium expectes.Quòd ſi ab iſtiuſmodi ſubducta aluus ſit,utiliſſime Theriacen poſtridie dederis. Aeque uero,& quam Ambroſiam,& quam Athanaſiam uocant, aliaq́; id genus medicamenta , quæcunq; ex prædictis aromatis ſunt compoſita.Seni tamen,qui accurate ſibi proſpexerit,nuſquam tali medicamento opus erit:ſed,ſiquando extenuante uictus ratione egebit:ſatisfacient, quæ alio opere ſeorſum ſcripſimus,in quo de extenuante uictu diſſeruimus.

De pane,& optimo ſenibus lacte comparando. CAP. 7.

IAm illud patere arbitror,panem*quoq; his exhibendum,qui nec ſalem,nec fermentũ, nec ſubactionem,nec iuſtam coctionem deſideret;non aũt aut iſtam publice laudatam ſimilaginẽ, aut,quæ ex ea fiunt,bellaria:quippe omnia talia non ſolum coctu difficilia,ſed etiam mali ſucci ſunt,uiſceraq́; obſtruunt.Ac niſi placentis, quæ ex butyro & ſimilagine fiunt , mel affatim eſſet admiſtum,nullus cibus omnibus hominibus,nedum ſenibus,magis erat aduerſus.Cæterũ quid noxijs ſalubria miſceas,cum licet melle per ſe uti,partim cocto,partim crudo,cum pane ? Cura uero maior habenda eſt de panis bonitate,q̃ mellis.Nam mel profectò melius fuerit,quod ſpecie,ac uiribus Attico ſit ſimile·ꝙ ſi tale non datur,quolibet utare,mõ ne mali odoris ſit,neve ceræ qualitates apertæ præferat,neve præſertim qualitatem quampiam extraneam.Adeo uero panes id genus,quale modo retuli,utile quicquam ſenis corpori non conferunt,ut etiam ſint alieniſſimi:atq; hoc amplius,quò ſint magis puri. F Video autem athletis id genus ſtudio præparari , uerum his ad ea,q́ moliuntur,aptum eſt.Seni,niſi multum admiſtum ſit ſalis, niſi multũ fermenti,niſi diligentiſſime ſit coctum,craſſum efficit ac glutinoſum ſuccũ,qui nec ulli alii eſt utilis copioſius inauctus.Ergo & obſtructiones in iecinore,liene,& renibus facit,maxime quibus in his uiſceribus uaſorum exitus anguſtiores natura ſunt.Nam,ſicut in iis uenis, quæ palàm oculis ſubijciuntur,non parua amplitudinis diuerſitas cernitur tum alterius hominis ad alterum,tum in unius cuiuslibet partibus,ſic in iis,quæ intus latent,ſe habere putandum: hanc tamẽ differẽtiã prius,q̃ experimento ſit explorata,internoſcere non eſt.Experientiam intelligo,quam ex eorũ, quæ ſumuntur,ſingulis facere licet;ita,ut,ſi quis hæc craſſa ſumere ſit aſſuetus, nec tamen offenditur,latas habere prædictorum uiſcerum uenas ſit putãdus:ſin facile offenditur,anguſtas.ʒNouimus.n.ſenem quendam agricolam,qui amplius,quàm centum annos,ruri viram egerat: huic plurimum nutrimenti caprinum lac erat: quod aliàs cum mica panis in eo macerata ſtatim ſumpſit:aliàs mel immiſcuit:aliàs coxit,etiam thymi cacumina unà cum pane inijciens.Hunc quidam imitatus,uidelicet tam longæ uitæ cãm ratus in lacte ſubeſſe,perpetuo lædebatur,quocunque in modo ſumpſiſſet:nam primum illi grauabatur os uentriculi:mox tendebantur in dextro G *præcordia.Alius quoque,ſimili modo cum lacte uti cœpiſſet,de reliquis nihil eſt queſtus , quippe qui & probe id concoxit,nec acidum,aut fumidum ructum ex eo ſenſit,nec flatum, aut grauitatem in præcordiis:ſeptimo tamen†q̃ ſumpſeratʒdie iecur ſe ſentire manifeſte grauatum dixit,quippe uideri ſibi quiddam in dextris præcordiis,ceu lapidem,iacere,ſic,ut & deorſum traherentur,quæ ſupra eſſent,& tenſio ad iugulum uſq; pertingeret.Conſtat itaq;huic obſtructum iecur fuiſſe,illi flatu intumuiſſe.Quin etiam noui,cui ex diuturno*lactis uſu calculus in renibus eſt natus:ſicuti alium quendam,qui omnes dentes amiſit,læſitq́;:id uerò alijs quoq; multis contigit ex diutino lactis uſu.Alii rurſus citra noxam lacte perpetuo ſunt uſi,immo etiam cum maximo fructu,ueluti agricola,quem ſupra centum annos uixiſſe diximus. Vbi.n.nec lactis qualitas utentis naturæ quicquam eſt aduerſa,& uiſcerum tranſitus faciles propter uenarum amplitudinem ſunt,qui ita ſunt affecti,ii commodis lactis fruũtur, omnis eius incommodi expertes. Porrò commoda lactis iam alijs ante me medicis dicta ſunt:nempe uentris moderata deiectio , ſucci bonitas,& nutritio,paſcuis quoq; ipſis animalium,quorum lacte utendum eſt,non parum ad hæc conferentibus:quanquam ſunt,qui paſcuorum rationem planè pro nihilo habeãt,quaſi nihil,parumve ad lactis bonitatem conferant. H Cæterum haud dubie uidemus animalium, quorum uſuri lacte ſumus,ſi ſcammonia,aut†marinarum lactucarumʒquapiam,veſcantur , in lacte quoque laxandi uires ineſſe.Ex quo patet,ꝙ ex uitioſo paſcuo acre,*acutũ,& auſterum reddetur,naturam uidelicet herbarum imitatum.Itaq; etiam,qui ante nos medici fuerunt,ipſo rei uſu docti,quædam paſcua,utiq; quæ lacti eſſent inepta,ἀγάλακτα dixerunt,ita.n.græce appellãt: de quibus ipſi quoq; alibi tractauimus.Nunc hactenus ſaltem de his intellexiſſe abunde eſt,animalium,quorum ueluti optimi ſucci lacte ſis uſurus,neq; acria,neq; acuta, neq; admodum auſtera,debere eſſe nutrimenta.Illud uero,uel me tacente,conſtare arbitror,animal ipſum & florẽte ætate eſſe,& corporis habitu planè inculpato,debere.Satiusq́; fuerit alterum caprã,alterũ aſinã eſſe,earumq́; lacte uicibus uti:quippe aſinæ lac,tenue ſeroſumq́; eſt:capræ,mediocris ſubſtantiæ eſt.Itaque hoc nutriet magis,ubi uidelicet nutritione eſt opus: illud omnino tutius eſt. Nam,& ſiquando ſolum†cum pane ſumitur,tum citius ſubducitur,tũ minime eſt flatulentum: ſed nec in uentre cogitur, potiſſimum ſi prius ſalis aliquid & mellis immiſeris. Oportet autem non huius modo,ſed etiam reliquæ omnis auxiliorum materiæ,uires ſeorſum prædidiciſſe, qui ipſis recte ſit uſurus,ne ſæpe nobis de ipſis eadem repetere ſit neceſſe.Ac nũc certe mihi videor

longius

A.l.1.C.3.d.5. c.e.fo.97.c

* ὑποχόνδρια sic paſſim præcordia ꝓ hypochondrijs.

† μεθ' ἣν τὸν ἄρξατο, postquam eo uti cœpiſſet.

A.ibid.

† τιθυμάλλων ὀξὺ.i.acidum.

† Aliqui codices græci non habẽt σὺν ἄρτῳ, ſed χωρὶς ἄρτου i.ſine pane:quæ lectio uidetur melior,cum pri⁹ dixerit ſolum.

A longius q̃ pro re propoſita, de lacte uinoq; diſputaſſe. Siquidem præſtitiſſet commoditate eorũ
in ſenes explicata, qui iam tum facultates utriuſque* publicas, tum priuatas differentias didiciſ
ſet, hunc ad materiæ delectum remittere, utiq; de uino tantiſper præfatos, ꝙ quæ calidiora sũt, * κοινάς.i.com munes.
quæq; urinas mouent, ea ſenibus magis conducant. De lacte uero, ꝙ non omnibus ſit exhiben-
dum: ſed ijs ſolis, qui id probe concoquant, nec ullum ex eo ſymptoma in dextra* præcordiorũ
parte ſentiant. Sed, quoniam interim propter multorum ad legendos eos libros, in quibus pro
lixius de præſidiorum materia diſſeritur, faſtidium, longiores eſſe ſubinde cogimur, merito (ut
arbitror) nunc quoque condonabitur nobis tractationis modus, ſi exacta breuitate in uniuerſa
li methodo minime utimur. Illud tamen non ignorandum, fieri non poſſe, ut tuto quis compre-
henſis materijs ex huiuſmodi ſolum doctrina utatur, qualem modo de lacte uinoq; tradidimus.
Immo, qui his optime uti uolet, didiciſſe hunc prius oportet propriam de omni materia tracta-
tionem: in qua tum publicas materiæ uires æſtimauimus, tum priuatas eius differentias uſq; a l
ultimas ſpecies. Neque.n. de cæteris omnibus, quæ ſcire opus eſt ei, qui ſenis ſanitatem tutabiť,
expedit hoc opere fuſe tractare, ſed ſatis eſt de quibuſdam. ſ. quæ ſenibus maxime ſunt neceſſa-
ria, ita determinaſſe, quemadmodum paulo ante de lacte uinoque egimus, de quibuſdam etiam
B breuius, quàm de his fecimus, ſicuti rurſus de alijs in totum nihil dixiſſe: quanquam, cui exten
dere ſermonem cordi eſt, poteſt omnium, quæ in ſenibus abundare ſolent, meminiſſe, atque ad
hunc modum dicere.

De uictu ſenum pro ratione affectuum, quibus infeſtantur. CAP. 8.

CAeterum ſatius eſt & de reliquis dicere, quæ ſenum pleriſq; incidunt: ut ſunt raucedines,
quos branchos, &* deſtillationes, quas κόρυζας græce uocant, & calculus in renibus, & articu * Grauedines, sic.n.latini κόρυζας uocant.
lares morbi, & podagræ, & aſthmata, aliaq; id genus. Atq; ad raucedines quidem &* deſtillatio-
nes, uictus rationem hanc, medicamenta uero hæc comparare oportere: ad calculum uero, & re
liquorum ſingula, hæc. Atque ad eum modum de reliquis diſſerens, non diligens modo uidebi-
tur, ſed etiam in ſenum curandorum ſcientia doctus. Verum, ſicuti nec horum quicquam ſcribi
in tractatione de ſenum curatione conuenit, cum præſertim ex morborum curãdorum metho
do, quiſq; in hac ſit exercitatus, ea liceat ſumere, ita rurſus nec, cum ſola communia dixeris, ibi
deſiſtere, ſed ipſis propoſitis aliqua mox ex particularibus ſubijcere, q̃ maxime propoſitę diſpu
tationi ſunt accommoda: ceu ipſi fecimus. Nam, qñ in ijs commentarijs, quos De temperamẽ-
tis ſcripſimus, indicatum eſt, ſenium indubitato frigidum eſſe, non tamen indubitato ſiccũ, utpo
C te nonnullis id humidum eſſe affirmantibus, conuenit ſanè, ut ijs, quæ de ſenum temperamẽto
demonſtrata ſunt, ad hanc artis partẽ, quam de ipſorum ductu nunc inſtituimus, hypotheſeos
loco acceptis, ipſarum rerum ſcopum ab illa ſumamus, ac nõnulla particularium tractem⁹, par-
tim exercendi diſcentis cauſa, partim ad inuentionẽ eorum, quę conſulto omiſſa ſunt, futura ve
luti exempla: propterea, ꝙ non oẽs ita ſunt ſolertes, ut ex ſolo uniuerſali præcepto ipſi particu-
laria inueniant, ſed, q ad ea ueluti manu ducat, deſiderent. Quippe quibus exercitata rõciuatio
eſt, ubi ſenis corpus, quantum ad ipſas partes attinet, frigidum ſiccumq; eſſe audierint, facile au
tem ſeroſis & pituitoſis excrementis ob uirium infirmitatem impleri, hæc quidem conabuntur
emittere, ſolidas autem ipſas calfacere, atq; humectare. Verum, qui excrementorum copia de-
cepti, indefinite pronũciarunt, ſenum temperamentum eſſe humidum, ij protinus in ipſo primo
A.l.1.f.3.d.3 c.2.fo.67.d agendorum conſilio falluntur, dum ſenum corpora ſiccanda putant. Itaq; ex cibis eos potius, q
ſiccant, exhibent, ueluti ex oleribus* braſſicam potius, q̃ maluam, aut blitum, aut lapathum, aut
atriplicem, aut lactucam. Ex leguminibus præ ptiſſana lentẽ, & præ faba milium, & præ zea pa-
nicum. Ex fructibus amigdalas, & terebinthi ſemen potius, q̃ cucurbitas, & cucumeres matu-
turos, & pruna, & mora. Iam ex carnibus eas, quæ ferarum ſunt potius, q̃ cicurum: & ſalitas po-
D tius, quàm recentes. In tota deniq; uictus ratione, quorum uis humida eſt, hæc fugiunt: quorum
ſicca eſt, hæc amplectuntur, quanquam contra prorſus res ipſa poſtulat, cum proſint his* maxi- * ἐναργῶς i.eui denter.
me humectantes cibi. Verum quoniam horum etiam frigidi quidam temperamenti ſunt, proin
deq; pituitam in uentre ilico gignunt, ac primis uenis, hinc uidelicet noxij ſunt uiſi ijs, qui nec
uniuerſum ſenum tẽperamentum nouerunt, nec caput uictus eorum ordinandi uident. Quippe
nec oleum, nec dulcis aquæ calens balneum, nec uini potio his proſit, ſi humectationis non in-
digent. Iam, ꝙ moderato motu & ſomno indigeant, ſatis magna documenta ſunt, quò uictus eo
rum dirigi conſilium debeat. Quare, ſi quando propter pituitam genitam cogimur aliq̃d ex ijs,
quæ ipſam incidant ac diſſecent, petere, reuertẽdum ſine mora ad humectantẽ uictum eſt. Pari
modo, ſi qñ propter obſtructionis ſuſpicionem ad cibos medicamẽtave, q̃ obſtructos meatus
liberent, conuertimur: quo minus tñ humidi temperamenti cibi ſint, nec illo ipſo die committẽ
dum, multoq; magis poſtero die eidẽ propoſito hærendũ, ac* far cum melle exhibendũ, acetiq; * χόνδρον.
aliq̃d ei miſcendum, utiq; cum ptiſſanæ ritu ꝑparamus, ex mulſo, uino ve falerno ſumere iuben
dum, aut lacte, ut prædixi, utendum, aut ptiſſana bene cocta, quæ piperis pollinem accepit. Ita
uero & maturi fici præ cæteris fructibus autumnalibus ſunt eligendi: hyeme uero caricæ. Panis
quoque ita, ut dixi, præparatus, aut cum melle, aut cũ mulſo, aut cum uino aliquo idoneo. Ve-
luti

luti.n.exempla claritatis cauſa hæc apponimus,ut,qui perlegerit,ad uniuerſalem ſcopum, quo E
calor humectatioq; petuntur,intentus iudicare de materia ſimili modo queat.

Quibus ſenes uti debeant ad aluum ciendam. CAP. 9.

QVoniam autem tum pituitoſum,tum ſeroſum excrementum,in ſenum corporibus colligi-
tur;& vrinas moueri quotidie conuenit,non tamē per pharmaca,ſed apio,& melle, & ui-
nis,quæ id præſtare ualeant:& aluum ſoluere,potiſſimum oleo ante cibum abſorpto, ſed & ole
ribus ex oleo garoq; ante cibum aſſumptis. Ac quotidie quidē tum per hæc abunde aluus qui- A l.1.f.3.c.3.
buſdam ſoluitur,tum ex ficis,utiq; cum hi habētur,& prunis,ac alijs id genus, quæ æſtate autū c.2.fo.07.c
noq; uigent:hyeme vero & caricis,& prunis damaſcenis,iiſq; aut elixis,aut in mulſo,cui pluſ-
culum inſit mellis,maceratis.eritq; id melius,ſi mel atticum ſit. Longe autem ad deijciendam
aluum damaſcenis hiſpana præſtant.Quin oliuas ex muria præſumere aliquando licet.Aloē ue
ro,quod multos ſenum,quibus ſiccus uenter eſt,facere uideo,haudquaquā ſumi ſuaſerim:hanc
alij in pilulas fingunt cum braſſicæ ſucco,alij tantum puluerē eius alicui inſpergunt liquori,qui
alijs aqua eſt,alijs mulſum.Diuites eam,quæ cum cinnamomo conficitur,accipiunt:medicamē
tum id alij hieram dialoes,alij amaram uocant.Habēt uerò id alij ſiccū,quò potioni inſpergāt,
alij melle modice exceptum non cocto.Verum nullo horum ſenibus eſt opus,niſi maior aliqua F A.ibid.
neceſſitas urgeat:quippe,ſi iam comprehenſis aluus ſoluitur,etſi non quotidie,ſaltē alternis die
bus,nullum planè medicamentoſum dari debebit.Quòd ſi biduo adſtrictus uēter,tertio die nō
ſoluitur,ſat eo tēpore fuerit mercurialē herbam,& marinam braſſicam(græci thalaſſocramben
uocant)& cnicum in ptiſana,aliaq;,quæ modice medicamentorum uim obtinent,dediſſe: ſimi
liter & terebinthi reſinam,Sumitur āt ea aliquando nucis ponticæ magnitudine, aliquādo dua
rum,triumve:quippe non modo aluum ſoluere citra noxam poteſt,ſed etiam uiſcera omnia, ie
cur,lienem,renes,pulmonemq; abſtergere.Porrò ijs,quæ prædiximus,uarie uti expediet, neq;
uno tantum delecto,id ꝑpetuo exhibere:cui nāq; aſſuefacta ſpatio ſumētis natura erit, ei⁹ uim
contemnet.Ergo uariare uices tum prædictis oportet,tum uero eo medicamento,quod ex cari
cis conficitur.Sunto autē hæ pingues,auferaturq; ipſis ea,quæ foris circuit pellis: pari modo &
cnico:mox ambo ſimul tundantur.Eſto autē & carica cum cnico pari pondere.Licebit uero hic
quoq; medicamētum experiri,ac prout ſe ad ſumētis naturam hēt, aliàs plus,aliàs minus cnici
immittere:ſumere uero duarum triumve caricarum magnitudinis modum.Ex ipſa uero(ut di-
xi)experiētia inueniet ſibi ipſi quis talium omnium legitimum modum,cum uēter alijs magis,
alijs minus,medicamētis ſit obediēs.Cæterum nullum eorum,quæ dicta ſunt,medicamentorū G
exhiberi admodum copioſe debebit.Siquidem nonnulli in præſens gaudent, ſi copioſius deſe-
derint:uerum,quanto magis ſunt uacuati,tāto his uēter ſequētibus diebus magis adſtringitur.
Quo fit,ut ipſe,ſi qui ſunt,quibus in diuturnis morbis uēter ſiſtitur, (quales potiſſimum hyeme
contingunt,quibusq; poſt longam infirmitatem in conualeſcētia ſimilis affectus incidit) iis al-
uum duco non acribus per inferiora infuſis,ſed tantum oleo.Quod ēt ſanis quoque,ubi uenter A.ibid.
adſtringitur,ſecurus interdum infundas:quippe quo & ſiccius excrementum madeſcit,& tranſi
tus efficitur lubricus,& corpus ipſum ſenis emollitur,duris aliàs pellibus ſimiliter rigens. Non
tamen ſunt hæc ſenis,qua ſenex eſt,propria:quippe cum etiam ſint ijs,qui à longis morbis con
ualeſcunt,utilia.Quid igitur proprium eſt ſenis,qua ſenex eſt?nempe,quod temperamento eius
conducit,Id.n.eſt, cuius culpa ſeneſcimus,alius alio tēpore citius ſeriusve, prout uel natura ab
initio ſumus comparati,uel ex uitæ exercitio,uel ex uictus ratione,uel morbo,uel ſolicitudine,
uel alio id genus,immoderatius ſiccati.Eſt.n.id,quod omnes homines proprie ſenectutē appel-
lant,non aliud,q̃ ſiccum & frigidum corporis temperamentum,annorum multitudinis ratione
proueniens.Accidit autem interdum & ex febrili morbo:atque id etiam ex morbo ſeniū appel
lamus,ſicuti in libro de maraſmo diximus:quippe cum eiuſmodi affectus, maraſmus quidā ſit: H
qui non in animalibus modo, uerum etiam ſtirpibus uiſitur. Tradita uerò iam eſt primo huius
operis uolumine prouenientis in uobis senectutis neceſſitas.Ergo tum ex illo,tum ex iis,quę de
temperamentis,atque etiam ex libello,quem De maraſmo ſcripſimus, inſtructior quiſpiā ad eā
artis partem,quæ de ſenum ductu agit,reddi poterit.

Ratio dignoſcendi & curandi omnes affectus, qui in ſenum & reliquorum hominum corporibus oriuntur. CAP. 10.

SIquidem omnis affectionis corporalis prouidentia in duobus conſiſtit,nēpe propria eius in
ternoſcēda eſſentia,& materiæ præſidiorum uiribus:ut ſtatim in propoſito nūc nobis ſenio,
qui ſcienter pernouit affectum cum ſiccitatem quandam cum frigiditate eſſe,ſi quidem,quę hu
mectent pariter & calfaciant, præſidiorum materias norit, is idoneus ſenum medicus fuerit.
Quadruplex uero materiæ genus cum ſit,quæ ſumuntur,quæ geruntur,quæ educuntur,quę fo
ris admouentur,utique ex ſingulis eligere oportebit,quę calfacere humectareq; poſſint.Sed ad
horum cuiuſque commodum uſum,exercitatio,quæ per exēpla fit,maxime eſt utilis.Scio ergo
aliquando me,pueri thoracem, qui ab reliquarum partium ſymmetria.i. debita conuenientia,
non parum aberat,eiuſmodi remedijs genere ad iuſtam perduxiſſe mēſuram.Cinxi illi lato mo

dice

A dice cinctu oĩa,quæ ſub thorace ad coxas vſq; ſunt,ita temperans,vt tum citra offenſionem hę
reret,tũ nec laxum quicquam relinqueret,nec etiam premeret.Exercitationes vero iniunxi, &
ꝗ per tota obeuntur brachia,& vociferationes,quas phonaſci ἀναφωνήσεις appellant. In vtriſque
vero cohiberi anhelitũ iuſſi.Id fit,cum thoracem ipſum undiq; valenter *impuleris:*anhelitum
autẽ ſic compreſſeris,vt,quem prius attraxeris ſpiritum,totum intus retineas.Itaque etiam am
plius inſpirauerit,oportet,ꝗ hoc cõmode faciet:quandoquidem,quo amplius ſit aeris, qui com
pelliť,hoc magis thorax diſtentus dilatabitur.Quòd autem ipſæ quoque uociferationes tũ ma-
gnifaciendæ,tũ in acumen tendendæ ſint,id minime eſt obſcurum, ſi modo uniuerſas thoracis
partes valenter exercitari in aĩo eſt.Atq; hæc quidem gliſcentium adhuc coporum ea, quæ na-
tura male condita ſunt,ad iuſtã conuenientiam ſymmetriamq; reſtituent. Eadem modice etiã
ijs,ꝗ perfectam iam magnitudinem conſecuti ſunt,proderunt:uerum in ſene nihil tale molien-
dũ,utpote cui feriari infirmas partes utilius eſſe diximus. Vtilius uero his eſt & conſueto *ope-
re exercitari,ẽt ſi modice noxium ſit.Contra iuuenibus ea mutare,quæ nocent,tentandum eſt,
etiã ſi à pueris his maxime inſueuerint:poſſunt enim eorum uires moderate factam mutationẽ
ſuſtinere, ſperariq; pȏt in reliquo uitæ tempore fructum aliquem eos ex meliore conſuetudine
B percepturos.At ſenex,ſi poſſet longo tẽpore ſenſim malam conſuetudinem mutare, propterea
ꝗ,quo tempore meliore frueretur , habiturus non eſſet,fruſtra laborem inſumeret : non aliter,
ꝗ ſiquis artem diſcere quampiam octogenarius inciperet . Sicuti uero ſenum ipſorúm inter ſe
non parua differentia eſt,ſiue id ex ætate ſpectes,ſiue ex corporis affectu:ita & eorum,qui natu
ra ſicciore frigidioreq; ſunt,ſi ad mediocrẽ ſtatum compares, non paruũ intemperiei diſcrimen
inuenies tũ ipſorum inter ſe,tum uero ad ſenes. Atque humectare quidem hos profectò calface
req;conueniet,cæterũ audacius hęc facere in ijs,qui per ætatem maiori exercitio ſunt ſerundo,
ceu quorũ ualidæ adhuc uires ſunt. Quippe primum, quo omne remediorum conſilium dirigi-
tur,eiuſmodi intẽperies corporis eſt,non ſenium, aut ætas aliqua. Verum, quoniam affectuum
*naturã per coniecturam accipimus,idcirco ætatem quoque conſideramus. Porrò eadẽ utilitas
& conſuetudinis noſcendæ eſt, p̃terea extrinſecus incidentium cauſarum, quas procatarcticas
græce uocant:quippe ad certiorẽ affectuum notitiam talia omnia nobis conducunt:remediorũ
tñ *inſinuatio ex his non præſtatur . At empericis talia totius concurſus, quam συνδρομὴν uocãt,
pars eſſe cenſenť:quæ ſyndrome in ipſa curatione eſt obſeruata,haudquaquam ex ijs, quæ fieri
affectus poſtulat,inuenta.Quo rationabilius Hippocrates de agnoſcendo p̃ſagiendoq; plurima
C ſcripſit,utiq; in particularibus nos exercens: quod etiam optimi medicorum poſt eum fecerũt,
non ignari huic nullo negocio inuentũ iri remedia , qui eius,qđ curat, corporis ægri ſanive af-
fectũ,exacte norit.Siquidem,ut ſæpe teſtati ſumus,incipiendum ab illo medendi præcepto eſt,
| Contraria eſſe contrariorũ remedia:ubi uero remediorum materiam compertam habueris,ac
ſimul uires eius intellexeris,male affecto corpori, ſemꝑ cõtraria:optime ſe habenti,ſimilia uiri
bus eſſe adhibenda.Quin etiã intemperies ipſas,quæcunq; adhuc intra ſanitatis fines ſubſiſtũt,
ſi corrigerere ſtudebis,contraria quodammodo uictus ratione curabis: quod tamen per multũ
fit ocium.Nam, ſi in negocio ſint,ſimilibus uteris: potiſſimum cum ita fuerint corpora aſſueta.
Porrò accidit alterum horum plerunque magis,ceu naturis ipſis ea, quæ ſibi ſunt accommoda,
ſua ſponte citraq; doctorem eligentibus. Atque hactenus male affecto corpori contraria exhi-
bebimus,quoad priſtinum ſtatum conſecutum ſit.

De Victus ratione, quæ intemperies corrigat, inſtituenda. CAP. II.

CAeterũ ea uictus ratio, quæ intemperies corrigit,longius plerũq; procedit,propterea,ꝙ ſi-
milibus maiore ex parte morbis tẽtamur,ꝗ calidiore natura ẽ,calidos morbos facile incur
rente:ꝗ frigidiore,frigidos:& reliquis pro ratione.Facilius itaque,quicquid intemperatum eſt,
ad propriã nuturam redit,quàm ad optimum temperamentum uenit: quippe id cum in medio
D oĩs intemperantiæ ſit,quiſquis conuenienre naturæ ſuæ morbo laborat , ab eo longius abeſt: ꝗ
diſſimili, minus. Ergo nec aſſuetudines ipſæ, tametſi prauæ ſunt, diſplicentibus adhuc ſibi cor-
poribus mutandæ ſunt.Quin nec ꝑ ſummam ſanitatem ſemper id tentandum, ſed tum, cum is,
cui mutandæ ſunt,à ciuilibus negocijs maxime uacat.Hæc itaq; communia omnium tempera-
mentorũ præcepta particulatim uariantur,prout intempetantia quæuis ab optimo tẽperamen
to receſſit.Nec mirũ ſane eſt,ſi intẽperatæ naturæ, quæ in medio exactæ ſanitatis & morbi ſen-
ſibilis conſiſtunt,etiam ad ordinandi uictus modum ſint ancipites.Sed nec illud mirandum, ab
ijſdẽ adiuuari lædiq; homines uideri.Nam contra,ſi omnes inter ſe ſimilem corporis ſtatum ob
tinerent,utiq; mirandum tum eſſet,aliquos † iuuari lædiq; ab ijſdem:ſed,quoniam contrarij in
ter ſe multorum hominum corporis ſtatus ſunt,ratione caret,quod ex contratijs etiam utilita-
tẽ percipiant.Quo magis de medicis omnibus mirari cuipiam licet , quicunque nullo prius na-
turarũ facto diſcrimine,de ſanitate tuenda ſcribere ſunt aggreſsi.Sicuti enim fieri nõ poteſt, vt
unum calopodium ad omnes homines ſutor accommodet , ita nec medicus unã omnibus uitæ
ſpeciẽ,quæ conducat.Hac igitur de cauſa quidam ſaluberrimum eſſe affirmant abunde* quoti-
die exercitari:quidã nihil obſtare, quo minus in quiete prorſus degatur.Et ſunt , quibus lauari
maxime

* ἐνδόντων.
* ἐκπνοὴν, expirationem.
* ἐπιτηδεύματι.
* μέτρον. i. menſuram.
* ἔνδειξις. i. indicatio.
In lib. de Flatibus, haud lõge a principio.
† Additur in cod. græcis, ὑπὸ τῶν ἐναντίων, i. a contrarijs.

maxime ſalutare videtur: alijs minime Quin etiã de vini aquæq; potione, itemq; de alijs ad eũ- E
dẽ modum, non ijs modo quæ ad ſalubrem victus rationem pertinent, ſed etiam morborum re-
m edijs, pugnantiſſima inter ſe ſcribunt adeo, vt uel unum quippiam, quod omnibus his inter ip
ſos conueniat, rarũ inuentu ſit. Cæterum uſus ipſe docet, tum ab ijſdem ipſis aliquos lædi iuua-
riq;, tũ à contrarijs pari modo. Equidem quoſdam noui, qui, ſi triduo ſe ab exercitatione abſti-
nerent, protinus ęgrotabant. Alios in perpetua quiete degentes, tamen ſecundã ualetudinem
tueri. Atq; horũ ipſorum alios minime lauare: alios, niſi lauiſſent, illico febricitare: ſicut Premi-
* πεῖρᾳ. genes Mitylenæus. Atq;, ꝙ hæc quidẽ ita fieri cernantur, etiam ij, qui ſolo *uſu artem colligunt,
nouere. Nemo tamen eorũ ita, ut in morbis, notas prodidit, quibus quis intentus, quã quiſque
† πλευρίτιδε. uictus rationem poſtulet, inuenire poſſet. Quippe in pauciſſimis inuenias exacte traditas, quas
empirici ſyndromas, i. concurſus, uocant, quemadmodũ in peripneumonia, & † laterum cõpun
* ſymptomatum. ctione: ſed plerique morborũ coniecturalem habent dignotionem, ut qui non ex certorum *inci-
dentiũ collectu noſcantur, ſed hominẽ deſiderẽt, qui exquiſite corporis affectum calleat, quiq;
omnia, quæ eiuſmodi affectui conſonent, inuenire ſingulatim queat. Quippe, quod propoſitum
eſt, nos ipſa ratione ducti adhuc iuuenes inuenimus. Vñ etiam manifeſtum eſt uſum quantum-
uis longũ ſine ratione talia inuenire non poſſe. Nam, de Premigene cum audirem, niſi lauaret, F
omnino febricitare, collegi ratione eũ fumida excremẽta gignere, quæ tranſpiratu emitti poſtu
larent: cæterum, cũ denſior cutis eſſet, quàm ut ea tranſmitti omnia ſineret, collecta ſub cute ca
lorẽ excitare: Itaq; etiam balneum eiuſmodi naturis utiliſſimum eſſe non ob id modo, ꝙ fumi-
dum euocet, ſed etiam ꝙ humectet, idq; dulci humore. Ergo placuit explicata quoq; manu Pre-
migenis thoraci iniecta, cuiuſmodi eſſet caloris qualitas, explorare. Vt uero acrẽ mordacemq;
comperi, non diſsimilẽ calori eorum, qui cæpas ampliter comediſſent, multo adhuc magis euẽ-
tus cauſam probe coniectaſſe mihi perſuadens, percontabar, ecquid ſudoris illi citra balneũ in-
cideret, negantéq; id, iam firmiorẽ habere me affectus eius notitiam mihi perſuaſi. Quin etiam
alios quoſdã uidimus, qbus mordax calor erat ſimiliter, vt huic, nõ tamen hi una balnei inter-
miſsione febricitabant, propterea, ꝙ per ſudores excrementa his uacuabantur. Premigeni ꝑter
naturalẽ habitum, etiam uictus ratio uel ſemel intermiſſo balneo febricitãdi occaſio erat. Nam
plurimum domi uerſabatur, ibiq; ſcribens uel legens perſeuerabat, propterea, ꝙ Peripateticæ
diſciplinę incũbebat: in qua nemini ſuę ætatis erat ſecundus. Scimus & ijs, qui minime natura
* φροντίδα. tale excrementum aceruant, inſtantẽ laborum diligentiam, *curamq;, gignẽdi eius cauſam eſſe.
† φροντιστικῷ. Itaq; etiam alteri cuidam, cui æque, atque illi, mordax calor erat, tametſi balneum vno die inter G
mitteret, cõtigit non febrire: propterea, quòd nec † ſtudijs deditus erat, & negocia ſua per urbẽ
inãbulans obibat, emens uendensq; multa, etiam pugnans ſubinde: in qbus ſudare coactus eſt.
Ideoq; ẽt alterum quendam ex ijs, qui ęſtate quotãnis acuto bilioſoq; morbo laborant, multos
† τελέως αὐτὸν ἐφύλαξα, h. ſanum prorſus ſeruaui. iam annos † ſeruaui, exercitari uetans. Nã, cũ calido ſiccoq; temperamento eſſet, ſicuti Premi-
genes, etiã exercitatione utebatur *præceleri, tum uero Sole ac puluere. Contingit ergo ei & ca
lorem immodice augeri, & cutem denſari, atq; ad tranſpiratum ineptam reddi: quæ ambo ubi
concurrerunt, nimirum corpus, cui accederunt, paratum ad febrem reddunt. Ergo, quod in me-
concitato συντόνῳ. 6 Epid. com 4. t. 15. 3. 181 e dendi arte ſemper uſurpare ſoleo, id nunc dicã. Facillime quidem, quod quæritur ratiocinatio
inuenit, fidẽ uero eius experientia comprobat. Quanquam illud multo maxime mirandum eſt,
cũ Hippocrates moneat ‖ calidis naturis utilius eſſe in ocio agere, quàm exercitari: non paucos
tamen medicos eſſe, q ne norũt quidem, cuiuſmodi tales homines ſint, ſed iuxta omnibus exer
citationes iniungant: E diuerſo nonnullos eſſe, quibus nihil ad ſanitatẽ conducere exercitatio-
nem placeat: Sed & tertiũ ab his genus eſſe, qui aſſuetis exercitari, id permittant: non aſſuetis in
terdicant. quorũ nemo planè non errat: minus tamen ij, qui tertio loco dicti ſunt. Quippe, qui
cuilibet rei inſueſcunt, magna ex parte naturæ ſuæ cõuenientem conſuetudinẽ deligunt, propte H
rea, ꝙ ab ijs, quæ non conueniuut, ſubinde læſi, ipſa repudient. Aliqui tamen uel dulcedine vi-
cti, uel ꝓ nimia dementia ſe lædi non ſentientes, in malis conſuetudinibus perſiſtunt: uerum hi
A in Aph. non legi hanc ſentẽtia, ut ſuperius etiã admonui pa. 69 lit. d ſed Epid. 6. 6 4. t. 31 3 187 f pauci: plures, qui non perſiſtunt. Quo magis rationabile eſt minus errare medicos eos, qui om-
nẽ conſuetudinem ſeruandam cenſent: qui uero nihil ad ſanitatem intereſſe putãt, exercitatus
q̃s cibum ſumat, an contra: item qui omnes exercitandos putant: hos peius conſulere, quàm q
ꝑdicti ſunt. Horum uero ipſorum, ſi inter ſe comparentur, minus incommodi ſunt, qui ante cibũ
perpetuo exercitandum eſſe putant: quod & Hippocratem præcipere aliqui ſunt rati (labores
B Ibidem, t. 15 181. c ᵃ ‖ enim cibos præcedere, in Aphoriſmis legi) non uidentes hoc loco de ordine eum locutum
exercitationis, & cibi, nequaquã illud affirmare, ꝙ omnibus hominibus hæc ambo conducant,
* i. δυνάμει. i. potentia. immo quibus exercitari expedit, præcedere exercitium cibos debere. Quòd autem non om-
nibus proſit, & in libro de uulgo graſſantibus morbis aperte teſtatus eſt, ubi[b] ‖ calidas naturas
D Et hanc quoque ſententiam non legi in libro Apho qui editi ſunt, ſed in lib. de Flatib. quieſcere cenſet: & in Aphoriſmis [c] *tectius ſub uniuerſali præcepto, ubi ‖ contrariorum contra
ria eſſe remedia proponit. Porrò fieri poteſt, ut pugnare aliquãdo uideãtur huiuſcemodi præce
pta, non deficientibus, qui omnẽ motum ipſi moto corpori conuenientem, exercitationem no-
minent: alijs tantum eũ, qui uehementior ſit: ita ut priore ſignificatio omnes homines exercita

tionem

A tionem deſiderare neminem lateat:ſecundo uero ſignificato non ita ſe habere. Eorum nanq;,q
in carcere ſanitatem ſuam tuentur,parum apte mihi mentionem facere quidam uiñ , quippe q
ſpatio prorſus pereunt,ſi omnino tum ungi,tum lauari prohibentur.Quòd uero ad paucos dies
in ſalubri uictus rõni reſiſtunt,nihil ſanè miri.Si igitur exercitationis uocabulo oīs uenit mot⁹,
& qui inambulauit,& qui perfrictus,& qui lotus eſt,exercitatus dicetur,dummodo conuenien
te mõ,præſenti corporis ſtatui ſit motus.Quòd ſi quis etiam ab his ſit prohibitus,oīno ægrota-
bit.Qui.n.ab his in carcere prohibentur,eos nunc non modo ægrotare,ſed ẽt mori uidemus , ſi
diu ſint incluſi.Sin uehementiores tñ motus exercitationes uocantur , eo pacto uerum ſit non
egere omnes homines exercitatione.Statim.n.Premigenes ille nullum requirebat uiolentũ mo
tum,ſed nec in porticu,quæ eſt ante balneum,exiguam ante lauandum inambulationẽ: immo
*unctum eſſe ex oleo,& à balneo aquam deterſiſſe , ſatis magni motus ſunt talis temperamenti
homini.Hic uero & ante cœnam ambulabat,& cum amicis diſputabat:ſimiliter mane quoque
domi.Nuſquam igitur ex ipſa in totum deſidia adiutus quiſquam eſt.Sed,cum quietẽ agere ca- *τρίψασθαι, i. frictum eſſe.
lidis naturis Hippocrates ſuadet,|uehementi motione uti uetat.Porrò ipſe multos,qui propter
eos motus,quos per totam æſtatem exercebant,in principio autumni quotannis ægrotabãt, ip 6.Epid.com.4. t.15 3.181.e
B ſis uetitis ſanos reddidi:quemadmodum rurſus alios à uehemẽti exercitatione prohibui: alios
à quiete ad exercitia traducẽs,cum ſæpe ante ægrotaſſent,in ſanitate ſeruaui.Porrò hi frigidio
res ſunt iis,qui tẽperati & mediocres ſunt,& affectu planè cõtrario iis, qui calidiores ſicciorеſ-
que ſunt.Diximus ãt temperamentorum notas non ſolum in libro De tẽperamentis,ſed etiam
in libro De arte medica.Is.n.uni ex libris noſtris eſt titulus.Mirandum verò de iis medicis eſt,q
ne ea quidem,quæ ſenſui euidenter apparent,agnoſcunt. Quis.n.latiſsimum eſſe hominum diſ
crimen nunc non uidet,adeo ut eadem*exercitia,iidẽq; cibi alios bene, alios male habeant,nõ *ἐπιτηδεύματα.
ſecus,q̃ in morbis?Quare,ſicuti,ꝙ non oẽs eadẽ requirant,eos ſcire decuerat,ceu manifeſte ap
parens,ita,cum commentarios ſcriberẽt,determinare ac docere,quæ qbus uel conducerẽt,uel
officerent,par erat.Quid igitur cãæ fuit,cur eiuſmodi determinationes, tametſi ab Hippocrate
proditas omiſerunt? nempe quid aliud,q̃ perdita ambitio,dum dogmatum principes nomina-
ri,atq; inde gloriam conſequi inter homines ſtudebant?Cuius cã illi non ea quidem,q̃ manife-
ſte apparent,ſed opiniones,quas ipſi ultro ponebant,ſeq uoluerunt.Poſteri uerò,qui in hos in-
ciderunt, pſuaſi pleriq; ſunt propterea,ꝙ nec quicquã didiciſſent melius,& ſimul rudes imperi-
tiq; demonſtratiuæ ſcientiæ omnino eſſent. Qui nanq; hanc ſequeẽ,facile tum uera dogmata à
C ſalſis diſcernet:tum,quæ certis determinationibus ſcripta ſunt,ab ijs,q̃ non ita.Idem nimirum
inſcitiã eorum oīum damnabit,qui citra determinationem|de diſsidentibus|aliqnid ſcripſerũt.

De exercitatione,balneo,& uini uſu pro naturarum ratione, ac de triplici parte ſenectutis. *CAP.* 12. Duo hæc uerba non ſunt in græco.

QVo magis,quæ nam eſſe determinationes debeãt,altius repetentem,ſed breuibus,diligen-
ter audies.Quibus mordax calor natura eſt adeo,ut fumida gignat excrementa , iis balneũ
ſalubre eſt,tum motus,qui & exiguus & lentus ſit,multus autem & celer aduerſiſsimus
eſt.Itaque iſtis non ſemel modo,uerum etiã bis die lauari conducet,potiſsimũ æſtate: Eſſe quo
que boni ſucci nutrimentum,in quo nihil inſit acre:In ſole autem uerſari, & iraſci , & multum
cogitare,his inimica ſunt.Qui diuerſæ ab his naturæ ſunt,(hi autem ſunt , qui frigido & humi-
do temperamento ſunt)ualentiores motus deſiderant,ac uictum,in quo ſuperet, qđ tenuẽ ſuc-
cum faciat.Is cuiuſmodi ſit,diximus ſingulari libro; hi uero,nec ſi in ſole exercites,læduñ:nec
etiam,ſi balneo abſtineant.Ac maxima quidem eſt dictarum inter ſe naturarum differentia.Ad
uerſiſsimum.n.eſt humidum & frigidum temperamentum ei,quod calidum eſt & ſiccum.Maxi
ma rurſus eſt & calidi ad frigidum,& humidi ad ſiccum. Porrò frigidum & ſiccum ſenum tẽpe-
D ramento,q̃ ſimillimum eſt : itaq; etiam celeriter ſeneſcunt eiuſmodi corpora : dictumq; de hoc
tẽperamento ſupra abunde eſt.Humidum uerò & calidum fluxionum uitijs obnoxium eſt.Cæ
terum,quod omnibus intemperatis naturis commune præceptum eſt , id expedit in hac quoq;
ſeruari.Eſt autem id,ut eas corrigas quidem contrarijs,ſed dum plane in ocio ſunt:ſerues autẽ
ſimilibus,cum per negocia ſibi uacare non poſſunt. De exercitationibus huiuſmodi corporum
ita ſtatuendum eſt,plus quidem his laborandum eſſe propter corporis humiditatem:*præceleri
motu non utendum propter calorem.Porrò attendendum diligenter eſt, cum ex ſegniore uitæ *συντόνῳ concitato.
ratione ad exercitationes ſe transferunt:ilico enim fluxionum tentantur morbis,niſi prius ſint
uacuati,quàm exercitationes adeant.Quicquid enim in corpore concretum,& craſſum in hu-
moribus fuerit,aut etiam modicæ frigidum,id ſtatim in ſpiritum uertitur,ac funditur.Itaque ẽt
uere tales naturæ maxime ijs morbis patent,qui ex plenitudine oriuntur:quales ſunt ſynãchæ,
cynanchæ,deſtillationes,quos catarrhos uocant,hæmorrhoides,ſanguinis profluuia, articula-
res morbi,ophthalmiæ,peripneumoniæ†laterum compunctiones,reliqui denique omnes, quo †pleuritides.
rum genus eſt phlegmone.Quare etiam*occupare per ueris initium ſanguinis detractione opor *φθάνειν, i. anteuertere, præuenire, uel præoccupare.
tet,aut per inciſam uenam,aut ſcarificãdis malleolis.Quòd ſi ita inaniri recuſent,purgandi me-
dicamento ſunt,non ſimplicis facultatis, ſed quod trahere & flauam bilem , & pituitam , & ſe-

roſa excrementa poſsit. Quæ uero de exercitationum ratione diximus, eadem & de balneo di- E
cta eſſe putandum: quippe quod ipſum quoq; non tutum eſt, niſi prius inanitum corpus ſit. Ina-
nito uero utile eſt potiſsimum, cuius lauacri aqua potabilis non eſt, ſed in qua uis aliqua ꝑ hali-
tum digerẽdi ſubeſt. Vinum ãt frigidis ſiccisq; naturis utiliſsimum eſſe prius dictum eſt. An ue-
6.Epid.com.4. t.15.3.183.c ro calidis oĩbus idoneum nõ ſit, ſed utilior his aquæ potio ſit, ſicuti in libro De popularib⁹ mor
bis ſiue Epidemion legimus, nunc æſtimandum. Fortaſſis.n. abſurdum omnino cuipiam uidebi
tur, iuuenem, qui athleticus, uel militaris ſit, aut ẽt foſſor, meſſorve, aut arator, uel deniq; qui ro-
buſtum aliquod opus exercet, aquæ tantum potione uti: atq; In hoc falli Hippocratem, cum ca-
lida temperamenta aquæ potionem poſcere, abſolute pronunciet. Mihi uero Hippocrates nõ ab
ſolute id, ſed de naturis ſumme calidis, quæ utiq; propter intemperiem tales ſint, dixiſſe uidet̃,
non ꝙ plurimum habeant naturalis caloris, quem ipſe augeri in athletarum exercitio cõfirmat.
At, qui ex intemperie calidus eſt, is neq; athleta, neq; miles bon⁹, ſed neq; foſſor, meſſor, arator-
ve, aut deniq; ad ruſtica, urbanave opera fortis, unquã euadet. quippe ualentium hominum ea
ſunt munera. Porrò tales nũq̃ fuerint, niſi mediocri ſint tẽperatura. Atqui, ſi media tẽperie ſint,
utiq; plurimus his fuerit naturalis calor. Ac tali quidem naturæ mediocre profecto dandũ eſt vi
num, ſicuti ipſa quoq; mediocris eſt. Atque hactenus ſaltem mediocre, quoad ipſa mediocris eſt F
temperamenti: quando hanc quoq; neceſſe eſt non ſolum in ſenectute, ſed ẽt in remiſsionis tẽ-
pore, media temperatura frigidiorem euadere. Sicuti ergo, ut in intemperie, quæ intra ſanitatẽ
conſiſtat, calidiſsimum temperamentum ſit, huic omnino uinum circuncidiſſe prodeſt. Sed, cũ
triplex genere ſit calidi temperamenti differentia, una, in qua reliqua contrarietas (nempe quæ ĩ
humido ſiccoq; conſiſtit) mediam temperiem ſeruat: altera, in qua ſiccitas ſubſultat: & tertia, in
qua una cum calido etiam humidum redundat: utiq; in qua altera contrarietas medium tempe
ramentum tenet, nunquam fuerit ultime calor immodicus, quandoquidem huic ſiccitas ſtatim
ſuperuenit: iſta uero nõ ſemper iuncta eſt cum ſicca. At, in qua ſiccitas calori eſt adiũcta, in hac
ineſſe aliquando plurimus, ut in intemperie, quæ cum ſanitate conſiſtat, præter naturã calor
poteſt, idq; longo tempore. Plurimam uero breui ſpatio, etiam quæ cum humiditate coniuncta
eſt, immoderatam caliditatem, ut in ſanitatis intemperie, fieri licet. Ac ei quidem, quam primo
loco diximus, differentiæ tantum diluti uini, quod ὑδατώδη uocant, exhiberi ſinemus, quantũ
à ſumma intemperie ipſa receſsit: reliquarum autem neutri, præſertim cum ſumma ſit, quemad
modum oſtenſum eſt. Quæ.n. tales intemperies non ſunt, ijs dandum uinum, ſed exiguum & di
lutum, tale porrò eſt, quod colore quidem eſt album, ſubſtantia tenue: ſicut e diuerſo frigidis in G
temperantijs calidiora uina præbemus. At, quod calidiſsimum quidem uinũ eſt, id frigidiſsimis
intemperantiis eſt utile: reliquis uero, quod proportione reſpondet. Neq;.n. eius tantum memi-
niſſe oportet, ꝙ contraria contrariorum ſint remedia, ſed etiam quantitatis rationem in ſingu-
lis contrarijs habere. Ergo, ſicuti de medicamentis oſtendimus, non ſolum æſtimandum eſſe, ca-
lidumne, an frigidum quicquam ſit, ſed etiam quoti in his ordinis ſit: ita & de uinis eſt agendũ,
non ſolum dilutum aut calidum deligentibus nobis, ſed quod, ut ad intemperantiæ ſpeciẽ, calo
re, frigoreve ſuo conuenienter occurrit ac reſpondet. Hæc uero dicta mihi de ijs ſunt, ꝙ mediã
ſenectutis ætatem agunt, utiq; nec ignoranti primam eius partem eſſe, quæ ὠμογερόντων.i. eorum
qui cruda uiridiq; adhuc ſenecta ſunt, dicitur, propterea, ꝙ adhuc obire ciuilia negocia poſſunt;
ſecundam autem, cui apte nomen ipſum inditur eò, quòd ipſa ſit, de qua dicitur,

Vt lauit, ſumpſitq; cibum, det membra ſopori.

Quod tamen in tertiam non conuenit, in qua Telephum grammaticum bis, terve menſe lauari
dixi: propter enim uirium infirmitatem aſsiduum hi balnei uſum non ſuſtinent. Accedit,
quòd per habitus frigiditatem mordacia hi excrementa non pariunt. Nomi-
nant eum, qui ad hanc partem peruenit, græce πέμπελον, ſicuti aiunt,
qui uocabulorum etymologijs gaudent, ab eo, quod eſt H
πέμπεσθαι τὴν εἰς ἅδου πομπήν, ideſt mittendo
in pompam, quæ ducit
ad Manes.

GALENI

GALENI DE SANITATE TVENDA
LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Monſtrantut præcepta, quæ ad omnes lapſus remouendos & declinandos attinent
in ijs corporibus, quæ ab optima labuntur ſanitatē.

Summa earum rerum, quæ ſuperioribus quinque libris comprehenſæ ſunt,
ac quodnam ſit huius ſexti inſtitutum. CAP. I.

ALiud huius de ſanitate tuenda ſpeculationis argm̄ hoc libro inchoaturus,
repetenda cenſeo eorum, quæ hactenus tractata ſunt, capita: quæ vtiq; di-
cendis ſunt neceſſaria. Igitur primum diximus, quid ſit ſanitas: ſecundo lo-
co generalis eius deſcriptio poſita eſt: tertio quemadmodum ſeruari ea poſ
ſit, eſt proditum. Ad hæc illud adiectum, animalium corpora perpetuo mu
B tari, indeq; adeo neceſſe eſt ſanitatem eorum, quæ aliàs corrumpi periclite
tur, noſtræ procurationis indigere ante, quàm tam notabilis mutatio fiat,
vnde iam manifeſte ægrotent: procurationem uero non aliunde conſtare,
quàm ex cibo potioneq;, quibus quod de ſubſtantia corporis decidit, reficiatur. Altera incurabi
lis eſſe demonſtrata mutatio eſt, ſcilicet quę pro ætatis ratione accedit, propterea, ꝙ, cuiuſq; ani
malis corpus à prima genitura ad exitum vſq, toto interueniente tempore ſicceſcat. Cæterum,
qui ſalubrem uiuendi rationem ignorant, credibile eſt hos citius, quàm pro naturæ ratione, inte
A.l.1.f.3.d.2. c.1.fol.59.h rire. Quoniam autem (vt diximus) neceſſe eſt omne genitum animal nutriri, ſubſtantia* vero ci-
borum uniuerſa in nutrimentum non abit, ac proinde uitioſum quiddam ex ſuperuacuo eius re
linquitur, quod proprie excrementum uocāt, præparatæ à natura quædam corporis partes ſunt,
quæ id ſecernant atq; emittant. Plurima uero cum ſit in naturis corporum differētia, rationabile
eſt ſuam eſſe cuiq; ſanitatis tuendæ prouidentiam. Primum igitur, hominem, qui optimo ſit ſta-
tu, pro materia tractationis propoſitum, quēadmodum quiſpiam in ſanitate cuſtodiat, tradere
ſtuduimus. Cum autem uariæ occaſiones ſint, quæ ſalubrem uiuēdi regulam pluribus modis in-
tercipiant, eum, qui optimo corporis ſit ſtatu, {vni ſibi uacantem} ac ab omni ciuili negocio libe
rum, in ſanitate ſeruare propoſuimus. Atque hunc quidem, cum in primis quinque libris, quem-
C admodum quis à prima ineuntē ætate ad ultimam uſque ſenectutem in ſanitate cuſtodiat, do-
cuerimus, nunc ad eos ueniemus, quibus per negociorum qualitates eſſe, bibere, atq; exercitari
debito tempore non licet: præterea ad eos, qui ſtatim ab ortu ualetudinarium corporis ſtatum
ſunt ſortiti. Sanè breuior erit de his ſermo, quàm prior, quamuis ſuapte natura longior ſit, pro-
pterea, ꝙ plurimarum materiarum uires, quibus ad ſecundæ ualetudinis tutelam utimur, prædi
ctæ iam ſunt. Nam, cum frictione, balneo, exercitatione, cibo, potione, calefactione & refrigera-
tione, veneris tum uſu, tum abſtinētia, & ſiquid aliud eiuſmodi eſt, mutationes fieri corporis cer
namus, vtique horum omnium uires (ut dixi) prius ſunt proditæ.

De vitioſis corporum conſtitutionibus, ac de ea, quæ ex
ætate peruenit, differentia. CAP. 2.

VItioſi autem corporum ſtatus genere duplices ſunt, cum elemētares & primas corporis par
ticulas, quas Ariſtoteles ὁμοιομερῆ, id eſt ſimilares uocat, alij æquabiliter, alij inęquabiliter at
temperatas habeant. Dico aūt æquabiliter temperari, cum ad aliquam intēperiem uerſæ æqua-
biliter corporis particulæ omnes aut frigidiores iuſto, aut calidiores ſunt redditæ, aut ſicciores,
aut humidiores: aut ꝑ cōiugationem ꝗdam calidiores ſimul, & ſicciores, ꝗdam humidiores pari
D ter & frigidiores, & quædam humidiores, & calidiores, quædam ſicciores & frigidiores. Quin ēt
in inſtrumentalium partium compoſitione quædam æquabiliter, quædā inæquabiliter ſunt con
ditæ. Ac primum quidem dicam hic quoque, qui* ſtatus corporū ſint maxime ualetudinarii, ſicu- * ποῖοί εἰσιν
ti & prius †qui maxime ſanus eſſet} oſtendi. Verū is vnicus erat: etenim in omnium rerum gene- † ὑγιεινόν, i. ſalubrem.
re, quod optimum eſt, id unum eſt: uitioſa uero plurima ſunt. Duplex tamen eſt eorum ſecūdum
genus diſcrimen, ceu paulo ante dixi, alijs ſimili intemperie oēs partes habentibus, alijs diſſimi-
li. Atq; eorum quidē, quæ ſimilem intemperantiam habent, ea peſſima eſſe conſtat, quæ has uali
das habent, ac potiſſimum frigidas ſimul & ſiccas. At, quibus inæqualiter ſe habēt corporis* con
ſtitutiones, horū numerare quidē uarietates facile non eſt. Cæterū illa quoq; duplici genere ſpe
cieve, ſiue quouis alio modo nominare uelis, uariare licet. Nam maxime quidem ea morbis pa-
tent, quorum principes maxime partes contrarijs tēperamentis ſunt affectæ. Minus obnoxia ua † Græce clarius τὰ μὴ κύρια, idest partes nō principes.
letudini ſunt, quibus †diuerſæ a principibus partes} ita ſe habēt; Equidē aliquos iam uidi, quibus
uenter frigidus erat, caput calidum: ſicut contra, quibus caput frigidū erat, uēter calidus. Vidi-
mus autem & ex accidenti, non primū nec propria temperamenti ratione aſſidue afflictum bili

Ventrem,qui alioqui nõ erat natura calidus:æque uero & refrigeratum alterũ, quãuis non eſſet E
natura frigidus:ad eundem modum & caput,& iecur,& lienem,atq; etiam alias partes, aliarum
qñq; intemperantijs affici,cum aut ipſæ haudquaquam læſæ in proprio tẽperamento eſſent, aut
etiam contrarium planè quam aliæ,affectum haberent. Primum ergo de ijs uerba faciam, qui
æquali ſunt intẽperie,idq; ab ijs,qui præcalidi ſunt,auſpicatus. Sanè dictum à nobis in libro de
temperamentis eſt, fieri non poſſe,ut intẽperies quælibet ſola diu duret:qñ ipſa ſibi ipſi alteram
ex neceſſitate adſciſcit.Indeq; factum,ut pleriq; medicorum quatuor tñ eſſe intemperantias pu
tarint,eaſq; compoſitas,ſimplices uero ne eſſe quidem. Nam & calidam,dum humiditates ſem- A.l.1.f.1.d.3.
† ὑποτίθεσθαι ὑγρότητα, i. humiditatem ſub nutrire. per conſumit,parere ſiccitatem:& frigidam,dum nihil abſumit,† humoris incremento quodam c.1.fol.5.b
modo conferre.Eodẽ modo & ſiccam per eas ætates,qbus augeſcit animal, calidius ipſum ſem
per efficere:qbus uero decreſcit,refrigerare & ſiccare quidẽ ſolidas corporis particulas, conge-
rere uero abundantiam excrementorũ. Simili modo,ſi humida cum modice calida coierit, exi-
ſtere aliqñ in utraq; oppoſitione mediam temperiem. Vtranq; oppoſitionem intelligo,& quæ ex
calido ac frigido conſiſtit,& quæ ex ſicco & humido. Erit autẽ medij tẽperamenti (quod εὔκρα-
τον græci uocant)eiuſmodi intẽperantia in ipſo præcipui uigoris tẽpore (quam ἀκμὴν græci uo-
cant) ſed & in remiſſionis tempore,prout ipſi conuenit.Optimam nanq; temperiem in adoleſcẽ F
tia corpus obtinet:reliquæ omnes ætates deteriores hac ſunt,ut prius eſt oſtenſum. Atq; hoc ẽt
meminiſſe conueniat,unum id quoq; ex ijs,quæ dicta ſunt. Cum.n.duplices actiones in anima-
libus ſint,certe corporales pueri præcipuas obtinent: quæ animi ſunt, ea quæ à pueris ad remiſ-
ſionem uſq; ſuccedit ætas. Nec tñ eſt has ætates annorũ numero circunſcribere, quemadmodũ
non nulli fecerunt:niſi forte in latitudine quadam.Ergo pubeſcere quidem incipiunt aliqui,ubi
quartumdecimum annum expleuerunt:quidam uno poſt anno,aut etiam amplius. Initium præ
terea remiſſionis nõ nulli habent ſtatim à trigeſimo anno,non nulli poſt quintum & trigeſimũ.
Ac robur quidem omnibus minuitur poſt ipſam ſummi uigoris ætatem : non tamen hi ſanitatẽ
amittunt,tametſi minus hanc,quàm ante,laudabilem habent. Cæterum hanc habent nõ ſolum
uſq; ad initium ſenectutis,uerum etiam,in ipſa ſenectute tota:quæ ipſa quoq; quibuſdam natu-
ralis eſſe morbus uidetur.Cum enim nec dolore anguntur ullo,nec ullam actionum earum, qui
bus ad uitæ munera utimur,aut penitus amiſerunt, aut omnino imbecillam hñt,utiq; ſani ſunt,
ſanitate,quæ ſenectuti ſit congrua.Meminiſſe.n.profectò oportet eorũ,quæ de ſanitate demon-
ſtrata ſunt,nẽpe ꝙ ampla ſit eius latitudo.Iam,ſi tertia quoq; corporis affectio eſt, quam neutrã
Herophilus appellat,quæ in ijs,q̧ è graui euaſerunt febri , conualeſcẽdi tẽpore cernitur,& ſenili G
ætate,omnino extra morbum ſenes erunt: actiones tñ perinde,ut ij,qui in flore ætatis ſunt , fir-
mas ualenteſq; non habebunt. Verum,ſi ad uidendum,audiendum,ingrediendum,aliaq; facien
da,quæ ſeni expediunt,nullo deficitur corpus,ẽt hoc rationabiliter ſenis ſanitatem noĩes , utiq;
totum hoc iungens,ſenis ſanitatem,non abſolute ſanitatem. Hęc.n.propter ipſam actionum uir
tutem integra eſt,& de qua queri non poſſit:ſenum ſanitas querimonijs non uacat : quamuis.n.
oẽs actiones habet,nullam tamen ualidam habet. Atq; adeo illa pars artis , quæ de ſenum ductu
inſtituitur,huc tñ conſilia dirigit,ut ſanitatem eorum,quatenus fieri licet,tueatur. Corpora ue-
† νοσώδης morboſum. ro,quæ à prima ſtatim genitura † pronum ad morboſq; ſtatum ſortita ſunt,ea planè ad ſenectutẽ
nunquam perueniunt,aut, ſiquando peruenerunt,uno ſaltem diutino morbo penitus laborant.
Propoſuimus autem in hoc libro de ijs diſſerere,qui uitioſo corporis ſunt ſtatu: atq; hos quem-
admodum ſanos plurimum tueamur, diſquirere.

De regendis corporibus , quæ calidiorem naturam ſortita ſunt, humida ſiccave ,
aut harum media adiuncta . CAP. 3.

ERgo initio ab ijs ſumpto,qui parẽ in oĩbus corporis partibus intemperiem habent , primum
de ijs agamus,qui calidius temperamentum ſortiti ſunt, cæterum in humiditate ac ſiccitate H A.l.1.f.3.d.4.
modice ſe habent. Ac talis quidẽ corporis natura ab initio ſtatim magis apparet ſana, quã ea, q̃ c.1.fol.68.a
in vtraq; oppoſitione uitioſa eſt:vtranq; oppoſitionẽ intelligo, & quæ ex calido & frigido conſi
ſtit,& q̃ ex humido & ſicco. Eadem dentes edet citius,& citius articulatã uocem proferet,& ci-
tius ingredietur,& ſingulis annis ad portionem increſcet:poſtea uero,q̃ adoleſcentię annos cõ-
pleuerit,exinde ad remiſſionem uſq; manifeſte calidior apparebit ſic, Vt tum morbis,tũ ſympto
matis,quæ à bili oriunĩ,facile ſit obnoxia. Multus nanq; calor , dum humorem abſumit,ſiccius
temperamentũ reddit. At,cum florens iam ætas item calida ſit,nimirum compoſita eorum tem-
peries calida ſimul ſiccaq; erit. In talibus aũt temperamentis bilis abundare tum pallida,tum fla
ua ſolet. Ergo,q̧ hac natura ſunt,ad ætatem vſq; adoleſcentiæ ſimiliter educãdi ijs ſunt,qui opti
mæ ſunt naturæ:de q̧bus dictum in præcedẽtibus eſt. Poſtea uero,quã abſolutum eorũ corpus
ſit,cõſiderare oportet,vtrumne bilis excrementũ illis ꝑ aluũ unà cum fęcibus expellatur , an ad
ſuperiorẽ ventrem ſit propenſum. Si.n.deorſum feratur,conſtat non debere eſſe ſolicitos. Sin ſu
periorem uentrẽ petat,per uomitũ eſt emittẽdum,ſcilicet longe ualere iuſſis philoſophis iis,qui
uomere ex aqua tepida poſt exercitationes ante cibũ uetant. Nã vino nec ipſe ſanè tũ eſſe uten
dum ſuaſerim,niſi difficulter id faciãt ex aqua. Quippe eiuſmodi q̃dam corporum naturæ ſunt,
quibus

A quibus vtiq; uinum dulce,ſed vbi aquam præbiberint,eſt concedendum.Prȩterea ēt magis,vbi temperamentum eorum ab initio calidius ſicciuſq; fuit, vomitio petenda eſt,propterea,ꝙ magis ēt hi biliofi ſunt in præcipui uigoris ætate. Quin & exercitari his utilius eſt,nō † acutis exercitationibus & *præuegetis,ſed potius tardis & mollibus. Sunt.n.omnes,qui hoc ſtatu ſunt,graciliores. †Acutæ uero exercitationes conſenſu gymnaſtarum omnium extenuant: ſed lentæ cōtra corpus *implent. Sunt uero & ex ijs, qui impenſe calido temperamento ſunt, qui exercitari prorſus non deſiderant,ſed abunde his ſatisfaciant inambulatio,balneum, & mollis ex oleo frictio. Acre nanq; & mordax calidum id eſt,quod ab his exhalat,non humectans, quale ἀτμῶδες græci uocant,nec ſuaue,citraq; morſum : hos uero à cibis quoq; balneum iuuat. Quidam uero eorum,incredibile eſt,quàm etiam obeſi ſunt redditi ex tali uictus ratione. Antiquum autem uinum inimicum his eſt: album uero ac tenue idoneum eſt. Aeſtimandum autem in omnibus eſt, qui à cibo lauantur,num in dextra præcordiorum parte, vbi ſitum iecur eſt, dolorem aliquem, aut grauitatem,aut tenſionem ſentiant. Eiuſmodi nanq; corporum ſtatus iecinoris uitijs tentari ſolet,ſi balneo poſt cibum utantur. Ac,ſi quando eiuſmodi aliquod uitium ſentiunt,ilico dandum aliquid eſt eorum,quæ obſtructum iecur liberent, abſtinendumq; ab ijs cibis,qui craſſum

†Vehementibus * συντόνοις, concitatis.

† Vehementer carne explēt. id enim ſonat uox σαρκοῦν.

B efficiunt ſuccum, ac potiſſimum ſi ijdem glutinoſi ſint. De his dictū abunde nobis eſt in tribus libris,quos de alimentorum uiribus ſcripſimus:præterea in eo libro, quem De euchymia & cacochymia,id eſt de cibis boni & mali ſucci,edidimus: itemq; in libro De extenuante uictus ratione.Quippe,qui dolorem in iecinore ſentiunt,ijs tali uictus ratione utendum oīno eſt,quoad dolor ſe remiſerit,& dextra præcordia leuia quodammodo ſentiant. Vtile ſanè fuerit & liquorem,in quo macerata ſit abſinthij coma,offerre:præterea,quod tùm ex ea, tum ex aniſo & amaris amygdalis conficitur:quod etiam bibere ex oxymelite præſtat in eo tēpore, quod inter ſurgendum à ſomno,lauandumq; interuenit.Nam,& poſtquam confecta ſunt,quȩ ex uentre ad iecur redduntur,talia exhiberi præſtat, & tēporis aliquid eorum operi ante cibum ſumendum dari.Non inutile eſt & medicamentū,quod dia calaminthen uocant:cuius compoſitionē in quarto horum commentariorum ſcripſimus.Verum in bilioſis temperamentis cauere oportet huius aſſiduum uſum.Sed,& ſi quando horum quiſpiam eo propter iecinoris obſtructiones utitur, utilius eſt ex oxymelite id bibat. Porrò alimenti ſpecies, ſi quis horum temperamētum uertere in melius ſtudet,contraria eſſe intemperantiæ debet.Senſim vero id fiet citra noxā,ſi & præſit medicus:&,qui curatur,ita ſit à negocijs liber,vt omnia ſuo tēpore peragat. Nam,qui in rebus ci-

A.l.1.f.3.d.4. e.2.fol.68.d

C uilibus uerſatur,& multis negocijs diſtringitur, huic tutius eſt,ut nec tenet temperamētum ſuū mutare,ſed accommoda ſibi nutrimenta ſumat.Porrò apta ſunt humidis quidem humida,& ſiccis ſicca.Nutritio.n.fit,cum is,qui nutrit,cibus corpori,quod alit,aſſimilatur. Citius autem aſſimilantur ſicca ſiccis,& humida humidis.Quibus uero æquale temperamētum eſt,iis quanto iucundius fuerit,quod comedunt,tanto utiq; fit magis nutriens.At,qui inæqualem temperiē ſunt ſortiti ita,vt his aliud iecinoris temperamentum ſit,aliud uentris,aut alicuius eorum,quæ circa iecur ſunt,ijs diuerſum eſt,quod aſſumptu iucūdum eſt,ab eo,quod cuiq; particulæ eſt idoneū. Qm̄ autem oſtenſum eſt duplex eſſe,quod ſingulis conueniens eſt,aliud,quod ſecundum ſimplices qualitates,aliud,quod ſecundum totam ſubſtātiam; quod ſimplicibus qualitatibus maxime aptum eſt,id qualenam ſit,ſuperius paulo eſt comprehenſum, idq; ſeu mutare intemperiem per ocium uelis,ſeu *cedere cogaris propter negocia;quod ex tota ſubſtantia idoneum maxime eſt, ſola experientia diſcernitur.Ac maximam quidē uim habet ad ea,q̄ eduntur bibunturq;,non in uentre modo,ſed ēt toto corpore conficienda,totius ſubſtantiæ conuenientia:cuius ratione nutrimenta animalibus & uaria,& ſpeciebus multum inter ſe diuerſa habentur: cū nulla ſimilitudo ſit eius, quod ex palea & herbis accedit, ei, quod ex oſſibus & carnibus : nulla ſocietàs ēius,

* ὑπηρετεῖν, obſequi,ſeu maiorem gerere.

D qđ ex pane eſt,cum eo,quod ex cicuta & ueratro:nam & hȩc animantiū quibuſdam nutrimēta ſunt.Fiunt aūt & qualitatibus conuenientiæ,vtiq;, ſi ſeruare tēperamentum ſtudes,humidis naturis humectante cibo maxime quadrante:ſiccis uero eo,q́ ſiccet:ſin alterare placet,contrarijs. In eo aūt,qui eſt in calido frigidove ad intemperantiam lapſu,contraria dare ſemꝑ expedit, cū & efficaciſſimȩ eiuſmodi intēperies ſint,& (ut ita dicam)magis,q̄, quæ ex ſiccitate & humiditate conſiſtunt,potentes; q̄ppe cum facile ſimilibus nutrimentis in morboſam intemperantiā abeant.At,ſi ſiccius quoduis membrum efficias,nihil manifeſte lædes:pari modo nec ſi humidiori ſuam humiditatē ſerues. Euidenti vero argumento tibi & ætates ſint. Quæ.n.à prima genitura adoleſcentiam vſq; habentur,humidiſſima ijs caro eſt:ſenili ætati ꝓpēſe ſicca.Meminiſſe vero in huiuſmodi ſermone oportet eorum, quæ in opere De temperamentis ſunt ſcripta,ſcilicet nequis exiſtimet, qui ſuperuacuis excrementis onerantur, hos humido temperamento eſſe: quæres eos,qui ſenectutem frigidam & humidam putarunt,falſos habuit. Non enim ipſæ particulæ ſenum humidiore temperamento ſunt,ſed ipſæ capacitates, quæ inter corpora patēt tum ſenum,tum eorum,qui humidis morbis laborant,ſuperuacua humiditate implētur. Porrò cuiuſmodi ſiccus morbus ſit,certa ſcientia cognoſcet,qui librum,quem De maraſmo inſcripſimus,diligēter relegerit non ſemel bisve,nec tranſcurrens, ſed ſingulis inſiſtens atq; intentus. Sanè,qui

hæc commode leget,hunc exercitari prius conuenit in ſecundo de temperamentis libro,in quo E
demonſtratũ eſt ſenis temperamẽtum ſiccum eſſe. Verum,quod in pñtia nobis propoſitum eſt,
calidius iuſto corpus, ſi quidem in prima conſtitutione medium humiditatis ſiccitatiſq; habitũ
habuerit,omnino id in incrementi ſtatu (quam ἀκμὴν uocant) ſiccum efficitur,idq; tum magis,
tum celerius,ſi etiam natura ſiccius erat. Sed & ſeneſcet idem citius, quanto vtiq; ad ſummum
incrementum peruenit citius. Nam,cum oẽs in remiſſione ætatis ſicceſcamus, ratio eſt, ut qui
natura ſit ſiccior,in ſenilis intẽperantiæ ſiccitatem citius perueniat. Hi ergo in præcipui uigoris
ætate potiſſimum humidam uictus rationẽ poſtulant: cuius formulam proxime deſcripſimus:
* συντόνων. perficitur.n.humectantibus cibis ac balneis,tum exercitationũ,& quæ *præceleres,& quæ mul-
tæ ſunt,abſtinentia.Hi adeo æſtatis tp̃e & citius lauantur,& à cibo iterum: prodeſt his & frigi-
dæ potio.At uenus ſiccis temperamentis eſt inimiciſſima.Vitandæ quàm maxime his ſunt exu-
* ὀξὺς: ſtiones,& laſſitudines,& ſolicitudines,& uigiliæ,& motus omnis *celer. Iracundia uero,cum bi
lioſas naturas maxime accendat,acutas febres parit.Itaq;,quæ uictus ratio ijs laudatur,qui ſta-
tus incrementi tp̃e temperie ſunt calida, humiditatẽ tñ ab ortu mediocrem habebant, hæc ijs,
* ποσότης,idest quantitas. qui natura calidi ſunt & ſicci,magis conuenit.Nec dubiũ eſt,quin *modus quoq; exceſſus ſupe-
rãtis elementi in primis conſiderandus ſit.Siquidem eatenus intẽdere,remittere,aut augere vi- F
ctus ſpeciem oportet,quatenus ſupra naturalem habitũ aucta,diminutave ſunt tẽperamenti ele
menta.Quapropter,ſi eorũ,qui natura humidiores calidioreſq; ſunt, mutare tẽperamentum ad
frigidiorem ſiccioremq; ſpeciẽ libet,contrariam his uictus rationẽ exhibeas, oportet:ſin id cu-
ſtodire placet,ſimilem. Sanè eiuſmodi naturæ in puerili ætate fluxionum & redundãtiæ morbis
maxime tentantur,itemq; putredinis,quo magis & pluribus exercitationibus & exacta uentris
concoctione indigent. Quicquid.n.in hoc corrumpitur,id toti corpori morborũ putredinis oc
caſio fit.Itaq; & ante cibum bis terq; hi ſi lauent,ac calidis ſponte ortis utantur, maximum inde
commodum ſentiũt.Quippe huc dirigitur in his conſiliũ,ut ipſas aĩalis particulas ſeruemus hu-
midas.Quæ res omnis temperamenti cõis eſt, ſi modo contraria ratio omnium animãtium cor
pora citius ad ſenectutem perducit,ipſaq; eſt,cuius culpa omne genitũ corpus mortale ſit.Quip
pe,ſi fieri poſſet, vt temperamentum corporis humidum perpetuo ſeruaretur,uerus ſophiſtæ,cu
ius inter initia operis memini,ſermo eſſet, qui ſibi auſcultantẽ promiſit immortalem fore. Sed,
qm̃ naturæ progreſſum,qui eſt ad ſiccitatem,effugere corpori non licet,ut ante docuimus, idcir
co ſeneſcere nobis corrumpiq; neceſſe eſt.Erit tñ id maxime diuturnum, quicquid minime ſic-
catum.Verum,cum humida uictus ratio excrementa & ſuccorum abundantiam pariat,difficile G
eſt ita mediocritatem ſeruare,ut neq; morbi incidant,neq; ſenectus maturetur. Quod tñ ad ip-
ſius temperamenti rationem attinet,qui maxime ſunt humidi, ij maxime ſunt longæui. Iidem
& ſanitate,vbi corpus ad robur peruenit,plus cæteris fruuntur,& cæteris,qui parem ætatem a-
gunt,valentiores ad extremum vſq; ſenium ſunt.Ideoq; ferme tum medicis omnibus, tum phi-
loſophis,q̃ corporis elemẽta diligenter inueſtigarunt,temperamentum id laudatum eſt. Immo
etiam unum id proinde ſcd̃m naturam ſe habere quibuſdam eſt uiſum.Nam,quanquam in prin
cipio ſit deterius,tempore tñ reliquis præſtantius euadit. Quo magis, qui tuendæ huius corpo-
ris ſanitati præficitur, ijs, quæ ab ipſo defluunt, proſpicere debebit tum exercitatione (ut dixi)
tum balneis ante cibum pluribus,tum uero ijs,quæ per uentrem & urinas redduntur,excernen
dis. Nec prohibet præterea quicquam,quin & apophlegmatiſmis, & purgationibus aliquando
vtatur,anteq; omnia cibis boni ſucci,ac uini potione,quod vrinas promoueat.

De regendo corpore frigidiore, quod vel mediocriter ſe habeat, vel excellat altera contrarietate. CAP. 4.

ET de calidis quidem temperamentis abunde dictum eſt:de frigidis deinceps agendum. Sunt
porrò & horum tres ſummę dñiæ.Nam aut modice ſe habent in altero cõtrariorum pari,ita,
vt nec humidi ſint,nec ſicci: aut alterum in his redundat, vtiq; uel ſiccum,uel humidum:peſſima H
tñ merito ſicca *tẽperatura eſt:quippe,quod temporis ſpatio ſeneſcentibus accidit,id his ſtatim A.l.2.f.3.dia c.7.fol.62.c
ab initio contingit.Ergo iſtos humectare calfacereq; oportebit.Id fiet exercitatione modica,&
nutrimento humectante ac calido,præterea uini calidi potione, & ſomno liberaliore,illud inte
rim prouidentibus nobis, vt excremẽta oĩa,quæ uel ex cibis,uel potione proueniunt, quotidie
expellant.De veneris uſu dictum ſupra eſt,eam oĩbus,qui ſicco tẽperamento ſunt,inimicã eſſe.
Nunc uero ẽt ex hoc numero potiſſimũ aduerſa eſt ijs,qui ſupra ſiccitatẽ frigidi quoq; ſunt.Nã
innoxia uenus ijs tm̃ eſt,qui calidi humidiq; ſunt: tũ vero, qui genitura naturaliter abundant:
de q̃bus inter inæqualia tẽperamenta mox dicetur.Malum uero & illud frigidum tẽperamentũ
eſt,qđ cũ humiditate coniungitur, maximeq; id fluxionũ morbis eſt obiectũ. Succurritur huic
& balnei abſtinentia,& exercitio,& tenuiore victu,& unctionibus,q̃ modice calfaciant: quarũ
forma narrata prius eſt,vbi de laſſitudine egimus.At,q̃ frigidi natura ſunt,cęterũ in ſicci humi-
diq; tẽperatura modice ſe hñt,minus ij vel ad ſanitatẽ,uel ad corporis robur ſunt inepti,q̃ qui ĩ
illis ſũt intẽperati:horũ igiĩ excitare firmareq; calorẽ expediet.In humiditatis uero ſiccitatiſq;
ſpecie tota uictus rõ media eſt exhibẽda.Atq; hæc mihi oĩa de ijs dicta ſunt,quos æqualis intẽ-

peries

A periei premit, hoc eſt quibus omnes corporis partes ad calidius, uel frigidius, humidius, vel ſic-
cius ſimiliter ſunt inclinatæ.

De regendis iis, qui ſunt inculpato corporis ſtatu, & vitam ſeruilem viuunt. CAP. 5.

DE ijs vero qui inæqualem corporis conſtitutionẽ habent, non poteſt paucis diſſeri, propte-
rea, quòd numeroſæ horũ uarietates ſunt: cum alijs alia particula male temperata ſit. Sed, &
ſi duas tñ quis intemperatas habeat, harum quoque uarietates non paucæ ſunt. Proindeq́;, cum
prius docuero, quænam ijs exhibenda ſint, quibus inculpatus quidẽ eſt corporis ſtatus, viuũt au
tem uitam ſeruilem, ſiue negocioſam, ſiue quouis modo aliter appellare placet: ab iis uero, quæ
nam iis, q. æqualem intẽperantiam habent in ſimili uiuendi gñe: tranſibimus dehinc ad eos, qui
inæqualem in corporis partibus ſtatum hñt. Ergo ſalubris & inculpatus corporis ſtatus in latitu-
dine (ut ſæpe dictum eſt) intelligi debet: ſicuti ẽt ipſa ſanitas. Nam neq; ſanus eſſe quiſquam no-
ſtrum uideri poteſt, ea ſaltem, quæ oĩno inoffenſa inculpataq́; ſit, ſanitate, neq; inculpabili eſſe
corporis ſtatu. At ſanos eſſe dicunt, qui nec parte aliqua corporis dolẽt, & ad uitæ munera haud
quaquam ſunt impediti: pari modo & corporis ſtatu illæſo eſſe, cũ nec ab externis occaſionibus
facile in morbos incidunt, nec ab internis: Illo nimirum pro re certa prius definito, aſſidue ęgro-
B tare aliquos non ob propriũ corporis ſtatum, ſed ꝑꝑ uitioſam uictus rationem, dum aut in deſi-
dia uitam exigunt, aut nimiũ laborant: aut in ciborum qualitate quantitateve, aut tẽpore, pec-
cant: aut *exercitium aliqđ noxium exercẽt: aut in ſomni modo, aut ueneris immodico uſu, fal *[illegible]
luntur, aut ẽt ægritudine animi, curiſq́; parum neceſſariis, ſe macerant. Quippe non paucos no-
uimus eiuſmodi de cauſis quotannis ægrotare: quos tñ non dixeris uitioſo corporis eſſe ſtatu, ſi
cut eos, qui, cum nullo horum, quæ recenſui, deliquerunt, tñ perpetuo ęgrotant. Ergo primũ pro
poſitus ſermoni is eſto, qui corporis ſtatum in latitudine inculpatum habet, quiq́; alteri uiuens,
toto die miniſtrat, aut maximo magiſtratui, aut monarchæ: cæterũ ad extremum diei liber à do
mino diſcedit. Quo loco rurſus definiendum nobis eſt, quẽ finem diei dicimus, qñ aliàs lectori
ſermo noſter imponat, niſi certam limitationem aſſequatur. Si.n. dixero diſſolui tum primum ho
minem ad corporis ſui curã, cum Sol occidit, nec adiecero quo die id uelim, circane ſolſtitium
æſtiuum, an brumale, an circa æquinoctia, an alio quopiam tꝑe, quod dictis interuenit, non pñt
cõmoda præcepta tradi. Romæ.n. maximi dies ac noctes, paulo maiores quindecim æquinoctia
libus horis ſunt: contra minimi, paulo intra nouem. In magna uero Alexandria maximus dies
quatuordecim horarum eſt, minimus decem. Ergo, qui in breuiſſimis diebus, & longiſſimis no-
ctibus à miniſterio occidente Sole redit, huic fricari per ocium, & lauari, & modice dormire li-
C cet. Porrò nemo eſt, cui nec in maximis, nec ẽt his, non liceat aliq̃d mediocriter agere: nec ipſe
profectò quenquam noui tam infœlici uitæ ſorte vſum. Antoninus.n. qui Imperatorũ, quos ipſi
vidimus, promptiſſimus ad curam corporis uenit, breuiſſimis diebus Sole occidente in palæſtrã
ingreditur: longiſſimis autem hora nona, aut ad ſummum decima. Quare licet iis, qui illi in diur
nis officijs adſiſtunt, ubi diſceſſere, reliquo diei tẽpore corporis curam agere ita, ut Sole occiden
te ad ſomnum ſe conuertant. Nam, cum minima nox nouem horas æquinoctiales æquet, abũde
† his fuerit, ſi id totum tẽpus in ſomno ſumpſerint. Ergo uidẽdum eſt, aſſuetuſne per anteactam † αὐτάρκης.
uitam exercitationi talis miniſter fuerit, an citra exercitationẽ lauari. Nam ſunt, qui ne euſque
ſui curam habeant, vt frictionem quidem ſibi adhibeant, ſed protinus perfuſi oleo, balneum in-
grediantur, aut etiam ſtrigili uñ arrepto, quo ſudorem in ipſo balneo deſtringant. Ac non nulli
quidem hanc conſuetudinem modice ferunt ita, ut aliqui eorum nec aſſidue ægrotent, nec lon-
go tẽpore, vtiq; quibus libera corporis tranſpiratio eſt: εὐδιαπνεύστους græci uocant: eoſdem ali
qui tum medicorum, tum gymnaſtarum, ἀγαθοσυγκρίτους græce appellant. Quin dictũ & ab Hip-
pocrate eſt huic generi hominum ſanitatem magis conſtare. Ait enim, Laxitas corporis ad trã- in li. de Alimẽ.
ſpiratum, quibus plura per cutim feruntur, ſalubrius: quibus pauciora, minus ſalubre. Hanc cor circa medium.
D poris naturam ad aliam conſuetudinem transferre non oportet, ſed nec ullam omnino aliam na
turam, niſi, quæ longo iam tempore ægrotat.

Quo pacto proſpiciendum ſit iis corporibus, quæ in ſeruili vita in aliquam ægritudinem facile incurrunt. CAP. 6.

QVòd ſiqua aſſidue ægrotet, diſquirere in ea cauſam conueniet. Ea inuenietur, ſi initium in-
quiſitionis ab ægritudinis ſpecie ceperimus. Quicquid enim eorum, quæ in ipſo ſunt, cor-
A. l. 1. f. 3. d. 2. & 3. fol 68. d pus affligit, duplici id occaſione oritur, aut * redundantia, aut ſucci uitio. Ac, ſi quidem re-
dundantiæ uitijs ægrotare uidebitur, huc uniuerſa tendet victus eius ratio, ut ſuccos ad conue-
nientem modum reuocet: ſin ex ſuccorum uitio, ut *pares eos faciat. Prius autem ſpecialiter di- * [illegible]
cetur, quẽadmodum proſpiciendum mediocritati ſit, quæ in quantitate ſpectatur: *poſt, quem-
admodum *æqualitati, quæ in qualitate conſiſtit. Itaque iam de priore agamus, ducto tandem * ſymmetria.
ad principium ſermone. Vbi, quod ex corpore exhalat, minus eſt ijs, quæ accedunt, redundan-
tiæ oriri morbi ſolent. Ergo proſpiciendum eſt, vt eorum, quæ eduntur ac bibũtur, reſpectu eo-
rum, quę expelluntur, conueniens mediocritas ſeruetur. Sanè is *modus ſeruabitur, ſi pondera-
bitur à nobis in utriſque quantitas. Qui enim balneum ſtatim ingrediuntur, ijs poſtea frictione

vti,atq; etiam prius paulum dimoueri:qui vero hæc prius obierint,paululum ẽt hæc ipſa inauge E
re ſuadebimus,detrahere vero de nutrimenti uel quantitate,uel qualitate,uel ẽt utraque.Qui.n.
celeriter notabilem abundantiam aceruant, iis de vtraq; : qui non celeriter,aut non notabilem,
ijs de altera demptum eſſe ſat fuerit,utra uidelicet hõ ipſe potius uoluerit . Ac,quemadmodum
de quantitate dematur,notum eſt. De qualitate demiť,cum exigui nutrimenti cibus apponitur.
Siquidem non pauci ſuilla nutriti,celerrime copiam aceruant:cum aliàs requirat id nutrimentũ
tum frictiones,tum exercitationes planè uehementes.His igitur olera,& legumina,quæ nõ mul
tum corpori adijciant,præterea piſces & aues,quæ multum item non nutriant,exhibenda ſunt.
Qui uero uitioſos congerunt ſuccos,ij non perinde, ut qui redundantiam cogunt , uni tantum
rei ſunt intenti:quandoquidem nec unica eſt uitioſi ſucci ſpecies. Alij.n.magis frigidum pituito
ſumq; eiuſmodi ſuccum congerunt:alij magis calidum ac bilioſum:non nulli magis aquoſum :
alij rurſus magis melancholicum . Horum ergo cuiq; abſtinendum ab ijs cibis potionibusq; eſt,
qui eum,quem colligunt,ſuccum facile gignant.Porrò dictum abunde de his eſt in tribus libris,
qui de ciborum uiribus ſunt inſcripti:item in alio, quem de iis, qui bonum malumve ſuccum gi
gnunt,Inſcripſimus.Eſt & pręter hos,alius de ijs,qui extenuant,cibis,utilis profectò iis,qui cru-
dum congerunt ſuccum,qui craſſius quidem omnino eſt,non tamen perpetuo glutinoſus . Sanè F
omnibus his commune auxilium eſt alui deiectio:potiſſimum uero quibus eſt naturaliter adſtri
ctior . Communis porrò eſt & veneris conueniens mediocritas.

De ratione cibandi & exercendi eos, qui vitam negocijs diſtrictam obtinent. CAP. 7.

QVibus enim inculpata corporis cõſtitutio eſt, non debent ij (ueluti ſiccis ſupra præceptum
eſt)à venere omnino abſtinere . Illud tñ conſideratioñ maxime deſiderat,ſemel ne die,an
bis ſit iis,qui eiuſmodi uitam agunt,comediſſe,ex uſu. Eius cõſiderationis caput,eſt & corporis
ipſorum natura : & ab hac,in uictus ratione conſuetudo: & tertio ab his,ſi mutare uictus ratio-
nem uidebiť,quo pacto eius mutationem homo ferat.Atq; ab ipſa quidẽ natura, eius,quod con
* ἔνδειξις, i. indicatio. ducet,*ſignificatio datur. Et eorum quidẽ,quibus bilioſus uenter eſt(ſicuti dictũ nobis in quar-
to iam eſt,& nunc nihilo minus dicetur)primi ſemper ciborum ac potionũ ſint,qui aluum deij-
ciant.Ex uinis quidem dulcia,&,quæ mollire uentrẽ poſſunt:non.n.omnia eius ſunt generis.Ex
cibis,olera cum oleo & garo.Vitanda uero ex uinis ſunt auſtera:ex cibis, qui adſtringunt, niſi ſi
firmandi oris uentris cauſa poſt totam comeſtionem exhibeantur. Id autẽ experientia quoq; di
† ἢ μόνον ἄλυπός ἐστιν, i. non ſolum iucundus, aut moleſtia carens. ſcernendum eſt: ſunt.n.quibus adſtringentium uſus† adeo aluum non comprimit,ut ẽt ad deij-
ciendam conducat,propterea,ꝙ os uentris roborat.quod euidentiſſime in iis,qui imbecillius id G
obtinent,cernitur. Quicunq; uero palæſtrę exercitiis ante balneum ſunt uſi,prius,quã adſtrictæ
negocijs uitæ ſe addicerent,iis ut ab ipſis abſtinuiſſe eſt incõmodiſſimum,ita,ut ſimiliter utanť,
præter incommodum ẽt fieri omnino nequit.Ergo exercitatione,q̃ apotherapia dicitur (de qua
* πλῆθος, i. copia. qua ſupra egimus) iſtis utendum cenſeo, & ſimul de ſuillæ carnis *modo non nihil demendum .
Qñ uero(ut ante dixi)ſunt,quibus ante balneum eſitaſſe aliq̃d eſt melius , dicendum deinceps
eſt tum de hora,qua facere id debent,tum de quantitate eorũ,quæ ſumẽt,ac qualitate.Ergo,qđ
ipſe facere inſueui diebus iis,q̃bus ꝑꝑ uel infirmos uiſitandos,uel ciuilia negocia, putaui me ſe
rius ad balneum acceſſurũ,id dicere nõ grauabor . Ponatur dies,quo id fit,tredecim horas æqui
noctiales longus:in decimã uero corporis curandi ſpem eſſe.Hoc caſu uiſum mihi eſt circa quar A.l.1.f.3.d.4.
tam horam ſimpliciſſimũ ſumendum eſſe nutrimentum , q̃ utiq; ſolus eſt panis . Atq; ipſe quidẽ c.3.fol.68.d.
ita feci.Quibuſdam uero pane ſolo ueſci ſine obſonio non placet,ſed eum cum palmulis, oliuis,
melle,aut ſale ſumunt:ſunt etiam,qui poſt eum bibunt.Ego uero nec à tali cibo unquã bibo, &
* πλῆθος. ſolum panẽ comedo.Sit aũt cuiuſq; eorũ *modus,qui decima hora cõcoctus eſſe poſſit: quippe,
ſi exercitari cupiant,eo maxime pacto citra noxam ſe exerceant: ſiquidem non leue incommo
dum non nullis accidit,cũ repleti cibo ſe exercitant: non nullis.n.& caput impletur uaporibus: H
& in iecinore aut ponderis ſenſus,aut diſtentionis,aut utriuſq; percipitur. Ergo, cum tale quip-
piam incidit,ſuccurrendum ei,quã primũ eſt: ſi iecur obſtructum ſit,iis,q̃ in uiis eius hęrẽtia im
peditaq; expediant: ſi caput repletũ eſt,ambulationibus,ſed potiſſimum ante cibum:nihil tñ ue
tat,quin & poſt cibum.Cæterum has quã maxime lentas eſſe expedit:illas, q̃ ante cibũ ſunt,ma
* συντονωτέρας gis his quidẽ *citas,non tñ quales feſtinabundi uſurpamus,opere aliquo urgente. Quæ uero ieci
noris meatus obſtructos expediunt,eadem tarditati concoctionis conducũt : horũ optima ſunt
oxymeli,& dia trion pipereon,in quo nullu m immiſtum ſit medi camentũ nõ familiare: ad hęc,
tenuatorius uictus.Hæc.n.tarditatem cõcoctionis corrigunt, & obſtructiones iecinoris liberãt.
Vbi vero corruptio ciborũ in uentre accidit,q̃bus id,qđ corrumpitur,in aluũ deſcendit,iis ma-
ximum id cõpendium ad ſanitatẽ eſt:quibus uero non deſcẽdit, ii prouocandi iis ſunt,quæ leui
ter deijciunt:cuiuſmodi ſunt diaſpoliticon, vtiq; cum pari cum reliquis pondere nitrũ immiſtũ
liẽt,& quod ex ficis & cnico componitur,aliaq;,quæ ex cnico uel epithymo cõficiuntur . Porrò
iis,q̃ ita ſunt affecti,ẽt uomitus ante cibum conducit, uomitus aũt uini dulcis potione prouoca
tus.Conſulendũ vero his eſt,ne q̃d fumidũ,aut male olens, aut deniq; facile corruptibile nutri-
mentũ accipiant,ſed,q̃ boni ſucci ſint,(medici euchyma uocant) potius eligãt. Scriptũ uero de

A his alibi eſt in ijs,quæ de boni maliq́; ſucci cibis prodidimus:ꝓterea in illis tribus,quos de cibo-
rũ facultatibus inſcripſimus.Percõmodum vero ijs,qui ita ſe habent,hoĩbus eſt, & ſi ex conue-
niente tp̃is interuallo aluũ ſubducant per ea,q̃ modice purgẽt, cuiuſmodi eſt dialoes amarũ:ſic
enim pleriq; medicorũ uocant,quẽadmodum aliqui in fœminino genere amaram,grçce picrã.
Si vero longo tp̃e vitioſum ſuccum augeri ſinas, grauis quiſpiã morbus ipſis incidet. Sanè pñt
eiuſmodi ſibi curam impendere ijs diebus,quibus publicum aliquod feſtum celebratur, quo ni
mirum liberi à ſeruili miniſterio ſunt.Verum multi per intemperantiam adeo nihil agunt,quo,
quod vitioſum in corpore collectũ eſt,corrigant,vt ẽt magis ipſum accumulẽt,dum uitioſo ui-
ctu in ipſis feſtis utunt.Quo fit,vt alijs eorũ diutini morbi incidant,à quibus tota uita explicare
ſe nequeunt,cuius gñis mala ſunt & podagra,& articularis morbus,& *calculus : alijs acuti,ſed *πωρίτις. τοῦ uitium.
qui uel ſingulis annis infeſtẽt,vel certe alternis oĩno: aliq vero ẽt bis ita in uno anno laborant.

De gracilitate remouenda & procuranda. CAP. 8.

ARs vero,quæ ſanitati tuendæ ꝑſidet,ijs,qui ſibi paruerint,conſtaturam ſanitatẽ promittit:
qui uero parere recuſant,ijs perinde eſt,ac ſi oĩno nõ eſſet.Recuſant aũt alij,ab ipſa in prę
ſens uoluptate uicti,quos incontinentes intemperanteſq́; nominant:alij ambitione, quam græ
B ci hodie κενοδοξίαν,id eſt uanam gloriã,uocant:quorum is erat, qui quiduis potius ſuſtinuiſſet,q̃
A.l.4.f.7.t.4. c.2.fol.519.b picẽ ſibi toto corpore continẽter illini,ſuadentibus id medicis pro gracilitatis remedio:hæc.n.
non nullis propter totius corporis in ſicci frigidiq́; exceſſu intẽperiem oritur : non nullis uero
ꝑꝑ digerentis in corpus,vel nutriẽtis,uel ẽt ambarum facultatum naturalem imbecillitatẽ.Por
rò omnibus,qui ita ſunt affecti,auxiliatur unguenti genus, quod à græcis hodie dropax dr̃,vt-
pote quod & diſtribuendo in corpus alimento,& nutritioni conducit.Et ſanè multos ex ijs,qui
prius graciles fuere,videre licet hoc remedio obeſos redditos, potiſſimũ quibus digerẽdi facul
tas infirma erat,nutriendi vero firma,ſed quæ ꝑ aptæ materiæ penuriam affatim nutrire nõ po-
tuit:quod ei nimirũ ex deducẽdi in corpus alimẽti defectu incommodũ accedit. Verum aliqui
per ambitionem(ut dixi)ne,ſicut delicati,aut,qui formæ plus ſatis indulgent, pice vngi uidean
tur,refugiũt eiuſmodi auxiliũ, atq; aliud quippiam ſibi à nobis excogitari gracilitatis remediũ
iubent:cum tñ nullum ſit,quod huic poſſit æquari. Prodeſſe tñ poſſunt ẽt hæc, ſi ante balneum
manu nec adeo molli,nec rurſus aſpera,corpus perfrices,quoad ruborem contrahat,deinde du
ra frictione non multa cutem cogens,denſam eam duramq́; efficias:ab his, ſi mediocri exerci-
tatione vſum,ac lotum,citra tñ longam in ſolio moram,hominẽ abſtergeas ad iam dictæ frictio
C nis ſiccæ formam:mox vngas oleo exiguo, ac cibum offeras. Quippe ſtudium in his eſt,vbi bo
num ſanguinem in corporis molem attraxeris,vt tum nutricem uim firmes : tũ ne, qđ attractũ
eſt,exhalet,proſpicias.Ac firmatur quidẽ nutriendi uis excitato in carnibus calore.Non exha-
labit aũt,qui attractus in has ſanguis eſt,ſi oleo vnxeris,vtpote,qđ emplaſtici medicamẽti uim
hẽt.Quòd ſi ætas non reclamet,ẽt ſi frigida lauatione unà cum prædictis utetur,magno fruetur
cõmodo.Contra vero in ijs,qui immodice ſunt obeſi,minuenda digeſtio eſt:augenda uero cor
poris exhalatio.Porrò minuet digeſtio aſſidua uentris deiectione, nẽpe aſſuefacientibus nobis
nutrimenti inſtr̃a,quæcunq; contiuent,ea ſtatim peſſum impellere. Corporis autem exhalatio
inaugebitur *celeri exercitatione,cuius generis curſus eſt:præterea vnguentis ijs,quæ euaporã
di vim habent,fricando q̃ plurimum.Sanè frictionem mollem eſſe conueniet, ac,quæ laxũ cor
pus efficiat.Ipſe nanq; præpinguem quendam paruo tempore ad mediocritatem carnis reduxi,
*celeri primum curſu uti cogens,dein ſudorẽ linteo uel molli admodum, uel admodum aſpero
detergens:ab his,vnguẽtis euaporantibus,quæ hodie acopa medici iuniores uocare ſolent,lar-
giſſime ꝑfricui:ac poſt eiuſmodi frictionẽ ad balneũ perduxi: à quo non protinus cibum dedi,
ſed quieſcere interim iuſſum,aut ẽt conſuetum aliquod munus obire,rurſus ad balneum ſecun
D do egi:poſtea ciborum multitudinẽ,qui parum nutrirent, appoſui,eo conſilio, ut ſaturarent illi
quidẽ,cæterum exiguum nutrimenti in totum corpus ſubmitterent. Sed & alias,quæ totum oc
cupant corpus,intẽperies ſimili ratione corrigere conueniet,primum eorũ, quæ agi oportebit,
A.l.1.f.3.d.2. c.11.fo.65.e inuẽto ſcopo:mox materijs,q̃ ea præſtare queant.Nam nunc cõpendio ſermo omnis ſemel ꝑa
gatur ad eos,qui tum frictionum,tum exercitationũ,tum balneorum,rationes memoria tenẽt:
itemq́; ciborum,& medicamentorũ. Ac de frictionibus exercitationibuſq́; in hoc opere ſupra
eſt dictum:de cibis uero alibi,atq; ẽt de medicamentis. Quippe doctrina,quæ methodo, (id eſt
uia rationeq́;)traditur,cum cõia generaliaq́; cõplectitur, ad multa particularium tum facile re-
cordabilis, tum uero compendiaria,efficitur. Ego vero,cum nõ tantum vniuerſalia ponam,ſed
etiam particularium exempla his apponam,abſolutiſſimam me arbitror tradere doctrinam.

Quotuplices ſint inæquales corporis ſtatus : ac qua ratione, cum in capite fuerint,debeant emendari. CAP. 9.

IAm ad inæquales corporum ſtatus accingi tempeſtiuum uidetur:hi porrò etiã * valetudina- *νοσώδεις.
rij omnino ſunt. Sane inæquales ſtatus trifariam fiunt, prout compoſitio corporis noſtri tri-
plex eſt, Vna ex primis elementis,ex quibus conſtant ea,quæ Ariſtoteles ὁμοιομερῆ, id eſt ſimila-
res partes,nominat.Secũda ex his ipſis ſimilaribus : q̃ ipſa quoq; rurſus ſenſibilia diſſimilarium

partium elementa ſunt:ex quibus inſtrumentalium cõpoſitio conſiſtit: Tertia ab his totius cor E
poris compoſitio ex ipſis inſtrumentalibus eſt:ac facillima quidẽ tum ad diſcernendũ,tum ve-
ro ad *curandum tertia eſt:difficilior ſecunda:maxime lubrica prima eſt, Cómodius ergo à ter
tia incipit,quæ faciliorẽ ſe & ad cognoſcendum ꝓbet,& ad cuſtodiam:vt ſtatim in capite (neq;
enim alienum eſt ab eo cœpiſſe,)quod intẽperatæ naturæ ſit adeo, ut multa excremẽta gignat,
vnde lædi ſubiecta mẽbra contingat,in quodcunq; excrementa procubuerint. Ac prõptiſſime
quidẽ in os & nares impetum excrementa faciunt:decidunt uero & in oculos : non nullis ẽt in
aures.Sed excrementi in os decurſum tum gula excipit,tum aſpera arteria:appellãt hanc græci
& βρόγχον:cuius ſumma pars,ꝗ ori coniungit,(λάρυγξ aũt græce dicitur) inſtrũm eſt vocis:vt in li
bro de uoce eſt indicatum.Ergo is larynx ab iis,quæ capite decidũt,madefactus,principio qui-
dem raucam *uocem facit,procedente uero tempore paruam. Si uero longius etiã procedit ma A.l.3.f.10 c. a.c.1.f.263.2
lum,totam adimit.Quippe cum larynge arteria quoque ipſa unà humectatur Quòd ſi acris flu-
xio ſit,non ſolum ad uocem ineptæ prædictæ partes fiunt, ſed etiam grauiſſima quædam eroſio
his accedit,quæ talis eſt naturæ,qualis ſunt, quas ſubinde in cute citra externam cauſam læſa fa
ctas uidemus.Id uero & pulmo his exulcerat,& morbus tabes dr̃,græce φθόη. At, ſi in gulam &
ventriculum fluxio feratur,quæ quidẽ frigida eſt,in frigidam intemperiem corpora mutat: quę F
calida,in calidam:hæc uero ẽt exulcerat ſpatio,inter initia uero appetentiam & concoctionem
labefactat. At frigida quidẽ fluxio tarditatem concoctionis,& cruditatẽ,& acidos ructus creat:
ꝙ ſi ẽt corrupta ſit,alimentum quoq; in corruptelam uertit,quæ vel fumidos,uel acidos,uel alte
rius cuiuſquã dicibilis indicibiliſve qualitatis ructus emittat. Si uero inferius ſe noxa recipiat,
& ieiunum,& craſſius inteſtinũ,quod colon uocant,affligit. Quin ẽt uaſa,quæ ſunt in meſente-
rio,& per quæ fit in iecur cibi digeſtio,tangit.Ac non nullos quidẽ abolitio appetitus excipit:a-
lios appetentiæ à natura alienæ,quas caninas appellanr,aut ẽt uitioſi cibi cupiditas, qualis gra-
uidis,quas κιττώσας græci uocant,accidit.Sanè non latet,vuam quoq;,& pariſtmia,& parulides,
& antiades,& dentiũ eroſiones,& ulcera & putredines in ore,ſaniẽ hanc,ꝗ à capite in ipſa deci
dit,conſequi.Ac pleraq; medicorũ pars aut columellam incidũt,aut medicamẽta, quibus expui
faciant,qđ in pulmonẽ per aſperam arteriã defluxit,exhibent.Alij uentri proſpiciunt.Alij den-
tibus & ori,aut ẽt ijs,quæ in naribus cõſtitere,prouidẽt: vt de oculis auribusq; taceam, qui ipſi
quoq; in non paucis lædũtur:cũ ſatius(arbitror)eſſet ipſum mali ceu fontẽ tollere, caput ipſum
firmando:aut,ſi hoc præ magnitudine naturalis intẽperantiæ non liceret,ſaltẽ illi proſpicere,ab
ipſa ſcilicet uitij ſpecie,prouidẽtiæ indicatione ſemꝑ accepta:Nec cõmittere,ut,quod non nul
li medicorum faciunt,qui omni capiti medicamentũ,quod ex thapſia & ſinapi cõponitur,appli G
cant,id ipſi quoq; faciant : qñ,ſi ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta no-
ceant.Expedit igiẽ hos frequẽti balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores,qui in ca
pite ſunt,euocemus,& totũ capitis temperamentum melius reddamus. Calidarum autem,quæ
ſponte naſcuntur,noxius his uſus eſt:ſiquidẽ,quæ ex his ſulfuroſæ,bituminoſæ ve ſunt,eæ pro-
pterea,ꝙ calfaciunt,inimiciſſimæ calido naturaliter capiti ſunt : aluminoſæ uero, qñ anguſtos
habitus meatus claudunt.Solis aũt iis ſponte natis citra noxam utantur (ſi tñ ipſis utendum,) ꝗ
vtiq; dulces ſunt:ſic enim tuto dixeris:nam,ꝙ utile etiam aliquid ex ipſis proueniat, id uero nõ
perinde tuto dixeris:qñ nec calidæ fortaſſe forent, ſi omnis calfacientis medicamentoſæ uirtu-
tis eſſent expertes.Satius aũt ſit eiuſmodi aquas experientia diſcernere : qñ etiam raræ inuentu
ſunt:apud nos ſtadijs ab urbe paulo plus centum:in Pruſa minus decẽ. Ergo, quæ apud nos eſt
in Allianis,(ita.n.locum appellant)unius tota rationis eſt,atq; ex uno fonte manans : quæ vero
in Pruſa eſt,diuerſæ.Item diuerſus medicamẽtoſæ aquæ fons,æque ut apud nos,in Licetis.Qui-
bus uero caput uehemẽter calidum æſtuanſq; eſt,iis ꝓſtat æſtatis tẽpore roſaceo perungi,quod
ex roſis tñ ac ſinę frondibus ſit confectum.Atq; in hoc ipſo genere illud præſtãtius eſt,quod ex
crudo oleo,(quod omphacinum & omotribes græce uocant)iniectis roſis cõponitur: quod lon H
ge etiam melius eſt,ſi ſalis omnino ſit expers.Sunt capita,quæ propter arteriarum temperamen
tum in uertigines,(quę græce ſcotomata uocant)& capitis dolores incidunt: in quibus etiam ar
terias incidere ſolemus.Sed hoc genus propoſitæ artis limites egreditur.

De inæquali ſtatu ventriculi curando, ſiue aliunde ſiue in ſe ipſo cauſam contineat. *CAP. 10.*

QVæ tamen ex nimis acuto neruorum ſenſu aſſidue dolent, qui à capite orti plurima ſui
parte os ventris texunt, pars etiam ad reliquum ventrem deſcendit, his ſanè mederi pro-
poſitæ iam artis officium eſt : potius tamen conſilium eſt id agere, quò minus hæc ullo
modo incidant, cauendo, ne aut bilioſus humor in uentrem prorſus confluat, aut quàm celer-
rime inde expellatur. Atq;,ut ne prorſus quidem confluat,cõſulueris,ſi citius cibum exhibeas.
Vbi enim totius corporis bilioſius temperamentum eſt, venter autem imbecillus,vtique cibo,
qui ventrem roboret (ſtomachum græce uocant) firmari poſtulat. Vbi enim ita non proſpi-
citur, defluunt in eum, quas corpus aceruat,ſuperuacuæ ſanies,quos græci ichores uocant.Ex
quarum uapore non ſolum capitis dolores non nullis oboriuntur, ſed etiam ſuffuſorum, quos
hypo-

* προνοίας τυχεῖν.

A hypocheomenos uocant,ſymptomata : aliquibus verò & comitialis conuulſio.Horum itaque
omnium uniuerſa victus ratio ad frigidius potius,humidisq; mutanda eſt. Quod autem in ven-
trem confluit,id uomitione,ac uentris ſolutione expellendum eſt.Stomachus uerò cibis quidē
quotidie prius,q̃ bilem contrahat,firmandus:purgetur uero medicamentis ex maiore interual
lo,abſinthij coma,& compoſitione ex aloe,quam picran vocant:quippe hæc,quod altius in tu
nicas bilioſi vētris ſe recepit,expurgat,abſinthio parum id præſtare ualente.Eſt enim abſinthio
uis tantum detergendi,adſtringendiq;,ac talis,quę(vt ſic dicam)ſordes tunicarum ventris de-
tergeat,non,ſiquid altius in eo imbibitum eſt,foras extrahat atq; expellat,ſicut aloe.Quæ autē
poſt hanc ventri extrinſecus admouentur vnctiones , eæ modice adſtringentes ſunto,ut meli-
num,maſtichinum,& nardinum, & alia id genus . Ac æſtate quidem potius melinum : hyeme
nardinum:vere maſtichinum,nam id medium eſt inter melinum,& unguentū nardium: hoc.n.
calfacit,potiſſimum cum amomum liberalius immiſtum habet:illud refrigerat. Eſt autem opu-
lentis mulieribus,& quod præſtantius nardino unguētum ſit,nempe foliatum:prçterea,quç ſpi
cata vocant,quæ ventrem & roborare poſſunt,& calfacere. Si uerò non modo caput calidam ſa
niem ventris partibus tranſmittit,ſed etiam uenter ipſe calidam intemperiem habeat, utiq;,qui
B frigefaciant,tum cibo,tum potione ſemper uti cōueniet,atq; eam qualitatem in his pro tempo-
rum anni ratione intendere varie,ac remittere,nuſquam tamen ad contrariam peruenire:id qđ
in ijs,qui medij temperamenti erant,fecimus,hyeme calfacientes,æſtate refrigerantes. Ad eun
dem modum , ſi vtraq; pars frigida intemperie ſit affecta, ſemper calfacientibus tum cibis, tum
potione,tum vnctione utendum eſt: uarie tamen ea pro temporum ratione intendenda,remittē
A.l.3.f.2.t.2. c.2.fol.189.d daq; ſunt.Porrò difficilis connexio eſt , quoties uel in calidum uentrem frigida & pituitoſa ſa-
nies ex capite defluit,uel in frigidum calida. Atq; harum duarum alteram ſemper expertus ſum
magis ad curandum rebellem,nempe in qua frigidi pituitoſiq. ſucci in calidum decidunt vētrē.
Peſſimus uero is ſtatus eſt,cum homo ea compoſitione naturaq; eſt,ut nec uentrem facile ſolu-
bilem habeat,nec uomere ex facili poſſit. Corrumpuntur enim pituitoſi humores , ſi diu ſint in
uentre morati,adeo,ut & ipſum erodant,& ſimul uitioſos interim halitus ad caput ſubmittant.
Nam,ſi pituitoſus ſuccus a capite in frigidum natura uentrem decurrat , facile his ſuccurritur ,
ſi mane aliquid ſimplicis medicamenti ſumpſerint,quod dia trion pipereon dicitur. Sed & piper
ſolum ad exactum contritum læuorem aquæ miſtum bibere his licet: ad quem vſum melius,ſto
machoq; aptius albū piper eſt.Porrò abſinthij potio his eſt aduerſiſſima, ut quæ pituitoſum ſuc
C cum ipſorum uentri affigat,cum detergendi uim non habeat, quæ adeo ſit æſtimanda. Sed nec
aloe ualde his conducit,cum ei bilioſi trahēdi humoris facultas ſit;eoq; excogitata ſalubriter eſt
compoſitio,quam picran uocant,quę acrimonia caloreq; eorum, quę in ſe hēt, craſſos & lentos
ſuccos diſſecat ac deterget,cuius generis cinnamomum eſt,Verum aſſidue uti hoc medicamen
to nō licet,ſicut dia trion pipereon,aut dia calaminthes:quibus etiam ſi quotidie utatur, quem
frigidus uenter infeſtat,nihil incommodi ex his ſentiet . In totum ergo ad aloes drachmas cen-
tum,reliquorum cuiuſque conijciuntur drachmæ ſex,quæ ipſa quoque ſex ſunt. Atque hæc eſt
picra,quam Romæ omnes præparant.Ego uero etiam alias duas compono,atq; in altera, eorū,
quæ calfaciunt,plus:in altera minus conijcio . At plus quidem reliquorum immiſcebimus, ſi de
aloes ſolius pondere detrahemus,ſic,ut in illius drachmas octuaginta, reliquorum cuiuſq; adda
mus ſex:Minus uero,cum aloes modum augebimus,uiginti drachmis adiectis ſic, ut centumui
ginti eius drachmis cęterorum cuiuſque adijciamus ſex. Minime uero latet, & quod in penuria
cinnamomi ponendum pro eo ſit optimæ caſiæ duplum,quam aliàs ea eſſe uirtute non nulli pu
tant,ut nihil ab inualido cinnamomo abſit : nā à generoſo ēt talis caſia longe ſuperatur. Verū,
ſicuti in boni panis inopia uel uiliſſimo ueſcimur,ſic in cinnamomi penuria,exquiſitiſſima ute-
D mur caſia. Ac,in quibus quidem uenter aut frigidus eſt,aut etiam temperatus, cæterū ad frigus
propenſior,ijs aptum medicamentum eſt, quod diaſpoliticon uocant. Quod ipſum quoq; dupli
citer confici aſſueuit,ijs,qui aluo ſunt adſtricta,nitro,quod*Bernicarium uocant, cum cumino,
A.l.3.f.13.t.1 ruta,& pipere,pari pondere admiſto:pro ijs,qui ſoluta ſunt,dimidio.Conuenit nanq; inter oēs * βερνίκιον, aut βερνικά-
5.33.fo.290.h ab hoc medicamento & pituitam extenuari,& ſpiritum flatulentum expelli.grauis āt,nec facile ριον legendū eſt
tractabilis complexio eſt uentris,qui intemperanter calidus ſit,cum frigido capite.quæ enim in
uentrem defluit pituita,dia trion pipereon,ac dia calaminthes eget,etiam cuius modo mentio-
nem fecimus dioſpolitici.Os āt uentris ab ijs,quæ calorem accendunt, offenditur.Ergo in ijs,q
ita ſunt affectī,id agendum,ut pituitam diſſeces detergeasq; ijs, quę haudquaquam calfaciunt:
quod genus oxymeli eſſe nouimus.Iā lubrica atq; ad curationem difficilis connexio eſt, ubi ta
les partium affectus coierint,in quibus os uentris(quem ſtomachum uocant)imbecillum eſt ac
nauſeoſum,uenter autem ipſe retinetur.Quippe,quę huc laceſſunt,ſtomachum omnia ſubuer-
tunt ita,ut in ſummo eius cibi natēt,& nauſeam ſubinde excitēt.His neceſſario incidit,ut cibū
parum belle concoquant.Quòd ſi contra illis ea,quæ ſtomachum firmant,exhibueris, ēt in ter-
tium quartumq; diem ipſis uenter ſiſtitur.Huiuſcemodi igitur hominibus unicam uictus ratio-
nem cōuenire animaduerti,nēpe ut primo loco olera cum oleo & garo aliaq;,quæ uentrē mol-
lire

ſire ſolent,ſumerent:poſt iuſtum autem ſibi modum,aliquid eorum,quæ ſtomachum roborẽt, E
accipere.Ea ſunt mala cotonea,& pyra & punica.Quippe aliqua ſunt horũ generum,quæ citra acorem adſtringant.Ipſe aũt, qui affligitur, omnibus ſeorſum vſu exploratis,quod minime noxium iucundiſſimumq; inuenerit,eo vtitor. Non multum ãt de horum ſingulis, eſt ſumendũ, ſed quantum(ut dixi)imbecillitatem ſtomachi reficiat:nam eiuſmodi horum uſum ventrẽ ſoluere experientia comperi.Atq; in totum magis,qui ita ſunt affecti,deſident,quid adſtringens, poſt cibum ſumpſerint,q̃ ſi eo prorſus caruerint,proprerea,ꝙ os ventris iam roboratum & trudit deorſum,quæ in ſummo natant,& cum his vnà,quæ in toto ſuperiore ſunt vẽtre:tum vero ipſum ciborum momentum inteſtina quoque exceptum ſeruant,ipſa quoque impellentia,quæ a ſuperioribus acceperunt.Videtur enim ipſa tum impellendi,tum expellendi vis,etiam ſi à ſede ipſa aliquid ſurſum impulerit,ipſum motum longiſſime tueri,quamuis præter naturã ſit eiuſmodi in animalis corpore tranſitus.Cæterum ita ſe habere,ut dicimus,intelligere licet,ſi,quod ſæpe nobis accidit,ad memoriam reuocet.Nam mordax interim humor in locum aliquem ſedi vicinum receptus,ad expulſionem ſui nos irritat:quem tamẽ cohibere propter ciuilia negocia coacti,nec ab his expediti eum expellimus,[a] † & facta conuerſione eius,caput inde dolere ſępe numero ſentimus.Optima igitur ratione,tametſi lubricantes cibi ſtomachum innatant,auſtera F
ſumpta,ubi ſuperioribus uentris partibus robur addiderint, principium deorſum ferendi ijs, q̃ in eo continẽtur,ſuppeditant.Id ferendi principium inteſtina tum excipere, tum ad imum vſq; exitum ſeruare ſolent.

A † Locus corruptus in græco deprauatus: Interpres ſequutus eſt veterem tranſlationem, quæ habet, & ſentimus ex hoc moleſtiæ capitis dolorem, recurſu fiente. Alij pro ἀνατρεπόμενοι, legunt ἀνατρεπομένου, deinde quæ manent quæ addi τῆς γαστρὸς, ut poſtea ſenſus ſit & ventriculo ſubuerſione patiente, caput inde.

De Cuſtodiendis ijs,qui vel renum calculo, vel articulorum vitijs laborare ſolent. CAP. II.

ATque,cum ſatis de his hactenus ſit dictum,ad aliam inęqualẽ compoſitionem tranſire par eſt,quæ nulli dictarum in malitia cedit:utiq; in qua renes calculum gignunt, aut tophos, quos gręcè *πώρους*,aut quomodocunq; aliter vocant:totus verò corporis habitus gracilis eſt:hi nanq; medicamenta dictumq;, quę extenuare poſſint,requirunt. At ea gracili corpori ſunt inimiciſſima,adeo,ut quidã,qui ꝑ renum uitium uſus his fuerat,ubi digitos deterius moueri ſentireq; ſenſit,&,ut ipſe locutus eſt,ueluti [b] †cauum quidam ſonantes,communicauit rem medicis,primũ in Campania, ubi ipſe agebat. Hi, tanquam eo affectu laboraret,qui paralyſin,id eſt reſolutionem neruorum,minaretur,medicamentis, quæ ex euphorbio & limneſi (q̃ ẽt ἀδάρκην uel ἄδαρκον græci uocant)utebantur. Vt ãt affectus ei in deterius ceſſit,& ſymptomata cum uehemẽti dolore ad ſuperiores partes ſemper aſcenderent,mihi,qui id tẽporis in Campania forte eram,rem indicauit,opemq; rogauit.Ego uero eum ex ijs medicamẽtis,quæ memorauit, ſic G
catũ,in hũc affectum ueniſſe intellexi:quærentiq; qua maxime victus ratione ſiccitati ſuę citra renum noxam mederi quis poſſet,ptiſſanę cremorem excogitaui,& piſces tum ſaxatiles, tum qui in alto mari degunt,alioſq;,in quibus nihil eſſet glutinoſum.Simili modo & ex volatilibus, quæcunq; ſimilem carnem habent.Porrò multæ ex montanis uocatis uolucribus tali ſunt tẽperamento:quas nanque in urbibus concluſas caupones,qui eas uẽditant,humido ac copioſo nutrimento impinguant,aduerſiſſimæ his ſunt . Optima uerò ijs,qui ita ſunt affecti caro eſt, ut ex auibus,perdicum:proxima attagenarum,& ſturnorum,& merularũ,& turdorum.Quod ſi montanarum auium copia non eſt,de ijs,quæ in agro victitant,& [c] gregalibus* columbis,qui in turribus nidificãt,ſumere licebit:itemq; paſſerculos,qui ſimiliter in turribus nidificãt,Pyrgitas græci uocant:ſunto autem in editis locis eiuſmodi turres.Ita nãque & gallinis & gallinaceis,qui in corte aluntur,uti licet. Lac vero ſic affectis reliquorum quidem animalium eſt prohibendum, unum uero aſininum concedendum,propterea,ꝙ cæteris omnibus eſt tenuius. Ac,ut uno verbo dicam,mediam eſſe conuenit inter extenuantem impiguantemq;, victus eorum rationem. Particularem verò,quæ his conueniat,materiam tum in ijs libris ſcripſimus,qui ſunt de ciborũ uirtutibus editi:tum in eo,in quo de euchymia & cacochymia præcepimus. Adeo ſuperuacuũ H
eſt hoc loco pluribus morari,cum id tantum dixiſſe ſit ſatis,de toto horum corpore,nutriendo curã habendam per eam,quam ſupra comprehendi uictus rationem,ubi de eo ſermonem feci, qui quidvis potius ſufferre voluit,quàm pice illini.At,ſi obeſus ſit,quem calculus infeſtat,audacter huic tenuem uictum iniungito. Eadem & ijs, qui articulorum uitijs laborant, conuenire præcepta cenſebis.Quippe ipſi quoque medicamentis arthriticis podagricisq; ebibitis,ſi carnoſi,& craſſi,& pingues ſunt,nullum ſentiunt incommdum: ſin graciles,nõ modo totum corpus, ſed etiam pedes ipſos,interim uero & manus,ſi hæ quoque prius male habebant, in grauiſſimũ ſtatum ſiccando perducunt. Scire tamen licet podagrica hæc antidota multum a nephriticis, diſtare,non in eo modo,quòd craſſos glutinoſosq; ſuccos attenuẽt, verũ etiam,quòd calfaciãt & ſiccent:nam calculoſis,quæ ualde calfaciant,dari nullo modo conuenir. Quoniam vero dictum abunde de talibus omnibus eſt in opere, quod de medendi ratione conſcripſimus:præterea in ijs libris,quos de medicamentis edidimus(qui ipſi duplices ſunt,qui priores ordine ſunt, de medicamẽtis ſimplicibus: qui poſteriores,de cõpoſitis:)profectò nec omnino nihil,nec prolixius,meminiſſe de his conueniebat,propterea,quòd eiuſmodi corpora inter ea quæ exactã ſanitatem habent,& quæ iam ægrotant,medium ſtatum obtinent: ſiquidem ea pars artis, quæ in-

B† In græco codice legitũ καπυρὸν, uel ut alij putant καπνιστὸν, quæ vox ſignificat ſuffumigatum aut a fumo exiccatum.

*C * νομάδων.*

A ſtantem morbũ declinat(prophylactice græcè dicitur)affectis ad hunc modum corporibus cõ
ſulit.Nemini.n.ex ijs,qui corporis habitum inculpatum habent, aut medicamẽta bibenda, aut
tenuante victu utendum,cenſemus.Sed,qui pro naturali imbecillitate, aut corporis totius, aut
partium quarundam, ex leui cauſa læduntur,hos ad prædictæ proſpiciẽtis partis victum tradu
cẽdos cenſemus,atq; a ſuſpecto ſubmouendos: quem tñ nemini eſſe noxium uidemus eorum,
qui naturali corporis bono ſunt habitu, & modice laborare non grauantur.

De Defluxione,quæ à capite fit in ſubiectas ei partes. CAP. 12.

A.l.j.f.5.c.1. c.11.fo.241.c VErũ,qui ex leui cauſa male afficiuntur,vt magnis morbis aſſidue vexentur,veluti comitia
li,*vertigine,(quod ſcotoma græcè dr̃) capitis doloribus:item alijs,in quibus caput ſubie
ctis partibus ſymptomatum occaſio eſt,quarũ ſunt dentes,gingiuę, columella,vno verbo oẽs,
quæ in ore & faucibus ſunt partes : ad hęc aures , & oculi, & ſtomachus,& uenter, & ſpirandi,
partes,nempe ſumma arteria,quæ larynx dicitur,& aſpera arteria,& pulmo,& thorax : his vi-
ctus communis ſcopus eſt,caput ipſum ante oĩa,& quàm accuratiſſime,minus opportunum ad
uitia reddere : mox etiam afflictis partibus proſpicere : modo tamen ne ignoretur, hoc ipſum
quoque alia determinatione egere,utiq; hac,Non omnes,quę læſæ ſunt, partes eſſeroborãdas.
B Optima uero determinatio eſt,quæ ex uſu earum petitur : quippe oculorum & aurium perma-
gnus eſt uſus.Iccirco decidentibus in has a capite excrementis, deriuatio § per vicinas partes §
‖ (parocheteuſin Hippocrates vocat)molienda eſt:ac ad naſum potiſſimum trahenda, q̃ in has
partes feruntur.Sin ad naſum nõ ſequuntur,in os ipſum,vtiq; per ea,quæ pituitam eliciũt, apo In lib.de Humoribus iuxta principium.
phlegmatiſmata græci vocant:ſicuti ad naſum tum per ea,quæ ſternutamenta mouent, tũ,quę
eius obſtructiones aperiũt.Oculis uerò ipſis robur adijcies,ſi ſicco collyrio,quod ex phrygio la
pide componitur,vtare,ac ſic palpebris ſpecillo inducas,ne oculi membranam intus cõtingas:
ita nanq; mulieres quotidie faciunt,cum ſtibio oculis gratiam conciliant.Ad auriũ uerò robur,
vel glaucium ſolum ſuper cote tritum cum aceto,mox tepidum per ſpecillum blande infuſum,
aut ẽt per inſtrumentum illud,quod publice in uſu eſt,& oricularium clyſterẽ, græcè ὠτιγχυτα
vocant:ubi uerò ſatis firmatæ ſunt,ita,vt nihil in has confluat,aſſidue inſtillandum optimi nar-
dini vnguenti aliquid:id olim duntaxat Laodiceæ in Aſia præſtantiſſimum fiebat,nunc uero &
in alijs fit vrbibus.Robur autem auribus uel magis afferet, ijſdemq́; proficiet collyrium , quod
diaglaucium propterea,ꝙ glaucium recipit,vocant:præterea dia rhodon,& crocodes, & nardi
num , & quod δι᾽ ἰσων græce dicitur:præterea ex unguentis ea, quæ Romæ opulẽtis mulieribus
C conficiuntur,quæ ſoliata & ſpicata vocant.Quòd ſi larga fluxio & ſanies aſſidue in aures a capi
te feratur,& exulceratio iam facta ſit,ſanè exulcerationi Andronis medicamento & ſimilibus ,
medeberis.Inter autem id agendum auertere materiam ad naſum & os debebis:quo facto iam
comprehenſis uteris.

De communi ratione fluxionis ſedandæ,& particulæ imbecillis roborandæ. CAP. 13.

VEluti ãt ex ijs,quę a capite defluunt,identidem læduntur aliqua eorum , quæ illi ſubiecta
ſunt,ſic ex iecinore,& renibus,uel liene,in alias partes, quæ ipſis ſunt imbecilliores,mor-
bi incidunt.Siquidem demonſtratum in ijs commentarijs eſt,qui ſunt de naturalibus facultati
bus inſcripti,ſingulas partes trahendi facultatem habere proprij ſibi ac cõuenientis ſucci: quẽ
alterantes aſſimilantesq́; † abutuntur ad nutrimentum.Rurſus aliã facultatem habere, qua, qđ † καταχρῶνται. ſed hæc vox in bonam partem etiam quandoque ſu mitur, pro eo quod eſt uti, vt hoc loco.
ſuperuacuũ eſt,expellere in uicinum deſiderent.Ac,ſi quidẽ ipſa, quæ vicina particula eſt,cor-
poris habitum firmum habeat,quod ſibi obtruditur,utiq; non admittit, facitq; ut in ipſa ſolum
quæ primum affecta particula eſt,dolor vſq; ſubſiſtat.Sin imbecillior ſit,q̃ illa,vnde excremen-
tum mittitur,admittit illa quidem,cæterum ipſa quoq; ad imbecilliorem quampiam a ſe rurſus
tranſmittit:atque hæc rurſus ad aliam,donec in eam procumbat , qua imbecillior nulla ſit reli-
qua.Atque ad hũc quidem modum, quorum nulla victus ſui cura eſt, alius alia parte aſſidue ve
D xatur.Qui nihil colligunt ſuperuacui,ijs manẽt imbecillæ partes ſemper in tuto.Cuius rei eui-
dentiſſimum argumentum eſt, ꝙ aliqui ſex menſibus pluribusve infirmis partibus laborãt: cũ,
ſi ſola imbecillitas in ipſa id efficeret,perpetuo laboraret infirma pars,ceu cui ægrotationis cau
ſa nunquam abeſſet.Nunc,quoniam perpetuo non laborat, manifeſtum eſt aliud quippiã inter
uenire,quod eius affectus gignendi ſit occaſio.Quod certe aliud non eſt,quàm quod uel quãti-
tate, vel qualitate redundat.Atq; hoc ipſum,qđ redundat,aut per totum colligitur corpus, vo-
cantq́; eum affectum græce plethorã:aut in parte aliqua principe,ſed quæ alioqui natura ſit im
becillior.Id uero aut in ipſa manens,aut ſe in imbecilliorem quampiam natura recipiens,noxã
ingerit.Illud ergo ante omnia conſiderandum definiendumq́; eſt, propter'ne ſemetipſum perpe
tuo laboret membrum,an propter aliud,quod prius ipſo ſit affectum.Atque extrinſecus quidẽ
non nunquam imbecille parti noxa incidit ex eo, ꝙ refrigerata,aut contuſa,aut vulnerata, aut
laſſata eſt,plurimum tamen ex victus ratione, quæ redundantiam vitioſumve ſucum cõtrahit.
Attendere itaque magnitudini naturalis infirmitatis membri conueniet, hac prius diſcretione
vſum:ac tenuiorem quidẽ homini victum,quàm prius,exhibere:tum idoneam exercitationẽ,
iniungere:cauere vero,nequid ab externis cauſis noxę incidat.Poſtea,ſi ab his nec ipſe gracilis
fiat,

fiat,nec imbecilla eius pars affligatur,inſiſtendum eidem victus rationi eſt. Sin autem aut omni E bus membris fiat gracilis,aut male afficiatur,quod uitioſo eſt habitu,mutare talem uictus ratio nem debebis,vtiq; ſi affligitur,duorum alterum faciens,aut victum hominis in tenuiorem mutans,aut certo anni tempore purgatione vtens.Ac alijs quidem una quotannis purgatio vere incipiente ſatisfacit:alijs altera quoq; poſt hanc autumno eſt opus.Ac,ſi ſanguinis quidem abundantiā corpus accumulauit,mittendus is eſt:ſin uitioſum ſuccum, uacuandus hic medicamēto eſt,qđ ſuperantem humorē purget.Quòd ſi ex tenui uictu pars afflicta leuatur,ſed corpus emaciatur,picatione vtendum,ſicut antea eſt comprehenſum,ad extenuati habitus refectionem.

A.l. 3.f.5.t.r. c. 13.f.242.f

De ijs,qui plurimum genitalis ſeminis colligunt & excernunt. CAP. 14.

SAnè peſſimus corporis ſtatus eſt & ille.Sunt enim, qui genitale ſemen copioſum calidumq; gignūt,quod eos ad expulſionem ſui proritat,poſt quam & ventris os illis reſoluitur, (quod ſtomachus non a medicis modo,ſed etiam ab alijs hominibus vocatur,ita, ut a veteribus græcè καρδία)& ipſi toto corpore non ſolum relaxantur,imbecilliq; fiunt,ſed etiam ſicci,graciles,pallidi,cauisq; oculis cernuntur.Quòd ſi propterea,ꝙ ex concubitu ſic vexantur, ab hoc ſe retrahant,non modo capitis moleſtiam, ſed ēt ſtomachi offenſionem faſtidiaq; ſentiunt. Sed nec ex continentia magnopere iuuantur:accidunt enim ipſis per nocturnas imagines non minora in- F commoda ijs,quæ a concubitu ſenſerunt.Horum cum quidam mordax præcalidumq; ſemē inter emittēdum ſentire non ſolum ſe,ſed ēt mulieres,cum quibus rem haberet, referret,ſuaſi homini abſtineret a cibis,qui ſemen genitale augerent:ſumeret ēt non cibos modo,verum ēt medicamenta,quæ id extinguerent,(quorum tradita nobis materia eſt in ijs libris,quos de alimentis,itemq; quos de ſimplicibus medicamentis,conſcripſimus)tum uerò exercitationibus uteretur,quæ ſupernas partes potius exercerent,cuiuſmodi eſt,quæ parua pila, & quæ [a] † folle fit, & quæ per alteres:a balneo verò lumbos totos vngeret vnctione quapiā frigida.Talia ſunt & crudum & acerbum oleum,quod ὠμοτριβὲς,& omphacinum vocant,& roſaceum,& melinū,utique quod ex eiuſmodi fit oleo.Ipſe vero craſſioris ſubſtantiæ vnctiones non nullis compono,ne facile a corpore defluant.Eſt autem compoſitio earum ex cera,& aliquo eorum,quæ refrigerent. Primum āt,ubi ceratum,quod a medicis grçce κηρωτὸν dicitur,feceris, dein in mortario manibus affatim ſubegeris,infundes refrigerantē ſuccum,quem ēt quàm maximè cum cera ſic permiſcebis,ut vnitas fiat.Succorum verò id genus deſcriptam materiam habes in ſimplicium medicamentorum libris.Quorū obuij maxime facillimeq; parabiles ſunt,& ſemperuiui, & ſolani, & vmbilici veneris,& pſylij,& polygoni,& tribuli,& portulacæ:hęc vero ſuccum nō remittit, ni- G ſi,dum in mortario tunditur,affuſum ſit humoris quippiam,qui tenuis aquoſæq;,non lentæ, & craſſę ſubſtantiæ ſit,qualis vuæ immaturæ eſt,& roſarum.Verum hi æſtate,reliquorum nō pauci ēt alijs temporibus habentur,veluti lactucæ: qui ipſe quoq; ex refrigerātibus eſt.Quin etiam lini ſemen,ſi in aqua coquas,refrigerantem cremorem efficit.Porrò gymnaſtarum quempiā uidimus ex ijs,qui athletis præfuerat,qui athletæ cuiuſdam renibus plumbi laminā ſuperpoſuit, quò nocturnis veneris imaginibus careret.Idq; cum è plebe cuidā,qui ſic eſſet affectus, indicarem,adiutus gratias egit.Alter vero,cui carnis natura imbecillior erat, non tulit plumbi duritiam:huic ergo ſuaſi earum,quas ſupra dixi,herbarum aliquas ſubſternere, ac cum ipſis molles amerinæ frondes,& rutę:ſenſitq; ilico ex his fructum:itaq; vſus deinceps aſſidue eſt. Quin ubi amerinæ ſemine aſſidue ueſci ſuaſi,ēt ob id gratias egit,ſicuti etiam pro ruta. Ac talium, quidē materia tum in opere de ſimplicibus medicamētis,tum in libris de ciborum uiribus,tradita eſt. Nūc illud uiſum eſt ſermoni neceſſario adijciendum,cauendas eſſe vnctiones frigidas,quęcunque ex papauere mandragorave fiūt.Neq;,n.horū quippiam admouendum: [b] † neq; ēt, cum in ſummo uirium ſint,herbæ ipſæ ſubſternendæ:nam,ſicuti prædictis, ita his quoque, ſubſtratis uti licet.;Quin roſas experiri cuidā ſuaſi:ſenſitq; ex his ſubſtratis leuamen citra ullam renū no- H xam. Sed & aliud excogitaui ijs, qui ita ſunt affecti non inſalubre, ueluti ex ipſo uſu comperi. Quippe experientia [c] *normæ uice ſemper habenda eſt eorū,quæ excogitaueris:nec ſcribendū ꝓ utili quicquam eſt,quod nou ſis expertus,niſi tamen hoc ipſum teſteris nō eſſe tibi adhuc expertū. Quid ergo eſt,quod à me excogitatum magnæ eſſe vtilitatis ſum præfatus? Nempe ſeruare oportere,ꝙ hoc corporis uitio urgentur,quando maxime genitalis ſeminis abundantiam, qđ excerni poſtulet,collegerint,ac die quopiam, poſtquam boni ſucci cibis in cœna ſe modice impleuerint,ad ſomnū conuerſos, concumbere:poſtero die, cum ſatis dormierint, ac ſurrexerint,linteo fricari,quoad rubor per cutim appareat:mox aliqua ex oleo frictione modice vti:tū exiguo interpoſito tēpore,panis aliquid [d] † bene fermentati, & [e] † furno cocti, ac puri, ex uino miſto guſtare,atq; ita ad opus conſuetū redire: medio tamen tempore frictionis ex oleo, & panis guſtandi,ſiquis locus in uicino ſit,in eo ambulare,excepto ſi hybernum frigus ſit,tum enim intus manere ſatius duco.Non diſſimilē roborandi per cibum ſtomachi rationem & grammatico cuidā,quem comitialis ſpaſmus aſſidue urgebat, ſuaſi: ac mirifice contulit. Maxime uero in fiduciā ueni hominis iuuandi,ubi didici tum ſpaſmos incidere,cum diutius à cibo abſtinuiſſet: magiſq;,ſi dolor interim irave interueniſſet.Quin etiā habitū corporis eius cōtuebar [f] †: ſciſcitantiq;

A.l 3 f.20.t.r c.35.fo.377.a

A.ibidē.c.35. fol. 376.h

A † Διὰ τῆς μεγάλης σφαίρας, i. magna pila, quę uulgo & follis a latinis dicitur.

B † Locus hic in manuſcriptis codicibus græcis ita legitur, αὐτὸ τὰς ἀκμὰς τῶν φυτῶν, καθάπερ τοῖς προειρημένοις, οὕτω καὶ τούτοις ἔστιν ὑποστρώμασι χρῆσθαι· αἱ γὰρ σφοδραὶ ψύξεις τῶν ἐπιτιθεμένων τοῖς κατὰ τὴν ὀσφὺν χωρίοις ἀδικοῦσι τοὺς νεφρούς, id eſt, Neq; cū in ſummo uigore conſiſtunt herbæ, quemadmodum ſolia, ita ēt illis ſubſtratis eſt utendū, vehementes.n. refrigerationes eorū, q ſup lumbos ponūtur, renes offendūt.

C * κριτήριον

D † Quidam legunt in græco textu nō εὔζυμον, ſed ἄζυμον, i. minime fermentati.

E † κλιβανίτης ad eſt in clibano, aut teſta coc̄ti.

F † Manuſcripti codices addunt ἰσχνὸν, ad eſt gracile.

tantiq;

A tantiq; de hac ipſa re,ſtomachum aſſidue bili vrgeri eſt faſſus.Omnibus vero,qui hęc legēt,communiter illud ſuaſum velim,præſertim,qui,tametſi medicinæ artis ſunt ignari,cogitationem tamen habent exercitatam,ne ueluti vulgus, ita ipſi quoq; pecorum ritu uictus ratione utantur: quin potius uſu explorent,qui nam ipſis cibus, potusve ſit noxius,quæ præterea,quātaq́; dimotio.Pari modo & de uenere obſeruent,num noxia ſibi, innoxiave ſit:tum ex quanto interuallo utentibus noxia innoxiave ſit.Nam,ſicut retuli,nō nulli immodice læduntur : alij citra noxam uſu eius ad ſenium vſq; ſufficiūt.Verum hæc ambo genera rara:nempe eorum, qui magnopere læduntur,& qui nullum ſentiunt incommodum.Totum uero,quod in medio eſt,id cum maioris minoriſq́; diſcrimine ad magnum hominum numerum ſe extendit: quorum, qui non rudes ſunt,ſed ratione probe exercitata,(non enim quorumlibet eſt hæc noſſe)ijs ſuadeo, obſeruēt, ex quibus lædi ſe,iuuarive ſentiant:ita enim fiet,ut in pauciſſimis medicorum opera indigeant, quouſque in ſanitate fuerint.

De medicamento ex malorum ſucco. CAP. 15.

HActenus quidem ſcripſeram', cum amicorum quiſpiā toto opere perlecto, vnum omnino reſtare dicebat, qđ ſuperius a me relictum,poſt erat dicendum, nempe medicamentum,
B quod ex malorum cotoneorum ſucco conficitur:quod tum ad appetentiam excitandum ijs,q. bus ea languet,eſt utile:tum ad concoctionē ijs,qui parum fęliciter cibos cōcoquunt:& in ſumma uentri robur conciliat.Laudato igitur homine,ꝙ admonuit,appoſui & compoſitionem ipſius,quæ ad hunc modum ſe hēt:Accipies ſucci malorum cotoneorum,quæ dulciora maioraq́; ſunt,ac minus acerba,quæq́; noſtrates in Aſia græce ſtruthia vocant,ſextarios romanos duos: quibus mellis optimi tantundem miſcebis, aceti ſextariū unum & ſemiſſem: hæc cū ſuper prunas modice coxeris & ſpumam dextraxeris, immittes zinziberis uncias tres, piperis albi duas: dein rurſus in ſimile igni recoques,donec mellis craſſitudo exiſtat:qua utiq; craſſitudine ſtomachica medicamenta præparari ſolent.Hoc uero medicamētum etiā ijs,quibus inualidum iecur eſt,ſalutare in primis eſt.Illud uero latere non debet,ieiunis id maxime dādum eſſe, mediocris myſtri modo:quanquam nec,ſi a cibo ſit ſumptum,quicquam lædit. Commode quoq; dabitur etiam, ſi prius pranſus quiſpiam ante cęnam id ſumpſerit . Maxime tamen tempeſtiue id duabus,horis aut tribus ante cibum obtuleris.Quòd ſi id adſtringere magis uoles, etiā ex cotoneorum ſucco conficias.Cæterum,ſicui uēter intemperie caloris laborat,aut etiam bili quouis modo abundat, huic auferri & piper & zinziber debebit , ac ſuccus malorum cum aceto, & melle tantum ad præſcriptam craſſitudinem coctus dari.Qui uerò medio temperamento uētres ha
C bent ita,ut nec bilioſum excrementum,nec pituitoſum congerant,ijs piperis & zinziberis dimidium eius,qui prædictus eſt,modi,ſat erit:ita nimirum,ut ſit piperis uncia una, zinziberis una & ſemis . At, quibus frigiditatis temperiem uitiat , ijs quatuor zinziberis,piperis tres aut duas & ſemis uncias inijcies:licebit &,cum ad mediū modū pręparaueris in ipſo uſu piper addere. Atque ad hunc modum ijs,quibus in diuerſis membris pugnantia temperamenta ſunt , conſulendum cenſemus.Quibus uero in una qualibet ſimilari inſtrumentalive parte imparitas temperamenti viſitur , de his alio opere agetur .

GALENI ARS TVENDAE SANITATIS NVM AD MEDICINALEM ARTEM SPECTET AN AD EXERCITATORIAM

LIBER AD THRASYBVLVM.

Iunio Paulo Craſſo Patauino interprete

Præfatio,& quod nam ſit cuiuſque rei inueniendæ principium. CAP. I.

NOn alia quidem ò Thraſybule de propoſita a te quęſtione ex tempore
diſſerui,alia uero in præſentia hiſce commentarijs traditurus ſum: id
enim prorſus baud ignoras,me ſemper eadem de ijſdem aſſerere,ne-
que quicquam tractandum ſuſcipere, cuius neque methodum didice
rim,neque in ea me aliquandiu exercuerim. Inuentionis igitur initiũ
non in hac ſola nunc propoſita contemplatione,ſed etiam in alijs om
nibus fuerit,ante cognoſcere,quidnam eſt id, quod quæritur. Huiuſ-
modi uero notitia gemina eſt,aut enim ſolam rei notionem,aut eſſen C
tiam quoque percipimus.Sed quo hę diſcrimine ſeparentur,ampliter
in libro De demonſtratione proditum eſt, ubi & alias omnes metho-
dos explicauimus: quin & iam in præſentia ex ipſo uſu pateſcet.

Quomodo præſens quæſtio proponenda. CAP. 2.

HOc enim in dubium reuocato,vtrũ medicæ artis,an exercitatricis pars,ea facultas ſit,quę
ſalubris uocata eſt, teq; meã iccirco hac de re ſententiã efflagitãte,cũ plerũq; ad medicos
gymnaſtasq; de boc ambigentes te acceſſiſſe diceres, te mihi prius reſpondere dignũ cenſui, q̃
cuiuſq; iſtorũ nominum,medicinæ uidelicet, exercitatoriæ,& ſalubris,notionẽ habeas: ne for-
te de alijs rebus tu narrationẽ cupias,ego de alijs tibi ſermonẽ faciã,atq; ita ad nomen tm̃,non
ad rẽ ipſam,noſtra dirigaẽ oratio. Tu quidẽ ad hoc ſubticuiſti, me ipſum exiſtimans de oĩbus
oĩa dicere debere;ſed non ita rei veritas hẽt,multa.n.nõ unum propoſuiſſes:primũ quid ſit me
dicina,ſecundo quid exercitatoria,tertio poſt hæc quid facultas, aut & id ipſum, quod potiſſi-
mũ quæritur,ad vtram prædictarum artium iſta pertineat. Atqui iſtud ipſum quartum non ita
ſimpliciter debere proponi affirmabam,ad utram reduci deberet,ſed ita ſtatim addẽdo, an pro
pria,an affinis,an pars eſſet,aut qũocunq; aliter quiſpiam dicere velit,futurum enim & inde ali D
quod inueniendi quæſiti principiũ.Namq;,ſi ita perfecte proponatur,ac ꝑ Iouem interrogetur,
Nunquid medicinæ,an gymnaſticæ,affinis ſit ſalubris: cum trium quoq; illorum nominũ ſigni-
ficatũ expoſuerimus,medicinæ uidelicet,gymnaſticæ,& ſalubris: poſt hæc ẽt quartum explica
re oportebit,affine quid ſignificet,& quæ ſit eius dignoſcendi ratio. Sed hoc proprium quidem
ipſius ꝓpoſiti eſt: at medicina q̄d ſit, declarare ,quid gymnaſtica,quid ſalubris,nõ eſt ipſius ꝓ-
poſiti proprium,hęc tamen in confeſſo eſſe neceſſe eſt.Quare,cum vnum id,quod & tu propo-
ſueras explicare tũc uelles , cumq; te in reſpondendo periclitantem hæſitantemq; videre , uirũ
quẽdam inter philoſophos in rationali ſpeculatione verſatos nõ ignobilem,ſermonibus noſtris
fortuito occurrentem reſpondere mihi uoluiſti: quod ille cũ prompte feciſſet,& ad omnia pro-
be reſpondiſſet,facile(ut noſti) propoſita quæſtio enucleata fuit.

Quomodo ad hunc librum ſcribendum acceſſerit. CAP. 3.

AT qui & tunc confeſtim ex ſermonum illorum artificio,magnam te uoluptatem cæpiſſe p̃
ferebas,& expectatione celerius quęſitum inuentum eſt,& poſtea tu me ſemper magnope
re precatus,tandem non admodum promptum ad hos ſermones ſcribendos impuliſti atq; coe-
giſti: neque enim unum id propoſitum tantummodo exquiſite diſcuſſum literis commendan-
dum eſſe putabam: reliqua uero omnia perinde examinare tempus non ſupererat.Quamobrẽ ,
quod ipſe in me ipſo facere conſueui , id ſatis erga uos amicos fore putaui,ſi uiam oſtenderem,

quam

A quam quis ingrediens non id ſolum,ſed eriam reliqua omnia propoſita explicare ualeat.

Quanta ſit rationalis facultatis neceſsitas. CAP. 4.

VOcatam enim à philoſophis rationalem contemplationem quicunq; ſatis diligenter exercuerit,quodlibet iſte quæſitum æque diſcutere poterit:at ſine illa propoſitorũ commentarios euoluere,nihil aliud eſt,quàm operam atq; oleum perdere:cum neq; diſtinguere ſciat, quæ uere in ipſis,quæ falsò dicta ſunt,neque omnia inibi ſcripta memoria complecti ualeat.Cæterũ quoniam ſemel propoſitum,cuius paulo ante mentionem ſecit oratio,declarare aggreſſus ſum, iam incipiendi tempus aduenit.

Modum definiendæ medicinæ examinat. CAP. 5.

SIquis à quopiam interrogatus,quid ſit medicina,artem eam eſſe ægrorum curatricem,ſanorumq́, conſeruatricem,reſpondeat,non ne per Iouem iſte,quod controuerſum eſt, tanquam manifeſtum accepiſſe uideatur, medicinæ partem,ſalubrem eſſe pronuncians? Quemadmodũ rurſus,ſiquis medicinam laborantium tantum curam habere confirmet,alio modo & iſte id,qđ in quæſtione uerſatur,pro conceſſo accipiet,à medicina ſalubrem abſtrahens.Ita,& exercitatoriã ſi quiſpiã ſanitatis ſeruatricẽ ſtatuat,quæſitum pro cõperto habuerit. Quemadmodum,& q̃
B boni habitus eam opificem tradat, diuerſo modo & ille ambiguum pro certo aſſeueret: ſiue.n. quis artis definitionem,ſiue deſcriptionem, reddere tentat, quod dubium eſt, neque conſutare neque aſſerere ſine demonſtratione auſit, ſed aliunde ex conceſſis incipiẽs demonſtrare conetur.Nunquid igitur ita medicinã definire melius ſuerat,eã uidelicer eſſe,cuius finis eſt ſanitas: gymnaſticam uerò,cuius finis eſt bonus habitus: atq; huiuſmodi deſcriptiones principia inueſtigationis ſtatuere? At ſic etiam gymnaſticæ ſalubrem, tanquã nihil ſit dubiũ, detrahemus, in medicina uero adhuc obſcurum & q̃ſitum accipiemus.Nam,ſi ſanitas artis huius finis eſt,forſitan poterit ad diſtinctionem ſermo aſſumere,non præſentis cuſtodiam,ſed creationem adeptionemq́; abſentis,eius finẽ eſſe conſtituens: hinc enim inductionibus vtenti in vtranque partem argumentandi facultas ſuggeritur.Nã,ſi eiuſdem artis officium eſſe,quod prius non erat,efficere,incolumeq́; quod factum ſit,conſeruare,oſtendere uoluerimus,ædificatoriam,naualẽ,fabrilem,atq; ferrariam,memoria repetemus. Quòd ſi ad aliam opus facere, ad aliã id integrum ſeruare,pertinere declaremus,textoriã, ſutoriamq́; in exempla adducemus, & ad has coriorũ diſſectoriam,cerdonicamq́; ſeu ueteramentariam (ſic enim eã uocant,quæ fracta calciamẽta reſtituit)adijciemus.Siquidem alterius eſſe uidetur artificis ueſtẽ facere,alterius eandẽ dilaceratam
C integram: quemadmodum & calceum ſacere ad coriorum diſſectorem ſpectat, fractum autem emendare ad cerdonem ueteramentariumve. Verum in libris meis de demonſtratione probatũ eſt ad demonſtrationes ſcientiam gignentes inductiones adhiberi non oportere.Quare,quicunque in illis uerſatus fuerit,huiuſmodi uiam aſpernabitur,& alteram meliorem ueſtigabit: q̃ uero in illis ſeſe non exercuerit, alterutram, quam uoluerit, partem tuendam ſuſcipiens totum diem altercandi materiam habebit.

Quomodo artes circa humanum corpus multiplicantur. CAP. 6

MEdicæ nanq; arti ſanitatis creationẽ,non ſeruationem cuſtodiamq́;,gymnaſticæ vero bonum habitum, finem eſſe ſtatuentibus, alia rurſum difficultas non exigua ultra prædictas exorietur:cogetur enim,puto,aliquis,quemadmodum ſanitatis, ita & boni habitus,artem unã ſeruatricẽ,alterã opificem,cõſtituere.Id ſi ſuerit,duas alias artes neceſſario diſquiremus, unam à medicina diuerſam,ſanitatis cõſeruatricem,alterã à gymnaſtica,boni habitus cuſtodẽ. Cũq; duplex ſit bonus habitus,ut alibi oſtenſum eſt,utrius ipſorũ gymnaſtica effectrix erit,diſtinguere admodũ difficile fuerit,nũquid naturalis,an athletici,boni habitus. Non'ne iã cõſtat & duas alias nobis artes q̃rendas eſſe?atq; ita omnes ſex numero fuerint, tres finium effectrices, tresq́;
D ſeruatrices: tribus enim finibus poſitis ſanitate,bono habitu naturali,bono habitu athletico,ad tm̃ numerũ artes aſcendere neceſſe eſt. Verum enimuero,cum diuerſis artibus opus ſit,eo q̃ boni habitus inter ſe,& à ſanitate differant:ita, & gemina ſanitas cum ſit, una ſecũdum habitum, altera ſecundum affectionẽ appellata: geminas & artes eſſe neceſſe fuerit:neq; enim plus ſanitatem ſecundum habitum,minus ſanitatem ſecundum affectionem, bonus habitus excellit.

Exemplo declarat ſanitatem in habitu,in affectione,& bonum habitum eſſe. CAP. 7.

HViuſce autem rei notitiam euidentem habueris,iſtorũ ſingulorũ diligenter naturã contẽplatus: contemplaberis autem ad hunc ſanè modum. Aegrotantium alicuius,eorũ,quos ſæpius uideris,tibi in mentẽ ueniat,qui grauiter morbo laborauerit,proxime uero cõualuerit: iſte emaciatus cõſumptusq́; eſto,& ad motiones imbecillus,vt alijs ipſum adiuuãtibus egeat:iſte medelã planè amplius morbo iã ſolutus nõ requirit,ſed refectione ipſi uiribusq́; opus eſt,ut robuſtus pariter ad eas,quæ ſecundũ naturã ſunt,actiones obeundas euadat, & externas iniurias illæſus ſuſtineat.Nihil.n.dubij eſt,quin ita affectus,ut modo afficitur, nunc primum ægritudine liberatus æſtum,frigus,uigilias, cruditatem, aliudve quicquam ferre non ualeat, ſed quantumuis leui noxa pulſatus,utpote nondum tutum firmumq́; ſalubrem ſtatum adeptus, in ægritudinem ſit relapſurus.Cum uero ſtabilior atq; in habitu fuerit,nondum tamen in bonum habitum

euaſit(hanc.n.particulã,bonus,accipiens,tunc bonus habitus efficietur) ſed iam mendoſa affe- E
ctio inutiliſq; eſſe deſijt:nõ poſſe.n.ſatis ꝓ vitæ cõmodis agere, ac facile quibuſq; iniurijs uio-
lari,mẽdoſa inutiliſq; affectio eſt.Quòd ſi neq; actiones impediant,neq; ſit iniurijs facile corp⁹
obnoxiũ(talis uerò eſt ſecundũ habitũ ſanitas)nõ amplius mendoſa eſt,atq; ad humanas actio
nes inutilis,ſed illud laudabile,atq; ꝑfectũ nondum adepta: adepta uerò tunc fuerit,cũ nõ ſolũ
haud debiliter operabitur,ſed robur ꝑterea quoddã inſigne acceperit.Sanitas nanq; ſecundum A.li.t.f.1.d.1 c.de def.med. lol.3.c.
habitũ inter ſanitatẽ ſcd̃m affectionẽ,& bonũ habitum,actionibus media eſt:nam ſanitas affe-
ctione debiles actiones producit:bonus habitus robuſtas: ſanitas aũt in habitu nondũ quidem
robuſtas,nõ amplius aũt debiles.Atq; ita manifeſtum eſt,cum media ſit in habitu ſanitas,ipſam
ad oẽs vitæ actiones magis,q̃ ſanitatem in affectione,licet ſummã uirtutẽ non habeat,cõduce
re:ſoli.n.bono habitui ea cõceſſa eſt.Atq; tu ſecundũ ordinẽ quendam iſta cogita,primũ actio-
nis noxã,quod in morbo fit:alterũ extra noxã quidem poſitũ, ſed ꝑꝑ imbecillitatẽ inutile, qđ
in ſanitate ſecundum affectionẽ conſiſtit:tertium imbecillitate liberatũ,non tñ adhuc robuſtũ,
quod ſanitas in habitu poſſidet: poſt id quartum ceu quædam actionum virtus,bonus habitus,
& ſummitas,ipſarumq; perfectio, exquiſite bonus habitus eſt . Ars igitur ad ſalubrem habitum
hominem perducens altera vtiq; ab ea,quæ ipſum curauit,fuerit,ſemel.ſ.hoc conceſſo, diuerſo F
rum finiũ artes eſſe diuerſas: & ſingulorum geminã,effectricem unam, alteram cõſeruatricem.
Ex quo patefactum eſt finis notione uniuerſam præſentem quæſtionem comprehendi:quocir-
ca & quæcunq; definitiones à fine conſtituuntur,non exiguas ambiguitates pariunt.

A definitione per finem,præſentis quæſtionis difficultatem ſoluere tentat. CAP. 8.

ITaq; melius forſitan fuerit ad ipſam artis eſſentiam trãſeuntem,illam inquiſitionis principiũ
facere.Quid igitur eſt medicina? ſalubrium, in ſalubriumq; ſcientiã quis eſſe rñderit . Verũ
& iſte nimis audacter ſalubre, tanq̃.ſ.medicinæ partem accepiſſe videbitur: unde contrariæ fa-
ctionis nonnullos ægrotabilium tantummodo ſcientiã medicinã eſſe dicturos exiſtimo . At iſti
primũ ignorant contrariorum oĩum unam eſſe ſcientiam: &,quicunq; ægrotabilia nouerit,hũc
& ſalubria nõ latere neceſſe eſt.Iſtud uero corũ captu maius omittatur:& ſecũdum eorum,quę
ignorant,explicemus, ꝙ fortaſſe certe conſequitur intra medicinæ definitionẽ nõ neceſſario q̃
ſitum includi:ſiquidem alicui æquiuocationẽ diſtinguenti,poſtea medicinam corporũ ſanitate
fruentiũ,notarum indicantium,cauſarũ facientiũ,ſcientiã eſſe demonſtranti,non tñ iccirco ip-
ſam ẽt conſeruantia tradere,atq; complecti oſtendere licet,contra,atq; propoſitũ poſtulet.Quã
obrem huiuſmodi ſophiſtica adducentes, neque, quod quæritur,exacte percipere vñr : neque, G
quodnã ſalubre ſignũ appellemus,quod.ſ.ægrotantibus adueniens, futuram ſanitatem porten
dit:neq; cauſam,quæ corpori ægro adhibita ſanitatis eſt procreatrix,qualia nimirũ ſunt uniuer
ſa remedia:neq; ꝙ corpus ſanitate prędıtũ ſalubre vocamus:quorũ oĩum nulla cum propoſito,
præterq̃ noĩs ſocietate iunctorũ,medicus ſciẽtiam habet.Etenim ſanorũ cuſtodiæ medicusne,
an duntaxat gymnaſta ꝑſideat,ab initio nobis propoſita q̃ſtio fuit ; quod,quẽadmodum paulo-
ante declarauimus,iudicium in finis exploratione hr̃e diximus. Sanitas.n.an ſimpliciter medi-
cinę finis ſit ipſam abſentem acquirentis,an præſentẽ cõſeruantis,nihil refert, neq; ſi acquirere
quidem medicinæ ſit,conſeruare aũt gymnaſticæ:ſic & de gymnaſtica proponi in quæſtionem
poterit,num bonus habitus,aut ſanitas,eius finis ſit,aut horũ alterutrius creatio,ſiue cuſtodia.

Quomodo ſeptem artes circa humanum corpus reperiri poſſunt . CAP. 9.

PEriculum.n.fuerit,ut proxima demonſtrauit oratio,ne,ſi vnã excedamus, ſeptem circa hu-
manum corpus artes conſtituamus,primam & maniſeſtiſſimam & penè ſolam controuerſia
carentẽ,eam.ſ.quę morbos expellit:duas alias,unam a ſanitate ſecundum affectionem ad eam,
quæ eſt in habitu,ducentem,alteram in ea conſeruantem : duas item alias circa bonum habitũ
pariter ſeſe habentes,effectricem unam,alteram,quæ conſeruat:pręter has,etiam duas circa bo
num habitum athleticum uerſantes,ſimpliciter.n.alterum naturalem bonum habitum appella- H
mus : nõ ſimpliciter aũt eum,qui non naturalis eſt, athleticum inquam, ſed cũ adiectione ſem-
In lib. de Alimẽto,paulo poſt dimidium. per,quemadmodum & Hippocrates inquit nonnunquam,ſic loquens:‖Affectus athleticus non
naturalis,habitus ſalubris melior:interdum uerò ſic : ‖In his,qui corpora exercent , habitus ad
ſummũ boni,periculoſi,in athleticis videlicet,ac gymnaſticis corporibus.At de athleticis gym
1. Apho.3. Ext. ord.3.e naſticiſq; vocatis corporibus nunc te intelligere oportet,non de illis, qui qũolibet exercentur,
vt de fodientibus, remũ pellentibus,metẽtibus, aut quippiã aliud ex naturalib⁹ hoĩum officiis
ꝑſtãtibus,ſed de illis,quibus id ipſum ſtudiũ eſt,vt contra athleticas aduerſariorũ uires exercẽ-
do ſeſe muniant.Quare aũt huiuſcemodi affectio naturalis nõ ſit,alio loco expoſuimus.Ex hac
igitur oratione,quod optime ad præſens negociũ facit,id ipſum eſt,qđ proxime diximus,circa
humanũ corpus ſeptem artes futuras, vnam ꝑtereuntibus,vel per Iouem & nouem : cur.n.non
cõuenit duas alias artes ſtatuere,alteram quidẽ exquiſite boni habitus effectricem,alterã uerò
eius ipſius cuſtodẽ,quodq; altera eſt exquiſite bonũ habitum efficiens, altera cõſeruãs ? Quòd
verò gymnaſtici boni habitus ſummitatẽ fugere uereriq; oporteat,ab Hippocrate clariſſime te
ſtatũ eſt : ſed ſimpliciter boni habitus appellati , qui ſecundũ naturã eſt, ſummũ nõ ſolũ uitare

non

A non conuenit,immo totis uiribus ad ipſum niti decet.Itaq; omnes circa corpus noſtrũ artes no
uem fuerint:quarũ ſeptẽ quis laudare poterit, reliquas duas potius uitioſas artes appellauerit:
qualis & illa eſt,q̃ Commotica græce dicitur;Latini comptricem vocãt.Has igiť,ſi placet, dimit
tentes iterum ſeptem reliquas enumeremus, omnium primam, quam morbos pellere diceba-
mus:alias uero deinceps,duas circa ſanitatem in habitu,duas circa bonũ habitũ,duas circa ſum
me bonũ habitũ.Iã ſane & ex his patet, quod niſi quis circa corp⁹ artem unum habentẽ finẽ ſta
tuat,eũ ad ſeptem uſq; artes accedere neceſſe eſſe, nihilq́; aliud hunc finem eſſe, quã ſanitatem.

De bonis malisq́ artibus. CAP. 10.

SEd melius forſitan fuerit exquiſitiorem ſermonẽ facere,illud in primis,quod nemo ignorat,
memoria repetentẽ,improbas artes apparẽs bonũ vnicuiq; eorum,quæ ſunt, artes autẽ ue-
rũ ipſis inhęrens bonum comparare: ac deinceps dicentem, ſi uocata comptiua adulterinã pul-
chritudinẽ cõciliat,hęc uniq; ars uitioſa adulatrixq́, fuerit:altera uerò quædã ars circa legitimã
ueramq; prorſus pulchritudinem uerſabitur,quæ in uegeto colore,carnis moderata copia, mẽ-
brorumq́; congrua proportione conſiſtit, quæ naturalem bonum habitum conſequuntur. Sed
de gymnaſtico bono habitu alibi ſeorſum uerba feci:nunc autem & fortaſſe de eodem per capi
B ta loqui melius fuerit,id ſermoni principium ſtatuentem.

Nullum membrum ignauum aut praue agens à nobis deſiderari. CAP. 11.

SIue.n.ſecundũ naturã operari vnicuiq; mẽbrorũ idẽ, quod bene ualere,eſt: ſiue id neceſſa-
rio naturalẽ corporis apparatũ cõſequiť, ipſumq́; bene valere nihil eſt aliud, q̃ ſecũdũ natu
rã inſtructũ eſſe: iſtorum utrumuis ſanitatẽ conſtituẽs, (nihil enim noſtra intereſt) ſequentem
orationẽ ita animũ aduertens accipito.Nunquid naturali cuiuſq; mẽbri apparatu, an eius ope-
ra,indigemus?Mihi profecto ita perſuadeo,neminẽ mẽbrum ignauũ,officioq; proprio carẽs ha
bere uelle,neq; igitur cæcutientes oculos,neq; nares odorari nequeuntes, neq; crura torpẽtia,
neq; aliud quodpiã mẽbrorũ,aut nihil penitus,aut deprauate agẽs, habere cupiat:nullo.n. eorũ
oĩum,q̃bus egemus,im pfecto egemus,neq; domo,neq; calceo, neq; ſcãno,neq; ueſte,ſed ſimul
egemus,& pfecto egemus.Itaq; infirme debiliterq; ambulare nõ perimus, neque obtuſe cerne-
re,uel audire:neq; aliud quicquã deficiens mancũque expetimus. Quis.n.coloris bonitatẽ,car-
nis molã,aut abſolute corporis pulchritudinem,roburve, imperfectas diſcupiat?Quocirca,ſi a-
ctionẽ nõ deprauatam, ſed perfectã requirimus,neque corporis ſtructuram,unde hæc profluit,
mẽdoſam labantẽque votis expoſcemus;atq; ita,cũ horũ alterutrũ ſanitas ſit, nullus proculdu-
C bio mutilam ſanitatem,ſed,quàm fieri poteſt,abſolutiſſimam firmiſſimamq́ue exoptauerit.

Quòd perfecta ſanitas & bonus habitus idem ſunt. CAP. 12.

IGitur,ſi aliud quoppiã bonũ habitũ à perfecta ſanitate quis autumet, aliam ſanitati, aliã bo-
no habitui artẽ pficito:ſin unum atq; idẽ utrunq; eſt, unã & utrique artem præſidere neceſ-
ſe eſt.At quomodo vnũ idẽque bonus habitus atque abſoluta ſanitas fuerit?Primũ, ſi apparatũ
huiuſce cauſam,eundem & boni habitus eſſe crediderimus,ambo idẽ erunt. Secundo ex ipſa eſ
ſentia id percipiemus: bonus ſiquidẽ habitus nihil eſt aliud, quã bene ſe habens habitus: habi-
tus aũt affectio ſtabilis eſt:quare cuius eſt habitus, eius eſt ẽt bonus habitus: ambo uero ad ali-
q̃d ſunt.Diciť itaq; aliquis in grammatica habitũ habere, alius in aritmetica, in geometria ali⁹,
alius in aſtronomia: & in re qualibet,cũ affectio bene ahærens altiusq́; defixa fuerit, habitus no
minať.Nihil autẽ in pſentia referat affectionem aut habitudinẽ appellare. Quã ob rem, ſi & ei⁹
eſt bonus habitus,cuius eſt habitus,alicuius autẽ habitus eſt, alicuius ergo & bonus habitus e-
rit,& eiuſdẽ,cuius habitus.At nobis in pręſentia non de geometrico, muſico, aut grammatico,
ſed de ſalubri habitu,ſermo proponiť.Cũ bonũ igitur habitum dicemus,non grammaticũ, mu
ſicum,aut geometricũ,ſed ſalubrẽ habitum dicemus.Atqui ſtatim id ipſum uulgares negligunt,
D & boni habitus ſanitatisq́; nomina idẽ ſignificare arbitrantur: cum tamẽ ſanitatis nomen affe-
ctionis cuiuſdã nomen ſit,boni uero habitus nomẽ nõ affectionem ſimpliciter, ſed, quod in ea
optimũ,permanensq́; eſt manifeſtat: quãdoquidem eius affectionis, quam ſanitatem dicimus,
præſtantiſſimus habitus eſt bonus habitus.Nõ igiť(idem enim iterũ atq; iterum inculcare neceſ
ſe eſt,cũ q̃s multorũ inueteratã ignorantiã ſtirpitus euellere cupiar)nõ,inquã affectionem,non
ſtructurã,non actionẽ,boni habitus nomen ſignificat, quemadmodum neque ſimpliciter habi-
tus,ſed habitus quidẽ ſolã ipſam permanentiam ſtabilitatemq́; affectionis oſtendit:bonus uero
habitus nihil ei plus,quã bonitatẽ adijcit.Igitur ex hoc nomine, habitus, & ex hac adiectione,
bonus,cõponitur,quã oĩbus,q̃ laudamus,apponere conſueuimus,quæcunq; probe & ſecundũ
propriã ſuã uirtutẽ conſtituta ſunt.Quid igiť appetimus,aut quid noſtro corpori prorſus ineſſe
precamur.Nunquid ſalubrẽ affectionẽ id ipſum ſolũ? An hoc idem eſt,ac ſi quæras, num infir-
mas ædes ac propediẽ ruituras experim⁹?aut vltra uſum,cuius cauſa ſtructæ ſunt, elegãtiſſime
quoq; cõpoſitas,& quã lõgiſſimo tẽpore duraturas?nemo pfectò reperiať, qui non integre, &
nõ longi tẽporis ſpatio ſanitate frui percupiat.Quin etiã nulla omnino ars eſt,quæ ſibi id, quod
deterius eſt,ac breuioris tẽporis,proponat,ſed quod in eadem materia eſt ualde optimum, atq;
lõgiſſimo temporis curriculo permanſurum.Id ſanè omnibus effectiuis artibus propoſitum eſt;

neq; etiam finis planè aliud quippiã, q̃ propoſiti conſecutio fuerit. Atq; iam ex dictis apertum E
eſt, artis circa corpus verſantis finẽ eſſe vnum, propoſitumq; unum: ſiue propoſitũ hoc quiſpiã
integritatem nominet, ſiue bonum habitum, ſiue ſanitatem, ſiue naturalem corporis ſtructurã,
ſiue naturalem actionem, aut affectum, aut ſtructuram, per quam integre atque abſolute his na
turalem functiones obimus, nihil in prȩſentia diſtinguere opus eſt.

Quis ſit omnium artium finis & propoſitum. CAP. 13.

SIquidẽ unũ mihi oſtendendũ proponitur, oẽs uidelicet artes propoſitum finemq; appetere,
finẽ uero uniuſcuiuſque rei unũ eſſe, q nihil aliud ſit, q̃ ſcd'm illam ſubſtãtiam bonũ. In uite
igiẽ non aliud quidem perfectio eſt, aliud uero bonum, neq; aliud, præter id, quippiam ars uitiũ
cultũ tradens ſibi ſpeculandum proponit. Itidem & ars oleas excolere docens, olearum natu-
ræ perfectiones ſibi propoſitum ſtatuit. Verum enimuero una quædam res eſt humanum cor-
pus: & quædam quoque huiuſce omnino perfectio eſt, quam & præſentem cuſtodire, abſentem
reuocare alicuius artis officiũ eſt. Huius autẽ ſi alterũ quendã inferiorẽ finẽ conſtituam, antedi
ctus nos excipiet ſermo: erit. n. hæc boni habitus: illa ſumme boni habitus: alia ſalubris habit⁹:
& quarta inſuper ars ſalutaris habitudinis opifex: & præter has athletici boni habitus effectrix
quinta. Quòd ſi alijs quidẽ artibus fines inducere, alijs autem eos conſeruare permiſerimus, nõ F
has modo, uerum etiam alias totidem circa corpus artes veſtigabimus, conſtituemusque.

Vnum tantum eſſe corporis bonum, eandemq; eſſe opificem artem & cuſtodem. CAP. 14.

EX quo efficiẽ neq; multa corporis bona eſſe ponẽda, neq; aliam eiuſdem opificem, aliã uero
cuſtodẽ artem eſſe ſtatuendam. Potenti ſanè omnia per capita cõtemplari non pluribus o-
pus eſt: q uero id facere nequeat, vel & oĩa ex animo delere, quęcunq; ex male ab ipſo perceptis
ſequunẽ, opus habeat, longiore, puto, adhuc oratione indiget. Illa ſanè confutanda ſunt, q non
vnũ ſit corporis bonũ, ſed oĩa hæc, ſanitas, robur, & pulchritudo, quodque ars una id procreare
poſſit, altera cõſeruare, & quæcũq; alia ab his orientia non nulli perperã decreuerũt: atq; in pri-
mis vnũ eſſe corporis bonum primarie & proprie dictum, ad quod reliqua omnia referuntur, ex
plicare melius eſt: alia uero corporis bona uocata, non nulla, ut partes illius, dicũtur: alia ut cau
ſæ: alia ut fructus quidã. Quemadmodum enim pulchritudinem iucundus color, congrua caro,
mẽbrorum cõmoderatio, & alia quædam integrant, quidni & corporis bonũ ex ſanitate, robo-
re, & pulchritudine conſtet? Itẽ quid prohibet ipſius corporis bonum eſſe ſanitatem, ſed ueluti
fructum quendã eius pulchritudinem & actionẽ? Quid obſtat præterea primum corporis bo-
num actionem eſſe, eius uero cauſam ſanitatem? Neque enim per alia exquiſite ſaneſcet cor- G
pus, per alia robuſtum aut pulchrum euadet: ſtatim uero id etiam exacte ſalubre eſt.

Vnam omnium corporis bonorum artem eſſe, unumq; eſſe princeps corporis bonum. CAP. 15.

QVare & ex hoc vnã circa corpus artẽ eſſe cõuincitur: eadẽ enim facientes ſimul & robuſti
ad agẽdũ erimus, & uiſu pulchriores, & ſalubriores, meliorisq; habitus efficiemur; quẽad-
modũ cõtra, ſiqua in corpus noxa inciderit, & actionũ firmitas labaſcet, & pulchritudo
marceſcet, & bonus habit⁹ tolleẽ, ſanitasq; ipſa uiolabitur: hæc enim omnia merito ſimul augẽ-
tur, ſimulq; decreſcũt. Naturalis etenim actio naturali corporis eget apparatu, à quo rõnẽ cau-
ſæ erga ipſã habente produciẽ. Quocirca illud fieri nõ põt, ut iſtorũ alterum adſit, alterum uero
abſit, ambo p̃terea hæc ſimul augẽtur atque decreſcunt: cumq; in melius proficiunt, hic bonus
habitus, ille robur appellaẽ, eadẽ nanq; ratione robur actioni, qua bonus habitus ſanitati cõpa-
ratur: vtrũq;. n. ab utroque producitur, ſicutq; alicuius bonus habitus eſt, ita & robur: naturalis
nanq; ſiue apparatus, ſiue affectionis: utcũq; uocare libet, uirtus quædã eſt bonus habitus, actio
nis uero naturalis uirtus robur eſt, idem autẽ eſt uirtus, perfectio, & cuiuſque rei bonũ, qđ illius
primũ atq; ſimpliciter bonũ nominatur. Ambo ſanè & propter eadẽ deteriores, melioresve red
dunẽ, bonus nanq; habitus ſalubris, ut ante dictum eſt, affectio nominatur. Siquis item manife- H
ſte debilis ſit, roboris infirmitas imbecillitasq; dicetur: pulchritudo præterea priora, poſteriora
deformitas neceſſario comitaẽ. Hæc planè oĩa ſimul creſcunt, ſimul minuunẽ, & perficiuntur ſi-
mul oĩa, ſimulq; delentur: quodq; iſtorum unum læſerit, quicquid fuerit, ſtatim & reliqua om-
nia lædit: cõtra, qđ iuuat, pariter & omnia iuuerit. Atqui ex dictis iam vnã circa hæc omnia ar-
tẽ neceſſario uerſari eluceſcit: quod iſtorum autẽ princeps ſimpliciterq; corporis bonum ſit, ni-
hil in p̃ſentia attinet dicere. Sed tamen, ne id quoque ſermoni deficiat, ſubiungam. Corporis bo
nũ abſolutiſſimum, atque primariũ, quo egemus potiſſimum, actionum perfectio eſt, qđ ſanè ro
bur uimq; defectiue enunciantes nominant: ſiquidem eos oportebat non robur ſimpliciter, ſed
actionũ robur, neq; vim ſimpliciter, ſed actionum vim nũcupare. Deinceps uerò poſt hoc ſcd'm
non ſimpliciter, neque ꝑ ſe corporis bonũ, ſed, qm̃ primo & per ſe huiuſmodi bono ad ſui crea-
tionẽ actionum robur indiget, ſanitatis eſt bonus habitus, quem & ipſum iterum curte nominã
tes cauillationibus anſam præbuere: ſanitatis enim bonum habitum cum dicere debeant, non
ita, ſed abſolute bonum habitum uocant: hunc neceſſario pulchritudo ſequitur, aliud quoddã
ab illis & tertiũ corporis bonũ. Quare corporis bona æq;, ac animæ, neq; unius generis ſunt, ne
que ſimiliter omnia dicuntur, ſed unũ quidem, ut primum atque per ſe, alterum tanquam illius

cauſa,

A cauſa,tertiũ uero,ut neceſſario conſequens.Igitur cuius horum trium ars corpus gubernãs primarius opifex eſt?nũ ſanitatis,an actionis,an pulchritudinis?Supra enim iam patuit, etiã ſi iſtorum vni tñ,quodcunque malis,profueris,neceſſario cunctis tribus profuturum.Nã,ſi actionem iuuabis,& ſanitatem & pulchritudinẽ neceſſario iuuabis:quãdoquidẽ ea ſine cauſa ipſam producente conſiſtere nequit, pulchritudo uero neceſſario ſubſequitur.Item ſi ſanitati proderis,ilico & actioni & pulchritudini proderis,etenim utraque ab ea profluit: qui uero pulchritudinem creat,proculdubio & ſanitatem ante creauerat:ſi eam,itidem & actionem.

Quod inter corporis bona primum à medico expetatur. CAP. 16.

VErũ,quod primum ab artifice fiat,ſermo noſter veſtigare cupiebat.Atqui iam ex ſupra poſitis manifeſte ars ſanitatẽ efficere uidet̃, hãc uero naturalis pulchritudo actioq; ſequar̃, neceſſe eſt:qđ enim primum artifex cũ fecerit acquieſcit,id eius planè finis eſt: at naturali affectione,ꝑ quam agimus,reſtituta conquieſcit, ea uero ſanitas erat:quã cum induxit, nihil vltra circa actionẽ pulchritudinẽve laborat,accedũt enim hæ uel inuito artifice,ipſiſq; aditum intercludere,cum ſemel ſanitatem creauerit,prorſus nequit. Ipſam planè ſanitatem impedire in ipſo artifice poſitũ eſt:ꝙ ſi ipſam corruperit, naturales actiones, aut pulchritudinem corpori adipi-
B ſci,nullo vnquã pacto valebit.Artem itaq; corpus tractantẽ,qualiſcũq; ſit,circa ſanitatẽ omniũ primã,atq; per ſe negociari aſſerendũ eſt,deinceps accidit,ut de actione pulchritudineque curã habeat:neq; uero vllum iſtorũ imperfectum mancumq; eſt, ſed perfecta, cumulata, ac ſumma ſunt.Quomodo igit̃ plura ſint corporis bona, quomodo vnum, quòdq; non omnium æque ars corporis curam habeat,ſed unius per ſe,ex accidenti aliorum,abunde diſſertum eſt.

Quòd in nulla materia ars una finem efficiat, altera conſeruet. CAP. 17.

IAm uero & illa oſtẽdere conabor,quare in nulla ars materia una finis effectrix, altera cõſeruatrix reperiat̃:ſtatimq; ab initio neq; illorũ exẽplũ,ꝗ in hac fuere ſententia, neq; rerũ prętrea ipſarũ naturã,ipſis fauere declarabo.Si alterius.n.artis eſt calceũ cõficere, alterius labefactatũ reſarcire, nõdũ tertiã hic artem conſeruatricem nobis oſtenderunt: pariter & in veſtibus, ſi alterius qdẽ artis eſt eas reſarcire,alterius ãt cõficere, quænã & in his tertia ſit ars cõſeruatrix, explicare nõ poterũt.In noſtris profecto corporibus, uniuerſimq; in his, quæ à natura regũtur, veluti effectrix utiq; natura eſt,textoriæ coriariæq; proportione reſpõdẽs. Vitioſum ãt corpus inſtaurãt agricola & medicus,ꝗ & ipſi ueſtes faciẽti & ueteres calceos inſtaurãti ſimiles ſũt.Veſte aũt calceumve in conclaui reponẽdo cuſtodire, ne aut à quopiã ſurripiatur, aut à muribus
C erodar̃,id neq; ullius forſitã artis, ſed ſolius eſt diligẽtiæ. Qđ ſi horũ cõſeruatricẽ artẽ eſſe qdã velint,tales apud hoĩes artes ſũt imperatoria,reiq; publicæ gubernatoria, & p̃ter has,ſi placet, oſtiariorũ,cæterorũq; cuſtodũ: vt enim ne inter hoſtes, aut prorſus ne inter ſceleratos hoĩes feraſq; beſtias uerſaremur,ædes ciuitateſq; cõſtruximus,& muros circũdedimus,imperatores ac principes creauimus. Sed nõ iſtarũ ſimilẽ ſanitatis conſeruatricẽ artem conquiſiuimus, ſed eã, ꝗ(ut puto)in humanũ corpus aliqd agẽs,nõ ex accidẽti, ſed ꝑ ſe incolume ipſum ualenſq; præſtet:at proxime dictæ ſingulæ nõ ipſæ ꝑ ſe ſanitatẽ cuſtodiũt, ſed eo, quia homini nõ iugulato, neq; à fera diſcerpto,ſanitatẽ ſeruari,quemadmodũ & totã uitam,contigit: idcirco ex quodam accidenti,non primo,neque ex ſua ipſius ratione, harum utraque artium ſanitatem conſeruat.

Quibus Ars tuendæ ſanitatis contineatur. CAP. 18.

A.l.1.c.3 d.1. c.1.fo. 56.f g. IGit̃ ſanitatẽ præcipue ex ſui ratione conſeruans quibus cõtinebitur?Vt mea quidem fert ſentẽtia,neq; illis,ꝗ non neceſſario corporibus noſtris adhærent, neq; illis, quæ nullã in partem neceſſario corpora noſtra ꝑmutant, ſed illis,quibus, velimus nolimus, corpus noſtrũ oĩno utitur;& eorũ illis,ꝗ iuuare aut officere ualeant:in ijs,inquã, & circa hæc tuendæ ſanitatis artẽ uerſari arbitramur.In gladios enim,aut feras,aut laqueos,aut præcipitia,nõ neceſſario corpora no-
D ſtra incurrũt,ſed ĩ ambiẽte aere duplici rõne uerſant̃,& qm̃ corpori undiq; circũfuſus eſt,& qm̃ per inſpirationem ducitur.Atqui ſomnus & uigilia,quies itẽ & motio,in horũ numero ponitur: neceſſe nanq; eſt aut dormire,aut uigilare,quieſcere, aut motu exerceri. Perinde eſurimus & cibum capimus,ſitimus ac bibimus,aut inter hæc medij agimus. Cubilium autem diſcrimina ac veſtimentorũ non oĩa neceſſaria ſunt.Eburneis nãq; pedibus lectulus, aut grabatus ignobilis, nihil ſanitati prodeſt aut officit,neq;uilium aut ſumptoſarum ueſtium uſus:non uitrea uaſa,aut aurea,aut argentea,aut lignea poſſidere:non formoſorum ſeruorũ,aut deformium turbæ dominari,aũt ſeruis planè carentẽ ipſum ſibi miniſtrare.Iſta mehercule prodeſſe nobis uel obeſſe ipſorum rõne atq; primario,aut ex accidenti,neutiquã apta ſunt.At calidus aer aut frigidus, eſca & potus,requies & motio,vigiliæ ſomniq;,ſuis ipſorũ uiribus neceſſario corporibus noſtris utilitatem aut noxam afferunt.Veſtimentum lacerum ac leue hyeme,graue autem æſtuoſumque æſtate,lædit quidem ex neceſſitate,ex accidenti uero frigore & calore diuexat.

Quid à ſanitatis cuſtode agendum ſit. CAP. 19.

HÆc itaq;,quæcunq; ꝑ ſe lædẽdi iuuãdiq; poteſtatẽ habent, ſanitatis curã habens ſpeculat̃. At quomodo,quave rõne? Poſteaquã ſatis abunde corpus inanitum eſt, ſenſiliſq; nocumẽti diſcrimen impendet,alimẽtum ſumere iubens. Poſtquam ultra modum exaruit, atq; hinc

iā noxæ periculum inſtat,potū accipere p̄cipiens : item & corpus exercens,cū noſtri modera- E
tricē facultatē robuſtam præſtare,excremētaq; anguſtis meatibus intruſa eruere uoluerit: quietē uero imperans,cū exercitatione corpus laſſari,aut ultra,q̄ cōueniat,digeri,ſenſerit: aluū p̄terea ducens,cū ſuppreſſa eſt:nimis autē citatam cohibens aliaq; in hūc modū omnia agēs, & in ſumma id ante oculos habēs, ut in corpore exacte ſano ac ualido nihil nouare audeat. Cū uero aliquantulū exquiſitā moderationē trāſierit,continuo,qđ deficit prius, q̄ latius malū ſerpat,reſarciat,perinde,ac ſi ſubtegminis fila ex aliqua veſte nō ſimul oīa, ſed ſingulis diebus ſingula excidētia,q huic rei p̄eſt,aſſidens illico reponat adeo,ut huiuſmodi correctio atq; emēdatio multorū notitiā præ exiguitate ſubterfugiat. Talem mediusfidius & beneualentibus præfectū artificē eſſe opus eſt,minimæ cuiuſq; differētiæ ac noxæ obſeruatorē iuxta,atq; emēdatorē. Verū, ſi ex toto integrū illæſumq; corpus duraret,taleq;,quale ipſum ab initio creator fabricatus reliquit, nequaquā correctore ſemp egeiſſet. At nūc,cū diffluat ſemper, atq; diſpereat, aliquo præſente obſeruatore indiget,q &,quod diſſipatur,quantū qualeq; ſit, cogniturus eſt, ilicoq; tale ac tātū† viciſſim teponēs inſtaurabit. Inſitū humidū dilabit,tātundē humoris,potū exhibēs,irrigato.calidū digerit,tantundē caloris addito. Aridū conſumitur,iā alēdi inſtat occaſio,ut ſemel dicā qđ diſcutit atq; euaneſcit,ingeri paulatim atq; reponi ante, quā ī multorū notitiā† veniat, opus eſt. F

† ξυνὸν græce ē. vide, an ξηρὸν potius. i. ſolidū legendum ſit.

† multis manifeſtum fiat.

Quo differat ars curatrix à conſeruatrice per pulchram doliorum comparationem declarat. CAP. 20.

IGit,quēadmodū,ſi duo cogites dolia multis in locis foraminibus terebrata,ambo æq; ab initio plena,pariterq; p illa ſpiramina hac atq; illac pfluētia,horūq; alterius qdā curā gerēs ſēperq; aſſidens tantū viciſſim ingerat,quantū elabit, alterū uerò ante,q̄ ualde inanitū eſt,nemo cuſtodiat,poſtea quiſpiā repēte ſuperueniēs ſemel totū impleat, clariſſime cōſtat doliorū iſtorū primū neq; inaniri,neq; repleri unquā,alterū uero ambo hęc pati à multis inſpectātibus teſtatū iri:ita quoq; in ſanis ægrotiſq; corporibus res habet. Vtrunq;.n. uitiū ars una modo uno emendat,qđ deficit,ſcilicet,inſtaurans: in quanto uero,non in quali,emendationis differentia uerſat.

Quòd differentia in quanto ad vnam artem ſpectet, in quali ad diuerſas. CAP. 21.

ATqui ſecūdū quantum in his, quæ fiunt, differentia ad vnam artem pertinet: q ſi alterius artis eſſe debeat,prorſus qualitate differat,oportet: q ſi propterea geminū eſſe correctionis modū arbitraris,q ab uno dolio multū prius effluxerit, quàm artifex cuſtos acceſſerit: alterum cuſtodē ſemper aſtantem,quæ ſua bona fortuna fuit, nactum plenum conſeruatur,haud recte ſentis. Neq; enim alia ars vnum ſubtegminis filum, qđ exciderit, reponit:alia,tria aut qua- G
tuor aut quingenta, neq; alia ars parietis particulam ruentem fulcit communitque:alia magnā eius partem collapſam reſtituit: quo enim modo res vnaquęque à principio conſtructa eſt, eodem etiam corrupta inſtauratur. Subtegmen ſtamini intertextum ueſtem facit: num igitur præter hæc,veſtis pati, aut præter hæc,emendari poteſt? opus planè eſt, ſiquid ueſtis damni faciat, aut ſtamen,aut,ſubtegmen,aut utrunque pati,vnamque eſſe emendandi uiam,quæ ſubtegmen ſemper ſtamini implicet, quo eius ab initio compoſitionem imitetur.

Quam errent logica methodo carentes. CAP. 22.

SEd ſingulares actiones multis imponunt uniuerſale contēplari nequeuntibus. Id enim rationalis methodi munus eſt,quā neq; didicerūt,neq; pertractarunt iſti, qui quotidie de propoſitis blacterantes diſputare audent. Satius.n.ſi quidem eā nouiſſent,ipſis foret,eā ſemel diſcipulos docere:nō infinita propoſita diſcutere,nā,q eā rite percepit, non amplius infinitis eget, ſibi ipſi oīa recte diuidere ualens. At eā methodū ignorans, præterq̄ q infinita, perperamne dicta ſint,haud dignoſcit,permultorū adhuc propoſitorū, q̄ nō audiuit,inops eſt. Verum hæc obiter aduerſus eos dicta ſint, q quotidie in propoſita diſcipulis audiētibus ediſſerūt, neque ipſi,quid dicāt,intelligētes,quouſq; imperiti inexercitatiq; in iudicatorio inſtrumēto fuerint. Nā & hoc H
loco,quo inter ſe artes diſtinguendę ſint,ſingularibusne actionibus,an uniuerſalibus,an nō ita, ſed propoſitis finibusq;,aut neque his,ſed materijs,inſtrumētis,principijs,& contēplatione, minime cōſiderantes de his nugant,quæ ignorant. Igitur & nos forſan melius fuerit, poſtquam ſemel id certamen conficere tibi polliciti ſumus, quam breuiſſime poterimus, aliquid & de ante dictis omnibus diſputare,iterum à ſingularibus actionibus incipientes.

Quæ ſint ſingulares in medicina actiones. CAP. 23.

ESt igit quędā ſingularis actio, qua utentes oculorū palpebras conſuimus : altera uerò huius minime aſſimilis, p quā ſuffuſiones detrahimus;alię quoq; tertia & quarta,neque interſe ulla ex parte,neq; harū ſimiles ſunt,p quas cōfractū os de capite excindimus, ſed in alia corporis parte,utpote humero atq; cubito,in aduerſum tēdentes atq; cōformātes deligamus. Ab omnibus uero alijs actionibꝰ lōgo interuallo ea diſſentit,q̄ circa herniā fit manuaria operatio : à qua illa,q̄ circa uarices:ab omnibuſq; ſimul antedictis ueſicæ caculi extractio: atque horū multa etiā ſcalpello abſoluimus: at oculum ſublinere,articulū in proprium ſitum reponere, † aut alicui mēbro propriam formam reddere,fiſtula,quam cathetera græci uocant,rite uti,curcurbitulā affigere,ſine ſcalpello quidē oīa præſtantur, ſed inter ſe longiſſime & à proxime dictis cuariant:

† Al. conformare aliquod membrum.

quem-

A quemadmodū & uenam ſoluere,& arteriam ſecare,cutem ſcarificare, hydropicos perforare,:inter ſe & ab oĩbus antedictis diſtant. Atq; hæ quidem ēt,ac præter has aliæ infinitæ manuariæ actiones per ſe fiunt:medicamentis āt utentium porrò alterum genus eſt,& ab ſeipſo,& ab his,q̃ manu fiunt,diſcrepans.Siquidē ueratri potio,ciborūq; eſus nulla ſocietate participant:neq; inedia clyſterisq; vſus,neq; frictio,& lauatio:ab his vero longius diſtant ulc⁹ eluere ac purgare, & medicamentū liquidū,itē & aridū imponere;geſtari p̃terea,deambulare,luctari,ſcammonium, aut mulſam bibere.Quorum oĩum neutiquā ſimilis eſt pulſatus arteriarū caloriſq; dignotio,q̃uis extremis manibus agamus:quemadmodum(ut reor)& humorum abſcedentibus ſedib⁹ cōtentorum perceptio,aut tumorum hydropicorum,aut gangliorum,aut atheromatum, aut meliceridum,aut ſteatomatum(ut græcorum nominibus utamur,quando latina deficiūt)neq;.n.eodem digitorum inictu,aut eadem motione & traductione & preſſione,ſed non nunquam lōge differente in modo enumeratis utimur.Quamobrem periculum eſt,ne totum diem abſumam⁹, nihil aliud,quàm actionum differentias recenſentes,adeo ipſarum numeroſa multitudo eſt.

Per ſingulas actiones artes non diſtingui. CAP. 24.

VErum iam & ex his abunde q̄s nouerit,quāta illi erroris nebula caligent, qui per ſingulas
B actiones artes eſſe diſtinguendas arbitrenē.Nullus igr̄ adeo fatuus,adeoq; attonitus eſt, q̄ à medicina mō propoſitas actiones diducat, & aliam q̄piam artem ſingulis ipſis præficiat, aut herniæ diſſectoriā(ut nunc quidam nominānt)aut calculi detractoriam,aut p̄foratoriam(quam paracenteticē uocant:)etſi.n.quā maxime hunc herniæ diſſectorē,illum perforatorem, aliū calculi detractorem eſſe dicant,oēs tamen iſtos cōi nomine medicos appellant perinde, ut eos, puto,qui à quibuſdam membris,quorum præcipue curā gerunt,uocitanē:hos nanq; ocularios,auricularios,dentarios(ita dicere liceat)medicos nominānt:nonnullis uero à materia nomina indiderūt,diæteticos,& medicamentarios,aut per Iouem,ēt herbarios uocantes:q̄dam præterea & nonnullos medicos uinidatores & ueratridatores appellarunt, ꝙ eos crebro talibus remedijs utentes cōſpexerunt. Omnibus.n.ut reor,hoĩbus rōnalis diſciplinæ principia naturaliter inſita ſunt:cognoſcuntq; hi q̄dē magis,illi uero minus,in actionibus aliq̄d eſſe idem, aliquid diuerſum.Id quidē,cuius cā fiunt,idem eſt, ſanitas uidelicet apud oēs cōe propoſitum : modus autē non oĩum unus,ſed in numerum ingentem excreſcit.Verum enimuero,ſi quiſpiam (ut facit Plato)uniuſcuiuſq; modū & uniuerſalem ſcopum unam artē ſtatuens,deinde in ſpēs, differētiasq; ipſam diducens,rurſus illas partes ſingulas artem appeller,perinde & ipſe aliquam diæteticā,&
C medicamentariam,& manuariam uelit artem appellare,nihil ſanè fuerit, quod ipſi uitio uertā. Ita ēt,ſi mō propoſitas ſingulas partiens,ut diætam in ea,q̃ aſſumuntur,euacuantur,& bibūtur & exterius incidunt,iſtorū ſingulis propriam quandam artem præficiat,neq; iſtū accuſauerim. Iterum,ſi hæc quoq; eadem multiformiter vſq; ad particularia partiatur, minime ipſum impediā,q̄n in his,q̃ aſſumuntur,aliam medicamentorum artem eſſe dicat,aliam ciborum,aliam potionum:quin ēt in iſtis ſingulis huius illiuſq; cibi,huius illiuſq; potus,atque huius illiuſq; me dicamenti propriam eſſe artem dicere conceſſero.Verum,ſi has inter ſe artes, quemadmodum arithmeticam,exempli cā,ab oratoria,aut hanc ab ædificatoria & fabrili differre autumer,non amplius iſtud cōceſſero,cū iſtæ nullum cōe propoſitum habeant:paulo ſupra uero enumeratis unum eſt cōe propoſitum,ſanitas.ſ.Quemadmodum igitur in oratoria,quæ una eſt ars, aliquā quidē exordij,narrationis aliam,argumentationum perorationumq; aliā eſſe artē dixero,ſi mihi ſolum id unum,unius eſſe artis ea,ſiue ſpēs dixeris,ſiue partes conceſſum fuerit : ad eundem arbitror,modū,& in medicina res hēt.aliam.n.artem manuariam dixero,aliam diæteticam,aliā medicamentariam,unum id mō mihi ſeruetur, harum oĩum unum eſſe propoſitum, p̄p̄ quod unius eſſe artis particulæ coguntur:†res.n.diſſimillimas iniungere,atq; connectere,cogereque
D ut in unā oēs artem conſpirent,manifeſto videtur.Excindit aliq̄s, aut abſcindit putrem particulam,alius āt reficit,carnemq; in cauo uulnere procreat:cōtrariæ quidem res, totaq;,ut aiūt, diametro diſtare uidebuntur,actiones.n.longe differunt,ipſarūq; effectus contrarii ſunt:.ille.n. eorum,quæ ſunt,aliq̄d perdit,iſte uero nouam aliquam ſubſtantiam gignit:ſed neutri id ipſum per ſe proponitur,aut illi quicq̄ deſtruere,aut huic generare:quemadmodū neque urere aliq̄d, neque ſecare,neque aliud quicquā ipſum p̄p̄ ſe facere quiſpiā aggreditur, ſed tāquam ſine hoc ſanitatem aſſequi non ualens,ad quam oēs diuerſis tamē itineribus ingredientes properāt, ob cōe utiq; propoſitum oēs medici uocati,ſed p̄p̄ actionis,aut materiæ,aut membri differentiā, hic manuarius,iſte medicamentarius,ille ocularius appellatur,manuarius ab actione, medicamentarius a materia,ocularius a membro.Cum.n.quæ curantur membra,non parum inuicem differant,curatoreſq; ipſi actionibus ac materijs diuerſis vtantur,ideo nonnulli ab actionibus, alii a membris,a materiis alii cognominantur,ocularij,manuarij,ac medicamētarij, uniuerſim que oēs à fine medici.Supra.n.explicatum eſt oēs artes in ſubiectæ ſubſtātiæ bono uerſari,eiq; operam dare:& in ſingulis ipſarum unum,quoddam primum bonum reperiri.Cæterum, ꝙ q̄ſpiam palpebras,exempli cauſa,bene ſuens perperam medicamenta propiner,alius medicamentis optime utēs, rationē uictus nō rite præcipiat,in hoc alius egregie uerſatus, manus nō bene

†τὰ δ᾽ οὖν ἀνομοιότατα συνάγοντος, φαίνεται καὶ συνδεῖν καὶ ἀναγκάζειν εἰς μίαν ἅπαντα τέχνην συντελεῖν. res.n. diſſimillimas ita cō iungere, uidetur connectere, & cogere ut omnia in unam artem conſpirent.

exerceat,ſi diuerſas propterea ac penitus ſeparatas artes opinemur,ſtatim ſanè non tres modo E
uerum ẽt trecentas ſic artes ſtatuemus.Iſte nanq; fiſtula perite utitur, ille clyſtere,alius uenã ſe
care eſt idoneus, arteriam alius:deinde,cum aliquis hæc oĩa inſigniter adminiſtrans inuẽt⁹ fue
rit,rurſum oẽs illæ artes in unam coibunt.Atqui utrunq; uitioſum eſt, aut ꝑꝑ artificũ inſcitiã,
artem unam in multas diſcerpere,aut propter eorundem excellentiam multas in unam coniun
gere.Prior nanq; ſermo,neq; orandi,neq; numerorum,neq; terræ metiendæ,neq; canendi,neq;
aliam quampiam illuſtrem artem,unam eſſe conceder, quas multi tractantes propter earũ ma-
gnitudinem totas complecti nequiuerunt. Secundus autem artes interdum nullius cognationis
participes in unam aceruabit.Nam,ſi idem homo arithmeticus ſimul,grammaticus, atq; philo
ſophus fuerit,poterit quiſpiam unius artis has omnes eſſe particulas exiſtimare.

Quo artes diſtinguendæ ſunt. CAP. 25.

ITaq; ne agentiũ multitudine,ſed ꝓpoſitis cõſideratis,artes diſtinguamus, neq; in ſingulas a-
ctiones,ſed in uniuerſas inſpiciamus.Cõe.n.quoddam in ſingulis cuiuſq; artis actionibus in
uenies,ꝑ qđ,quamuis longo interuallo diſtare uideanẽ,nihilominus tñ eas unius eſſe artis par-
ticulas nihil impedit.Veſtes igitur texere nihil aliud eſt,quam ſubtegmen ſtamini implicare:nũ
igitur,quàm iſtud,aliud eſt ſuere? neutiquam, uerum & ĩ ſuendo ſubtegmina ſtaminibus inter F
texuntur:nã ſi & ab initio ſtatim quiſpiam ſine textorio opere aliter ſubtegmina ſtaminibus in
nectere uoluiſſet,aut eo mõ,quo nunc lacera indumẽta farciũt,aut quo ciſtas,aut ſportulas,aut
retia fabricanẽ,nihilo ſecius ueſtimentum, ſed multo longiori tꝑe confeciſſet.Finem itaq; non
ſimpliciter collimãtes,ſed celerius ad ipſum ꝑuenire ſtudentes,hãc telas ꝯficientẽ artem,tex
toriam.ſ.excogitarunt,non uniuerſim,ſed ex parte à ſupra poſitis differentem:idẽ & in medici
nali arte contingit.Innumera ſanè(ut ita dixerim)ſingularia ſunt,ſed generale quoddã op⁹ om
nibus cõe eſt:nam & corpori aliquid,ut ſuperuacuum,detrahẽs,aut aliqd,qđ deficiat,adijciẽs,
unum uterq; in uniuerſum præſtat,corpori.ſ.naturalem modum comparans,qui nihil aliud eſt,
quàm ſanitas,perinde uero & calefaciens,& refrigerans,& ſiccans,ac madefaciens.

Exemplo natura probat artem,quod facit,etiam conſeruare. CAP. 26.

QVẽadmodũ.n.ſi ab initio nos cõfeſtim aĩal creare potuiſſemus, nõ alia qdem ulla rõne ei⁹
primã formationẽ inſtituiſſemus,alia uero emendationẽ adhiberemus:aut ſecus poſtea, q̃
neutrũ horũ nos primi efficimus,ſed natura eſt & primaria aĩalis opifex,& in pręſentia
ægroto ſanitatẽ cõparat,nõ alia ꝓfectò rõne carnẽ prius generauit,alia uerò nunc:neq; alia q-
dẽ rõne fœtui,alia in pñtia in lucem edito,alimẽtũ ſuppeditat,uerũ ẽt ſimiliter nũc operaẽ,alit, G
A 1.Epi.com.2.t 51.ſ.112.f digerit,excernit,oĩaq;,ut ſemel dicã,in pñtia,ut prius,eadẽ rõne miniſtrat.ᴬ*Medicum ãt natu-
ræ eſſe miniſtrũ,primariãq; eſſe illius artẽ quãdã,ac rite celebre eſſe dictũ illud.ᴮ*Natura in om
B In lib.de Alimen. non longe a principio. nibus auxiliaẽ:qn ẽt naturam morbos iudicare,ᶜ*naturas morborũ eſſe medicatrices,à priſcis
ſapiẽtibus abũde tradita,qđ ego iterum ſuꝑuacue repetamèqđ.n.in pñtia utile eſt,in memoriã
tñ reuoco,nõ alterius artis eſſe opus facere,alterius uitiatum corrigere,ſed eiuſdẽ. Quòd ſi &
C 6. Epid.com. 5.t.1.3.187.f nõ eiuſdẽ,at ſupra,medicinam oñdimus non artis ueſtes facientis,æmulã qcq̃ qđ prius non eſ
ſet,procreare,ſed artis laceras tritaſq; ueſtes ſarcientis aſſimilem.Explicauimus itẽ cõſeruatio
nẽ eſſe duplicẽ,alterumq; ipſius genus,ſub quo & pñs de tuenda ſanitate tractatio reponiẽ, pa-
rum labefactata corrigere:idq; multos ſubterfugit,tanquam ſit à curatiuo differens genus.

Quis finis effectiuarum artium,atque actiuarum. CAP. 27.

CAetetum id ipſum alicui finẽ eſſe putare,domũ extruere,aut ueſtẽ,aut uas,aut ſanitatem fa
cere,hoĩs eſt non potẽtis actionẽ fini ꝑuiam ab ipſo fine diſtinguere:qñquidem non domũ
extruere id ipſum ipſius ædificatoriæ finis eſt,ſed domus,quemadmodũ neq;,ueſtẽ texere, aut
nauẽ coagmentare,aut grabatũ aliorũve unũquodq; fabricare, ſed ipſum opus,qđ quieſcenti-
bus iã à labote artificibus adhuc ꝑmaneat.Atq; ita effectiuæ artes ab actiuis tñ diſſentiũt: acti
uæ nãq; cũ ab agendo deſierint,finis quoq; unà deſiit.Nihil itaq; in ſaltatoria ꝑter ipſam actio- H
nem oñdere poſſumus,ut in fabrili grabatũ,in ædificatoria domum,in medicina ſanitatẽ. Non
igiẽ ædificatio,quẽadmodum ſaltatoriæ ſaltatio,ædificatoriæ finis eſt, ſed domus,res ab actio-
ne diuerſa:itidẽ textoriæ,neq; textura,neq; texere,neq; ueſtis confectio,aut generatio, ſed ue-
ſtis.Pari rõne neq; productio,neq; generatio,neq; correctio ſanitatis, medicinæ finis eſt, uerũ
hæc oĩa actio quædam artificis cõis eſt,quemadmodum particulares erãt ſecare, urere, articu-
los & extrema,q̃ græci cola uocant,in aduerſum trahere,effingere,deligare:& ſupra has ẽt,atq;
communiotes manu operari,medicamento uti,& rõnem uictus ꝑcipere: uerum ſanitas ipſa fi-
nis eſt,quẽ iã quieſcente artifice demonſtrare ualemus.Quare neq; ſanitatem cuſtodire,aut ui-
tiatã emẽdare,aut ꝓrſus amiſſam recuperare,finis eſt,ſed oĩa hæc actiones ſunt,finis autem eſt
ſanitas.At cõem generalẽq; ſupra oẽs haſce particulares actionẽ alius ſanè alio appellat nomi-
ne,oẽs tñ unum idemque ſignificant:& qui ſanare dicit,& qui ſanitatem facere,& qui ſanitatis
effectionem,& qui ſanationem,hi quoq; idem,quod proxime poſui, ſed alio mõ dicunt: & me
dicationem morborum dicentes,aut curationem,aut ęgrorum medelã,aut mediusfidius mede
ri,aut morbos extirpare,aut ſanitatẽ morbo pulſo inducere:item oĩa, quæ conueniant, facere
dicentes,

A dicẽtes,& qui morbificas cãs ſe expellere aiunt.Nemo.n.iſtorũ finem,ſed quæ finẽ præcedit,a-
ctionẽ dicit,perinde atq; ſi circa corpus ars ꝗdã actiua ſaltatoriç,hyſtrioniceq; ſimilis uerſaret.

Non per materias,nec per præcepta artes diſtingui. *CAP.* 28.

VErum enimuero poſteaꝙ multis rõnibus artes non ex particularibus actionibus eſſe iudi-
candas aſſertũ eſt,ſed in uniuerſales, ac proxime ad finem eſſe recurrẽdum,deindeq; ab il
lis ipſis fines diſtinguere eſſe tentandũ,in ſequẽti diſputatione ea eſt difficultas excutienda, nũ
quid & de ipſarũ materiis eadẽ ſit rõ habenda.Itaq; materia una pluribus artibus ſubiici,unaq;
ars ꝓmultis uti materiis vr:quandoq.dem lignum nauium artifici,& carpẽtario , & machinarũ
ſtructori,& ædes fabricãti,infinitisq; aliis cõis materia eſt:creta quoq; multarum eſt artiũ mate
ria,& lapides,aliaq; uniuerſa.Itẽ uerò medicæ artis,unà cum ſit,infinitæ materiæ ſunt , & cor-
pus ipſum ſanitatẽ accipiens,& cibi ac potus,& medicamẽta oĩa,& uocata diætemata. Hæc igi
tur*medicorũ materiæ:corpus ãt tanꝙ id,ex quo finis,aut in quo . Cõſtat igitur nõ ex materiis
artes eſſe iudicãdas:neq;.n.ſi qſpiam alias cões materias,utq; aliqs dixerit,per accidẽs,alias ve
ro proprias,atq; propinquas ſingulis artibus ſubiiciens, quatenus corpus noſtrum naturale eſt,
phyſicæ ſciæ ſubiectum eſſe dicat,quatenus ſalubre,medicinæ,quatenus euecticum.i.bono ha-
B bitu præditum,aut boni habitus capaxe,xercitatoriæ,propterea alio quopiã,ꝙ fine,artes diſtin
guit.Nã corpus aliqđ ſalubre dicere eius,qui iã finẽ cognoſcat,officiũ eſt.Neq; ẽt,ſi quis præce
ptis artes diſiungat,aliunde,ꝙ à fine ptãte ſumit initiũ: ꝓpria nanq; cuiuſq; artis pręcepta finis
cõſtituit,atque dijudicat:quippe hęc artis propria ſunt,quæ dignoſcens aliquis ad finẽ aſſequẽ
dum proficit.Siquidẽ grãmaticę,muſicæ,fabrilis,& aliarum cuiuſq; artium, quæcunque præce-
pta aut finẽ ipſum euidenter,aut quod in ipſo melius,celeriusve eſt,præbere valent,hęc artis ꝓ
pria ſunt,quæ uero ad finẽ aſſequendũ cõferunt nihil, ea nequaquã artis propria dicenda ſunt.

* Codex græc* habet αἰτιῶν. i. cauſarum.

A fine artes omnes diſtingui,atque conſtitui. *CAP.* 29.

ITaq; oĩ ex parte ad finem properare,ab eoq; artes iudicare præcipit ratio: propter hũc enim
& cõmunibus actionibus,& proprijs præceptis atq; principijs differũt:nam hęc & ſecundũ
artiũ fines euariant.Quandoquidẽ ſanitas finis eſt:hæc uero in calidis,frigidis,humidis,ſiccisq;
conſiſtit.In iſtis planè & materię, & contẽplationis circa huius cognitionem principium verſa-
tur:ſed diſſimili ratione medicus, phyſicusq; id tractat.Qđ ipſum diſſimiliter ſcilicet à ſcientia
rũ fine cognitũ eſt atque diſtinctum. Neque ab re ſemper finem ratio inuenit, omnium, quæ in
artibus continenĩ,regulum atque iudicẽ.Nã cuiuſq; artis conſtitutio inde ſumit initium . Quis
C n.medicinam conſtituere properaſſet,niſi ſanitatis bonum prius optauiſſet?aut ædificatoriam,
niſi & hic domum?aut textoriam,niſi ueſtẽ prius expetiuiſſet ? Quin & ars reliquas oẽs conſti-
tuens,hinc & ipſa accepit initium.Alibi uero à nobis oſtenſum eſt, quo quiſpiam mõ propoſito
fine ſuam ipſius artem per methodum cõperiat.Eumq;, qui pſitem librum exacte intelligere cu
piat,in illo prius uerſatum eſſe neceſſe eſt:ita.n. euidenter cognouerit ſub unam eandemq; con
templationem utranq; partem incidere,ſalubrem uidelicet,atq; curatricem. Verum,ſi ego,quæ
in alijs uoluminibus à me latiſſime diligenterque explicata ſunt , in hunc omnia librum confer
re uelim,Menemachi,Menodotique libros me huius prolixitate ſuperaturum ignorarem.

Artem circa humanum corpus correctricem eſſe probat,eiusq; partes enumerat. *CAP.* 30.

CAeterum artem circa corporis bonum uerſantem prorſum unam eſſe ex antedictis (ut arbi
tror)ſatis declaratum eſt,atque ex dicendis in poſterum nihilo ſecius declarabitur, non ta
mẽ,quo ipſam noĩe appellare oporteat,iã adhuc manifeſtum eſt.Neq;.n.forſan medicatiua,ne-
que exercitatoria,ſed aliud quippiam appellanda eſt,forſan ãt & in totum ars iſta,quemadmo-
dum & pleræq; aliæ,nomine caret,ſed hoc quidem paulo poſterius ſpeculabimur.Verumvnum
eſſe humani corporis bonum,quicquid illud ſit,ſicut aliarum ẽt omnium ſubſtantiarum, eſſe ãt
D & de ipſo artem unam,ſiquid unquam aliud,& id quoq uerum eſſe confirmo,necnon & eandẽ
utriq; methodum ineſſe . Vna igitur circa humani corporis bonum arte uerſante, in præſentia
oẽs eius particulas ſpeculemur:nam ſic & eius,quæ ſalubris uocatur,quę ſit poteſtas,prorſus di
gnoſcemus,ut in hac etiam parte methodo aliqua utentes ſectionem faciamus,genus artis cor-
pus noſtrum tractantis contemplaturi.At non in ſola ipſa cõtemplatione finem eius ſitum eſſe,
ſicut arithmeticæ,aſtronomiæ,ac phyſicæ,ſed quiddam ẽt & circa corpus ipſum facere , nemi-
nem præterit:ꝙ neq; uerò in ipſa actione deſinat,quemadmodum ſaltatoria,poſtꝙ agere deſijt,
nihil oſtendere ualens,& id quoq; omnibus conſtare arbitror. Igitur in confeſſo eſt eã inter ef-
fectiuas,aut acquiſitiuas eſſe collocandam,poſtꝙ neq; inter cõtemplatiuas,neque inter actiuas
inuenta eſt:ſed neq; inter acquiſitiuas numeratur,qualis eſt ars illa,ꝙ harundine , & quæ hamo
piſces captat,utque in uniuerſum dicam,qualis eſt uenatoria:aliquid.n.eorum,quæ ſunt,iſtę ca
piunt,ac poſſident:nihil autem,quod prius non eſſet,ipſæ faciunt.Inter reliquas igitur effectri-
ces humani corporis ars reponitur.Iſtarum uero duplex officium eſt:aut. n. aliquod integrum ,
quod prius non erat,efficiunt,aut ex parte uitiatum corrigunt . At,quæ nunc quæritur,ars to-
tum hominis corpus moliri nequit,ſed per partes inſtaurare poteſt,perinde,ut ueſtium ars ſar-
ctoria,neque ad eundem,ut hæc,penitus modum.Natura nãque & corpus fabricatur, & ipſum

imbecillum rurſus confirmat,ut ars ueſtiaria:ipſius uero naturæ miniſtra eſt ars,quæ in p̄ſentia E
ueſtigatur.Concedatur igitur,ut procedat oratio,nos ipſam correctiuā appellare: ſed aut mul-
tum corrigit,aut pauxillum:quæ eius pars multum ſemel corrigit , medicatiua curatiuaq́; nūcu
petur:quæ uero pauxillū,cōſeruatiua.Eius ipſius quoq;,quæ multum ſemel inſtaurat, permul-
tæ ſunt differentiæ:oīs.n.quantitas in multitudinem innumerabilem ſecari poteſt . At,quia,de
ipſis dicere nō eſt nobis in præſentia propoſitum,hæc ſanè pars dimittatur,illa uero,quę pauxil
lū emendat,diuidatur.At hæc quoq; inſignibus differentijs tripartito diſtingui uidetur : aut.n.
exacte perfecteq́; ualentē accipiens,in hoc ipſum gradu conſeruat:hanc aūt partem euecticē.i.
boni habitus ſeruatricem,uocant alteram eorum,qui iam morbum euaſerunt,refectricem,quā
ſanè & nonnulli recentiorum medicorum analepticen,hoc eſt inſtauratricem, ſeu reſumptricē
appellant:inter utranq; pars ea collocatur,quæ ab ipſis proprie ſalubris nominatur,nā vulgo &
conſeruatiua ſimul & ſalubris dicitur.Tres igitur hæ partes conſeruatiuæ mō enumeratæ,anale
ptice,ſalubris:& euectice,ſunt quidem oēs ſub ea medicinę parte,quæ exigua uitia tollit: inter
ſe autem ratione maioris minoriſq́; diſſentiunt,magis.n.parua caſtigat euectice, minus uero ſa
lubris,hac adhuc minus parua emendat analeptice.Quidam uero & quartā particulam adiece-
runt,in hac conſeruatiua,quæ ab ipſis proprie prophylactice.i.præſeruatoria,uocata fuit,facul F
tatem ei oppoſitam habentem,quæ à morbo proxime liberatos recreat. Haſce āt ambas ancipi
tis quodammodo eſſe naturæ inter contrarias totius artis partes nemo ambigit , dico aūt inter
eam,quæ magna uitia,& eam,quæ parua diſſoluit. Curatiua ſanè pars ꝙ magna uitia , euectice
aūt atq; ſalubris , ꝙ parua diſcutiat,id quoq; perſpicuum eſt:in medio uero ambarū interſtitio
inſtauratiua nominata,atq; præſeruatoria poſitę ſunt,ſi ad ſalubrem euecticenq́; comparentur,
non exigua uitia emendantes:ſi ad curatiuam,nō magna.Propterea,& quicūq; ambas has par-
tes neutras appellauerunt,haud male mihi ſenſiſſe uiſi ſunt.Sed de his alia eſt habenda oratio.

Ab initio poſitæ quæſtionis ſolutio. CAP. 31.

IN pręſenti āt contemplatione de conſeruatrice artis humanum corpus gubernātis parte tria
diuiſionis membra ſupponātur,unum de corporibus ſecundum habitudinem ualentibus: al
terum de ijs,quæ in habitu ſana ſunt:tertium de bono habitu præditis. Primumq́; inſtauratiuū
appelletur,nihil.n.in præſentia cum illis de nomine digladiemur:ſecundum ſalubre: tertiū eue
cticum,hoc eſt boni habitus conſeruatiuum:duo priora in melius ducentia,in optimo ſtatu ter
tium conſeruans.Atq; his ita poſitis ab initio agitatæ qōnis meminerimus:erat āt(ut exiſtimo)
hmōi,utrum ad medicatiuam,an ad gymnaſticam,pars ſalubris uocata pertineret . Non abſq; G
rōne igitur inter initia ſermonis noſtri diximus,omnem qōnem ſub definitionē cadere:nā, q̄d
ſit medicina,quid gymnaſtica,cum nouerimus,non amplius difficile fuerit inuenire,ad utrā ip-
ſarum ſalubris referatur.Ipſa quidem ſalubris quidnam ſit, iam mihi manifeſte explicauiſſe ui-
deor:aut.n.tota pars cōſeruatoria,aut ex illis tribus partibus una, quæ in medio uerſatur inter
euecticen.ſ.uocatam,atq; analepticen,& eſt circa ſanitatē in habitu: mihi quidem reliquum ni
hil aliud,quā de nomine,controuerſia eſſe vr̄,res ipſa āt minime in obſcuro uerſari tātiſper,dū
ſuperius declarata concedantur,ac fixa permaneant.Atqui cum ipſa ſtrictim atq; per capita re-
cenſuero,mox ad nominum interpretationem me conuertam. Quemadmodum igitur bonorū
ueſtimentorum,ædium,atq; calceorum,perinde & corporis unam quandā artem eſſe cōſtituo,
cuius duas has eſſe partes,unam efficientē,corrigētē alteram,amboq; hæc naturæ prius ineſſe,
ſed ipſarum alteri,corrigenti.ſ.humanā artē opitulari:quę & ipſa bipartito diuidit,in curatricē
partem ſeu medicatricem,atq; in alterā cōſeruatricē,quæ & ſalubris uocatur . Ipſius uero tres
partes ſunt,analeptice,euectice,ac toti generi cognominis ſalubris.Itaq;, ſiue de tota conſerua
trice parte,ſiue de eius particula,quiſpiā quærat,ad utrā artē pertineat,ad medicatricemne, an
ad corpotis exercitatoriam,totam rem prius(ut nunc ego feci)perſtringentē, ita deinde ipſum H
explicare opus eſt.Quòd,una corporis ars cum ſit,licet uolēti eam medicinā appellare : ſin hoc
non placeat,exercitatoriam:ſin id quoq; diſpliceat,totam artem nomine carere dicens,unā ei⁹
partem medicinam,alteram exercitatoriam,appellato:ſi neq; id probas,ſalubrem quandam ar
tem curatiuæ ex diuerſo oppoſitā,eiuſq́; partes(ſi uelis)diæteticam gymnaſticamq́; dicito.Sin-
gula.n.nomina ſi interpretabere,ita uniuerſum,quod quærebas,indeptus fueris.

De nominum ſignificatione. CAP. 32.

AT his auditis q̄dam,heus uir bone,dicēt,nō quēadmodū tu ſtatuere uolueris,diſtinguēda
ſūt noīa:ſed ut recte habet,partitio faciēda eſt.Iterū igiť iſtis ita rn̄dendū eſt:heus tu, me
miniſſe debes nr̄am nō amplius de rebus eſſe cōtēplationē, ſed nominū explanationē nobis eſ
ſe ꝓpoſitā,neq; id nos ēt tergiuerſamur:ac de noībus nō his ſolū , ſed & de aliis oībus illud in
uniuerſū ꝓnuncio,nihil eruditū in mediū adduci poſſe.Sed,ſiue Aſſyriorū linguæ uocabulum
ſit,ab ipſis Aſſyriis res diſcēda eſt,cui nomē illud indiderūt:ſiue ſit Perſarū linguæ,aut Indorū,
aut Arabū,aut Aethiopū,aut oīno aliorum quorumcunq;,illos percunctari oportet nomē.n.ip
ſum ꝑ ſe ſolū prolatum nihil indicat.Meam igr̄ ſn̄iam accepiſti.Cæterum nōnulli aſſerunt ipſis
nomen aliq̄d ſignificare,unde huiuſce rei cauſa ego permulta Celtarum,Thracum, Myſorum ,

Phry-

A Phrygumq; nomina colligens iuſſi,ut a ſingulis rem ſignificatã manifeſtarent:illis ãt in ſola Grę
corum lingua id ſe poſſe facere dicentibus,hoc vocabulum λιμένα(latine portum dicas) propo-
ſui:illis uerò locũ,ubi naues in ſtatione quieſcũt,ſignificare affirmantibus,at Theſſali, reſpódi,
qđ a nobis forũ rerum uenalium dr̃,ita nominãt.Sed iſti Theſſalicã linguã ſcire ſe negabãt,tan
quã ſanè illud ipſum nõ cõfitentes,quod ab initio dicebat̃,nullũ nomẽ, cui rei inditũ ſit, aliter
poſſe cognoſci,niſi ab ipſis impoſitoribus edoctus fueris. Cęterũ aduerſus ita demẽtes alia nu-
hi oratio ſeparatim ſcripta eſt:res ipſas vero diſcere volenti, & pręcipue ac maximè huic veluti
optimo operi ſtudenti,rerũ prætere a nomina mutuæ locutionis cauſa percipere cupienti,vſum
græcorum interpretabor.Neq; id horum oĩum nominibus oĩbus faciam:id nanq; enarratoriæ
cuiuſdã,aut grãmaticæ peritiæ,munus eſt:ſed Attica potiſſimũ nomina, ſecundo & Ionica me
cognoſcere fatebor,nõ nulla ẽt Dorica, atq; Aeolica:ſed in hiſce linguis plura me ignorare, q̃
ſcire,in Attica uerò plura me ſcire, quàm ignorare cõcedam.Quòd ſi tu & de nominibus loqui
uelis,Homerus utique canit, Vir medicus multis alijs tibi dignior eſto,
Dira venena trahens,& pharmaca mitia fundens,
Multa ſalubria miſcens,& lætalia multa,
B Doctior eſt cunctis medicus mortalibus unus:
Vtpote arte medica languida corpora medicamentis manuariaque opera curante.

De diætetica: & quo tempore gymnaſtica & athletica exortæ ſint. CAP. 33.

AN uero & alia tertia medicationis pars dięteticæ appellata Homeri tẽporibus extaret,ego
nulla id coniectura aſſequi poſſum.Sed me uetuſtior,& quem magis græcorũ rẽs noſſe u e
riſimile eſt,Plato philoſophus antiquos Aſclepiadas hac medicinę parte non admodũ uſos eſſe
aſſeuerat.Verum medicinæ tres has eſſe partes,artemq; male habentia corpora curantẽ ab vni
uerſa græcia iatricen,hoc eſt medicinam,appellari, nemo ferè eſt, qui eat inficias. Gymnaſticæ
ãt artis nomen Homeri ſeculo nondum repertum erat,neq; quiſq̃ oĩno gymnaſta(ſicut medici
nomen inuenies)uocabatur.Quemadmodũ neq; ẽt apud Platonem gymnaſticę nomen frequẽ
ter reperire licet,ſed pędotribam magis,q̃ gymnaſtam,huiuſce artis profeſſorem appellat:nam
paulo ante Platonis tempora gymnaſtarum ars exorta eſt,quo ẽt tempore & athletarum exer-
citatio emerſit.Priſcorum.n.ſeculis uir unus operarius naturalia munia exequẽs, uere bono ha
bitu robuſtus in certamen deſcẽdens,nõ lucta modo,ſed etiam curſu certauit, atq; etiam duo-
bus his,& iaculo pręterea,& arcu,& diſco,& curru,alios unus ſuperauit:poſtea uerò hęc diſiun
C cta ſunt,qualemq; Homerus vnum Epeum fecit ad cuncta quidem ſecundum naturam munia
obeũda omnium ignauiſſimum,ſed ſtrenuum pugilẽ,cuius artis in ſolis certaminibus uſus eſt,
tales omnes euaſerunt,neq; arare,neq; fodere,neque iter facere,neq; aliud quicquam pacis,ac
multo minus belli opus, egregie præſtare ualentes.

De bono habitu athletico & ſalubri,quatuorq; materijs corpus noſtrum alterantibus. CAP. 34.

HOrum hominum bonum habitum in ſuperioribus uituperauimus,artemq; pariter gymna
ſticam ipſos inſtruentem: aliumq; bonum habitum laudauimus tutiſſimũ iuxta,& ad om
nes naturales actiones maximè idoneũ:cuius materiæ effectiuæ ſimul & cõſeruatiuæ duę ſunt,
& ſalubris uocata uictus ratio,& exercitatio. Quatuor nanque genere cum ſint oẽs materiæ, à
quibus corpus noſtrum commutatur,manuaria functio,medicatio,exercitationes,ac victus ra
tio,una eſt ægrotis inutilis,duæ uero ſecundum naturam ſeſe habentibus. Aegrotans nanq; in
multis medicamina,manuum operam,victuſq; rationem poſtulans,nulla ex parte exercitatio-
ne eget:exquiſite uero ſanus corpus exerceat, & certa quadã uictus ratione utatur,neceſſe eſt.
ſed medicamenta,aut manus miniſterium,non requirit.

Salubris artis partem eſſe gymnaſticam, & quid de ea Hippocrates & Plato ſcripſerit. CAP. 35.

D SAlubris igitur artis pars eſt gymnaſtica;abundeq; de utroq; p̃cepit Hippocrates, quæcunq;
de aeris natura,locorum,aquarum,ventorum,anniq; temporum noſcẽda ſunt: itẽ de cibis,
potibus,atq; uitæ inſtitutis,accuratiſſime oĩa perſcribens:ex iſtis.n. victus ratio,quam diætam
græci uocãt,integratur:haud ſecus & de idoneo tp̃e,magnitudine, ac qualitate nõ exercitatio
nis tm̃,ſed ẽt frictionis,ſatis diſſeruit.Plato a parte totum cognominare uiſus eſt,non ſalubrem
artem,ſed exercitatoriam appellans,tum quia exercitatio beneualentium præcipua ac propria
eſt,tanquã nullo pacto ipſa ægrotis utẽtibus,tum ꝙ eam ſolam moderatore egere iudicauit:qñ
quidẽ exquiſita ſanitate fruens corpus naturalibus appetitionibus utẽs,neq; in quali, neq; uſus
tp̃e,quicq̃ ſumendis cibis erroris cõmitter:ſed de hoc alibi ſermo habẽdus eſt.Quòd ãr & Pla-
to aliã gymnaſticam ut artis corpus regentis partẽ nouerit,aliam verò,quam nunc homines ce
lebrãt,ex his quiſpiã cõprehendere poterit:tibi.n.eius verba ſubijciam,primaq; ea,quæ in Gor
gia ad hunc modum ſe hñt.Duæ res cũ ſint,duas eſſe artes dico,vnam aĩę,quã ciuilem appello:
alterã corporis,q̃ & ipſam vnã quo nomine appellẽ,non habeo:ſed,una cũ ſit corporis curatio,
duas partes nomino gymnaſticam unã,medicatricem alteram.Hoc loco unam eſſe artẽ corpus
curãtẽ,q̃ duas principes partes habeat,dilucide Plato mõſtrauit:parteſq; ipſius eſſe noĩatas, to
tã uero noĩe carere,in optimumq; reſpicere,qui & bonus habitus dr̃,ex hiſce declarat̃.Quorũ
ſingula

ſingula in eodẽ libro explicauit. Corpus ſanè vocas aliquid & animam? quidni igitur & iſtorum E
amborũ quendam eſſe bonum habitum non putas? Ego quidem. Quid uero, apparentem bonũ
habitũ, ſed non uere bonum? quod autem dico, tale eſt: Plerique corpore bene habere uidẽtur,
quos haud facile quiſpiã nõ bene habere ſentiat, niſi medicus, aut gymnaſticorũ aliquis fuerit.
Et in ſequentibus, optimum iſtos intueri. Quòd uero ſit incundiſſimum ab obſoniotum condi-
tore, eoq;, qui græce commotes, latine comptor dicitur, ſpectari, ipſe late declarat.

De uitioſa gymnaſtica, eiusq́; bono habitu vocato Platonis Hippocratisq́; ſententia. CAP. 36.

SEd gymnaſticẽ illã, qua inſtituuntur athletæ, graui quidẽ nomine decoratã, ſed flagitioſam
artẽ, non dũ eouſq; extra naturæ limites progreſſam, quouſq; eam nunc protulerunt, iã ve-
ro non optimũ finem, ſed abſolute uirium, quibus aduerſarij proſternantur, incremẽtũ ſibi pro-
ponere incipientẽ, in tertio De re publica libro uituperauit in hunc modũ diſſerens. Profecto ꝑ
Iouẽ, inquit ille, omnium ferè potiſsimũ, ſi quidem ultra gymnaſticã ſuperuacua iſta corporis
diligentia producat̃: nã & domui gubernãdæ, & militiæ, & ſedentarijs magiſtratibus in ciuitate
gerẽdis, incõmoda eſt: ꝓcipuum uero ac maximum, ꝙ ad oẽs diſciplinas, cogitationes, ac medi
tationes capeſſendas, ꝑ ſe ipſam difficilis eſt, capitis ſemper aliquas diſtentiones atq; uertigines
reformidans, ſapiẽtiæq; ſtudiũ eorũ ortus cauſam aſſerens. Quare vbi ipſa adeſt in virtute exer F
ceri atq; probari, undique impedimentum obijcit: efficit.n. ut homo ſemper ſe ægrotum opine-
tur, neq; de corporis habitu queri vnq̃ deſinat. Adhuc inſerius euidentius gymnaſticæ finẽ non
vires aduerſarios proſternẽtes, ſed uſum ad naturales actiones, eſſe cõfirmauit ita dicẽs. Ipſas q
dẽ exercitationes ac labores ad aĩoſam naturæ partem, reſpiciens, illamq́; excitans, ſubibit po-
tius, q̃ uirium rationem habens, nec, quemadmodum alij athletæ roboris cauſa cibos potusq́;
adhibebit. Vndiq́; igitur Platonis ſententia perſpicua eſt, Hippocratis mentem de huiuſmodi ar
te gymnaſtica exquiſite obſeruantis, cuius finis eſt athletarũ bonus habitus: ipſam enim tãquã
ad oĩa ciuilia negocia inutilem uituperat: quod breui oratione ille complexus ita pronunciauit.
in lib. de alimẽto paulo poſt di midium. | Affectio athletica non naturalis ſalubris habitus melior eſt: ꝙ ipſorũ uero maxime excellens
affectio, ad quam potiſſimum properant, ad ſanitatem periculoſa eſt, quodq́; id Hippocrati Pla
tonique ignotum non fuit, & alibi à nobis dictum eſt.

In gymnaſticam uitioſam rationibus Galenus inuehitur. CAP. 37.

CAeterũ, qm̃ ſemel de hoc non uere bono habitu, deq́; uitioſa gymnaſtica ſermonẽ inſtitui,
& hæc de his q̃ pauciſſimis potero, ꝑſtringã. Cũ in quadã moderatione ſanitas ſita ſit, hu-
iuſmodi gymnaſtica intemperiẽ exceſſumq́; molitur, multam & ſolidam carnem procreãs, ſan G
guinisq́; copiã q̃ tenaciſsimi adaugẽs. Neque.n. uires tm̃, ſed etiam molem pondusque corpori
adijcere conat̃, ut hac etiam ratione aduerſarius opprimi ualeat. Neque igitur amplius reperire
difficile eſt, artẽ hanc omnibus naturalibus actionibus ideo eſſe inutilem, & alioqui periculis ob
noxiã. Quod.n. in omnibus ueris artibus maximum ſtudium eſt ad ſummum eius, quod appeti
tur, ꝓuenire, id in iſta peſsimum eſt, cum eam affectionem, quæ ex ſententia Hippocratis ꝓter
naturã eſt, tanq̃ naturalẽ adipiſci cõtendat. Siquidẽ naturæ bona, quo procedũt magis, creſcũt,
atq; augentur, eò meliora euadunt, nõ naturalia uero oĩa tanto deteriora ſunt, quanto maiora.
Vñ iſtorum non nulli repente obmuteſcunt: alij ſenſum motumq́; amittunt, ac penitus attoniti
fiunt, mòle iſta ꝓter naturam, ac multitudine inſitum calorẽ extinguente, liberumq́; ſpiritui trã
ſitũ intercludente: quicunque autem ex ipſis mitiora patiuntur, effracto cõceptaculo, ſanguinẽ
vomunt aut expuũt. Huiuſce igit̃ boni habitus opifices, quorum hæc mirabilia ſunt volumina,
q̃ à corruptas aures habentibus in præſentia circũferuntur, iã prorſus ab hoc noſtro libro able-
gemus, ſi quidẽ tu quoque chariſsime Thraſybule cognoſcis, iſtos neq; dignos eſſe putari, vt à
me reſponſionẽ accipiant. Quid enim iſtis plus erit, qui heri aut nudius tertius præter naturam
crapulari, atq; dormire deſierunt: ad tãtumq́; audaciæ peruenerũt, ut de rebus illis temere impu H
denterq́; contendant, de q̄bus neque illi facile pronunciare audent, qui iamdiu earũ cohæren-
tiã pugnantemq́; naturã aſſequi ſtuduerunt? Quòd nam iſti profundũ eruditum graueq; præce
ptũ audientes condiſcere potuerũt? Mirãdum eſſet mediusfidius, ſi, cũ neq́; illi oẽs, qui à primis
pueritiæ tẽporibus in optimis diſciplinis verſati ſũt, boni cõtẽplationis huiuſce iudices eſſe va
leant, illi, q̄ ſeſe in certaminibus ad uincendum exercuerũt, degeneres aũt & ibi uictoria carue-
runt, ac repente gymnaſtæ effecti ſunt, ſoli mentis acumine ꝓcellent. Atqui uigilia cogitatioq́;
nõ rudis, magis, q̃ ſomnus, perſpicax ingenium reddũt: idq; ab oĩbus ferè hominibus, qm̃ om-
niũ uериſſimũ eſt, adagium decantatur, Craſſus uenter ſubtilem mentem nõ parit. Forſan igitur
puluis adhuc ſolus ſapiẽtiã ipſis cõparauit, nam lutum, in quo crebrius uolutati ſunt, quis ſapiẽ
tiæ conditorẽ eſſe arbitretur, & ſues cernẽs in ipſo cõuolui? at non in latrinis, inter quas quoti-
die uitam traduxerũt, par eſt ingenij ſolertiam procreari: atqui præter hæc nihil aliud ipſi prius
agebant. Omnem enim ipſorum uitam in hoc circo uerſari comſpeximus aut edentium, aut bi-
bentium, aut dormientium, aut uentrem exonerantium, aut ſeſe in puluere lutoq́; uoluentium.

De uera gymnaſtica autoribus, & ſub qua parte medicinæ ſit. CAP. 38.

HIs itaq; dimiſſis (ueras.n. artes & non ſceleratas contẽplaturi in hunc ſermonẽ incidimus)

legitimæ

A legitimæ gymnaſticæ authores iã acceſſamus Hippocratē, Dioclem, Praxagoram, Philotimũ,
Eraſiſtratũ, atq; Herophilũ, & quicunq; alij totã artem ad corpus pertinentem didicerũt. Proxi
me uero Platonē loquentē audiuiſti, eius nullũ eſſe proprium nomen. Ne igitur totius artis cor
pus curãtis vnũ nomen quærito: neque.n. inuenies. Verum, ſi forte de ipſa ſermonē habere in
« ſtitueris, contentus ſis, Platonē imitatus, ita diſſerere: Vna cũ ſit corporis curatio, duas eius par
« tes appello, vnã gymnaſticen, alteram curatricē: ſanorum quidem gymnaſticen, ægrorum uero
curatricē. Sed illud magis conſideratione dignum, Platonem nõ ſalubrem artē curatrici in par-
titione oppoſuiſſe, quemadmodũ antedicti oẽs uiri fecerunt: quorum unius (ſi placet) meminе-
ro, quũ [a] *eius volumina paſſim celebrant. Inquit igitur Eraſiſtratus in primo De tuēda ſanitate:
« Neq;.n. medicus inueniri põt, q ſeſe ad tractanda ſalubria contulerit. Deinde ſubiũgit: Crudita
« tes.n. ab aliquo affectu ꝓueniẽtes, & ipſatũ curationes, ad [b] † medicatiuorũ, nõ ad ſalubriũ tra-
« ctationē redigunt. Deinde iterũ progrediẽs addit: Siqđ uero in corpore uitiũ extiterit, propter
qđ aſſumpta ſemper corrumpentur, [c] † neq; in æque malos ſuccos, ac ſunt priores, cõuertũtur,
hmõi affectionē medici eſt, nõ tuēdæ ſanitatis magiſtri, diſſoluere. Itē paulo poſt: Præcipere de
his, aut has diſcutere, medicos, nõ ſalubres decet. Videt.n. iſte non artē quandã ſolũ, perinde vt
B alij oẽs, ſed ẽt eius profeſſorē ſalubrē appellare: quẽadmodũ, ut cenſeo, & medicatiuæ ꝓfeſſorē
medicũ vocat: ut artis corpus curãtis, cuius nullũ propriũ apud græcos nomē erat, in duas prin
cipes partes diſtributæ, ſicut ipſas partes medicatiuã ſalubremq;, ita & earum profeſſores medi
cum ſalubremque, appellemus. Eodem modo autem & pleriq; alij medici nominibus vſi ſunt.

A * aliqui codices habēt αὐτῶν ι. ipſorum, aliq uero αὐτὰ ι. ipſa.

B † medicatiuam.

C † In græco codice ea lectio ui detur eſſe melior, quæ habet ὑγιεινὸν. non autē εἰς, ut legēdum ſit, atq; ita τὸ æque &c. & tamē codices manu ſcripti hñt εἰς.

Cur Plato ſalubrem medicinæ partem gymnaſticam dixerit. CAP. 39.

CAeterũ, ut uidetur, Platonis tempotibus nõ dum græci aut artē ipſam, aut eius profeſſorē
ſalubrē appellare conſueuerunt. Neque.n. Hippocratis liber ſalubris, ſalubris inſcribitur,
ſed alter de rõne victus, alter de aq̃s aere & locis inſcribitur. Forſitã aũt (ut ꝓxime retuli,) neq;
ſanis opus eſſe rõne victus Plato opinabat, ſed ipſis gymnaſticã ſolam ſufficere: neq;.n. inſtau-
ratiuã partem, aut præſeruatiuam, ad gymnaſticam fortaſſe pertinere exiſtimat: medias.n. ipſas
(ut dixi) collocatas, utri uolueris, adijcere potes. Quòd ſi & ipſa medicatiuæ adiungas, exigua
erit ſalubris portio de aere, aqua, locis exercitationib⁹, cibiſq; tñ cõſiderãs: atq neque de cibis
oĩbus, ſed de illis tñ, q ad ſecũda fruẽtes ualetudine pertinent. Quin etiam fortaſſe, cũ aeris re-
gionũ aquarumq; notitiam medicus præoccupaſſet, utpote curatiua parte ante cõſtituta, nihil
amplius de ipſis nõ ſolũ medicis, ſed etiam ſalubribus inſtituendis, præter artem exercitationũ
C rationem tradentem diſcendum ſupeiat. Quamobrem neque abſurdum fuit & à parte nomen
habente totum appellari. Verum hæc de nomine eſt, non de re, diſputatio.

Quomodo ſit rectè medicina partienda. CAP. 40.

AT ſi quiſpiã (quod & ſupra poſui) id ipſum perſpiciens non de re, ſed de uocabulo, inſtitu-
tũ eſſe ſermonem, me & de hoc aliquid dicere præcipiat, melius eos facere dixero, q duas
totius artis principes partes, ſalubrē curatiuamq; appellant; quandoquidem in diuidēdi metho
dis didicim⁹ eiuſdē gñis res per oppoſita mēbra partiri. Exēpli nãq; gratia de aĩalibus dicẽs alia
eſſe aerea, alia aquatilia, ſi addat, alia rationabilia, perabſurdũ euidēter faceret: nã prior partitio
ignea terreſtriaq; adijci poſtulat, hæc.n. ꝓportione aerijs aquatilibuſq; reſpõdent: ſecũda uero
in diuidẽdo rõnalibus irrationalia opponi req̃rit, ac eadem rõne mortali q dē immortale, fero
mãſuetũ, pedeſtri uolucre, natatileq;, opponit: extremæ nãq; abſurditatis eſt aĩalium aliqua im
mortalia eſſe dicere, aliqua pedeſtria, aliqua bipeda: Ad eũdē ſanè modũ in arte corporis ꝓſide
ſiquis eã partiẽs inuenire partes q̃rat, & ægros curantē medicatiuã, ſanis cõſulentē ſalubrē, ap-
pellabit. Quin immo ẽt melius, vt & nos antea dicebam⁹: ars corporis curã hñs emēdatrix cum
ſit, qua parte magna uitia corrigit, medicatiua ſeu medicatrix nominabit: qua uero exiguas no-
D xas tollit, ideoq; ꝓ exiguitate, nũ ẽt ab initio corrigat, ſenſum ſubterfugiens, cõſeruatrix dicet:
qn ẽt aptius à materijs, has partes morbidã, ſiue ægritudinalē (ut ita dicã) unã, ſalubrē alterã ap
pellaueris. Quòd ſi rurſus uelis ſalubrē ſeu cõſeruatiuã partiri (utroq;.n. modo licere appellare
dictũ eſt) à ſubiecta ipsã materia in tria diduces ut ſupra retulimus, in refectricē uocatã, & in ſa
lubrē ſcđm ſpēm, ꝓterea & in boni habitus effectricē: nã ſingulis dictis partibus ꝓpria materia
ſubijcit, uni ſcđm habitudinē ualẽs corpus, alteri ſcđm habitũ, tertiæ bono habitu ꝓditũ; acci-
dit.u. ipſa corpora eodē cũ partib⁹ artis noĩe appellari. Qđ ſi ſcđm auxiliorũ materias artē hãc
ſalutarē, cõſeruatricēq; diſtribues, in quatuor partes ſecabit, una ſiquidē in aſſumptis: altera in
ijs, q̃ fiũt: tertia in ijs, q̃ euacuant· quarta in forinſecus occurſantibus uerſat: ꝑ hæc enim ſani-
tas cuſtodit. Pars igit ſalubris artis in iis, q̃ euacuant, uerſans, potionũq; ad ſanitatis cuſtodiam
pertinentiũ ſciẽtia eſt: q̃ uero in ijs, quæ euacuãtur, ſudores, deiectiones, urinas, in uniuerſumq;
oĩa, quæ corpus noſtrum excernere debet, conſiderat: quæ exterius incidẽtiũ eſt, aerem, aquã,
ſalſuginē, mare, oleum, aliaq; huiuſmodi oĩa ſpeculatur. At quarta pars artis, q̃ ſupereſt, in ijs,
q̃ aguntur, poſita, exercitationibus, appellatiſq; græce epitideumatis, hoc eſt ſtudijs, cõtinetur:
inſomnietas nanq;, & uigilia, ſomnus, uenus, ira, curæ, lauatio, ex hoc genere ſunt. Atque ſingu-
lorum enumeratorum ſalubrium quantitas, qualitas, occaſio, dignoſcenda eſt.

Qua

Quænam uera ars gymnaſtica dicenda ſit, quæ uitioſa. CAP. 41. E

QVantula igī ſalubris artis pars eſt de exercitationibus ſcientia? rectius.n.puto gymnaſtica
ars appellabiē,quæ oĩum,exercitationum ſacultatis cognitio eſt.Nā, quæ ad palæſtram ſo
lū pertinent,cognoſcere,perquā exiguum eſt,oĩbusq; mortalibus minime utile. Quan-
doquidē nauigare,ſodere,metere,iaculari,currere,ſaltare, equitare,venari, armis certare,ligna
findere,baiulare,& agrū colere,oĩaq; alia ſcđm naturā facere,q̃ lucta exerceri,melius eſt.Vnde
tibi iā intueri licet nō modo ſalubris artis portiunculam eſſe gymnaſticā , ſed ēt gymnaſticę mi
nimā eſſe particulā luctandi ſtudiū,huicq; cognata athletarū profeſſio & affectionis cuiuſdā nō
naturalis effectiua, uitioſamq; artē ſibi propoſitam hñs , optimum quidē boni habitus finē p̄ ſe
ferentē,ſed oĩa alia potius,q̃ bonū habitū producentē. At huius improbæ artis iſti miſere lucta
ti repente ſcientiſſimi euaſerunt:uerę aũt legitimæq; gymnaſticæ Hippocrates,& nuper cū ipſo
enumeratus illuſtriū uirorū cœtus peritus eſt.Quēadmodū uero ad curatiuam partē pertinētia
non rite oĩa ab oĩbus ſimul tradita ſunt,perinde & de exercitationibus non uera omnia p̄cepta
tradidere:uerū in præſentia perperam de ipſis locutos caſtigare propoſitum nō eſt,ſed gymna-
ſticæ nomen declarare,ꝙ ſcilicet hęc facultatū in exercitationibus poſitarum,quemadmodū &
medicamentaria facultatum in medicamentis repertarum,ſcientia quędam eſt: ambę enim hæ F
partes à materijs denominationem ſortitæ ſunt,ſicut & aliæ, quas paulo ante recenſui .

Reprehendit malam medicinæ diuiſionem. CAP. 42.

ATq; hinc eos male ſentire conſtat,q̃ in diuidēda tota arte, gymnaſticam medicatiuę oppo
nunt:illa nanq; à materia,hæc à generali cõmuniq; actione appellationē habet:nā primæ
actiones ſingulares ſunt,veratro aut ſcãmonio,exēpli cauſa purgare,uenā ſoluere,os excidere,
inediā indicere,cibū exhibere:poſt has aliæ cõiores, ac iā uniuerſales , medicari, manus opera
vti,rõnem victus inſtituere,oĩbusq. iſtis cõe mederi.Quēadmodū, vt puto,iterū actionibus cir
ca ſana corpora accõmodatis oĩbus cõis eſt cõſeruatio:ac q̃ſquis p̄ diuiſionē medicatiuo cõſer
uatiuū opponit,cognatorū oppoſitionē facit:utrũq;.n. ab actione noĩatū eſt: quēadmodū rur-
ſum à ſubiecta materia morboſū atq, ſalubre:ab auxiliorū āt materia medicamētariū ac gym-
naſticū,hoc eſt exercitatoriū:illud.n.morboſi et medicatiui pars eſt,hoc ſalubris et cõſeruatiui.

De proportione artium ſeruientium & dominantium. CAP. 43.

CAeterū hoc loco diligenter mentis acies exercitāda eſt,ne gymnaſticū palæſtræq; p̄fectū
eundē nos efficere,totiuſq; gymnaſticæ particulā quādā luctatoriā(ut ita dicā) cõſtituere
nos p̄tereat,quandoquidē,& q̃ luctas oẽs & frictionū ſigillatim oẽs actiones rite obire ualeat , G
iſte panifici,coquo,ædificatori p̄portione reſpõdet,facere q̃dē panes,obſonia , ædes ſciētibus,
minime tñ,q̃d in ipſis optimū ſit,quid non optimū intelligētibus,quamve facultatē ipſorū vnū-
quodq; ad ſanitatē habeat,non dignoſcentibus.Nempe ars, q̃ corpus humanum curat,ut crebro
ante repetitū fuit,una eſt,aliæ uero huic materias cõparāt:neq;.n.alutarij cerdones,q̃bus calcea
de Arti. com. 4. t. 13 p. 284. b
tis,q̃bus ſine calceis ambulare melius ſit,nouerũt,ſed neq;, q̃bus calceari quidē melius eſt , quo
tñ calceorū genere uti debeant,cõpertū hñt.Id āt Hippocrati haud ignotū eſt:cuidā.n. arbylis
lutū calcātibus calceari p̄cepit,nō tñ ipſe arbylas cõficeret:Quēadmodū neq; imperator galeā,
loricā,haſtā,clypeū,gladiū,aut ochreas cõderet.Præterea neq; ædificator de excella aut humi-
li domo quicq̃ nouit,aut de cõuerſa ad occidētē,aut oriētē,aut ad aquilonem uergente,& frigi
da,aut ad auſtrū,& calida,aut tenebricoſa,aut illuſtri,aut de humili eiꝰ parte,ſiue ſuperiore,aut
de humida,uel ſicca,ſed quā utilitatē iſta ſingula,quā ve noxā afferant,prorſus ignorat. Perinde
vt panifex ēt,cuinā puriſſimus panis,cui furfuraceus,cui multus aut paucus,quove t̄pe ſit dan-
dus,ignorat,ipſos uero panes egregie cõficit.Eadē rõne & coquus lentē,hordeū,alicā,betā,aut
aliorū aliq̃d,nullius ipſorū uires cognoſcēs,eſui tñ apta reddere peritus eſt.Id genus artes mate
rias oẽs arti corporis curatrici ſubminiſtrāt,quēadmodū his ipſis aliæ, panifici q̃dē frumētū a- H
gricola,furnū furnifex,arborū ſucciſor ligna,carpētarius abacū,carpētario āt ipſi rurſum alius
aſciā,amuſſim alius,item alius ligna;at alutario cerdoni itidē cultrum fabrilis ars,coria pellium
cõcinnatrix,pedis effigiē(calopoda græci uocant) carpentaria;ædiū quoq; ſtructori ſculptores,
lapicidæ,laterū figuli,& carpētarij,illi quidē lapides, iſti lateres, hi uero ligna idonea præparāt.
Oẽs igitur id genus artes mutua ope indigēt,& perfectioribus materias ipſas , ex quibus finem
ſuum aſſequuntur,ſuppeditant:& inſtrumenta optima,per quæ illas odornant,efficiunt .

Quomodo alijs artibus Medicina præſit. CAP. 44.

OMnibus his āt,ceu q̃dā architectonica ars,corporis curatiua p̄ſidet:ſiquidem ædificatoriæ,
ut tales quaſdā ædes extruat,p̄cipit,cerdonicæ calceū,panifici panem,culinariæ obſoniū,
aliiſq; ſingulis,ut quæq; apta eſt,quid actura ſit imperat.Sed huiuſce artis corpus curantis, ſalu
bris appellata pars eſt,cuius quadripartito diuiſæ partis unius gymnaſtica particula eſt. Ea igiē
tot artiū ueluti q̃dā princeps habetur,equeſtri ſane , q̃ñ eq̃tare opporteat, uenatoriæ ſimiliter,
& uniuerſim cuilibet alij aĩalia captāti,cū ipſarū uſus poſtulat,modū,occaſionem,qualitatemq;
demonſtrans:haud abſimili rõne & ſodientibus,& metentibus,& ligna cædentibus,& nauigā-
tibus,& ſaltantibus,& quodcunque aliud agentibus præſidens ipſa dominatur atque imperat.

De

A *De arte Pædotribica.* CAP. 45.

VNa quædam inter id genus artes & illa eſt, quæ in luctationibus uerſatur: appellemus autẽ
eam, ſi lubet, græco uocabulo Pædotribicam. Hæc.n. eorum nihil intelligens, quę ad utilita
tem noxamq́; corporis faciunt, decentes, uarias, ſternendi uim habentes, facilesq́; ac minimo la
bore apprehenſiones ſimul ac motiones, haud minus, q̃ ſaltatoria, competit. Verum hæc corpo
ris curationem non uſurpat: at iſta pædotribica, neſcio quõ, præ nimia ſenſus hebetudine, uelu
ti ſeruus attonitus, in optimum herum, gymnaſticam.ſ. inſurgit. Quemadmodũ ſiquis grauis ar-
maturæ miles, aut eques, aut ſagittarius, aut funditor, aut iaculator, Imperatori aciem ſtruenti,
armanti, & in prælium educenti, rurſumq́; receptui canenti, pertinax aduerſetur: inſaniret.n. &
iſte, ſi Imperatorem ad priuatas actiones prouocans, atq; laceſſens, in iisq́; præſtantior inuẽtus,
aut communicari ſibi imperium dignum putaret, aut ſuam ipſius artem imperatoriæ partẽ exi-
ſtimaret: nihilo ſecius, arbitror, & pædotriba inſaniat, aut gymnaſticã ſcire ſe, aut eius partem
poſſidere perſuaſus, cum miniſter tantum ſit: ut.n. miles artis imperatoriæ, ſic pædotriba gym-
naſticæ miniſter eſt. ipſe nanq;, quatenus exercet, exercitatoriæ: quatenus uero luctandi artem
exercet, alterius cuiuſdam profeſſionis miniſter eſt, quam ego proſtratoriam recenti uocabuloq;
B appello. Non ſolum autem eos ita appellant, q athletas exercent, ſed etiam gymnaſtas: nihilo-
minus ſecundum rei ueritatem aliud eſt ars pædotribica, quemadmodum ſagittatoria: proſtra-
toria uero, qualis eſt imperatoria: at gymnaſtica, qualis eſt medicina: duabusq́; artibus præpoſi
tis hæ ſingulæ deſeruiũt. Ita.n. & alutaria, ut militi alicui optimũ calceum paret, ab arte impera
toria docet: ut ad ſanitatem uero idoneum ſtruat, ab arte corporis gubernatrice admonet. Nec
non & culinaria ſalutare obſonium medico ſalubriq́; cõcinnat: guſtatui vero iucũdum ac volu
ptariũ non amplius id arti cuipiã, ſed adulationi potius cuidam finem ſibi non ſanitatem, ſed vo
luptatem proponenti. Igitur & luctatoria id, quod ſanitatem optimum eſt, ſalubribus & gymna
ſtis uocatis adipiſcitur: quod autem ad affectionem athleticam pertinet, illi uitioſæ arti ſæpius
a me repetitæ, ſe ipſam quidem gymnaſticam appellanti, rectius autem proſtratoriæ nũcupatæ
nanciſcitur. Lacones utiq; & ipſam Cabbalicen.i. vim ſternendi habentem, nominant: cumque
magis cabbalicum, non qui robuſtior, ſed qui magis in hac arte uerſatus fuerit, nominant.

In vitioſam gymnaſticam inuehitur. CAP. 46.

VErum enimuero omnis bene inſtituta reſpublica hoc genus artis odit, ac deteſtatur, q̃ om
ne uitæ robur uimq́; proſternat, haud in bonam affectionẽ corpora traducẽs. Ego vtique
C plerumque multis athletis, q præſtantiſſimi eſſe uidebantur, quiq; multas in certaminibus coro
nas meriti ſunt, me ipſum ualentiorem eſſe expertus ſum: qñquidem in omnibus itineribus fa-
ciẽdis, in militaribus actionibus, magis p̃terea in ciuilibus, atq; ruſticis negotijs inutiles prorſ⁹
repericbantur. Siqñ uero & amico ægrotanti aſſiſtere uſu ueniret, in conſulẽdo, ſimul ſpeculan
do, auxiliãdo oĩum erant ignauiſſimi, atq; hac rõne a ſuibus quidem minime ingenio differũt.
Nihilo minus tñ inter hos infœliciſſimi, nullaq; unquam uictoria inſignes repente ſe ipſos gym-
naſtas nominant: deinde, ut arbitror, inconcinna barbaraq; uoce non minus, q̃ ſues, uociferan-
tur. Nonnulli autem ipſorum & de frictione, aut de bono habitu, aut de ſanitate, aut de exercita
tionibus uolumina ſcribere aggrediũtur: deinde de illis agere contradicereque audent, q̃ nullo
unquam tp̄e didicerunt, ut quidã proxime in Hippocratẽ inuectus, tanquã non recte de frictio
ne tractantem. Verum nonnulli, qui aderant, medici & philoſophi ad me uenientes, ut totam ip
ſis huiuſce rei rõnem explicarem, a me petiuerunt: quod cum feciſſem, omnium primus Hippo
crates hunc locum optime tractaſſe uiſus eſt. Tunc gymnaſta ille ſponte nullo docente erudit⁹
in medium repente prodiens, puerumq; exuens, nos eum iuſſit fricare, atq; exercere, aut de fri-
ctione exercitationibusq; tacere: deinde clamans dixit, Quando.n. unq̃ Hippocrates in caueã
D ludorũ, quando in palæſtram deſcendit, qui neq; forſan rite oleum infundere ſciebat? Ad hunc
ſanè modum iſte uociferabatur, & alioqui neq; tacens audire, nec, quæ dicebantur, intelligere
poterat. At nos præſentibus per ocium diſſerebamus, improbum illum hoĩem perinde facere, vt
coquus ac panifex de ptiſſana ac pane diſputare audentes, deinde clamitantes, quando Hippo-
crates in culina, aut piſtrino uerſatus eſt? Paret igitur mihi placentam, aut panem, aut iuſculũ in
olla † condiat, atque ita deinde de ipſis ſermonem faciat. † *Aliter, aut oſtreum.*

Cur tota ars humanum corpus regens medicina, eiusq́ profeſſor medicus uocati ſunt. CAP. 47.

IGitur fortaſſe dixeris, cur Hippocratem, omnemque ab ipſo manantẽ ſectam medicos nomi
namus, ſi non uniuerſæ arti corporis gubernatrici, ſed ſoli eius parti, quæ laborantibus opi-
tulatur, id nomen indidimus? Videtur.n. totam artem complecti, ut neque eam partem, q̃ de e-
xercitationibus eſt, negligat. Hanc huiuſce rei fuiſſe cauſam ſuſpicor, quoniã, cum prima toti⁹
artis pars curatiua, q & maxime neceſſaria eſſet, conſtituta ſit, deinde per multum ocium con-
ſeruatiua ſalubriſque uocata ei adiecta fuerit, totam artem a parte denominari contigit, quem-
admodum, & in alijs pleriſque fieri aſſolet. Quandoquidem & geometras appellamus non circa
planas ſolum figuras, uerum etiam circa ſolida uerſantes: nulluſque his temporibus inuenitur,
qui, ut geometra, ſic & ſtereometra nominetur, ſed nomen defecit. Vt etiam ſalubrium non cor

porum,

porum,non ciborum dico ſalubrium,ſed uirorum iſta ſcientiū ab Eraſiſtrato medicis ex aduerſo diſtinctorum.Pariter & trierarchas ueteres græci triremium principes nuncupabant:nūc uero iam omnes utcunq; naualis exercitus duces,etſi triremes non ſint naues illæ, eo nomine appellant.Huiuſce rei quoddam ſimile circa medicinam,atq; medicos euenit: à prima.n. conſtituta parte,ut & ipſa tota corporis gubernatrix ars,medicina,ipſe artis profeſſor, medicus nominaretur,tempore procedente effectum eſt.Quamobrem neq; ab re nunc quiſpiam interrogat᾽, cuiuſnam artis pars ſit illla facultas,quæ tuendæ ſanitatis notitiam tradit,medicinæ reſpondere poterit:latius nanq; fuſo & amplificato uocabulo, neq; dum partem,ſed integrā humani corporis artem ſignificante,Hippocrates,& omnes,qui hac tempeſtate florent,iure medici nomen inuenerunt,artisq; ipſius duas maximas partes agnoſcunt,curatricem.ſ. atque ſalubrem : itemq; ſalubris ipſius partem eſſe gymnaſticam ſciunt,quemadmodum à nobis ſupra diſſertum eſt.Itaque,ſicut Hippocrates,Diocles,Praxagoras,Philotimus,atq; Herophilus totam corporis præſidem artem,ut ipſorum teſtantur uolumina,callebant,ita ſanè e diuerſo Theon,atq; Trypho uitioſam illam athletarum artem tractantes,quemadmodum item & ipſorum libri declarant,præparationem quoddam exercitium nominantes:rurſum aliud partitionem,aliud uero perfectū, item aliud apotherapiam,quærentesque,num ſecundum talem circuitum fatigare,atq; exercere athletam oporteat,aut ſecundum alium modum:profectò & eorum me capit admiratio, qui hoc tempore athletas exercent,quando eos ſalubrem facultatem ſuæ ipſorum artis partē eſſe, dicere audio.Quando.n.hæc neque ueræ gymnaſticæ pars,ſed cōtra ſalubris facultatis illa pars ſit,quid opus eſt de flagitioſa iſtorum arte dubitare?Quæ cum neque artis corpus curantis ullo modo pars eſſe poſſit,cuidam præterea exercitationi præſidet,quæ non ſolum à Platone,atque Hippocrate,uerum etiam ab alijs omnibus medicis,atque philoſophis contemnitur.

FINIS SECVNDAE CLASSIS.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii KK ll mm nn oo

Omnes ſunt quaterniones præter a a, qui eſt ternio.

VENETIIS, APVD IVNTAS